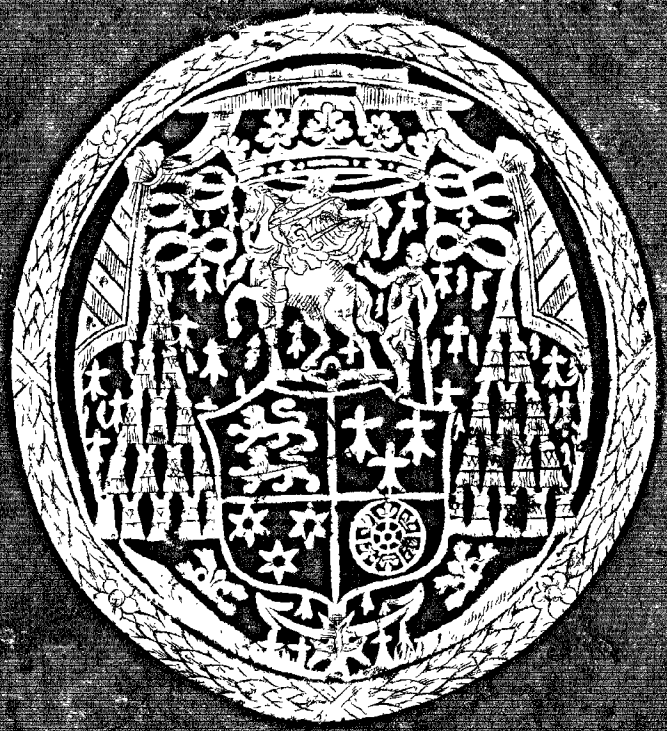
Les Bibliothèques Virtuelles Huıanistes

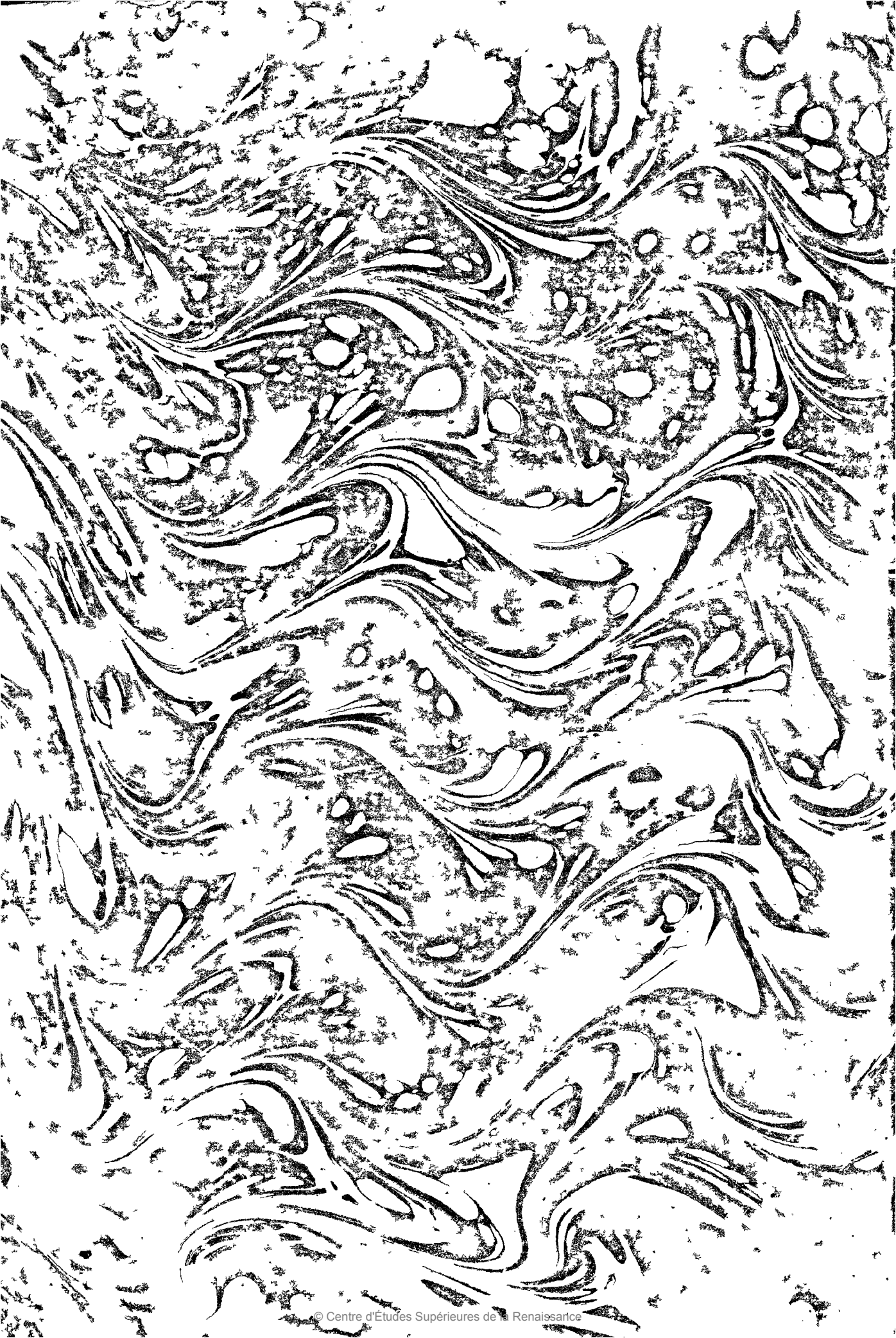
Extrait de la convention établie avec les établisseıents partenaires :

- ces établisseıents autorisent la nuıérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de ıanipulation des docuıents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les iınages résultant de la nuıérisation seront dûıent référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré coııne une « oeuvre » (nuıérisation, traiteıent des iınages, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et adıinistrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est souınise à autorisation.
- toute utilisation coıınerciale restera souınise à autorisation particulière deıandée par l'éditeur aux établisseıents détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques coıpétents.

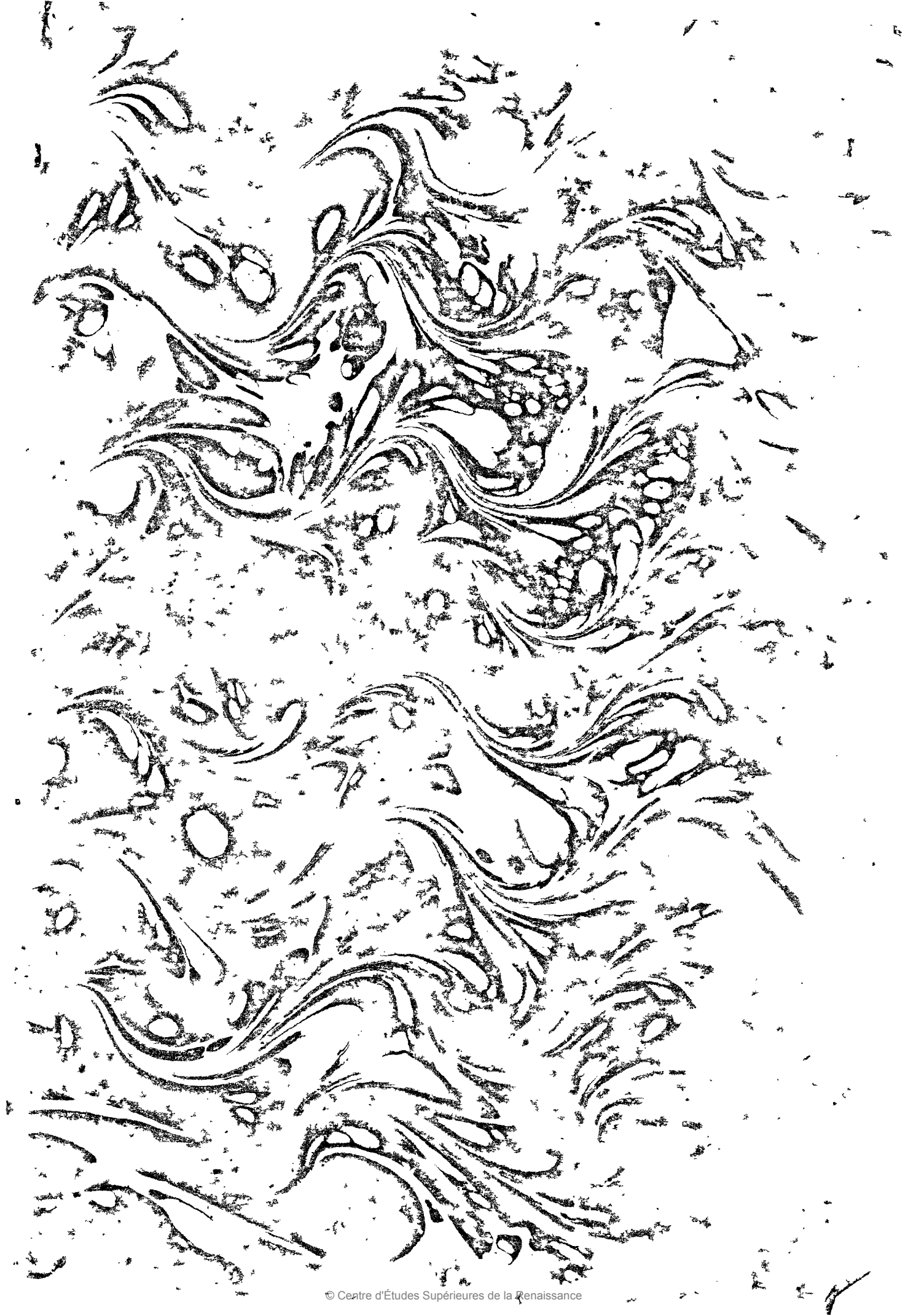
Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Huıanistes

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

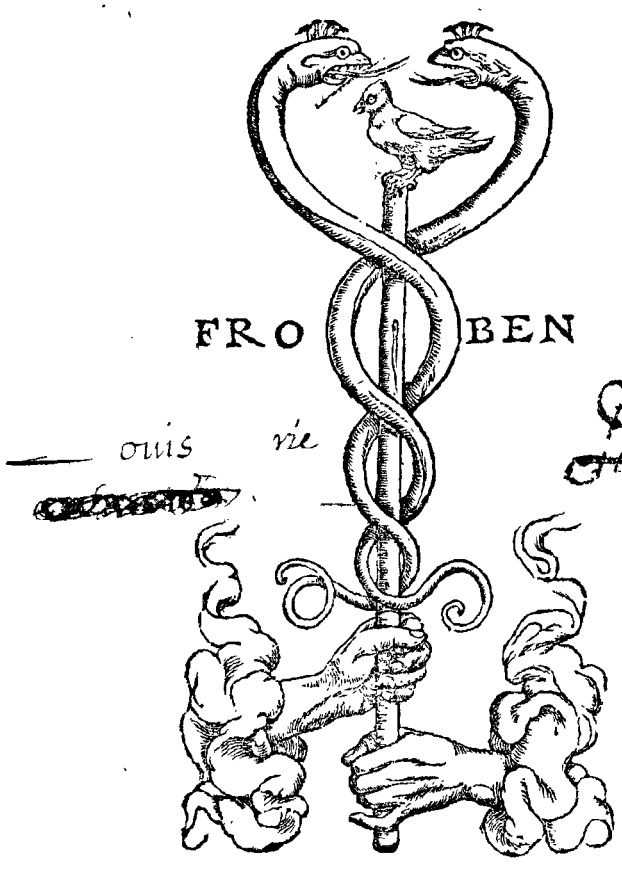
© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI

EQVITIS ROMANI ANNALIVM AB EXCESSV AVGVSTI SI cut ipſe uocat, ſiue Hiſtoriæ Auguſtæ, qui uulgo receptus titulus eſt, libri ſedecim qui ſuperſunt, partim haud oſcitanter perlecti, partim nempe poſteriores ad exemplar manuſcriptum recogniti magna fide nec minore iudicio per BEATVM RHENANVM. Nihil hic fingi docebunt caſtigationes ſuis quæq; libris additę. Libellus de Germanorum populis, Dialogus de oratoribus, denicq; Vita Iulij Agricolæ, non ſolum emaculatius prodeunt, ſed & explicatius adiunctis in hanc rem ſcholijs. Super hæc omnia acceſſerunt in initio operis Theſaurus conſtructionum locutionumcq; & uocum Tacito ſolennium, citatis etiã ex Liuio plerũcq; teſtimonijs, ac in calce rerum memorabilium index copioſiſſimus. Nec deſunt aliorũ in hunc autorem antè æditæ annotationes præfationesq; ſiue Beroaldi ſeu Alciati.

BASILEÆ IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M D XLIIII.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

AMPLISSIMO PATRI ET PRINCIPI
D. BERNARDO EPISCOPO TRIDENTINO AC S. R. E. CARDINALI BEATVS RHENANVS S. D.

C.E.S. RENAN 19046

INTER ea dona, præsul ornatissime, quæ mortalium generi beneficum inter nos numen celitus largitum est, nihil secũdum rationem diuinitatis imaginẽ maius aut præstantius homini cõtigisse magni uiri censent, quàm sapientię munus & huius conseruatrices literas, diuinas ob hoc cunctis seculis iudicatas. Quid enim uita humana foret, nisi hæc artium excogitatrix, hæc institutrix optimæ cuiusçꝫ rei, denicꝫ prudentiæ mater, admirabili diligentia à præclarissimis olim uiris quo sempiterna eius monumẽta existerẽt nõ in æs incisa aut insculpta saxo cæterũ libris & literis latissime cõmẽdata fuisset? Aequũ uero sit ut quod tam immensum thesaurũ continet, minime uulgari cultum honore præfulgeat. Nam si theccas rerum pretiosarum auro argentoꝫ dignas ducimus, si scrinia quibus reliquiæ diuorum insunt reuerenter exoscu lamur, quid literis fieri cõueniet quum diuinæ tum humanæ sapientię præstantissimas opes in se continentibus? Itaçꝫ mysterio non uacat quod ueteres harum tutelam summis numinibus asscripsere, Ioui Palladiçꝫ, literarum dignitatem hoc inuolucro haud obscure significãtes, Magnum enim sit ac eximium necesse est, cuius cura dijs excellentissimis attribuitur. Vnde porrò obseruatum religiose uidemus ut in asserendis literis summi reges enixè certarint, quum quod cognoscerent harum præstantiam, tum quod eos neutiquam fugeret quantum damnũ maneat res humanas si per socordiam ignauiamçꝫ nostram interirent. Notum est hic illius σοφωτάτου Solomonis, quem non piguit ædito monumento literarium augere thesaurum, atçꝫ aliorum ueterum principum, Alexandri Magni, Ptolemæi, ac diui Augusti feruentissimum studium. Nec ullis uero temporibus defuere tales literarum patroni, ne proximis quidem. Namçꝫ Sigismundus Cæsar, Matthias Coruinus Pannoniæ rex, ac pridem Maximilianus Aug. quantum literis faucrint paucis arbitror obscurũ. quippe uere regium censebant earum susçipere patrocinium quæ maximis retro principibus semper curæ fuissent. Nec est quod quisquam diffidat huius temporis summos monarchas CAROLVM Aug. & FERDINANDVM Cæsarem huius germanũ, ab hac aui sui laude degeneraturos: imò bona spes habet etiam superaturos quantum potentia antecellunt, si modo liceat à bellis istis quibus quum priuatim tum publicè distinentur dum fines regnorum suorum ab insidijs inuadentium defendunt, aut iam occupatos uendicant, dumçꝫ sæuissimos hostes Turcas à ceruicibus Christianorum arcent, aliquantulum respirare. non minus enim magnanimus ille heros literarum præconijs notus est

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quàm ob orbem prudentiſsime gubernatum, uiciſsim ſcilicet ornantibus quas ornarat ipſe. Quod ſi principibus prophanis in laudem ſemper uertit literarum fauor, quanto magis eccleſiaſticos proceres decuerit hic non ceſſare, quorum æquiſsimo iure proprium eſſe debet hoc ſtudium, quum quod artes pacis alumnæ hijs imprimis cõueniunt, tum quod opes horum nuſquam melius collocari queunt quàm in exornandis literis. quanquam ut nunc habent res mundi, nihil piget quoſdam in ſtrepitum quiduis effundere, duntaxat hic manum contrahunt. At quum Chriſtiana pietas præſidio literarum ueluti fundamento quodam nitatur, ſine quibus non intelligi multo minus defendi queat, quanto conſultius fuerit & hanc partem reſpicere, efficereq; ut non ſolum non intereant literæ, ſed potius occultæ modis omnibus efflореſcant, ſintq; in admiratione & precio mortalibus omnibus, præſertim hoc tempore quo pax eccleſiaſtica improbis quorundam contentionibus propemodum diſſuta eſt. Nec uero hæc dicuntur quod celſitudo tua hortatore egeat ad ſubleuandas bonas artes & ſuſcipiendum diſciplinarum patrocinium, quando ſua ſponte literis literatisq; omnibus fauet, nihil unquam omiſſura quod ad euehẽda recta ſtudia pertinere poſſit. Eruditos enim etiam ex Italia accitos in aula tua tecum habes quibus cum diſputes, & ubi regiorum negociorum urgentes curæ nonnihil remiſerint, quas mira dexteritate ſolus propè ſuſtines apud illuſtriſsimum regem Ferdinandum, familiariter colloquia miſceas, ſolicitudinum moleſtias quibus animum in ea rerum adminiſtratione uerſantis cõflictari neceſſe eſt, deterſurus. Siquidem quis ignorat quàm tu bene actum cum republica Chriſtiana cupias in emouendis ex inferiori Pannonia Turcis, qui hac iam plus ſemel deuaſtata uiam ſibi uidebantur feciſſe qua non Germaniam modo perpopularentur, ſed & Gallias deinceps inuaderent. Itaq; non ſine conſilio tuo, de quo haud dubito, inſignis illa nuper expeditio contra irruenteis Turcas indicta eſt atq; ſuſcepta. Sed nimis cito hoſtes noſtri fuga ſe in Thraciam recepere ad famam ſolam tanti coeuntis exercitus, alio qui meritas daturi pœnas: tametſi populatorũ copiæ qui pernicibus equis uecti priuſquam expectes omnia paſsim igne ferroq; euaſtare ſolent, mira noſtrorum ſolertia ad multa millia profligatæ ſunt atq; deletæ. Ac nunc lætiora rumor affert de exercitu regio, quem aduerſus occupatorem Hungariæ feliciter pugnaſſe ferunt non paucis locis receptis. Vnde ſpes eſt nihil profecturos aduerſariorum dolos, quamlibet atrociſsimis Chriſtiani ſanguinis hoſtibus fidant. Tum recepta Pannonia magnum nobis contra Turcas propugnaculũ rurſus accedet. ἀλλὰ ταῦτα θεῶν ἐν γουνάσι κεῖται. Porrò quantum R. D. T. uiris eximiæ eruditis faueat, facile eſt diuinare, quum mihi qui nihil in literis ſum, dono nuper miſerit nomiſma argenteum iconicam effigiem tui habens. Quæ me res mouit ne prorſus uidear ingratus nũc nec aureum nec argenteum, ſed chartaceum munuſculũ offerre

tibi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tibi, planè iuxta Homericam ἀμοιβὴν ærea aureis rependendo sanè quod ad me attinet. Nam quum accepissem futurum ut Annales CORNELII TACITI denuo typis informarentur, primum experiri libuit an operæ pretium esset uulgatam æditionẽ conferre cum manuscripto codice quem nactus fueram iampridem ex bibliotheca Budensi, cuius autor Vngariæ rex Matthias ille Coruinus Martis & Palladis studijs inclytus, donante Iacobo Spiegellio amico ac ciue meo charissimo: quem tibi uirum iamin de à Maximiliani Cæsaris principatu, non solum apud illustrissimum re gem Ferdinandum, quorum utriusq; consiliarius fuit & à secretis, ob raras ingenij dotes & fidem sincerã, haud ignotum esse certò scio. Deinde quum succederet negocium, hoc est infinita loca fœde deprauata, quod nemo cre didisset, hac opera restituerentur, à labore cœpto non destiti, donec uniuer sum uolumen à capite ad calcem haud oscitabundè contulissem. Quid au tem effecerim, castigationes libris præfixæ docebunt. In quinq; prioribus uoluminibus quæ reperta apud Corbeiam in Saxonibus, paulopost Ro mę euulgata sunt, item in libello Germanorum, Oratorum Dialogo, Agri colæq; Vita, defuere quidem scripti codices cum quibus conferrem, cæte rum ipse æditionem uulgatam percurri non prorsum indiligenter, ac loca quędam accuratius excussi. Equidem multis de causis semper dignissimum iudicaui TACITVM, qui inter scriptores rerum Romanorum in mani bus assidue haberetur, uel hoc præcipue nomine, quod non tantum perpe tuam bellorum historiam cõtexit Liuij instar aut cæterorũ, sed subinde res insigneis interijcit, quarum utilissima cognitio, siue quod ab alijs omnino non traduntur, siue quod hic plenius. Necesse uero fuit sub monarchis Cæs. dum unius imperio ne libidini dicam omnia parent, plurium mul ctas, exilia, cædesq; contingere, quàm dum populo Romano senatuiq; sua stetit autoritas ac maiestas incolumis. Vnde factum ut præstantium in li teris uirorum iudicio Liuio non sit postponendus Tacitus, quin potius an teferendus: non quod huius floridum ac meditationem & curam olens di cendi genus, quale sub Vespasianis placuit ac indies exin degenerauit in af fectatam quandam compositionem exolescente paulatim sermonis La tini puritate, Liuianæ dictioni illi naturaliter amabiliterq; fluenti, nam id seculum purissimum fuit, æquari debeat aut prę ferri: sed quod singularium rerum narratio, quemadmodum hic non meritam mortem fortiter subie rit, quid alius in ius calumniose uocatus dixerit aut fecerit, quam agendum caute cum hijs qui solo nutu perdere possunt, quam parce fidẽdum, & hijs similia exempla multum conferant ad legentis pectus prudentiæ monu mentis instruendum. Vtinam uero quod nos in Tacito nunc præstitimus, alij præstent in Cicerone, Liuio, Plinio, & non minus deprauato L. Floro. Ab eruditis hoc operæ expectandum est, & in autorum lectione diligẽter uersatis. Sed deterret plerosq; non imperitia, uerum labor gloria carens, &

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

reprehensioni indoctorum etiam obnoxius. quidam rident tantum, leuius ferendi, quidam nec à conuicijs abstinent. Et tamen non est alia uia succurrendi ueterum scriptis nisi hæc, nempe ut primum conferantur attentè exemplaria manuscripta, dein iudicium adhibeatur. Tædium ego laboris, nec est ulla res in orbe fastidiosior, facile contempsi subinde cogitans quantum utilitatis hinc peruenturum esset ad studiosos. Quos ut amplius demererer, adieci thesaurum locutionum constructionumq; & uerborum, quibus Tacitus frequenter utitur. in quo fateor esse multa uulgo protrita, sed tamen insunt quædam non indigna studiosorum adulescentium cognitione. In summa si R.D.T. hanc operam meam albo calculo dignata fuerit, bene res habebit. nam spes est cæteris quoq; probatum iri tuo iudicio subscripturis. Bene Vale Præsul & princeps amplissime. Selestadij Nonis Decembris, An. M D XXXII.

ANNALIVM INSCRIPTIONIS REDDITA RATIO

VARIABAT titulus operis. Nam in æditione ueteri quã Franciscus Puteolanus adornauit, nunc Actionum diurnalium historiæ Augustę nomen occurrit, nunc Actorum diurnalium. Philippus Beroaldus iunior, Ab excessu diui Augusti historiarum libros inscripsit. in codice Corbeiensi titulum hunc repererit, an excogitarit ipse, incertum. Meum certe uolumẽ Buda allatum ἀνεπίγραφον erat. Fl. autem Vopiscus non admodum purus autor in uita Taciti imperatoris Romani, Cornelium Tacitũ uocat historiæ Augustæ scriptorem. Itaq; quum uiderem istam titulorum diuersitatem, & tamen constaret hos ipsos libros Annalium nomine insignitos ab autore non semel, malui titulum eum præfigere. Sunt autem hæc loca quibus id aperte docetur. LIBRO TERTIO. Exequi sententias haud institui nisi insigneis per honestum aut notabili dedecore, quod præcipuum munus ANNALIVM reor, ne uirtutes sileantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit. LIBRO QVARTO. Pleraque eorum quæ retuli, quæq; referam, parua forsitan & leuia memoratu uideri non nescius sum: sed nemo ANNALEIS nostros cum scriptura eorum contenderit, qui ueteres populi Romani res cõposuere. ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosq; reges, aut, si quando ad interna præuerterẽt, discordias Consulum aduersum Tribunos, agrarias frumentariasq; leges, plebis & optimatium certamina libero egressu memorabãt. Nobis in arcto & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi imperij incuriosus erat. IN FINE EIVSDEM LIBRI. Ni mihi destinatum foret, suum quæq; in annum referre, aucbat animus anteire statimq; memorare exitus, quos Latinius atq; Opsius cæterique flagitij eius repertores habuere. LIBRO XIII. Nerone secundum; L. Pisone

L. Pisone Cōsulibus, pauca memoria digna euenēre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campū Martis extruxerat, uolumina implere, quum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustreis ANNALIBVS, talia Diurnis urbis actis mandare. Atq; hoc postremo loco ipsis Taciti uerbis manifeste euincitur, libros istos Actorum diurnorum nomine minimè donandos. Enimuero diuersitatem inscriptionis in æditione ueteri hinc accidisse reor, quoniam manuscriptum exemplar nullum forte certum titulum præferret: quæ res arguit libros esse truncatos, quemadmodum alio adhuc argumento infra docebimus. Dein uiri docti modo Actionum diurnalium, modo Actorum, nomen ascripserunt. quippe meminit Diurnorum urbis actorum libro XIII loco quem mox citauimus, & diurnæ actorum scripturæ, quorum tamen se minime fert autorem. item libro tertio: Matrem Antoniam, inquit, non apud autores rerum nō diurna Actorum scriptura reperio ullo insigni officio functam, Sed hæc nomenclatura nō in hanc historiā competat, quum ipse res illustreis persequatur, humilibus & uulgaribus relictis. Proinde rectius inscripseris, Historiæ Augustæ annales, quàm Actiones diurnales, siue Acta diurna. Sanè Iornandes qui res Gothicas inscripsit Alanus genere ceu mihi uidetur, Tacitum uocat Annalium scriptorem, Cornelius etiam, inquit, annalium scriptor narrat. Quod si cui parum idoneus is autor habetur propter infelicitatem illorum temporum, cogitet uerisimile esse sic citatum Tacitum apud meliorem aliquem scriptorem comperisse eum, quē ipse sit imitatus. Equidem quid in exemplari Saxonico Beroaldus reperierit ignoro, ceu dixi. tametsi titulus quem ille prætulit operi summè placet: Nam historiam Augustam aut interpretari sanctam oportet, aut, ut ita dicam, Augusticam, hoc est res Augustorum tractantem, quam rectius fortasse uoces Augustalem. Sic nimirum olim uulgus Romanum ciuitatibus quibusdam Augustarum nomen accommodauit ab Augusto Octauio. Iam non est quur huius noui tituli nos pœniteret debeat, quando T. Liuius libros suos Annales appellat. Id facit uolumine tertio dec. quintæ. Verba sic habent. Non sum, inquit, nescius ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere uulgo nunc credunt, necq; nunciari admodum ulla prodigia in publicum, necq; in Annales referri. Cæterum & mihi uetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus, & quædam religio tenet, quæ illi prudentissimi uiri publicè suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quę in meos ANNALES referam. Hactenus Liuius. Quem locum eo luben- *Annales T. Liuij*
tius in medium adduxi, quo optimus scriptor excusetur à nemine non notatus quod in commemorandis prodigijs modū excedat. Annalium quos alij conscripserint crebra quum apud Tacitum, tum apud Liuium mentio. Cæterum huiusmodi clausulæ testantur Annales esse, Principio anni, Principio ueris. Eodem anno. Idem tempus, Principio insequentis anni, Idem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

annus nouas cerimonias accepit, peſtilentia quæ priore anno in boues in/ grucrat, eo uerterat in hominum morbos. Exitu anni, Fine anni. Quæ ora/ tiones apud autorem utrumcꝫ frequenter occurrunt. Porrò quia uetuſtum uolumen Taciti quod ad ſecula noſtra relictum eſt, unde cæteri libri propa gati deſcriptiq́ ſunt, ἀνεπίγραφον fuiſſe uidetur argumẽto codicis Buden ſis & mutati in æditione Romana tituli, ueri ſimillimum eſt hiſtoriarum li/ bros huius autoris prorſus confuſos eſſe, & fragmenta tantum extare ex truncatis ternionibus utcunꝫ collecta. Nam quod Tacitus libro 21 tradit de grege aſinorum agreſtium quos ſecutus Moſes largas aquarum uenas ſuis aperuerit, affirmat Septimius Tertullianus libro quinto contineri. Sic enim ſcribit in Apologetico. Hanc, inquit, Cornelius Tacitus ſuſpitionem eiuſmodi inſeruit. Is enim quinto hiſtoriarum ſuarum bellum Iudaicum exorſus, & quæ illic ſequũtur. Ergo, niſi fallit in Septimio ſcriptura, ex quin to libro factus eſt uiceſimus primus. Non ſucceſſit in conſeruandis neceſſa/ rij ſui monumentis quod agebat Tacitus Auguſtus: etiamſi ſingulis annis Annales gentilis ſui curarit decies excribendos & in omnibus ponendos bibliothecis, quo ſaltem numero freti æternum durarent. Verum ſi quis re/ putet ſecum ruinam imperij Romani, prouinciarum omniũ deuaſtationes, tot tamq́ diuturna bella quibus totus Occidens concuſſus eſt, Francis, Ale mannis, Gothis, Langobardis cuncta perpopulantibus, mirũ uideri queat tantum adhuc ſupereſſe de ſcriptis autorum ueterum. Accedit Chriſtiano rum à libris gentilium olim magis auerſus animus. Sed tamen in tanto mo nachorum numero ſemper reperti ſunt aliqui priſcis literis fauentes, qui de/ ſcribenda autorum monumenta curarint. Hanc utilitatem cœnobijs præci pue debemus. Sic nobis priores quinq́ Taciti libros Corbeia Vi ſurgi fluuio uicina, Benedictorum monaſteriũ eſt, conſeruauit, proximis annis illinc ad Leonem x. Pont. Max. allatos.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

THESAVRVS LOCVTIONVM CONSTRVCTIONVMQVE ET VOCVM TACITO SOLENnium, per Beatum Rhenanum obiter collectus, adiunctis plerunq; ex T. Liuio teſtimoniis, cuius etiam haud pauci loci hic reſtituuntur.

Promptus ſeruitio, pro ad ſeruitium, & ſimilia.

NNALIVM primo. Quanto quis ſeruitio promptior. Item. Sed diuitem, promptum artibus egregiis. Item, Laſciuiæ ſueta, laborum intolerans. Infra, Statuunt tempus, quo fœdiſſimum quemq; & ſeditioni promptũ, ferro inuadant. Item Secundo. Iuuenem improuidum & facilem inanibus. Item. Sed amici accẽdendis offenſionibus callidi. Rurſum, Prompta illi legionum ſtudia. Mox Piſo promptus ferocibus. Ibidem. Ducitq; ualidam manum & prælio paratam. Tertio. Tiberium ſpernendis rumoribus ualidum. Quarto. Apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. Infra. Cæſar ualidus alioqui ſpernendis honoribus Item. Et promptũ libertati & ad mortem animũ. Infra. Quod mater Agrippina promptior Neroni erat. Quinto. Nam Trio facilis capeſſendis inimicitiis. Item. Callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurũ. Item, miniſtri ſceleribus. In fine. Occultũ & ſubdolum fingendis uirtutibus. Vndecimo. Ille ut erat magnis auſis promptus, id eſt ad magna auſa. Item. Et adoptando Britannico paratum. Mox. Vt inſidiis incautum, ita iræ properum. Item. Et uenire promptum ultioni, afferrent. Duodecimo, Charitate, filiæ promptior. Li. 13. Neq; paci aut prælio paratum. Item. Et iuuenem imperitiæ ſuetum. Lib. 14. Et iam iamq; affore obteſtans uindictæ properam. Item. Serendis frugibus incurioſos. Lib. 15. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus. Item. Qui & faciendis ſceleribus promptus. Libro 17. Seruorũ manus ſubitis auidæ. Libro 18. Vt annexa claſſis & pugnę parata. Item, Melioribus incurioſos, id eſt ad meliora. Infra. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs ac Bacchanalibus quàm diſciplinæ & caſtris promptiora. Itẽ. Mutiani animus nec Veſpaſiano alienus. Libro 19. Et omnia prona uictoribus. Libro 20. Ciuitas pauida & ſeruitio parata. Rurſus. Vtq; Domitiani animum Varo haud alienum deliniret. Niſi malis Varo dictum auferendi caſu pro à Varo. In uita Agricolæ ubi in uulgatis ęditionibus legebatur: Eoq; in bello faciles, & nos ſcripſimus, Eoq; in bellum faciles. quid ſi quis à Tacito ſcriptum fuiſſe putet, eoq; bello faciles. Infra. Omniaq; prona uictoribus. Rurſus. Peſsimi malignitate & liuore pronum deterioribus principem extimulabant. Liuius lib. 2. decadis quartæ. Et campus terrenus omnis, operiq; facilis. Libro 2. dec. quintæ. Cuius magna pars matura militiæ eſſet. L. Florus, Ille corpore, armis, ſpirituq; terribilis, & nomine quaſi terrori compoſito Vercingẽtorix. Sic enim illic lego.

Vita concedere. Fato concedere. Item concedere abſolute. Finem uitæ ſibi ponere. Mortalitatem explere. Animam reddere. Supremum diem explere. Fatum excipere.

Annalium primo. Vt Agrippa uita cõceſsit. Quinto. Fine anni Poppæus Sabinus cõceſsit uita. Hoc dixit libro ſecundo, finẽ uitæ implere. Finẽ, inquit, uitæ ſponte an fato impleuit. Infra. Si fato concederẽ. Tertio. Fine anni conceſſere uitа inſignes uiri. Quarto. Vt quandocunq; conceſſero. In fine Tertij. Supremum diem expleuit. Quinto. Finẽ uitæ ſibi poſuit. In calce Quinti, de Tiberio, interclusa

cluſa anima creditus eſt mortalitatẽ expleuiſſe. Duodecimo. Tædio curarũ feſſus Oſtorius conceſsit uita. Libro 13. At L. Voluſius egregia fama, cõceſſit. Lib. 14. Animam tandẽ poſt fera triſtem uulnera reddidit. Infra. Conceſſitq; uita Burrus incertũ ualetudine an ueneno. Ibidem. Spiritũ finiebat. Vſurpat finire abſolute in hũc ſenſum in calce libri Quinti. Sic Tiberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Itẽ, Sua manu cadere. Lib. 15. E tribunis Granius Syluanus quamuis abſolutus, ſua manu cecidit. Lib. 16. Necq; enim multo poſt, uim ſibi attulit. In uita Agricolæ. Conſtans & libens fatum excepiſti.

Indicere mortem, & ſimiles locutiones.

Lib. 15. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Mox. Qui neceſsitatem ultimã denunciaret. Libro 16. Ergo nunciat patri abiicere ſpem, & uti neceſsitate.

Compertus flagitij. Manifeſtus delicti, & ſimiles locutiones

Annalium primo. Nullius tamen flagitij compertum. Secundo. Cur in uxore delicti manifeſta, ultionem legis omiſiſſet. Tertio. Suſpectumq; iam nimiæ ſpei Seianum ultro extuliſſe. Item. Suſpectiq; capitalium criminum receptabantur. Quarto. Aduerſus unicum nullius ante flagitij compertũ. Infra, Ne tamen offenſionis aut metus manifeſtus foret. Duodecimo. Spirantẽ ac uitæ manifeſtam aduertere paſtores. Lib. 13. Aemulationis ſuſpectos. Infra. Exercendis apud ærarium ſectionibus famoſus, & tum uanitatis manifeſtus. Sic enim repoſuimus pro uanitatibus. Rurſum. Ac criminum manifeſtos merito ad ſeruitutem retrahi. Libro 14. Supremis teſtamẽti uerbis, ambitionis manifeſtus. Lib. 15. Atq; ipſe mœſtus, & magnæ cogitationis manifeſtus erat. Item. Non quia coniurationis manifeſtum compererat. Infra. Sed uerba ſua præpediens, pauoris manifeſtus.

Verſum pro euerſo, ſiue mutato. Item uerti.

Annalium primo. Igitur uerſo ciuitatis ſtatu. Tertio. ĳdem illi ciuitatem uerti, &c. clamitabunt. Quarto. Antequã Veſuuius mons ardeſcẽs, faciem loci uerteret. Quinto. Verſæq; Artabani res. Vndecimo. Et ſi res uerterentur, formido. Duodecimo. Verſa ex eo ciuitas.

Differre pro in diuerſas partes ferre, hoc eſt ſpargere. Item pro iactare. Sermonibus diſtulerint.

Annalium primo. Pars multo maxima imminenteis dominos uariis rumorib. differebant. Tertio. Differriq; etiam per externos, tanquam ueneno interceptus eſſet. Quarto. Differtur per manipulos Tacfarinatẽ omnes notũ tot prælijs conſectentur. In hũc ſenſum dixit in Octauio Auguſto Trãquillus. Rumore ab obtrectatoribus dilato. &c. Libro 21. Caſtraq; in plano ſita, ui fluminis differebãtur, hoc eſt iactabantur. Sic enim illic legendũ pro deferebantur. Nõ aliter dixit Terentius, differi doloribus, & differri cupidine Plautus. Græcorũ eſt imitatio, qui in hunc ſenſum διαφέρεσθαι uerbum uſurpant. Liuius lib. 4. dec. quartæ. Qui male cõmiſſam libertatem populo Romano ſermonibus diſtulerint. Idem uerbum dimittere ſic uſurpat, pro in diuerſas partes mittere. Vt li. 5. dec. 4. Nabis extemplo circa omneis uicos maritimos dimiſit ad ſeditiones in ĳs miſcendas. Libro 5. dec. quintæ. Per omnes ciuitates cohortes dimiſit.

Eductus pro educato.

Annaliũ primo. Hunc & prima ab infantia eductũ in domo regnatrice. Infra. Iam infans in caſtris genitus in contubernio legionũ eductus. Quinto. Et ſeuera patris diſciplina eductus. Infra. Artabanũ Scythas inter eductũ. Liuius lib. 1. dec. primæ. Et puerũ ut in domo à paruo eductũ. Sic enim locus ille legendus eſt, ut particula inſerta. necq; ſcribendum educatũ, ceu peruulgatę æditiones continent.

Suſpectare pro ſuſpectum habere.

Annalium primo. Et quidam ſcelus uxoris ſuſpectabant. Iterum. Et pari fama publice

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

publice, ſuſpectabat. Quarto. Ne pellici ſuſpectaretur. Vndecimo. Quum potentiam eius ſuſpectantes. Duodecimo. Qui Agrippinã magis magiſq; ſuſpectans. Lib. 13. Suſpectabat maxime Cornelium Syllam. Lib. 15. Suſpectante Nerone, haud falſa eſſe etiam quæ uera non probabantur. Lib. 18. ad poſtremum Valens è petulantia etiam perfidiã ſuſpectabat. Libro 19. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ ſuſpectabant.

Deſpectari.

Libro ſecundo. Liberos eius, ut multum infra, deſpectare, id eſt deſpectabat. Libro 18. Ne ut uicti & ignaui deſpectarentur.

Aſpectare.

Primo. Omnis exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare. Duodecimo. Iam uentum haud procul mari quod Hyberniam in ſulam aſpectat. Decimoquinto. Cuncta etiam aſpectata, quæ in fœmina nox operit.

Omnis pro omnibus.

Vt in exemplo quod mox citauimus. Omnis exuta æqualitate iuſſa principis aſpectare. Hoc eſt, omnes aſpectabant.

Prouectus, aliquo uſq; uectus. Sic & Prouehi.

Annalium primo, de Auguſto. Poſtq; prouecta iam ſenectus. Itẽ. Qua hæſitatione poſtremo eò prouectus eſt. Secũdo. Eò uſq; corruptiõis prouectus eſt. Tertio. ætate prouecta. Lib. 13. Prouecta nox erat. Itẽ. Tanq; Agrippinæ gratia prouectum. Libro 14. Eò prouectas Romanorũ cupiditates. Lib. 15. Nec niſi prouecta nocte eniſi ſunt. lib. 19. Baſſus honorata cuſtodia liburnicis nauibus Hadriã prouectus. Item. illuc uſq; prouecta. lib. 20. Paulatimq; per altercationẽ ad continuas & infeſtas orationes prouecta ſunt. Lib. 21. Sic prouecti, tentato telorũ iactu dirimuntur. Liuius lib. 1. dec. quartę. Vt inde prouehi ad primas anguſtias Euboeæ poſſet. Rurſus mox. Et trãquillo prouectus Chalcidem paulo ante lucem.

Peruehi de eo qui deſtinatum locum contingit.

Peruectus, qui peruenit quo uoluit.

Secundo. Vſq; ad Amiſiam flumẽ ſecunda nauigatione peruehitur. Lib. 14. Geſtamine ſellæ Baias peruectam. Infra. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliã percuſſoribus ante metum & rumorem interficitur. Libro 17. Titus aucto animo ad patrem peruectus. Paulopoſt. In Aſiam atq; inde Romam peruectum eſt.

Præuehi, de tranſeunte.

Præuectus, qui tranſijt.

Secundo. De Rheno. Quã Germaniã præuehitur. Sic uſurpat prælatus lib. 5. Nec iterare ualuit prælatus equo. Libro 20. Paululum morę in aſcenſu, dum miſſilia hoſtium prouehuntur. Libro 21. Hinc præuectus ad Germanicũ exercitum manus tendebat. Liuius lib. 7. dec. quartæ. Ciuitates quas præuectus eſt &c.

Præteruectus.

Libro 17. Igitur oræ Achaiæ & Aſiæ ac læua maris præteruectus. Libro 19. Cito agmine forum & imminentia foro templa præteruecti. Liuius lib. 7. decadis quartæ. Præteruecti mœnia portum Phœnicum minus duum millium ſpacio inde diſtantem petiere. Eodem paulopoſt. Cuius peſtilentiæ metu profecti quum præterueherentur Pamphylium ſinum. &c.

Deuectus, quoties deſcenditur.

Secundo. Rheſcuporis Alexandriam deuectus. Tertio. Nare ac mox Tiberi deuectus. Sic Seleſtadio deuehimur Argentoratum Ello flumine. Annalium quarto. Ac ſimul utrunq; exercitum Rheno deuectum Friſijs intulit.

Inuectus.

Libro 18. Ita uictores latus hoſtium inuecti. Libro 20. Quum manipularium pectora

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ctora ceruicibus inuecti. Virtute præpositionis, id est, uecti in pectora manipularium. Liuius lib. 4. dec. quintæ. Superato Leucata Corinthium sinum inuectus. Infra. Ab inuectis iam portum audit.

In præsens. In præsentiarum. & ad præsens, pro tum, de præterito.

Annalium primo. Nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate ualidus, secꝫ & domum & pacem sustentauit. Infra. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, leuari in præsens Proconsulari imperio tradicꝫ Cæsari placuit. Secundo. Mittícꝫ ex senatu placuit qui præsentia spectaret. Tertio. Modicũ in præsens leuamentũ fuere. Quarto. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Infra. Plerunꝫ tamen quid in præsentiarum conduceret, oblitum. Lib. 13. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Libro 15. Nec multo post omissa in præsens Achaia. In calce libri. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ ultionis trahebatur. libro 16. Aduersum illustres dissimulatum ad præsens. & mox redditũ odium. Libro 20. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui. Liuius lib. 5. dec. quintæ. Satis quidem & tunc in præsentia castigata illa legatio erat, cum tam tristi responso uestro dimissa.

Species quam alibi imaginem uocat, uulgus formam.

Annalium primo. Specie recusantis flagrãtissime cupiuerat. Iterum. Quibus Rhodi specie secessus exulẽ egerit. Ea sola species adulationis supererat. Iterum. Sed Pompeium imagine pacis, & Lepidũ specie amicitiæ deceptos. Itẽ. Per speciem exosculandi inseruerunt digitos. Infra. Specie legis eius tractauit, hoc est, titulo. Item. Exercitum imagine cæsorũ insepultorumꝫ, tardatum ad prælia. Item. Quãtoꝫ maiore libertatis imagine tegebantur. Secundo. Fauorabili in speciem oratione uim imperij tenuit. Infra. Magnaꝫ illic imago tristium lætorumꝫ. Tertio. Biduum super hæc imagine cognitionis absumptũ. Infra. Speciem magis in amicitia principis ꝗ uim tenuit. Paulopost. Respondit Blæsus specie recusantis. Item. Imaginem antiquitatis senatui præbebat. Rursum. Magnaꝫ eius diei species fuit. Quinto. Speciem uenturi simulans. Libro 15. Iam enim subiectis campis magna specie uolitabant. Eodem libro. Quod unũ iam & tamen pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur. hoc est exemplar. Libro 16. Nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiã retraxit, hoc est, imaginationem. Libro 20. Manente tamen in speciem amicitia. Liuius lib. 9. dec. quartæ. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm praua religio.

Rumorẽ incedere. Tenebras incedere, pro subire, & similes locutiones.

Primo. Quippe rumor incesserat. Item. Quũ Pannonicas legiones seditio incesit. Rursum. Nam spes incesserat, dissidere hostem. Secũdo. De prætore in locum Vipsanij Galli quem mors abstulerat, subrogãdo, certamẽ incesit. Iterum. Occultus rumor incidebat. Legerim, incedebat. tertio. Incedebat enim deterrimo cuiꝫ licentia. Rursum. Incesit dein religio. Mox. Quoties ualitudo aduersa Flaminẽ Dialem incesisset. Quarto. Ac tum rumor incesserat. Infra. Fœdũ anni principium incesit. Quinto. Si uanitatis aut fraudum suspicio incesserat. Item. Quia rumor incedebat, fore. Vndecimo. Sed undiꝫ nuncij incedũt. Lib. 13. Cæterum continuo exercitum ocio, fama incessit. Lib. 15. Et postquam tenebræ incedebant. Libro 17. Atꝫ illum cupido incesit adeundi uisendiꝫ templũ Paphiæ Veneris. Libro 19. Multa cum strage incesserat conclatio. Libro 20. Incesseratꝫ fama. Libro 21. Ciuilẽ cupido incesit. Liuius libro 7. dec. quartæ. Timor incesit Liuium, ne & auxiliares circumuenirentur, & nauibus etiã ab terra periculum esset. Terentius. Vnde noua nunc religio in te isthæc incesit. cedo.

Transpositio coniunctionum.

Primo. Aegro & corpore fatigabatur, Pro & ægro corpore fatigabatur. Quinto. Hæc mira quanquam, fidem ex eo trahebant.

In

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

In nominibus prouinciarum aut insularum omissę prępositiones.

Annalium 1. Et comite uno Fabio Maximo Planasiam uectum, pro ad Planasiã. Insulæ nomẽ est. Sic supra. Vti nepotẽ unicum Agrippã Posthumum in insulã Planasiã proiiceret. Secundo. Germanicus Aegyptũ proficiscitur. Quarto. Vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur effeceras. Quinto Grasidius Sacerdos prętori Vsticam insulã deportat. Sic enim nos eũ locũ emendandum opinamur. Trãquillus in Augusto. Ab Actio quũ Samum insulã in hyberna se recepisset. Liuius lib. 1. dec. quintæ. Bastarnas primũ ad terrorẽ omniũ Dardaniã immisit. Lib. 2. M. Lucretius Chalcidẽ aduenies. Lib. 5. Si reducẽdi eius causa exercitum Aegyptum induxisset. Ibidẽ mox. Cyprum ex templo classem misit. Item. Pars Cyprum nauigant. Lib. 1. dec. quartæ. Et equites mercede cõductos Aegyptum auexit. Libro septimo. Quum Samum rei priuatæ causa uenisset. Ibidem. Samum tra iecerunt. Sic Cicero in Verrem dixit. Confugisse Delum de Latona.

Inermus pro inermi.

Primo. Quem ignarum inermumq́ę. Infra. Sine uulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palanteis ceciderant. Sic infra dixit, semermos. Apud Liuium legitur etiam semisomnus libro decimo dec. quartæ. E conuiuio & comessatione prope semisomnus raptus sum ad causam parricidij dicendam.

Propius uero, pro eo quod est, magis ad ueritatẽ accedit. Propior fides.

Annalium primo. Propius uero Tiberium ac Liuiam &c. Libro decimo octauo. Vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides

Propius à contumelia quàm à laude.

Libro 15. A contumelia q̃ę à laude propius fuerit, post Vitellium eligi.

Minora uero.

Libro decimo septimo. Quidam minora uero, ne tum quidẽ oblitì adulationis.

Maiora uero. Minora uero.

Lib. 18. Sua quisq́ę facta extollẽtes, falsa, uera, aut maiora uero miscebãt. Liuius li. 1. dec. tertiæ. Incerta in maius uero ferri solẽt. Li. 7. Omnia maiora etiã uero presidia hostiũ, minora sua, metu interprete semper in deteriora inclinato, ducebant.

Maior fama.

Libro uigesimo. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas littori naues sponte conscendisse.

Ambiguus imperandi. Rudis dicẽdi, & similia.

Primo. de Tiberio. Tanquã uetere republica, & ambiguus imperandi. Eodem libro. Drusus orto die, & uocata cõcione, quanquam rudis dicendi. Tertio. Atq́ę ille prudens moderandi. Infra. Furandi melior. Quarto. Maleficæ uitæ, sed orandi ualidus. Paulò post. Erat illi prędarũ receptor, ac socius populandi, rex Garamantum. Quinto. Præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Infra. Sensit uetus pugnandi. Sic ante dixit, scientiæ cerimoniarumq́ę uetus. Libro 15. Audiẽdi quæ faceret, insolens erat. Libro 20. Auido milite eruẽdę ciuitatis. Lib. 21. Quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus.

Dare famæ, pro spargere in uulgus.

Primo. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq́ę potius à repub. uideretur.

Irridere siue inridere, pro ridere, & irrisus participium.

Primo. Multũ irridẽtib. qui ipsi uiderãt. Li. 4. Ad uana & toties irrisa reuolut⁹.

Irrisus pro risu.

Primo. Retinẽteis centuriones inrisu & contumelijs postremo uerberibus insectantur. Tertio. Non sine irrisu audientium postulauit. Decimotertio. Irrisum ex eo sperans pueri. Passiue. Libro 14. Sed hostibus irrisui fuit. Libro 15. Tum intellecto barbarorum irrisu. Libro 17. Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat. Li-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bro 10. Nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irriſu accipientis tribuentisq; eblandiretur.

Obtẽtus pro prætextu. Itẽ pro auxilio. Verbale nomẽ ab obtẽdo.

Primo. Pietatem erga parentem, & tempora reipub. obtentui ſumpta. Duodecimo. Cupido auri immenſa obtẽtum habebat, quaſi ſubſidium regno pararetur. Libro 17. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, ut quod ſegnitia erat, ſapientia uocaretur. Libro 18. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis obtentui fugientibus.

Obtendo.

Primo. Ad ea Druſus quum arbitrium ſenatus & patris obtẽderet. Tertio. Matris preces obtendens. Item. Nubilem filiam obtenderet. Vndecimo. Falſo libertatis uocabulum obtendi. Libro 19. Curis luxum obtendebat. Libro 20. Manſuram diſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet.

Honorum pro honorifico, item pro honeſto. Sic & honoratus & honorate aduerbium.

Annalium primo. Quanquam honora oratione. Tertio. Quæ in Druſum patrem Germanici honora & magnifica Auguſtus feciſſet. Quarto. Simul honora de Germanico, Agrippinam miſerans diſſerebat. Libro decimonono. Baſſus honorata cuſtodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus. Libro uigeſimo. Manentibus honorata militia, digredientibus ſpolia Romanorum offerebantur. Infra. Quod filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinenſi deprehenſum, honorate cuſtodierant.

Sepultura, pro actu ſepeliendi.

Primo. de Auguſto. Auxilio ſcilicet militari tuendum, ut ſepultura eius quieta foret. Rurſum. Sepultura more perfecta. Itẽ. Ne hoſtes quidẽ ſepulturã inuident. Secũdo. Qui locus ſepulturæ deſtinabat. Quinto. Et quia dãnati publicatis bonis ſepultura prohibebãt. Lib. 16. Accuſati poſt ſepulturã. Paulò poſt. Vt quomodo exequijs ac promiſcua ſepultura ſeparant. Lib. 17. Cõcedi corpora ſepulturæ, cremariq; permiſit. Mox. Humili ſepultura in priuatis eius hortis contexit.

Crudum ſeruitium pro incipiente. Cruda ſenectus.

Primo. Diẽ illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis improſperè repetitæ, quum occiſus Dictator Cæſar. In uita Agricolæ. Et quibus cruda ac uiridis ſenectus.

Prudens rei, pro eo qui ſcit aut intelligit rem.

Primo. At apud prudentes uitæ eius, uarie extollebatur arguebatur'ue. In uita Agricolæ. Cæterum animorum prouinciæ prudens. Liuius lib. 4. dec. quartæ. Ni Achæi locorum prudentes inſtitiſſent. Idem nono dec. eiuſdem. Prudẽtiſſimi uiri omnis diuini humaniq; iuris. Idem libro quarto dec. eiuſdem, uocat Hiſpanos Emporienſeis, quorum oppidum à mari retractius erat, imprudentes maris. Libro primo dec. eiuſdem. Duo iuuenes per initiorum dies non initiati templum Cereris imprudentes religionis, cum cætera turba ingreſsi ſunt.

Obtegens ſui.

Quarto. Animus audax, ſui obtegens, in alios criminator. Item. Quietam & intelligentem humani diuiniq; iuris mentem duint. Infra. Maris potens. Item. Vt erectum & fidentem animi oſtenderet. Quinto. Ille niſi laceſſeretur, modeſtiæ retinens. Itẽ. Sed cõditoris Seleuci retinens. Duodecimo. Intelligens falſi. Sic enim emendauimus quod ante legeretur, falli ſe. libro. 14. Vt eſt uulgus cupiens uoluptatum. Libro 19. Amicorum inimicorumq; negligẽs Libro 20. Impotens amoris. Libro 21. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum.

Iacere aliquid pro enunciare, ſiue ſpargere in uulgus. Iacere probra.

Annalium primo. Quædam de habitu cultuq; & inſtitutis eius iecerat. Secũdo

In ſe

In ſe iacta nolle ad cognitionem uocari. Item. In Germanicum contumelias iacere. Tertio. Si uera forent, quæ iacerẽtur. Infra. Mamercus antiqua exẽpla iaciens. Quarto. Neq; raro, neq; apud paucos talia iaciebat. Infra. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum ſermones. Quinto. Et ſi qua diſcordes ieciſſent. Item. Per uanilo-quentiam & minas iaciebat. Vndecimo. Inq; fœminas illuſtres probra iecerat. Duodecimo. Vocem Claudij quam temulẽtus iecerat. Libro decimo quinto. Inter ſe aut inter amicos iaciunt.

Corpus pro collegio, quod Iuriſconſultis quoq; uſurpatum uulgo uocant uniuerſitatem.

Primo. Neq; abſcedere à corpore. Declarat id infra. Vnum eſſe Reip. corpus, atq; unius animo regendum. Tertio. Neq; abſcedentem à corpore, ſimul urbem intrauiſſe. Decimotertio. Quippe late fuſum id corpus. Liuius libro octauo dec. quartæ. Achæorum aſſueſcerent legibus inſtitutisq;, ita unius eos corporis fore. Libro nono. Vt corpus unum & concilium totius Peloponneſi eſſet.

Edicta in populum iecerat.

Libro decimonono. Quod edicta in populum pro Veſpaſiano magnifica, probroſa aduerſus Vitellium iecerat.

Struere, p adornare, ſiue inſidiari. Itẽ, p cõſtruere. Itẽ pro inſtruere.

Primo. Varijs mox criminibus ſtruente Tiberio circumuenti ſunt. Secundo: Tumulum tamen nuper uarianis legionibus ſtructum. Eodem. Struxitq; aggerem. Infra: Struxitq; cauſas. Item. Et manebant ſtructis molibus literæ Aegyptiæ. Item. Structi & arcus. Item, ſtructas ſibi inſidias. Quarto. Structas principi inſidias. Infra. Et ſtruebatur agger. Item. Vltroq; ſtruebantur qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus. Rurſum. Strueret dolum, cęteri teſtes adeſſent. Quinto: Suis in terris ſtruere nidum. Vndecimo. Quo minus ſtrueret crimina & accuſatores. Duodecimo. Nam ubi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora. Libro 14. Et ſcena in tempus ſtructa. Infra. Singulos per annos conſurgeret ac ſtrueretur. Libro 15. Et ſtructa ante auguralem aram ſubdita face accendi. Paulò poſt. Publicis locis ſtruere conuiuia. Rurſum. Enimuero liberales ſemper epulas ſtruxiſſe. Libro 17. Tanquam crimen ac mox inſidias Fonteio Capitoni ſtruxiſſet. Liuius libro 2. dec. quintę. Caſtra ante urbem ponit, omneisq; armatos in campo ſtruxit.

Flectere, abſolute.

Primo, Flexit paulatim. Rurſum infra. Tunc à ueneratione Auguſti orſus, flexit ad uictorias triumphosq; Tiberij. Quarto. Quorum rumore arguebatur in ambitionẽ flexiſſe. Infra. Huc flexit, ut &c. Sic poſtea dixit, uertit in Sabinũ. Quinto. Flexit ad grauiora. Ac rurſum. Ad Artabanum uertere. Libro 15. Sed flexiſſe ad Fenium prefectum. Libro 17. Increpabat ultro, quod tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem uertiſſent.

Aduolui genua, uirtute præpoſitionis.

Primo. Ambulantisq; Tiberij genua aduolueretur. Quinto. Quanquam genua patris aduolueretur. Libro 15. Genua ipſius aduolui. Libro 20. Quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur. Sic dixit libro 19. Diſiecit obruitq; quos inciderat, pro in quos.

Aduehor illum, pro ad illum uirtute præpoſitionis.

Secundo. Vt quoſq; aduectus erat. Tertio. Agrippina Corcyram inſulam aduehitur. Quanquam hoc etiam referri poteſt ad claſſem eorum, ubi nominibus prouinciarum aut inſularum præpoſitiones non adduntur. Quarto. Et ſæpe mœnia urbis adſidentem. Item. Qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxta inſultet. Quinto. Adſidẽdo caſtellum. Libro decimonono. Stœchadas Maſſilienſium inſulas affertur, hoc eſt, fertur ad inſulas. Poſſet etiam ad eum ordinẽm

referrri, ubi in proprijs regionum aut insularum nominibus ad præpositio omittitur. Libro 21, Sed ut quosq; eorum aduehebantur.

Aduolui pedibus.

Primo. Præceps & singulorum pedibus aduolutus. Item. Pedibusq; Cæcinæ aduolueretur.

Alicui aduenire, pro ad aliquem. Propinqua Seleuciæ aduentabat. Virtute præpositionis. Vt supra.

Annalium primo. Properantibus Blæsus aduenit. Sic mox. Iamq; pectori usq; adcreuerat, pro ad pectus. Item. Sed Cattis adeò improuisus aduenit. Quinto. Iamq; multa manu, propinqua Seleuciæ aduẽtabat. Libro 16. Tyridates accipiendo regno aduentabat. Libro. 20. Cui excidium aduentabat.

Turbatum absolute.

Primo. Postquam turbatum in castris accepere.

Turbare, absolute.

Annalium 3. Si una alteráue ciuitas turbet. Quarto. Quum repẽte turbare fortuna cœpit. Lib. 17. Quibusdã, ut in tumultu, notabilius turbãtibus. Lib. 18. Quanquam consularibus legatis nihil turbantibus. Lib. 19. Denso agmine obturbabat.

De communibus commodis, id est, ob communia commoda.

Primo. Quem missum ad uos à Germanico exercitu de communibus commodis. Liuius libro quinto dec. quintæ, Qui de quacunq; causa tum aspernati nostra auxilia estis.

Morti deposcere, pro ad mortem. Refertur autem deposcendi uerbum frequenter ad supplicium.

Primo. Dum Centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit.

Ex re consulere, hoc est, pro ut occasio tulerit. Simile illi, Pro re nata.

Primo. Nullis satis certis mandatis, ex re consulturum.

Vt adsolet, pro ut consuetum est.

Primo. Quasi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ, ut adsolet. Tertio. Non alacri, ut adsolet, remigio. Quinto. Non, ut adsolet, lecto per magistros æstimatoq; carmine. Libro 17. Præcipitibus, ut adsolet, nuncijs. Liuius libro primo decadis primæ. Vbi illuxit, paratis omnibus, ut assolet, uocari ad concionem utrunque exercitum iubet. Libro secundo quartæ dec. Quod legati ab Ardea questi in senatu erant, sibi in monte Albano Latinis carnem, ut assolet, datam non esse. Libro quarto decadis eiusdem. Ludosq; magnos, qui unà uoti essent, tanta pecunia, quanta assoleret, faciendos. Eiusdem libro septimo. Accepta à Liuio classe, & sacrificio, ut assolet, rite facto.

Licentia simpliciter pro potestate siue permissione.

Primo. Quur uenisset, neq; augendis militum stipendijs, neq; adleuandis laboribus, denicq; nulla bene faciendi licentia. Expone priora, neq; ad augẽda militum stipendia, neq; ad alleuandos labores. Libro 14. Statuerent ut uellent, data & absoluendi licentia. Paulò post. Mox licentia habendi obliuioncm attulit.

Prouisus us ui.

Primo. Ac prouisu periculi hyberna castra repetentem, circumsistunt. Duodecimo. Quod prouisu deûm uidua iungeretur principi sua tantum matrimonia experto. Infra. Cura, prouisu, perinde agere, ac si hostis ingrueret. Libro. 15. Nullo rei frumentariæ prouisu. libro 18. Dispositu prouisuq; ciuilium rerum peritus. libro 19. Ne oculi quidem prouisu iuuabant. libro 20. Sed paruum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere.

Aemulatus agere, pro æmulationes, hoc est æmulari.

Libro 13. Ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

Aduersor

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Aduerſor tibi.

Primo. Vt illic quoq; commodis legionum aduerſaretur. Quarto. Cæterũ neq; tuis neq; Liuiæ deſtinatis aduerſabor.

Aduerſor te.

Primo. Sua facinora aduerſari deos lamentatur. libro 17. Sed ambitionem ſcriptoris facile aduerſeris. Sic enim habet codex manuſcriptus, nõ ambitioni. Infra. Vidiſtis commilitones notabili tempeſtate etiam deos infauſtam adoptionem aduerſantes. libro. 19. Neue ſe ut parricidam aduerſarentur. libro 20. Vulgus aduerſari regem, inuidere Aegypto, ſibi metuere.

Aliqua re gratus in uulgus.

Primo. Et ſi alij bonis artibus grati in uulgus. Sic & Cicero loquitur. Secũdo. Multaq; in uulgus grata uſurpauit. Quinto. Tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. libro 17. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celſi laus. Item. Fames in uulgus inopia quæſtus & penuria alimẽtorum. libro 18. In uulgus aduerſo rumore fuit. Infra. Vnde crebræ in uulgus mortes. libro 19. Spolia in uulgus cedebant.

Pertimere.

Primo. Nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni. libro 17. Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduerſa reip. pertimuere.

Oſtentus us ui.

Et hoc uſurpat in datiuo, ſicut & obtentui. Annaliũ 1. Corpora extra uallũ abiecta oſtẽtui. Duodecimo. Auribus deciſis uiuere iubet, oſtẽtui clemẽtię ſuę, & in nos dehoneſtamẽto. lib. 15. Iturũ Tyridatẽ oſtentui gẽtibus, quãto minus q̃ captiuum? Infra. Et ore ac mẽbris in eum pallorẽ albentibus, ut oſtentui eſſet, multum uitalis ſpiritus egeſtum. lib. 17. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, oſtentui magis q̃ manſura. Sic enim ibi legendum, non, oſtenta. lib. 19. In Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum &c. oſtentui miſere.

Curare exercitum. Aſiã curare. Curare legiones. Curare abſolute.

Primo. Inferiorẽ A. Cæcina curabat. Quarto. Qui procõſul Aſiam curauerat. lib. 5. Is Macedoniæ tum intẽtus, Achaiam quoq; curabat. Infra. Getulicus ea tempeſtate ſuperioris Germaniæ legiones curabat. Vndecimo. Duo abditi qui Romę curarent. lib. 16. Diurna po. Romani, per prouincias, per exercitus curantium legunt. Ipſe actus executio appellatur. lib. 15. Syriæq; executio Cincio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ. libro 19. exploratores, ut mos eſt, longius curabant.

Moderor tibi.

Primo. Sed quibus Silius moderabat. Secundo. Naueis ſoluit, moderabaturq; curſui. Tertio. Quia, ſibi quiſq; moderabatur. libro 15. Moderandum fortunæ ratus. Liuius libro primo dec. quartæ. Tum uero Athenienſium ciuitas, cui odio in Philippum per metum iamdiu moderata erat. &c. Libro ſeptimo dec. quartæ. Reliquã oratio fuit, ut memores rerum humanarum, & ſuæ fortunæ moderarentur, & alienam ne urgerent.

Exitij certus, pro de exitio. Ambiguus pudoris.

Primo. Iamq; lapidis ictu cruentus, & exitij certus. Secundo. Modo nõ omnia metuẽda ambiguus pudoris ac metus reputabat. Infra. Incerta ultionis, anxia ſui. Quarto. Relinquendæ uitæ certus. Quinto. Incertus animi. libro 12. Nam ubi ſui matrimonij certa fuit. Infra. Retraxere ducem deſtinationis certum. Infra. Tum Agrippina ſceleris olim certa, & oblatę occaſionis propera. libro 18. Nequaquam trepidus, ſed conſilij certus. libro 19. Incertus animi, & infidis conſilijs obnoxius. libro 20. Lætus & ſpei certus. Paulò inferius. Igitur ciuilis diſſidij certus. Sic enim manuſcriptus codex continet. Et ſequitur. Nunquam magis afflictam rem Romanam

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

manam. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur. Igitur ciuilis deſciſcendi certus. Vt Ciuilis ſit nomen proprium.

Tranſpoſitio præpoſitionum.

Primo. Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones Percennius. Infra. Cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana. Item. Quantumq; Amiſiã & Luppiam amnes inter, uaſtatum. Item. Capto propere campo humentia ultra. Item. Multaq; eo coram, Secundo. Noſtra pro ripa. Item. Quinta ab hora diei ad noctem cæſi hoſtes. Item. Tiberim iuxta. Rurſum. Oppido à Canopo. Infra. Danubium ultra. Tertio. Littora Calabriæ contra ſitam. Item. Senatu coram. Et, patribus coram. Item. Quos inter ambigebatur. Infra. Gentile apud ſolum. Item. Ornatum ad urbis. Rurſum. Vnum intra damnum ſtetiſſet. Item. Quod præturam intra ſtetit. Quarto. Miſenum apud & Rauennã. Mox. Sed præcipuũ robur Rhenum iuxta. Item. Dum populatio lucem intra ſiſteretur. Rurſum. Ita Sardianos inter Smyrnæosq; deliberatum. Quinto. A carnifice laqueum iuxta compreſſam. Item. Ripam apud Euphratis. Rurſum. Mare inter & extremos Albanorũ montes. Item. Quos ſuper eques &c. Paulò poſt. Ripã ad Euphratis. Vndecimo. Sed claritudine paucos inter ſenum regum. Itẽ. Humum infra moliri. Rurſum. Ea ſuper re. Item. Maximeq;, quos penes potentia. Duodecimo. Seu delecto die augendam ad inuidiam. Paulò poſt. Deducere iuuenẽ, ripam ad Euphratis iubet. Item. Vt templum iuxta, equos uenatui adornatos ſiſtant. Rurſum. Quum roſtra iuxta cuſtodibus circumdatus. Libro 13. Quo ſolutius urbem extra laſciuiret. libro 14. Promontorium Miſenum inter & Baianum lacum. Item. Viam Miſeni propter & uillam Cæſaris Dictatoris. Paulò poſt. Viam Miſeni propter. Item. Cappadocum ex nobilitate. libro 15. Oceano abuſq; petita. Infra. Occidendę matris Neronis inter miniſtros. libro 18. Eſt Iudeã inter Syriamq; Carmelus. libro 19. Vtq; cumulo ſuper & recẽtia cæde ueſtigia inceſſere. libro 20. Alij uiã inter Moſellamq; flumen. libro 21. Hanc aduerſus urbem gentemq; Cęſar Titus &c. certare ſtatuit. Item. Inſulam inter Germanosq;. Liuius libro quarto dec. quintæ. P. Naſica egregius aduleſcens omnibus ex unus quibus heſterna die pugnari placuit. Pro, unus ex omnibus. Libro primo. dec. quartæ. Excelſo in ſuggeſtu ſuperba iura reddentem. Libro octauo dec. tertiæ. Quos inter belli cauſa eſſet. Libro quinto. Vbi potentius iam eſſe id malum apparuit, q; ut minores per magiſtratus ſedaretur.

Eximere conſtantiam, pro adimere. Miſerationem eximere.

Primo. Quippe pluriũ uęcordia cõſtantiam exemerat. Tertio. Et ſi pręſumpta ſpes, hortãdi cauſas exemerat. Vndecimo. Quanquã res aduerſæ conſiliũ eximerent. Sic enim repoſuimus, eraſo uerbo adimerẽt. lib. 13. Quia diſſimulationẽ nox & laſciuia exemerat. Liuius libro 5. dec. quintæ. Miſerationẽ omnem ſtultitia ignorantis fortunam ſuam exemit. libro 2. Deinde ut plurium clamore & curſu à portis dubitatio exempta eſt. Virg. Poſtquam exempta fames epulis.

Materies pro materia.

Primo. Ea uetuſtiſsima militaribus odijs materies. Itẽ. Cõceſſam filio materiem. Secũdo. Relinqueret materiẽ Druſi fratris gloriæ. Tertio. Præbuit iuueni materiẽ adipiſcẽdi fauoris. Quarto. Præbuitq; ipſi materiẽ. Quinto. Et materies criminandi. Itẽ. Præbuitq; materiẽ doctiſsimis indigenarum. Duodecimo. Et materiem ſceleri detrahendam. libro 17. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies.

Mulctare uerberibus. Mulctare exilio. Mulctare morte.

Primo. Proſtratos uerberibus mulctant. Infra. Et ſpectantium immodeſtiam exilio mulctandi poteſtas prætoribus fieret. Quinto. Exilio aut morte mulctarentur. libro 13. Vt quidam accuſatorum eius exilio mulctarentur. libro 14. Et qui alij ſeditionem conciuerant, exilio mulctati ſunt.

Exoluere

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Exoluere pœna. & ſimiles locutiones.

Libro 14. Titurium & Caluiſium pœna exoluit. Item. Donec Priſcus & Alphenus deſertis caſtris, ad Vitellium regreſsi, pudore proditionis cunctos exolue rent. Libro 20. Cõiectis in eum telis, initium exoluendæ in poſterum culpæ fece re. In libello Germanorum. Vt ſe quoq; pudore uictoriæ exoluant.

Ferox animi, & ſimiles locutiones.

Primo. Et animi ferox, inter obſtãtes & armatos ferro uiam patefecit. Itẽ. Sed fœmina ingens animi. Eodem. Rudem ſanè bonarum artium. Rurſus. Cætero rum immunes, niſi propulſandi hoſtis. Secundo. Sed hunc mitem erga amicos, modicum uoluptatum. Tertio. Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus. Item. Sed impiger militiæ. Rurſum. Quanquam pecuniæ modicus. Quarto. Ferox ſcelerum. Mox. Anum ſuapte natura potentiæ anxiam. Item. Fortunæ inops. Infra. Callidi temporum & ſapientes. Rurſum, Adeo factorum innocens ſum. Item. T. Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus. Infra. Rerum ueſtrarum prouidum, offenſionum pro utilitate publica non pauidum. Item. Is recens prætura, modicus dignationis. Paulopoſt. At Agrippina peruicax iræ. Rurſum. Quod talis ſyluæ frequens fœcundusq; erat. Infra. Ingentium beluarum feraces ſaltus. Quinto. Præſtãtiſsimus ſapientiæ. Item. Scientiæ cerimoniarumq; uetus. Infra. Magis ac magis trepidus admirationis & metus. Item. Continuus principis, pro eo qui continue agit apud principem. Mox. Aemilium genus fœcundum bonorum ciuium. Item. Oroden ſociorum inopem. Paulopoſt. Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles. Libro 12. Et ſubueniendum ſociis uirium emulis. Item. Atrox odij Agrippina, & facinorum non rudis. lib. 13. Procax odij, & poteſtatis temperantior. libro 15. Magna uis camelorum onuſta frumenti. Infra. Atq; ipſe ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Item. Animi ualidus & corpore ingens. libro 16. Laſciuiæ inexperti. Mox. Inquietus animo, & occaſionum haud ſegnis. Infra. Sic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. libro 17. Non tamen adeo uirtutum ſterile ſecu lum. Item. Et pacis artibus belli inexpertus. Paulopoſt. Prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam. Item. Conſilijq; quamuis egregij, quod non ipſe afferret, inimicus. Rurſum. Pecuniæ alienæ non appetens, ſuæ parcus, publicę auarus. Eodem libro. Corpore ingens, animi immodicus. Item. Vrbanæ militię impiger, bellorum inſolens. Item. Non modo iacentia & plana urbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuum, impleuit. libro 18. Veſpaſianus acer militię. Rurſum. Nec uirorum inopes, & pecuniæ opulentæ. Item. Coloniam uirium & opum ualidam. Infra. Namq; promptus animi Martius. Mox. Celſus doli prudens. Infra. Non tulit lubidriũ inſolens cõtumeliæ animus. libro 19. Gregarius miles futuri ſocors. Item. Decoris ſecuros. Mox. Strẽnuus militiæ. Item. Futuri ambiguus. Paulo inferius. Ignarus militiæ, improuidus conſilij. Ibidem. Neq; fidei conſtans, neq; ſtrennuus in perfidia. Item. Ipſe æger animi. Et rurſus. Veluti captus animi. Et, Sermonis nimius erat. Mox. Ciuium ſanguinis parcũ credidere. lib. 20. Recti peruicax. Item Tributorũ expertes. Rurſum. Conſilij ambiguus. Paulopoſt. Ille, ut irritus legationis, redijt. Rurſus. C. Cæſar turbidus animi. Item. Ingens rerũ. Rurſus. Nec ſubitũ militẽ, ſed ueterẽ expertũq; belli. Itẽ. Diuerſus animi. In libello Germanorũ. Frugiferarũ arborũ impatiẽs, pecorũ fœcũda. In uita Agricolę. Frugũ fœcũdum. Rurſus. Animorũ prouincię prudẽs. Item. Nos terrarũ ac libertatis extremos, receſſus ipſe & ſinus fama defendit. Rurſus. Securus iam odij. Liu. lib. 6. dec. 4. Trepidiq; rerũ ſuarũ. lib. 8. Romanis Gallici tumultus aſſuetis etiã uanitates notę ſunt.

In centuriones inuadere.

Primo. Repente lymphati diſtrictis gladijs in centuriones inuadunt. Infra. Vt hi mox pedes in hoſtem inuaderent.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Exuere fidem. Exuere tributa. Exuere uirtutes.

Primo. At ille moriturũ potius q̃ fidem exueret, clamitans. Sic supra dixit. Exutoq̃ Lepido. Item. Exuta æqualitate. Infra. Alijs gentibus ignorãtia imperij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa, quæ quãdo exuerint &c. Infra. Quã uirtutem diu retinuit, quum cæteras exueret. Secundo. Per cõmunes liberos orauit, exueret ferociam. Infra. Nisi certam ante diem profanos ritus exuissent. Tertio. Tum exuto iustitio reditum ad munia. Paulopost. Obsequium erga imperatorem exuit. Infra. M. Piso exuta dignitate. Item. At postquam exui æqualitas. Quarto. Boniscq̃ exutus. Paulopost. Nõ enim exuere imposita munia. Infra. Eo anno Frisii transrhenanus populus pacem exuere. Quinto. Seiani amicitiam cæteri falso exuerant. Item. Virilibus curis fœminarum uitia exuerat. Rursum. Dedit spaciũ exuendi pacta. Mox. Necq̃ exuerat pedorem. Vndecimo. Ac ne iussa exuerunt. Mox. Ne tamen miles ocium exueret. Vbi uidetur legendũ, induereret. Duodecimo. Et missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Infra: Territum exutumq̃ campis Mithridatem. Decimotertio. Exueret obsequiũ in matrem. Item. Vt hostem uagum exuerent sedibus. Infra. Repertaq̃ spe ditioris coniugis, promissa exuere, id est exuebat. Libro 14. Auitis bonis exuuntur. Infra: Exueret magistrũ, satis amplis doctoribus instructus maioribus suis. Paulopost: Attamen neutrum datis à se præmijs exuit. lib. 16. Abrumperet uitam, ac ea ciuitate, cuius charitatem olim, nunc & aspectum exuisset. Infra. Exutusq̃ omnibus fortunis. libro 17. Ac ne reuerentiam imperij exuere uiderẽtur. libro 18. Prima iuuenta quietis cupidine senatoriũ ordinem exuerat. libro 19. Ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq̃ exuerent. Infra. Cuius sacramentum cũctis circa hostilibus nõ exuerat. Libro 20. Quando etiam sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur. Infra. Quid si Galliæ iugum exuant: Rursus. Et si exuissent seruitium cupidine imperitandi. Item. In ciuitates quæ societatem Ro. non exuerãt. lib. 21. Nec quicquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, uilia habere. In libello Germanorum. Nec nisi hoste cæso exuere uotiuum obligatumq̃ uirtuti oris habitum. In uita Agricolæ. Et arrogantem & auaritiam exuerat. Item. Exuere iugum potuere. Apud Liuium lib. 4. dec. 4. L. Valerius contra M. Porcium Catonem mulierum causam agens, Nũquam inquit, saluis suis exuitur seruitus muliebris. Significat autem fœminas semper officiosas in suos esse, uel maritos, uel liberos, nisi hijs per mortem priuentur. Libro 7. Exutosq̃ magna parte prædæ ad mare ac naues redegit. Idem rursus lib. 7. dec. tertiæ. Ita repente exuit antiquos mores.

Induere munia ducis, induere seditionem.

Primo. De Agrippina Germanici Cæsaris uxore. Munia ducis per eos dies induit. Secũdo. Qui, ne bellum tolerarẽt, seditionem induerint. Quarto. Habitum ac uoces dolentum simulatione magis q̃ libens induebat. Quinto. Qualem diem Tiberius induisset, pari habitu. Infra. Sceptuchi utrinq̃ donis acceptis, more gentico, diuersa induere. Rursum. Plurimũ adulationis Seleucensis induere. Vndecimo. Aut ditium familiarum hæredes Eserninos & Aruntios magnum animum induisse. Duodecimo. Quorũ rex Hyliates societatem Meherdatis palàm induerat. Infra. Etiam aduersus nos hostilia induerat. lib. 15. Animũ bonis artibus nõ induerat. Infra. Quia speciem iudicij induere nõ poterat. lib. 16. Nisi cõtra instituta & cerimonias maiorũ proditorẽ palàm & hostem Thrasea induisset. lib. 20. Quæ super instãtia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam. Infra. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse.

In tempus.

Primo. Sensit miles in tempus cõficta. Secundo. Tmolum leuari idem in tempus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pus tributis. Quarto. Quod unum malorum ſuffugium in tempus erat. Libro 14. Et ſcena in tempus ſtructa.

Reum ſubdi, ſubderé ue, Rumorem ſubdere.

Primo. Metuens, ne reus ſubderetur. Rurſum. Vtq; mos uulgo, quãuis falſis, reũ ſubdere. Tertio. Maieſtatis crimina ſubdebãt. Quarto. Subditis qui accuſatorũ nomina ſuſtinerẽt. Quinto. Et ſubdito rumore, tãq; Meſopotamiã inuaſurus.

Intendere metum, pro intentare.

Primo Spem offerunt, metum intendunt. Infra. Tradere uexillũ intento mortis metu ſubigũt. Tertio. Aduerſum os in hoſtem intendit. Itẽ. Oh intenta Lepidæ pericula Quarto. Quũ omnia alia conquirerent, intenderẽtq;. Vbi tamen potius pro augerent exponendũ. Infra. Neq; tamen dubitabãt in Neronẽ & Agrippinam intendi. Quinto. Quur mutua accuſatione intenta. lib. 13. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Item. Quem metũ Graptus &c. tali mendacio intendit.

Intendere pro augere.

Secũdo. Langueſcet alioqui induſtria, intendẽt ſocordia. Item. Intendere uera, adgerere falſa. Quarto. Vim præfecturæ modicam antea intendit. Infra. Et huic negatus honor gloriã intẽdit. Duodecimo. Ardorẽ exercitus intendebãt. Lib. 14. Quibus exciſis, metũ hoſtiũ intẽderet lib. 17. Quippe hiantes in magna fortuna amicorũ cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intẽdebat. Infra. Intẽtis alimentorũ precijs. lib. 18. Intendebat formidinem, quod publici conſilij facie diſceſſum Mutina.

Præſidium agitare.

Primo. At in Chaucis cœptauere ſeditionem, præſidium agitantes uexillarij; Sic & Liuius loquitur lib. 7. tertię decadis, quanquam is locus in uulgatis æditionibus eſt deprauatiſsimus. nam ſic habet. Qua Brutiorum præſidium eſſe agitatæ proditionis conciliator nunciauerat. Tu ſcribe. Quâ Brutiorum cohortẽ præſidium agitare, proditionis conciliator nunciauerat. Sic enim in manuſcripto codice legit, quem nobis bibliotheca Spirenſis ſuppeditauit. Talibus mendis indigne conſpurcatus eſt paſsim Liuius, & tot iam annis hæc cura neminem tangit. O ſtudioſorum inanem fiduciam. Tacitus Annalium 15. Turrim qua præſidium agitabat, defendere auſo. *Liuij locus*

Agitare latrocinia.

Duodecimo. Aduentu Catthorum latrocinia agitantium.

Moliri fores.

Primo. Concurſuq; ad ianuam facto, moliũtur fores. Sic Liuius 3. decadis octauo libro dixit moliri naues. Et molientibus ab terra naues Philippus ſuperuenit. Item. Pœni ancoras molirentur. Rurſum Tacitus Annalium ſecundo. Moliũtur templorum fores. Vndecimo. Quæq; in aperto grauia, humum infra moliri. Duodecimo. Nuptiasq; Domitij &c. & Octauiæ Cæſaris filiæ, moliri. Item. Molitur crimina & accuſatorem. lib. 13. Fratri eius L. Sillano necẽ molita. lib. 18. Subruit muros, inſtruit aggerem, molitur portas. Infra. In quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Liu. lib. 6. dec. quartæ, Affecta labore ac uigilijs corpora ex ſomno moliebantur.

Molitor cædis.

Vndecimo. Et Appianæ cædis molitor Narciſſus.

Aduertere pro in ſe uertere commouereq;. Item pro attendere.

Annalium primo. Sed uelut in urbe uicta facies, gemitusq;, ac planctus, etiam militum aures oraq; aduertere. Et infra. Octo aquilæ petere ſyluas & intrare uiſæ imperatorem aduertere. Quarto. Atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit. Quinto. Vt atrox aduertebatur, id eſt, obſeruabatur. Infra. Vt uulgum miſeratione aduerteret. Duodecimo. Spirantẽ ac uitæ manifeſtã aduerrere

paſtores

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

paſtores. Decimotertio. Aduertere quoſdã cultu externo in ſedibus ſenatorum. Lib. 14. Quæ ne in metu quidẽ pericula noſtra aduertit, id eſt attendit. Sic enim ſcripſimus pro auertit. Libro 15. Quoties nouum aliquid aduerterat. Lib. 19. Aduertere proximi. Item. Turrim uicino ſitam lucere per noctem crebris luminibus aduertit. Item. Aduertit ea res Veſpaſiani animum.

Aduertere in aliquem, pro animaduertere ſiue punire.

Secundo. In P. Martium cõſules extra portam Exquilinã, quũ claſsicum canere iuſsiſſent, more priſco aduertere. Quarto. Aut ſi quis aduerterit. Quinto. Placitum poſthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur.

Aduertere parſimoniæ.

Tertio. Ne princeps antiquæ parſimoniæ durius aduerteret. Libro 13. Quianimum etiam leuiſsimis aduerterent.

Proiectum, pro contempto, & uili. Item pro abiecto.

Primo. An ciues quibus iam proiecta ſenatus autoritas? Tertio. Tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Libro 19. Vultus procul uiſentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener. Libro 20. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæſarem ſe ſalutari iubet. Cicero proiectam audaciam dixit & Liuius proiectas ac proditas ad inconſultam atq; improuidam pugnam legiones, Germanice, vervvegen.

Sacra legationis. Sacra menſæ.

Primo. Hoſtium quoq; ius, & ſacra legationis, & fas gentiũ rupiſtis. Decimotertio. Quanquam intra ſacra menſæ &c. properata ſit. ſ. mors. libro 15. Inuidiam prætendens, ſi ſacra menſæ, dijq; hoſpitales, cæde qualiſcũq; principis cruentaren tur. libro 19. Sacrum etiam in exteras gentes legatorum ius, &c.

Animum cupido inuolat.

Primo. Truces etiamtum animos cupido inuolat.

Incautum pro eo quod non cauetur.

Primo. Conſultatq; ex duobus itineribus breue & ſolitum ſequatur, an impeditius & intentatum eoq; hoſtibus incautum.

Gnarum pro cognito.

Primo. Quod gnarum duci. Infra. Trudebanturq; in paludem gnaram uincentibus, iniquam neſcijs. Quinto. Conſpicui, eoq; gnari. Duodecimo. At nobis ea pars militiæ maxime gnara eſt. libro 15. Idq; nulli magis gnarum quàm Neroni. Libro 21. Campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias.

Ignarum, pro ignoto.

Secundo. Per occulta & uigilibus ignara. Tertio. Non quidem ſibi ignara quę uulgabant. Quinto. Sed quædam ſecus quàm dicta ſint cadere fallacijs ignara dicentiũ, hoc eſt ignota. Duodecimo. Nihil tam ignarũ barbaris q̃ machinamenta & aſtus oppugnationum. Eodem. Quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capeſſeret. Sic enim illic repoſuimus è ſcripto uolumine pro ignoratiora. lib. 15. Cui enim ignarã fuiſſe ſæuitiã Neronis? lib. 19. Quæ ignara Veſpaſiano aut uetita.

Incedere itineri & prælio.

Primo. Inceſsitq; itineri & prælio, hoc eſt, ad iter & prælium. Similis infra locutio. Sibiq; & prælio firmabat. Item lib. 3. Dein præſidio Africæ ducebat. Hoc eſt, ad præſidium Africæ. Quarto. Proxima æſtuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat. lib. 13. Subruendo uallo inducit. Mox. Qui uiæ pariter & pugnæ compoſuerat exercitum. Lib. 15. Nec recuſaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire. Item. Dum auxilia libertati inuocat.

Comprimere pro opprimere.

Primo. Cõpreſsiſſe Germaniæ populos. Paulopoſt: Neq; duorũ adoleſcẽtium nondum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nondum adulta autoritate comprimi queat. Infra. Compreſſam à muliere ſeditionem. Tertio. Et comprimendi procul preſidium. Infra. Compreſsis ſeditionibus. Libro 18. Conſenſu meliorum compreſsi. Lib. 20. Se cũ cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compreſſurum. Vbi quidam ſcripſerunt, oppreſſurum. Liuius lib. 2. dec. quintæ. Magis è repub. uiſum erat comprimi ac ſedari exaſperatos Ligures. Idem lib. 8. quartæ dec. eleganter cõpreſſam annonam uocat, cuius pretium per coemptionem eſſet intentum. Et duodecim, inquit, clypea ærata ab ædilibus currulibus P. Claudio & P. Sulpitio Galba ſunt poſita ex pecunia qua frumentarios ob annonam compreſſam damnarunt.

A contactu pro conſuetudine ſiue contagio.

Primo. Diſcedite à contactu, ac diuidite turbidos. Quinto. Plures infecti quaſi ualetudine & contactu. Libro 17. Ita in fauorem aut odium cõtactu ualentiorum agebantur. Libro 18. Simul cæteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidia, bellum meditabantur. In uita Agricolę. Oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Participio cõtactus utitur Liu. lib. 1. dec. 4. Multis in Italia contactis gentibus Punici belli ſocietate. Lib. 8. eiuſdẽ. Et ut omnia contacta ſocietate peculatus uiderentur.

Ludificor illum.

Primo. Quod dum patres & plebem, inualida & inermia, cunctatione ficta ludificetur. Sic & Terentius. Ludificatus uirginem. Tertio rurſum. Feſſumq; Romanum impune ludificabatur. Liuius lib. 9. quartæ dec. Qui ludificati priorẽ locationem erant. Idem uerbale nomen uſurpat lib. 8. dec. eiuſdẽ. Ferri iam ludificatio iſta nõ poteſt. Idem lib. 1. dec. quintæ. Munificentia inæquali ſeſe alioſq; ludificari. Lib. 4. Ne hoſtem quidem ludificatos priores imperatores.

Cauillari uerba patrum.

Primo. Tiberium uigẽtem annis ſedere in ſenatu, uerba patrũ cauillantem. Abſolute Liuius uſurpat lib. 9. quartæ dec. Tum quoq; ait eam cum Eburio ſe amatore cauillari credere. Apud eundem legitur uerbale nomen libro 8. dec. quartæ. Et paulatim illiberali adiectione nunc per cauillationem, nunc precibus & ſimulatis lachrymis ad centum talenta eſt perductus.

Summus ſeueritatis & munificentiæ. & aliæ quædam locutiones.

Primo. Eundemq; ſeueritatis, & munificentiæ ſummũ uidiſſent. Vndecimo. Læuiſsimo faſtigij eius, hoc eſt de eo faſtigio. Sic enim illic legendum putamus pro leuiſsimum faſtigij eius. Lib. 14. Neq; morum ſpernendus habebatur.

Præſumere, ante ſumere, Præſumptus

Primo. Ac ni ſupplicij in malos præſumant. Tertio. Et ſi preſumpta ſpes, hortandi cauſas exemerat. Duodecimo. Ac perinde fortunam utriuſq; præſumeret. lib. 14. Atq; ipſa, præſumẽdo remedia, munierat corpus. lib. 17. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu, ac prodigis epulis preſumebat. lib. 19. Et partes præſumpſere. In uita Agric. Præſumpta apud militẽ illius anni quies.

Reſumere.

Lib. 19. Rerum nouarum cupido legati nomẽ reſumere & miſceri ciuilibus armis impulerat. Lib. 20. Reſumpto Veſpaſiani ſacramento. Infra. Inſtituta cultũq; patrium reſumite.

Diuerſus omnium, pro ab omnibus. Aduerſus illorum.

Primo. Diuerſa omnium quæ unquã accidere ciuilium armorũ facies. Tertio. Veneno eum à Lepida petitum inluſtrium domuum aduerſa, pro illuſtribus domibus, id eſt familijs. Lib. 14. Vt par ingenio, ita morum diuerſus.

Arma pro bellis.

In primo exemplo præcedentis claſsis. Libro 13. rurſum. Vſq; ad ciuilia arma.

Libro

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Libro 15. Post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futurę ultionis tra hebatur. Libro 17. Sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus usurpatum. lib. 18. Sortem ciuilium armorum misera lætitia detestantes. Infra: Quæ grauia atq; in toleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace manere. libro 19. Mi sceri ciuilibus armis impulerat. Item: Et unum militem, quotam ciuilium armorũ partem? Vnde eleganter Liuius denunciationem armorum dixit pro denuncia tione belli, decade quinta, de Perseo Macedonum rege loquens. Græcas, inquit, urbes, alias obsideret, alias denunciatione armorum terreret.

Temerare pro uiolare stuprareq;. Temeratus.

Hoc uerbo sæpe Tacitus utitur. Primo. Eandem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. Et rursus. Non aliud malorum leuamentum, q̃ si linquerent castra infausta temerataq;. Libro 19. Ciuilis rabies usq; in exitium temerasset. Libro 20. Prædixere haruspices ne temerarẽt opus saxo auróue in aliud destinato.

In prominẽti littoris. Hoc est prominenti parte littoris. Asperrimo hyemis.

Primo. Tum milites ad cædẽ missi inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem. Tertio. Ipsum quippe asperrimo hyemis, Ticinũ usq; progressum. Infra: Aut diuerso terrarum distineri. Quarto. Vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti. Quinto. Extremo anni. lib. 14. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, reuocas. libr. 18. Et lubrico itinerum adempta equo rum pernicitate. Item: Ni uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis. Infra. Aut ubi lubrico uiæ uel occursu alicuius procidissent. Libro 13. In extremo Ponticæ oræ. Libro 20. Extrema Gallicæ orę &c. occupauere. Item: Illi raptim uecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt. Libro 21. Terga ho stium promittens, si extremo paludis eques mitteretur.

Occulta saltuum, Humida paludum, & similes locutiones.

Primo. Præmisso Cæcina ut occulta saltuum scrutaretur, pontesq; & aggeres humido paludũ & fallacibus campis imponeret. Sic dixit supra. Aliaq; honorum multiplicata, pro alij honores. Subiecta uallium. Primo. Subiecta ualliũ ac resultanteis saltus cõpleret. Item. Illi sanguine suo, & lubrico paludũ lapsantes. Item: Summa ualli prensant. Secundo. Aut prominentia montium resistunt. Ibidem mox. Campum & prima syluarũ barbara acies tenuit. Infra. Desiecitq; naues in aperta Oceani. Item: Neq; suspiciones imbecillas aut inania famæ pertimescẽda. Tertio. Aliaq; funerum solennia, pro solitis. Ibidem: Complentur nõ modo portus & proxima maris. Infra: Per amœna Asiæ atq; Achaiæ. Item: Longinqua imperij. Infra. Per incerta maris & tempestatũ cotidie uoluitur. Rursum. Multa laudis & artium imitãda posteris tulit. Quarto. At apud idonea prouinciarum, hoc est apud idoneos locos prouinciarum. Mox: Aut asperis maris. Infra: Iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Item: Quibus præcipua rerũ ad famam dirigenda. Paulopost. Sed altius metuens tacita suspicionum. Item: Qui mõtium æditis inculti atq; eo ferocius agitabant. Infra: Auxit uana rumoris. Item: Quo sæua uentorum arcentur. In fine libri. Imperij extrema. Quinto. Simulationũ tamen falsa, in sinu aui perdidicerat. Vndecimo. Summaq; imperij ambigua. Item mox. Ad excindenda castellorũ ardua. Lib. 17. Nisi incerta noctis &c. timuissent. libro 18. Et læua maris præteruectus. Item: Altiora murorum sagittis aut saxis incessere. Infra: Ac dubijs præliorum exemptus. Item: E gregario ad summa militię prouectum. Paulo inferius. Mihi bellum, & præliorum incerta trade. Lib. 19. Ac summa ualli ruina sua traxit. Item: Missis per proxima littorum liburnicis. Item: Prima rerum quieti speculabantur. Item: Summa nauium tabulis augent. Et rursus: Non intuta mœnium firmare, noctu diecq; fluxi, & amœna littorum personantes. Et, Per angusta & lubrica uiarum flexerant. Lib. 20. Et fluxa seruitiorum

fides

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fides, ac fortuita belli sperabantur. Item. Extrema Galliarum quaterent. Et, Qui pontes & uiarum angusta insiderent. Et, Recepta omnis præda, nisi quã uagi per inaccessa mapalib̃ ulterioribus uendiderant. Rursum. Statos æstiuis flatibus dies & certa maris operiebatur. Lib. 21. Cuncta camporum. Item. Quando impetum & subita belli locus abnueret. Item. Extrema & latissima mœnium. In uita Agricolæ. Ludos & inania honoris modo rationis atq; abundantiæ duxit. Item. Montium profunda, tempestatum ac fluctuum aduersa. Rursus: Qui adhuc pugnæ expertes summa colliũ insederunt. Mox. Quatuor alas ad subita belli retẽtas. Item. Media campi Couinarius eques strepitu ac discursu complebat.

Præcipere, pro Antecapere.

Primo. Quod quanquam in æstatẽ summa ope parabat, initio ueris, & repentino in Cattos excursu præcepit. Secundo. Quia speciem libertatis Piso præceperat. Tertio. Præceperant animis orationem patres. Lib. 19. Ni Antonius idipsum metuens festinato prælio uictoriã præcepisset. Hoc uerbo sæpe Liuius in hũc sensum utitur. Apud quẽ tamen hæc simplex uerbi significatia, sed à cõmuni loquendi usu paulo remotior hodie, quasdam sententias inuoluit, ac multis deprauationibus ansam dedit. Propter studiosos Liuianæ lectionis proferam hic unũ insignem locum, cum quo multi eruditorum ante nos luctati sunt, sed nulli successit conatus. Is locus est apud Liuium libro secundo, primæ decadis in hæc uerba scribentem. Adeo in alteram causam non collega solum præceperat. Inspexi locũ in manuscripto codice. nec aliam continebat lectionem. In margine tamen eius uetusti uoluminis adnotatum reperi, pręceps erat. Quam scripturã probat M. Antonius Sabellicus, addens etiam legi posse, præceps erat. Ego uero quum eum locum excuterem, & ueniisset mihi in mentem pręcipere ueteribus autoribus interdum esse præsumere siue antecapere. deinde cogitassem Appium uehemẽtis ingenij uirum fuisse, quippe quem Liuius paulopost immitem natura uocet, deprehendi germanam esse lectionem, si præceperat accipiamus pro anteceperat, tum pro inscribamus ui, hoc modo. Adeo ui alteram causam non collega solum præceperat, sed omnis factio nobilium. Significat Liuius Apium ui causam alteram occupasse, quum prius proposita sententia, nobiles omnes habuit astipulatores. Hoc indicant uerba quæ præcesserunt. Appius uehementis ingenij uir imperio consulari rem agendam censebat, uno aut altero arrepto, quieturos alios. Seruilius lenibus remedijs aptior, concitatos animos flecti quàm frangi putabat, quũ tutius tum facilius esse. Nec uero quicquã dubito, si supereſſet optimus uir Sabellicus, quin mihi subscriberet. nam candorem hominis ædita scripta satis testantur. Hoc uerbo rursus utitur in hunc sensum Liuius libro tertio decadis primæ. Nec ex quo castris castra conlata sunt, inquit, cessatum à leuibus prælijs est, facile patiente Dictatore, conferendo uires, spem uniuersæ uictoriæ tentato paulatim euentu certaminum suos præcipere. Emenda Liuij codicem libro tertio primæ decad. Dum præriperent iter nuncij missi in castra. Et scribe, dum præciperent. Rursus eiusdem decadis libro sexto. Nobiles homines in possessionem agri publici grassari, nec, nisi, antequam omnia præripiant, diuisus sit, locũ ibi plebi fore. Tu scribe, antequam omnia præcipiant. Eodem libro. Non præripiam gratiam publici beneficij. Repone, Non præcipiam gratiam publici beneficij. Lib. primo dec. 4. Vt id nouit, quod animis præceperat. Libro secũdo. Ipse tribus quinqueremibus expeditis Piræum præcepit. Libro quinto. Ne se ad bellum Achaicum, aut rem ullam, quam sua quisq; opinione præcipere posset, crederent missos esse. Libro 6. Aliquantum uiæ præceperat rex. Libro 8. Consul, quia non cõminus pugnã, sed locis oppugnandis futuram præceperat animo. Libro secũdo dec. quintæ. Ex eo quod acciderat spem futuri præcipiẽtes. Lib. quinto nõ procul initio, ubi legitur,

Liuij locus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Præcerptam tamen eius rei lætitiam inuenerunt. Malim ſcribere, præceptam. Id declarãt quæ illic ſequuntur. Sanè qui præcerptam ſcripſit, intellexit defloratam, quemadmodum dixit libro 8. dec. quartæ. Gloriamq; eius uictoriæ defloratam ad Thermopylas eſſe. Verum hic magis quadrat præceptam. L. Florus de Ptolemæo Cyprio rege. Et ille quidem ad rei famam ueneno fata præcepit. Apud eundem Florum in fine quartæ Epitomes, ubi de Cantabris agit, uulgo legitur. Poſt quam extrema barbari uident, certatim igni, ferro, inter epulas, uenenoq; quod ibi uulgo ex arboribus taxis exprimitur, percepere mortem. Ego uero ſcribo, præcepere mortem.

Antecapere.

Libro 20. Quia pontem Moſæ fluminis anteceperat.

Properare iter. Et properatus participium. Feſtinare mortem. Item Properato aduerbium.

Primo. Siccitate & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat. Secundo. Ni deditionem properauiſſent. Infra. Niſi uoluntariam mortem properauiſſet. Item. Ne tela quidem niſi agreſtia ad ſubitum uſum properata. Tertio. Præmatura uel cum exitio properant. Quarto. Mortem in ſe feſtinauit. Infra. Properata inde accuſatio. Libro 13. Neq; minus properatò Narciſſus Claudij libertus &c. ad mortem agitur. Item. Ante oculos inimici properata. Loquitur de morte Britannici. libro 14. Sed cædes, patibula, ignes, cruces tanquam reddituri ſupplicium, ac prærepta interim ultione feſtinabant. Libro 15. Cõtinuum die noctuq; iter properabant. libro 16. Interciſis uenis, mortem approperauit. libro 17. Pleraq; cõtra decus ex præſenti uſu properando. libro 19. Et ſi cœptum iter properaſſet. Infra. Feſtinare comitia, hoc eſt, feſtinabat.

Auctus us ui, pro augmento.

Primo. Imbresq; & fluminũ auctus regredièti metuebat. Secũdo. Auctu imperij adoleuiſſe etiã priuatas opes. lib. 17. Subita inundatione Tiberis, qui immenſo auctu &c. Lib. 20. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas opulentia auctuq;.

Quod illi moris, pro, Qui illi mos.

Primo. Non auſo hoſte, terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quoties aſtu magis, quàm per formidinem ceſsit.

Id morum Tiberij fuit. Hoc eſt, Id in moribus Tiberio fuit: ſiue, Id in moribus Tiberius habuit.

Primo. Id quoq; morum Tiberij fuit, continuare imperia.

Huc illuc.

Primo. Sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. Quarto. Quũ ex uſu temporis huc illuc mearent. Duodecimo. Enimuero Caractacus huc illuc uolitans. libro 15. Per noctem huc illuc curſaret incuſtoditus. libro 19. Huc illuc tracturus interpretationem, pro ut conduxiſſet. libro 20. Vt uero huc illuc diſtrahi cœpere. libro 21. Et pluribus nuncijs huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi.

Quanto quis audacia promptus, & ſimiles locutiones.

Primo. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus cõmotis potior habetur. Infra. Quãto inopina, tanto maiora offundũtur. Tertio. Quanto pecunia dites, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbelles. Quarto. Tanto infenſius cæſi, quanto perfugę & proditores ferre arma ad ſuũ patriæq; ſeruitium incuſabantur. Infra. Quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus. Quinto. Tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Duodecimo. Quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capeſſeret. Sic enim illic ſcripſimus pro ignoratiora. lib. 18. Quãtumq; hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promptior.

Pretium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Pretiũ ſimpliciter, ut pretiũ operę, ſiue laboris. Pretiũ exitus, hoc eſt mortis.

Primo. Germanico pretium fuit cõuertere agmen. Secundo. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret. libro 19. In Veronẽſibus pretiũ fuit. lib. 20. Neq; aliud pretiũ exitus, q̃ fides famaq;. Item. Poſtquam nullum mendacio pretium. In uita Agricolæ: Bonæ tantum conſcientiæ pretio ducebantur.

Pacem quàm bellum probabam, & ſimiles locutiones.

Primo. Et pacem quàm bellum probabam. Tertio. Quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorẽ ſibi ſperabat. Eodem libro. Reſpõdente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur. Infra. Et nobilitatẽ ſine probro actã, honori quàm ignominiæ habẽdam ducebat. Quarto. Aſinius Agrippa clariſma ioribus quàm uetuſtis. Quinto. Ne memoriam noſtri per mœrorem quàm læti retineatis. Decimotertio. Pleraq; in ſumma fortuna auſpicijs & cõſilijs, quàm telis & manib. geri. Infra. Nec grata Pallantis innocẽtia, quàm grauis ſuperbia fuit. Libro 14. Deniq; ſi id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominũ. lib. 19. Ne ſuas quidem legiones operiebantur, ut prędæ q̃ periculorum ſocias. Infra. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petiſſet. Lib. 20. Is ſe è maioribus ſuis hoſtis populi Ro. quàm ſocius, iactabat. Et rurſus. Non imperitia adoleſcentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditantis, ſed &c. Infra. Vbi ſecuritas redijt, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, hoc eſt, negligebat. lib. 21. Corpora condere quàm cremare, è more Aegyptio. In libello Germanorum. Cedere loco dummodo rurſus inſtes, cõſilij quàm formidinis arbitrantur. Hunc loquendi modum uſurpat & Liuius libro ſeptimo dec. primæ. Quicquid, inquit, hinc aut illinc communis Mars bello aufert, multiplex quàm pro numero damnum eſt. Vbi uero legitur uulgo apud eũdem autorem lib. 9. tertiæ decadis. Veram certe uictoriam eius rei ſibi quiſq; mallet, quàm ulla imperia, deprehendi ex ueſtigijs manuſcripti codicis legendum. Veram certe uictoriam eius rei cupias q̃ ulla imperia. Porrò ſubauditur in huiuſmodi locutionibus aduerbium potius aut magis. Sic eſt & illud Nazianzeni.

Θέλω τύχης σαλαγμόν, ἢ φρενῶν πίδον.

Reum facere, hoc eſt accuſare, ſiue reum agere.

Primo. Violatorem fœderis ueſtri Arminium, apud Varum qui tum exercitui præſidebat, reum feci. Sic & Suetonius in Tiberio, de eo ipſo loquens. Fannium Cœpionem, qui cum Varrone Murena in Auguſtum conſpirauerat, reum maieſtatis apud iudices fecit, & condemnauit.

Bellum inuitis aut cupientibus eſſe, & ſimiles locutiones.

Primo. Fama dediti benigneq; excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſq; bellũ inuitis aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Græci dicũt ἀχθομένοις aut ἀδομένοις εἶναι, id eſt, inuitis aut lubentibus eſſe, quum ſignificant moleſtum exiſtere quicquã aut gratũ. Xenophon ἑλληνικῶν quinto, ᾧ δὲ οὐ δοκεῖ ἀγησιλάῳ ἀχθομένῳ τοῦτο. Hæc Ageſilao grauanti non erant. Plato in Phædone. ὅθεν δὲ ἀπελίπομεν ἐπανελθωμεν, ἐάσοι ἀδομένῳ ἐσι. Quod reliquimus eò reuertamur, ſi tibi lubẽti eſt. Rurſum Tacitus Annalium Libro 15. Hæc atque talia plebi uolenti fuere. Sic enim caſtigauimus nos, quum ante legeretur, ualentia fuere. Iterum libro 19. Cæteriſq; remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus fuit. Nam uocem liberum illic à quopiam inſultam, autoritate manuſcripti uoluminis ſubmouimus. Hanc Græcam figuram & in uita Agricolæ retulit. Eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplũ, ac recentis legati animum operiri. Nazianzenus. ὕβριζε, ἀπέλθε, ποίει ὅτι ἂν ᾖ βουλομένῳ σοι. Cõtumelioſus eſto, inſulta, fac quicquid fuerit tibi uolenti. Xenophon, ἑλληνικῶν quarto.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

τί οὖν ἔφη, οὐ πιθάνη εἰ καὶ ἐκείνῳ βουλομένῳ τοῦτ' ἔσται; Quin igitur rogas, an hæc illi uolenti sint. Plato. ἀλλ' ὅρα εἰ σοι βουλομένῳ εἶπα ἃ λέγω. At uidenũ tibi uolenti sint quæ dico. Macrobius. Si uobis uolentibus est. Huius locutionis exempla Græca retulit callentissimus utriusq; linguæ Guilielmus Budæus, immortale Galliarum ornamentum, & literarũ uirtutisq; columen in utilissimis illis suis Græcæ linguæ commentarijs. Hic habes exempla Latina. Porrò de hijs meminimus in Castigationibus etiam suis ubiq; locis.

Nescium passiue, pro eo quod nescitur.

Primo. Alijs gẽtib. ignorãtia impij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa.

Asyndeton.

Primo. Simulq; pedes, eques, classes apud prædictũ amnem conuenere. Secundo. Inter quos insignis Arminius, manu, uoce, uulnere, sustentabat pugnã. Paulopost. Arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, senes. Item. Ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Quarto. Bellumq; impeditum, arduum, cruentum minitabãtur. Mox. Iisq; permissum uastare, urere, trahere prædas. libro 15. In quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles. Paulopost: Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, diuites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint. Libro 17. Equos, arma, pecunias, offerentes: ut quisq; corpore, opibus, ingenio ualidus. lib. 19. Consilio, manu, uoce insignis hosti, conspicuus suis. Mox. Simul cæteri ut cuiq; ingenium, spoliare, capere arma, abripere equos. Item. Præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. libro 21. Vt perfidum, ignauum, uictum hostem in æternum excinderent. Mox. Coniugum, parentum, patriæ memores. Liuius lib. quinto decadis quintæ. Terra mari trepidatur.

Missu. Ablatiuus.

Primo. Bructeros sua urenteis expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit. Secundo. Quàm hijs qui sorte aut missu principis obtinerent. Sic dixit
Accitu accitu libro eodem. Earum quippe accitu uenire. Item, concessu. libro tertio. Au-
Concessu ctam hinc concessu Herculis, hoc est cõcessione Herculis. Sic libro duodecimo. Concessu fratrum regnum adeptus. lib. 14. Ipse audito, uenisse missu Agrippinæ nunciũ Agerinũ. Et libro 17. Donec missu Galbæ Vitellius aderat. Lib. 21. Missu Neronis Vespasianus &c. uictore exercitu tenebat. Item quarto libro Obiectu.
Obiectu Cœli temperies hyeme mitis obiectu montis quo sæua uentorũ arcentur. Quin-
Distinctu to. Ac distinctu pinnarum à cæteris auibus diuersum. libro 15. Et prouisi ante cõ-
Subuectu meatus, quorum subuectu &c. lib. 16. Nisi ea quam indutui gerebat, ueste deter-
Indutui geret. libro 18. Dispositu prouisuq; ciuilium rerum peritus. Lib. 20. Tutor Treui-
Dispositu rorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ue-
Recenti lectu rano pedite atq; equite firmauit. Item. Hæc de origine & aduectu dei, celeberri-
Aductu ma. lib. 21. Cuius obiectu reuolutus amnis. Et rursus in libello Germanorũ. Con-
Obiectu stantia precum & obiectu pectorum. Sic diuisui dixit Liuius lib. 3. quartæ dec. de
Diuisui publicis uectigalibus Carthaginensium loquens. Partim, inquit, prædæ ac diuisui
Armatu principum quibusdam & magistratibus erant. Item armatu lib. septimo eiusdem.
Receptus Inde Neocretes mille, & eodem armatu Cares. Et mox. Et humor toto ferè grauis armatu, nihil gladios aut pila hebetabat. Libro quinto. Ne aut tyrannus quum uellet, receptum ad urbem haberet.

Permissu.

Secundo. Vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus. Liuius lib. 7. quartę decadis. Nisi permissu imperatoris, qui eam prouinciam obtineret &c.

Incedunt mœstos locos. Virtute præpositionis, pro incedunt in mœstos locos.

Primo. Incedunt mœstos locos, uisuq; ac memoria deformes. Lib. 14. Postremus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mus ipſe ſcenas incedit. Sic enim repoſuimus pro aſcendit. Item. Græci amictus, quos per eos dies plericꝫ inceſſerant, tum exoluerant. Mox. Quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nando inceſſerat.

Elabor cum accuſatiuo.

Primo. Pugnam aut uincula elapſi. Quarto. Eiuſcꝫ ſtatuam uim ignium bis elapſam. Libro 19. Cuſtodias Vitellij elapſum.

Eluctor niues.

Libro 19. Et uix quieto agmine niues eluctantibus, patuit, quantum diſcriminis adeundum foret. In uita Agricolæ. Super uirtutem hoſtium, locorum quoꝫ difficultates eluctatus.

Soluere ſuprema alicui, pro parentare. Item ſuprema pro funere, ſiue exequijs. Item pro fine uitæ. ſupremis ſuis conſulere.

Primo. Igiť cupido Cæſarē inuadit ſoluendi ſuprema militibus ducicꝫ. Item. ſuprema pro morte. Tertio. Poſt celebre carmen quo Germanici ſuprema defleuerat Quarto. Habitus tamē ſupremis honor, oſſaꝫ tumulo Octauiorū inlata. lib. 5. uocat ſuprema officia. Quod ſupremis in matrē officijs defuiſſet. Infra. Sanè paucos (& ſuprema principis) dies poſſe uitari. Mox. Illic eum appropinquare ſupremis, tali modo cōpertum. Duodecimo. Ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorē filij rediret. Lib. 15. Animū aduerſum ſuprema firmat. Infra. Ita codicillis præſcripſerat, quū etiamtum diues & præpotēs, ſupremis ſuis conſuleret. Lib. 16. Tris modo lectulos ad ſuprema retineri iubet. Infra. Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretū ocium dare. Circa libri calcem. Arriamꝫ tentantē mariti ſuprema & exemplū Arriæ matris ſequi, monet retinere uitam. lib. 19. Supremo erga parentē officio fungi. lib. 20. Planctum & lamenta, & ſupremorū imaginem præſenti ſibi circundata. Infra. Digreſſum Voculam, & de ſupremis agitantem, liberti ſeruicꝫ prohibuere fœdiſsimam mortem ſponte præuenire.

Medio campi. Medio montium. Medio diei. Medio temporis Minimo temporis.

Primo. Medio campi albentia oſſa. Paulopoſt. Nam medio montium & paludum porrigebatur planicies. Duodecimo. Tunc medio diei. Decimotertio. Medio temporis cōtradicere liceret. Sic enim legendum. Infra. Vt medio diei, quum id temporis Nero per uinum & epulas incaleſceret. lib. 14. Medio temporis tantum honorum atcꝫ opum in me cumulaſti. Item. Repertus eſt certe per medium diei nudus exercitādo corpori. Lib. 17. Medio diei temulentus, & ſagina grauis. libro 19. Sed medio diei exarſerāt. Infra. Ne minimo quidem temporis uoluptates intermiſſæ. Liuius lib. 17. dec. quartę. Poſtero die inſidijs medio fermè uiæ poſitis. Infra. Quū medio forte diei agreſtis quidam ad prætorē adductus nunciat. Item. Quinto die Romani proceſſere in medium campi.

Sonore pro ſono.

Primo. Læto cantu, aut truci ſonore. Lib. 4. Sonorem alterius prælij non acciperet. Quanquam dubito num librarius aliquis Sidonianæ lectioni ſuetus pro ſono ſonorem infulſerit.

Metu an contumacia, Pro dubium metu an contumacia, & ſimiles locutiones.

Primo. Cœpta luce, miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locum deſeruere. Secundo. De ſe nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conſcientiam facti ſatis eſſe. Infra. Pauore an auitæ nobilitatis etiā inter anguſtias fortunæ retinens. Item. Finem uitæ ſponte an fato impleuit. Rurſum. Atcꝫ illic, fugam tentans, an ficto crimine interficitur. Quinto. Cōtempru ambitionis an per ſenectutē haud dedicauit. Decimotertio. Quo bellum ex æquo modo pararet, an ut æmulationis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuſpectos per nomẽ obſidum amoueret. Item. Fato quodã, an quia pręualent illicita. li. 15. Is forte an prudẽs ad eũ diem ex Cãpania remeauerat. Itẽ. Nihil metuẽs an diſſimulando metu. lib. 17. Mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur.

Pedes in hoſtem inuaderent, & ſimiles locutiones.

Primo. Vt hi mox pedes in hoſtem inuaderent. Sapit conſtructionem Gręcã, ut pedes ſit ſecundum pedes, in pedibus, uel per pedes. Eiuſdem generis eſt quod infra dixit. Auctus Tiberis plana urbis ſtagnauerat. Hoc eſt, in planis ſiue per plana. Sic etiam accipiendum quum inquit libro 2. Lacus inde & Oceanum uſq; ad Amiſiam flumen ſecunda nauigatione peruehitur. Hoc eſt, in lacubus & Oceano, ſiue per lacus & Oceanum. Niſi forte prævehitur, legendũ eſt, quod mihi magis arridet. Eodem. Quorum pars onuſta uulneribus tergũ. Paulopoſt. Oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur. Quarto. Adſeuerabatq; innocentẽ Cornutum & falſa exterritum. Quinto. Mox crebris prolationibus ſpem ac metũ iuxta grauatus. Id eſt, ſpe ac metu ęque grauatus. Infra. Clari genus. Item. Cætera, equeſtri familia erat. Supra de Cotta Meſſalino. Arguit pleraq;, hoc eſt, in pleriſq;. Infra. Ac ſæpe modum obſidij ſtationibus cingebat, id eſt, modo ſeu per modũ obſidij. Item. Cætera degenerem. Paulopoſt. Alleuatur animũ. Lib. 13. Annotatusq; miles &c. prærigueſſe manus. Libro 15. Frigidus iam artus, & cluſo corpore aduerſum uim ueneni. Sic etiã illud dictũ uidet lib. 17. Secreta male audiebat, id eſt, ſecundum ſecreta ſiue in ſecretis. Equidem in uulgatis æditionibus legitur ſecretò. Verum manuſcriptum uolumen habet ſecreta. Eodem libro. Animum uultũq; conuerſi. Lib. 20. Denſi undiq;, & frontem tergaq; ac latus tuti.

Peruadere, abſolute. Item cum accuſatiuo.

Primo. Peruaſerat interim circumuenti exercitus fama. Secundo. Niſu tamen corporis & impetu equi peruaſit. Quarto. Neq; tamen peruaſere hoſtes, niſi admodum pauci. Lib. 15. Quia peruaſerat rumor, ipſo tempore flagrantis urbis &c. Lib. 17. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit. Lib. 19. Nam peruaſiſſe in Germanias Valentem, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebat.

Ingeſtum, pro eo quod uiolenter oblatum eſt. Ingerere.

Primo. Nomen patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum repudiauit: Alibi dixit, ingeſtis pilis pro infixis, ubi uulgo legitur infeſtis pilis. Et ingeſtis uulneribus concidit, pro inflictis. lib. 19. Libro 20. Vera erant, & à tribunis prefectiſq; eadem ingerebantur. In Dialogo Oratorum. Quorum nomina prius parentes liberis ſuis ingerunt.

Aſperare pro exaſperare incitareq;. Aſperatus.

Primo. Hunc quoq; aſperauere carmina incertis autoribus uulgata. Secundo. Ita moderans, ne lenire, néue aſperare crimina uideretur. Lib. 15. Aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere iuſsit. Lib. 18. Irent propere, neu remorãdo iram uictoris aſperarẽt. libro 19. Vbi aſperatum Vitellium & poſſe Blæſum peruerti, ſatis patuit. Quo loco uulgatæ æditiones perperam continebant, aſpernatum. Et rurſus. Ne aſperatus prælio miles, non ſenatui, &c. In libello de Germanis. Sola in ſagittis ſpes, quas inopia ferri oſsibus aſperant.

Modicus pro tenui. Aliquando opponitur magnifico.

Primo. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio, modicis equitib. Romanis prætentata crimina. Quinto. Funus eius modicũ. Vndecimo. Se modicos ſenatores. Lib. 18. Othoni ſepulchrũ extructũ eſt modicũ & manſurũ. lib. 19. Vitellij modica & uulgari mentione. Et rurſus. Modicũ ſacellum Ioui Conſeruatori aramq; poſuit. Hoc eſt, exiguum. In uita Agricolæ. Cultu modicus, ſermone facilis.

Faceſſere periculum.

Primo. Mox clariſsimo cuiq; periculũ faceſsit. Quinto. Et Abudius Ruſo functus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ctus ædilitate, dum Lentulo Getulico sub quo legioni præfuerat, periculum facessit. Libro uigesimo. Qui perinde diues & eloquẽtia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facessisset.

Facere periculum pro inferre.

Libro 13. Tanquam insonti periculum fecisset. Libro 16. Fregitq; anulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

Facere periculum, pro adire discrimen.

Libro. 14. Eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. Lib. 15. Corbulo meritæ tot per annos gloriæ nõ ultra periculũ faceret.

Super aduerbialiter, pro supra.

Primo. Raro super milite, & quasi ob metum defixo.

Inuenire mortem. Inuenire perniciem.

Primo. Vbi infelici dextera & suo ictu mortem inuenerit. Infra. Perniciem alijs ac postremum sibi inuenere.

Formidolosior hostium, actiue pro metuentior hostium.

Primo. Exercitum imagine cæsorum insepultorumq; tardatum ad prelia & formidolosiorem hostium credebat. Sic infra uulgus formidolosum uocat.

Formidolosus passiue.

Vndecimo. Formidolosum paci uirum insignem, & ignauo principi prægrauem. Lib. 13. Formidolosum id imperatori dictitans. Lib. 17. Atq; ipsis etiã qui occiderãt, formidolosus. Lib. 19. Id quoq; propinquis hostibus, formidolosum. In uita Agricolæ. Quippe legatis quoq; cõsularibus nimia ac formidolosa erat. Rursus infra, Id sibi maxime formidolosum, priuati hominis nomẽ supra principis attolli.

Demotus. Demouere. Demutare. Deustus. Transmotus.

Primo. Ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur. Secundo. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Syllanum. Item. Seueros tribunos demoueret. Quarto. Placitum, institutio Flaminũ nihil demutari. Item. Si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Infra. Deusto monte Cælio. Quinto. In insulas interdicto igni atq; aqua, demoti sunt. Infra. Idem annus graui igni urbem adficit, deusta parte circi. Vndecimo. Censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. Libro 13. Demouet Pallantẽ cura rerum. Libro 20. Nec terrore aut minis demouentur. Item. Quippe Syria transmotæ legiones.

Decedere sentẽtia. Decedere fide. Decedere ab officio. Decedere instituto.

Libro 14. Non ideo aut consules mutauere relationem, aut Thrasea decessit sententia. Sic Liuius libro quinto dec. quartæ dixit, decedere fide. Potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si cõiurare cum cæteris uoluissent. Libro sexto dec. eiusdem. Cuius fiducia ab officio decessissent. Libro septimo. Et non decedere instituto uestro.

Superstagnare.

Primo. Si amnis Nar, in riuos diductus superstagnauisset.

Firmare pro adseuerare. Item pro confirmare.

Primo. Vix quicquam firmare ausim. Quarto. Lacedæmonij firmabant annalium memoria. Quinto. Nihilq; usurpauisse ex hijs quæ uetus memoria firmauit. Infra. Nec ultra biduum duraturũ, Macroni firmauit. Libro 18. Et paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Tertio. Vt basilicam Pauli Aemylia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretq;. Quarto. Vetustum asyli ius ut firmaretur petentibus. Vndecimo. Iret in castra, firmaret prætorias cohortes.

Affirmare pro confirmare stabilireq;. Affirmatus.

Lib. 20. Et populi Romani uirtutẽ armis affirmaui. Sic participium affirmatus usurpat Liuius lib. 8. quartæ dec. Rhodijs affirmata, quæ data priore decreto erãt.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Agitare absolute, pro consultare siue agitare in animo.

Secundo. Quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones. Paulò post. Quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Infra. Quàm quia pop. Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Quinto. Etiam de Claudio agitanti. Vndecimo. Ac primo Calistus & Narcissus, & Pallas agitauere. Libro 13. An expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret &c. agitauit. Libro decimonono. Illic agitauere, placeret ne &c.

Idem uerbum cum accusatiuo.

Libro. 15. Prouincias Oriẽtis maxime Aegyptũ secretis imaginationib. agitãs.

Agere absolute, pro uiuere.

Tertio. Non modo apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus uario rumore iactata.

Druso sitam, pro positam, siue constitutam Druso. Macedonibus sitæ, pro à Macedonibus conditæ.

Secundo. Et ueterem aram Druso sitam discecerant. Tertio. Vrbemq; Philippopolim à Macedone Philippo sitam. Quinto. Cæterasq; urbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca uocabula usurpant. Libro 19. de Capitolio. Iisdem rursus uestigijs situm est. Sequiturq; libro 20. Templum ijsdem uestigijs sisteretur.

Penetralis Germanię dij, Pro dijs penitioris Germanię, hoc est, interioris.

Secundo. Ille fas patriæ, libertatẽ auitam, penetralis Germaniæ deos. Liuius libro 1. quintæ dec. Cyzici prytaneũ ubi publice quibus is honos datus erat, uescebant, uocat penetrale urbis. Sic hoc loco tacitus Cheruscorum regionẽ uidet appellare penetrale Germaniæ, quod penitior sit atq; interior. Aut potius templum Cheruscorum. Liuius libro 5. dec. quintæ. Et quum omnis præfatio sacrorum eos quibus non sint puræ manus sacris arceat, uos penetralia uestra cõtaminari cruento latronis corpore sinetis? Loquitur autẽ de templo Samothracum. In uita Agricolæ. Quia nobilissimi totius Britanniæ, eoq; in ipsis penetralibus siti &c.

Audere oppugnationem, Audere pœnam.

Secundo. Et tunc dubijs rebus eius ultionem ausus. Iterum. Ausurosq; nocturnam castrorum oppugnationem. Item. Vt se eadem ausum. Infra. Nec Tiberius pœnam eius palàm ausus. Tertio. Ipso Germanico coràm, id ausum. Infra. Ausis ad Cæsarem codicillis. Quarto. Si barbari successu noctis alacres prælium auderent. Item. Necq; id imperatorem palàm audere. Vndecimo. Fuso qui prælium ausus erat, Demonacte præfecto. Duodecimo. Obuio hosti & in aciem auso. Paulò post. Non ausis aciem hostibus. Infra. Vim cultoribus ac oppidanis, ac plerunq; in mercatores & nauicularios audebant. Libro 14. Cecidisse legionem, quę prælium ausa sit. Infra. Ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent. Libro 17. In ipsis principijs stuprum ausa. Libro 18. Non ausis ducibus eodem die oppugnationẽ castrorum. Libro 19. Necq; periculum in aperto audebant. Libro. 20. Pater eius multa hostilia ausus. Rursus. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi.

Suggredi, pro latenter gradi. Item pro subire.

Secundo. Suggressiq; propius speculatores. Quarto. cum accusatiuo. Quos dux Romanus acie suggressus. Libro 13. Dein residentibus flammis propius suggressi. Libro. 14. Postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhausserat.

Video, de uisu per insomnium. Visus.

Secundo. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, uiditq; se operatum. Duodecimo. Nocturno uisu demonstrat. Libro 20. Aduocata concione, iussa numinis, suos Ptolemæiq; uisus, ingruentia mala exponit.

Insidere iuga. Villarum molibus insidere.

Secũdo. Soli Cheruſci iuga insedere. Infra. Clausitraq; terrę ac maris insedissent.

Tertio

Tertio. Qui effugia inſederant. Item. Supplicibus Amazonum quæ aram inſederant. Quartò. Quanquã inſideret urbem proprius miles. Infra. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus & molibus inſederat. Quinto. Duos colleis, quos Barbari inſederãt. Duodecimo, Quando ea loca inſiderẽt. Lib. 13. Agroſq; uacuos, & militum uſui ſepoſitos inſedere. Lib. 16. Duæ prætoriæ cohortes armatæ templum genitricis Veneris inſidere. Lib. 19. Tandem flagitante exercitu Meuaniam inſederat. Item. Arcem Capitolij inſedit. Lib. 20. Nec ideo Rhenum inſedimus.

Illâ ſicut illac.

Secundo. Incubueratq; ſagittarijs, illâ rupturus. Libro 19. Ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obſeperat. Lib. 21. Inter quę perfuga Batauus adijt Cerialẽ, terga hoſtium promittens, ſi extremo paludis eques mitteretur, ſolidum illâ. In libello Germanorum. Ipſum quinetiam Oceanum illâ tentauimus.

Verto abſolute. Item. Malo uertere.

Secundo. Aſtusq; hoſtium, in perniciem ipſis uertebat. Quarto. Quod aſpere acceptum ad præſens, mox in laudem uertit. Item. Nam quæ ſaxo ſtruunt, ſi iudicium poſterorum in odium uertit, pro ſepulchris ſpernunt. Quinto. Adeo facinora atq; flagitia ſua, ipſi quoq; in ſupplicium uerterãt. Infra. Ac ne dubium haberet magnitudinem pecuniæ malo uertiſſe. Vbi uero deinde legit, nomẽ Cæſarum in ludibria & cõtumelias uerterẽt. Opinor ſcribẽdum, uerteret. Vndecimo. Seu forte lapſa uox in præſagium uertit. Duodecimo. Per intẽpeſtiua nouercæ officia, in ludibria uertebat. Loquit de Britannico Claudij Cæſ. filio. Decimotertio. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Infra. Ne per tot annos ſine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiã uerterẽt. Lib. 14. Quod cõtra uertit. Lib. 19. Læta ad præſens male parta, mox in pernicie uertere. Itẽ. Et poſtquam regnum in formã prouinciæ uerterat. Lib. 20. Quę ſæuitia, recẽtibus odijs, ſanguine explebat, dein uerterat in auaritiã. Item. Quod tum in morẽ uerterat. In libello Germanorum. Et alijs Germanorum populis uſurpatum, rara & priuata cuiuſq; audẽtia apud Cattos in conſenſum uertit. In Dialogo de oratoribus. Niſi frequẽs ac aſsidua nobis cõtentio iam prope in conſuetudinem uertiſſet. In uita Agricolę. Ac niſi felicitas in ſocordiã uertiſſet, exuere iugum potuere. Liuius lib. 7. dec. tertiæ. Cauſam &c. reticuiſſem, ni ex mala fama in bonã uertiſſet. lib. 2. dec. quartæ. Verterat periculum in Romanos. libro 4. dec. eiuſdem. Bene uertat, inquit, obſideamus Lacedæmonem. Idem libro 7. dec. eiuſdem. Deinde quod fraude capti, quod à ciue potiſsimum ſuo forent, in iram luctus uertit. Ac rurſus. Poſteaquam uidere ex alto claſſem, in fugam uerterunt. Libro 8. Verteratq; Scipionum inuidia in prætorem, & conſilium eius, & accuſatores. Libro 9. Hæc quæ augẽdæ amplitudinis eius cauſa facta erant, extemplo in inuidiam, mox etiam in perniciem adoleſcenti uerterunt. Libro primo dec. quintæ. Delectus conſulibus eo difficilior erat, quod peſtilentia quæ priore anno in boues ingruerat, eo uerteret in hominum morbos. libro ſecundo. Aruſpices in bonum uerſurum id prodigium, pro latione mq; finium & interitum perduellium portendi reſponderunt. libro quinto. Quæ omnia, ſi tamen populo foret, in capita noxiorũ uerſura. Item. Hæc Rhodum nũciata, quę per ſe triſtia fuiſſent, quia maioris mali leuatus erat timor, quum bellum timuiſſent, in gaudium renunciata uerterunt.

Eniti aggerem. Eniti in æquum.

Secundo. Pars obiectum aggerem eniteretur. Infra. Non ultra dubitatum, q; dum Romanæ cohortes in æquũ eniterentur. Libro primo. Eniſæq; legiones ueſperaſcente die in aperta & ſolida. Libro 16. Dum per anguſtias aditus, & ingruentem multitudinem enituntur. Libro 17. Pyrenæum & alpes, & immenſa uiarum ſpacia, ægre ſub armis eniterentur.

Succe-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Succedere murum.

Secundo. Vt ſi murum ſuccederent. Sic Liuius libro 7. tertiæ dec. Et aſſuetudine ſuccedendi muros, & pertinacia animi ſubierunt primi. Idem. libro 8. quartæ decadis. Id quum per colloquia principũ ſuccedens murum parũ proficeret. &c.

Aeſtate adulta. Adulta coniuratio, ſeditio, per metaphoram, & ſimiles locutiones.

Secundo. Sed æſtate iam adulta. Per metaphorã. Adulta uitia pro ualidis. Tertio. Neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta uitia. Vndecimo. Adulto autumno ſimulachrũ uindemiæ per domũ celebrabat. lib. 15. Cæterum cœptã, adultamq; & reuictã coniurationem neq; tunc dubitauere. Lib. 17. Si incipiens adhuc & nec dũ adulta ſeditio melioribus cõſilijs flecteret. libro 19. Donec adulta nocte, luna ſurgẽs oſtenderet acies. lib. 21. Tũ Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondũ adultis, & Romani procul aberãt, ſibi ipſi reges impoſuere.

Oceano inuehere, pro in Oceanum uehere. Inuehi latus hoſtium.

Secundo. Legiones claſsi impoſitas per Amiſiam Oceano inuexit. Libro 18. Ita victores latus hoſtium inuecti.

Nullo illic hominum cultu.

Secundo. Milesq; nullo illic hominum cultu, fame abſumptus. Subauditur, exiſtente. Significat autem inſulas illas cultoribus habitatoribusq; uacuas fuiſſe. Rurſum infra. Nullo etiam tum urbium cultu. Tertio. Addidit inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe.

Patrari pro confici.

Secũdo. Et ſi proxima æſtas adijceretur, poſſe bellum patrari, hoc eſt, poſſe debellari. Ipſe infra cõficere uocat. Bellumq;, quia cõficere prohibitus erat, pro cõfecto accipiebaẽ. Rurſum ſecũdo. Maluit patrati quàm incœpti facinoris reus eſſe. Tertio. Tum demũ Tiberius ortum patratumq; bellum ſenatui ſcripſit. Quarto. Cæde eius patrata. Quinto. Ita nihil triſte illo die patratũ. Duodecimo. At ni prælium nox diremiſſet, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Infra. Quibus patratis. lib. 13. Vtq; inter feſtos referretur dies quo patrata uictoria, quo nunciata, quo relatum de ea eſſet. lib. 19. Gratiã patrati belli penes eum qui urbem occupaſſet. lib. 20. Propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum depoſuit. Liuius libro 4. dec. quintæ. In monte ſacrificio rite perpetrato. Et mox. Modo pacis patrandæ cum Romanis paciſcebaẽ mercedem. Item. Pugna perpetrata. Hinc apud Tacitũ libro 20. ubi legitur in uulgatis æditionibus. Deniq; peracti remedij gloriam penes Cæſarem eſſe, & manuſcriptum uolumen habet, parati remedij, uiſum eſt mihi, poſſe etiam patrati remedij legi. Sed tamen magis placet, ut parati remedij legatur. nimirum ut Veſpaſianus à facilitate prõptitudineq; præbendi remedij commendetur, non reluctans ſed obſequens.

Vetuſtiſsimus liberorũ, pro, Maximus natu. Veterrimus liberorum.

Vetuſtiſsimi familiarium. Vetuſtiſsimus militum.

Secundo. Qui Vononem uetuſtiſsimum liberorũ eius accirent. Quinto. E uetuſtiſsimis familiarium Rhodum ſecuti. Infra. Arſacem liberorum ſuorum ueterrimum impoſuit. Vndecimo. Et Vibidiam uirginum Veſtalium uetuſtiſsimam orauit. Libro 17. Vetuſtiſsimum quenq; militum, nomine uocans.

Curatius pro accuratius.

Secundo. Finem curatius diſſeram.

Excuſatius.

Tertio. Quo excuſatius ſub exemplo acciperentur.

Mandare aliquid ad quempiam.

Secundo. Extremas preces P. Quirino propinquo ſuo ad principem mandat.

Antiſtare

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Antiſtare pro antecellere.

Sed ut locis, ordinibus, dignationibus antiſtent.

Abſiſtere, pro deſiſtere à cœptis.

Secundo. Nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæſaris ſpreto Piſone uecta, aut ille abſiſtit. Lib. 13. Igitur abſiſtentibus hijs, pari metu exterritis Bructeris: Sic enim emendauimus quum ante legeretur, aſsiſtentibus. Decimoquarto. Abſiſtentium facie abſceſſerat cohors militum. Sic enim legendum ſuſpicamur. Libro 19. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere ut abſiſteret. Libro 20. Et miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut abſiſteret bello. Liuius libro primo dec. quartæ. Vt quum nox prælium dirẽptura eſſet, rex prior territus rabie eorum, pugna abſtiterit. Et rurſum. Sed naues Romanæ à Piræeo uenientes, intromiſſumq; præſidium abſiſtere incœpto coegerunt. Libro ſecundo. Si Antiochus regno Attali abſtineat, belloq; abſiſtat. Et rurſus. Quum haud abſiſteret petere. Libro ſexto. Abſiſtere ijs Flaccus iuſsit. Item. Ne ingratis quidem benefacere abſiſtam. Rurſum. Tãdem abſtiterunt. Libro 7. Tandem ſub noctẽ uano incepto quum abſtitiſſent. Infra. Si abſiſtere furore uellent. Itẽ. Nuncia meis uerbis, bello abſiſtat. Libro 8. Non tamen ita infregit animos eorum, ut abſiſterent imperio. Libro ſecundo dec. quintæ. Si abſiſtere bello & facere imperata uelint. In calce libri. Abſtitit incœpto. Libro quarto. Huius noui præſidij fama abſiſtere oppugnatione ſimul Romanos regemq; coegit. Item. Neq; priuſquam debellauero abſiſtam.

Amores, de amore honeſto. Item de inhoneſto.

Secundo. Breues & infauſtos populi Romani amores. Quinto. Amores iuuenum & impudicitiam nepoti obiectabat. Infra. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla &c. defertur impietatis in principem.

Forma haud diſsimili in dominum.

Secundo. Nam ætate & forma haud diſsimili in dominum erat. Similis locutio libro 13. Veſte ſeruili in diſsimulationem ſui compoſitus.

Concipere. Concipere iuriſiurandi uerba, de iurante. Item, de dictante ſeu inſtituente.

Secundo. Et fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non ſeruili animo concepit. Libro 18. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes uideri concepiſſe. libro 20. Et quum cętera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerunq; ſilentio tranſmittebant. Infra. Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum concepit &c.

Promittere barbam pro ſummittere.

Secundo. Donec crinem barbamq; promitteret. Vnde promiſſa barba Liuio libro ſecundo primæ dec. Quanquam in uulgatis ædition ibus perperam prolixa ſcriptum eſt. Nam promiſſa habet manuſcriptus codex, quem ex Borbetomago nactus ſum. Sic autem legenda Liuij uerba. Adhoc promiſſa barba & capilli efferauerant ſpeciem oris. *Liuij locus* Quomodo rurſum libro quinto loquitur eiuſdem decadis. Barbam ſuam, ut tum omnibus promiſſa erat. Libro 8. dec. quartæ de Gallis. Procera corpora, promiſſæ & rutilatæ comæ, uaſta ſcuta, prælongi gladij. Rurſum libro quarto dec. quintæ. Sordidati, barba & capillo promiſſo.

Simulata conſcientia. Conſcientia.

Secundo. Hortatur, ſimulata conſcientia adeant, offerant pecuniam. Hoc eſt, ſimulato, ſiue, poſtquam ſimulauerint ſe conſcios eius rei eſſe. Libro 12. Prouiſam iam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. libro 15. Neq; tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpreta conſcientia. Senſus eſt, erãt ſibi conſcij rem ſecus habere, cæterum hoc non curabant. Libro 17. In conſcientiã facinoris pauci aſciti.

Paulò

Paulò poſt. Præbuit pleriſq; ſuſpicionem conſciẽtiæ. Libro 19. Tanquam nimius pauor conſcientiam argueret. Libro 20. Quin idem ille arguebat ultro conſcientiam ducis. In uita Agricolæ. Et conſcientiã generis humani aboleri arbitrabãtur.

Vacuus pro ocioſo. Item pro ſolo. Item pro carente. Vacuus à tributo. Vacua nomina. Vacuum fuit.

Secundo. Quoniam tres uacuas legiones, & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit. Paulò ante. Vacui externo metu. Quinto libro. Duobus Blæſis extinctis, domum eorum uocat uacuam. Tunc ut uacua contulit in alios. Vndecimo. Vacuoq; adultero potiretur. Duodecimo. Vacuam æmulatione. Paulò poſt. Domeſtica cura uacuus. Infra. Quorũ uirtute uacui à ſecuribus & tributis. Rurſum. Vt omni tributo uacui in poſterum Coi &c. Libro 13. Sed ubi mulier uacua fuit. Loquitur autem de Pontia quæ omiſerat maritum ſuum. Libro 14. In Syriam acceſsit morte Vinidij legati uacuam ac ſibi permiſſam. Mox. Nam antea uacuum id ſolutumq; pœna fuerat. Libro 15. Verbis magnificas, rerum uacuas. Libro decimoſexto. Non ſexus, non ætas periculo uacua. libro 17. Si reſpublica & ſenatus & populus, uacua nomina ſunt. lib. 18. Sed ubi ſubacto orbe & æmulis urbibus regibusq; exciſis ſecuras opes concupiſcere uacuum fuit.

Adoleſcere, pro incipere uigere. Item pro ſuccreſcere, & augeri per metaphoram.

Secundo. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Duodecimo. Vtq; Domitij puerilia tali magiſtro adoleſceret. Libro 13. Donec uer adoleſceret. Lib. 18. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum imperij magnitudine adoleuit. Infra. Vix credibile memoratu eſt, quantũ ſuperbiæ ſocordiæq; Vitellio adoleuerit &c. libro 19. de Cremona. Igitur numero colonorũ &c. adoleuit floruitq; li. 20. Nõ Primi Antonij neq; Mutiani ope Veſpaſianũ magis adoleuiſſe. Rurſus. Prauo certamine legatorum ius adoleuit. Infra. Tũc Velledæ autoritas adoleuit.

Augendæ dominationi certaretur, hoc eſt, ad augendam dominationem certaretur, & ſimiles locutiones.

Secundo. Et contra augendæ dominationi certaretur. Simile eſt quod primo libro dixit. Diſtrahendo hoſti per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. Item. Subducit ex acie legionem faciendis caſtris. Infra. Si patrandæ neci uenenum mitteretur. Tertio. Dein præſidio Africæ ducebatur. Infra. Quaſi firmandæ ualetudini in Campaniam conceſsit. Item. Aut adſumendis auxilijs uagabantur. Quarto. Quoties parando regno finguntur. Similes locutiones ſunt. Subſidio uenerant. Auxilio uocare. Subſidio miſſos. Quinto. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum priſca ſeueritate. Infra. Vbi data fides reddendæ dominationi uenisſe. Vndecimo. Accuſandis utriſq; immittit. Mox. Quibus abluendis cubiculo egrediens. Duodecimo. Quod acquirẽdis uulgi ſtudijs ædebatur. Infra. Dum res firmando Neronis imperio componuntur. Id eſt, ad firmandum Neronis imperium. Decimotertio. Factum & S. C. ultioni iuxta & ſecuritati, Id eſt, ad ultionẽ & ſecuritatem æque pertinens. Infra. Vlteriores etiam nationes ſociasq; bello uocabant. Item. Repertus eſt certe per medium diei nudus exercitando corpori. libro 15. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur. libro 16. Quæ per tantũ æui occulta præſentibus bonis augendis, id eſt, ad præſentia bona augenda. ſ. fuerint. libro 19. Num ſecures, dolabras, & cætera expugnãdis urbibus ſecum attuliſſent. Infra. Quæ ſeditioſa & corrumpendæ diſciplinæ.

Quæſitiſsimus, pro exquiſitiſsimo. Et quæſitiores, pro exquiſitiores.

Secundo. Excepere Græci quæſitiſsimis honoribus. Tertio. Quæſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Infra. Quo quæſitior adulatio fuit.

Sanctor

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sanctor legum, à sanciendo.

Tertio. Sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legũ fuit. Sanctus participium usurpat Liuius libro decimo primæ decadis: De prouocatione legem diligentius sanctam. Annalium libro 21. Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Augustus sanxit. Sic enim legendum putamus pro auxit.

Degredi, quoties descenditur de alto.

Secundo. Tum in speciem degressus. Infra. Tum Seleuciam degreditur. Libro decimoseptimo. Cæcina propiore transitu Pœninis iugis degredi iussus. libro decimonono. Pullo amictu palatio degreditur, mœsta circum familia.

Dissentire manifestus.

Secundo. Atrox ac dissentire manifestus. Quarto. Et quoquo facinore properus claresceré. Libro 20. Ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. In Dialogo oratorum. Tanquã minus obnoxium sit offendere, poetarũ quàm oratorum studium. Hoc est, obnoxium ad offendendũ. Et rursus. Et ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. In uita Agricolæ. Peritus obsequi, eruditusq; utilia honestis miscere.

Proficiscitur Aegyptum cognoscendæ antiquitatis. Subauditur, gratia, uel nomine. Defectiua oratio est helleniſmum sapiens. Et similes locutiones.

Secundo. Germanicus Aegyptum proficiscit̃, cognoscendæ antiquitatis. Tertio. Erectis omnium animis, petendæ è Pisone ultionis. Mox. Eaq; res agitata rumoribus, ut in agmine atq; itinere crebrò se militibus ostentauisset ab Narnia, uitandæ suspicionis. Infra. Pulso Tarquinio aduersum patrum factiones multa populus parauit, tuendæ libertatis & firmandæ cõcordiæ. Rursum. Spectatus & Sacrouir intecto capitè pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, ut ferebat, uirtutis. Quinto. Quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperãt. Subauditur, causa. Sic uidetur & illud dictum libro 16. Ac nuperrimæ coniurationis in Sardiniam exactus. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur. Ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus. Similis uidetur illa apud Liuium locutio libro quinto dec. quintæ. de Paulo Aemilio loquentem. Et ipse illachrymasse dicitur sortis humanæ. Vt subaudiat̃, causa. Alioqui dixisset, sorti humanæ. quemadmodum libro decimo dec. quartæ. Qui meo infelici errori unus inlachrymasti.

Sponte principis. Et similes orationes.

Secundo. Quod contra institutа Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset. Quarto. Extructa iam sponte præfecti castra. Infra. Et proxima sponte inimicorum recepta. Quinto. Vt sponte Cæsaris. Duodecimo. Gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Libro 13. Et alia, sponte incolarum in deditionem ueniebant. Infra. An grauius æstimandum sponte litigatoris præmium honestę operæ assequi. libro 19. Nec spõte Antonij properatum. libro 20. Vnde suspicio, spon te legatorum excitari bellum.

Aetas militaris, pro robusta ac apta ad militiam. Aetas senatoria.

Secundo. Referebat habitasse quondam septingenta millia ætate militari. Lib. 15. Et Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum senatoria ætate, sed pro legato quintæ legioni impositus. libro 20. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipsanus Messala adeptus, nõdum senatoria ætate. Liuius libro primo dec. quartæ. Tum militaris ætas iurare, neminem uiuum, nisi uictorem, acie excessurum. Et rursus. Nec ullo iam, qui militaris ætatis esset, non aut cæso, aut fugato.

Postremũ, aduerbialiter. Ad postremũ. Supremũ aduerb. ultimũ.

Secundo. Dein cupido augendi pecuniam, postremum obliuio patriæ. Tertio.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Postremum obiere eo anno uiri illustres. Vndecimo. Ac postremum mollitiã corporis obiectante. Liuius libro decimo dec. quartæ. Vouisse quo die postremum cum Celtiberis pugnasset. Tacitus libro 18. Ad postremum. Valens è petulantia etiam perfidiam suspectabat. libro 20. Ad postremũ gubernatores centurionesq; nisi eadem uolentes, trucidant. Liuius libro 8. dec. 4. Vt Syriæ quoq; ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. lib. 9. Et ad postremum quum auxilium L. Scipioni polliceretur, adiecit. Tacitus libro 20. Instare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut supremum diuidantur. Sic Liuius etiam ultimum aduerbialiter usurpat libro decimo dec. quartę. Vltimum de cœlo quod comitia turbaret interuenit. Item lib. 5. dec. quintæ. An ultimum mori iussurum?

Perfugere pro confugere. Vnde perfugium, pro Asylo. Suffugium. Effugium. Diffugium. Transfugium.

Primo. Quum quidã ad Germanicum perfugissent. Secundo. Neq; aliud perfugium. Tertio. Neq; quenquã in capitolium, aliaue urbis templa perfugere. Infra. Vti Dianæ Leucophryenæ perfugiũ inuiolabile foret. Quinto. Qui monerẽt perfugere ad Germaniæ exercitus. Itẽ. Nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium. Paulò post. Quasi fidissimũ ad subsidium perfugisset. Duodecimo. Tutum Vannio perfugiũ promittens, si pelleretẽ. Mox. Ad classem in Danubio opperientẽ perfugit. Lib. 19. Interea ad L. Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit.

Renunciare amicitiam alicui, pro diremptam significare.

Secundo. Componit epistolas, quis amicitiam ei renunciabat. Sic Suetonius in Caio Caligula. Ac ne tunc quidem ultra progressus quàm ut & amicitiam ei more maiorum renunciaret. Liuius libro octauo quartæ dec. Decreuerunt renunciandam societatem Achæis.

Concedere simpliciter pro cedere. Concedere uictoriam. Item pro mori. Concedere ad Germanos.

Secundo. Dein Marsus seniori, & acrius tendẽti Sentio cõcesit. Tertio. Mox Varro inualidus senecta, uigenti Silio concesit. Quarto. Vt quandocunq; concessero. Hoc est mortuus fuero. Quinto. Victoriãq; concessere. Vndecimo. Atq; ipsi inter se concedere. Item. Nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Libro decimotertio. Ne si concessisset obsidioni. Infra. Sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios & Tubantes concesit. Libro 15. Quum mihi per ætatem summo nomine concessisset. libro 19. Simul iuncta turris, ictibus saxorum concesit. Et rursus. Ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Liuius libro 6. quartæ decadis. Ita Athamania omnis in ius ditionemq; Philippi concesit. Et rursus. Pulsi loco intra munimenta subductis ordinibus concesserunt.

Gratans. Gratari. Gratabundus.

Secundo. Inter uenerantes gratantesq; aspici solita. Quinto. Et incolumem fore gratatur. Infra. Et multo gratantum concursu. Duodecimo. Obuium apud forum præbet se gratantibus. libro 14. Vt ad gratandum se expedire. Mox. Prehensantium manum, gratantiumq; quod discrimẽ improuisum & matris facinus euasisset. libro 17. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum gratabundi respondent. Sic enim reposuimus pro grata auditu. libro 18. Laudantes gratantesq; circundatum aquilis signisq; in tribunal ferunt.

Senescere de rumoribus, pro uanescere, & consumi.

Secundo. Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. libro 18. Et senescens exercitus sui fama. Liuius libro quinto dec. quartæ. Agitandum aliquid miscendumq; rati, ne cunctando senescerent consilia.

Occanere pro occinere.

Secũdo. Tũ Sentius occanere cornua tubasq;, & peti aggerẽ, erigi scalas iussit.

Deruptum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Deruptum pro abrupto siue prærupto.

Secundo. Colle arduo & derupto. Quarto. Dimisso equo per derupta & auia, sequenteis frustratus est. Quinto. Per auia ac derupta. Liuius libro octauo quartæ decadis. Multi pauore in derupta præcipitati. Quod ibidem uero mox præcedit, in altiorem diruptioremq; undiq; tumulum concessere, cogitandum an legi debeat, deruptioremq;. Libro nono. Et pars maxima inermes per inuia & rupes diruptas præcipitantes fugerunt. Forte, deruptas.

Fungor, cum accusatiuo constructum.

Tertio. Suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Quarto. Et hominum officia fungi. Liuius libro primo dec. primæ. Maiorem partem ætatis eius, quam ciuilibus officijs fungantur homines, Romæ se quàm in uetere patria uixisse. Sic enim in uetusto codice legitur, non, Qua ciuilibus officijs fungantur homines. Eandem constructionem & apud Tranquillum reperias.

Filij familiarum.

Primo. Nunquam ne nisi ad se filios familiarum uenturos? Tertio. Exceptum comiter iuuenẽ, sueta erga filios familiarũ liberalitate auget. Trãquillus filios familias appellat in Vespasiano Augusto. Neue filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset. Rursum Annaliũ 11. Tacitus. Sæuitiã creditorum cohercuit, ne in mortẽ parentum pecunias filijs familiarum fœnori darent.

Publico abstinere.

Tertio. Tiberius atq; Augusta publico abstinuere. Hoc est, domi se cõtinuere. Libro 15. Et paululum in publico uersatus. Libro 20. Non in publicũ egressus est, neq; se studijs uulgi permisit.

Penetrare ad personam relatum.

Tertio. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit. Simile est quod sequitur. Ne quo affectu perrumperetur. Item quarto libro. Eaq; discordia nepotes suos conuelli. Et quinto. Vi dominationis conuulsus.

Superstes bellorum, Superstes iniquorum, siue inimicorum. Superstes Tiberio.

Secundo. Et tot bellorum superstitẽ. Tertio. Integrã illi sobolẽ, ac superstitem iniquorum precarent. Quinto. Tiberio superstes fuit. In libello Germanorũ. Multiq; superstites bellorum, infamiã laqueo finierunt. Et rursus. Superstitẽ principi suo ex acie recessisse. In uita Agricolæ. Pauci & ut ita dixerim nõ modo aliorum, sed etiã nostri superstites sumus. Liuius lib. 10. 4. dec. Eo usq; me uiuere uultis, donec alterius uestrum superstes haud ambiguum regẽ alterum mea morte faciam.

Porta tenus, usq; ad portam. Ore tenus. Nomine tenus. Solo tenus. Ianua ac limine tenus. Littore tenus. Verbo tenus. Vulneribus tenus.

Tertio. Non patruum saltẽ porta tenus obuium. Sic dixit lib. 1. Modo pectore, modo ore tenus extãtes. Hoc est, usq; ad os. Lib. 15. Vsurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitant. Infra. Tres solo tenus deiectæ. lib. 17. Dum egregius imperator cum fortibus amicis, ianua ac limine tenus, domum claudit. In uita Agricolæ. Vnum addiderim, nusquã latius dominari mare, multum fluminum huc atq; illuc ferre, nec littore tenus accrescere aut resorberi. Sic usurpat aduerbiũ uerbo tenus Liuius lib. 4. dec. quartæ. Rem defendã, non nos, in quos iecit magis hoc Cos. uerbo tenus, quàm ut re insimularet. Idem elegãter dixit, uulneribus tenus libro primo dec. quintæ. Et modo uulneribus tenus, modo sine missione etiã.

Imitamenta doloris. Imitamenta tristitiæ.

Tertio. Meditata ad memoriam uirtutis carmina, & laudationes & lachrymas, uel doloris imitamenta. Decimotertio. Peractis tristitiæ imitamentis. Decimoquarto. Sed ueterum Romanorum imitamenta præferre.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Meditamenta.

Libro 15. Nomina ſummæ curæ & meditamenta. Libro 20. Et cęteris belli meditamentis militem firmabant.

Placamenta.

Libro 15. Non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia. Libro 17. Quæcꝫ alia placamenta hoſtilis iræ.

Turbamenta.

Libro 17. Quæcꝫ alia turbamenta uulgi.

Tentamenta.

Libro 18. Et in urbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum.

Libramenta.

Lib. 19. Vincula & libramẽta tormentorum abſcidiſſent. Liuius lib. 8. dec. 4. In arietes tollenonibus libramẽta plumbi aut ſaxorũ, ſtipitésue robuſtos incutiebãt.

Eiectamenta.

In libello Germanorum. Diu quinetiã inter cætera eiectamenta maris iacebat.

Spiramenta.

In uita Agricolæ. Quo Domitianus non iam per interualla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & uelut uno ictu rempublicam exhauſit.

Solennia, pro ſolitis. Solennia nuptiarum. Solennia pietatis.

Tertio. Aliaꝫ funerum ſolennia. Rurſum. Proin repeterẽt ſolennia. In fine libri. Neꝫ prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, cæteriſcꝫ ſolennibus funus cohoneſtaret. Quinto. Mox cõſultans quo nam die ſolennia regni capeſſeret. Vndecimo. Cuncta nuptiarũ ſolennia celebrat. Duodecimo. Necdum celebrare ſolennia nuptiarum audebãt. Paulò poſt. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia, ſed aliis gentibus ſolennia. Infra. Et funeris ſolenne perinde ac diuo Auguſto celebrat. Lib. 15. In modum ſolennium cõiugiorum denupſiſſe. Infra. Sine ullo funeris ſolenni cremat. Lib. 16. Principio anni uitare Thraſeã ſolenne iuſiurandum. Lib. 17. Inferioris tamẽ Germaniæ legiones ſolẽni kal. Ianua. ſacramẽto pro Galba adactæ. In uita Agricolę. Igit ad ſolẽnia pietatis profectus Agricola. Liuius lib. 7. dec. 4. Cum ſolenni habitu ante portã occurrũt. Lib. 8. Et in ſolennibus uerbis habet. Infra. Quibus ita in publicum ſolenne ſpõſalibus rite factis, quum ſe domum recepiſſet. Libro 9. Si quis tale ſacrum, ſolenne & neceſſarium duceret. Libro 10. Ibi die per ſolennes epulas conſumpto. Item mox. Forte luſtrandi exercitus uenit tempus, cuius ſolenne eſt tale. Rurſus. Solenne luſtrale exercitus.

Poſtulare ſimpliciter, pro poſtulare ad pœnam.

Tertio. Fulcinius Trio Piſonem apud Conſules poſtulauit. Quarto. Claudia Pulchra ſobrina eius poſtulatur. Quinto. Mamercus dein Scaurus rurſum poſtulatur. Libro 13. Poſtulatuſcꝫ apud conſules à patre interfectæ.

Fallere pro latere.

Tertio. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis. Quarto. Neꝫ diu fefellit. Quinto. Et per ſpeciem officij manum complexus, pulſum uenarum attigit, neꝫ fefellit. Significat id ſenſiſſe Tiberium. Vndecimo. Et nõnulla fallendi ſpe. Decimotertio. Ab iis proconſuli uenenum inter epulas datum eſt, apertius quàm ut fallerent. Item. Quæ mutatio neꝫ Neronem fefellit. Libro 15. Cæterum militaris quoꝫ conſpiratio non ultra fefellit. Libro 17. Per ſocordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebãt. Item. Non fallebat duces impetus militum. Lib. 18. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello transfugiis. Infra. Plures ſe fellere, fide amicorum aut ſuomet ſtatu occultati. Libro 19. Neꝫ ad fallendum aptus numerus, neꝫ ad penetrãdum. Item. Nec fefellere ea Mutianum. Mox. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit. Infra. Poſtremo abiectis armis, fugam

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fugã & fallendi artes circumſpectabãt. Lib. 21. Vtq; ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebãt. Mox. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio. Hoc eleganter Liuius uocat furto fallere, lib. 4. dec. quintæ, lib. 1. dec. quartę. Quum abire inde & fallere abiens hoſtem uellet. Rurſus dec. quintæ libro 1. Nec quicquam eos quæ terra mariq; agerentur fallebat.

Inire ſimpliciter, pro ingredi. Item cum accuſatiuo.

Tertio. Vt ouans iniret. Quinto. Quoties curiam iniſſet. Libro 13. Qui non ſtationem, non uigilias iniſſent. Lib. 15. Namq; ad eam diem indiſcreti inibant. Paulò poſt. Quum Veſtæ quoq; templum iniſſet. Item. Si conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent, pro crimine accipi. Libro 20. Percunctatur ſacerdotes num illo die Baſilides templum iniſſet.

Prolatum, pro dilato in aliud tempus.

Tertio. Prolato honore urbem intrauit. Quarto. Inter quæ, diu meditato prolatoq; ſæpius conſilio.

Prolatare. Prolatatum. Prolatatio.

Quinto. Sed ubi diem ex die prolatabant. Vndecimo. Interim Meſſalina Lucullanis in hortis prolatare uitam. Decimotertio. Prolatum inter Parthos Romanosq; de obtinenda Armenia bellum acriter ſumitur. Lib. 18. Seu domum extruere, ſeu prolatare agros, ſeu ampliare ſeruitia. Libro 19. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ ſuſpectabant. Liuius libro primo dec. tertiæ, de Annibale. Nihil prolatandum ratus. Libro 7. dec. quartæ. Quod poſſumus, ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittitur, ante hyemem dijs uolentibus perfeciſſe.

Super eum diſcumbebat, Cunctis ſuper uota fluentibus.

Tertio. Quum ſuper eum Piſo diſcumberet. Sic dixit Tranquillus in Auguſto. Superq; ſe ſubſellio ſecundo collocauit. Libro 14. Annalium. Superq; ipſum collocata. Libro 18. Cæterum uulgus ſuper humum relictum. Libro 19. Cunctis ſuper uota fluentibus. Et rurſus. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium expirauere. Libro 20. Iamq; ſuper caput legiones.

Contrectandum uulgi oculis permittere.

Tertio. Nam quò pertinuit nudare corpus, & contrectãdum uulgi oculis permittere? Sic Lactantius in de opificio dei. Quæ à nobis longe remotæ, neq; oculis contrectari, neq; tangi manu, neq; percipi ſenſibus poſſunt.

Noxæ eſſe. Abſolutioni eſſe.

Tertio. Quod neq; conuictum noxæ reo ſi recentia purgaret, neq; defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitijs. Liuius libro ſecundo dec. quartę. Nihil hijs aut ſocijs eorum noxæ futurum, fraudiue. libro quarto. Publica fide accepta, nihil eam rem noxæ futuram.

Diurna Actorum ſcriptura. Diurna pop. Romani.

Tertio. Non apud autores rerum, non diurna Actorum ſcriptura reperio. Decimoſexto. Diurna pop. Romani per prouincias, per exercitus curãtium legunt.

Dicta impune erant.

Primo. Facta arguebant, dicta impune erãt. Tertio. De terrima quæq; impune, ac multa honeſta exitio fuere. Duodecimo. Et cũcta malefacta ſibi impune ratus tanta potẽtia ſubnixo. Lib. 20. Caianarũ expeditionũ ludibriũ impune ſpreuerat.

Si ita ferret, pro ſi ita contingeret.

Tertio. Et, ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Libro decimotertio. Et ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros.

Experiri, de iudicio, quod alibi, Ius experiri.

Tertio. An adhuc experiret, dubitãs. Liuius lib. 10. dec. 4. Se ei permittere, uti ſi quod ſeu ius, ſeu auxiliũ ſe habere ad eos libros repetẽdos exiſtimaret, experiret.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Augere liberalitate quempiam. Auctus pecunia, liberis, omine, auxilio, societate. Augeri cognomento. Aucto animo. Auctus filia.

Tertio. Exceptum comiter iuuenem, sueta erga filios familiarū nobiles liberalitate auget. Quomodo pecunia auctū Cicero dixit. Sic supra dixit, auctus liberis. Tanquā auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret. Et lib. 1. Omine auctus. lib. 17. Titus aucto animo ad patrē peruectus. Quinto. Auctus auxilio Pharasmenes. Duodecimo. Augeī & Agrippina cognomento Augustæ. Decimotertio. Exin largitione potissimos amicorum auxit. libro 20. Ciuilis societate Agrippinēsium auctus. libro 21. Magna colluuie, & cæterarum urbium clade aucti. In uita Agricolæ. Auctus est ibi filia in subsidium & solatium simul.

Auctitare.

Ab augeo uerbo frequentatiuum usurpat Tacitus libro quinto. Qui pecunias fœnore auctitabant.

Facere bellum patriæ.

Tertio. Quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset.

Facere pugnam.

Tertio. Prosperam aduersus Numidas pugnam facit.

Facere auxilia mercede, de militibus subsidiarijs.

Quinto. Mittit qui auxilia mercede facerent.

Facere hostilia.

Libro 15. Quod pro Armenijs, &c. hostilia faceret.

Facere metum, pro inferre.

Lib. 13. Inanē metum fecerāt. lib. 16. Metū Neroni fecerāt. lib. 18. Metū, pditionis fecere. Infra. Et metū Batauis fecissent. li. 19. Vanā formidinē, ut hostes, fecere.

Facere castra.

Libro 21. Haud procul Hierosolymis castra facit. libro secundo. Iamq; sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris.

Facere uim resistenti. Facere uim commeatibus.

Libro secundo. Et resistenti uim facere. Sic enim illic lego pro, resistentium facere. libro 13. Sed neq; cōmeatibus uim facere potuit. Liuius libro secundo decadis quartæ. Ipsum priorem uim omnibus fecisse.

Facere perniciem.

Libro 18. Quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere.

Glisens. Glisco.

Primo. Temporibusq; Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec glisente adulatione deterrerentur. Tertio. Et glisit utrunq; posteritate. Paulò post. Cæterum multitudo periclitantium glisebat. Iterum. Minutura, quoties glisceat potestas. Quarto. Quum ex usu temporis huc illuc mearent, glisserent numero, & aliquando minuerentur. Infra. Vtq; glisseret dignatio sacerdotū. Mox. Neque aliud glisentis discordiæ remedium. Paulò post. Quæ glisebat immensum. Infra. Punitis ingenijs glisit autoritas. Quinto. Quantumq; sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Vndecimo. Dein glisentibus negocijs. Duodecimo. Mox glisscente pernicie. libro 14. Inde glisscere flagitia & infamia. libro 15. Quo glisscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Infra. Vnde gloria egregijs uiris, & pericula glisscebant. Item. Ac ne glisceret inuidia crudelitatis. libro 16. Glisscebat interim luxuria, spe inani. Infra. Frustra Cassium amouisti, si glisscere & uigere Brutorum æmulos passurus es. libro 18. Glisscentem in dies famam fors discussit. Item. Glisscere famam ipso spacio sinebat. libro 20. Quum glisceret certamen.

Flagitij ratus.

Tertio. Et illam obsidionem flagitij ratus.

Deser-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Deſertus ſuis, pro à ſuis, & ſimiles locutiones omiſſa præpoſitione.

Tertio. Neq; prælíũ omiſit, donec deſertus ſuis caderet. Paulopoſt. Aſiæ ſorte depellendum. Infra. Medio cum delectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens. Hoc eſt in medio. Quarto. Prodere de his quos mors odio aut gratia exemiſſet. Hoc eſt, ex odio aut gratia. Líbro 12. Modo pecorum Barbaris trahebaẽ, id eſt, à Barbaris. Eodem. At Hercule olim Italiæ regionibus longínquas in prouincias commeatus portabant, pro ex Italiæ regionibus. Lib. 14. Nam Antio aduentabat, hoc eſt ab Antio. Eodem. Quia pluribus ſalus eius curabatur, hoc eſt à pluribus. lib. 15. Quas Tigillino paratas, pro à Tigillino. Item. Et quũ foribus arceretur, pro, à foribus. Líbro 18. Nudus & auxilíj inops balneis interficitur. Hoc eſt in balneis. lib. 19. Poſſe coloniã plano ſitam impetu capi. Hoc eſt in plano ſitam. Infra. Turrim uicino ſitam, id eſt in uicino. Lib. 20. Patíbulo affixus, in ijſdem annulis quos acceptos Vitellio geſtabat. Hoc eſt, à Vitellio. Paulopoſt. Auertere ac cita Vitellio auxilia, hoc eſt à Vitellio. Item. Centurio Mutiano miſſus, hoc eſt à Mutiano. In uita Agricolæ. Siquidẽ Hybernia medio inter Britanniã atq; Hiſpaniam ſitu. Medío, id eſt in medio. Liuius lib. 4. dec. 5. Quũ aſsidue Pantauco &c. ſtimularetur, id eſt, à Pantauco. Lib. 5. Fortunam deosq; quorum templo erant, nulla ope ſupplicem iuuanteis accuſans, hoc eſt in templo.

Secundo rumore, hoc eſt grato. Secunda fama apud Liuium.

Tertio. Vtq; hæc ſecũdo rumore, ita aduerſis animis acceptũ. Sic Liuius lib. 4. dec. quintæ dixit, ſecundã famam. Ea profectío famã haudquaq; ſecundã habuit.

Aduerſo rumore. Aduerſa fama.

Líbro 14. Sed Seneca aduerſo rumore erat, quod oratione tali confeſsionẽ ſcripſiſſet. Liuius libro quarto dec. quintæ. Neq; enim omnes tam firmi & conſtantis animi contra aduerſum rumorem eſſe poſſent, quàm Fabius fuit, qui ſuum imperium minui per uanitatem populi maluit, q; ſecunda fama male rem gerere. Sic Liuius dixit aduerſa fama libro 7. decad. quartæ. Aduerſa omniũ fama, quòd prouinciam Sicíliam &c. reliquiſſet.

Secundís numínibus euenire.

Líbro 15. Vt ipſe, prouidum potius, & ſecundís numínibus euenire.

Secunda tempeſtate.

In uita Agrícolæ. Et ſimul claſsis ſecũda tempeſtate ac fama Trutulenſem portum tenuit. Sic & Tranquíllus in Tito Veſpaſiano. Sabínos petit aliquãto triſtior, quod ſacrificãti hoſtia aufugerat, quodq; tempeſtate ſerena tonuerat. Quę exẽpla docent tempeſtatẽ etiam in bonam partem uſurpari.

Secundum prælium facere. Secundum mare. Secundum flumen.

Lib. 20. Secundũ prælíũ fecit. Liuius lib. 8. quartæ dec. In agro eorum pluribus prę líjs ſecũdís factis. Lib. 20. Illís mare ſecundũ. lib. 21. Iis ſecundum flumen.

Secundante uento.

Líbro 2. Tandem relabente æſtu, & ſecundante uento.

Suam pro eius.

Tertio. Neq; per tormenta interrogari paſſus eſt de his quæ ad domum ſuam pertinerent. Nam loquitur de domo Lepidæ, nõ de ſua ipſius domo. Libro quinto. Adeo facinora atq; flagitia ſua ipſi quoq; in ſupplícium uerterant. Liuius libro quinto dec. quartæ. Si quæreret, ubi míles noſter, ubi nauis intra præſidia ſua fuiſſet, quid reſponderemus? Hoc eſt, intra præſidia eius. ſ. Perſei Macedonum regis. Sic accipiendum quod dixit libro 3. dec. eiuſdem. Tum quæ primo C. Lucretius in populares ſuos prętor Romanus ſuperbe, auare, crudeliter feciſſet. Intellíge populares non C. Lucretíj Romanos, ſed Chalcidenſis Mitionis. Rurſus lib. quinto. Dardanis repetentib. Pæoniam, quod & ſua fuiſſet, & continens eſſet finibus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuis. Tacitus libro 17. Sed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulere. libro 20. Octauius Pontiam Poſthumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat, ſuas, hoc eſt eius, ſ. Octauij.

Frequentari, pro frequens reddi.

Tertio. Nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur. Liuius libro tertio quartæ dec. de Lyſimachia. Partim nouos colonos ſpe commodorum propoſita, aſcribere, & omni modo frequentare, id eſt frequentẽ facere. Eiuſdem dec. libro quarto. Sicut ipſam Lyſimachiam, & reuocatis cultoribus frequentauerit, & quæ ſtrata ruinis atq; incendijs erant, ingentibus impenſis ædificauerit. Eiuſdem libro ſexto. Nunc ad triumphum frequẽtandum deductos eſſe milites, qui egregiam nauare operam reipublicæ potuiſſent.

Frequentare aliquem, pro inuiſere aliquem & adhærere.

Libro decimooctauo. Digreſsis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficitur.

Immenſum uiguit.

Tertio. Quis domus illa immenſum uiguit. Infra. Qui immenſum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur. Quarto. Quæ gliſcebat immenſum. Item. Immenſumq; attolli prouideret. Quinto. Nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui ſponte & immenſum attolli. libro 21. Nam duos colles immenſum æditos claudebant muri per artem obliqui.

Sororis nepos, hoc eſt, Nepos ex ſorore.

Tertio. Sororis nepotem in nomen aſciuit. Sic & Tranquillus loquitur in Iulio Cæſare. Tres inſtituit hæredes ſororum nepotes. Quarto. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatũ rei Romanę imponere.

Luxu propior, pro luxui.

Tertio. Per cultum & mundítias copiaq; & affluentia luxu propior. libro decimotertio. Cruciatu aut præmio cuncta peruia eſſe.

Collegium. pro conſortio officij ſiue ſocietate, ſicut collega.

Tertio. Conſulatus patris atq; filij collegio inſignis. libro 17. Vitellio tres patris conſulatus, cenſuram, collegium Cæſaris, imponere iampridem imperatoris dignationem. Liuius lib. 10. primæ dec. P. Decium expertum mihi concordi collegio, uirum dignum uobis, dignum parente ſuo, quæſo mecum conſulem faciatis. Rurſum lib. 9. quartę dec. Eiuſdem collegij alterum è duobus tribunis plebis ſuas inimicitias remiſiſſe reipub. alterum alienas & mandatas exercuiſſe. Idem elegan ter conſortionis uocabulũ in ſimili ſignificatu uſurpat libro decimo dec. eiuſdem. Sociabilem, inquit, conſortionem inter binos Lacedæmoniorum reges.

Sex partus enixa.

Tertio. Concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam. Liuius libro decimo quartæ dec. Et apud eum plures enixa partus.

Satias, pro ſacietas.

Tertio. An ſatias capit. Hoc uocabulo Terentius etiam uſus eſt & Saluſtius. Item Liuius libro ſeptimo tertiæ dec. Cædisq; ceperat ſatias. Sic enim in codice Spirenſi manuſcripto legitur. Quanquã uulgatæ æditiones habent ſatietas. Rurſus Annalium tertio. Pauperes neceſsitas, diuites ſatias in melius mutet. Quinto. Tempus, preces, ſatias, mitigabant.

More gentico, pro more gentili.

Tertio. Quibus more gentico continuum ferri tegimen. Libro quinto. Sceptu chi utrinq; donis acceptis, more gentico, diuerſa induere. Sic Ammianus Marcellinus libro 24. Ex uſu moris gentici iuſtitiam felicitatemq; regis ſui canoris uocibus extollentes. Porro ſuſpicor genticũ pro gẽtili militaris eſſe uulgi uocabulum.

Præſideo

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Præſideo exercitum,& exercitui.

Tertio. Is proximũ exercitũ præſidebat. Supra. Præſediſſe nuper fœminã exercitio cohortiũ. Quarto. Proximumq; Galliæ littus roſtratæ naues præſidebãt. Rurſum. Et haud ſpernẽda illic ciuium ſociorumq; manus littora Oceani præſidebat.

Competere oculis & auribus.

Tertio. Neq; oculis neq; auribus ſatis competebant. libro 19. Dux ſegnis,& uetuti captus animi,non lingua,non auribus competere. Libro 18. Et tempora reputantibus initium finemq; miraculi cum Othonis exitu competiſſe.

Supereſſe fide,uirtute,conſilijs,pro adiuuare.

Tertio. Sed fide ac uirtute legatos, ſe conſilijs ſuperfuiſſe. Sic & Tranquillus in Auguſto. Ne ſi ſupereſſet,eriperet legibus reum.

Vaniloquentia. Magniloquus.

Tertio. Socru eius corã multisq; illuſtribus fœminis per uaniloquentiã legerat. Quinto. Per uaniloquentiã ac minas iaciebat. Liuius libro 4. dec. quartæ. Hæc uaniloquẽtia primum Ariſthenum prætorem Achæorum excitauit. libro 5. Vaniloquus maria terrasq; inani ſonitu uerborum compleuit. In uita Agricolæ. Atq; illi modo cauti ac ſapientes,prompti poſt euentum ac magniloqui erant.

Paratus pro apparatu.

Tertio. Veneris & ganeæ paratus aſsiduis ſermonibus uulgati fecerãt curam. Mox. Vt quiſq; opibus,domo,paratu,ſpecioſus. Quinto. Gazam & paratus regios adijcit. Vndecimo. Poſtremo uelut translata iam fortuna, ſerui,liberti,paratus principis,apud adulterum uiſebantur. Rurſum. Ne domum,ſeruitia, & cæteros fortunæ paratus repoſceret. Sic enim ibi legendum,non, apparatus. libro 13. Prouiſo ante funebri paratu, qui modicus erat. libro 15. Vt Parthi omiſſo paratu inuadendę Syriæ,ſpem omnem in Armeniam uerterent. libro 17. Studia militum iampridem ſpe ſucceſsionis,aut paratu facinoris affectauerat. libro 18. Nullo principali paratu,ſed uetere egeſtate conſpicuus. Item. Et æmulãtium inter ſe regum paratus. Mox. Igitur nauium,militum,armorum paratu ſtrepere prouinciæ. Rurſum. Celebrauere ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Paulò inferius. Ita Vitellij paratus noſcebantur. In uita Agricolæ. Paratu magno, maiore fama, uti mos eſt de ignotis,oppugnaſſe ultro caſtella adorti.

Adeptus rerum.

Tertio. Ad ea arma quis Ser. Galba rerum adeptus eſt.

Sex liberos. Tres liberos. Gemini liberi. Duo liberi.

Secundo. Numerate ſex liberos. Tertio. Retulit eſſe illi coniugem,& tres liberos. Quarto. Ex qua tres liberos genuerat. Infra. Alterum ex geminis Druſi liberis extinguendo. Duos liberos Liuius dixit libro tertio decadis quartæ. Vxorem ac liberos duos ſuperſtites habuit.

Deridiculo fuit. Deridiculum.

Tertio. Deridiculo fuit,ſenex fœdiſsimæ adulationis. Quinto. Per deridiculũ auditur. Duodecimo. Ignauia animi, & deridiculo corporis iuxta deſpiciendus. Liuius libro 9. quartæ dec. Alterum deridiculum eſſe, ſe reddere rationem, quos portus mercatores aut nautici petant. Alterum moleſtum &c.

Notio,pro cognitione cauſæ.

Tertio. Tiberius dilata notione de iure Flaminis. Quinto. Igitur tunc quoq; notioni quindecim uirũm is liber ſubijcitur.

Cummaxime.

Tertio. Littora & lacus Campaniæ cummaxime peragrantẽ. Sic enim emendauimus, quum ante legeretur. tum maxime. Quarto. Cœptantem cummaxime coniurationem diſiecit. Ita nos eo loco ſcripſimus pro tum maxime. Libro 17. Vt

qui

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

qui aduersas expertus, cummaxime discam ne secundas quidem minus discrimínis habere. Eodem libro. Nõ hercle illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audiant. Libro 20. Cæsas legiones, uastatam Italiam, capi cummaxime urbem. Paulo inferius. Tolerant cummaxime inopiam obsidiumq; apud Veteras legiones. Rursum. Muros ciuitatis cõgregantibus se cummaxime Romanorum exercitibus, augere nobis q̃ diruere tutius est. Liuius libro 7. dec. tertiæ. Quippe nunc cummaxime florens uiribus. Rursus libro tertio dec. quintæ. Deinde quæ tum cummaxime L. Hortensius faceret. De hoc aduerbio plura habes in Castig.

Grauor aspectum, pro molestè fero.

Tertio. Sanè grauaretur aspectum ciuium senex imperator. Quomodo Tranquillus in Augusto dixit. Ampla & operosa prætoria grauabãtur. Libro 18. Vxorem quoq; eius Saloninam, quãquam in nullius iniuriam insigni equo ostroq; uehieretur, tanquam læsi grauabantur.

Damnare, pro reum peragere siue condemnari facere. In quem sensum uerbum condemno Cicero Tranquillusq; usurpantur.

Tertio. Abolitas leges & funditus uersas, ubi in foro, in limine curię, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur.

Libero, ut quondam quid firmaret. Absolute.

Tertio. Libero, ut quondam, quid firmaret mutaré tue. Hoc est, quum liberum esset. Subauditur existente. Græcorum imitatione dictum. Huc pertinent illæ locutiones. Contracto quod erat militum. Item. Neq; dum comperto quos illa uis perculisset. Et quod infra sequitur. Adiecto, sibi trepidam uitam. Item. Diu quæsito, quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar. Rursum. Tentatoq; per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit. Et quod Vndecima libro legitur. In cuius transgressu multum certato. Item. Comperto quoq; Græcam literaturã non simul cœptam absolutamq; Rursum. Non distincto, sua an aliena manu. Libro 16. Montanus patri concessus est, prædicto, ne in repub. haberetur. libro 19. Non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. Libro 20. Nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Liuius libro primo dec. quartæ. Profectus neque explorato circa, nec stationibus satis firmis. Item. Satis comperto Erduæam petituros Romanos.

Super pro præter Tacito solenne.

Tertio. Super eas ciuitates quas memoraui. Mox. Super tot senatores aduersos. Infra. Nec super cæterorum æqualitatẽ. Suetonius sic usurpat sæpenumero. Tacitus rursum Annalium quarto. Super id quod nullo autore certo firmantur, prompte refutaueris. Item. Super consulatum & triumphalia de Getis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas. Paulopost. Super hominum ingeniũ. Duodecimo. A Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. lib. 16. Aderat filia super ingruens periculum, longo dolore atrox. Liuius lib. 1. dec. 4. Aetas, inquit, & forma, & super omnia Romanum nomen te ferociorem facit.

In ipsos, in socios, Pro incõmodum ipsorũ, inq; cõmodum sociorũ.

Tertio. Quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur.

Expertum, pro explorato. Inexpertum.

Tertio. Præponitq; cẽturiones uirtutis expertæ. lib. 18. Et inexperti belli fauor. Infra. Suas legiones ciuili bello inexpertas. lib. 20. Ignotũ adhuc ingeniũ, & nullis defensionibus expertũ. In uita Agricolæ. Et expertũ bellis animum. Liuius lib. 8. quartæ dec. Mille ad eam rem ex omni numero, audaciæ expertæ delegerũt equites. lib. 10. eiusdem dec. dixit. Expertos inter fratres certaminum.

Conducere pro cogere siue congregare. Conductus.

Secundo. Quum Furius Camillus Procõsul Africæ legionem & quod sub signis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gnis ſociorum, in unũ conductos ad hoſtem duxit. Quarto. Diſperſas per urbem cohortes una in caſtra cõducendo. Cicero. Tunc Crotoniatę publico de conſilio uirgines, locum in unũ conduxerunt. Iterum Annalium quarto. At Sabinus donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus reſponſis. libro 15. Et auxilia regum in unum conducta lib. 20. Dum diſperſas ſuorum copias conducunt.

Diductum, pro diuiſo diſtractoq́. Item pro aperto. Diducere.

Secundo. Quia diductis terris, hauriebantur. Quarto. Prætẽdebat laſciuire militem diductum. Infra. Incuſabatq́ diductam ciuitatem. Duodecimo. Foribus palatij repente diductis. libro 19. Diductis in latera turmis, uacuum in medio relinquit iter. libro 20. Ea ultio, incertũ maior an iuſtior, ſenatum in ſtudia diduxerat. In uita Agricolæ. Diductis ordinibus. Liuius lib. 8. dec. 3. Ita diductis cornib. &c.

Contra tendere. Tendere abſolute, pro tentoria figere.

Secundo. Dein Marſus ſeniori & acrius tendenti Sentio cõceſsit. Tertio. Cõtra Vitellius ac Verannius cæteriq́ Germanicum comitati tendebant. Quarto: Et contra tendentis os uerberauerat. lib. 17. Hij diſcordes & rebus minoribus, ſibi quiſq́ tendentes. Eodem libro. Ac ſi cõtra tenderet, exitiũ metuens. lib. 18. Infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. Simile eſt Liuianum illud lib. 7. dec. tertiæ. Et coartatio plurium in anguſto tendentiũ facilis futura erat: Id accipiendum de tentorijs explicandis. Nam mox ſequitur. Ab ſui quiſq́ ordinis hominibus in tentoria adducti. Dicuntur autẽ tentoria ſiue tabernacula, detendi perquã eleganter. Libro 1. decad. quintæ. Nautici tabernacula detendunt. Sed nos redeamus ad exempla prioris ſignificatiõis. Tacitus libro uigeſimo. Hinc multi boniq́, inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent. Liuius libro decimo primę dec. Minus autem tetendere, aſſueti iam tali genere certaminum uinci. Libro 4. dec. quartæ. Quũ aduerſus tendendo nihil moueret ſocios. libro 8. Cn. Manlium ſumma ope tetendiſſe, ut eam pacem turbaret. libro decimo. Poſtquam in cõſpectum adductus ſit Xychus, non ultra tetendiſſe.

Frequens ſenatoribus, In datiuo, pro ſolitum.

Secundo. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus. Quarto. Specie artis frequens ſecretis, hoc eſt in ſecretis.

Eodem loci, pro eodem loco.

Quarto. Quanquam arduum ſit eodem loci potentiã & concordiam eſſe. Sic quoq́ legendum apud Tranquillum in Auguſto. Cauit etiam ſenatuſconſulto, ut eodem loci perpetuo contineretur. In Caio Cæſare. Vt neq́ eodem loci præ ardore conſiſteret.

Eo loci, pro eo loco.

Libro 14. Non eo loci res ſuas agi, ut de matrimonio certet.

Neceſsitudinem principi fecit, pro coegit.

Tertio. Iuliæ Auguſtę ualitudo atrox neceſsitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus.

Supplicia, pro ſupplicationibus.

Tertio. Sed tum ſupplicia dijs ludiq́ Magni ab ſenatu decernuntur. Saluſtius. Non uotis neq́ ſupplicijs muliebribus deorum auxilia parantur. Decimotertio. Et ſenatuſconſulto ſupplicationes habitæ.

Simul aduerbium cum datiuo conſtructum more Græco.

Tertio. Et quindecimuiri ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ędere-
tẽ. Nam ſic ſuum ἅμα Græci cum datiuo copulare ſolent. Vt, ἅμα δὲ χιτῶνι ἐκδυομένῳ, ἐκδύεται καὶ τὸν ἀσπιδῶν χιτώνα. Quarto. Verum Hypæpeni Trallianiq́ Laodicenis ac Magnetibus ſimul tramiſsi Quinto. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco ſimul, ac Sabino Caluiſio, maieſtatis poſtulant.

Pro-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Propolluere.

Tertio. Obſcura initia impudentibus auſis propolluebat.

Proſperſum.

Libro 15. Templum & ſimulachrum deæ proſperſum eſt.

Copia pro copijs militaribus.

Quarto. Quæ tum Romana copia in armis. Infra. In diſpoſita claſsiariorum copia. Rurſum. Addita preſenti copia, ad hoſtem pergit. Item. Miſſa nauali copia. Sic accipiendum illud Tranquilli in Auguſto. Tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis. Liuius libro quinto dec. quartæ. Ipſe tum ex cætera copia militum &c. delectos &c. educit.

Copia pro poteſtate.

Lib. 14. De Nerone. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum inſiſtere. Sic enim manuſcriptum uolumen habet. Liuius lib. quarto dec. quintæ. Præmiſsisq; nuncijs ut ſibi appellandi prætoris poteſtas fieret, copia facta in caſtra uenit.

Copia pro commeatu ſeu annona. Copiæ, Annuæ copiæ.

Quinto. Et quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentarię copiam aduecta ret. Copias Cicero dixit in libello De ſenectute. Et Tacitus lib. 13. Suarū opum, inquit, quæ haud procul imperatorijs aberāt, copias tradebat. lib. 15. Pro cuiuſq; ordine, & rei familiaris copijs. Pro commeatu, libro 15. Cōtraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem. Libro 18. Nec coloniæ modo aut municipia congeſtu copiarum. lib. 19. Simul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio. loquitur de Verona. Item. Vt ſpecie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur, id eſt ſpecie parandi cōmeatus. Infra. Tuto copiarum aggeſtu. lib. 20. Nihil æque exercitus noſtros quàm egeſtas copiarum fatigabat. In libello de Germanis. Quem ſuper arma ferramentis quoq; & copijs coonerant. In uita Agricolæ. Nam aduerſus moras obſidionis annuis copijs firmabantur.

Poſitu & Poſitus.

Quarto. Quæ poſitu regionis, à tergo illis. Quinto. Ille poſitus ſiderum ac ſpacia dimenſus. In uita Agricolæ. Et poſitu contra Iberos. Sic enim lego pro poſita. Ouidius quarto Faſtorum. Trinacris à poſitu nomen adepta loci.

Contendere quempiam cum quopiam, pro componere ſiue comparare.

Libro quarto. Sed nemo Annales noſtros cum ſcriptura eorū contenderit, qui ueteres populi Romani res compoſuere.

Vt amat, pro, ut ſolet.

Quarto. Vt fermè amat poſterior adulatio. Tractū à Græcis qui φιλεῖ γίνεσθαι, hoc eſt, amat fieri, pro ſolet fieri, uſurpant.

Exitus pro morte. Finis pro morte.

Quarto. Atrociore ſemper fama erga dominantium exitus. Infra. Statimq; me morare exitus, quos &c. habuere. Secundo. Cōperto fine Auguſti. Quinto. Niſi ſi negatis alimētis adſimulatus eſt finis, qui uideretur ſponte ſumptus. Item. Nec diſpares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Infra. Voluntario exitu cecidere. Rurſum. Repentinum & informem exitum delegit. Vndecimo. Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum. libro 13. Non quia ingenij uiolentia exitum irritauerit. lib. 15. Conſtantia exitus docuit. Infra. Veniam quam ab imperatore acceperat, uanitate exitus corrupit. In fine libri. Quod ad omen olim ſui exitus uerteret. Lib. 16. Quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & cōtinuos aſpernantium. Infra. Diſtingui certe apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium pereūtium. In calce libri. Lentitudine exitus graues cruciatus afferēte. Lib. 17. Et laudatis antiquorū mortibus pares exitus. Infra. Infamem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

famem uitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. Item. Exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium conſuluere. Libro 19. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Mox. Deformitas exitus miſericordiam abſtulerat. Liuius libro octauo dec. quartæ. Multa alia in Scipionis maxime exitu uitæ, dieq; dicta, morte, funere, ſepulchro in diuerſum trahunt.

Peruertere ſolenne uerbum Tacito pro perdere calumnijs, ſiue ſubuertere, quo ipſe quoq; uerbo in eum ſenſum utitur.

Quarto. Volutare ſecum quo nam modo Germanici liberos peruerteret Infra. Neq; aliud gliſcētis diſcordiæ remedium, q̄ ſi unus alterúe maxime prompti, ſubuerterentur. Tertio. Quum omnis domus delatorum interpretationibus ſubuerteretur. Item. Qui ſcelerum miniſtros ut peruerti ab alijs nolebat, ita plerunq; &c. Mox. Quæ florentes priuignos cum per occultum ſubuertiſſet, miſericordiam erga adflictos palàm oſtentabat. Duodecimo. Et Calphurnia illuſtris fœmina peruertitur. Item de Agrippina loquens. Quæ Statilium Taurum opibus illuſtrem, hortis eius inhians, peruertit. Libro 13. Quo autore Claudius nuptijs inceſtis & adoptione exitioſa ſemet peruerterat Item. Nam Ollium honoribus nōdum functum amicitia Seiani peruertit. Lib. 15. Mox eorum indicio Subrius Flauius Tribunus peruertitur. libro 18. Et propria ui Criſpus incubuerat, delatorem fratris ſui peruertere. Infra. Ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertiſſe ipſum Vitellium uidentur. libro 19. Vbi aſperatum Vitellium, & poſſe Blæſum peruerti ſatis patuit. Liuius libro primo dec. tertiæ. Quippe ubi pedes inſtabilis, ac uix uado fidens uel inermi equite equo temere acto peruerti poſſet.

Antehabere.

Primo. Vetera nouis, & quieta turbidis antehabeo. Quarto. Diuulgata atq; incredibilia, auide accepta, ueris neq; in miraculum corruptis antehabeant.

Præuertere.

Quarto. Aut ſi quando ad interna præuerterent. Eodem. Et Silius imminentem damnationem uoluntario fine præuertit. Liuius lib. quinto dec. quartæ. Non ueritus maieſtatem uiri, primo aliud in præſentia quod magis inſtaret, præuertendum ſibi eſſe dixit. Libro ſeptimo. Rhodij impigre præuerterunt.

Mortem ſumere. Quod Tacitus alibi uocat, uim uitæ ſuæ afferre.

Quarto. Et uxor ſponte mortē ſumpſiſſet. Quinto. Vim uitę ſuæ attulit. Duodecimo. Vim uitæ ſuæ attulit ante ſententiā ſenatus. Lib. 13. Haud creditus ſuffi cere ad conſtantiā ſumendæ mortis. libro 14. Et pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe confingeret.

Bellum ſumere, periculum, arma.

Libro 19. Qui exautorati à Vitellio bellum ſponte ſumebant. Infra Conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſere. Libro 20. Quippe ſumpta per Gallias Hiſpaniasq; ciuilia arma. Infra Non ideo inquit, bellum ſumpſimus ut Batani & Treuiri gētibus imperent. Eodem libro. Et ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſq; periculo geri.

Subimpetrandus participium à uerbo Subimpetro.

Quarto. Nam priores duces ſubimpetrando Triumphalium inſigni, ſufficere res ſuas crediderant.

Raptare cum accuſatiuo.

Quarto. Et adhuc reptabat Africā Tacfarinas. Scribēdum raptabat. Nam lib. tertio dicit illū renouaſſe bellum uagis primū populationibus & ob pernicitatem inultis. Dein uicos excidiſſe, traxiſſe graues prędas. In fine eius libri uocat latronē, & furandi meliorē. Quibus argumētis ſatis conuincitur hic raptabat legendum. Et ſequit hic. Erat illi prædarum receptor ac ſocius populandi rex Garamantum.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

In mortem adficere. In mortem adfligere.

Quarto. Vno uulnere in mortem adfecit. Infra. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adflixerat.

Poſtero, abſolute pro poſtero die. Pugna in poſterum extracta. Subauditur, diem. Poſtero iduum die.

Quarto. Idēq; quū poſtero ad quęſitionē retraherēt. Eodē. Mox cōpertū à trāſfugis nongētos Romanorū apud lucū quē Baduheimę uocant, pugna in poſterū extracta, cōfectos. li. 15. Sic primus quęſtiōis dies cōtēptus. Poſtero quū ad eoſdē cruciatus retraherēt. li. 17. Vt poſtero iduū die, redeuntē à cœna Othonē rapturi fuerint.

Propter, pro prope.

Primo. Stratis etiā tum per cubilia propterq; mēſas. Secūdo. Propter ędē Saturni. Quarto. Translata dehinc caſtra hoſtē propter. Infra. Quū propter diſcumberet. Liuius libro 4. dec. 5. Vbi propter Octolopum diximus regis caſtra.

Adpugnare pro oppugnare, cum accuſatiuo, uirtute præpoſitionis.

Secundo. Interim Piſo claſſem haud procul opperientē adpugnare fruſtra tentauit. Quarto. Alij caſtra Romana adpugnarent.

Tolerandum habere.

Quarto. Poſſe ipſam Liuiā ſtatuere, nubendū poſt Druſum, an in penatibus ijſdē tolerandū haberet. Videt imitatione Gręca dictū. Vt illud epigrammatū tertio, οὐκ ἔχομ' ἀλλᾶν. id eſt, nō habebā cognoſcere, hoc eſt, nō potui cognoſcere. Tū hic expone, tolerandū haberet, pro poſſet tolerare uitā in penatib. ijſdē. In dialogo Oratorū, Quū in aliquā inuidiā aut crimē uocati, ſua uoce reſpōdendū habeāt. Et mox. Nā multū intereſt utrū de furto, aut formula & interdicto dicēdū habeas.

Falſum renidens.

Quarto. Enimuero Tiberius toruus, aut falſum renidens uultu.

Id ætatis, pro eius ætatis.

Quinto. Id ætatis corpora in Gemonias abiecta.

Id autoritatis, pro eius autoritatis.

Duodecimo. Romanorū nemo id autoritatis aderat, ut promiſſa eius magni pēderent. Idem ætatis, pro eius ætatis.

Decimotertio. Mos habebatur principum liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus ſedentes ueſci in aſpectu propinquorum.

Id honoris, pro eius honoris.

Lib. 16. Poſtq; id honoris indicibus, tāq; prōptū ad cædes principē accepit. Expone, id honoris indicib. ſubaudi exiſtētibus, i. quū eo in honore agerent indices.

Libita.

Quinto. Suaq; ipſi libita uelut in captos exercebant. Duodecimo. Arripi coniuges ad libita Cæſarū. lib. 14. Parī cupidine uſq; ad libita Pallantis prouoluta.

Noteſcere. Pernoteſcere. Enoteſcere.

Quarto. Bonis cōſilijs noteſcere uolebat. Quinto. Libertis quoq; ac ianitoribus eius noteſcere pro magnifico habebat. Duodecimo. At Agrippina ne tātū malis facinoribus noteſceret. Infra. Adeoq; cūcta mox notuere. lib. 13. Vbi Cæſarē eſſe qui graſſaret, pernotuit. lib. 14. Atq; ubi incolumē eſſe pernotuit. lib. 16. Ambigēti Neroni quonā modo noctiū ſuarū ingenia noteſcerēt. li. 19. Quod ubi enotuit.

Incuſare quippiam in aliquem.

Quinto. Quum in Blæſum multa fœdaq; incuſauiſſet.

Indicibus accedere aliquem.

Quinto. Sed Minuti⁹ & Seruęus dānati, indicib. acceſſere. Arbitror eſſe ſenſū, Bona illorū indicib. accuſatoribusq; ceſſere premij loco. Simile eſt illud apud Liuium libro 5. dec. 5. ſeb alijs prolatum uerbis. Bonaq; eorum qui interfecti eſſent, & exulum, poſsidere qui arguebant.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Immiti reſcripto, Ablatiui abſolute poſiti.

Quinto. Immiti reſcripto uenas reſoluit.

Repens pro repentino.

Quinto. Quid repens aut uetuſtate obſcurũ. libro 15. Acceſſerat repẽs cauſa. lib. 17. Sed ſceleris cogitatio incertũ an repẽs. lib. 18. Atq; illũ ſupremas iam curas agentẽ, repẽs tumultus auertit. lib. 20. Quũ accurſu tot prouinciarum extingui re pens perfidia potuerit. Liuius lib. 10. primæ dec. Si quod repens bellũ oriat. Idem lib. 1. dec. 3. Mirari ſe quinam pectora ſemper impauida repens terror inuaſerit.

Tela in falſum iacere.

Quarto. Teliſq; non in falſum iactis.

Iuxta ſeditionem uentum. Prope ſeditionem uentum.

Quinto. Iiſdem conſulibus grauitate annonæ iuxta ſeditionem uentum. Infra. Nam populi imperiũ, iuxta libertatẽ, paucorũ dominatio, regiæ libidini propior eſt. libro 10. Id uero ægre tolerante milite, prope ſeditionem uentum.

Iuxta deos pro, per fauorem deorum.

Libro 18. Iuxta deos, in tua manu poſitum eſt.

Appetente luce. Appetere, Inumbrante ueſpera.

Quarto. Appetẽte iã luce truſere ad ſumma caſtelli. li. 18. Poſtq; in cõſpectu Pa dus, & nox appetebat. li. 19. Inũbrãte ueſpera uniuerſum Flauiani exercit⁹ robur aduenit.

Prouoluere.

Quarto. Cõgeſtas lapidũ moles, puoluere. Quinto. Multiq; fortunis, puoluebã tur. Vndecimo. Cęſaris genib. prouoluta. Duodecimo. Genibusq; eius, puolut⁹.

Ambigens patriam.

Quinto. Ambigens patriam & declinans.

Ambigue agere.

Libro 19. Ne manente adhuc ciuili bello ambigue agerent.

Amplius unciario fœnore, pro plus.

Quinto. Ne quis unciario fœnore amplius exerceret. Liuius dicere ſolet, Capti amplius M & D C C, Item, pugnatũ eſt amplius treis horas, lib. 2. dec. quintæ.

Adhoc.

Quinto. Adhoc ſenatus præſcripſerat. Duodecimo. Adhoc reges feroces, ua gos populos. Sic eñ illic legendũ, non, Adhæc. lib. 17. Multi adhoc et innumeri è Germania ac Britannia & Illyrico. Sic eñ repoſuimus. Infra. Adhoc tantũ maiori fratri pręlat⁹ eſt, ut prior occideret. Liu. li. 2. dec. 4. Adhoc et muri pars adhuc inte gra utraq; tuta pręſtabat latera. li. 2. dec. 5. Adhoc foſſa triplici ac uallo munitũ reli quit.

Statuere exilium in aliquem.

Quinto. Etiã in Pompeiam Macrinam exilium ſtatuitur. Sic Cicero dixit. Et in quos aliquid exempli populus Romanus ſtatui putat oportere.

De ſe ſtatuere, eſt ſeipſum damnare.

Quinto. Eorũ qui de ſe ſtatuebant, humabantur corpora, manebant teſtamen ta, pretium feſtinandi. Secundo. Satis uiſum de Viſtilia ſtatuere. Duodecimo. Ius ſtatuendi etiam de procuratoribus dederat.

Omnis ætas.

Quarto. Affluxere auidi taliũ, imperitante Tiberio procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris ſexus, oñis ætas, ob propinquitatẽ loci effuſus. Quinto. Iacuit immẽſa ſtrages, omnis ſexus, omnis ætas, illuſtres, ignobiles, diſperſi aut aggerati.

Diuerſus pro diſcordi.

Quinto. Quippe ſapiẽtiſsimos ueterũ, quiq; ſectã eorũ ęmulant, diuerſos repies.

Expes uitæ.

Quinto. Mox ubi uitæ expes fuit.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Prouixisse à prouiuere, quod est uitam producere.

Quinto. Quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor.

Vrgeri male administratæ prouinciæ. Liberare eius culpæ regem apud Liuium. Deferri impietatis.

Quinto. Quia male administratæ prouinciæ aliorumq; criminum urgebatur. Græcorũ imitatione dictũ est, ceu Liuianum illud lib. 1. dec. 5. Senatus nec libera uit eius culpæ regem neq; arguit. Tacitus eodem libro. Dein multorũ amoribus famosa Albucilla &c. defertur impietatis in principem.

Aequabilis pro æquo.

Quinto, fidus Romanis æquabilis in suos. lib. 20. Cũctis uitę officijs æquabilis.

Ex æquo agere.

Lib. 20. Aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Infra. Et laudatorũ principũ usus, ex æquo quãuis procul agẽtib. In uita Agricolæ. Quibus rebus multę ciuitates quæ in illum diẽ ex æquo egerãt, datis obsidibus irã posuere. Liuius ex æquo dixit, pro ex æquitate lib. 2. dec. 5. Et si in animum inducerent, ut ex æquo fœdus fieret, & se uisurũ quid sibi faciundũ esset, & illos credere reipublicæ cõsulturos.

Ademptæ uirilitatis, de spadone. Incestæ uirilitatis, de stupratore sororum Caio Caligula.

Quinto. Et proximus huic Abdus ademptæ uirilitatis. Supra de Cotta Messalino. Arguitur pleraq; Caium Cęsarẽ quasi incestę uirilitatis &c. dixisse. Sic enim nos scripsimus quum ante legeret, incesta uirilitas. Id autẽ ideo de Caligula dixerat Messalinus, quod is cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinẽ fecit, ut scribit Tranquillus, cuius uerbis usus sum.

Breuia profundis opponit.

Primo. Neq; discerni poterãt incerta ab solidis, breuia à profũdis. Quinto. Breuia littorũ nudant. li. 14. Nauesq; fabricat plano alueo aduersus breue littus & incertũ.

Infensare, pro infestare.

Quinto. Adequitare castris, infensare pabula. li. 13. Sed palàm infensare Armeniam. Infra. Vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur.

Ruere pro irruere.

Quinto. Contis gladijsq; ruerẽt. lib. 17. Refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare. Item. Ruere cũcti in castra, anteire proximos. lib. 17. Nõ compescere ruentes. Infra. Dum ruẽtibus obsistũt. lib. 18. Sed indomitus miles & belli ignarus, correptis signis uexillisq; ruere. Item. Quando hostis impudentia rueret. Infra. Et ruebat ad conuiuium miles, mortẽ Verginij exposcens. lib. 19. Et si qua alia uis per alpes rueret. lib. 20. Nam Ciuilis omissa dissimulatione, in populũ Ro. ruere. In uita Agricolæ. Quo modo syluas saltusq; penetrãtibus fortissimum quodq; animal ruere. Mox. Instinctos ruentesq; ita disposuit.

Consilire fugientibus.

Tertio. Tanto magis imbelles Heduos euincite, & fugientibus consilite.

Autor sæpe pro duce negotij.

Quinto. Nomine tantũ & autore opus. Paulopost. Qui metu magis q; beneuolentia subiecti, repertis autoribus sustulerant animũ. Duodecimo. Mox nullo in diuersum autore, quæ offerebantur secuti sunt. lib. 13. Autore Verrito & Malorige, qui nationẽ eam regebant. lib. 16. Coniungit utrunq;. Aut noua cupientibus auferatur dux & autor. lib. 19. Eo grauior autor, quod Paulino patria Forumiulij Item supra. Tum progressus Lucillius autorem se præbet palàm classi. Mox. Britanni sustulere animos autore Venusio. In uita Agricolæ. Ad autorem & ducẽ, ut minister, fortunã referebat. Liuius lib. 4. dec. 4. Clamitans, ut qui saluam rempublicam uellent, autorem & ducem se libertatis sequerentur.

Altor

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Altor pro educatore.

Quinto. Hũc Phrahatis aui, ut altoris Cęſaris, quę utrobiq; pulchra, meminerit.

Neq; in barbarum corrupta.

Quinto. de Seleucia. Ciuitas potens, ſepta muris, neq; in barbarum corrupta. Viceſimoprimo. Aucto in barbarũ cognomẽto. Vbi in uulgatis ęditionibus quidam accuſatiuum morem infulſerant, nos ſuſtulimus.

Alimenta arcu expedire.

Quinto. Illuuie obſitus, & alimenta arcu expediens. Significat autẽ illũ uenatu toleraſſe uitã. lib. 14. Qui me nõ tantũ præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti.

Inteſtabilis.

Quinto. Quanquã inteſtabilis, tamen impunita agebat. In fine libri. Inteſtabilis ſæuitia, ſed obtectis libidinibus. lib. 15. Incuſat ultro inteſtabilẽ & conſceleratũ. lib. 20. Idem crediderãt qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt, quum interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt.

Ferre.

Quinto. Tormẽtis ſeruorũ Macronẽ præſediſſe, cõmentariq; ad ſenatũ miſsi ferebãt. Paulopoſt. Aliaq; in eundẽ dolorẽ mœſta & miſeranda diu ferret. Duodecimo. Ferre crimina in Syllanũ. Quod quidã in uulgatis æditionib. in ſerere fuit aut ſus mutare. Infra. Ipſa ſemet parti à maioribus ſuis imperij ſociam ferebat. lib. 13. Quippe erãt qui Gn. quoq; Pompeiũ incuſatum à ſenioribus ferrent. lib. 15. Ex C. Cæſare ſe genitũ ferebat. lib. 18. Timuiſſe ſe Paulinus ferebat, &c. Infra. Extiterat quidã Scribonianũ ſe Camerinũ ferens. lib. 20. Proditor corruptorq; amicitię, cuius ſe magiſtrũ ferebat. Paulo inferius. Et Sertoriũ ſe aut Hãnibalem ferẽs, ſimili oris dehoneſtamẽto. Item Quos ſpiritus geſsiſſet, uultu ferebat. Liuius lib. 4. dec. 4. Quũ ob id ſe pro ciuibus Romanis ferrẽt. lib. 5. dec. eiuſdẽ. Qui ſe oriundum à Magno Alexandro ferens. Lib. 5. dec. 5. Libertumq; ſe P. R. ferre.

Conflictare Remp. Conflictatus pro afflicto ſiue uexato.

Quinto. Plura per ſcelera remp. cõflictauiſſet. lib. 19. Ii tantũ conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis &c. flexerant. In uita Agricolæ. Quanquã conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. Liuius lib. 10. quartæ dec. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus.

Defectio, debilitas uirium naturalium.

Quinto. Quamuis manifeſtam defectionẽ tegebat. Paulopoſt. Vocariq; qui re creandæ defectioni cibum adferrent. Germani ſua lingua uocant onmacht, quaſi dicas, deſtitutionem uirium, quod ſanè poſteriori exemplo conuenit.

Fœdus iacere.

Vndecimo. Fœdus repente iaciunt, cognitis popularium inſidijs.

Prævalidi ciuium, pro prævalidi ciues. Intimum conſiliorum, pro intimum cõſilium, & ſimiles orationes Tacito ſolennes. Sic Græci dicunt οἱ χρησοὶ τῶν ἀνθρώπων. οἱ κάλλιστοι τῶν ὁρώντων.

Tertio. Complebant templa peſsimis ſeruitiorũ. Mox. Supplicibus Amazonum. libro 15. Vt ſolent prævalidi prouincialiũ. Item. Quod erat ſequenti principi intimum conſiliorũ. Paulopoſt. Reſpergens proximos ſeruorũ. Item. Reliqui cõiuratorum. libro 17. Deterrimi ſeruorũ. lib. 13. Acerrimos militum duceret in partes. Item. Chariſsima ſuorũ pignorũ. libro 17. rurſum. Flagrantibus iam militum uelut faces addiderat. Vbi datiuũ animis ſuppoſititium, nos eraſimus. lib. 18. Quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderãt. lib. 20. Et peſsimi ſeruitiorum prodere ultro dites dominos. Rurſus. Etiam mediis patrũ annitẽtibus. Paulo inferius. Ordeonius exemplareis omniũ literarũ &c. exercitui recitauit. Et, Tum celerrimas nauium frumento onuſtas, ſæuo adhuc mari cõmittit. Liuius libro 7. dec. 4. Inde

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quum præsto fuissent equites peditumq; expediti &c. libro 8. dec. tertiæ. Et cũ expeditis peditum equitumq; prius pugnam consererent.

Perinde quàm.

Vndecimo. Si perinde amorem inter populares, quàm metũ apud hostes quæsiuisset. Sic Tranquillus in Domitiano. Nulla tamen re perinde commotus est, q̃ responso casuq; Asclepiarionis mathematici.

Exolescere. Exoleta stirpe. Res memoriæ iam exoletæ.

Quarto. Sed nõ omiserim eorundem temporũ rumorem ualidum adeo, ut nõdum exolescat. Et rursus. Nondũ ea clades exoleuerat. Vndecimo. Ne uetustissima Italiæ disciplina per desidiã exolesceret li. 14. Græci amictus, quos per eos dies plerisq; incesserãt, tum exoluerãt. li. 20. Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerẽt. Sic usurpat Liuius ab hoc uerbo participiũ exoletus. lib. 7. dec. 4. Bellico siores ea tẽpestate erãt Gallogræci adhuc, nondũ exoleta stirpe, gentis seruantes animos. Item in eiusdem libri initio. Res aut noua, aut uetustate exemplorũ memoriæ iam exoletæ. Idem lib. 7. dec. 3. Prætor nõ exoletis uetustate annaliũ exemplis stare ius, sed recentissimæ cuiusq; consuetudinis usu uolebat.

Subactus pro coactus. Subigere pro cogere.

Quinto. Multitudine periclitantiũ subactus. Vndecimo. Quis subactus miles &c. componit occultas literas. lib. 13. Donec ui amoris subactus. libro 14. Notos quoq; equites Ro. operas arenæ promittere subegit. Item. Ac spem belli amittere subegit. Liuius lib. 5. dec. 5. Prima percontatio fuit, qua subactus iniuria contra P. R. bellũ tam infesto animo suscepisset. Aliter idem dixit eiusdẽ dec. lib. 2. Ipsi à pueris eruditi artib⁹ militiæ, tot subacti atq; durati bellis. Significat eñ usu crebro exercitatos. sumpta metaphora à luto quod subigitur si ualere debeat, aut farina.

Inscitia ut opponitur scientiæ siue cognitioni. Item pro imperitia.

Vndecimo. Isq; illi finis inscitiæ erga domũ suam fuit. lib. 15. Sed quo fidem inscitiæ pararet. lib. 13. Omniaq; temeritati & inscitiæ propiora. lib. 15. Ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur. Mox. Aduersam inscitiã Pæti declinãs. lib. 17. Primum inscitia reip. ut alienæ Item. Per tenebras, & inscitia cæterorũ occiderẽtur. Infra. Inscitiam potius legionum quàm audaciam increpans.

Suscipere liberos.

Secundo. Ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Vndecimo. Velut suscipiendorum liberorum causa conuenisse.

Exitio dare.

Vndecimo. Ne indefensa coniunx exitio daretur.

Id repente solitudinis erat, pro eo quod est, Ea repente solitudo erat.

Vndecimo. Id repente solitudinis erat.

Ad honesta seu praua iuxta leui.

Vndecimo. Ad honesta seu praua iuxta leui. Sic Sueto. in Vespas. Augusto. Iactatum exemplar epistolæ ueræ siue falsæ. lib. 19. Loco seu numine defensum. lib. 20. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia, latera nostrorum nudauere.

Peccare magna.

Vndecimo. Spõte an coactus tã magna peccauisset, nihil referre. Sic eñ legendum.

Dominatio.

Quarto. Quo facinore dominationẽ captauerit expediã. Duodecimo. Nihil domi impudicũ, nisi dominationi expediret. Mox. Et cõsilijs eiusdẽ ad spem dominatiõis uteretẽ. Paulopost. Aduersus dominationẽ Gotarzis. Infra. Dũ adipiscerẽtur dominationes multa charitate, & maiore odio postq; adepti sunt. Decimotertio. Segnis & dominationib. alijs fastiditus. Itẽ. Quæ cunctis malis dominationis cupidinibus flagrãs. Lib. 14. Cũcta eius dominationis flagitia in matrẽ trãstulit. libro

bro 20. Nec quiſq; alienũ ſeruitiũ, & dominationẽ ſibi cõcupiuit, ut non eadẽ iſta uocabula uſurparet. Liu. li. 4. dec. 4. Si audire iuuat uera dominationis impotẽtiſſimę crimina. Et mox. Et ipſum uelut cõprobata dominatione firmiorẽ futurum.

Ex eo; pro ex eo tempore.

Duodecimo. Verſa ex eo ciuitas. Quomodo Suetonius quoq; loquitur.

Id uirium, pro eæ uires. Idem uirium.

Lib. 13. Nec id nobis uiriũ erat, quod firmãdo preſidio & capeſſendo bello diuiderẽt. Lib. 14. Nec bonis artibus idẽ uiriũ erat, altero uelut duce amoto. Sic Liuius dixit, hoc copiarũ, pro hæ copiæ, lib. 2. dec. 5. Hoc copiarum in Hiſpanias cum Prouiſis portatum eſt. Item libro 10. dec. 4. Quid hoc noctis? pro hac parte noctis.

Id temporis, pro id tempus.

Duodecimo. Id temporis, importunum, quia hyems occipiebat.

Id temporis, pro eo tempore.

Libro 13. Quod domos, uillas, id temporis quaſi prædas diuiſiſſent. Mox. Solitus alioqui id temporis luſus principis intendere.

Nouiſsima exempla meritus, hoc eſt ultimum ſupplicium.

Duodecimo. Meritum quidẽ nouiſsima exempla Mithridatem. libro 15. Vnde quanquam aduerſus fontes, & nouiſsima exempla meritos, miſeratio oriebatur.

Bellum ducere, pro extrahere.

Duodecimo. Impar multitudini hoſtium, eoq; caſtellis ſeſe defenſare, bellumq; ducere ſtatuerat. libro 18. Proinde duceret bellum. Sic eleganter dixit, ducere ſpiritum Liuius pro uitam extendere, libro 2. dec. 5. Perire nanq; ſemel ipſis ſatius eſſe q; ſub acerbiſsimi carnificis arbitrio ſpiritum ducere.

Ducere abſolute.

Libro 20. An ſi ad mœnia urbis Germani Galliq; duxerint, arma patriæ inferetis? Liuius libro quarto dec. quintæ. Parabat ducere in Illyricum.

Cœpta luce. Nocte cœpta. Cœpta hyeme. Luce prima. Ad ſerum uſq; diem. Præcipitante in occaſum die. Flexo in ueſperam die.

Primo. Cœpta luce, miſſæ in latera legiones. Infra. Nocte cœpta egreſſus Augurali. libro 15. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit. Duodecimo. Et cœpta hyeme iturũ obuiã non rebantur. libro 19. Luce prima, Sabinus antequam hoſtilia cœptarẽt &c. Rurſus. Vitelliani ad ſerum uſq; diem ſaxis piliſq; ſubeuntes arcebant. Et in fine. Precipitante in occaſum die. Quanquã in uulgatis æditionibus legitur, præcipiti in occaſum die. At Liuius elegantiſsime dixit libro quarto primæ dec. Præcipitiq; iam die. Quomodo Curtius uocat præcipitẽ ſenectutem. Tacitus Annal. primo. Flexo in ueſperam die. Huc pertinet ſolennis illa Liuio locutio pro cœpta nocte, primis tenebris. Vt libro primo dec. quartæ. Primis tenebris mouit. Item innumeris alijs locis. Et quod libro 4. dec. quartæ dixit. prima ueſpera. Tabellas conſcriptas celeberrimo loco ſupra ſedem cotidianã magiſtratuum prima ueſpera ſuſpendit libro quinto. Primo ueſpere ut lumina in caſtris hoſtium cõſpexere. lib. 9. dixit. Principio lucis. Et infra. Iam inueſperaſcebat.

Accedo ſocietatem, & ad ſocietatem.

Duodecimo. Quia ſocietatem noſtram uolẽtes acceſſerant. lib. 14. Vt quamq; nationem acceſſerat. Supra. Corbulo in Syriam acceſsit.

Accedo illius ſententiæ.

Libro 18. Accedebat ſententiæ Paulini Marius Celſus. Infra. Iiſdem diebus acceſsiſſe partibus utranq; Mauritaniam &c.

Euado amnem, pro tranſeo. Matris facinus euaſit.

Duodecimo. Amnẽq; haud difficulter euadit. Liu. lib. 5. dec. 5. Inter preſidia ſaltum ad Petrã euaſi. Tacitus lib. 14. Quod diſcrimẽ improuiſum, & matris facinus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

euaſiſſet.lib.16.Mox Neronẽ circa ſumma ſcelera diſtẽtũ,quaſi minores euaſere.

Præiacere caſtra,uirtute præpoſitionis.

Duodecimo.Campo qui caſtra præiacet.

Abſcedere.Abſceſſus.

Lib.11.Abſcedũt leuitate gẽtili.Lib.5.Et cõtinuo abſceſſu, uelut exilium obie ctãdo.Lib.12.Vt aditus,abſceſſus,cũcta nobis importuna,& ſuis in melius eſſent. Itẽ.Pactus inducias abſcedit.Itẽ.Abſceſſu ſuorũ. Hoc uerbo ſubinde Liuius utit.

Pro meliore fuit.

Duodecimo.Dein nobis pro meliore fuit,effugere hoſtes tenui damno.

Expedire copias,arma.

Libro 13.Duoſq; ueteres reges Agrippã & Iocchum expedire copias.ſiubet. libro 20.Quidã expedire arma, teliſq; tanq; in aciem accingi.Liuius lib.8.dec.4. Et expedire tela,animoſq; equitib.iuſsis. Ac mox. Quũ tela equoſq; expediſſent.

Expedire pluteos.

Libro 18.Vitelliani pluteos crateſq; & uineas &c.Othoniani ſudes & immenſas lapidum ac plumbi æriſq; moles &c.expediunt.

Expedire conſilia.

Libro 19.Neq; alienis conſilijs regi, neq; ſua expedire.Liuius dicit etiam, iter expedire.lib.8.dec.4.Iter fugæ non expedientes.

Expedire abſolute,pro accingi in bellum.

Libro 17.Multos è magiſtratibus, magnam Conſularium partem &c. ſecum expedire iubet.libro 18.Cæcinam ac Valentem expediri ad bellum iubet.

Expedire rurſum abſolute.

Libro 20.Ea de cæde quàm ueriſsime expediam.

Habere in partibus aliquem.

Id ſignificat addictũ aliquẽ habere fauẽtẽq;.Nã partes ꝓ factiõe accipiũt.lib.13. Habebat in partib.Pallãtẽ.Infra.Quaſi quęreret ducẽ & partes.li.15.Et militũ acerrimos duceret in partes. li.16.Seceſsionẽ iã id,& partes:& ſi idẽ multi audeãt, bellũ.li.17.Et metu,tãq; alias partes fouiſſent.Itẽ.Primꝰ in partes trãſgreſſus.Infra.Acceſſere partib.Valer.Aſiaticus,Belgicę,puĩciæ legatus &c. Rurſũ. Quãq; bene de partib.meritus.Mox.Trãſiere ĩ partes.li.18.Quod ſolũ illis partib.defuit.

Neq; fas neq; fidem penſi habere.Et ſimiles locutiones.

Lib.13.Neq; fas neq; fidẽ pẽſi haberet,olim ꝓuiſum erat.li.17.Neq; modũ oneris quiſq;,neq; genus quęſtus pẽſi habebat.In dialogo oratorũ. Nec quiſq; in tota domo pẽſi habet,quid coràm infante domino,aut dicat,aut faciat.Liu.li.4.dec.4. Si tales eſſetis, quales eſſe Carthaginẽſes fama eſt, apud quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet,in me quoq; uobis quid faceretis minus pẽſi eſſe,nõ mirarer.Eodẽ lib.Sed illis nec quid dicerẽt,nec quid facerẽt,quiq; unq; pẽſi fuiſſe.li.2.dec.5.Id illi cui nihil penſi ſit,facile eſſe.Lib.3. Quibus nihil neq; dicere penſi, neq; facere.

Illudere alicui,pro corrumpere ſeu ſtuprare.

Decimotertio.Tradunt plericq; eorũ tẽporum ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronẽ.Nam ſequit. Stupro prius q; ueneno pollutum.lib.15.Siue C.Cæſar ſcortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illuſit.

Illudere pecuniæ.

Libro 18.Tanquam in ſumma abundantia pecuniæ illudere.

Dignatio.

Lib.13.Sed ope Senecę dignationẽ Burro retẽtã.Paulò poſt. Quàm ueterẽ ac olim partã dignationẽ ſubitę felicitati ſubmittere.lib.17.Vitellio tres patris cõſulatus, cenſurã, collegiũ Cæſaris, imponere iampridẽ imperatoris dignationem.libro 19.Auxit inuidiã ſuper uiolatũ legati prætoriſq; nomẽ,ꝓpria dignatio uiri. In libello

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

libel. Germanorũ. Insignis nobilitas patrũ aut magna merita, principis dignationẽ etiã adolescẽtulis assignãt. Et rursus. Quos mox iter se secũdũ dignationẽ partiũt.

Dignitas.

Lib. 18. Postulãte exercitu, ut libertũ suũ Asiaticũ equestri dignitate donaret.

Deerrare.

Decimotertio. Quia sors deerrabat ad parum idoneos.

Facies. In faciem pacis.

Primo. Nõ florẽtis Cæsaris, neq; suis in castris, sed uelut in urbe uicta facies. Libro 4. Antequã Vesuuius mons ardescẽs faciẽ loci uerteret. Lib. 13. Dum positis loricis & galeis, in faciẽ pacis ueniret. Decimoquarto. Aliã ferè littore faciẽ. Paulò post Nõ ut hominum uultus, ita locorum facies mutant. Itẽ. Absistẽtium facie abscesserat cohors militum. Sic enim legẽdum illic cõijcimus. Lib. 18. Nõ una pugnæ facies. Infra. Intendebat formidinẽ quod publici cõsilij facie, discessum Mutina. Lib. 19. Nec quisquã adeo rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies. Et rursus. Sęua ac deformis urbe tota facies. lib. 21. Superfusus amnis palustrem humilemq; insulam, in faciem stagni oppleuit. In uita Agricolæ. Ea enim pugnæ facies erat. Mox. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit.

Frustra habitus.

Libro 13. Igitur Corbulo quæsito diu prælio, frustra habitus. Infra. Quæ breui seruata, dein frustra habita sunt.

Super octingentos annos.

Quemadmodum Tranquillus in Augusto dixit. Erant enim super mille. Sic & Annalium 13. Tacitus protulit, Quæ super octingentos & quadraginta annos Remi Romuliq; infantiam texerat.

Frustra oblatum.

Infaustæ rei impedimẽtiq; plerũq; indicatrix est præpositio ob in cõpositis, uiolentiæ nõnunquã. Vnde elegãtior illa apud optimos quosq; autores, sed remotior paulò, offerẽdi oblatiq; significatio. Proinde quomodo Liuius dixit libro 6. primę dec. Oblatã uani furti inuidiam Item. Pœnam oblatã oculis deorum. Terentius. Vitium oblatũ, stuprũ oblatum, & incendium oblatum ac oblatã mortẽ Cicero, Sic Annal. 14. Tacitus scripsit. Ac postea q̃ frustra oblata sint &c. de Agrippina Neronis matre loquens, quæ Reip. quantum in se fuit dedecus obtulerit, sed frustra, quum tentata non successerint. Cuius illic criminis Nero matrem insimulat.

Perduellis pro hoste.

Libro 14. Receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Liuius libro 2. dec. 5. Aruspices in bonum uersurum id prodigium, prolationemq; finium & interitum perduellium portendi responderunt.

Hybernacula, pro Hyberna.

Libro 14. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ. libro 15. Et tunc relictis hybernis. Liuius libro 10. dec. quartæ. Loca pacata me ad hybernacula electurum. Libro primo. Frumentum quod ex hybernis extulerat.

Mansitare.

Libro 13. Quippe mansitasse una cõuincebatur. libro 14. Quũ uetere ex more familiam omnem quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicĩũ agi oporteret.

Oblectamenta.

Libro 14. Nec deerant qui uoce uultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Suetonius in Tiberio. Erat ei in oblectamentis serpens draco. Eodem libro rursum. Nam oblectamentis principis palàm iniquum.

Doctores sapientiæ, pro philosophis. Sapientiæ professores.

Libro decimoquarto. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat. Infra.

Docto-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Doctoresq; ſapientiæ, Cœranum Græci, Muſonium Tuſci generis, conſtantiam &c. ſuaſiſſe. libro 16. Maxime intentus Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori. libro 20. Doctores ſapientiæ ſecutus eſt, qui ſola bona quę honeſta, mala tantũ quę turpia &c. In uita Agricolæ. Expulſis inſuper ſapientiæ profeſſoribus.

In extremum adducta. Vſq; in extremas res. In extrema.

Libro 14. Sed uitam ipſam in extremum adductam. libro 17. Et Galbæ uſq; in extremas res amicum fidumq;. libro 19. Et uſq; in extrema obſtinatum.

Ad extremum, pro poſtremo.

Lib. 17. Et ad extremũ bella ciuilia ruebãt. Lib. 19. Multa cum hoſtiũ ſtrage, & ad extremum moriẽs ſeruauerat. In uita Agricolæ. Eò ad extremũ inopię uenere. Liuius lib. 1. dec. 5. Et ipſe cõſul quũ fruſtra reuocare fugiẽteis conatus, nec imperio, nec autoritate, nec precibus ad extremũ ualuiſſet. Idẽ lib. 2. dec. eiuſdẽ. Vel ad extremũ ſi gratia plus q; ueritas apud eos ualeret, ſemel ſtatuerẽt, quid donatũ ex alieno Maſiniſſæ uellent. Aliter idem Liuius dixit lib. 1. dec. 3. Miſsile telum haſtili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremũ, unde ferrum extabat. Hoc eſt in extrema parte. Apud eundẽ reperies Ad ultimum, non uſurpatũ pro poſtremo, ſed quaſi dicas, ad ultimũ conatum. Vt lib. 2. dec. 5. Quum experiẽda omnia ad ultimum, nec prætermittendum ſpẽ ullam cẽſuiſſet. Rurſus lib. 5. Pietatẽ conſtantiamq; laudaturos ſi fidẽ ad ultimum fratri præſtitiſſet. Hoc eſt, ad finem uſq;. Tacitus libro 19. Acerrimum militem, & uſq; in extrema obſtinatum.

Abedere, cui reſpõdẽs uerbũ habet ſermo Germanicus, Abeſſen. Adeſus.

Lib. 15. Nã exorta uis locuſtarum, abederat quicquid herbidũ aut frõdoſum. li. 13. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſsimã ſuſcipiẽdæ accuſationis operã anui rependunt. lib. 17. Aut qui adeſis bonis, per dedecus alebant.

Habere gloriã cum modo. Vſus uerbi habeo, participiorumq; eius.

Libro 15. Si aut gloriã cum modo, aut prædã cum cura habuiſſet. Mox. Ac diſperſo milite, qui in unum habitus, uagum hoſtẽ prõptius ſuſtentauiſſet. Infra. Nõ infenſum, nec cũ hoſtili odio Corbulonis nomẽ etiã barbaris habebat. li. 13. Damnatus ijſdẽ conſulibus Vipſanius Lænas ob Sardiniã prouinciã auare habitã. lib. 4. Quæ in præſens Tiberius ciuiliter habuit. Liuius lib. 5. dec. 5. Filiã cum minore filio à Samothrace accitos Amphipolim, omni liberali cultu habuit. lib. 12. Moxq; uulgus duro imperio habitum, probra ac uerbera intentabat. Rurſus eodẽ. Antiqua diſciplina milites habuerat. lib. 18. Quocunq; caſu accidit, dum atrociora metuebant, in leui habitum. lib. 19. Neq; enim in procinctu & caſtris habitos. Quarto. Vel quum patres pollerẽt noſcenda uulgi natura, & quibus modis tẽperanter habereẽt. Lib. 2. Et Maroboduum regis nomẽ inuiſum apud populares, Arminiũ pro libertate bellantẽ fauor habebat. Mox. Magnetes à Sipylo, proximi damno, ac remedio habiti. Lib. 3. Idemq; ſeruos Lepidę, quum militari cuſtodia haberetur, tranſtulit ad cõſules. Itẽ. Quod haud perinde publice uſui habitum, q; exitioſum multis. Liuius lib. 9. quartæ dec. Nec omnia, in quæ coniurauerunt, edita facinora habent. Eodem libro. Qui uias latrociniis paſcuaq; publica infeſta habuerant, id eſt, infeſtauerant. Lib. 10. Senatus cenſuit ſatis habendum, quod prætor iuſiurandum polliceretur. Idem lib. 2. dec. 5. Templum auguſtiſsimum regionis eius, quod non Pyrrhus, non Annibal uiolaſſent, uiolare parum habuiſſe, niſi detexiſſet fœde, ac prope diruiſſet. Et infra. Et quanquam diſsimulare & tacite habere id patiq; ſtatuerat. Lib. 2. eiuſdem dec. Non portas claudere regi ſatis habuerunt, ſed probris quoq; in ipſum Macedonasq; procacibus iaculati ſunt. Libro 9. Bene habet, inquit, & poculo impauide exhauſto, haud ita multò poſt expirauit.

Quâ proximum.

Lib. 15. Quâ proximũ & commeatibus non egenum, regionẽ Comagenã &c.

periuit

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

petiuit. Lib. 19. Vt quâ cuicꝫ proximũ, omissa præda, prælio occurrerẽt. Liuius lib. 1. dec. 3. Passim sine ullius imperio, quâ cuicꝫ proximum est, in amnẽ ruũt. Rursus lib. 8. dec. eiusdẽ. Nihil iã ordinum memores, passim quâ cuicꝫ proximum fuit, in fugam effundunt. Item lib. 5. dec. quartæ. Domitius ab Arimino, quâ proximum fuit, Quintius per Ligures in Boios uenit. Rursus lib. 7. dec. eiusdem. Ne deesset principijs rerũ, quâ proximum fuit, in castra Romana cum parua manu contẽdit.

Dignum Arsacidarum, pro dignitatem Arsacidarum.

Libro 15. Adiecisse deos, dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Necꝫ enim arbitror Græcam constructionem uoluisse Tacitum referre, digne Arsacidis, hoc est, pro merito Arsacidarum.

Aegrescere.

Decimoquinto. Ne tam prõptus in pauorem, lõgiore solicitudine ægresceret.

In summam.

Libro 15. Ergo Vologeses necꝫ atrox in summã libro 13. Quia cõmeantibus inuicem nuncijs, nihil in summa pacis proficiebatur. libro 18. Tanta mole belli nihil in summa profutura, ipsi exitiosa. Mallem utrobicꝫ legere, in summam. Liuius libro 1. dec. quartæ. Quod si modum in sequendo habuissent, non in præsentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret.

Summæ rei periculum facere. Summa rerum.

Libro 20. Crebris interim nuncijs Valentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. libro 21. Ad maturandum summæ rei discrimen. In uita Agricolę. Ac summa rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit.

Enorme pro eo quod certo ordine caret.

Libro 15. Arctis itineribus, hucꝫ illuc flexis, atcꝫ enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Nam sequitur infra. Sed diuersis uicorum ordinibus.

Composita pro iuxta siue coràm posita.

Libro 15. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita.

Sesquiplaga.

Decimoquinto. Quum uix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplaga interfectum à se dicendo.

Insociabilis, Dissociabilis.

Lib. 13. Antiquas fratrũ discordias, & insociabile regnũ existimãtes. lib. 15. Quia præcipitẽ & insociabilẽ credebant. In uita Agricolæ. Et quanꝫ primo statim beatissimi seculi ortu res olim dissociabiles miscuerit principatũ ac libertatẽ. Liuius lib. 7. dec. 4. Quia nõ ut hostib. modo, sed tãꝫ indomitę & insociabili gẽti succẽsebãt.

Quàm maturrimum. Quàm maturrimè.

Libro 12. Amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari. Libro 15. Vt templum diuo quàm maturrime publica pecunia poneretur.

Vísores pro inspectoribus exploratoribusꝫ.

Libro 16. Nec missis uisoribus, per quos nosceret, an uera adfererentur.

Egressa sexum.

Libro 16. Aliquando sexum egressa. Libro 13. Aetatis suæ fœminas pulchritudine supergressa. libro 20. Tanquam terminos ætatis, & concessa filio egrederet.

Præuentus.

Libro 17. Præuentamꝫ gratiam intelligit. Infra. Atcꝫ in eo ipso sacramento uexillis inferioris Germaniæ præuentus erat.

Non ultra uerba ac uoces errare.

Libro 17. Quartam & duoetuicesimam legiones, paucis seditionis autoribus, non ultra uerba ac uoces errasse, & breui in officio fore. Similẽ sensum eleganter enunciat Curtius per intra. Vtinam, inquit, Philotas quoꝫ intra uerba peccasset.

Et intra

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Et intra uerba desipere Celso est nō ultra uerba desipere. Eodem 17. libro. Quintadecima ac sextadecima legiones nihil ultra fremitum & minas ausæ.

Imponere cum datiuo pro decipere.

Libro 17. Falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Vbi hactenus in uulgatis æditionibus lectum est speciem liberalitatis imponit.

Eleuare pro minuere siue leuiorem reddere.

Libro 14. Et præsentem sæuitiā melioris olim fortunæ recordatione eleuabāt. Quanquā & hic uulgo lectum est, alleuabant. Liuius lib. 6. dec. 3. Et primo eleuabat index, indiciumq; Rursum. lib. 7. dec. 4. de Port. Catone. Cuius autoritatem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida eleuabat. Idem libro 2. dec. eiusdem. Eleuabat Romanum bellum. Lib. 3. dec. 5. Ignominiā Claudij temeritate acceptā eleuare eos Patres acceperunt, qui perpaucos Italici generis, & magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebāt. Libro 4. Simul eleuat famam aduersæ pugnæ. Libro 5. Cum magno assensu auditus est, non magis eo quod multitudinis noxam eleuabat, quàm quod culpam in autores uerterat.

Exarmare, armis spoliare.

Libro 17. Longinum manibus coercent, exarmantq;. Tranquillus in Domitiano. Negantemq; ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset. Libro 18. Spargit legiones, exarmat legiones.

Adulor cum accusatiuo.

Lib. 16. Ne codicillis quidē (quod pleriq; pereuntiū) Neronē aut Tigillinū, aut quē aliū præpotentiū adulatus est. Lib. 15. At nūc colimus externos & adulamur.

Vt si in circo &c.

Libro 17. Vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Sic & Tullius in cōmentario de senectute. Similesq; sunt, ut si qui gubernatorem in nauigando agere nihil dicant. Infra lib. 17. Quum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator.

Notabilis pro insigni, nec in malam semper partem.

Libro 17. Notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. Infra. Ob aliquam notabilē illa die operam. Item. Quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbātibus. Libro 18. Notabile inde iurgium fuit. Libro 19. Eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Infra. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis &c. In libello Germanorum. Nec quicquam notabile in singulis. In uita Agricolæ. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset.

Componere pro sepelire. Compositus.

Libro 17. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Iunium Crispina filia composuere, quæsitis redemptisq; capitibus, quæ uenalia interfectores seruauerant. In uita Agricolæ. Paucioribus tamen lachrymis compositus es.

Secundum auaritiam, pro per auaritiam.

Libro 17. Raptus penatium hauserant animo, secundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia.

Secundum Flauianos data uictoria, hoc est, pro Flauianis data.

Libro 19. Vulgata uictoria principio belli secundum Flauianos data.

Ingrata ferre.

Libro 17. Oppressa Capitonis consilia ingrate tulisset.

Precarium. Precariò.

Lib. 1. Meq; precariā animā inter infensos trahere. Lib. 17. Precariū seni imperiū, & breui trāsiturum. Lib. 20. Rediturā in animos formidinē, fugā, famemq;, ac toties captis precariā uitā. In libello Germanorū. Eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parēdi. In uita Agricolæ. Precariò mox præfuit.

Liuius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Liuius lib. 9. dec. 4. Apud Achæos precaria libertas, apud Romanos etiam imperium est. Eiusdem dec. lib. 4. non procul à calce. Precariò ab se iter per eum ipsum agrum, tanq; hauddubie Carthaginẽsium iuris petisset. Et mox. Quantũ secto boues tergo amplecti loci potuerint, tantum ad urbẽ communiendã precariò datum.

Recolere.

Relatum ad rem. libro 3. Quo tum exemplo Lepidus, quanq; pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. Ad personam. Libro 17. Et recens ab exilio reuersos nobileis adolescentulos auitis ac paternis sacerdotijs in solacium recoluit. Libro 19. Postquam Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipijs recoli iussit Antonius. Liuius lib. 9. dec. 4. Sed metalla etiam, & uetera intermissa recoluit, & noua multis locis instituit.

Frustra esse.

Libro 17. Vtriscq; frustra fuit. In uita Agricolæ. Ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent.

In custodiam habitos.

Docet A. Gellius in præpositionem à ueteribus nõ tam ablatiuo q; accusatiuo coniunctã. Vnde illa, In mentẽ esse. Et, In potestatem esse. Quomodo dictum uideri queat illud à Tacito lib. 17. Et sæuitia Galbę in custodiã habitos, in numero legionis cõposuerat. Dixit tamen eodẽ libro paulò superius. Ita in custodia habitus.

Factitare delationes. Accusationes exercere.

Li. 17. Qui tẽporib. Neronis delatiões factitauerat. Mox eodẽ loco. Accusatiões exercere uocat. Quippe ipsum, inquit, Crispũ easdẽ accusationes cũ prẽmio exercuisse meminerãt. Hoc est quod in Bruto accusationes factitare Cicero dixit.

Humiles pro uili, & humillimus pro eo qui sit infimæ conditionis, id est uilissimus.

Libro 17. Humili sepultura in priuatis eius hortis contexit. Item. Et ut cuiq; humillimus cliens. libro 18. Humillimo cuiq; credulus.

Deflagrans.

Libro 18. Deflagrante paulatim seditione. Liuius libro 10. dec. 4. Sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras uestras, purgari suspiciones posse.

Intercursus. Interuentus modo pro deprecatione, modo simpliciter pro mediatione, ut ita dicam.

Libro 18. Quum intercursu tribunorum centurionumq; protegit. Liuius libro 7. dec. quartæ. Et impeditus intercursu suorum usus prælongarum hastarum. Tacitus libro 19. Sed exoluta statim uincula interuentu Hormi Cæsaris liberti. libro 20. Sed neq; hæc continua, & interuentu meliorum pensantur. Eodem libro. Parum decore Domitianũ confecto prope bello alienæ gloriæ interuenturũ. In uita Agricolæ. Et interuẽtus ciuilium armorum præbuit iustã segnitiæ excusationem.

Surrexit rumor. Surrexit luna.

Libro 18. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Othonis parte, seu dolo seu forte surrexerit, parum compertum. Libro 19. Donec adulta nocte luna surgens ostenderet acies.

Surgentes partes.

Libro 19. Sed ut consulare nomen surgentibus tum maxime partibus, honesta specie prætenderetur.

Multo adhuc die. by guoter tagzeit, by hellem tag. Extremo iam die. Multo iam noctis. Multa luce.

Lib. 18. Multo adhuc die, uallũ ingressi. Sic supra. Multa iã nocte. lib. 19. Et extremo iã die sua quisq; in tentoria dilaberet. Infra. Antonius p Flaminiã ad Saxa rubra, multo iam noctis, ferum auxilium uenit. Lib. 21. Multa luce reuecti hostes.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Mœrere cum accuſatiuo.

Líbro 18. Nec quiſquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mœreret.

Quod caſtrorũ. Mílitũ quod, ſiue quod militũ. Quantũ peditũ erat.

Líbro primo. Et quod maxime caſtrorum ſyncerum erat. Líbro 18. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padũ fuerit. Paulò inferius. Et à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum ſacramẽto Vitellij adactum. líbro 20. Signa uexillaq́, & quod militum, in ſuperiorem inſulę partẽ cõgregant. Item. Fortiſsimus quiſq́ è Batauis, quantum peditum erat, funduntur. Item. Contracto quod erat militum Magonciaci. lib. 21. Complet & quod biremium, quæq́ ſimplici ordine agebantur. Liuius lib. 7. dec. 4. Quod floris, quod roboris in iuuentute erat, amiſerant. Idem líbro 4. dec. 5. Nunc & Appium & quod cum eo prę ſidij ſit, in ſummo periculo eſſe. lib. 8. dec. tertiæ. Quod roboris in acie hoſtium erat.

Tanto, omiſſum.

Lib. 18. Quãto plus ſpei oſtẽditis, ſi uiuere placeret, pulchrior mors erit. Siquidem in manuſcripto codice tãto nõ legit. lib 19. Et propinqua Cremonẽſium mœnia, quãto plus ſpei ad effugium, minorẽ ad reſiſtẽdum animum dabant. Eodem líbro. Nam amicorum eius quanto quis clarior minus fidus. líbro primo. Cæteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur.

In commune congredi.

Líbro 18. Nec ultra in commune congreſsi, ſibi quiſq́ conſuluere.

In communi ſitum.

Líbro 20. Cætera in communi ſita ſunt.

Inſtaurare ſacrũ, pro adornare. ſic em̃ hoc uerbũ uſurpãt autores aliquãdo.

Líbro 18. Inſtaurabat ſacrum díjs loci. Liuius líbro 9. dec. 4. Et plebeij ludi ab ædilíbus C. Sempronio Blæſo, & M. Furio Luſco, diem unum inſtaurati ſunt.

Flammare pro inflammare. Flammandus.

Líbro 18. Namq́ omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum. líbro 15. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq́ ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Líbro 20. Hijs inter ſe uocibus inſiſtenteis, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano literæ.

Abunde ratus, pro ſatis ratus.

Líbro 18. Ipſe abunde ratus, ſi præſentibus frueretur.

Non ultra quàm tribunos aduocauit, pro tantum tribunos.

Lib. 18. Cõmotus primo Vitellius, nõ tamẽ ultra q̃ tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis aduocauit. Sic & Tranquillus loquit in Auguſto. Coſinium, inquit, ſeruum grauiſsime de ſe opinantem, non ultra q̃ compedibus coercuit.

Aſſurgere è morbo.

Li. 18. Valẽtem è graui corporis morbo tũ primũ aſſurgẽtẽ infirmitas tardabat.

Interuertere, pro decoquere.

Lib. 18. Nonies millies ſeſtertium paucíſsimis menſibus interuertiſſe creditur.

Conſciſcere fugam.

Líbro 19. Deſerta Italia, turpem fugam conſciuiſſent. Liuius lib. 5. primæ dec. Exiliumq́ ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus. líbro 3. dec. 4. de Annibale. Et alij fugã conſciſſe (id quod erat) alij fraude Ro. interfectũ, idq́ magis ferebant.

Incurioſus, pro uacuus cura.

Líbro ſecundo. Dum uetera extollimus, recentium incurioſi. líbro 4. Et princeps proferendi imperij incurioſus erat. líbro decimooctauo. Incurioſos milites, uernacula urbanitate, quidam ſpoliauere abſciſsis furtim balteis, an accincti forẽt rogitãtes. líbro 19. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. Rurſum de Vitellio. Recentiſsi-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

centiſsimum quodq; uulnus pauens, ſummi diſcriminis incurioſus. libro 21. Nauibus remeabat diſiecto agmine, incurioſis uigilijs. In uita Agric. Ne noſtris quidē temporibus, quanquam incurioſa ſuorum ętas omiſit. Sic & aduerbium incurioſe uſurpat libro 20. Cæſæ cohortes eorum in uico Marcoduro incurioſius agentes.

Laxati ordines.

Lib. 19. Laxati ordines abrumpuntur.

Semineces.

Libro 19. Integri cum ſaucijs, ſemineces cum expirantibus uoluuntur.

Sepulta urbs, de exciſa.

Lib. 19. Cæterū aſsidere ſepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud permiſit.

Famoſum, pro celebri, non in malam partem.

Libro 19. Nota per eos dies Iunij Blæſi mors & famoſa fuit. Sic urbem Hieroſolymorum libro 21 famoſam uocat. Sed quia famoſæ urbis, inquit, ſupremum diem tradituri ſumus, congruens uidetur primordia eius aperire.

In malam partem.

Quinto. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla &c. Libro 20. Crebris apud Neronem delationibus famoſos.

Offenſæ.

Libro 19. Satis patuit ijs qui principum offenſas acriter ſpeculantur. Infra. Vnde quanquam manente in ſpecie concordia, offenſarum opera metuebantur. libro 20. Neq; ipſe deerat uocare offenſas, nimius commemorandis quæ meruiſſet.

Obſtinatio fidei, in bonam partem, pro obfirmatione. Obſtinatus.

Lib. 19. Blæſo ſuper claritatē natalium, & elegātiā morum, fidei obſtinatio fuit. lib. 21. Et quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in prōptu &c. Rurſum de Iudæis. Obſtinatio uiris fœminiſq; par. Liu. lib. 6. dec. 1. Tum etiā quibus animi in ſpe ultima obſtinati ad decertandum fuerant. Item de Tarquinio Lucretię ſtupratore. Vbi obſtinatam uidebat. Et, Quum uiciſſet obſtinatam pudicitiam.

Affecta fides, pro læſa. Affectæ res.

Libro 19. Et credebat affectā eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis. Sic Liuius dixit affectas res lib. 6. dec. 1. Quorum legati opem rebus affectis orantes quum ſenatum adiſſent. Idem lib. 1. dec. 5. affectum peſtilentia uocat exercitum, imminutum ſignificans. Et exercitus, inquit, qui Arimini peſtilentia affectus erat, domum dimiſſus. Sic lib. 6. dec. 4. dixit, affecta labore ac uigilijs corpora. Aetoli, inquit, pars ſopiti affecta labore ac uigilijs corpora ex ſomno moliebātur. Lib. 4. dec. 5. Statuit ſic affectos recenti atq; integro hoſti non obijcere. libro primo dec. 3. Pauliſper tamen affectos animos recreauit repentina profectio Annibalis in Oretanos, Carpetanoſq;, hoc eſt imminutos debilitatoſq;.

Afflicta fides.

Lib. 17. Multi afflicta fide in pace, ac turbatis reb. alacres, & p incerta tutiſsimi.

Tenere ſedem Iouis opt. max. pro uincere ſiue captam obtinere.

Lib. 19 de Capitolio ſede Iouis optimi maximi loquēs. Quā non Porſena dedita urbe, neq; Galli capta tenere potuiſſent. Sic eñ manuſcriptū uolumen habet, p quo temerare legit in uulgatis ædītionibus. Trāquillus in Domitiano. Eaq; cōditione permiſit, ut accuſatori qui cauſam non teneret, exiliū pœna eſſet. lib. 20. Tenebant uictore exercitu Treuiri. Rurſum lib. 21. Cūcta cāporum omneſq; pręter Hieroſolymā urbes, uictore exercitu tenebat. In uita Agricolæ. Atq; omnis ppior ſinus tenebat. Itē. Finem Britanniæ nō fama nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Liuius lib. 9. dec. 4. Magno certamine cū prætore habito, tenuerūt cauſam.

Sacricolæ.

Libro 19. Turbæ ſacricolarum immixtus.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Inhumana pars uiæ. Inhumana ſecuritas.

Lib. 18. Protritis arboribus atq; frugibus dira uaſtitas, nec minus inhumana pars uiæ, quam Cremonenſes lauro roſiſq; conſtrauerant, extructis altaribus, cæſiſq; uictimis, regium in morem. libro 19. Nec tunc minus crudelitatis, nunc inhumana ſecuritas. Sic dixit Liuius dec. tertia. inhumana crudelitas.

Intererat Vitellium uinci.

Libro 19. Hauddubie intererat Vitellium uinci. Quo nos loco genitiuum reip. ſubmouimus. Liuius libro 4. dec. 5. Neq; ipſe quod plurimum intererat, certamini affuit. libro 7. Aut ſi detrectaret hoſtis certamen, quod plurimum intererat ad animos ciuitatum, timoris confeſsionem exprimerent.

Intereſt cum genitiuo.

Libro 17. Non interfuit occidentium, quid diceret.

Remittere nomen. Remiſerunt imbres apud Liuium abſolute.

Lib. 20. Vim principis cõplecti, nomẽ remittere. Sic in ſuperioribus libris alicubi. Remiſſum id munus. Pro quo legitur in uulgatis æditionibus, Omiſſum id munus. Liuius lib. 5. dec. 4. Multa homines, ne bellare neceſſe ſit, uolũtate remittere, quæ bello & armis cogi nõ poſsint. lib. 6. Et quũ uterq; ſe cũ omnib⁹ copijs in Aetoliã uenturum, belloq; interfuturum pollicereť, Ptolemæo id remiſſum. lib. 2. decad. 5. Omnibus gratiæ actæ, remiſſum omnibus. Mire eleganter idem abſolute remitto uerbum uſurpat libro decimo dec. 4. Vbi primum remiſerunt imbres.

Modo pecorum, pro ritu ſeu more pecorum. Modo pacis. Ruinæ modo. Modo rationis. Indaginis modo.

Lib. 12. Modo pecorum Barbaris trahebať. Sic em̃ caſtigauimus, quũ in uulgatis æditionibus legať corrupte, Quod dedecorum Barbaris trahebať. Liuius lib. 8. dec. 4. Eos ex eo tempore per ducẽtos iã annos pecorum in modum cõſternatos cædunt, fugantq;. Sic dixit rurſum Tacitus, Pacis modo, lib. 20. Dein uagos & pacis modo effuſos lixas negociatoresq; Romanos inuadunt. Itẽ. Ruinæ modo. Vt uẽtum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitanť. In uita Agricolæ. Ludos & inania honoris, modo rationis atq; abundãtiæ duxit. Infra. Quod ni frequẽs ubiq; Agricola ualidas & expeditas cohortes indaginis modo &c. Liuius libro 8. dec. 4. Latrocinij magis q̃ belli modo. Habes rurſus iſtam loquendi formam, modo pecorum, apud Liuium lib. decimo dec. 4. Sed ijs, inquit, qui hos ipſos Ligures aliquoties pecorum modo fugientes per ſaltus inuios conſectati ceciderunt?

Immortalia tributa. Mortales materiæ pro fluxis. Mortale opus.

Libro 20. Niſi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, ſecures, & dominorum ingenia. lib. 21. Prophanos qui deũm imagines mortalibus materijs in ſpecies hominum effingant. In libello Germanorum. Candidi & nullo mortali opere contacti. In uita Agricolæ. Sed ut uultus hominum, ita ſimulachra uultus imbecilla ac mortalia ſunt. Liuius libro 4. dec. 4. leges quaſdam mortales dixit & temporarias. Sed tamen addit, ut ita dicam.

Præter os. Præter omnium oculos.

Lib. 20. Præter ſuorũ ora &c. intra caſtra effundebanť. Sic Liuius lib. 8. dec. 4. dixit, præter omnium oculos. An nõ, inquit, præter omnium oculos tãtum auri argentiq; in triumpho L. Scipionis, quãtum non decem alijs triumphis, ſi omne in unum conferať, ſit latum? Apud eundẽ Liuium habes præter mœnia ipſa fluere, Præter Carallíten paludem agmen ductum, præter Thebas Demetriadẽ curſum dirigerent. Præter oram Hetruſci maris Neapolin tranſmiſit. Decade quarta.

Incerto Marte.

Lib. 20. Pugnatũ lõgo agmine, & incerto Marte, donec pręliũ nox dirimeret. Liuius lib. 5. dec. 4. dubiũ prælíũ uocat. Aliquandiu dubiũ, inquit, prælíũ fuit. Vocat

eat ancipitem Martẽ lib. 1. dec. 3. Et adeo uaria belli fortuna, ancepsq; Mars fuit.

Nauare flagitium. Nauare bellum. Militarem operam nauare.

Lib. 20. Cæteros, ut quisq; flagitium nauauerat, præmijs attollit. libro 21. Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. Liuius lib. 4. dec. quintæ. Vbi datum signum sit, tum militarem operam nauare.

Internatus ab internascor participium.

Lib 20. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentes, miseriarum patientiæq; documentum fuere.

Retentare.

Libro 20. Dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent. Hoc uerbo supra quoq; usus est. libro 21. Ciuilis dum fugientes retentat, agnitus, petitusq; telis, relicto equo, transnatauit.

A metu infamiæ presit iras. A quo se muniebat.

Libro 20. Cerialis à metu infamię si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, presit iras. In uita Agricolæ. Quum denotandis tot hominum palloribus suffi ceret sæuus ille uultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Hoc modo sæpe loquitur Liuius, ut libro octauo tertiæ dec. Dextra Pœnos tenere castra, à stationibus, uigilijs, omni iusta militari custodia tuta & firma. Quanquam in uulgatis æditionibus à particula omissa est. Nos reposuimus ex manuscripto codice quem nobis bibliotheca Spirensis suppeditauit. Rursus libro quinto primæ decadis. Nunc, inquit, ab secundis rebus magis etiam insolito incauti. libro sexto. Criminabantur multo eum infestiorem agrum ab nobilitate esse, quàm à Volscis fuerit. Item compluribus alijs locis.

Decernere pro confligere.

Libro 21. Paratusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Liuius libro decimo quartæ dec. Decernite criminibus, mox ferro decreturi.

Præpotuere. Præiuuare.

Libro 21. Postquam Macedones præpotuere &c. libro 19. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq; pignori acceptis.

Prælium serere. Serere certamen. Pugnam conserere.

Lib. 21. Et sequẽtibus diebus crebra pro portis prælia serebant. Sic Liuius dixit lib. 10. dec. 4. Indies maiora certamina serebat. Itẽ alibi. Ex bellis bella serunt. Rursum libro 2. dec. eiusdem. Et temperatum ægre est, quin missilibus, quia direpti medio amne fuerant, pugnam inter se consererent. lib. quinto dec. eiusdem. Boij diripi sua impune, quàm tuendo ea conserere certamen malebant.

Operatus absolute, pro operatus sacris. Operari liberalibus studijs. Cædendis materijs operatus, pro operam dare.

Secundo. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, uiditq; se operatum. libro tertio. Armatis cohortibus Sacrouir occupauerat nobilissimarum Galliarum sobolẽ, liberalibus ibi studijs operatam. Sic enim legendum putamus pro sibi studijs operatam lib. 21. Egressum militẽ & cædendis materijs operatum turbauere.

Circundare gratiam & pecuniam. Circundare famam alicui.

Libro 14. In oratione Senecæ ad Neronem. At tu gratiam immensam innumeram pecuniam circundedisti. Sic enim illic legendum autoritate manuscripti codicis. In dialogo Oratorum. Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circundederunt. In uita Agricolæ. Egregiam famam paci circundedit.

Remissiones.

In uita Agricolæ. Iam uero tempora curarum remissionumq; diuisa. In dialogo Oratorum. Ac non studia moresq;, sed remissiones etiam lususq; puerorum, sanctitate quadam ac uerecundia temperabat.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Minus triennium.

In uita Agricolæ. Minus triennium in ea legatione detentus.

Inuictum. ad rem relatum.

In uita Agricolæ. Vt obstupefacti hostes, qui classem, qui naues, qui mare expectabãt, nihil arduũ aut inuictũ crediderint. lib. 19. Annaliũ. Sed cũcta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui sumptis temere armis, inuictissimã Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus treis cohortes tueri nequisset. Sic enim illic scribe, pro suppositio uocabulo munitissimam.

Laureã mittere. Laureatis gesta, psequi. Laureatæ literæ siue tabellæ.

Libro 19. Ipse lauream prospere gestæ rei ad fratrẽ misit. In uita Agricolæ. Ne laureatis quidem gesta prosecutus est. Subauditur literis. Liuius libro quinto dec. quintæ. C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas ascendenti, tabellarius qui se ex Macedonia uenire diceret, laureatas literas. Igitur (sic enim legendum suspicor pro dicitur.) quadrigis missis Consul currum conscendit, & quum per circum reueheretur ad foros publicos laureatas tabellas populo ostendit.

Vescor, cum accusatiuo.

In uita Agricolæ. Eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos uescerentur.

Annus.

In libello Germanorũ. Nec arare terrã aut expectare annũ tã facile persuaseris, q̃ uocare hostes & uulnera mereri. Sic in prouerbio. Annus fructificat nõ tellus.

Spectabilis victoria.

In uita Agricolæ. Defixere aciem in hijs uestigijs, in quibus pulchram & spectabilem uictoriam ederetis.

Intercedere imaginibus, per metaphoram, pro obstare imaginibus & prohibere.

Intercedit tribunus plebis sententiæ, quum opponit se & sic prohibet ne quid statuatur. Liuius libro octauo quartæ decadis. Pronunciauit, prætori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate utatur. Et mox. Se non intercedere prætori. Vnde per metaphoram Tacitus dixit in uita Agricolæ. Non quia intercedendum putem imaginibus quę marmore aut ere finguntur. Id est. Non quia negem habendas imagines quæ marmore aut ære finguntur. Plinius in Panegyrico. Intercedere iniquitatibus magistratuum.

Extranei.

In uita Agricolæ. Extraneis etiam, ignotisq̃ non sine cura fuit, Tranquillus in Claudio. Ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios ac penè extraneos.

Inscientia ab insciens, sicut à negligens negligentia.

Libro 17. Inde atrox rumor, affirmantibus pleriscq̃ interfectos, ac ni sibi consulerent, fore ut acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & inscientiã cæterorum occiderentur. Sic enim continet manuscriptum exemplar. quanquam in uulgatis æditionibus omnibus, etiam nostra, legitur: per tenebras & inscitiam cæterorum occiderẽtur. Hoc uocabulum rursus reperi in dialogo Oratorũ. Quis enim ignorat & eloquentiam & cæteras artes desciuisse ab ista uetere gloria, non inopia hominum, sed desidia iuuentutis, & negligentia parentũ, & inscientia præcipientium & obliuione moris antiqui.

Circum pro circa aduerbialiter.

Libro quarto. Ita quanquam diuersis super rebus consulerentur, aram clementiæ, arã amicitiæ, effigiesq̃ circum Cæsaris ac Seiani censuere. lib. 15. de incendio urbis sub Nerone. Neq̃ tamen sisti potuit, quin & palatium, & domus, & cuncta circum, haurirentur. Apud Liuium tamen motum significat libro secundo decadis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dis quintæ Inde legatio ſub idem tempus in Aſiam circum inſulas miſſa. Idem tamen circa frequentius in hunc modum uſurpat.

Cerimonia.

Lib. 14. Videbaturq́; potus ſacros & cerimoniã loci corpore toto polluiſſe. Liuius lib. 10. dec. 4. Ad ſtatum ſacrificium, quod conditori Aeneæ cum magna cerimonia quotannis faciunt.

Si non fuit, pro non licuit, ſiue datum eſt aut permiſſum.

Lib. 20. Te Quirine Romanę parẽs urbis, precor uenerorq́;, ut ſi uobis nõ fuit, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at Claſsico nẽ ſinatis. Liu. li. 2. dec. 5. Eorũ autẽ quę obiecta ſunt mihi, partim ea ſunt quibus neſcio an gloriari debeã, partim quę fateri nõ erubeſcã, partim quę uerbo obiecta, uerbo negare ſit.

Reſtaurare.

Lib. 3. At Pompei Theatrũ igne fortuito hauſtum, Cæſar extructurum pollicitus eſt, eo quod nemo è familia reſtaurando ſufficeret. Iuſtinus lib. 21. Ita facta ſocietate & auxilijs Gallorũ auctus, bellum uelut ex integro reſtaurat.

Effuſus in amorem, in luxum. Effundi in preces, lachrymas, uota. Effuſio, abſolute.

Libro primo. Dum Mecœnati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. libro uigeſimo. Effuſi in luxum & epulas & nocturnos cœtus. Rurſus libro 1. At patres quibus unus metus, ſi intelligere uiderentur, in queſtus, lachrymas, uota effundi. id eſt, effundebantur. Liuius libro ſecundo dec. quintæ. Pars ita in Romanos effuſi erant, ut autoritatem immodico fauore corrumperent. Idem libro quarto dixit effuſam licentiã pro immodica. Rurſum infra. Nondum hac effuſione inducta beſtijs omnium gentium circum complendi. Proinde quod apud Tacitum in manuſcripto codice legitur libro 19. Cauſam effuſionis quærenti, ſic accipiendũ eſt, ut ſignificet Imp. Vitellius ſe mirari quur frater ipſius tam immodice ſupplex ſit, in preces atq; lachrymas effuſus, qui filium imperatoris ſinu complexus genibus illius acciderat. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur confuſionis, quemadmodum indicauimus in Caſtigationibus. Adiuuat hoc quod dixi locus adhuc alter libro quarto dec. quintæ. Et principium orationis ab accuſatione ſtultitiæ orſus ſuæ, proſtremo ad preces lachrymasq́; effuſus, genibus prætoris accidens in poteſtatem ſeſe dedit. Ergo Taciti uerba expone. Cauſam effuſionis. ſ. in preces lachrymasq́;, quærenti &c.

Dandarica, pro terra Dandaridarum. Indica. Mędica. Biſaltica. Belgica. Romana.

Libro 12. Ventumq́; Soza oppidũ Dandaricæ. Sic enim repoſuimus pro Dandaridæ. Non aliter Liuius Indicam uſurpat libro ſecundo dec. quintæ. At Hercule nunc nõ de ultimis Indicæ oris, ſed de ipſius Macedoniæ poſſeſsione certamen fortunã indixiſſe. Item libro decimo quartæ dec. In Mædicam ducere pergit. Rurſum libro 4. dec. quintæ, Circa Deſudabam in Mędica exercitus Gallorum conſederat, mercedem pactam opperiens. libro quinto. Trans Strymonem autẽ uergentia ad occaſum, Biſalticam omnem cum Heraclea quam Sinticen appellant. Sic & Belgicam dixit Tacitus libro 17. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim interfectus. Et Panegyriſtes ad Maximianum Aug. in Romanam. Tot excisæ undiq; Barbaræ nationes, tot translati ſunt in Romanã cultores. Ita nanq; ſcribendum illic pro Romam.

Admouere ſimpliciter, pro admouere exercitum ſiue copias.

In libello Germanorũ. Ne Parthi quidem ſæpius admouere. Sic enim legimus pro admonuere. lib. 3. dec. 5. Si propius copias admouiſſet, paratos fore qui proderent urbem. Item alijs compluribus locis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Spoletinus, à Spoletio, non Spoletanus. Spoletium.

Quod in manuscripto Taciti codice legitur Spoletinus, pro quo Spoletanus quispiam in uulgatis ęditionibus suppositit, idem reperitur apud Liuium, ut libro tertio dec. 5. Itaq; quum spei nihil ad resistendum esset, C. Caruilius Spoletinus, & C. Afranius à præsidio Romano missi. Et mox Magno usui Caruilius Spoleti nus erat in colloquijs. lib. 5. dec. eiusdem. Rex Gentius cum liberis & cõiuge & fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus.

Vsq; pontem, sine præpositione.

Tacitus aduerbiũ usq; cũ accusatiuo cõstruit sine intermedia præpositione ad. Sic & Liuius lib. 4. dec. 5. Vsq; alterius initiũ pontis prolabi eũ leuiter cogebat.

Vacuam arcem furtim tradi futurum.

Libro 19. Vacuam arcem furtim tradi futurum. Sic enim in manuscripto codice legitur, non, furtim traditurum, quemadmodum æditiones peruulgatæ continent. Neq; uero seruus Verginij Capitonis intra arcem erat, ut ipse tradere posset aduenientibus arcem. Nõ absimilis est illa Liuij locutio lib. 2. dec. 5. Neminem eorum per Italiam ire liciturum.

Finis, pro finibus, hoc est termino.

Libro 16. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. Liuius libro 4. dec. 4. Pisanum deinde finem transgressos, omnem oram maris peragrasse. Vide Castigationes in librum 16.

Mittere uocem, pro emittere.

Mittere uocem Tacitus usurpat. quanquam in uulgatis ęditionib. legitur emittere. Sed habenda fides manuscripto codici. Liuius libro 5. dec. quartæ. Qui uocem liberã mittere aduersus regis legatũ auderent. lib. 10. Mihi quoq; ferrũ in me strictum cernenti uocem mittere liceat. Item 10. dec. 3. Sed si captiuæ, apud domi num uitæ necisq; suæ, uocem supplicem mittere licet.

Circuli.

Lib. 3. Nec ignoro in conuiuijs & circulis incusari ista, & modum posci. In uita Agricolæ. Vulgus quoq;, & hic aliud agens populus, & uentitauere ad domũ, & per fora & circulos locuti sunt. Liuius li. 4. dec. 5. In omnibus circulis, atq; etiam, si dijs placet, in conuiuijs sunt qui exercitus in Macedoniam ducant.

Genus.

Lib. 20. Infestius in Vbijs quos genus Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinẽses uocarent. L. Florus. Aquitani callidum genus in speluncas se recipiebant. Ibidem de Germanis. Sed in saltus & paludes genus omne diffugerat.

Percensere. Permunire. Peruigere. & similia uerba.

Gaudet Tacitus huiusmodi uerbis compositis cum præpositione per, quale est Percensere libro 4. Percensuitq; cursim numerum legionum. Permunire. Quinto. Locorumq; opportuna permuniuit. Peruigere. Et utercq; opibusq; atq; honoribus peruiguere. Peruincere. lib. 12. Quod patres odio delatoris cõtra ambitum Agrippinę peruicere. Perlicere. Decimotertio. Necem & arma perliceret. Perpopulari libro 14. Cædibus & incendijs perpopulatus. Perornare. lib. 16. Detraheret potius senatui quem perornauisset, infamiam tanti flagitij. Percolere. lib. 18. Pleroq; senatorij ordinis honore percoluit.

Prætexere.

In libello de moribus Germanorum. Vtræq; nationes usq; ad Oceanum Rheno prætexuntur. Item. Eaq; Germaniæ uelut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Sic enim legendum, non Danubio pergitur.

FINIS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

PHILIPPVS BEROALDVS IVNIOR

ACADEMIÆ ROMANÆ PRÆPOSITVS, LEONI X. PONT. MAX. S.

VID nam esse causæ dicam Pont. Max. quod egregia animorum monumenta, quæ sola communem hãc humanarum rerũ moriẽdi sortem effugere posse uidebantur, ipsa quoq; præteritis seculis fati contagionem senserunt? Nanq; ut de plurimis bonis autoribus taceam, qui omnino perierunt, unus Cornelius Tacitus qui res *Cor. Tacitus* Romanas ab excessu diui Augusti ad suam ętatem cõplexus est triginta uoluminibus, lacer & ueluti sine capite statua diu iacuit. Nihil misero profuerat Romani imperij res gestas diligẽter, fideliter, & floride scripsisse. Nihil eum iuuerat sequentibus temporibus nactum fuisse imperatorem Tacitum, qui *Tacitus imp.* eum inter suos progenitores annumerari glorioſum duxerit: qui illius historias quotannis multis uoluminibus transcribendas ac per bibliothecas dissemĩandas imperarit, quo pluribus munimentis, pluribus thesauris diuturnitatem gentili suo custodiret. Ac mihi quidem uidetur per tot secula Cornelius non tam caput suum perdidisse, quàm ultro ipse occultasse. Audiebat enim eam esse ignauiam temporum, eum bonarũ literarum contemptum, ut non modo non quenquam uidere, sed ne à quoquam uideri quidem dignum esse existimaret. At uero ubi tui Põtificatus effulsit alma lux, sese ipse extulit, ad nominis tui uocem caput exeruit. Odor nanq; tuarum uirtutum non uiuentes modo in uenerationem sui commouit, sed ipsos penè dixerim intermotuos excitauit. Falleris enim Leo Max. si arbitraris quenquam fuis- *LEO X* se per multa secula, qui in istam maestatis altitudinem adscẽderit, tam communi omnium mortalium lætitia, tam constanti opinione bonitatis, quiq; tantam de se commorit expectationẽ, quãtam ipse de te concitasti. Etenim anteactæ uitæ incredibilis sanctitas, morum candor, spectata fides in eam spem omnes adducebant, ut unum esse te affirmarent, qui demissus è cœlo per auream illam Homeri cathenã fesso orbi succurrere & posses, & uelles. In primis uero bonæ artes studiaq; ipsa literarum sibi de te plurimũ statim promisere, Sciebant enim fuisse te semper egregia in se uoluntate, præclara mente: unam modo non affuisse facultatem, quam uidebant ista cum dignitate accessisse, eamq; permagnam. Norant bibliothecam Mediceam, quæ *Bibliotheca Medicea* difficillimis Italiæ temporibus parem cum reliqua domus tuæ fortuna serat calamitatem, à te extorre, ac perquã modicis fortunis, pecuniarum magna ui recuperatã. Viderant ędes tuas nobilib. ingenijs patuisse semper. Meminerant præterea diuini illius uiri auream esse te sobolem, qui bonas literas iam fugientes reuocauit, Ex cuius te ortum radicibus affirmabant non posse non consimiles fructus dare, atq; etiam tanto uberiores, quanto illum ipsum

ipſum patrem tuum opulentia, maieſtate, amplitudine ſuperaſti. Et me her
Leo X ſtudijs literarum conſulit cule huic opinioni (quantum in primordio & quaſi infantia Pontificatus effici potuit) præclare reſpondiſti. Nanq; adauctis profeſſorum ſtipendijs, accitiſq; undiq; ſummis in omni ſtudiorum genere uiris, Romanũ gymna
Lau. Medices Ioan. Laſcaris ſium multis ingeniorum luminibus illuſtraſti. Ac LAVRENTIVS qui dem parens tuus Ioannem Laſcarem ſingularis eruditionis uirum in Græciam miſit, quo libros undiq; conquiſitos Florentiã ad extruendam bibliothecam comportaret: tu uero qui quod utranq; linguam optime calles, ad perfectam eruditionẽ, literarum Græcarum cognitionẽ ſciebas eſſe perneceſſariam, eodem Laſcare auctore, ipſam propemodũ Græciam in Italiam
Pueri Græcorũ Romæ eruditur quaſi in nouam coloniam deduxiſti. Pueros enim ex tota Græcia in quibus uis ingenij & bona indoles ineſſe uidebatur, cũ ſuis præceptoribus Romam euocaſti, ut & linguam ipſis noſtram commodius nos traderemus, ſuamq; illi nobis liberalius impartirent, ac per hoc ſeminarium utriuſq; gentis literæ altioribus radicibus innixæ, transferri ac latius propagari poſſent. Age
Indagatorib. librorũ præmia propoſita uero quanta hoc ipſum laude dignum eſt? quod propemodũ præconis uoce ingentia præmia indagatoribus librorum propoſuiſti, ſi quos libros uetuſtas nobis inuidit, alicunde è latibulis eduxiſſent, quæ uenatio Cornelij
Apud Corbeiam Benedicti norum cœnobium Taciti hos primos quinq; libros qui per longum ſeculorum ambitum latuerant, in ſaltibus Germaniæ inuenit. quam tu prædam ad te allatam, ac magna mercede comparatam, non uelut aliqua librorũ ſepultura rurſus occultaſti, ſed tãquã uerus omnium pater, utilitati omniũ conſultum eſſe uoluiſti. Si quidẽ ubi tu totos ſumma cum uoluptate cognouiſti (nam poſt negotiorum fluctus ex antiqua tua conſuetudine, aut aliquid ipſe legis, aut alios recitantes audis) eos mihi ut ad cõmunem ſtudioſorum utilitatẽ publicarem, tradidiſti. Quo nomine, cum ego præter cæteros, quẽ, quod huius prouinciæ rectorem non omnino malum exiſtimaſti, laus non parua ſecutura eſt, tum boni omnes, ad quos huius beneficij inopinata utilitas latiſsime proueniura eſt, debere tibi, ſi grati eſſe uolent, fateantur, neceſſe eſt. Nam ſum-
Cor. Tacitus ſumme utilis mum ego autorẽ, & ſumme utilem Cornelium Tacitum ſemper iudicaui, cum priuatis hominibus & optimatibus, tum uero etiam principibus ipſis atq; imperatoribus. & enim cum ex reliquis hiſtoricis alij res tantũ domi foriſq; in Rep. geſtas perſcribant, ut Salluſtius, ut Liuius: alij principum uitas oſtendiſſe contenti ſint, ut Suetonius, ut Plutarchus: hic unus utrunq; munus ſummo ordine, diligenti cura, magno iudicio, multa concinnitate complexus eſt. His autẽ quinq; libris decem reliquos connectere placuit, ut ſuo tandem capite Cornelius, ſuã faciem multo integrior ſpectãdam, tuoq; munere agnoſcendam præberet. Atq; utinam alij quoq; & permulta linguæ noſtræ uolumina quę deperdita ſunt iampridem, nunc te clauũ Chriſtianę cymbæ moderante inueniantur. ſpondere enim omnibus audeo, ac pro te præſtare me uadem, ut quicunq; uolumen aliquod egregium, ex his ipſis

quæ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quæ uetuſtatis iniuria interciderunt,repertum ad te attulerit,fore ut tanti au tor muneris non minorem in ſe tuam ſenſurus ſit,quàm hic ipſe ſenſerit,qui hos quinq; attulit liberalitatem. Nam cum tu multas Laurentij parentis tui excellentes animi dotes nobis repręſentes,nullam te magis exprimere ac re ferre animaduerto,q̃; ut de literis bene meruiſſe iudiceris. Atq; id quoq; ut reliquas actiones tuas & prudenter inſtituis,& ſapienter facis. & enim Lau rentius quãquam ſuæ Reip. fuerit columen, Italiam uniuerſam quoad uixit prudentia & conſilio præſtiterit immunẽ ab incurſionibus barbararũ gen tium & rapinis,regum illuſtriũ toto orbe ſummam beneuolentiam multis officijs ſibi cõciliarit,fueritq; planè uir unus qui de humano genere optime meritus iudicari poſsit,nullam tamẽ pleniorem gratiam,nullũ uberius meri tum tulit quàm idipſum,quo literæ ſunt eum remuneratæ.memores enim illius in ſe beneficentiæ,ne ingratæ haberẽt eum mortalitate ereptum ęter nitati cõſecrarunt. Ita neſcias utrũ maius præſidium literis attulerit Lauren tius,an ab eis maius ipſe nomen,ampliorem dignitatem fuerit conſecutus. Huic autem inſtituto & propoſito tuo tam recto,tam magnanimo fortuna quoq; ipſa ſubſeruire, occaſionesq; offerre uiſa eſt,quibus animi tui nobi liſsimas cogitationes exprimere poſſes. Si quando em̃ clari in literis uiri exti tere,affirmare auſim tuis temporibus extare ſummos, nec in literis modo, ſed in Muſica,pictura,ſtatuaria,architectura celeberrimos : quorũ tu artes liberaliter foues,opera intelligenter laudas,ingenia magnifice extollis. Ma gna ſanè felicitas hæc eſt ingeniorum,ut ſuarum uirtutum intelligentem & amantem principem nacta ſint. Sed nec principis eius fortuna minor, qui eo ſeculo natus ſit,quo poſsit eos habere ſpectatores, & ſuarum actionum teſtes,qui poſteris illas quoq; narrare poſsint incorrupte. Deus igitur Opt. Max. hanc tibi mentem,hunc animũ perpetuo cõſeruet, incolumitatem q̃ diutiſsime tueatur,ut unus poſt hominum memoriam fuiſſe Pontifex dica ris,qui magni principis numeros abſolueris, religionem ſanctiſsime colue ris,fontes beneficentiæ in bonorum tantum commoditates deriuaris, uirtu tes demum omnes cognoueris,amaueris,illuſtraueris. Vale.

PH. BEROALDVS AD LECTOREM.

SED quoniam uetus codex,unde hunc ipſum deſcribendũ atq; inuulgandũ curaui,pluribus mendis ſcatet,æquum uidetur lectorem in primo quaſi operis li mine conſilij mei,quo in hoc toto negocio ſum uſus, admonere. Namq; errores qui poterant nulla temeritatis nota emendari,conſultis primo nonnullis eruditis & acris iudicij uiris correxi. At quæ loca in ſe maiorem in corrigendo difficulta tem habere uidebantur,ſicut erãt reliqui,appoſitis interiori margini ſtellulis, quæ uitioſum codicem teſtarentur.

EX LIBRO PRIMO.

Neu triſtior.] Forte corrigendum erit, triſtiores. uel ſit numerus pro numero, quod amicum eſt huic ſcriptori.

Multa Antonio tunc interfectores.] Deeſſe arbitror particulam,ut,uel,quo. quam correctionem qui non reſpuit,ſuo addat codici.

Quæ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quæ Tedij & Vedij.] & infra. Grauius domui Cęsarũ.] Opinor corrigendũ: Qui Tedij & Vedij, &, Grauis domui Cæsarum.

Mox celebratio annum.] Posses non absurde emendare. Mox celebratio annuum ad prætorem.

Intus operis.] Quid si legas, inuictus operis? ut qui uinci à magnis laboribus nesciret, uel immitis operis, sequitur enim atq; eò immitior: nam qui nimius esset in imponendis militi laboribus.

Latera concædibus munitus.] Non est corruptus locus, sed non obuia omnibus loquutio. Sunt autem concædes ueluti sepes firmiores è sylua cædua arboribus cæsis constructæ. Cæsar in commentarijs & Ammianus ea dictione utuntur. Et hodie quoq; tali castrorum munimento uti uidemus ductores exercitus, prout ratio loci in castrametando suaserit.

Clariore penè cœlo.] Codex uetus habet, clamore pena cœlo. si cui nostra correctio displicet, ipse meliorem inueniat.

Apud principium ponti.] Sine controuersia legendum est, pontis.

EX LIBRO SECVNDO.

Imprompto iam ob continua pericula.] Adderem ego nomen Arminij, & legerem: Imprompto iam Arminio ob continua &c.

In Hiona.] Corrigeres forte non inepte, in hyberna.

Quasi auretur potestas.] Si corrigeres, augeretur, planè bene consisteret sensus.

EX LIBRO TERTIO.

Et lege Pappia Poppæa pręmijs inducti uisi à priuilegijs.] Dictio illa, uisi, toto sensui officit, quare eam excutiendã cæteris relinquemus. Sed ut hũc locũ nõ facile correxerim, ita Suetonij codicẽ in Claudio emẽdare ausim. Vbi enim mẽtio fit legis Pappię, ita codices habẽt. Pappię Põpeiæ. emẽdarim ego, Pappiæ Poppææ.

EX LIBRO QVINTO.

Simul populus effigies.] Hoc loco & paulo infra, multa desunt, & illa in primis, Agrippinæ & eius filiorum Neronis & Drusi relegatio, Seiani coniuratio & pœna, multorumq; eius amicorum supplicia & Liuię uxoris Drusi, quæ Liuilla à Suetonio nuncupatur. Item initium consulatus Trionis & Reguli.

Si quæ alia sunt loca præter hæc, duriuscula, ea sibi quisq; pro captu ingenij interpretetur aut corrigat, mihi satis fuerit ex fide omnia retulisse.

NEq; uero quemquã mirari uolumus, si quasdã dictiones inueniet ab usu cotidiano paulum remotiores, sed tamẽ antiquitatem redolentes, quas inuertere, & secus quàm erant in uetusto codice publicare, nõ modo temerarij, sed planè indocti uiri fuisset, Vt Sulla pro Sylla, Donusa pro Donysa, Sibulla pro Sibylla: inclutos pro inclytos: inritum, inridere, inluxit, pro irridere, irritum, illuxit. Antire pro anteire: satias pro satietas, qua dictione etiam Terentius usus est. Apisci pro adipisci, more Lucretiano: tramissus pro transmissus: epistula pro epistola: & Lucaris, quod mercedem & præmium significat: ut mulcatum corpus pro percusso & quassato. Inueniet etiam restaurari duobus in locis, nisi sit uitium in codice uetusto, quanquã sunt qui affirment Liuium & Iustinum & iuris consultos eo uerbo usos. Inuenies etiam, in præsentiarum, qua locutione auctor rhetorices ad Herennium usus est. Inuenies etiã numeros quosdã uirgula superposita delineatos, ut erãt in codice uetusto. quæ uirgula designat augmentũ millenarij numeri.

P. Cornelij

P. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER PRIMVS.

RBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neq; Decemuiralis potestas ultra biennium, neq; tribunorum militum consulare ius diu ualuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq; potentia cito in Cæsarem: Lepidi, atq; Antonij arma in Augustum cessere, qui cuncta discordijs ciuilibus fessa, nomine principis sub Imperium accepit. Sed ueteris populi Romani prospera uel aduersa claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq; Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijq;, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipsis ob metum falsæ, postquam occiderant recentibus odijs compositę sunt. Inde cõsilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cætera sine ira, & studio, quorum causas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus, posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem tribunitio iure contentum: ubi militẽ donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent: cæteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur, ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm uetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum, inualido legum auxilio: quæ ui, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Cæterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adulescentem, Pontificatu & curuli ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia & uictoriæ socium, geminatis consulatibus extulit: mox defuncto Marcello generum sumpsit: Tiberiũ Neronem & Claudiũ Drusum priuignos imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdum domo sua: nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cęsarum induxerat: necdum posita puerili prætexta principes iuuentutis appellari, destinare consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat. Vt Agrippa uita concessit, L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium re-

Augustus

a meantem

meantem Armenia,& uulnere inualidum, mors fato propera, uel nouercæ Liuiæ dolus abstulit, Drusoq; pridem extincto, Nero solus è priuignis erat, illuc cuncta uergere: filius, collega imperij, consors tribunitiæ potestatis adsumitur, omnisq; per exercitus ostentatur, non obscuris ut antea matris artibus, sed palàm hortatu. nam senẽ Augustũ deuinxerat adeo, uti nepotem unicũ Agrippam Posthumum in insulam Planasiam proijceret, rudem fa*Agrippa post humus*nè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagi*Germanicus*tij compertum. At Hercule Germanicũ Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus impositum, adsciriq; per adoptionem à Tiberio iussit, quanq; esset in domo Tyberij filius iuuenis, sed quo pluribus monumẽtis insisteret. Bellum ea tẽpestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat, abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quintilio Varo exercitũ, quàm cupidine proferẽdi imperij, aut dignũ ob præmiũ. Domi res trãquillæ, eadem magistratuum uocabula. iuniores post Actiacam uictoriam, etiã senes pleriq; inter bella ciuiũ nati, quotusquisq; reliquus, qui remp. uidisset? Igit uerso ciuitatis statu, nihil usquã prisci & integri moris, omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare, nulla in præsens formidine dũ Augustus ætate ualidus, seq; & domum, & pacẽ sustentauit. Postquam prouecta iam senectus ægro & corpore satigabatur, aderatq; finis & spes nouæ, pauci bona libertatis in cassum differre, plures bellum pauescere, alij cupere: pars multo maxima imminentis dominos uarijs rumoribus differebant. trucẽ Agrippam, & igno*Tiberius*minia accensum, nõ ætate, neq; rerum experientia tantæ moli parem. Tiberium Neronẽ maturum annis, spectatum bello: sed uetere atq; insita Claudiæ familiæ superbia: multaq; indicia sæuitiæ, quanq; premantur, erumpere: hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice, congestos iuueni consulatus, triumphos: ne ijs quidẽ annis, quibus Rhodij specie secessus exulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationẽ, & secretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri impotentia, seruiendũ fœminę duobusq; insuper adulescentibus, qui remp. interim premant, quandoq; distrahant. Hæc atq; talia agitantibus grauescere ualitudo Augusti, & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite uno Fabio Maximo Planasiam uectum, ad uisendum Agrippam: multas illinc utrinq; lachrymas, & signa charitatis, spemq; ex eo fore ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ, C. Nauum id Cæsari. Neq; multo post, extincto Maximo (dubium an quæsita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitij marito fuisset. Vtcunq; se ea res habuit, uixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur. neq; satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanq; custodijs domum, &

uias

uias sepserat Liuia, lætiq; interdum nuncij uulgabãtur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustũ, & rerum potiri Neronẽ fama eadem tulit. Primũ facinus noui principatus fuit, Posthumi Agrippæ cædes, quem ignatũ inermumq;, quamuis firmatus animo centurio ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum differuit, patris iussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ adposito, ne cũctaretur Agrippam morte adficere, quãdocunq; ipse supremũ diem expleuisset. Multa sine dubio, sæuaq; Augustus de moribus adulescentis questus, ut exilium eius senatus consulto sanciretur, perfecerat. cæterum in nullius unquã suorum necem durauit. neq; mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam credibile erat. propius uero Tiberiũ ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs suspecti & inuisi iuuenis cædẽ festinauisse. Nunciati centurioni (ut mos militiæ) factum esse quod imperasset, neq; imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatũ respõdit. Quod postq; Sallustius Crispus particeps secretorũ (is ad tribunũ miserat codicillos) comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso, ficta seu uera promeret, monuit Liuiã, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum uulgarentur, néue Tiberius uim principatus resolueret, cuncta ad senatũ uocando: eam conditionẽ esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni reddantur. At Romæ ruere in seruitiũ Consules, Patres, Eques, quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes uultuq; cõposito, ne lætus excessu principis, neu tristi or primordio, lachrymas, gaudiũ, questus, adulatione miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in uerba Tiberij Cæsaris iurauere, apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarũ cohortium præfectus, hic annonæ. Mox senatus, milesq; & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam uetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictũ quidem quo patres in curiã uocabat, nisi tribunitiæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. uerba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: de honoribus parentis consulturũ. neq; abscedere à corpore, idq; unũ ex publicis muneribus usurpare. sed defuncto Augusto signum prætorijs cohortibus, ut imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ: miles in forũ, miles in curiam comitabatur, literas ad exercitus, tanquã adepto principatu misit, nusquã cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur. causa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immẽsa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperiũ, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à Rep. uideretur, quàm per uxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum uoluntates inductam dubitationem. nam uerba, uultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti, cuius testamentum

Agrippæ Posthumi cædes.

Sal. Crispus, C. Sallustij ex sorore nepos.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

inlatum per uirgines Veſtæ, Tiberiũ, & Liuiam hæredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenq; Auguſtæ adſumebatur. In ſpem ſecundam, nepotes pronepotesq; tertio gradu primores ciuitatis ſcripſerat, pleroſq; inuiſos ſibi, ſed iactantia gloriaq; ad poſteros. Legata non ultra ciuilem modũ, niſi quod populo & plebi ccccxxxv. prætoriarum cohortiũ militibus ſingula nummum milia, legionarijs autẽ cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Tum conſultatum de honoribus. ex quis maxime inſignes uiſi: ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Aſinius, ut legumlatarum tituli, uictarum ab eo gentium uocabula anteferrentur, L. Arruntius, cenſuere. addebat Meſſala Valerius, renouandum per annos ſacramentũ in nomen Tiberij. interrogatusq; à Tiberio, num ſe mandante eam ſententiã prompſiſſet, ſponte dixiſſe, reſpondit: neq; in ijs quæ ad Remp. pertinerent, cõſilio niſi ſuo uſurum, uel cum periculo offenſionis. ea ſola ſpecies adulandi ſupererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris ſenatorum ferendum. Remiſit Cæſar adroganti moderatione, populumq; edicto monuit, ne, ut quõdam nimijs ſtudijs funus diui Iulij turbaſſent, ita Auguſtum in foro, potiuſquã in campo Martis, ſede deſtinata cremari uellent. Die funeris milites uelut præſidio ſtetere: multum inridentibus, qui ipſi uiderant, quicq; à parentibus acceperãt diem illum crudi adhuc ſeruitij, & libertatis inproſperè repetitæ, cum occiſus dictator Cæſar, alij peſsimum, alijs pulcherrimũ, facinus uideretur: nunc ſenem principem longa potentia, prouiſis etiã hęredum in Remp. opibus, auxilio ſcilicet militari tuendum ut ſepultura eius quieta foret. Multus hinc ipſo de Auguſto ſermo, pleriſq; uana mirantibus, quod idem dies accepti quondã imperij princeps, & uitæ ſupremus: quod Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, uitam finiuiſſet: numerus etiam conſulatuũ celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium ſimul æquauerat: continuata per ſeptem & triginta annos tribunitia poteſtas, nomen imperatoris ſemel atq; uicies partũ, aliaq; honorum multiplicata aut noua. at apud prudentes uita eius uarie extollebatur arguebatúrue. Hi pietate erga parentem, & neceſſitudine Reipub. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari poſſent neq; haberi per bonas artes. multa Antonio ut interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe: poſtquam hic ſocordia ſenuerit, ille per libidines peſſum datus ſit, non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quàm ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neq; dictatura, ſed principis nomine conſtitutam Rempub. marí Oceano, aut amnibus longinquis ſeptum imperium: legiones, prouincias, claſſes, cuncta inter ſe connexa: ius apud ciues, modeſtiam apud ſocios, urbem ipſam magnifico ornatu: pauca admodum ui tractata, quo cæteris quies eſſet. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicę, obtentui ſumpta: cæterum cupidine

Gall. Aſinius
L. Arruntius
Meſſala Valerius
Adrogans moderatio
Pro Auguſto.

dominan

dominandi concitos per largitionem ueteranos, paratum ab aduleſcẽte priuato exercitũ, corruptas cõſulis legiones, ſimulatam Pompeianarũ gratiam partium: mox ubi decreto patrũ, faſces, & ius prętoris inuaſerit, cæſis Hircio & Panſa (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam uenenum uulneri adfuſum, ſiue milites Hirciũ, & machinator doli Cæſar abſtulerat) utriuſq; copias occupauiſſe: extortum inuito ſenatu cõſulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. uerſa, proſcriptionẽ ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecere laudatas: ſanè Caſſij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quanq; fas ſit priuata odia publicis utilitatibus remittere, ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos: poſt Antonium Tarentino Brundiſinoq; fœdere, & nuptijs ſororis inlectum ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exoluiſſe: pacem ſine dubio poſt hæc, uerum cruentã, Lollianas, Varianasq; clades, interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domeſticis abſtinebatur. Abducta Neroni uxor: & conſulti per libidinum pontifices, an cõcepto, nec dum edito partu rite nuberet: Q. Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremo Liuia grauis in Remp. mater, grauius domui Cæſarum nouerca: nihil deorum honoribus relictũ, cum ſe templis & effigie numinum per flamines & ſacerdotes coli uellet: nec Tiberium quidem charitate, aut Reip. cura ſucceſſorẽ adſcitum, ſed quoniam adrogantiã ſæuitiamq; eius introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus paucis ante annis, cum Tiberio tribunitiã poteſtatem à patribus rurſum poſtularet (quanquã honora oratione) quædam de habitu cultuq;, & inſtitutis eius iecerat, quæ uelut excuſando exprobraret.

Contra Aug.

Vedius Pollio

Cæterum ſepultura more perfecta, templum & cœleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberiũ preces. & ille uariè differebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia: ſolam diui Auguſti mentẽ tantæ molis capacem, ſe in partem curarum ab illo uocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ regẽdi cuncta onus: proinde in ciuitate tot inluſtribus uiris ſubnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis quàm fidei erat. Tiberioq; etiam in rebus quas nõ occuleret, ſeu natura, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba. tunc uero nitenti ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus unus metus, ſi intelligere uiderentur, in queſtus, lachrymas, uota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere, cum proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur, quantum ciuium, ſociorumq; in armis, quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſua manu perſcripſerat Auguſtus. addideratq; conſilium, coercendi intra terminos imperij, incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes

Tiberij ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

procumbente, dixit forte Tiberius, se, ut non toti Reip. parem, ita quęcunq; pars sibi mãdaretur, eius tutelam susceptur ũ. Tum Asinius Gallus, interrogo, inquit, Cæsar, quam partẽ Reip. mandari tibi uelis? Perculsus improuisa interrogatiõe paulum reticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquã decorum pudori suo legere aliquid, aut euitare, ex eo cui in uniuersum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim uultu offensionẽ coniectauerat) nõ idcirco interrogatũ ait, ut diuideret, quæ separari nequirent: sed & sua confessione argueretur, unũ esse Reip. corpus, atq; unius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiumq; ipsum uictoriarum suarum, quæq; in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridẽ inuisus, tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij uxor fuerat, plusquã ciuilia agitaret, Pollionisq; Asinij patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius haud multum discrepans à Galli oratione perinde offendit, quanquã Tiberio nulla uetus in Arruntium ira, sed diuitem, promptum artibus egregijs & pari fama publicè suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, qui nam adipisci principem locum, suffecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idem possent cuperentq;, M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem, Gallum Asinium auidum & minorẽ, L. Arruntium nõ indignum, & si casus daretur ausurum. De prioribus cõsentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonẽ tradidere, omnesq; præter Lepidum uarijs mox criminibus struente Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere. Haterius cum dixisset, quousq; patieris Cæsar non adesse caput Reip. Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas fore senatus preces, quod relationi consulum iure tribunitiæ potestatis nõ interfessisset. In Haterium statim inuectus est, Scaurum cui implacabilius irascebatur silentio tramisit. fessusq; clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non ut fateretur suscipi à se imperium, sed ut negare & rogari desineret. Constat Haterium cum deprecandi causa palatiũ introisset, ambulantisq; Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectũ, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, prociderat. neq; tamen periculo talis uiri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, & usq; accuratissimis precibus protegeretur. Multa patrũ & in Augustam adulatio, alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plericq; ut nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. Ille moderandos fœminarũ honores dictitans, eademq; se temperantia usurum in his quæ sibi tribuerentur, cæterũ anxius inuidia, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorẽ quidem ei decerni passus est: aramq; adoptionis, & alia huiusce modi prohibuit. At Germanico Cæsari procõsulare imperium petiuit, missiq; legati qui deferrent, simul mœstitiam eius ob excessum Augusti solarẽtur.

Asin. Gallus

Parens patriæ
Iulia
Mater patriæ

quo

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quo minus idem pro Druſo poſtularetur, ea cauſa, quod deſignatus conſul Druſus præſensq; erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Auguſto traditum. & hortante ſenatu, ut augeret, iureiurando obſtrinxit, ſe non exceſſurũ. Tum primum è campo comitia ad patres translata ſunt. nam ad eam diem, & ſi potiſſima arbitrio principis, quædam tamen ſtudijs tribuũ fiebant. neq; populus ademptũ ius quæſtus eſt, niſi inani rumore: & ſenatus largitionibus, ac precibus ſordidis exolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures q̃ quatuor candidatos cõmendaret, ſine repulſa & ambitu deſignandos. Inter quæ tribuni plebei petiuere, ut proprio ſumptu ederẽt ludos, qui de nomine Auguſti faſtis additi Auguſtales uocarẽtur. ſed decreta pecunia ex ærario, utq; per circum triumphali ueſte uterentur. curru uehi haud permiſſum. mox celebratio annũ ad prætorẽ tranſlata, cui inter ciues & peregrinos iuriſdictio eueniſſet. Hic rerum urbanarum ſtatus erat, cum Pannonicas legiões ſeditio inceſſit, nullis nouis cauſis, niſi quod mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello ſpem præmiorum oſtendebat. Caſtris æſtiuis tres ſimul legiones habebantur, præſidente Iunio Blæſo, qui ſine Auguſti, & initijs Tiberij auditis, ob iuſtitium, aut gaudiũ intermiſcrat ſolita munia. Eo principio laſciuire miles, diſcordare, peſſimi cuiuſq; ſermonibus præbere aures, denicq; luxum & otium cupere, diſciplinam & laborẽ aſpernari. Erat in caſtris Percennius quidam, dux olim theatralium operarũm, dein gregarius miles, procax lingua, & miſcere cœtus hiſtrionali ſtudio doctus. Is imperitos animos, & quænam poſt Auguſtum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquijs, aut flexo in ueſperam die, & delapſis melioribus, deterrimum quenq; congregare. Poſtremo promptis iam & alijs ſeditionis miniſtris, uelut concionabundus interrogabat, cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum ſeruorum obedirẽt? quando auſuros expoſcere remedia niſi nouum & nutantẽ adhuc principem precibus, uel armis adirent? ſatis per tot annos ignauia peccatum, quod tricena, aut quadragena ſtipendia ſenes, & plericq; truncato ex uulneribus corpore, tolerent: ne dimiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed apud uexillum retentos, alio uocabulo, eoſdem labores perferre: ac ſi quis tot caſus uita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, ubi per nomen agrorũ, uligines paludum, uel inculta montium accipiant. enimuero militiam ipſam grauem, infructuoſam: denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: hinc ueſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam cẽturionum, & uacationes munerum redimi. at hercle uerbera, & uulnera, duram hyemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem ſempiterna: nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur, ut ſingulos denarios mererent, ſextuſdecimus ſtipendij annus finem adferret, ne ultra ſub uexillis tenerentur, ſed ijſdem in caſtris præmium pecunia ſolueretur.

Cãdidati præturæ XII

Comitia è cãpo ad patres translata.

Auguſtales ludi

Pãnonicarum legionum ſeditio

Percennius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum susciperet non obtrectari à se urbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è cõtubernijs hostem aspici. Adstrepebat uulgus diuersis incitamentis, hi uerberũ notas, illi canitiẽ, plurimi detrita tegmina, & nudum corpus exprobrantes. Postremo eo furoris uenere, ut tres legiones miscere in unam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisq; legioni cum honorẽ quærebant, aliò uertunt, atq; unà tres aquilas, & signa cohortium locant, simul cõgerunt cespites, extruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduenit, increpabatq;, ac retinebat singulos, clamitans, mea potius cæde imbuite manus: leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis: aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitẽtiam adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cespes, iamq; pectori usq; adcreuerat, cum tandem peruicacia uicti inceptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda ait: neq; ueteres ab imperatoribus priscis, neq; ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse: & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum uictores expostulauerint, cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ uim meditentur? decernerent legatos, secq; coràm mandata darent. Adclamauere ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sexdecim annis. cætera mandaturos ubi prima proueniissent. Profecto iuuene modicũ otium, sed superbire miles, quod filius legati orator publicæ causæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam nõ obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, uexilla conuellunt, direptisq; proximis uicis, ipsoq; Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumelijs, postremo uerberibus infectantur, præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira: quem direptum uehiculo sarcinis grauãt, aguntq; primo in agmine per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquã duramq; militiam reuocabat, inuictus operis ac laboris, & eo immitior quia toleraverat. Horũ aduentu redintegratur seditio, & uagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maxime præda onustos ad terrorem cæterorum adfici uerberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoq; manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisq; cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant, cœlum

Blæsus legatus legionum Pannonicarũ

Aufidienus Rufus

ac deos

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ac deos obteſtantur, nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiã, miſericordiam, metum, & iras permouerẽt. Adcurritur ab uniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt uincula: deſertoresq́; ac rerum capitalium damnatos ſibi iam miſcent. Flagrãtior inde uis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo uitam, quis fratrẽ mihi reddit? quem miſſum ad uos à Germanico exercitu de cõmunibus commodis, nocte proxima iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atq; armat. Reſpõde Blęſe, ubi cadauer abieceris. ne hoſtes quidem ſepulturam inuident: cum oculis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoq; trucidari iube, dum interfectos nullũ ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, ſi ſepeliant. Incendebat hæc fletu, & pectus atq; os manibus uerberans: mox diſiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantũ conſternationis inuidiæq́; conciuit, ut pars militũ, gladiatores qui è ſeruitio Blæſi erant, pars cæteram eiuſdem familiam uincirẽt, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè nec corpus ullum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere cędem, neq; illi fuiſſe unquam fratrem pernotuiſſet, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorũ extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs uocabulum, cedò alteram, indiderant: quia fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rurſus aliam poſcebat. cæteros latebræ texere, uno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipſe inter ſe legiones octaua & quintadecima ferrum parabant, dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur, ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interieciſſet. Hæc audita, quanquã abſtruſum, & triſtiſſima quæq; maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq́; prætorijs cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum: & cohortes delecto milite ſupra ſolitũ firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant, ſimul prætorij præfectus Aelius Seianus collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tiberium autoritate, rector iuueni, & cæteris periculorum præmiorumq́; oſtentator.

Cedò alteram

Druſus ad legiones Pannonicas mittitur

Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere legiones, non læta (ut adſolet) nec inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi & uultu, quanquam mœſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam uallum introit, portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri iubent, cæteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat

Druſus

Druſus ſilentium manu poſcens: illi quoties oculos ad multitudinem retule
rant uocibus truculentis ſtrepere, rurſum uiſo Cæſare, trepidare. murmur
incertũ, atrox clamor, & repente quies, diuerſis animorũ motibus pauebant
terrebãtq́. Tandem interrupto tumultu literas patris recitat, in quis perſcri
ptum erat, præcipuam ipſi fortiſſimarum legionũ curam, quibus cum pluri
ma bella toleraſſet. ubi primum à luctu requieſſet animus, acturum apud
patres de poſtulatis eorũ: miſiſſe interim filiũ, ut ſine cunctatione cõcederet
quæ ſtatim tribui poſſent: cætera ſenatui ſeruanda, quem neq́ gratiæ, neq́
ſeueritatis expertem haberi par eſſet. Reſponſum eſt à concione, manda
ta Clementi centurioni quę præferret: is orditur de miſſione à ſexdecim an
nis, de præmijs finitæ militiæ: ut denarius diurnum ſtipendium foret, ne ue
terani ſub uexillo haberentur. Ad ea Druſus cum arbitrium ſenatus & pa
tris obtenderet, clamore turbatur: cur ueniſſet, neq́ augendis militũ ſtipen
dijs, neq́ adleuandis laboribus, denique nulla bene faciendi licentia. at hercu
le uerbera, & necem cunctis permitti. Tiberiũ olim nomine Auguſti deſide
Filij familiarũ ria legionum fruſtrari ſolitum, eaſdem artes Druſum reduliſſe: nunquam ne
niſi ad ſe filios familiarum uenturos? nouum id planè, quod imperator ſola
militis commoda ad ſenatum reijciat: eundem ergo ſenatum conſulendum
quoties ſupplicia, aut prælia indicantur: an præmia ſub dominis, pœnas ſi
ne arbitro eſſe? Poſtremo deſerunt tribunal, ut quis prętorianorũ militum,
amicorúmue Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſam diſcordiæ, &
Cn. Lentulus initium armorum, maxime infenſi Cn. Lentulo, quod is ante alios ætate &
gloria belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſper
nari. Nec multo poſt digredientẽ cum Cæſare, ac prouiſu periculi hyberna
caſtra repetentẽ, circumſiſtunt, rogitantes, quò peregeret? ad imperatorem,
an ad patres? ut illic quoq́ commodis legionũ aduerſaretur? ſimul ingruũt,
ſaxa iaciũt. iamq́ lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcurſu multitudinis
quæ cum Druſo aduenerat, protectus eſt. Noctem minacem, & in ſceluſe
rupturam fors leniuit. nam Luna clariore penè cœlo uiſa langueſcere. Id mi
les rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionẽ
ſideris adſimulans, proſperecq́ ceſſura quæ pergerent, ſi fulgor & claritudo
deæ redderetur. Igitur æris ſono, tubarum cornuumq́ concentu ſtrepere,
prout ſplendidior, obſcuriórue, lætari aut mœrere: & poſtquã ortæ nubes
offecere uiſui, creditũq́ conditam tenebris, ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionẽ
perculſæ ſemel mentes, ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora auer
ſari deos lamentatur. Vtendum inclinatione ea Cæſar, & quæ caſus ob
tulerat in ſapientiam uertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur cen
turio Clemẽs, & ſi alij bonis artibus grati in uulgus: in uigilijs, ſtationibus,
cuſtodijs portarum ſe inſerunt, ſpem offerunt, metum intendunt. Quouſq́
filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennió ne, &

Vibuleno

Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largiẽtur? denicꝫ pro Neronibus et Druſis imperium populi Rom. capeſſent? quin potius ut nouiſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in cõmune expoſtulantur, priuatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias. Commotis per hæc mentibus, & inter ſe ſuſpectis, tironem à ueterano, legionẽ à legione diſſociant. Tum redire paulatim amor obſequij. omittunt portas, ſigna unum in locum principio ſeditionis cõgregata, ſuas in ſedes referunt. Druſus orto die, & uocata concione, quanquã rudis dicendi, nobilitate ingenita, incuſat priora, probat præſentia: negat ſe terrore, & minis uinci, flexos ad modeſtiã ſi uideat, ſi ſupplices audiat, ſcripturum patri, ut placatus legionũ preces exciperet. orantibus, rurſum idem Blæſus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Druſi, Iuſtuſcꝫ Catonius primi ordinis centurio ad Tyberium mittuntur. Certatum inde ſentẽtijs, cum alij opperiendos legatos, atcꝫ interim comitate permulcendum militem cenſerent, alij fortioribus remedijs agendum. nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum ſuperſtitio urgeat, adijciẽdos ex duce metus ſublatis ſeditionis autoribus. Promptum ad aſperiora ingenium Druſo erat, uocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plericꝫ intra tabernaculũ ducis obrutos, alij corpora extra uallum abiecta oſtentui. Tum ut quiſcꝫ præcipuus turbator conquiſiti: & pars extra caſtra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortiũ militibus cæſi: quoſdam ipſi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militũ curas præmatura hyems imbribus continuis, adeocꝫ ſæuis, ut non egredi tentoria, cõgregari inter ſe, uix tutari ſigna poſſent, quæ turbine atcꝫ unda raptabantur. durabat & formido cœleſtis iræ, nec fruſtra aduerſus impios hebeſcere ſydera, ruere tempeſtates: non aliud malorum leuamentũ, quàm ſi linquerent caſtra infauſta temeratacꝫ, & ſolu ti piaculo ſuis quiſcꝫ hybernis redderentur. primũ octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiẽdas Tiberij epiſtulas clamitauerat, mox deſolatus aliorum diſceſſione imminentem neceſſitatem ſponte præuenit, & Druſus non expectato legatorum regreſſu, quia præſentia ſatis conſiderat, in urbem redijt. Iiſdem fermè diebus, ijſdem cauſis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tãto uiolentius, & magna ſpe fore ut Germanicus Cæſar imperium alterius pati nequiret, daretcꝫ ſe legionibus, ui ſua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori ſub C. Silio legato, inferiorem A. Cæcina curabat. Regimẽ ſummæ rei penes Germanicũ, agendo Galliarum cenſui tum intentũ. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua, fortunã ſeditionis alienæ ſpeculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapſus eſt, orto ab undeuicesimanis quintanisꝫ initio, & tractis prima quoꝫ, ac uiceſima legionibus. nã ijſdem æſtiuis

Germanicarũ legionum ſeditio

C. Silius
A. Cæcina
Germanicus Cæſar

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Vbij æstiuis in finibus Vbiorum habebantur per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, uernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, lasciuiæ sueta, laborum intoleras, implere cæterorum rudes animos: uenisse tempus quo ueterani maturam missionẽ, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamq; centurionũ ulciscerentur. Non unus hæc ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios ualidiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora uocesq; : sua in manu sitam rem Romanam, suis uictorijs augeri Remp. in suum cognomentum adsciscí imperatores. Nec Legatus obuiam ibat, quippe plurium uecordia constantiam exemerat: repente lymphati districtis gladijs in centuriones inuadunt. ea uetustissima militarib. odijs materies, & sæuiendi principiũ. prostratos uerberibus mulctant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosq;, & partim exanimos, ante uallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal pedibusq; Cæcinæ aduolueretur, eo usq; flagitatus est, donec ad exitiũ dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adulescẽs & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro uiam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorũ præfectus ius obtinuit. uigilias, stationes, & si qua alia præsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altius cõiectantibus præcipuum indicium magni atq; implacabilis motus, quod neq; discussi, nil paucorũ, instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent, tanta æqualitate & constantia, ut regi crederes. Interea Germanico per Gallias (ut diximus) census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinã in matrimonio, pluresq; ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustę nepos, sed anxius occultis in se patrui auiæq; odijs, quorum causæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populũ R. memoria, credebaturq; si rerum potitus foret libertatem redditurus. unde in Germanicum fauor & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, uultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis, atq; ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quod castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum uertebat. Sed Germanicus quanto summę spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti: Sequanos proximos, & Belgarũ ciuitates in uerba eius adigit. Dehinc audito legionũ tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terrã oculis uelut pœnitentia. Postquam uallum inijt, dissoni questus audiri cœpere, & quidam prehensa manu eius per speciem osculandi inseruerunt digitos, ut uacua dentibus ora contingeret, alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta uidebatur, discedere in manipulos iubet, sic melius audituros responsum

Germanicus Cæsar Drusus

ſponſum:uexilla præferri,ut id ſaltem diſcerneret cohortes.tardè obtempe/
rauere. Tunc à ueneratione Auguſti orſus,flexit ad uictorias triumphoſq́ Tiberij,præcipuis laudibus celebrans,quæ apud Germanias illis cum legio nibus pulcherrima feciſſet. Italiæ inde conſenſum, Galliarũ fidem extollit, nil uſquam turbidum aut diſcors:ſilentio hæc,uel murmure modico audita ſunt. Vt ſeditionem attigit,ubi modeſtia militaris?ubi ueteris diſciplinæ de/cus?quò nam tribunos?quò centuriones exegiſſent,rogitãs:nudant uniuer ſi corpora,cicatrices ex uulneribus,uerberũ notas exprobrãt: mox indiſcre/tis uocibus,precia uacationum,anguſtias ſtipendij,duritiam operũ, ac pro/prijs nominibus incuſant,uallum,foſſas:pabuli,materiæ,lignorũ,adgeſtus, & ſi qua alia ex neceſſitate aut aduerſus otium caſtrorum quæruntur. Atro/ciſſimus ueteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut ſupra ſtipendia nu/merantes,mederetur feſſis,neu mortem in ijſdem laboribus,ſed finem tam exercitæ militiæ,neq́ inopem requiem,orabant. fuere etiam qui legatam à diuo Auguſto pecuniam repoſcerent,fauſtis in Germanicum ominibus:&, ſi uellet imperiũ,promptos oſtentauere. Tum uero quaſi ſcelere contamina retur,præceps tribunali deſiluit. oppoſuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans,fer/rum à latere diripuit, elatumq́ deferebat in pectus, ni proximi prehenſam dextram ui attinuiſſent: extrema & conglobata inter ſe pars cõcionis,ac uix credibile dictu,quidam ſinguli propius incedentes, feriret, hortabantur:& miles nomine Caluſidius ſtrictum obtulit gladium,addito,acutiorem eſſe. Sæuum id maliq́ moris etiam furẽtibus uiſum, ac ſpatium fuit,quo Cæſar ab amicis in tabernaculum raperetur.conſultatũ ibi de remedio.etenim nun ciabatur parari legatos,qui ſuperiorem exercitum ad cauſam eandem trahe rent,deſtinatum excidio Vbiorum oppidum,imbutasq́ præda manus, in direptionẽ Galliarum erupturas. Augebat metũ gnarus Romanæ ſeditio/nis,& ſi omitteretur ripa inuaſurus hoſtis.at ſi auxilia,& ſocij aduerſum ab/ſcedentis legiones armarentur,ciuile bellum ſuſcipi. periculoſa ſeueritas,fla/gitioſa largitio:ſeu nihil militi,ſeu omnia concederentur,in ancipiti Rep. Igi tur uolutatis inter ſe rationibus placitum, ut epiſtulæ nomine principis ſcri/berentur, miſſionẽ dari uicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſent,ac retineri ſub uexillo,cæterorũ immunes,niſi propulſandi hoſtis: legata quæ petiuerãt exolui duplicariq́. Senſit miles in tempus confi&ta, ſtatimq́ flagitauit. miſſio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hyberna cuiuſquã non abſceſſere quintani undeuigeſimanique, donec ijſdẽ in æſtiuis contracta ex uiatico amicorum ipſiusq́ Cæſaris pecunia perſolue retur. Primam ac uiceſimam legiones Cæcina legatus in ciuitatẽ Vbiorum reduxit turpi agmine,cum fiſci de imperatore rapti inter ſigna interq́ Aqui las ueherentur. Germanicus ſuperiorem ad exercitum profectus,ſecundam

Germanicus Cæſar ad le/giones

Vbiorum oppidum

Germanos in/telligit trans/rhenanos

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& tertiamdecumam & ſextamdecumã legiones nihil cunctatus ſacramen-
to adigit. Quartadecimani paulum dubitauerant. pecunia & miſſio, quam
In Chaucis uis nõ flagitantibus oblata eſt. At in Chaucis cœptauere ſeditionẽ, præ-
præſidiũ agi- ſidium agitantes uexillarij diſcordium legionum, & præſenti duorum mili-
tantiũ, ſeditio tum ſupplicio paulum repreſſi ſunt. Iuſſerat id Mennius caſtrorum præfe-
Mennius ca- ctus, bono magis exemplo, quàm conceſſo iure: deinde intumeſcente motu
ſtrorum præfe- profugus repertusq́, poſtquã intutæ latebræ, præſidiũ ab audacia mutua
ctus tur: Non præfectum ab ijs, ſed Germanicum ducem, ſed Tiberium impera
torem uiolari: ſimul exterritis qui obſtiterant, raptum uexillum ad ripã uer-
tit, & ſi quis agmine deceſſiſſet pro deſertore fore, clamitãs, reduxit in hyber
Ara Vbiorum na turbidos, & nihil auſos. Interea legati ab ſenatu regreſſi, iam apud arã
Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq́ uiceſima, ue-
teranicq́ nuper miſſi ſub uexillo hyemabant. Pauidos, & conſcientia uecor
des intrat metus, ueniſſe patrum iuſſu, qui irita facerent, quæ per ſeditionem
Mos uulgo, expreſſerant. utq́ mos uulgo, quamuis falſis reum ſubdere, Munatiũ Plan
quãuis falſis cum conſulatu functum, principem legationis, autorẽ ſenatuſconſulti incu-
reũ ſubdere ſant: & nocte concubia uexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipi
Munatius unt, concurſuq́ ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæſa-
Plancus rem, tradere uexillum intento mortis metu ſubigunt: mox uagi per uias ob-
uios habuere legatos, audita cõſternatione ad Germanicum tendentes: in-
gerunt contumelias, cædem parãt, Planco maxime, quem dignitas fuga im
pediuerat. neq́ aliud periclitanti ſubſidium quàm caſtra primæ legionis: il-
lic ſigna, & aquilã amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpur-
nius uim extremam arcuiſſet, rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Ro-
mani, Romanis in caſtris ſanguine ſuo altaria deum commaculauiſſet. Luce
demum, poſtquam dux & miles, & facta noſcebantur, ingreſſus caſtra Ger
manicus, perduci ad ſe Plãcum imperat, recipitq́ in tribunal. Tum fatalem
increpans rabiem, neq́ militum, ſed deum ira reſurgere, cur uenerint legati
aperit: ius legationis, atq́ ipſius Planci grauem & immeritum caſum, ſimul
quãtum dedecoris adierit legio, facunde miſeratur: attonitaq́ magis quàm
quieta concione legatos præſidio auxiliarium equitũ dimittit. Eo in me-
tu arguere Germanicum omnes, quod non ad ſuperiorẽ exercitum perge-
ret, ubi obſequia, & contra rebellis auxilium: Satis ſupérq́ miſſione & pecu
nia, & mollibus cõſultis peccatum: uel ſi uilis ipſi ſalus, cur filium paruulum,
cur grauidam cõiugem inter furentes, & omnis humani iuris uiolatores ha-
beret? illos ſaltẽ auo, & Reip. redderet. Diu cunctatus aſpernantẽ uxorem,
cum ſe diuo Auguſto ortam, neq́ degenerem ad pericula teſtaretur: poſtre
mo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abi-
ret perpulit. Incedebat muliebre, & miſerabile agmen, profuga ducis uxor
paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ

ſinu

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſimul trahebantur: nec minus triſtes qui manebāt. Non florentis Cæſaris, nec ſuis in caſtris, ſed uelut in urbe uicta facies gemitusq́, ac planctus, etiā militum aures oraq́ aduertere. Progrediuntur cōtubernijs, quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? fœminas inluſtres, non centurionē ad tutelam, non militē, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treuiros, & externæ fidei. Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippę, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus, ipſa inſigni fœcūditate, præclara pudicitia, iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quē militari uocabulo Caligulam appellabant, quia pleruncq́ ad cōcilianda uulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit cq́ inuidia in Treuiros: orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. iſq́ ut erat recens dolore & ira, apud circumfuſos ita cœpit. *Caligula*

Ad milites oratio Germanici

Non mihi uxor, aut filius patre & Rep. cariores ſunt. ſed illum quidem ſua maieſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloria ueſtra libens ad exitium offerrē, nunc procul à furentibus ſummoueo, ut quicquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur: néue occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores uos faciat. quid enim per hos dies inauſum, intemeratúmue uobis? quod nomen huic cœtui dabo? milités ne appellem? qui filium imperatoris ueſtri uallo, & armis circunſediſtis? an ciues quibus tam proiecta ſenatus autoritas? hoſtium quoq́ ius, & ſacra legationis, & fas gētium rupiſtis. Diuus Iulius ſeditionē exercitus uerbo uno cōpeſcuit, Quirites uocādo, qui ſacramentum eius detrectabant. Diuus Auguſtus uultu, & aſpectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondum eoſdē, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ, Syriæúe miles aſpernaretur, tamē mirum & indignum erat. Prima'ne, & uiceſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorū ſocia, tot præmijs aucta, egregiam duci ueſtro gratiam refertis? hunc ego nuncium patri, læta omnia alijs è prouincijs audiēti, feram: ipſius tyrones, ipſius ueteranos, non miſſione, nō pecunia ſatiatos? hic tantum interfici centurionem, eijci tribunos, includi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina, meq́ precariam animam inter infenſos trahere. Cur enim primo cōcionis die ferrū illud quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improuidi amici. melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidiſſem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius. legiſſetis ducem qui meam quidem mortem impunitam ſineret, Vari tamen & trium legionum ulciſceretur. Neq́ enim dij ſinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus iſtud, & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua dique Auguſte cœlo recepta mēs, tua pater Druſe imago, tui memoria ijſdem iſtis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasq́ ciuiles in exitium hoſtibus uertant. Vos quoque quorum alia nunc

" ora,alia pectora contueor,si legatos senatui,obsequium imperatori,si mihi
" coniugem,ac filium redditis,discedite à contactu,ac diuidite turbidos.id sta
" bile ad pœnitentiam,id fidei uinculum erit. Supplices ad hæc & uera ex-
probrari fatentes,orabãt,puniret noxios,ignosceret lapsis, & duceret in ho
Alumnus legionum, Caligulam inuelligit stem:reuocaretur cõiunx, rediret legionum alumnus,néue obses Gallis tra
deretur.Reditũ Agrippinæ excusauit ob imminentẽ partum,& hyemem.
uenturum filium.cætera ipsi exequerentur.Discurrunt mutati,& seditiosissi
mum quenq; uinctos trahunt ad legatum legionis primæ,C. Cetronium,
qui iudicium & pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro
concione legiones districtis gladijs,reus in suggestu per tribunum ostende
batur:si nocentẽ adclamauerant,præceps datus trucidabatur. & gaudebat
cædibus miles tanquam semet absolueret.nec Cęsar arcebat,quando nullo
ipsius iussu penes cosdem sæuitia facti & inuidia erat.secuti exemplum uete
rani,haud multo post in Rhætiã mittuntur, specie defendendæ prouinciæ,
ob imminenteis Sueuos, cæterum ut auellerentur castris, trucibus adhuc,
Centurionatũ egit Germanicus non minus asperitate remedij,quàm sceleris memoria. Centurionatũ in-
de egit.citatus ab imperatore,nomẽ,ordinem,patriã,numerum stipendio-
rum,quæ strenuè in prælijs fecisset,& cui erãt donaria militaria,edebat:si tri
buni,si legio industriã,innocentiãq; adprobauerant,retinebat ordines:ubi
auaritiam,aut crudelitatem cõsensu obiectauissent,soluebatur militia. Sic
compositis præsentibus,haud minor moles supererat,ob ferociam quintæ,
Vetera castra & undeuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera no-
men est) hybernantium. nam primi seditionem ceptauerant,atrocissimum
quodq; facinus horum manibus patratum. nec pœna cõmilitonum exter-
riti,nec pœnitentia conuersi,iras retinebant.Igitur Cæsar arma, classem,so-
cios demittere Rheno parat,si imperium detrectetur bello certaturus. At
Romæ nondum cognito,qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germa-
nicarum motu audito,trepida ciuitas incusare Tiberium,quod dum patres,
& plebẽ,inualida & inermia,cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim
miles,neq; duorum adulescentiũ nondum adulta autoritate cõprimi queat:
ire ipsum & opponere maiestatẽ imperatoriam debuisse, cessuris, ubi prin-
cipem longa experientia, eundemq; seueritatis, & munificentiæ summum
uidissent. an Augustum fessa ætate toties in Germanias cõmeare potuisse,
Satis prospectum urbanæ seruituti. Tiberium uigentem annis sedere in senatu uerba patrum cauillantem.satis
prospectum urbanæ seruituti:militaribus animis adhibenda fomẽta,ut fer-
re pacem uelint. Immotum aduersus eos sermones, fixumq; Tiberio fuit
Non omittere caput rerum nõ omittere caput rerum, neq; se remq; publicã in casum dare.Multa quip-
pe & diuersa angebant: ualidior per Germaniam exercitus, propior apud
Pannoniã:ille Galliarum opibus subnixus,hic Italię imminens.quos igitur
anteferret? ac ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter

aditi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

adiri,maieſtate ſalua,cui maior è longinquo reuerentia: ſimul adoleſcẽtibus excuſatum,quædam ad patrem reiícere: reſiſtentisq; Germanico, aut Druſo,poſſe à ſe mitigari uel infringi, quod aliud ſubſidium ſi imperatorẽ ſpreuiſſent? Cæterum ut iam iamq; iturís legit comites,conquiſiuit impedimenta,adornauit naues. mox hyemẽ,aut negotia uariè cauſatus,primo prudentes,dein uulgũ,diutiſſimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam *Aſtus Germanici* contracto exercitu,& parata in defectores ultione,dandum adhuc ſpatium ratus,ſi recenti exemplo ſibi ipſi conſulerent,prẽmittit literas ad Cæcinã,uenire ſe ualida manu, ac ni ſupplicium in malos præſumãt, uſurũ promiſcua cæde. Eas Cæcina aquiliferis,ſigniferisq;,& quod maxime caſtrorum ſyncerum erat,occulte recitat: utq; cunctos infamiæ,ſeipſos morti eximant hortatur. nam in pace cauſas & merita ſpectari,ubi bellum ingruat,innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi tentatis quos idoneos rebantur, poſtquam maiorẽ legionum partem in officio uident, de ſentẽtia légati ſtatuunt tempus, quo fœdiſſimũ quenq;, & ſeditioni promptum ferro inuadant. Tunc ſigno inter ſe dato,irrumpunt contubernia,trucidant ignaros,nullo niſi conſcíjs noſcente quod cædis initium,quis finis. Diuerſa omnium quę unquam accidere ciuilium armorũ facies: non prælio,non aduerſis è caſtris,ſed ijſdem è cubilibus,quos ſimul ueſcentis dies,ſimul quietos nox habuerat, diſcedunt in partes,ingerunt tela. clamor,uulnera, ſanguis palàm: cauſa in occulto. cætera fors regit. & quidam bonorum,cæſi. poſtquã intellectum in quos ſæuiretur, peſſimi quoq; arma rapuerant. neq; legatus, aut tribunus moderator adfuit, permiſſa uulgo licentia atq; ultio, & ſatietas. Mox ingreſſus caſtra Germanicus,nõ medicinã illud plurimis cum lachrymis,ſed cladem adpellans,cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hoſtem, piaculum furoris, nec alitet poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impíjs honeſta uulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar,iunctoq; ponte tramittit duodecim millia è legionibus *Incurſio in* ſex,& uiginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum ea ſeditione inte- *Germaniam.* merata modeſtia fuit. Læti neq; procul Germani agitabãt, dum iuſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordijs attinemur. At Romanus agmine propero ſiluã Cæſiam limitemq; à Tiberio cœptum ſcindit. caſtra in limite lo- *Cæſia ſilua* cat,frontem ac tergum uallo,latera concædibus munit. Inde ſaltus obſcuros permeat,conſultatq; ex duobus itineribus,breue & ſolitum ſequatur,an impeditius & intentatum,eoq; hoſtibus incautum. Delecta longiore uia,cætera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem,ac ſolennibus epulis ludicrã. Cæcina cum expeditis cohortibus præire,& obſtantia ſiluarũ amoliri iubetur, legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus inluſtris. uentumq; ad uicos Marſorum, & circun- *Marſorũ uici* datæ ſtationes,ſtratis etiam tum per cubilia,propterq; menſas,nullo metu,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

non ante positis uigilijs: adeo cuncta incuria disiecta erant: neq; belli timor ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiões, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit. quinquagin ta millium spatium ferro flammisq; peruastat. nō sexus, non ætas miseratio nem attulit. profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus tēplum, *Tanfanæ tem/plū. Bructeri* quod Tanfanæ uocabant, solo æquantur. sine uulnere milites, qui semisom nos, inermos, aut palanteis ceciderant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tuban/ *Tubantes* tes, Vsipetes: saltusq; per quos exercitui regressus, insedere, quod gnarū du *Vsipetes* ci: incessitq; itinere & prælio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebāt: mox prima legio, & mediis impedimentis sinistrum latus undeuicesimani, dextrum quintani clausere: uicesima legio terga firmauit, post cæteri socio/ rum. Sed hostes donec agmen per saltus porrigeretur immoti, dein latera, & frontem modice adsultantes, tota ui nouissimos incurrere. turbabanturq; densis Germanorū cateruis leues cohortes, cum Cæsar aduectus ad uicesi/ manos uoce magna, hoc illud tēpus obliterandæ seditionis clamitabat, per/ gerent, properarent culpam in decus uertere. Exarsere animis, unoq; impe tu perruptū hostem redigunt in aperta, cæduntq;: simul primi agminis co/ piæ euasere siluas, castraq; cōmuniuere. Quietum inde iter. fidensq; recenti bus ac priorum oblitus miles in hybernis locatur. Nunciata ea, Tiberiū lætitia curaq; adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quod largien/ dis pecunijs, & missione festinata fauorē militum quæsiuisset, bellica quoq; Germanici gloria angebatur. Rettulit tamen ad senatū de rebus gestis, mul/ taq; de uirtute eius memorauit, magis in speciem uerbis adornata, quàm ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, et finē Illyrici motus lauda uit, sed intētior & fida oratione. Cunctaq; quæ Germanicus indulserat, ser *Iulia* uauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno Iulia supremum di em obijt, ob impudicitiā olim à patre Augusto Pandateria insula, mox op pido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimo nio Tiberij, florētibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreueratq; ut imparem: nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet. imperium ade/ ptus, extorrem, infamem, & post interfectum Posthumum Agrippam om nis spei egenam, inopia, ac tabe longa peremit, obscuram fore necē longin/ *Sempronius* quitate exilij ratus. Par causa sæuitiæ in Semproniū Gracchum, qui fami/ *Gracchus per* lia nobili, solers ingenio, & prauè facundus, eandem Iuliam in matrimonio *uicax adulter* M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditam Tiberio peruicax a/ dulter cōtumacia & odijs in maritum accendebat. literæq; quas Iulia patri Augusto cū insectatione Tiberij scripsit, à Graccho cōpositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam Africi maris insulam, quatuordecim annis exiliū tolerauit. Tunc milites ad cædē missi, inuenere in prominēti littoris nihil læ/ tum operientem, quorum aduentu breue tempus petiuit, ut suprema man/

data

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

data uxori Alliariæ per literas daret, ceruicemq; percussoribus obtulit. constantia mortis haud indignus Sempronio nomine, uita degenerauerat. quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, autore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem uerti, frustra sperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Tatios instituerat. sorte ducti è primorib. ciuitatis unus & uiginti. Tiberius, Drususq;, & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Augustales tunc primũ cœptos turbauit discordia ex certamine histrionũ. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mecœnati obtemperat effuso in amorem Bathylli. neq; ipse abhorrebat talibus studijs, & ciuile rebatur misceri uoluptatibus uulgi. alia Tiberio morũ uia. sed populum per tot annos molliter habitum, nõdum audebat ad duriora uertere. Druso Cęsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello, quod quanquam in æstatem summa ope parabat, initio ueris & repentino in Chattos excursu præcepit. nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrunq; perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ. Segestes parari rebellionem sæpe aliâs, & supremo conuiuio post quod in arma itum, aperuit: suasitq; Varo, ut se, & Arminiũ, & cæteros proceres uinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atq; ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato & ui Arminij cecidit. Segestes, quanquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odijs, quod Arminius filiam eius alij pactam rapuerat: gener inuisus, inimici soceri, quæq; apud concordes uincula charitatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinq; auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoq; castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno, expeditum exercitũ in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones uiarum, & fluminum relicto. nam (rarum illi cœlo) siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter properauerat, imbresq; & fluminũ auctus ingredienti metuebantur. sed Chattis adeo improuisus aduenit, ut quod imbecillũ ætate ac sexu statim captum, aut trucidatũ sit: iuuentus flumẽ Adranam nando tramiserit: Romanosq; pontẽ cœptantis arcebant. dein tormentis, sagittisq; pulsi tẽtatis frustra cõditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis uicisq; in siluas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhenum, nõ ausо hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties æstu magis, q; per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferẽs arma. & Marsos cõgredi ausos, prospero prælio cohibuit.

Nouæ cærimoniæ
Augustaliũ sodalium sacerdotium
Augustales ludi
Germanicus in Chattos
Arminius
p. inceps Cheruscorum
Segestes
Taunus mons
Adrana flu. in Chattis
Mattiũ Chatorum caput
Cherusci
Marsi

Necꝫ multo poſt legati à Segeſte uenerunt, auxilium orantes aduerſus uim populariũ, à quis circuncidebatur, ualidiore apud eos Arminio quãdo bellum ſuadebat. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus cõmotis potior habetur. Addiderat Segeſtes legatis filium
Segimundus nomine Segimundũ. ſed iuuenis conſciẽtia cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, ſacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat uittas, profugus ad rebelles. Adductus tamẽ in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneꝙ exceptus, cum præſidio Gallicã in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit conuertere agmen, pugnatumꝙ in obſidentis, & ereptus Segeſtes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant fœminę nobiles, inter quas uxor Arminij, eademꝙ filia Segeſtis, mariti magis quàm parẽtis animo, necꝫ uicta in lachrymas, necꝫ uoce ſupplex, compreſsis intra ſinum manibus grauidum uterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſꝙ eorum qui tum in deditionẽ ueniebant prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens uiſu & memoria bonæ ſocietatis impa
“ uidus: uerba eius in hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga popu
“ lum Rom. fidei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus
“ ſum, amicos, inimicoſꝙ ex ueſtris utilitatibus delegi, necꝫ odio patrię (quip
“ pe proditores etiam ijs quos anteponunt inuiſi ſunt) uerum quia Romanis
“ Germaniſꝙ idem conducere, & pacem quàm bellum probabam. ergo ra
“ ptorem filiæ meæ, uiolatorem fœderis ueſtri Arminium, apud Varum qui
“ tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitia ducis, quia parum præ
“ ſidij in legibus erat, ut me & Arminium, & conſcios uinciret flagitaui. teſtis
“ illa nox, mihi utinam potius nouiſſima. quę ſecuta ſunt defleri magis, quàm
“ defendi poſſunt. cæterum & inieci cathenas Arminio, & à factione eius in
“ iectas perpeſſus ſum. atꝙ ubi primum tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis ante habeo, necꝫ ob præmium, ſed ut me perfidia exoluã, ſimul gen
“ ti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniam precor. filiam neceſſitate huc addu
“ ctam fateor. tuum erit conſultare, utrum præualeat, quod ex Arminio con
“ cepit, an quod ex me genita eſt. Cæſar clementi reſponſo, liberis propinquiſꝙ eius incolumitatem, ipſi ſedem ueterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenꝙ imperatoris autore Tiberio accepit. Arminij uxor uirilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneꝙ excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſꝙ bellum inuitis, aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Arminium ſuper inſitam uiolentiam, rapta uxor, ſubiectus ſeruitio uxoris uterus, uecordem agebant: uolitabatꝙ per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Necꝫ probris temperabat, egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quo-

rum

rum tot manus unam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, necꝫ aduersus fœminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorũ in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspẽderit: coleret Segestes uictam ripam: redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis excusaturos, quod inter Albim & Rhenum uirgas, & secures, & togam uiderint: aliis gentibus ignorantia imperij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritusꝫ discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitũ adulescentulum, ne seditio sum exercitum paueſcerent: Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas, Arminiũ potius gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur. Conciti per hæc non modo Cherusci, sed conterminæ gentes, tractusꝫ in partis Inguiomerus Arminij patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior Cæsari metus. & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorũ ducit, ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus uexit: simulꝫ pedes, eques, classes apud prædictum amnem cõuenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in cõmilitium adsciti sunt. Bructeros sua urenteis, expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit, interꝫ cædẽ & prædam reperit undeuicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmẽ ad ultimos Bructerorum: quantumꝫ Amisiam, & Luppiam amnes inter, uastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionũꝫ insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus duciꝫ, permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denicꝫ ob casus bellorum, & sortem hominum: præmisso Cæcina ut occulta saltuum scrutaretur, pontesꝫ & aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Incedunt mœstos locos, uisuꝫ ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principijs trium legionũ manus ostentabant: dein semiruto uallo, humili fossa accisæ iã reliquię cõsedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta uel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumꝫ artus, simul truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut uincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas, primum ubi uulnus Varo adactum, ubi infelici dextra, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ scrobes: utꝫ signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo

Cherusci
Inguiomerus
Bructeri
Amisia flu.
Frisiorũ fines
Chauci
Luppia
Teutoburgiensis saltus
Vari Quintilij castra
Aræ barbaræ

noscente

noſcente, alienas reliquias an ſuorum, humo tegeret, omnes ut cõiunctos, ut conſanguineos, aucta in hoſtem ira, mœſti ſimul & infenſi condebant. Primum extruendo tumulo ceſpitẽ Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos, & præſentibus doloris ſocius. Quod Tiberio haud probatũ, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti, ſiue exercitũ imagine cæſorum inſepultorumq́, tardatũ ad prælia, & formidoloſiorẽ hoſtium credebat. neq́ imperatorem auguratu, & uetuſtiſſimis cærimonijs præditum attrectare feralia debuiſſe. Sed Germanicus cedentẽ in auia Arminium ſecutus, ubi primum copia fuit, euehi equites, campumq́ quẽ hoſtis inſederat, eripi iubet. Arminius colligi ſuos, & propinquare ſiluis monitos, uertit repente, mox ſignum prorumpendi dedit ijs, quos per ſaltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, miſſæq́ ſubſidiariæ cohortes, & fugientiũ agmine impulſæ auxerant conſternationẽ: trudebanturq́ in paludem gnaram uincentibus, iniquã neſcijs, ni Cæſar productas legiones inſtruxiſſet: inde hoſtibus terror, fiducia militi, & manibus æquis abſceſſum. Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe ut aduexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum iuſſa, Cæcina qui ſuum militẽ ducebat, monitus (quãquam notis itineribus regrederetur) pontes lõgos quàm maturrimè ſuperare. Anguſtus is trames, uaſtas inter paludes, & quondã à L. Domitio aggeratus: cætera limoſa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum ſiluæ paulatim adcliues, quas tum Arminius impleuit, compendijs uiarũ, & cito agmine, onuſtum ſarcinis armisq́ militẽ cum anteueniſſet. Cæcinnæ dubitanti quo nam modo ruptos uetuſtate pontes reponeret, ſimulq́ propulſaret hoſtem, caſtrametari in loco placuit, ut opus & alij prælium inciperent. Barbari perfringere ſtationes, ſeq́ inferre munitoribus niſſi, laceſſunt, circũgrediuntur, occurſant. miſcetur operantium bellantiumq́ clamor, & cuncta pariter Romanis aduerſa, locus uligine profunda, idem ad gradũ inſtabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq́ librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prælia, procera mẽbra, haſtæ ingentes ad uulnera facienda, quãuis procul. nox demũ inclinantis tũ legiones aduerſæ pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidẽ ſumpta quiete, quantũ aquarũ circumſurgentib. iugis oritur, uertere in ſubiecta. merſaq́ humo, & obruto quod effectũ operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimũ id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat, ſecundarum ambiguarumq́ rerum ſciens, eóq́ interritus. Igitur futura uoluens, non aliud repperit, q̃ ut hoſtem ſiluis coherceret, donec ſaucij, quantumq́ grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludum porrigebatur planicies, quę tenuem aciem paterctur. Deliguntur legiones quinta dextro lateri, undecuigeſima in læuum, primani ducendum ad agmen, uiceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cum barbari feſtis

Manib. æquis abſceſſum

Pontes longi

Cheruſci

ſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta uallium ac reſultantis ſaltus cõplerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipſi paſſim adiacerent uallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm peruigiles. du cemq; terruit dira quies. nam Quintilium Varũ ſanguine oblitum, & palu- *Dira quies*
dibus emerſum, cernere & audire uiſus eſt, uelut uocantẽ, non tamẽ obſecu tus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locũ deſeruere, capto propere campo humentia ultra. Neq; tamen Arminius, quanquã libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæ ſere cœno, foſſisq; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorũ or do, utq; tali in tempore, ſibi quiſq; properus, & lentæ aduerſum imperia au res, irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, & eodẽmq; iterum fa to uictæ legiones. Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmen, equisq; maxi me uulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus diſijcere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neq; aduerſum ferri ingruentia tela, neq; figi limoſa humo poterant. Cæcina dum ſuſtẽtat aciẽ, ſuffoſſo equo delapſus circũueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet. iuuit hoſtiũ auiditas, omiſſa cæde, prædam ſectantiũ, eniſæq; legiones ueſperaſcente die in aperta & ſolida. neq; is miſeriarum fi nis, ſtruẽdum uallum, petendus agger. amiſſa magna ex parte, per quæ ege ritur humus aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non formenta ſau cijs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidẽtes, funeſtas tenebras, & tot ho minum millibus unũ iam reliquum diem lamentabãtur. Forte equus abru ptis uinculis uagus & clamore territus, quoſdã occurrentiũ obturbauit. tan ta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas, quarũ decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tu- *Decumana*
tior. Cæcinna comperto, uanam eſſe formidinẽ, cum tamẽ neq; autoritate, *porta*
neq; precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proie ctus in limine portæ, miſeratiõe demũ, quia per corpus legati eundum erat, clauſit uiam: ſimul tribuni & centuriones falſum pauorẽ docuerunt. Tunc cõtractos in principia, iuſſosq; dicta cum ſilentio accipere, tẽporis, ac neceſſi tatis monet: unam in armis ſalutẽ, ſed ea conſilio tẽperanda: manendúmq; intra uallum, donec expugnãdi hoſtes ſpe, propius ſuccederẽt: mox undiq; erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerẽt, pluris ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at uictoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat. reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorum tribunorúmq; nulla ambi tione fortiſſimo cuiq; bellatori tradit: ut hi, mox pedes, in hoſtem inuade rent. Haud minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſen tentijs agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſsósq; rurſum per humida & impedita circumuenirẽt, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, *Inguiomerus*
ut uallum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ut uallum armis ambirẽt,promptam expugnationẽ,plures captiuos,incor/ruptã prædam fore. Igitur orta die,proruunt fossas,inĳciunt crates,summa ualli prensant,raro super milite,& quasi ob metũ defixo. Postq; hæsere mu nimentis,datur cohortibus signũ,cornuaq; ac tubæ concinuere:exin clamo re & impetu tergis Germanorũ circunfunduntur,exprobrantes,non hic sil/uas,nec paludes,sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidiũ, & paucos ac semermos cogitanti,sonus tubarũ,fulgor armorũ quanto inopina, tanto maiora offenduntur. cadebantq; ut rebus secundis auidi,ita aduersis incau/ti. Arminius integer,Inguiomerus post graue uulnus,pugnã deseruere. uul gus trucidatũ est,donec ira & dies permansit: nocte demũ reuersæ legiones, quamuis plus uulnerũ,eadem ciborum egestas fatigaret,uim,sanitatẽ,copi/as,cũcta in uictoria habuere. Peruaserat interim circumuenti exercitus fa/
Agrippina ma,& infesto Germanorũ agmine Gallias peti,ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset,erant qui id flagitiũ formidine auderẽt. sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusq; ut
C. Plinius ger manicorũ bel/lorũ scriptor quis inops,aut saucius,uestẽ & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius Ger manicorũ bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis laudes & gra tes reuersis legionibus habentem. Id Tiberĳ animũ altius penetrauit. nõ enim simplices eas curas,nec aduersus externos militẽ quæri: nihil relictum imperatoribus,ubi fœmina manipulos interuisat, signa adeat,largitionem tentet,tanquã parum ambitiose filiũ ducis gregali habitu circumferat, Cæ/saremq; Caligulam appellari uelit: potiorẽ iam apud exercitus Agrippinã quàm legatos,quàm duces:cõpressam à muliere seditionẽ, cui nomen prin
Scianus cipis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatq; Scianus peritia morũ Tiberĳ, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaq; promeret.

At Germanicus legionũ, quas nauibus uexerat, secundam & quartam/
P. Vitellius decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit,quo leuior classis uado so mari innaret,uel reciproco sideret. Vitellius primũ iter sicca humo aut mo dicè adlabente æstu,quietũ habuit. mox impulsu aquilonis simul sydere æ/quinoctĳ,quo maxime tumescit Oceanus,rapi,agiq; agmen, & opplebam/tur terræ. eadem freto,littori,campis facies. neq; discerni poterãt incerta ab solidis,breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iu/menta,sarcinę. corpora exanima,interfluũt,occurrant. permiscentur inter se manipuli,modo pectore,modo ore tenus extantes,aliquando subtracto so lo dissecti aut obruti. nec uox,& mutui hortatus iuuabant. aduersante unda nihil strenuus ab ignauo,sapiens à prudenti, consilia à casu differre, cuncta pari uiolentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctauere sine utensilibus, sine igni, magna pars nu/do aut mulcato corpore, haud minus miserabiles, quàm quos hostis cir/cunsidet. quippe illis etiam honestæ mortis usus: his inglorium exitium.

lux

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lux reddidit terrã̃.penetratũq; ad amnem Viſurgin,quo Cæſar claſſe cõ- *Viſurgis flu.*
tenderat.impoſitæ deinde legiones,uagante fama ſubmerſas.nec fides ſalu
tis,antequã Cæſarem exercitumq; reducem uidere. Iam Stertinius ad ac- *Stertinius*
cipiendum in deditionẽ Segimerũ fratrem Segeſtis præmiſſus,ipſum & fi- *Segimerus*
lium eius in ciuitatẽ Vbiorũ perduxerat. data utriq; uenia,facile Segimero,
cunctatius filio: quia Quintilij Vari corpus inluſiſſe dicebatur. Cæterum
ad ſupplẽda exercitus damna certauere Gallię, Hiſpanię, Italia,quod cuiq;
promptum,arma, equos, aurum, offerentes: quorum laudato ſtudio Ger-
manicus, armis modo & equis ad bellũ ſumptis, propria pecunia militem
iuuit.utq; cladis memoriã etiam comitate leniret,circumire ſaucios,facta ſin
gulorum extollere, uulnera intuens,alium ſpe,aliũ gloria, cunctos alloquio
& cura,ſibiq; & prælio firmabat. Decreta eo anno triumphalia inſignia
A.Cęcinę,L.Apronio,C.Silio,ob res cum Germanico geſtas.Nomen pa *Pater patriæ*
tris patrię Tiberius à populo ſæpius ingeſtum,repudiauit:neq; in acta ſua
iurari,quanq; cenſente ſenatu,permiſit: cuncta mortaliũ incerta, quantoq;
plus adeptus foret, tanto ſe magis in lubrico dictans:non tamen ideo facie-
bat fidem ciuilis animi.nam legem maieſtatis reduxerat,cui nomẽ apud ue- *Maieſtatis lex*
teres idem,ſed alia in iudiciũ uenichãt,ſi quis proditione exercitum, aut ple- *reducta*
bem ſeditionibus,denicq; male geſta Rep. maieſtatem populi Romani mi-
nuiſſet: facta arguebantur,dicta impune erant. Primus Auguſtus cognitio *Facta argue-*
nem de famoſis libellis,ſpecie legis eius tractauit,cõmotus Caſſij Seueri libi- *bantur, dicta*
dine,qua uiros fœminasq; inluſtres,procacibus ſcriptis diffamauerat: mox *impune erant*
Tiberius cõſultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maieſtatis redde-
rentur,exercendas leges eſſe reſpondit. Hunc quoq; aſperauere carmina in
certis autoribus uulgata in ſęuitiã ſuperbiamq; eius,& diſcordem cum ma-
tre animũ. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio,modicis equitibus *Falanius*
Romanis prætentata crimina,ut quibus initijs,quanta Tiberij arte grauiſsi- *equ. Ro.*
mum exitiũ irrepſerit,dein repreſſum ſit,poſtremo arſerit, cũctaq; corripue
rit,noſcat. Falanio obijciebat accuſator,quod inter cultores Auguſti,qui *Aug.Romæ*
per omnes domos in modum collegiorũ habebantur,Caſsium quendã mi- *per omnes do-*
mum corpore infamem adſciuiſſet: quodq; uenditis hortis, ſtatuam Augu *mos cultus*
ſti ſimul mancipaſſet. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen *Rubrius eq.*
Auguſti. Quæ ubi Tiberio notuere, ſcripſit conſulibus. non ideo decre-
tum patri ſuo cœlum,ut in pernicię ciuium is honor uerteretur. Caſsium hi
ſtrionem ſolitum inter alios eiuſdem artis intereſſe ludis, quos mater ſua in
memoriam Auguſti ſacraſſet. Nec cõtra religiones fieri, quod effigies eius,
ut alia numinũ ſimulachra,uenditionibus hortorũ & domuũ accedant. Iuſ-
iurandum perinde æſtimãdum,quàm ſi Iouem fefelliſſet. deorum iniurias,
dijs curæ. Nec multo poſt Granium Marcellũ prætorem Bithyniæ quæ-
ſtor ipſius Cæpio Criſpinus maieſtatis poſtulauit, ſubſcribente Romano *Cæp.Criſpin.*

Rom. Hispo Hispone.qui formam uitæ iniit, quã postea celebrem miseriæ temporũ, & audaciæ hominum fecerunt.nam egens,ignotus,inquies,dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit,mox clarissimo cuicp periculũ facessit, potentiã apud unũ,odium apud omnes adeptus,dedit exemplũ quod secuti ex paupertate diuites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac postremũ sibi
Granius Marcellus inuenere.Sed Marcellum insimulabat, sinistras de Tiberio sermones habuisse.ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdissima quæcp deligeret accusator,obiectaretcp reo.nam quia uera erant,etiã dicta credebantur. Addidit Hispo,statuam Marcelli altius quàm Cæsarũ sitam, & alia in statua,amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeo,ut rupta taciturnitate proclamaret, se quocp in ea causa laturum sententiam palàm,& iuratum, quo cæteris eadem necessitas fieret. Manebant etiã
Vestigia morientis libertatis tum uestigia morientis libertatis.Igitur Cn.Piso, quo, inquit, loco censebis Cæsar?si primus,habebo quod sequar. si post omnes, uercor ne imprudẽs dissentiam.permotus his, quantocp incautius efferbuerat, pœnitentia patiens tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecunijs repetundis ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adsidebat in cornu tribunalis,ne prætorem curuli depelleret:multacp eo coràm aduersus ambitum & potentium preces constituta: sed dum ueritati consulitur,li-
Pius Aurelius bertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, quæstus mole publicæ uiæ,ductucp aquarum,labefactas ædis suas, auxiliũ patrum inuocabat.resistentibus ærarij prætoribus subuenit Cæsar,pretiumcp ædiũ Au-
Tiberij liberalitas relio tribuit,erogandæ per honesta pecuniæ cupiẽs.quam uirtutẽ diu retinuit,cum cæteras exueret.Propertio Celeri prætorio,ueniã ordinis ob paupertatem petẽti,decies sestertium largitus est,satis cõperto,paternas ei angustias esse,tentantis eadẽ alios probare causam senatui iussit,cupidine seueritatis,in his etiam quæ rite faceret,acerbus.unde cæteri silentium et paupertatẽ confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus
Tiberis auctus auctus Tiberis,plana urbis stagnauerat.relabentem secuta est ædificiorum & hominũ strages. Igitur censuit Asinius Gallus,ut libri Sibyllini aditẽtur. renuit Tiberius, perinde diuina humanacp obtegens:sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni & L.Aruntio mandatũ. Achaiam ac Macedoniam onera deprecãtis,leuari in præsens proconsulari imperio,tradicp Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat,Drusus præsedit,quanquã uili sanguine nimis gaudens, quod uulgus formidolosum ,& pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, uariè trahebant, alij tædio cœtus, quidam tristitia ingenij & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam mouendascp populi offensiones concessam filio materiem. quanquam, id quod dictum est, theatri licentia proximo

priore

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

priore anno cœpta, grauius tum erupit, occisis nom modo è plebe, & militibus & centurione, uulnerato tribuno prætoriæ cohortis dum probra in magistratus & dissensionē uulgi prohibēt. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturq; sententiæ, ut prætoribus ius uirgarū in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituscq; est Asinij Galli oratione silente Tiberio, qui ea simulachra libertatis senatui præbebat: ualuit tamē intercessio, quia diuus Augustus immunes uerberū histriones quondā responderat, necq; fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorū multa decernuntur, ex quis maximè insignia: Ne domos Pantomimorū senator introiret: ne egrediēteis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi cq; in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Templū in colonia Tarraconensi struereturAugusto petentibus Hispanis permissum, datumq; in omnes prouincias exemplum. Cētesimam rerum uenalium post bella ciuilia institutā, deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti, simul imparem oneri Remp. nisi uicesimo militiæ anno uterani dimitterentur. ita proximę seditionis male consulta, quibus sexdecim stipendiorū finem expresserāt, abolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Aruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes uerterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæq; municipiorum & coloniarum legationes, orātibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idq; ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates differuere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabat) in riuos diductus superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur obstrui recusantes, quippe in adiacentia erupturum: optume rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utq; originem ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint: quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatū, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio ualuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaia & Macedonia, Id quoq; morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac pleroscq; ad finem uitæ in ijsdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Causæ uariæ traduntur: alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidia, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, ut callidū eius ingenium, ita anxium iudicium: neq; enim eminentis uirtutes sectabatur, & rursum uitia oderat. ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat. qua hæsitatione postremo eò prouectus est, ut mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi urbe non erat passurus. De co-

Haterius Agrippa
Asini. Gallus
Histriones immunes uerberum
Mulctare exilio.
Templum Augusto.
Centesimā rerum uenalium deprecatur populus Rom.
Florentini
Clanis flu.
Arnus flu.
Interamnates
Nar flu.
Reatini
Velinus lacus
Tiberius imperia prouinciarum præfectis continuare solitus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Comitia consularia

mitijs cõsularibus, quæ tũ primũ illo principe, ac deinceps fuere, uix quicq̃ firmare ausim: adeo diuersa non modo apud autores, sed in ipsius orationibus reperiunt. Modo subtractis cãdidatorum nominibus, originẽ cuiusq̃ & uitã, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligeret: aliquando ea quoq̃ significatione subtracta, cãdidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curã pollicitus est. plerunq̃ eos tãtum apud se professos differuit, quorũ nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis cõfiderent. speciosa uerbis, re inania, aut subdola: quantoq̃ maiore libertatis imagine tegebant, tanto eruptura ad infensius seruitium.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER SECVNDVS

Vonones Phrahatis filius

ISENNA Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna, prouinciæq̃ Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitũ Roma, acceptúmque regem, quamuis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nã Phrahates quanquam depulisset exercitus, ducesq̃ Romanos, cuncta uenerantiũ officia ad Augustum uerterat, partemq̃ prolis, firmandæ amicitiæ miserat, haud perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob internas cædes, uenere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem uetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitq̃ opibus. Et accepere barbari lætantes, ut fermè ad noua imperia. Mox subit pudor degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum: iam inter prouincias Romanas solium Arsacidarum haberi dariq̃: Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris tot per annos seruitutem perpessum Parthis imperitet? Accẽdebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, raro uenatu, segni equorum cura, quoties per urbes incederet lecticæ gestamine, fastúque erga patrias epulas: irridebantur & Græci comites, ac uilissima utensilium anulo clausa. sed prompti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis uirtutes, noua uitia, & quia ipsorum maioribus alie-

Artabanus Dahæ pop. Armenia

na perinde odiũ prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine apud Dahas adultus excitur, primoq̃ congressu fusus, reparat uires, regnoq̃ potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, uacua tunc, interq̃ Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonij, qui Artauasden

uaſden regem Armeniorum ſpecie amicitiæ inlectum, dein cathenis onera- *Artauaſdes*
tũ, poſtremo interfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris nobis infen- *Artaxias*
ſus, Arſacidarũ ui ſęcꝫ regnum cꝫ tutatus eſt. occiſo Artaxia per dolum pro
pinquorum, datus à Cæſare Armenijs Tigranes, deductuſcꝫ in regnum à *Tigranes*
Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, necꝫ liberis eius,
quanquã ſociatis more externo in matrimoniũ regnũcꝫ dein iuſſu Auguſti
impoſitus Artauaſdes, & nõ ſine clade noſtra deiectus. Tum C. Cæſar cõ-
ponendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen origine Medum, ob inſi- *Ariobarzanes*
gnem corporis formam, & præclarũ animum uolentibus Armenijs præfe-
cit. Ariobarzane morte fortuita abſumpto, ſtirpẽ eius haud tolerauere, ten-
tatocꝫ fœminę imperio, cui nomen Erato, eacꝫ breui pulſa, incerti ſolutiꝫ, *Erato regina*
& magis ſine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum
accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, & parum ſubſidij in Armenijs, uel
ſi noſtra ui defenderetur, bellũ aduerſus Parthos ſumẽdum erat, rector Sy-
riæ Creticus Sillanus excitũ cuſtodia circundat, manente luxu & regio no- *Creticus Sil-*
mine, quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. *lanus*

Cæterum Tiberio haud ingratũ accidit, turbari res orientis, ut ea ſpecie
Germanicũ ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſcꝫ prouincijs impoſitum,
dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quãto acriora in eum ſtudia militũ,
& auerſa patrui uoluntas, celerandæ uictoriæ intentior, tractare prælíorum
uias, & quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua uel proſpera eueniſ-
ſent: fundi Germanos acie & iuſtis locis, iuuari ſiluis, paludibus, breui æſta- *Apud Germa-*
te, & præmatura hyeme: ſuum militẽ haud perinde uulneribus, quàm ſpa- *nos breuis æ-*
tijs itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis, lon- *ſtas, præmatu-*
gum impedimentorum agmen, opportunum ad inſidias, defenſantibus ini- *ra hyems*
quum: at ſi mare intretur, promptam ipſis poſſeſsionem, & hoſtibus igno-
tam: ſimul bellum maturius incipi, legionesꝫ & cõmeatus pariter uehi: inte
grum equitẽ, equoſcꝫ per ora & alueos fluminũ media in Germania fore.
Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio et Cantio. Silius *P. Vitellius*
& Anteius & Cæcina fabricandę claſsi pręponuntur. Mille naues ſufficere *Cantius*
uiſæ, properatæcꝫ, aliæ breues anguſta puppi, proracꝫ, & lato utero, quo fa- *Silius*
cilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut ſine noxa ſiderẽt: plures *Anteius*
appoſitis utrinꝫ gubernaculis, cõuerſo ut repente remigio, hinc uel illinc ad *Cæcina*
pellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta ueherentur, ſimul
aptæ ferendis equis, aut commeatui, uelis habiles, citæ remis, augebantur
alacritate militũ in ſpeciem ac terrorẽ. Inſula Batauorum in quã conuenirẽt *Batauorum*
prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendisꝫ copijs, & tranſmittendũ ad bel *Inſula*
lum opportuna. Nam Rhenus uno alueo cõtinuus, aut modicas inſulas cir- *Rhenus*
cumueniẽs, apud principium agri Batani, uelut in duos amnes diuidit, ſer-
uatꝫ nomẽ & uiolentiam curſus, quà Germaniã prætehitur, donec Occa-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

no miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior ad uenit, uerſo cogno-
Vahalis mento Vahalem accolę dicunt, mox id quoq; uocabulũ mutat Moſa flumi-
Moſa flu. ne, eiusq; immenſo ore eundẽ in Oceanum effunditur. Sed Cæſar dum
adiguntur naues, Silium legatum cum expedita manu inruptionẽ in Chat-
In Catthos tos facere iubet. ipſe, audito caſtellũ Lupiæ flumini adpoſitum obſideri, ſex
inruptio legiones eò duxit. neq; Silio ob ſubitos imbres aliud actum, q̃ ut modicam
Luppia flu. prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq;
Arpus prin- Cæſari copiam pugnæ obſeſſores fecere, ad famã aduentus eius dilapſi, tu-
ceps chattorũ mulum tamen nuper Varianis legionibus ſtructum, & ueterẽ aram Druſo
ſitam diſiecerant, Reſtituit aram, honoriq; patris princeps ipſe cum legioni-
Aliſo caſtellũ bus decucurrit. Tumulũ iterare haud uiſum. & cuncta inter caſtellũ Aliſo-
in ripa Lup- nem ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; claſsis ad-
piæ fluminis uenerat, cũ præmiſſo cõmeatu, & diſtributis in legiones, ac ſocios nauibus,
Druſian. foſſa foſſam, cui Druſianæ nomen, ingreſſus, precatusq; Druſum patrem, ut ſe
eadem auſum, libens placatusq; exemplo ac memoria conſiliorum atq; ope-
rum iuuaret: lacus inde & Oceanum uſq; ad Amiſiam flumen ſecunda na-
Amiſia flu. uigatione peruehitur. claſſis Amiſiæ relicta læuo amne. erratũq; in eo quod
non ſubuexit. transpoſuit militẽ dextras in terras iturum. ita plures dies effi-
ciendis pontibus abſumpti. Et eques quidẽ ac legiones prima æſtuaria non
dum adcreſcente unda intrepidi tranſire: poſtremũ auxiliorũ agmen, Bata-
uiq; in parte ea dum inſultãt aquis artem q; nandi oſtentant, turbati, & qui-
Angriuarij dam hauſti ſunt. Metãti caſtra Cæſari Angriuariorũ defectio à tergo nun-
ciatur. Miſſus illico Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cædibus
Viſurgis flu. perfidiam ultus eſt. flumen Viſurgis Romanos Cheruſcosq; interfluebat.
Cheruſci eius in ripa cum cęteris primoribus Arminius adſtitit, quæſitoq; an Cæſar
ueniſſet, poſtquam adeſſe reſponſum eſt ut liceret cum fratre conloqui ora-
Flauius Armi uit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, inſignis fide, & amiſſo per uul-
nij frater nus oculo paucis ante annis duce Tiberio. tum permiſſum. progreſſusq; fa-
lutatur ab Arminio. qui amotis ſtipatoribus, ut ſagittarij noſtra pro ripa
diſpoſiti abſcederent, poſtulat, & poſtquã digreſſi, unde ea deformitas oris
interrogat fratrem. illo locum, & prælium referente, quodnam præmium re-
cepiſſet exquirit. Flauius aucta ſtipendia, torquem, & coronam aliaq; mili-
taria dona memorat, inridente Arminio uilia ſeruitij pretia. Exin diuerſi or-
diuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, & uictis graues pœ-
nas. in deditionem uenienti paratam clementiam, neq; coniugem & filium
eius hoſtiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatẽ auitam, penetralis Germaniæ
deos, matrem precum ſociam, ne propinquorum & adfinium, denicq; gen-
tis ſuæ deſertor & proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde
ad iurgia prolapſi, quo minus pugnam conſererent, ne flumine quidem in-
teriecto cohibebantur, ni Stertinius adcurrẽs, plenũ iræ armáq; & equum

poſcen

poſcentem Flauium attinuiſſet.cernebatur cõtra minitabundus Arminius, prælium q̃ denuncians.nã pleraq̃ latino ſermone interiaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar niſi pontibus præſidijſq̃ impoſitis dare in diſcrimen legiones haud imperatoriũ ratus,equitem uado tramittit.præfuere Stertinius,& è numero primipilarium Aemilius, diſtantibus locis inuecti,ut hoſtem deducerẽt.qua celerrimus amnis,Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cheruſci fugam ſimulantes in planiciem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti & undiq̃ effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus,collectóſq̃ in orbem pars congreſsi,quidam eminus proturbant. Carioualda diu ſuſtentata hoſtium ſæuitia, hortatus ſuos ut ingruentes cateruos globo fringerent,atq̃ ipſe in denſiſsimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobiliũ circa.cæteros uis ſua, aut equites cum Stertinio Aemilioq̃ ſubueniẽtes,periculo exemere. Cæſar tranſgreſſus Viſurgim,indicio perfugę cognoſcit delectũ ab Arminio locum pugnæ,cõueniſſe & alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſurósq̃ nocturnam caſtrorum oppugnationẽ. habita indici fides,& cernebãtur ignes, ſuggreſſiq̃ propius ſpeculatores audiri fremitũ equorũ, immenſiq̃ & inconditi agminis murmur attulere, Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine,exploran dos militum animos ratus,quo nam id modo incorruptũ foret,ſecum agitabat. Tribunos & cẽturiones lęta ſæpius quàm cõperta nunciare,libertorum ſeruilia ingenia,amicis ineſſe adulationem:ſi concio uocetur,illic quoq̃, quę pauci incipiant, reliquos adſtrepere:penitus noſcendas mentes, cum ſecreti & incuſtoditi inter militaris cibos,ſpem aut metũ proferrent. Nocte cœpta, egreſſus augurali,per occulta & uigilibus ignara,comite uno,contectus humeros ferina pelle,adit caſtrorum uias,adſiſtit tabernaculis, fruiturq̃ fama ſui:cum hic nobilitatẽ ducis,decorẽ alius, plurimi patientiã, comitatem, per ſeria per iocos eundem animũ,laudibus ferrent:reddendamq̃ gratiã in acie faterentur,ſimul perfidos & ruptores pacis,ultioni & gloriæ mactãdos. Inter quæ unus hoſtium latinæ linguæ ſciens,acto ad uallum equo, uoce magna,coniuges,& agros,& ſtipẽdij indies,donec bellaretur, ſeſtertios centenos,ſi quis transfugiſſet Arminij nomine pollicetur. Incendit ea cõtumelia legionum iras,ueniret dies,daretur pugna, ſumpturũ militẽ Germanorum agros,tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare. Tertia fermè uigilia adſultatum eſt caſtris ſine conięctu teli,poſtq̃ crebras pro munimẽtis cohortes, & nihil remiſſum ſenſere. Nox eadẽ lætã Germanico quietẽ tulit,uiditq̃ ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſa prætexta,pulchriorẽ aliam manibus auię Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine,addicẽtibus auſpicijs uocat concionẽ,& quæ ſapientia,præviſa,aptáq̃ imminẽti pugnę diſſerit. Non campos modo militi Romano

Latinus ſermo

Cariouald dux Batauorum

Cheruſci

Herculi ſacra ſilua

Auguralis porta

Operari, pro ſacrificare

Addicentibus auſpicijs

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ad prælium bonos, ſed ſi ratio adſit, ſiluas & ſaltus. nec enim immenſa bar-
Enormes haſtæ Cheruſcorum barorum ſcuta, enormis haſtas inter truncos arborũ, & enata humo uirgul-
ta perinde haberi q̃ pila, & gladios, & hærẽtia corpori tegmina, denſarent
Germanorum armatura ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne
ſcuta quidẽ ferro, neruóue firmata, ſed uiminũ textus, uel tenuis & fucatas
Textus uiminum ſiue tabulæ coloríb. fucatæ, p ſcutis colore tabulas: primam utcunq; aciem haſtatã, cæteris præuſta aut breuia
tela: iam corpus ut uiſu toruum, & ad breuem impetum ualidũ, ſic nulla uul
nerum patiẽtia, ſine pudore flagitij, ſine cura ducum, abire, fugere, pauidos
aduerſis, inter ſecunda, non diuini, non humani iuris memores: Si tædio
Albis uiarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorẽ iam Albim quàm
Rhenus Rhenum: neq; bellum ultra, modo ſe patris, patruiq; ueſtigia prementem,
ijſdem in terris uictorem ſiſterent. Orationem ducis ſecutus militum ar-
Arminius dor: ſignúmq; pugnæ datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorũ pro-
Cheruſcorum princeps ceres omittebant ſuos quiſq; teſtari. Hos eſſe Romanos Variani exerci-
Germanorum proceres tus fugaciſsimos, qui ne bellum tolerarent, ſeditionem induerint: quorum
pars onuſta uulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, in
ſenſis rurſum hoſtibus, aduerſis diſs obijciant, nulla boni ſpe: claſſem quip-
pe & auia oceani quæſita ne quis ueniẽtibus occurreret, ne pulſos premeret:
ſed ubi miſcuerint manus, inane uictis uentorũ remorúmue ſubſidium: me
miniſſent modo auaritiæ, crudelitatis, ſuperbiæ: aliud ſibi reliquum q̃ tene-
re libertatem, aut mori ante ſeruitium? Sic accenſos & prælium poſcentes
Idiſtauiſum dictionẽ Germanicam eſſe reor cũ ſuo articulo. dieſtauiſen ſiue ſtaduiſen, id eſt ripenſe pratũ ſiue ad ripam uergens, puta Viſurgis fluuij in cãpum, cui Idiſtauiſo nomen, deducunt: is medius inter Viſurgim & col-
les, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montiũ reſiſtunt, inæqualiter
ſinuatur. ponè tergum inſurgebat ſilua editis in altum ramis, & pura humo
inter arborum truncos. campum & prima ſiluarum, barbara acies tenuit: ſo-
li Cheruſci iuga inſedere, ut præliantibus Romanis deſuper incurrerent.
Noſter exercitus ſic inceſſit: auxiliares Galli, Germaniq; in frõte, poſt quos
pedites ſagittarij, dein quatuor legiões, & cũ duabus prætorijs cohortibus,
ac delecto equite Cæſar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum
equite ſagittario, cæteræq; ſociorũ cohortes. Intentus paratúsq; miles ut
ordo agminis in aciem adſiſteret. Viſis Cheruſcorum cateruis, quæ per fero
ciam proruperant, ualidiſsimos equitum incurrere latus, Stertinium cum
cæteris turmis circumgredi, tergáue inuadere iubet, ipſe in tempore adfutu-
Augurium aquilarum rus. Interea pulcherrimum augurium octo aquilæ petere ſiluas, & intrare ui
ſæ, Imperatorem aduertere: exclamat Irent, ſequerent̃ Romanas aues. pro-
pria legionum numina. ſimul pedeſtris acies infertur, & præmiſſus eques
poſtremos ac latera impulit. mirúmq; dictu, duo hoſtium agmina diuerſa
fuga, qui ſiluam tenuerant in aperta, qui campis adſtiterant, in ſiluam rue-
bant. medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis
Arminius manu, uoce, uulnere, ſuſtẽtabat pugnã. Incubuerátq; ſagittarijs,

illa

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

illa rupturus,ni Rhætorũ Vindelicorumq; & Gallicæ cohortes ſigna obiecciſſent:niſu tamen corporis & impetu equi peruaſit, oblitus faciem ſuo cruore ne noſceretur.quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus,emiſſumq; tradiderunt. Virtus ſeu fraus eadem Inguiomero effugium dedit.ceteri paſsim trucidati.& pleroſq; tranare Viſurgim conantes,iniecta tela aut uis fluminis,poſtremo moles ruentium,& incidẽtes ripæ,operuere. quidam turpi fuga in ſumma arborum niſi ramisq; ſe occultantes, admotis ſagittarijs per ludibrium figebãtur:alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea uictoria,neq; cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæſi hoſtes, decem milia paſſuum cadaueribus atq; armis oppleuere, repertis inter ſpolia eorum cathenis,quas in Romanos,ut non dubio euentu portauerant.Miles in loco prælij Tiberium imperatorem ſalutauit, ſtruxitq; aggerem & in modum trophæorum arma, ſubſcriptis uictarũ gentium nominibus impoſuit. Haud perinde Germanos uulnera,luctus,excidia, q; ea ſpecies dolore & ira adfecit.qui modo abire ſedibus, trans Albim cõcedere parabant,pugnam uolunt,arma rapiunt,plebes,primores,iuuentus, ſenes, agmen Romanum repente incurſant,turbant, poſtremo deligunt locum, flumine & ſiluis clauſum,arcta intus planicie, & humida: ſiluas quoq; profunda palus ambibat, niſi quod latus unum Angriuarij lato aggere extulerant,quo à Cheruſcis dirimerentur.hic pedes adſtitit, equitem propinquis lucis texere,ut ingreſsis ſiluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæſari incognitum:cõſilia,locos,prompta,occulta nouerat,aſtusq; hoſtium in perniciem ipſis uertebat.Seio Tuberoni legato tradit equitem,campumq; peditum aciem ita inſtruxit,ut pars æquo in ſiluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduũ, ſibi:cætera legatis permiſit. quibus plana euenerant,facile inrupere:quis impugnandus agger,ut ſi murum ſuccederent, grauibus ſupernè ictibus conflictabantur. Senſit dux imparem cominus pugnã,remotisq; paulum legionibus, funditores libratoresq; excutere tela,& proturbare hoſtem iubet,miſſæ è tormentis haſtæ. quantoq; conſpicui magis propugnatores,tanto pluribus uulneribus deiecti.Primus Cæſar cum prætorijs cohortibus capto uallo dedit impetum in ſiluas. conlato illic gradu certatum. hoſtem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. utriſq; neceſsitas in loco, ſpes in uirtute, ſalus ex uictoria. Nec minor Germanis animus, ſed genere pugnæ & armorum ſuperabantur, cum ingens multitudo arctis locis prælongas haſtas non protenderet, non colligeret,neq; adſultibus & uelocitate corporũ uteretur,coacta ſtabile ad prælium:contra miles,cui ſcutum pectori adpreſſum, & inſidens capulo manus, latos barbarorũ artus,nuda ora foderet,uiamq; ſtrage hoſtiũ aperiret,impromptо iam Arminio ob continua pericula,ſiue illũ recens acceptũ uulnus tardauerat.Quin & Inguiomerum tota uolitantẽ acie, fortuna ma-

Rhæti Vindelici Gallicæ cohortes

Inguiomerus

Cathenæ in Romanos

Agger ſtructus

Angriuarij lato aggere à Cheruſcis diremti

Prælongæ haſtæ Germanis

Adſultus

Velocitas eorporum

gis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

gis quàm uirtus deferebat. & Germanicus quo magis adgnoscerẽ detraxerat tegimen capiti, orabatq; insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam interniti onẽ gentis finem bello fore. Iamq; fero diei subducit ex acie legionẽ faciendis castris, cæteræ ad noctem cruore hostium satiatę sunt. equites ambigue certauere. Laudatis pro concione uictoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cũ titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CAESARIS EA MVNIMENTA MARTI ET IOVI, ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu iuuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellũ in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionẽ properauissent. atq; illi supplices nihil abnuendo, ueniã omnium accepere.

Angriuarij

Sed æstate iam adulta, legionum aliæ itinere terrestri in hybernacula remissæ, plures Cæsar classi impositas per flumẽ Amisiam Oceano inuexit. Ac primo placidũ æquor mille nauiũ remis strepere, aut uelis impelli: mox atro nubium globo effusa grando: simul uarijs undiq; procellis, incerti fluctus prospectũ adimere, regimẽ impedire: milesq; pauidus, & casuũ maris ignarus, dum turbat nautas, uel intempestiue iuuat, officia prudẽtiũ corrumpebat. omne dehinc cœlum, & mare omne in austrũ cesit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu ualidus, & rigore uicini septentrionis horridior, rapuit dissiecitq; naues in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, uel per occulta uada infestas. quibus paulum ægreq; uitatis postquam mutabat æstus, eodemq; quo uẽtus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant: equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu superurgente. Quanto uiolentior cætero mari Oceanus, & truculentia cœli præstat Germania, tantũ illa clades nouitate & magnitudine excesit, hostilibus circũ littoribus, aut ita uasto & profundo, ut credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures apud insulas longius sitas eiectæ: milesq; nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud scopulos & prominentis oras, cũ se tanti exitij reum clamitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante uento, claudę naues raro remigio, aut intentis uestibus, & quædã à ualidioribus tractę, reuertere, quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas, collecti ea cura plericq;. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidã in Britanniã rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, uim turbinũ, & inauditas uolucres, monstra maris, ambiguas hominũ & bellua rum formas, uisa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, ut Germanos

Amisia flu.

Cæsus maris

Auster

Classis Germanici piclitatur in mari

Oceanus uiolentior cætero mari

Chauci

manos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coercendum erexit. C. Silio cum tri/ginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipſe maiori/bus copijs Marſos irrumpit: quorum dux Malouēdus nuper in deditionē acceptus, propinquo loco deſoſſam Varianæ legionis aquilam modico prę ſidio ſeruari indicat. Miſſa extēplo manus, quæ hoſtem à fronte eliceret, alij qui terga circumgreſsi recluderent humū, & utriſq; adfuit fortuna. eo prom ptior Cæſar pergit introrſus, populatur, excindit non auſum congredi ho/ſtem, aut ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec unquam magis (ut ex captiuis cognitum eſt) pauentem. Quippe inuictos & nullis caſibus ſuperabiles Ro manos prædicabant, qui perdita claſſe, amiſsis armis, poſt conſtrata equo/rum uirorumq; corporibus littora, eadem uirtute, pari ferocia, & ueluti au/cti numero inrupiſſent. Reductus inde in Hiona miles, lætus animi, quod aduerſa maris, expeditione proſpera penſauiſſet. addidit munificentiā Cæ/ſar, quantū quis damni profeſſus erat exoluendo. Nec dubium habeba/tur, labare hoſtes, petendæq; pacis conſilia ſumere, & proxima æſtas adij/cere tur, poſſe bellum patrari: ſed crebris epiſtolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum: ſatis iam euentuum, ſatis caſuum: proſpera illi & magna prælia, eorū quoq; meminiſſet, quæ uenti & fluctus nulla ducis cul/pa, grauia tamen & ſæua dāna intuliſſent: ſe nouies à diuo Auguſto in Ger/maniam miſſum, plura conſilio q̄ ui perfeciſſe: ſic Sicambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemq; Marobodum pace obſtrictū: poſſe & Che/ruſcos cæterasq; rebellium gentes, quando Romanæ ultioni conſultum eſt, internis diſcordijs relinqui. Precante Germanico annum effici/endis cœptis, acrius modeſtiam eius adgreditur, alterum conſulatum of/ferendo, cuius munia preſens obiret. ſimul adnectebat, ſi foret adhuc bellan dum, relinqueret materiem Druſi fratris glorię, qui nullo tum alio hoſte, nō niſi apud Germanias adſequi nomen imperatorium, & deportare lauream poſſet. Haud cunctatus eſt ultra Germanicus, quanquā fingi ea, ſeq; per in uidiam parto iam decori abſtrahi intelligeret. Sub idem tempus è fami/lia Scriboniorū Libo Druſus defertur moliri res nouas. Eius negotij initiū, ordinem, finem curatius diſſeram, quia tum primum reperta ſunt, quæ per tot annos Remp. exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis ami/citia, iuuenē improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promiſſa, Magorum ſacra, ſomniorū etiam interpretes impulit, dum proauū Pom/peium, amitam Scriboniam, quæ quondam Auguſti coniunx fuerat, con/ſobrinos Cæſares, plenam imaginibus domū oſtentat, hortaturq; ad luxū & æs alienum, ſocius libidinum & neceſsitatū, quo pluribus indicijs inliga/ret. Vt ſatis teſtium, & qui ſerui eadem noſcerent, reperit, aditum ad princi/pem poſtulat, demōſtrato crimine & reo per Flaccum Veſculariū equitem Romanū, cui propior cum Tiberio uſus erat. Cæſar indicium haud aſper/natus

In Chattos ac Marſos irru/ptio
Malouendus Marſorum princeps.
Aquila Varia/næ legionis
Forte, in hi/berna
Sicambri
Sueui
Maroboduus
Scribonij
Libo Druſus
Firmius Catus
Flac. Veſcula/rius eques

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

natus,congressus abnuit.posse enim, eodem Flacco internuncio, sermones cõmeare.atq; interim Libonem ornat prętura, cõuictibus adhibet,nõ uultu alienatus,non uerbis cõmotior,adeo iram cõdiderat, cunctaq; eius dicta factaq; cum prohibere posset, scire malebat: donec Iunius quidam tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indiciũ detulit.celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidũq; famæ malæ.Statim corripit reum,adit consules,senatus cognitionem poscit,& uocantur patres, addito, consultandum super re magna & atroci. Libo interim ueste mutata cum primoribus fœminis,circumire domos,orare adfines, uocem aduersum pericula poscere.abnuẽtibus cunctis cum diuersa prætenderent, eadem formidine, die senatus metu & ægritudine fessus, siue, ut tradidere quidam simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, innisus q; fratri,& manus ac supplices uoces ad Tiberium tẽdens,immoto eius uultu excipitur.mox libellos & autores recitat Cæsar, ita moderans ne lenire, néue asperare crimina uideretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores Fonteius Agrippa,& C.Liuius,certabantq; cui ius perorãdi in reum daretur,donec Liuius,quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos uæcordes adeo,ut cõsultauerit Libo,an habiturus foret opes,quis uiam Appiam Brũdusium usq; pecunia operiret.inerãt & alia huiuscemodi stolida, uana, si mollius acciperes miseranda. Vni tamen libello,manu Libonis,nominibus Cæsarũ aut senatorũ, additas atroces uel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, adnoscentes seruos per tormenta interrogare placuit. Et quia uetere senatus cõsulto,quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet:scilicet,ut in Libonem ex seruis,saluo senatusconsulto quęreretur. Ob quæ posterum diem reus petiuit. domumq; digressus, extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mãdauit. responsum est,ut senatum rogaret.cingebatur interim milite domus, strepebantq; etiã in uestibulo ut audiri, ut aspici possent, cum Libo ipsis, quas in nouissimam uoluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, uocare percussorem, prehensare seruorum dextras,inferere gladium.atq; illis,dum trepidant,dum refugiunt,euertentibus adpositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in uiscera direxit.Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & cæde uisa miles astitit.Accusatio tamẽ apud patres adseueratione eadem peracta. iurauitq; Tiberius petiturum se uitam, quamuis nocenti, nisi uoluntariam mortem properauisset.Bona inter accusatores diuidũtur:& prætura extra ordinem datę his qui senatorij ordinis erãt.Tunc Cotta Messalinus ne imago Libonis exequias posterorũ comitaretur censuit: Gn. Lentulus,ne quis Scribonius cognomentũ Drusi adsumeret.supplicationum dies Pomponij Flacci

Fulcinius Trio

Super re magna & atroci

Fonteius Agrippa

C. Liuius

Libelli uæcordes

sententia

ſententia conſtituti.ut dona Ioui,Marti,Concordiæ,utcꝫ Iduũ Septembri/ um dies quo ſe Libo interfecerat,dies feſtus haberetur,L.P.et Gallus Aſini us,& Papius Mutilus, & L. Apronius decreuere:quorũ autoritates, adula/ tionéſcꝫ retuli,ut ſciretur uetus id in Rep.malum. Facta & de Mathemati/ cis Magiſcꝫ Italia pellendis ſenatus cõſulta:quorum è numero L. Pituani/ us ſaxo deiectus eſt.In P.Martium conſules extra portam Exquilinã, cum claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die, multa in luxũ ciuitatis dicta à Q.Haterio cõſulari, Octauio Frontone præ/ tura functo:decretumcꝫ ne uaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent,ne ue ſtis Serica uiros fœdaret.Exceſſit Fronto,ac poſtulauit modum argento, ſu pellectili,familiæ. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus, ſi quid è Rep. crederent,loco ſententiæ promere. Contra Gallus Aſinius diſſeruit, auctu imperij adoleuiſſe etiã priuatas opes,idcꝫ non nouũ,ſed è uetuſtiſsimis mo/ ribus:aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp.referri:qua tenui,anguſtas ciuium domos, poſtquã eò magnificẽtiæ uenerit,gliſcere ſingulos: necꝫ in familia & argento, quæcꝫ ad uſum paren/ tur,nimium aliquid,aut modicũ,niſi ex fortuna poſſidentis:diſtinctos ſena/ tus & equitum cenſus,non quia diuerſi natura,ſed ut locis,ordinibus,digna tionibus antiſtent, talécꝫ ad requiem animi aut ſalubritatẽ corporum pa/ rentur: niſi forte clariſsimo cuicꝫ plures curas,maiora pericula ſubeunda,de linimentis curarum & periculorum carendum eſſe. Facilem adſenſum Gallo,ſub nominibus honeſtis, confeſsio uitiorũ & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus cenſuræ. nec ſi quid in mori/ bus labaret,defuturũ corrigendi autorem. Inter quæ L. Piſo ambitum fo ri,corrupta iudicia, fæuitiam oratorum accuſationes minitãtium increpans, abire ſe, & cedere urbe, uicturum in aliquo abdito & longinquo rure teſta/ batur.ſimul curiam relinquebat.Commotus eſt Tiberius,& quanquam mi tibus uerbis Piſonẽ permulſiſſet,propinquos quocꝫ eius impulit, ut abeun tem autoritate uel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documen/ tum idem Piſo mox dedit,uocata in ius Vrgulaniã,quam ſupra leges amici tia Auguſtæ extulerat.nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæſa/ ris ſpreto Piſone uecta,aut ille abſiſtit,quanquam Auguſta ſe uiolari & im/ minui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, ut ſe itu/ rum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, proceſsit palatio, procul ſequi iuſsis militibus. ſpectabatur occurſante populo cõpoſitus ore, & ſermonibus uarijs tempus atcꝫ iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtra cohercentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur iuberet. Iſcꝫ finis rei, ex qua necꝫ Piſo inglorius, & Cæſar maiore fama fuit. Cæte rũ Vrgulanię potẽtia adeo nimia ciuitati erat,ut teſtis in cauſa quadam quę apud ſenatũ tractabatur,uenire dedignaretur. miſſus eſt prætor, qui domi

Mathematici Magiq; Italia pellendi

Contra luxũ ciuitatis Ro.

Pro luxu

L. Piſo

Vrgulania in ius à Piſone uocata

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

interrogaret:cum uirgines Veſtales in foro et iudicio audirí quoties teſtimonium dicerent,uetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret,Gn.Piſonis & Aſinij Galli ſuper eo negotio diuerſas ſententias noſcere. Piſo quanquam adfuturũ ſe dixerat Cæſar, ob id magis agendum cenſebat,ut abſente principe, ſenatus & equites poſſent ſua munia ſuſtinere:decorũ Reip. fore. Gallus, quia ſpeciem libertatis Piſo præceperat, nihil ſatis inluſtre,aut ex dignitate populi Ro. niſi coràm & ſub oculis Cæſaris:eóq; conuentũ Italiæ & adfluentis prouincias, præſentiæ eius ſeruanda dicebat.Audiente hæc Tiberio ac ſilente,magnis utrinq; cõtentionibus acta,ſed res dilatæ.Et certamen Gallo aduerſus Cæſarem exortũ eſt. nam cenſuit in quinquennium magiſtratuum comitia habenda: utq; legionum legati qui ante præturam ea militia fungebantur,iam tum prætores deſtinarentur:princeps duodecim candidatos,in annos ſingulos nominaret.Haud dubium erat,eam ſententiam altius penetrare,& arcana imperij tentari: Tiberius tamẽ quaſi augeretur poteſtas eius, diſſeruit:graue moderationi ſuæ tot eligere,tot differre:uix per ſingulos annos offenſiones uitari, quãuis repulſam propinqua ſpes ſoletur: quantũ odij fore ab his qui ultra quinquennium profciantur?unde proſpici poſſe quæ cuiq; tam longo temporis ſpatio mens, domus, fortuna: ſuperbire homines etiam annua deſignatione, quid ſi honorem per quinquẽniũ agitent?quinquiplicari prorſus magiſtratus,ſubuerti leges, quæ ſua ſpacia exercendæ candidatorũ induſtriæ, quærendiſq; aut potiundis honoribus ſtatuerint. Fauorabili in ſpeciẽ oratione uim imperij tenuit, cenſuſq; quorundam ſenatorum iuuit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifeſta ſuperbius accepiſſet.Nepos erat oratoris Hortẽſii inlectus à diuo Auguſto liberalitate decies ſeſtertium ducere uxorem,ſuſcipere liberos, ne clariſsima familia extingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adſtantibus,loco ſententiæ,quum in palatio ſenatus haberetur,modo Hortenſii inter oratores ſitam imaginem,modo Auguſti intuens ad hunc modum cœpit.

Comitia magiſtratuum in quinquenniũ

M.Hortalus oratoris Hortenſij nepos

" Patres conſcripti, Hos quorum numerum & pueritiã uidetis, non ſponte ſuſtuli,ſed quia princeps monebat, ſimul maiores mei meruerant ut poſteros haberent.nam ego qui nõ pecuniã,non ſtudia populi,neq; eloquentiam gentile domus noſtræ bonum,uarietate temporum accipere uel parare potuiſſem, ſatis habebam,ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquã oneri forent: iuſſus ab imperatore uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum.nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero.adſequẽtur florente te Cæſar quos dederis honores,interim Q. Hortenſii pronepotes,diui Auguſti alumnos ab inopia defende. Inclinatio ſenatus incitamẽtum Tiberio fuit,quo promptius aduerſaret, his fermè uerbis uſus. Si quantum pauperũ eſt,uenire huc,& liberis ſuis petere peeunias

cunias cœperint, ſinguli nunquam exatiabunt, Reſp. deficiet. nec ſanè ideo
à maioribus cõceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in cõmune
conducat loco ſententiæ proferre, ut priuata negocia, res familiares noſtras
hic augeamus, cum inuidia ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitio-
nem, ſiue abnuerint. non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſti-
ua quidem & improuiſa: cum alijs de rebus conuenerint patres, conſurgere,
& numero atq; ætate liberum ſuorũ urgere modeſtiam ſenatus, eandẽ uim
in me tranſmittere ac uelut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhau-
ſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pe
cuniam, ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. langueſcet alio-
qui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri om
nes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignaui, nobis graues. Hęc atq; talia
quanquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta
atq; inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilẽtium aut occultũ murmur ex
cepere. ſenſitq; Tiberius. & cum paulum reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe
ait, cæterum ſi patribus uideretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſin-
gulis qui ſexus uirilis eſſent. egere alij grates. ſiluit Hortalus, pauore, an aui-
tæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinẽs: neq; miſeratus eſt poſt
hac Tiberius quamuis domus Hortẽſii pudendam ad inopiam dilaberet.

Eodem anno mancipij unius audacia, ni mature ſubuentum foret, diſcor-
dijs armisq; ciuilibus Remp. perculiſſet. Poſthumi Agrippæ ſeruus, nomi
ne Clemẽs, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & frau *Clemens Poſthumi Agrippæ ſeruus*
de aut ui raptũ Agrippam ferre ad exercitus Germanicos nõ ſeruili animo
concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atq; interim patrata
cæde, ad maiora & magis præcipitia cõuerſus, furatur cineres, uectusq; Co
ram Etruriæ promontoriũ ignotis locis ſeſe abdit, donec crinẽ barbamq;
promitteret. nam ætate & forma haud diſſimili in dominum erat. tum per
idoneos & ſecreti eius ſocios, crebreſcit uiuere Agrippam, occultis primum *Falſus Agrippa*
ſermonibus, ut uetita ſolent, mox uago rumore apud imperitiſſimi cuiuſq;
promptas aures, aut rurſum apud turbidos, eóq; noua cupientes. atq; ipſe
adire municipia obſcuro diei, neq; propalam aſpici, neq; diutius ijsdem lo-
cis. ſed quia ueritas uiſu & mora, falſa feſtinatione & incertis ualeſcunt, re-
linquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam ſerua-
tum munere deum Agrippam, credebatur Romæ. iamq; Hoſtiã inuectũ
multitudo ingens, iam in urbe clandeſtini cœtus celebrabant, cum Tiberi-
um anceps cura diſtrahere, ui ne militum ſeruum ſuum coherceret, an ina-
nem credulitatem tempore ipſo uaneſcere ſineret: modo nihil ſpernẽdum,
modo nõ omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. poſtre
mo dat negotium Salluſtio Criſpo. ille è clientibus duos (quidam milites fu *Salluſt. Criſpus*
iſſe tradunt) delegit atq; hortatur, ſimulata conſcientia, adeant, offerant pe-

cuniam,fidē,atq; pericula polliceantur.Exequuntur ut iussum erat,desin spe culati noctē incustoditam, accepta idonea manu uinctum clauso ore in pa latiū traxere.percunctāti Tiberio,quomodo Agrippa factus esset? respon

Quomodo tu Cæsar

disse fertur:quomodo tu Cęsar. Vt ederet socios subigi nō potuit.nec Tibe rius pœnā eius palàm ausus,in secreta palatij parte interfici iussit, corpusq; clàm auferri. & quanquā multi è domo principis equitesq; ac senatores,su stentasse opibus,iuuisse consilijs dicerentur,haud quæsitum. Fine anni ar

Arcus Aedes Fortis fortunæ Sacrarium Effigies

cus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Ger manici,auspicijs Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Ro. legauerat: sacrariū genti Iuliæ: effigiesq; diuo Augusto apud Bouillas, dicātur. C.Cœlio,L. Pomponio Coss.

Germanicus triumphat

Germanicus Cæsar ad v i i Kalen.Iunias triumphauit de Cheruscis Chat tisq; & Angriuarijs,quæq; aliæ nationes usq; ad Albim colunt: uecta spo lia,captiui,simulachra montiū,fluminū,præliorum: bellumq;,quia confice re prohibitus erat,pro cōfecto accipiebatur. augebat intuentiū uisus eximia ipsius species, currusq; quinq; liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus,haud prosperū in Druso patre eius fauorem uulgi,auūculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studijs intra iuuentam ereptū: bre ues & infaustos populi Romani amores. Cæterum Tiberius nomine Ger manici trecenos plebi sestertios uiritim dedit, secq; collegam consulatui eius destinauit.nec ideo synceræ charitatis fidem adsecutus,amoliri iuuenem spe

Archelaus Cappadociæ rex

cie honoris statuit,struxitq; causas,aut forte oblatas arripuit.Rex Archela us quinquagesimū annum Cappadocia potiebatur inuisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem,nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiā omiserat,sed ab intimis Augusti monitus,quia florēte C. Cæsare, missoq; ad res orientis,intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt uersa Cæsarum sobo le,imperiū adeptus est,elicit Archelaum matris literis, quę non dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum ueniret.ille igna rus doli,uel si intelligere crederetur,uim metuens,in urbem properat: exce ptusq; immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebātur,sed angore,simul fessus senio,& quia regibus æqua nedum insi ma insolita sunt,finem uitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciā redactum est,fructibusq; eius leuari posse cētesimæ uectigal professus Cæ

Ducentesima instituta

sar,ducentesimam in posterū statuit. Per idem tempus Antiocho Coma

Antiochus Philopator Syria Iudæa

genorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisq; Romanum,alijs regium imperium cupientibus:& prouinciæ Syria atq; Iudæa fessæ oneribus diminutionē tributi orabant. Igitur hæc,& de Armenia quæ supra memoraui apud patres disseruit, nec posse motum o rientē nisi Germanici sapientia cōponi.Nam suam ætatē uergere,Drusi nō dum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum permissæ Germanico prouin

ciæ

cíæ,quæ mari diuiduntur,maiusq; imperium quoquo adisset,q; his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Sillanum per adfinitatem connexum Germanico,quia Sillani filia Neroni uetustissimo liberorum eius pacta erat,præfeceratq; Gn.Pisonem ingenio *Gn.Piso* uiolẽtum,& obsequij ignarum, insita ferocia à patre Pisone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutũ & Cassium secutus, cõcesso reditu, petitione honorũ abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus, uxoris quoq; Plancinæ nobilitate & opibus accende- *Plancina Gn.* batur: uix Tiberio cõcedere, liberos eius ut multũ infra despectare: nec du- *Pisonis uxor* bium habebat,se delectum, qui Syriæ imponeretur ad spes Germanici cohercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri æmulatione Agrippinam insectãdi. diuisa nanq; & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studijs. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fouebat. Germanico alienatio patrui, amorem apud cæteros auxerat, & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferẽs. contra Druso proauus eques Ro. Pomponius Atticus dedecere Claudio- *Pomponius* rum imagines uidebat. & cõiunx Germanici Agrippina, fœcunditate ac fama Liuiam uxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregie cõcordes, & proximorũ certaminibus inconcussi. Nec multo post Drusus in Illyricũ missus est, ut suesceret militiæ, studiaq; exercitus pararet, simul iuuenem urbano luxu lasciuientẽ melius in castris haberi Tiberius, secq; tutiorẽ rebatur, utroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduersus *Sueui auxiliũ aduersus Cheruscos orant.* Cheruscos orantes nam discessu Romanorum ac uacui externo metu, gentis adsuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in se uerterant. uis nationum, uirtus ducũ in æquo: sed Maroboduum regis nomen inuisum apud *Maroboduus.* populares, Arminium pro libertate bellantẽ fauor habebat. Igitur non mo- *Arminius cheruscus* do Cherusci sociijq; eorum, uetus Arminij miles, sumpsere bellum, sed è regno etiã Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi defecere *Sueuæ gentes* ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientũ ad *Semnones* Maroboduum perfugisset, nõ aliam ob causam, q; quia fratris filio iuueni, *Langobardi* patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrinq; spe, nec *Inguiomerus* ut olim apud Germanos uagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe longa aduersus nos militia insueuerãt sequi signa, subsidijs firmari, dicta imperatorũ accipere. Ac tunc Arminius equo cõlustrans cuncta, ut quoq; aduectus erat, reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat: contra fugacem Maroboduum appellans, pręliorũ expertem, Hercinię latebris defensum, *Proditor patriæ* ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ satelli-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tem Cæſaris, haud minus infenſis animis exturbandũ q̃ Varũ Quintiliũ interfecerint: meminiſſent modo tot præliorũ, quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis ſatis probatũ, penes utros ſumma belli fuerit. Neq̃ Maroboduus iactantia ſui aut probris in hoſtẽ abſtinebat, ſed Inguiomerum tenens, illo in corpore decus omne Cheruſcorũ, illius cõſilijs geſta, quę proſpere ceciderint, teſtabatur: uæcordem Arminium, & rerũ neſcium alienam gloriã in ſe trahere, quoniã tres uacuas legiones et ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germanię & ignominia ſua, cum coniũnx, cum filius eius ſeruitiũ adhuc tolerent. At ſe duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorũ gloriã ſeruauiſſe, mox conditionibus æquis diſceſſum: neq̃ pœnitere quod ipſorũ in manu ſit, integrũ aduerſus Romanos bellum an pacem incruentã malint. His uocibus inſtinctos exercitus propriæ quoq̃ cauſæ ſtimulabant, cum à Cheruſcis Langobardisq̃ pro antiquo decore, aut recente libertate, & contrà augendę dominationi certaretur. Non alias maiore mole cõcurſum, neq̃ ambiguo magis euentu, fuſis utrinq̃ dextris cornibus. Sperabaturq̃ rurſum pugna, ni Maroboduus caſtra in colles ſubduxiſſet. Id ſignum perculſi fuit, & tranſfugis paulatim nudatus in Marcomannos cõceſſit, miſitq̃ legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Reſponſum eſt, nõ iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundẽ hoſtẽ Romanos nulla ope iuuiſſet. Miſſus tamen Druſus, ut retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Aſiæ urbes conlapſæ, nocturno motu terræ, quo improuiſior grauiorq̃ peſtis fuit. neq̃ ſolitum in tali caſu effugiũ ſubueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sediſſe immenſos mõtes, uiſa in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorant. Aſperrima in Sardianos lues plurimum in eoſdem miſericordię traxit. nam cencies ſeſtertium pollicitus Cæſar: & quantũ ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegæatas, Apollonienſes, quiq̃ Moſceni aut Macedones Hyrcani uocantur, & Hierocæſareã, Myrinam, Cymen, Tmolũ leuari idem in tempus tributis, mittiq̃ ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretq̃. delectus eſt M. Aletus è prætorijs, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificã in publicũ largitionem auxit Cęſar, haud minus grata liberalitate, quod bona Aemilię Muſę locupletis inteſtatę petita in fiſcum, Aemylio Lepido cuius è domo uidebatur: & Patulei diuitis equitis Romani hæreditatẽ (quan q̃ ipſe hæres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neq̃ ſuſpectis tabulis ſcriptum compererat, nobilitatẽ utriuſq̃ pecunia iuuandã præfatus. Neq̃ hæreditatẽ cuiuſquã adijt, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & alijs infenſos, eóq̃ principem nuncupantes

Inguiomerus Cheruſcus

Cheruſci Langobardi

Marcomanni

XII urbes Aſiæ terræmotu collapſæ

Sardiani

Magnetes

Temnij

Philadelphęni

Aegæatæ

Apollonienſes

Moſceni

Hierocæſareæ

Myrina

Cyme

Tmolus

Aemyl. Muſa

Patuleius

procul

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

procul arcebat. Cæterũ ut honeſtam innocentiũ paupertatẽ leuauit, ita prodigos & ob flagitia egẽtes Vibidium Varronẽ, Mariũ Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſpõte cedere paſſus eſt. Iiſdem temporibus deum ædes uetuſtate aut igni abolitas cœptasq; ab Auguſto dedicauit, Libero Liberæq; & Cereri, iuxta circum maximum, quas Aulus Poſthumius dictator uouerat: eodémq; in loco ædem Floræ ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus cõſtitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat: qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumq; nauale de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacratur: hanc Atilius uouerat eodem bello. A doleſcebat interea lex maieſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonib. diuum Auguſtum ac Tiberium, & matrem eius inluſiſſet, Cæſariq; connexa adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iulia uiſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cęſar poſtulauit, dãnariq; ſi qua de Auguſto inreligioſe dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem uocari. Interrogatus à cõſule quid de his cenſeret, quę de matre eius locuta ſecus, argueret, reticuit. dein proximo ſenatus die illius quoq; nomine orauit, ne cui uerba in eam quoquo modo habita crimini foret: liberauitq; Apuleiam lege maieſtatis. adulterij grauiorẽ pœnam deprecatus, ut exemplo maiorum propinquis ſuis ultra ducenteſimũ lapidem remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italia atq; Africa interdictũ eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atq; Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquũ Germanici fouebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius cum inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. uicta eſt ſine dubio lex. ſed neq; ſtatim & paucis ſuffragijs: quomodo, etiam cum uolerent, leges uincebantur. Eodem anno cœptũ in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate, is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipẽdia meritus, mox deſertor, uagos primum. & latrocinijs ſuctos ad prædam & raptus congregare, dein more militiæ per uexilla, & turmas componere, poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. ualida ea gens, & ſolitudinibus Africę propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cœpit arma, Mauroſq; accolas in bellũ traxit. dux & his Mazippa. diuiſuſq; exercitus: ut Tacfarinas lectos uiros, & Romanũ in modum armatos caſtris attineret, diſciplina & imperijs ſueſceret: Mazippa leui cum copia incẽdia & cædes, & terrorẽ circumferret. cõpulerantq; Cinithios haud ſpernendam nationẽ in eadẽ, cũ Furius Camillus procõſul Africæ legionẽ & quod ſub ſignis ſociorũ, in unũ cõductos ad hoſtẽ duxit, modicam manũ, ſi multitudinem Numidarum atq; Maurorũ ſpectares. ſed nihil æque caucbatur

Maieſtatis lex Apuleia Varilia

Certamen de prætore ſubrogando

Tacfarinas Numida

Muſulani, ſic Plinius uocat Mazippa

Ethinos recenſet Plinius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quàm ne bellum metu eluderent. ſpe uictoriæ inducti ſunt, ut uincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes, duæq́ alæ in cornibus locantur, nec Tac farinas pugnam detractauit: fuſi Numidæ, multosq́ poſt annos Furio no mini partum decus militiæ. nam poſt illum reciperatorẽ urbis, filiumq́ eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atq́ hic quem me morauimus bellorum expers habebatur, eo pronior Tiberius res geſtas a pud Senatum celebrauit, & decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam uitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium ter

Germanicus iterum Cos. tio, Germanicum iterum conſules habuit, ſed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaię Nicopolim, quò uenerat per Illyricam oram uiſo fratre Druſo, in Dalmatia agẽte, Hadriatici, ac mox Ionij maris aduerſam nauigationẽ perpeſſus. igitur paucos dies inſumpſit reficiendæ claſsi, ſimul ſinus Actiaca uictoria inclutos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraq́ Antonij cum recordatione maiorum ſuorum adijt. namq́ ei, ut memorauí, auunculus Auguſtus, auus Antonius erant, magnaq́ illic imago triſtium

Athenæ lætorumq́. Hinc uẽtum Athenas, fœderiq́ ſociæ & uetuſtę urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæſitiſsimis honoribus uetera ſuorum facta dictaq́ præferentes, quo plus dignationis adulatio habe ret. Petita inde Eubœa, tramiſit Lesbum, ubi Agrippina nouiſſimo partu Iuliam edidit: tum extrema Aſiæ, Perinthumq́ ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis anguſtias, & os ponticum intrat, cupidine ueteres locos, & fama celebratos noſcendi: pariterq́ prouincias internis certamini bus, aut magiſtratuum iniurijs feſſas refouebat. atq́ illum in regreſſu ſacra

Samothracum ſacra Samothracum uiſere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur aliaq́ quę

Colophon ibi uarietate fortunæ, & noſtri origine ueneranda, relegit Aſiam, adpellitq́

Clarius Apollo Colophona, ut Clarij Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic, ut a pud Delphos, ſed certis è familijs & fermè Mileto accitus ſacerdos, nu merum modo conſultantiũ & nomina audit: tum in ſpecum degreſſus hau ſta fontis arcani aqua, ignarus pleruncq́ literarũ, & carminum, edit reſpõſa, uerſibus compoſitis ſuper rebus quas quis mente cõcepit: & ferebatur, Ger

Oraculorum ambages Gn. Piſo manico per ambages (ut mos oraculis) maturũ exitium ceciniſſe. At Gn. Piſo quo properantius deſtinata inciperet, ciuitatem Atheniẽſium turbido inceſſu exterritã oratione ſæua increpat, oblique Germanicũ perſtringens, quod contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus extin ctos, ſed colluuiem illam nationum comitate nimia coluiſſet. hos enim eſſe Mithridatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus diuum Auguſtum ſocios. etiã uetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, uiolenter in ſuos fe ciſſent, offenſus urbi propria quoq́ ira, qui Theophilũ quẽdam Areo iudi cio falſi damnatũ, precibus ſuis nõ concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris adſequitur Germanicum apud inſulam

Rhodum

Rhodum,haud neſciũ quibus inſectationibus petitus foret:ſed tanta man/ ſuetudine agebat,ut cum orta tempeſtas raperet in abrupta,poſſetq; interi/ tus inimici ad caſum referri,miſerit triremeis quarum ſubſidio diſcrimini exi meretur. Necq; tamen mitigatus Piſo, & uix diei moram perpeſſus, linquit Germanicum,præuenitq;:& poſtq; Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu infimos manipularium iuuando,cum ueteres centuriones, ſeueros tribunos demoueret, locáq; eorũ clientibus ſuis,uel deterrimo cuiq; attribu eret,deſidiam in caſtris, licentiã in urbibus, uagum ac laſciuiencẽ per agros militem ſineret,eo uſq; corruptionis prouectus eſt,ut ſermone uulgi, parẽs legionum haberetur. Nec Plancina ſe intra decora fœminis tenebat,ſed ex/ ercitio equitum,decurſibus cohortium intereſſe:in Agrippinam, in Germa nicum contumelias iacere,quibuſdam etiam bonorũ militum ad mala obſe quia promptis,quod haud inuito imperatore ea fieri occultus rumor incide bat. Nota hæc Germanico,ſed præuerti ad Armenios inſtantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus non modo ingenijs, ſed ſitu terrarum, quo noſtris prouincijs late prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maxi/ miſq; imperijs interiecti,et ſæpius diſcordes ſunt,aduerſus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempeſtate nõ habebant amoto Vono/ ne,ſed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici fili/ um,quod is prima ab infantia inſtituta & cultum Armeniorum æmulatus, uenatu,epulis,& quę alia barbari celebrant,proceres plebemq; iuxta deuin xerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata adprobantibus nobilibus, cir/ cumfuſa multitudine,inſigne regium capiti eius impoſuit. cęteri uenerantes regem,Artaxiam cõſalutauere,quod illi uocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium lega tum accepere. & quædã ex regijs tributis deminuta,quo mitius Romanum imperium ſperaretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primũ ad ius prætoris translatis. Cunctaq; ſocialia proſpere compoſita, non ideo lætum Germanicũ habebant ob ſuperbiã Piſonis, qui iuſſus partem legio/ num ipſe,aut per filium in Armeniam ducere,utrunq; neglexerat. Cyrri de mum apud hyberna decumæ legionis cõuenere, firmato uultu Piſo aduer/ ſus metum, Germanicus ne minari crederetur, & erat ut retuli clemẽtior. ſed amici accendendis offenſionibus callidi, intendere uera, adgerere falſa, ip/ ſumq; & Plancinam,& filios uarijs modis criminari:poſtremo paucis fami liarium adhibitis, ſermo ceptus à Cæſare, qualẽ ira & diſſimulatio gignit. Reſponſum à Piſone precibus contumacibus, diſceſſerantq; opertis odijs: poſtq; rarus in tribunali Cæſaris Piſo,& ſi quãdo adſideret,atrox,ac diſſen tire manifeſtus. uox quoq; eius audita eſt in cõuiuio, cum apud regem Na/ bateorũ coronę aureę magno pondere Cæſari & Agrippinæ, leues Piſoni & cęteris offerrent, principis Romani, nõ Parthi regis filio eas epulas dari:

Parẽs legionũ

Zenon Pole/ monis regis Pontici filius.

Artaxata

Artaxias

Q. Veranius

Q. Seruæus

abiecitq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

abiecitq; simul coronã,& multa in luxum addidit.quę Germanico quanq; acerba,tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati uenere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras,daturúmq; honori Germanici,ut ripam Euphratis accederet:petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuncijs ad discordias traheret. Ad ea Germanicus de societate Romanorum, Parthorũq; magnifice:de aduẽtu regis, & cultu sui cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimã urbem amotus est.datum id nõ modo precibus Artabani, sed cõtumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona,quibus Plancinam deuinxerat. M.Sillano,L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiscit cognoscendæ antiquitatis,sed cura prouinciæ prætendabat. leuauitq; apertis horreis pretia frugũ: multaq; in uulgus grata usurpauit, sine milite incedere pedibus intectis,& pari cum Græcis amictu,P.Scipionis æmulatione, quem eadẽ factitauisse apud Siciliã, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello accepimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus uerbis perstricto acerrimè increpuit, quod cõtra instituta Augusti non spõte principis, Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana,uetitis, nisi permissu,ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, sepositit Aegyptum : ne fame urgeret Italiam , quisquis eam prouinciam , claustraq; terræ ac maris quãuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus inse disset. Sed Germanicus nondum cõperto profectionem eam incusari Nilo subuehebatur , orsus oppido à Canopo. Cõdidere id Spartani ob sepultũ illic rectorem nauis Canopum , qua tempestate Menelaus Græciã repetẽs diuersum ad mare terramq; Libyam delatus.Inde proximum amnis os dicatum Herculi,quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibẽt, eosq; qui postea pari uirtute fuerint in cognomentum eus adscitos. Mox uisit ueterum Thebarum magna uestigia , & manebãt structis molibus literæ Aegyptiæ, priorem opulentiam complexæ:iussusq; è senioribus sacerdotum patrium sermonẽ interpretari , referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari:atq; eo cũ exercitu regem Rhamsen Libya,Aethiopia,Medisq; & Persis,& Bactriano,ac Scythia potitũ, quásq; terras Suri Armenijq;,& cõtigui Cappadoces colunt, inde Bithynum , hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa , pondus argenti & auri,numerus armorum,equorumq;, & dona templis ebur,atq; odores,quasq; copias frumenti & omnium utensilium quæq; natio penderet,haud minus magnifica quàm nunc ui Parthorum , aut potentia Romana iubent.Cæterum Germanicus alijs quoq; miraculis intẽdit animũ, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radijs solis icta est uocalem sonũ reddens: dissectasq; inter & uix peruias arenas , instar montium

Germanicus in Aegyptum

Canopum

Hercules Aegyptius antiquissimus

Memnonis saxea effigies

eductæ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ęductę Pyramides certamine & opibus regum, lacusq́ effossa humo super fluentis Nilí receptacula, atq́ alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spacijs penetrabiles. Exin uentũ Elephantinen ac Syenen, clau- Elephantine Syene
stra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias trãsigitur, haud leue decus Drusus Drusus
quęsiuit inlicies Germanos ad discordias, utq́ fracto iã Maroboduo usq́ Germania
in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catual- Gothones
da, profugus olim ui Marobodui, & tunc dubijs rebus eius ultionem ausus. Catualda
Is ualida manu fines Marcomannorũ ingreditur, corruptisq́ primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumq́ iuxta situm. ueteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremum obliuio patrię suis quenq́ ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo undiq́ deserto, nõ aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium, qua Noricam prouinciã præfluit, scripsit Tiberio, nõ ut profugus Norica pro uincia
aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ: nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se uocantibus, Romanam amicitiã prætulisse. respõsum à Cæsare, tutam ei honoratámq́ sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide qua uenisset. cæterum apud senatum disseruit, non Philippum Athenienſibus, nõ Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem uiri, uiolentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suáq́ in destruendo eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Maroboduus
Rauennæ habitus, si quando insolescerẽt Sueui, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeuiginti annos, consenuitq́ multum imminuta claritate ob nimiam uiuendi cupidinem. Idem Catual- Catualda pellitur opibus
dæ casus, neq́ aliud perfugium. pulsus haud multo post Hermundurorũ Hermundurorum
opibus, & Vibilio duce, receptusq́, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari utrunq́ comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cusum locãtur, dato Marus
rege Vannio gentis Quadorum. Simul nunciato regem Artaxiam Armenijs à Germanico datũ, decreuere patres, ut Germanicus atq́ Drusus ouantes urbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris cum effigie Cæsarum, lætiore Tiberio quia pacem sapientia firmauerat, quàm si bellum per acies confeciſſet. Igitur Rhescuporim quoq́ Thra- Rhescuporis
ciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partẽ filio Cotyi permisit. In ea diuisione arua, & urbes, & uicina Græcis, Cotyi: Cotys
quod incultũ, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit: ipsorumq́ regum ingenia, illi mite, & amœnũ, huic atrox, auidum, & societatis impatiẽs

erat

erat.& primo ſubdola concordia egere,mox Rheſcuporis egredi fines,uertere in ſe Cotyi data,& reſiſtenti uim facere,cunctãter ſub Auguſto,quem autorem utriuſq; regni ſi ſperneretur,uindicem metuebat.enimuero audita mutatione principis,immittere latronum globos,excindere caſtella, cauſas bello.Nihil æque Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur.deligit centurionem qui nunciaret regibus,ne armis diſceptarent.ſta timq; à Cotye dimiſſa ſunt quæ parauerat auxilia.Rheſcuporis ficta modeſtia poſtulat eundem in locũ coiretur,poſſe de controuerſiis colloquio tranſigi.nec diu dubitatum de tempore,loco,dein conditionibus: cum alter facilitate,alter fraude cuncta inter ſe cõcederent acciperentq;, Rheſcuporis ſanciendo(ut dictabat)fœderi conuiuium adijcit,tractãq; in multã noctem lætitia per epulas ac uinolentiã,incautum Cotyn,& poſtquam dolum intelle-

Hoſpitales menſæ xerat,ſacra regni,eiuſdem familiæ deos,& hoſpitalis menſas obteſtantem, cathenis onerat. Thraciaq; omni potitus ſcripſit ad Tiberium,ſtructas ſibi inſidias,præuentum inſidiatorem, ſimul bellum aduerſus Baſtarnas, Scythásq; prætendens,nouis peditũ & equitum copijs ſeſe firmabat.Molliter reſcriptũ,ſi fraus abeſſet,poſſe eum innocentiæ fidere:cęterum neq; ſe,neq; ſenatũ niſi cognita cauſa,ius & iniuriam diſcreturos.proinde tradito Cotye

Latin.Pandus ueniret,transferrétq; inuidiam criminis. Eas literas Latinius Pandus prætor Mœſiæ cum militibus quis Cotys traderetur in Thraciã miſit.Rheſcuporis inter metum & iram conctatus,maluit patrati quàm incepti facinoris reus eſſe: occidi Cotyn iubet, mortemq; ſponte ſumptam ementitur. Nec tamen Cæſar placitas ſemel artes mutauit,ſed defuncto Pando,quem

Pom.Flaccus ſibi infenſum Rheſcuporis arguebat,Pomponium Flaccum ueterem ſtipẽdijs, & arcta cum rege amicitia, eoq; accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœſiæ præfecit.Flaccus in Thraciam tranſgreſſus, per ingentia promiſſa,quamuis ambiguum & ſcelera ſua reputantem,perpulit,ut præſidia Romana intraret. circundata hinc regi ſpecie honoris ualida manus, tribuniq;, & centuriones, monendo, ſuadendo,& quanto longius abſcedebat apertiore cuſtodia, poſtremo gnarum neceſsitatis in urbem traxere. Accuſatus in ſenatu ab uxore Cotys damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis conſilijs aduerſatum con-

Trebellenus Rufus ſtabat, incq; liberos Cotyis diuiditur. ijſq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur,qui regnum interim tractaret,exemplo quo maiores M. Lepidũ Ptolemæi liberis tutorem,in Aegyptũ miſerant. Rheſcuporis Alexandriã deuectus,atq; illic fugam tentans,an ficto crimine in-

Vonones fugam tentat terficitur. Per idem tempus Vonones, quẽ amotum in Ciliciam memorabant ui,corruptis cuſtodib.effugere ad Armenios,inde in Albanos Heniochóſque & cõſanguineũ ſibi regem Scytharũ conatus eſt, ſpecie uenãdi. omiſſis

Pyramus flu. maritimis locis,auia ſaltuũ petijt, mox pernicitate equi ad amnẽ Pyramum

contendit

contendit,cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga,necꝫ uado pene/
trari poterat. Igitur in ripa fluminis à Vibio Frontone præfecto equitũ uin
citur: mox Rẽmius Euocatus priori cuſtodiæ regis adpoſitus, quaſi per irã
gladio eum tranſigit. unde maior fides, conſcientia ſceleris & metu iudicij
mortem Vononi inlatã. At Germanicus Aegypto remeans,cuncta quæ *Germanicus ex Aegypto*
apud legiones aut urbes iuſſerat,abolita, uel in contrarium uerſa cognoſcit.
hinc graues in Piſonem contumeliæ,nec minus acerba quæ ab illo in Cæſa
rem tentabantur. Dein Piſo abire Suria ſtatuit,mox aduerſa Germanici ua
letudine detentus,ubi recreatum accepit,uotaꝫ pro incolumitate ſoluebam
tur,admotas hoſtias, ſacrificalem apparatum, feſtam Antiochenſium ple/
bem,per lictores proturbat. Tum Seleuciã degreditur opperiens ægritudi/
nem quæ rurſum Germanico acciderat. fæuam uim morbi augebat perſua
ſio ueneni à Piſone accepti,& reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ huma/
norum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici
plumbeis tabulis inſculptum,ſemuſti cineres,ac tabe obliti,aliaꝫ maleficia, *Maleficia*
quis creditur animas numinibus infernis ſacrari. ſimul miſſi à Piſone incuſa
bantur ut ualetudinis aduerſa rimantes. Ea Germanico haud minus iraꝫ
per metũ accepta,ſi limen obſideretur, ſi effundendus ſpiritus ſub oculis ini
micorum foret,quid deinde miſerrimæ cõiugi,quid infantibus liberis euen/
turum: lenta uideri ueneficia: feſtinare & urgere ut prouinciã,ut legiones ſo
lus habeat: ſed non uſꝫ eo defectum Germanicũ,necꝫ prẽmia cædis apud
interfectorem manſura. componit epiſtulas quis amicitiam ei renunciabat.
Addunt plericꝫ iuſſum prouincia decedere. nec Piſo moratus ultra, nauis
ſoluit,moderabaturꝫ curſui, qui propius regrederetur,ſi mors Germanici
Suriã aperuiſſet. Cæſar pauliſper ad ſpem erectus, dein feſſo corpore, ubi
finis aderat,adſiſtentes amicos in hunc modum adloquitur. Si fato con *Oratio Ger/*
cederem,iuſtus mihi dolor etiam aduerſus deos eſſet,quod me parentibus, *manici mori*
liberis,patriæ intra iuuentam prẽmaturo exitu raperẽt. nunc ſcelere Piſonis *bundi ad a/*
& Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus ueſtris relinquo, refera/ *micos*
tis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus,quibus inſidijs circumuen
tus miſerrimã uitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ,ſi quos pro
pinquus ſanguis,etiam quos inuidia erga uiuentem mouebat,inlachryma/
bunt,quondam florentem,& tot bellorum ſuperſtitem,muliebri fraude ce/
ciditſſe. Erit uobis locus querendi apud ſenatum, inuocandi leges. Non hoc
præcipuum amicorum munus eſt,proſequi defunctum ignauo queſtu, ſed
quæ uoluerit meminiſſe,quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum eti/
am ignoti. uindicabitis uos, ſi me potius quàm fortunam meam fouebatis.
Oſtendite populo Romano diui Auguſti neptẽ,eandemꝫ coniugem me/
am: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit,fingẽtibusꝫ
ſceleſta mandata,aut non credent homines,aut non ignoſcent. Iurauere

e amici

amici,dextram morientis contingentes,ſpiritum antè quàm ultionẽ amiſſu, ros. Tum ad uxorem uerſus,per memoriam ſui,per communes liberos ora, uit,exueret ferociã,ſæuienti fortunæ ſummitteret animũ,neu regreſſa in ur, bem æmulatione potentiæ,ualidiores inritaret. Hæc palàm, & alia ſecretò, per quæ oſtendere credebatur metum ex Tiberio. Necꝙ multo poſt ex, *Germanici Cæſ. mors* tinguitur ingenti luctu prouinciæ,& circumiacentiũ populorum. Indoluere exteræ nationes regesꝙ: tanta illi comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes: uiſuꝙ & auditu iuxta uenerabilis,cum magnitudinẽ & grauitatem ſummæ fortunæ retineret,inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus ſine imagini, bus & pompa,per laudes,& memoriam uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formã,ætatem, genus mortis, ob propinquitatẽ etiam locorum, in qui, *Germanicus Alexandro comparatus* bus interijt,Magni Alexandri fatis adæquarent. Nã utrunꝙ corpore deco ro,genere inſigni,haud multum triginta annos egreſſum, ſuorũ inſidijs ex, ternas inter gentes occidiſſe. ſed hunc mitẽ erga amicos,modicum uolupta tum,uno matrimonio,certis liberis egiſſe:necꝙ minus præliatorem, etiam ſi temeritas abfuerit,præpeditusꝙ ſit perculſas tot uictorijs Germanias ſerui tio premere. quod ſi ſolus arbiter rerũ, ſi iure & nomine regio fuiſſet, tanto promptius adſecuturũ gloriam militiæ,quantum clementia, tẽperantia,cæ, teris bonis artibus præſtitiſſet. Corpus antequã cremaretur,nudatum in fo ro Antiochenſium,qui locus ſepulturę deſtinabatur. Prætulerit ne uenęficij ſigna parũ conſtitit. nam ut quis miſericordia in Germanicũ,& præſumpta ſuſpicione,aut fauore in Piſonem pronior,diuerſi interpretabantur. Con ſultatũ inde inter legatos,quiꝙ alij ſenatorum aderãt,quis nam Suriæ præ, ficeretur. & cæteris modice niſis, inter Vibium Marſum, & Gn. Sentium diu quæſitum. dein Marſus ſeniori,& acrius tendenti Sentio conceſſit. Iſcꝙ *Martina uene fica* infamẽ ueneficijs ea in prouincia. & Plancinę percharã nomine Martinam in urbem miſit,poſtulantibus Vitellio ac Veranio, cæterisꝙ qui crimina & *Agrippina na uigat Romam* accuſationẽ tanquam aduerſus receptos iam reos inſtruebant. At Agrip pina quanquam defeſſa luctu,& corpore ægro, omnium tamen quæ ultio, nem morarentur intolerans, aſcendit claſſem cum cineribus Germanici, & liberis,miſerãtibus cunctis quod fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter uenerantes gratantisꝙ aſpici ſolita,tunc feralis reli quias ſinu ferret incerta ultionis,anxia ſui,& infelici fœcunditate fortunæ to ties obnoxia. Piſonem interim apud Coum inſulam nuncius adſequitur, exceſſiſſe Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit uictimas, adit templa,necꝙ ipſe gaudium moderans,& magis inſoleſcente Plancina, quæ luctum amiſſæ ſororis,tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centu riones, monebantꝙ: prompta illi legionum ſtudia, repeteret prouinciam nõ iure ablatam & uacuam. Igitur quid agendum cõſultanti, M. Piſo filius properandum in urbem cenſebat: nihil adhuc inexpiabile admiſſum, necꝙ

ſuſpicio,

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuſpiciones imbecillas aut inania famę pertimeſcenda: diſcordiam erga Germanicum odio fortaſſe dignam, non pœna: & ademptione prouinciæ ſatisfactum inimicis. Quod ſi regrederetur obſiſtente Sentio, ciuile bellum incipi, nec duraturos in partibus centuriones militesq́, apud quos recens imperatoris ſui memoria, & penitus infixus in Cæſares amor præualeret. Cõtra Domitius Celer ex intima eius amicitia diſſeruit, utendum euẽtu. Piſonem non Sentium Suriæ præpoſitum. Huic faſces & ius prætoris, huic legiones datas: Si quid hoſtile ingruat quẽ iuſtius arma oppoſiturum, qui legati auctoritatem & propria mandata acceperit. Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo ſeneſcant. plerunq́ innocentes, recenti inuidiæ impares. At ſi teneat exercitum, augeat uires, multa quæ prouideri non poſſint, fortuito in melius caſura. An feſtinamus cũ Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefenſum planctus Agrippinæ, ac uulgus imperitum, primo rumore rapiant? Eſt tibi Auguſtæ cõſcientia, eſt Cæſaris fauor, ſed in occulto: & periiſſe Germanicum nulli iactantius mœrent, quàm qui maxime lætantur. Haud magna mole Piſo promptus ferocibus in ſententiam trahitur, miſſiſq́ ad Tiberium epiſtulis, incuſat Germanicũ luxus & ſuperbiæ: feq́ pulſum ut locus rebus nouis patefieret, curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetiuiſſe. Simul Domitium impoſitum triremi uitare littorum oram, præterq́ inſulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes deſertores per manipulos componit, armat lixas, traiectiſq́ in continentem nauibus uexillum Tironũ in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut ſe auxiliis iuuarẽt ſcribit, haud ignauo ad miniſteria belli iuuene Piſone quanquam ſuſcipiendum bellum abnuiſſet. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegẽtes obuiis nauibus, quæ Agrippinam uehebant, utrinq́ infenſi, arma primo expediere: dein mutua formidine, nõ ultra iurgiũ proceſſum eſt. Marſusq́ Vibius nunciauit Piſoni, Romam ad dicendam cauſam ueniret. „ Ille eludens reſpõdit, adfuturum ubi prætor qui de ueneficiis quæreret, reo „ atq́ accuſatoribus diem prædixiſſet. Interim Domitius Laodiceam urbem „ Syriæ adpulſus, cũ hyberna ſextæ legionis peteret, quod eam maximè nouis conſiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Piſoni per literas aperit, monetq́ ne caſtra corruptoribus, ne prouinciã bello tentet. Quosq́ Germanici memores, aut inimicis eius aduerſos cognouerat, cõtrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Remp. armis peti: ducitq́ ualidam manum & prælio paratã. Nec Piſo, quanquã cœpta ſecus cadebant, omiſit tutiſſima è preſentibus. ſed caſtellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis deſertoribus, & Tirone nuper intercepto, ſuisq́ & Plancinæ ſeruitiis, auxilia Cilicũ quæ Reguli miſerant, in numerum legionis cõpoſuerat. Cæſarisq́ ſe legatũ teſtabatur prouincia quam is dediſſet arceri, non à legionibus (earum quippe acci-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tu uenire)sed à Sentio,priuatũ odium falsis criminibus tegente:consisterent in acie non pugnaturis militibus, ubi Pisonẽ ab ipsis parentẽ quondam appellatum,si iure ageretur potiorem,si armis non inualidum uidissent. Tum pro munimẽtis castelli manipulos explicat,colle arduo & derupto.nam cætera mari cinguntur. Contra ueterani ordinibus ac subsidijs instructi. hinc militum inde locorũ asperitas.sed non animus,non spes,ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata.ut uenere in manus, non ultra dubitatum,quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur:uertunt terga Cilices,secꝫ castello claudunt. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentauit:regressusꝫ, & pro muris modo semet adflictando,modo singulos nomine ciens,præmijs uocãs,seditionem cœptabat:adeocꝫ cõmouerat,ut signifer legionis sextæ signũ ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasꝫ,& peti aggerem,erigi scalas iussit,ac promptissimum quencꝫ succedere:alios tormentis,hastas,saxa, & faces ingerere. Tandem uicta pertinacia Piso orauit,uti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret,consulitur. Non receptæ conditiones.nec aliud quàm naues & tutum in urbem iter cõcessum est. At Romæ postquam Germanici ualitudo percrebruit, cunctaꝫ ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur, dolor,ira, & erumpebant questus. Ideo nimirum in extremas terras relegatum:ideo Pisoni permissam prouinciã:hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina sermones:uera prorsus de Druso seniores locutos,displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia:necꝫ ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos uulgi sermones audita mors adeo incendit,ut ante edictum magistratuũ,ante senatusconsultum, sumpto iustitio defererentur fora, clauderentur domus,passim silentia & gemitus,nihil compositum in ostentationem.Et quanquam necꝫ insignibus lugentium abstinerent,altius animis mœrebãt. Forte negociatores uiuente adhuc Germanico Syria egressi,lętiora de ualitudine eius attulere.statim credita,statim uulgata sunt. ut quisꝫ obuius(quamuis leuiter audita)in alios,atꝫ illi in plures cumulata gaudio transferunt, cursant per urbem, moliuntur templorum fores.iuuat credulitatẽ nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius,donec tempore ac spacio uanescerẽt. Et populus quasi rursum ere

Honores in Germanicũ

ptum acrius doluit.Honores ut quis amore in Germanicũ aut ingenio ualidus,reperti decretiꝫ:ut nomen eius saliari carmine caneretur, sedes curules sacerdotum Augustalium locis,superꝫ eas querceæ coronæ statuerentur,ludos Circenses eburna effigies præiret, neue quis flamẽ aut augur in locum Germanici nisi gentis Iuliæ crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp.obijsse:sepulchrum Antiochiæ ubi crematus: tribunal

Epidaphne

Epidaphne,quo in loco uitam finierat.Statuarum locorúmue in quis colere tur,haud facile quis numerum inierit.cum cẽseretur clypeus, auro & magni tudine insignis,inter autores eloquẽtiæ,adseruit Tiberius solitum paremq; cæteris dicaturum.neq; enim eloquentiã fortuna discerni,& satis inlustre,si ueteres inter scriptores haberetur.Equester ordo cuneũ Germanici appella uit qui iuniorum dicebatur, instituitq; uti turmæ Idibus Iulijs imaginẽ eius sequerentur.pleraq; manent,quædam statim omissa sunt,aut uetustas obliterauit. Cæterum recenti adhuc mœstitia soror Germanici Liuia, nupta Druso,duos uirilis sexus simul enixa est.quod rarum lætumq; etiam modicis penatibus,tanto gaudio principem adfecit ut non temperauerit,quin iactaret apud patres,nulli ante Romanorum eiusdem fastigij uiro geminam stirpem editam.nam cuncta etiam fortuita ad gloriam uertebat.Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit, tanquã auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus senatus decretis libido fœminarũ cohercita,cautumq; ne quęstum corpore faceret,cui auus, aut pater,aut maritus Eques Ro. fuisset.nam Vistilia prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles uulgauerat, more inter ueteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsa professione flagitij credebant. exacta & à Titidio Labeone Vistiliæ marito, cur in uxore delicti manifesta ultionẽ legis omisisset:atq; illo prætendente sexaginta dies ad consultandum datos,nec dum præterijsse,satis uisum de Vistilia statuere. eaq; in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Aegyptijs iudaicisq; pellendis.factumq; patrũ consultum,ut quatuor milia libertini generis ea superstitione infecta,quis idonea ætas,in insulam Sardiniam ueherentur,cohercendis illic latrocinijs,& si ob grauitatẽ cœli interijssent,uile damnũ:cæteri cederent Italia,nisi certam ante diem profanos ritus exuissent. Post quæ rettulit Cæsar capiendam uirginem in locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris præfederat: egitq; grates Fonteio Agrippæ,& Comitio Pollioni,quod offerẽdo filias,de officio in Remp.certarent.prælata est Pollionis filia non ob aliud, quàm quod mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa discidio domum imminuerat.& Cæsar quamuis posthabitã,decies sestertij dote solatus est.

Cuneus Germanici

Professio flagitij apud ædiles pro pœna

Occia Vestalis

Sæuitiam annonæ incusante plebe,statuit frumento precium quod emptor penderet, binosq; nummos se additurum negociatoribus in singulos modios.Neq; tamen ob ea parentis patriæ delatũ & antea uocabulum adsumpsit, acerbeq; increpuit eos qui diuinas occupationes,ipsumq; dominũ dixerant.unde angusta & lubrica oratio,sub principe,qui libertatem metuebat,adulationem oderat. Reperio apud scriptores senatoresq; eorundem temporum,Adgandestrij principis Chattorum lectas in senatu literas,quibus mortẽ Arminij promittebat,si patrandæ neci uenenum mitteretur:re-

Diuinæ occupationes

Adgandestrius princeps Chattorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

" ſponſumq́ eſſe,non fraude neq́ occultis,ſed palàm & armatum populum
" Romanum hoſtes ſuos ulciſci.qua gloria æquabat ſe Tiberius priſcis impe
Arminius liberator Germaniæ ratoribus,qui uenenum in Pyrrhum regem uetuerãt prodiderantq́. Cæterum Arminius abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo regnum adfectans,libertatẽ popularium aduerſam habuit:petitusq́ armis,cum uaria fortuna certaret,dolo propinquorum cecidit,liberator haud dubie Germaniæ,& qui non primordia populi Ro.ſicut alij reges ducesq́,ſed floretiſſimum imperium laceſſierit:prælijs ambiguus, bello non uictus.ſeptẽ & triginta annos uitę,duodecim potentiæ èxpleuit:canituŕq́ adhuc barbaras apud gentes,Græcorũ annalibus ignotus,qui ſua tantum mirantur:Romanis haud perinde celebris,dum uetera extollimus,recentium incurioſi.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER TERTIVS.

Agrippina

NIHIL intermiſſa nauigatiõe hyberni maris Agrippina Corcyrã inſulã aduehitur, littora Calabriæ cõtra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit,uiolenta luctu,& neſcia tolerãdi. Interim aduentu eius audito,intimus quiſq́ amicorum,& plericq́ militares, ut quicq́ ſub Germanico ſtipendia fecerant multiq́ etiam ignoti uicinis è municipijs,pars officiũ in principem rati,plures illos ſecuti,ruere ad oppidum Brundiſium, quod nauiganti celerrimum fidiſſimumq́ adpulſu erat. Atq́ ubi primum ex alto uiſa claſſis, complentur non modo portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quaq́ longiſſime proſpectari poterat, mœrentium turba, ac rogitantium inter ſe,ſilentió ne an uoce aliqua egredientem exciperent. neq́ ſatis conſtabat quid pro tempore foret,cum claſſis paulatim ſucceſſit,non alacri ut adſolet remigio,ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egreſſa naui, defixit oculos,idem omniũ gemitus, neq́ diſcerneres, proximos,alienos,uirorũ, fœminarũúe planctus,niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mœrore feſſum, obuij & recẽtes in dolore anteibant. Miſerat duas prętorias cohortes Cæſar,addito ut magiſtratus Calabriæ,Appuliq́,& Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq́ humeris cineres portabantur,præcedebant incompta ſigna,uerſi faſces:atq́ ubi colonias tranſgrederentur,atrata plebes,trabeati equites, pro opibus loci ueſtem,odores, aliaq́ funerum ſolennia cremabant. etiam quorum diuerſa oppida, tamen obuij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

obuij,& uictimas atq; aras Dijs Manibus ſtatuentes,lachrymis, & concla
mationibus dolorem teſtabantur. Druſus Tarracinam progreſſus eſt,cum Druſus
Claudio fratre,liberisq; Germanici,qui in urbe fuerant. Conſules,M. Vale Claudius
rius & C. Aurelius(iam enim magiſtratum occeperãt)& ſenatus,ac magna Liberi Ger/
pars populi uiam compleuere,diſiecti,& ut cuiq; libitũ flentes. aberat quip manici
pe adulatio,gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem male diſſi/ Conſules
mulari. Tiberius atq; Auguſta publico abſtinuere,inferius maieſtate ſua ra Senatus
ti ſi palàm lamentarẽtur, an ne omnium oculis uultum eorum ſcrutantibus Populus
falſi intelligerentur. Matrẽ Antoniam non apud autores rerum,non diur/ Tiberius
na actorũ ſcriptura, reperio ullo inſigni officio functam, cum ſuper Agrip/ Auguſta
pinam,& Druſum, & Claudiũ, cæteri quoq; cõſanguinei nominatim per/
ſcripti ſint;ſeu ualetudine præpediebatur,ſeu uictus luctu animus,magnitu
dinem mali perferre uiſu nõ tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Augu
ſta,qui domo nõ excedebant,cohibitam:ut par mœror,& matris exemplo
auia quoq; & patruus attineri uiderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augu
ſti inferebantur, modo per ſilentium uaſtus, modo ploratibus inquies,ple/
na urbis itinera,cõlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis,
ſine inſignibus magiſtratus,populus per tribus,concidiſſe Remp. nihil ſpei
reliquum clamitabant,promptius apertiusq; quàm ut meminiſſe imperitan
tium crederes. Nihil tamẽ Tiberium magis penetrauit,quàm ſtudia homi/
num accẽſa in Agrippinam,cum decus patrię, ſolum Auguſti ſanguinem, Decus patriæ
unicũ antiquitatis ſpecimen appellarẽt, uerſiq; ad cœlum ac deos integram Sanguis Au/
illi ſobolem, ac ſuperſtitem iniquorum precarẽtur. Fuere qui publici funeris guſti
pompam requirerent,compararentq; quę in Druſum patrẽ Germanici ho Vnicum anti/
nora & magnifica Auguſtus feciſſet. ipſum quippe aſperrimo hyemis,Tici quitatis ſpe/
num uſq; progreſſum,neq; abſcedentẽ à corpore ſimul urbẽ intrauiſſe: cir/ cimen
cumfuſas lecto Claudiorũ Iuliorumq; imagines, defletum in foro,laudatũ
pro roſtris,cũcta à maioribus reperta,aut quæ poſteri inuenerint cumulata.
At Germanico ne ſolitos quidẽ & cuicunq; nobili debitos honores conti/
giſſe. ſanè corpus ob longinquitatẽ itinerum externis terris quoquo modo
crematum,ſed tanto plura decora mox tribui par fuiſſe, quanto prima fors
negauiſſet. non fratrẽ niſi unius diei uia,nõ patruum ſaltem porta tenus ob/ Porta tenus
uium. ubi illa ueterum inſtituta? præpoſitam toro effigiem,meditata ad me/
moriã uirtutis carmina,& laudationes & lachrymas, uel doloris imitamen/ Doloris imita
ta. Gnarum id Tiberio fuit, utq; premeret uulgi ſermones, monuit edicto, menta
multos inluſtrium Romanorum ob Remp. obijſſe,neminem tam flagranti
deſyderio celebratum. idq; & ſibi & cunctis egregiũ,ſi modus adijceretur.
non enim eadem decora principibus uiris,& imperatori,populoq; modicis
domibus,aut ciuitatibus,conueniſſe recenti dolori luctum,& ex mœrore ſo
latia. ſed referẽdum iam animum ad firmitudinẽ,ut quondam diuus Iulius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

amissa unica filia, ut diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus uetustioribus exẽplis, quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. principes mortales, Remp. æternã esse. proin repeterẽt solennia: & quia ludorum Megalesium spectaculum suberat, etiam uoluptates resumerent.

Tum exuto iustitio, reditum ad munia, & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone ultionis, & crebro questu, quod uagus interim per amœna Asiæ atq; Achaiæ, adroganti & subdola mora, scelerũ probationes subuerteret. Nam uulgatũ erat missam (ut dixi) à Gn. Sentio famosam ueneficijs Martinam subita morte Brundusij extinctam, uenenumq; nodo crinium eius occultatũ, nec ulla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in urbem filio, datisq; mandatis, per quę principem molliret, ad Drusum pergit, quẽ haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenẽ, sueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si uera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palàm, & uitato omni secreto: neq; dubitabantur præscripta & à Tiberio, cũ incallidus alioqui & facilis iuuenta, senilibus tum artibus uteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisq; apud Anconã nauibus, per Picenũ, ac mox Flaminiã uiam adsequitur legionem, quæ è Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, ut in agmine atq; itinere crebro se militibus ostentauisset. ab Narnia, uitandæ suspitionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauẽ tumulo Cæsarum adpulerat, die q;, & ripa frequenti, magno clientiũ agmine ipse, fœminarum comitatu Plancina, & uultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta inuidia domus foro imminens festa ornatu, cõuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. cõtra Vitellius ac Verannius, cæteriq; Germanicum comitati tendebãt, nullas esse partes Trioni, neq; se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa eius causæ delatione, ut priorem uitam accusaret obtinuit: petitumq; est à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens, contra, Tiberium spernendis rumoribus ualidum, & conscientiæ matris innexum esse: ueraq; aut in deterius credita, iudice ab uno facilius discerni: odium et inuidiam apud multos ualere. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaq; ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integramq; causam ad senatum remittit. Atq; interim Drusus rediens Illyrico, quanquam patres censuissent

Cn. Piso nauigat Romam

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

censuissent ob receptum Maroboduū, & res priore æstate gestas ut ouans iniret, prolato honore urbem intrauit. postquam reo T. Aruntium, Fulcinium, Asiniū Gallum, Aeserninum, Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, isq; diuersa excusantibus, M. Lepidus & L. Piso, & Liueneius Regulus adfuere, arrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius an promeret: is haud aliâs intentior populus, plus sibi in principem occultæ uocis aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationē habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atq; amicum Pisonem fuisse, adiutoremq; Germanico datum à se, autore senatu, rebus apud Orientē administrandis: illic cōtumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq; eius lætatus esset, an scelere extinxisset, integris animis dijudicandū. Nam si legatus officij termi nos, obsequium erga imperatorē exuit, eiusdemq; morte, & luctu meo lætatus est, odero seponāq; à domo mea, & priuatas inimicitias noui principis ulciscar: Sin facinus in cuiuscunq; mortalium nece uindicandum detegitur, uos uero & liberos Germanici & nos parētes iustis solatijs adficite: simulq; illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia, an falsa hæc in maius uulgauerint accusatores. quorū ego nimijs studijs iure succenseo. nam quo pertinuit, nudare corpus & contrectandū uulgi oculis permittere: diferriq; etiā per externos, tanq; ueneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidē filium meum, semperq; deflebo: sed neq; reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocētia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: uosq; oro, ne, quia dolori meo causa cōnexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisq; eloquētia & cura ualet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiā accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices de morte eius anquiritur. cætera pari modestia tractentur. nemo Drusi lachrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa finguntur. Exin biduum criminibus objciendis statuitur, utq; sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius uetera & inania orditur, ambitiose, auareq; habitam Hispaniam. quod neq; conuictum noxæ reo si recentia purgaret: neq; defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitijs. Post quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem uulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eo usq; corrupisse, ut parens legionū à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quenq; maxime in comites & amicos Germanici sæuisse: postremo ipsum deuotio-

Accusationis initium
Noxæ esse
Absolutioni esse

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

deuotionibus & ueneno peremisse: sacra hinc & immolatiões nefandas ipsi us atq; Plancinæ: petitã armis Remp. utq; reus agi posset, acie uictũ. Defensio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem, neq; prouinciam pessimo cuiq; obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem inficiari poterat. solum ueneni crimẽ uisus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant: in conuiuio Germanici, cum super eum Piso discumberet infectos manibus eius cibos arguẽtes. quippe absurdum uidebatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium uisu, ipso Germanico coràm id ausum. offerebatq; familiã reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant: Cæsar ob bellum prouinciæ inlatũ: Senatus, nunquã satis credito, sine fraude Germanicũ interñsse. scripsissent expostulantes: quod haud minus Tiberius quàm Piso abnuere. Simul populi ante curiam uoces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset, effigiesq; Pisonis traxerãt in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositęq; forent. Igitur inditus lecticę, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: uario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadẽ Plancinæ inuidia, maior gratia, eoq; ambiguum habebatur quantum Cæsari in eam liceret. atq; ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscunq; fortunæ, & si ita ferret, comitem exitñ promittebat. Vt secretis Augustæ precibus ueniã obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, senatumq; rursum ingreditur: redintegratamq; accusationem, infensas patrum uoces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quod Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatũ clausumq; uidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domũ tanquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatq; & liberto tradit. Tum solita curando corpori exequitur. dein multã post noctem, egressa cubiculo uxore, operiri fores iussit: & cœpta luce perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, uisum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non uulgauerit: sed amicos eius dictitauisse, literas Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni clusus à Seiano per uana promissa foret: nec illum sponte extinctum, uerum immisso percussore. quorum neutrũ adseuerauerim. neq; tamen occulere debui narratum ab ijs, qui nostram aduentam durauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam, apud senatum, crebrisq; interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremũ, noctemq; exegisset. Atq; illo pleraq; sapiẽter, quædam inconsultius respõdente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modũ compositos. Conspiratione inimicorum & inuidia falsi criminis oppressus, quate-

Si ita ferret

An adhuc experiretur. Experiri hic est iudiciũ subire

Pisonis mors

Codicilli Pisonis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quatenus ueritati & innocentiæ meæ nusquã locus est, deos immortales te/ stor, uixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neq; alia in matrem tuam pie/ tate: uosq; oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicunq; fortu næ meæ non est adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atq; utinam ego potius filio iuueni quàm il le patri seni cessisset. eo impensius precor ne meę prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinq; & quadraginta annorum obsequium, per collegium consu latus quondã diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quid/ quam post hæc rogaturus, salutẽ infelicis filij rogo. De Plancina nihil ad/ didit. Post quæ Tiberius adulescentẽ crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detrectare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitiõ differuit, matris preces obtendens: in quã optimi cuiusq; secreti questus magis ardescebant. Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis aspicere, adloqui, eripere senatui. quod pro omnibus ciuibus leges obtine/ ant, uni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij uoce defletum Cæsa rem: ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde uenena, & artes tam feliciter expertas uerteret in Agrippinam, in liberos eius, egregi/ amq; auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exatiaret. Biduum su per hæc imagine cognitionis absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis matrem uti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent re/ spondente nullo, miseratio q; inuidia augebatur. Primus sententiã rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare magistratus eo etiam mune/ re fungebantur) nomẽ Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam, pars ut Gn. Pisoni filio concederetur, isq; prænomen muta/ ret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decẽ annos relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iulij Antonij qui domũ Au gusti uiolasset, manerent: & M. Pisonẽ ignominiæ exemit, concessitq; ei pa terna bona, satis firmus, ut sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pu dore absolutæ Plancinæ placabilior. Atq; idem, cum Valerius Messalinus signum aureũ in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus arã Vltioni statuen/ dam censuissent, prohibuit: ob externas ea uictorias sacrari dictitãs: dome/ stica mala tristitia operiẽda. Addiderat Messalinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoq;, ob uindictã Germanici, grates agen/ das, omiseratq; Claudij mentionẽ: & Messalinum quidẽ L. Asprenas sena tu coràm percũctatus est an prudens præteriisset: ac tũ demũ nomen Clau/ dij adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu ueterum reuoluo, tan to magis ludibria rerũ mortalium cunctis in negocijs obuersantur. quippe

Tiberius satis firmus aduersus pecuniam

Ludibria re/ rum mortaliũ

fama

fama,ſpe,ueneratione potius omnes deſtinabãtur imperio, quàm quem futurum principẽ fortuna in occulto tenebat. Paucis poſt diebus Cæſar autor ſenatui fuit, Vitellio,atq; Veranio,& Seruæo ſacerdotia tribuendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus monuit,ne facundiam uiolentia præcipitaret. Is finis fuit ulciſcenda Germanici morte non modo apud illos homines qui tum agebant,etiã ſecutis temporibus uario rumore iactata. adeo maxi-
" ma quæq; ambigua ſunt,dum alij quoquo modo audire pro compertis ha-
." bent,alij uera in comtrarium uertunt. & gliſcit utrunq; poſteritate. At Druſus urbe egreſſus repetendis auſpicijs,mox ouans introijt. paucosq; poſt di-
Mitis obitus es Vipſania mater eius exceſſit,una omnium Agrippæ liberorum miti obi-
Tacfarinas tu. Nam cæteros manifeſtum ferro,uel creditum eſt,ueneno aut fame extin-
Numida ctos. Eodem anno Tacfarinas, quẽ priore æſtate pulſum à Camillo memoraui,bellum in Africa renouat, uagis primũ populationibus & ob pernicitatem inultis: dein uicos excindere, trahere graues prædas: poſtremo haud procul Pagyda flumine cohortẽ Romanam circumſedit. Præerat ca-
Decrius ſtello Decrius impiger manu, exercitus militia,& illam obſidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites ut copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro caſtris inſtruit. Primoq; impetu pulſa cohorte promptus inter tela occurſat fugientibus,increpat ſigniferos,quod inconditis aut deſertoribus miles Romanus terga daret. ſimul excepta uulnera. & quanquã transfoſſo oculo, aduerſum os in hoſtem intendit, neq; prælium omiſit donec deſertus ſuis ca-
L. Apronius deret. Quæ poſtquã L. Apronio(nam Camillo ſucceſſerat)cõperta, magis
Decimatio militum dedecore ſuorũ, quàm gloria hoſtis anxius, raro ea tempeſtate, & è uetere memoria facinore,decumũ quenq; ignominioſæ cohortis, ſorte ductos,fuſte necat. Tantúq; ſeueritate profectum,ut uexillum ueteranorũ non amplius quingenti numero eaſdẽ Tacfarinatis copias præſidiũ cui Thala nomẽ,
Ruf. Heluius adgreſſas fuderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles ſeruati ciuis
Ciuica corona decus rettulit,donatusq; eſt ab Apronio torquibus & haſta. Cæſar addidit ciuicã coronã, quod non eam quoq; Apronius iure proconſulis tribuiſſet,queſtus magis, q̃ offenſus. Sed Tacfarinas perculſis Numidis & obſidia aſpernantibus ſpargit bellum, ubi inſtaretur cedens,ac rurſum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum feſſumq; Romanũ impune ludificabatur. Poſtq; deflexit ad maritimos locos,inligatus præda,ſtatiuis caſtris hærebat. miſſuq; patris Apronius Ceſianus cũ equite & cohortibus auxiliarijs quis uelociſſimos legionũ addiderat,proſperã aduerſum Numi-
Lepida das pugnã facit,pellitq; in deſerta. At Romæ Lepida,cui ſuper Aemylio rum decus L. Sulla ac Gn. Pompeius proaui erãt,defertur ſimulauiſſe partũ
P. Quirinius ex P. Quirinio diuite atq; orbo. adijciebantur adulteria, uenena,quæſitũq; per Chaldæos in domũ Cæſaris,defendẽte reã Manio Lepido fratre. Quirinius poſt dictũ repudium adhuc infenſus,quamuis infami ac nocenti mi-

ſerationem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſerationem addiderat. Haud facilè quis diſpexerit illa in cognitione mentẽ principis: adeo uertit, ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna, deprecatus primo ſe natum ne maieſtatis crimina tractarentẽ. Mox M. Seruilium è cõſularibus, aliósq; teſtes inlexit ad proferenda quæ uelut reticere uoluerat. idemq; ſeruos Lepidæ, cum militari cuſtodia haberentẽ, tranſtulit ad cõſules: neq; per tormenta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domũ ſuam pertinerent. Eximit etiã Druſum conſulẽ deſignatũ dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne cæteris adſentiendi neceſsitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebant. neq; enim ceſſurũ niſi damnandi officio. Lepida ludorum dieb. qui cognitionem interuenerãt, theatrum cum claris fœminis ingreſſa, lamẽtatione flebili maiores ſuos ciens, ipſumq; Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines uiſebantur, tantum miſericordia permouit, ut effuſi in lachrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atq; orbitati & obſcuriſsimæ domui, deſtinata quondam uxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorũ patefacta ſunt flagitia, itumq; in ſententiã Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebat. Huic Druſus adſenſit, quanquã alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro qui filiã ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demũ aperuit Tiberius compertum ſibi etiã ex P. Quirinij ſeruis, ueneno eũ à Lepida petitum inluſtriũ domuũ aduerſa. Atenim haud multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Aemylij Lepidam amiſerant. Solatio adfecit D. Sillanus Iuniæ familiæ reddítus. caſum eius paucis repetam. Vt ualida diuo Auguſto in Remp. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas urbe depulit, adulterosq; earum morte aut fuga puniuit. nam culpam inter uiros ac fœminas uulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac uiolatæ maieſtatis appellando, clementiam maiorum ſuásq; ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cætera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus in nepti Auguſti adultet (quanq; non ultra foret ſæuitum, quàm ut amicitia Cæſaris prohiberetur) exilium ſibi demonſtrari intellexit, nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac principẽ auſus eſt, M. Sillani fratris potentia qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Sillano, patribus coràm reſpondit, ſe quoq; lætari quod frater eius è peregrinatione longinqua reuertiſſet, idq; iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamẽ aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neq; reditu Sillani diſſoluta quæ Auguſtus uoluiſſet. fuit poſthac in urbe, neq; honores adeptus eſt. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitãdis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat, nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur præualida orbitate. cæterum multitudo periclitan-

Lepida aqua atq; igni arcetur

D. Sillanus

Fortuna Auguſto domi improſpera

Lex Papia

f tium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tium gliſcebat,cum omnis domus delatorũ interpretationibus ſubuertere/
tur.utq; antehac flagitijs,ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut
de principijs iuris,& quibus modis ad hanc multitudinẽ infinitam ac uarie/
Principia iuris tatem legum peruentũ ſit,altius diſſeram. Vetuſtiſsimi mortalium nulla
adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoq; ſine pœna aut coercitionib.
agebant:neq; præmijs opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur,
& ubi nihil contra morem cuperent,nihil per metum uetabãtur. At poſtq;
exui æqualitas,& pro modeſtia ac pudore, ambitio & uis incidebat, proue/
Dominatiões Leges nire dominationes.multosq; apud populos æternũ manſere. Quidam ſta
tim,aut poſtquã Regum pertesum,leges maluerũt.Hæ primo rudibus ho
minum animis ſimplices erant, maximeq; fama celebrauit Cretenſiũ, quas
Minos:Spartanorum,quas Lycurgus:ac mox Athenienſibus quæſitiores
iam & plures Solon perſcripſit.Nobis Romulus ut libitum imperitauerat:
dein Numa religionibus & diuino iure populũ deuinxit, repertaq; quædã
Ser. Tullius ſanctor legum à Tullo & Anco:ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legũ fuit, quis etiã
reges obtemperarent.Pulſo Tarquinio,aduerſum patrum factiones multa
populus parauit tuendæ libertatis & firmandæ concordiæ:creatiq; decem/
XII. tabulæ uiri, & accitis quæ uſquã egregia,cõpoſitæ duodecim tabulæ, finis æqui iu/
Leges per uim latæ ris.nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen
Gracchi diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros ui/
Saturnini ros.aliaq; ob praua per uim latæ ſunt.Hinc Gracchi,& Saturnini, turbato/
Druſus res plebis,nec minor largitor nomine ſenatus Druſus, corrupti ſpe aut inlu
ſi per interceſsionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico,mox ciuili omiſſum
L. Sylla quin multa & diuerſa ſciſcerent,donec L.Sulla dictator abolitis uel cõuerſis
prioribus cum plura addidiſſet,otium ei rei haud in longum parauit,ſtatim
turbidis Lepidi rogationibus: neque multo poſt Tribunis reddita licentia
quoquo uellent populũ agitandi.Iamq; nõ modo in cõmune, ſed in ſingu/
Corruptiſs. Rep. plurimæ leges los homines lætæ quæſtiones,& corruptiſsima Rep. plurimæ leges. Tum
Gn. Pompeius tertium conſul corrigendis moribus delectus, & grauior re/
Gn. Pompeius medijs q̃ delicta erant,ſuarumq; legũ auctor idem ac ſubuerſor,quę armis
tuebatur,armis amiſit. Exin continua per uiginti annos diſcordia,nõ mos,
non ius.deterrima quæq; impune,ac multa honeſta exitio fuere. Sexto de/
mum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triũuiratu iuſſerat,
aboleuit,deditq; iura quis pace & principe uteremur.acriora ex eo uincla,in
Priuilegia pa rentum diti cuſtodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti † uiſi à priuilegijs
parentum ceſſaret,uelut parens omniũ populus uacantia teneret. ſed altius
penetrabant,urbemq; & Italiã,& quod uſquã ciuium,corripuerant:multo/
rumq; exciſi ſtatus,& terror omnibus intentabat,ni Tiberius ſtatuendo re
medio quinq; conſulariũ, quinq; è prætorijs,totidem è cætero ſenatu ſorte
duxiſſet, apud quos exſoluti plericq; legis nexus,modicum in præſens leua/
mentum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mentū fuere. Per idem tēpus Neronem è liberis Germanici iam ingreſ/ſum iuuentam cōmendauit patribus,utq; munere capeſſendi uigintiuiratus ſolueretur,& quinquennio maturius q̄ per leges Quæſituram peteret,non ſine inriſu audientium poſtulauit.prætendebat ſibi atq; fratri decreta eadē, petente Auguſto. ſed neq; tum fuiſſe dubitauerim,qui eiuſmodi preces oc/culti inluderēt:actamen initia faſtigij Cæſaribus erant,magisq; in oculis ue tus mos,& priuignis cum uitrico leuior neceſsitudo q̄ auo aduerſum nepo tem. Additur pontificatus,& quo primum die forum ingreſſus eſt, congia/rium plebi,admodū lætæ quod Germanici ſtirpem iam puberē aſpiciebat. Auctum dehinc gaudiū nuptijs Neronis & Iuliæ Druſi filiæ. Vtq; hæc ſe/cundo rumore,ita aduerſis animis acceptum, quod filio Claudij ſocer Seia/nus deſtinaret:polluiſſe nobilitatē familiæ uidebantur,ſuſpectumq; iam ni miæ ſpei Seianum ultro extuliſſe. Fine anni cōceſſere uita inſignes uiri, L. Voluſius, & Salluſtius Criſpus. Voluſio uetus familia,neq; tamen præturā egreſſa. ipſe conſulatum intulit, cenſoria etiam poteſtate legendis equitum decurijs functus,opumq; quis domus illa immenſum uiguit, primus accu/mulator. Criſpum equeſtri ortū loco,C. Salluſtius,rerum Romanarum flo rentiſsimus auctor,ſororis nepotem in nomen adſciuit.atq; ille,quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu,Mecœnatē æmulatus, ſine digni/tate ſenatoria multos triumphalium,conſulariūq; potentia anteijt,diuerſus à ueterū inſtituto,per cultū & mundicias, copiáq; & affluētia luxu propior. ſuberat tamen uigor animi ingētibus negocijs par, eo acrior quo ſomnum & inertiam magis oſtentabat.Igitur incolumi Mecœnate proximus, mox præcipuus cui ſecreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Poſthumi Agrippæ cōſcius,ætate prouecta ſpeciem magis in amicitia principis quàm uim tenuit.idq; & Mecœnati acciderat:fato potentiæ raro ſempiternæ, an ſatias capit,aut illos cum oīa tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum eſt quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atq; filij collegio inſignis.nam biennio ante,Germanici cum Tiberio idem honor,neq; patruo lætus,neq; natura tam connexus fuerat. Eius an/ni principio Tiberius quaſi firmandæ ualetudini in Campaniam conceſſit, longam & cōtinuam abſentiā paulatim meditans,ſiue ut amoto patre Dru ſus munia cōſulatus ſolus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamē progreſſa, præbuit iuueni materiem apiſcendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum,quod ſibi inter ſpectacula gladiatorum loco non deceſſiſſet.pro Corbulone ætas, patrius mos,ſtudia ſeniorū erant;cōtra,Mamercus Scaurus & L. Arruntius,aliiq; Sullæ propinqui nitebant:certabant orationibus, & memoraban tur exempla maiorū, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis nota/uiſſent: donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum

Nero Quæſtura

L. Voluſius

Salluſt. Criſpus C. Salluſtij nepos

Potentia raro ſempiterna

Domitius Corbulo

L. Sulla loco nō decedens

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Corbuloni per Mamercum,qui patruus ſimul ac uitricus Sullæ, & oratorũ ætate uberrimus erat. Idẽ Corbulo plurima per Italiã itinera fraude man cipum & incuria magiſtratuũ interrupta & imperuia clamitando, executio/ nem eius negocij libens ſuſcepit. quod haud perinde publicè uſui habitum quàm exitioſum multis,quorũ in pecuniã atq; famã damnationibus & ha/ ſta ſæuiebat. Neq; multo poſt miſſis ad ſenatũ literis Tiberius,motam rur ſum Africam incurſu Tacfarinatis docuit,iudicioq; patrũ deligendum pro conſulem,gnarum militiæ,corpore ualidũ,& bello ſuffecturum.quod initi/ um Sex.Pompeius agitãdi aduerſus M.Lepidum odij nactus, ut ſocordẽ, inopem,& maioribus ſuis dedecorum,eoq; etiam Aſiæ ſorte depellendum incuſauit,aduerſo ſenatu qui Lepidum mitem magis q; ignauum paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam,honori q; ignominię habẽ/ dam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam.Et de Africa decretum ut Cæſar lege ret cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cęcina cenſuit, ne quẽ magi ſtratum,cui prouincia obueniſſet,uxor comitaretur: multum ante repetito, concordem ſibi coniugẽ,& ſex partus enixam:ſeq; quæ in publicum ſtatue ret domi ſeruauiſſe,cohibita intra Italiam, quanquã ipſe pluris per prouinci as quadraginta ſtipendia expleuiſſet. haud enim fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comita tui quæ pacem luxu,bellum formidine morentur,& Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant: non imbecillem tantum,& im/ parem laboribus ſexum,ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum,poteſtatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium,decurſu legionũ,cogitarent ipſi quo/ ties repetundarum aliqui arguerentur,plura uxoribus obiectari, his ſtatim adhæreſcere deterrimũ quemq; prouincialium:ab his negocia ſuſcipi,tran/ ſigi: duorum egreſſus coli,duo eſſe prætoria, peruicacibus magis & impo/ tentibus mulierum iuſſis, quæ Oppijs quondã, alijſq; legibus conſtrictæ, nunc uinclis exolutis,domos,fora,iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adſenſu audita plures obturbabant,neq; relatum de negotio,neq; Cę cinam dignũ tantæ rei cenſorẽ.mox Valerius Meſſalinus cui parens Meſſa la,ineratq; imago paternæ facundiæ, reſpondit. Multa duritie ueterum melius & lętius mutata.neq; enim ut olim obſideri urbem bellis,aut prouin cias hoſtilis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne con/ iugũ quidem penates,adeo ſocios non onerent: cætera promiſcua cum ma/ rito, nec ullum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda, ſed reuertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm uxorium leuamen/ tum? At quaſdam in ambitionem aut auariciam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuũ nónne pleroſq; uarijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciã mitti.corruptos ſæpe prauitatibus uxorum maritos,

Itinera, interrupta & imperuia

Tacfarinas

M. Lepidus

Seue. Cæcina Vxor ne comitetur magiſtratũ cui prouincia obueniſſet

Fœminæ in ſocios aut gẽtes externas non trahendæ

Oppiæ leges

Valer. Meſſalinus p uxorib. ut maritos comitentur

Vxorium leuamentum

num

num ergo omnes cœlibes integros placuiſſe quondã Oppias leges, ſic tem poribus Reip. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatũ, quia ex pedierit. fruſtra noſtrã ignauiam alia ad uocabula transferri: nam uiri in eo culpam, ſi fœmina modũ excedat. porro ob unius aut alterius imbecillum animũ, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarũ aduerſarumq; : ſimul ſexum natura inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis: uix præſenti cuſtodia manere inlæſa coniugia, quid fore, ſi per plures annos in modum diſsidij obliterentur? Sic obuiã irent ijs quæ alibi peccarentur, ut fla gitiorũ urbis meminiſſent. Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. nam principibus adeunda ſæpius longinqua imperij. Quoties diuum Auguſtũ in Occidentẽ atq; Orientẽ meauiſſe comite Liuia? ſe quoq; in Illyricũ profe ctum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haud ſemper æquo animo, ſi ab uxore chariſsima, & tot cõmunium librorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per literas caſti gatis obliquè patribus, quod cuncta curarum ad principem reijcerent, M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit: ex quis proconſul Africę legeret. Tum audita amborum uerba, intentius excuſante ſe Lepido, cum ualetudi nem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet, intelligeretur q; etiam quod ſilebat, auunculum eſſe Seiani Blæſum, atq; eo præualidũ. Re ſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neq; eadẽ adſeueratione, & conſenſu adulantiũ auditus eſt. Exin promptum, quod multorum intimis queſti bus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæſaris: libertiq; etiã ac ſer ui, patrono uel domino cũ uoces, cum manus intentarent, ultro metuebant. Igitur C. Ceſtius ſenator diſſeruit, principes quidem inſtar deorum eſſe, ſed neq; à dijs niſi iuſtas ſupplicum preces audiri, neq; quenquã in Capitoli um, aliáue urbis templa perfugere, ut eo ſubſidio ad flagitia utatur: Aboli tas leges, & funditus uerſas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intẽdantur, neq; ipſe audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppoſitam. Haud diſſimi lia alij, & quidam atrociora circumſtrepebant: precabanturq; Druſum da ret ultionis exemplum, donec accitam cõuictamq; attineri publica cuſtodia iuſſit. Et Conſidius Aequus, & Cœlius Curſor equites Rom. quod fictis maieſtatis criminibus Magium Cæcilianũ prætorẽ petiuiſſent, autore prin cipe, ac decreto ſenatus puniti. Vtrunq; in laudem Druſi trahebatur: ab eo, in urbe inter cœtus & ſermones hominũ obuerſante, ſecreta patris mitigari. neq; luxus in iuuene adeo diſplicebat. huc potius intenderet, diem ædifica tionibus, noctem cõuiuijs trahere, quàm ſolus & nullis uoluptatibus auo catus mœſtam uigilantiam, & malas curas exerceret. nõ enim Tiberius, nõ accuſatores fatiſcebant. Et Ancharius Priſcus Cæſium Cordum procon ſulem

Licentia peſſimorum

Princeps inſtar deorum

Annia Rufilla

Cõſidius Aequus

Magius Cæcilius

Cæſi. Cordus

Maiestatis crimen Antist. Vetus

sulem Cretę postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine, quod tum omniũ accusationũ cõplementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutũ adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis causam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis consilijs permixtum, qua tẽpestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictũ reo, adpositumq; ut teneret insula, necq; Macedoniæ necq; Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolẽtia nostri discors agebat, necq; minus Rhœmetalcen q̃ Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. Cœlaletę, Odrusęq;, & alij, ualidæ nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatẽ: quæ causa fuit, ne in bellũ atrox coalesceret. pars turbant prę sentia, alij montẽ Hæmum transgrediuntur, ut remotos populos cõcirent. plurimi ac maxime cõpositi regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ ubi cognita P. Velleio (is proximum exercitum pręsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos qui prędabundi aut adsumendis auxilijs uagabantur. Ipse robur expeditum ad exoluendũ obsidium ducit. Simulq; cuncta prospere acta, cæsis populatoribus, & dissensione orta apud obsidentes, regisq; opportuna eruptione, & aduentu legionis. necq; aciem aut prælium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinẽ æris alieni rebellionem cœptauere: cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec nisi uirtuti precium esset. Ii secretis conloquijs, ferocissimo quoq; adsumpto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitijs, maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa differebant, de cõtinuatione tributorum, grauitate fœnoris, sæuitia ac superbia præsidentum: & discordare militem audito Germanici exitio: egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florẽtes, quàm inops Italia, q̃ imbellis urbana plebes, nihil ualidum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haud fermè ulla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupere primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præsidiũ agitabat, coercuit, Turonij legionario milite, quem Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi eodẽ Auiola duce, & quibusdam Galliarũ primoribus, qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionẽ, magisq; intempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnã pro Romanis ciens, ostentandæ, ut ferebat, uirtutis. sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendũ se prębuisse, arguebãt. Consultus

Cœlaletæ Odrusæ

Galliarũ ciuitates rebellionem parant

Iulius Florus Iul. Sacrouir

Romana ciuitas uirtuti precium

Andegaui Turonij

super

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuper eo Tiberius,aſpernatus eſt indiciũ, aluitq; dubitatione bellũ. Interim Florus inſiſtere deſtinatis, pellicere alam equitum, quæ cõſcripta Treueris, militia diſciplinaq; noſtra habebatur, ut cæſis negociatoribus Romanis bellum inciperet.pauciq; equitũ corrupti, plures in officio manſere. Aliud uulgus obæratorũ aut clientiũ arma cepit,petebantq; ſaltus,quibus nomẽ Arduenna,cum legiones utroq; ab exercitu,quas Viſellius,& C. Silius aduerſis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmiſſuſq; cum delecta manu Iulius Indus è ciuitate eadẽ,diſcors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, incõditam multitudinem adhuc diſiecit. Florus incertis latebris uictores fruſtratus,poſtremo uiſis militib. qui effugia inſederãt,ſua manu cecidit. Isq; Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta,quãto ciuitas opulentior,& cõprimendi procul præſidium. Auguſtodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, nobiliſsimarum Galliarũ ſobolem, liberalibus ſtudijs ibi operatã, ut eo pignore parentes propinquosq; eorũ adiungeret.ſimul arma occultè fabricata iuuẽtuti diſpertit. Quadraginta millia fuere, quinta ſui parte legionarijs armis,cæteri cũ uenabulis & cultris,quæq; alia uenantibus tela ſunt. addũtur è ſeruitijs gladiaturæ deſtinati,quibus more gentico continuũ ferri tegimen(Cruppellarios uocant)inferendis ictibus inhabiles,accipiendis impenetrabiles.augebantur hæ copiæ, uicinatũ ciuitatũ ut nondum aperte cõſenſione,ita uiritim promptis ſtudijs, & certamine ducum Romanorũ,quos inter ambigebatur, utroq; bellum ſibi poſcente:mox Varro inualidus ſenecta, uigenti Silio conceſſit. At Romæ non Treueros modo & Aeduos, ſed quatuor & ſexaginta Galliarũ ciuitates deſciuiſſe,adſumptos in ſocietatẽ Germanos,dubias Hiſpanias,cuncta (ut mos famæ) in maius credita. optimus quiſq; Reip.cura mœrebat. multi odio præſentiũ,& cupidine mutatiõis, ſuis quoq; periculis lætabantur: increpabantq; Tiberium,quod in tanto rerũ motu,libellis accuſatorũ inſumeret operã. An Iulium Sacrouirũ maieſtatis crimine reum in ſenatu fore? extitiſſe tandẽ uiros qui cruentas epiſtulas armis cohiberent: miſerã pacem uel bello bene mutari. Tanto impenſius in ſecuritatẽ cõpoſitus,neq; loco, neq; uultu mutato,ſed,ut ſolitum,per illos dies egit:altitudine animi, an cõpererat modica eſſe,& uulgatis leuiora. Interim Silius cũ legionibus duabus incedens,præmiſſa auxiliari manu,uaſtat Sequanorum pagos, qui finium extremi,& Aeduis cõtermini,ſocijq; in armis erant. Mox Auguſtodunum petit propero agmine,certantibus inter ſe ſigniferis, fremente etiã gregario milite,ne ſuetam requiẽ,ne ſpatia noctiũ opperiretur: uiderent modo aduerſos,& aſpicerentur, id ſatis ad uictoriam. Duodecimũ apud lapidem Sacrouir copiæq; patẽtibus locis apparuere. In frontẽ ſtatuerat ferratos,in cornibus cohortes,à tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare ueteres Gallorũ glorias,quæq; Romanis aduerſa intuliſſent:

Iulius Florus Treuir

Arduenna

Aedui Auguſtodunũ Aeduorum caput

Cruppellarij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quàm decora uictoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterũ uictis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionũ acies. incondi tiq; ac militiæ nescij oppidani, neq; oculis neq; auribus satis cõpetebant. cõtra Silius, & si præsumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamẽ, pudendum ipsis, quod Germaniarũ uictores, aduersum Gallos tanquã in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos: quãto pecunia dites, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugiẽtibus cõsilite. Ingens ad ea clamor, & circũfudit eques. frontẽq; pedites inuasere. nec cunctatũ apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris ut si murum perrumperet, cędere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere. iacentesq; nullo ad resurgendum nisu quasi exanimes linquebãtur. Sacrouir primo Augustodunũ, deinde metu deditionis in uillam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incẽsa super uilla omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq; bellum senatui scripsit. neq; dempsit aut addidit uero, sed fide ac uirtute legatos, se consilijs superfuisse. simul causas cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit, magnitudinem imperij extollens, neq; decorũ principibus, si una alteráue ciuitas turbet, omissa urbe, unde in omnia reginen. nunc quia non metu ducatur, iturum ut præsentia spectaret, componeretq;. Decreuere patres uota pro reditu eius, supplicatiõesq;, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire cæteros parat, absurdam in adulationem progressus, cẽsuit ut ouans è Campania urbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris literæ, quibus se non tam uacuum gloria prædicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuẽta, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis subur bane inane præmium peteret. Sub idem tempus ut mors Sulpicij Quirinij publicis exequijs frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad ueterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium, sed impiger militiæ, & acribus ministerijs consulatum sub diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector C. Cæsari Armeniam obtinenti. Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in senatu, laudatis in se officijs, & incusato M. Folio, quem auctorem C. Cæsari prauitatis & discordiarũ arguebat. sed cæteris haud læta memoria Quirinij erat, ob intenta (ut memoraui) Lepidæ pericula, sordidamq; & præpotentem senectam. Fine anni Clutorium Priscum equitem Romanum post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecunia donatum à Cæsare, corripuit delator, obiectans ægro Druso composuisse, quod si extinctus

Trudes *Sacrouiri* *Hedui mors*

Quirinius

M. Folius

Clutorius Priscus Eq. Ro.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

extinctus foret, maiore præmio uulgaretur. Id Clutorius in domo P. Petro
nij, ſocru eius Vitellia coràm, multisq; inluſtribus fœminis per uaniloquen-
tiam legerat. Vt delator extitit, cæteris ad dicendum teſtimoniũ exterritis, ſo
la Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus ad perniciem, plus
fidei fuit. ſentẽtiaq; Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo ulti-
mum ſupplicíũ. Contra M. Lepidus in hunc modũ exorſus eſt. Si P.C. *Oratio M. Lepidi pro Clutorio Priſco in ſenatu*
unum id ſpectamus, cũq; nefaria uoce Clutorius Priſcus mentem ſuam & au
res hominũ polluerit, neq; carcer, neq; laqueus, ne ſeruiles quidem crucia-
tus in eum ſuffecerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt ſupplicijs ac re »
mediijs, principis moderatio, maiorumq; & ueſtra exemplа temperant, & »
uana à ſceleſtis, dicta à maleficijs differunt: eſt locus ſententiæ per quã neq; »
huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pœnite »
at. Sæpe audiui principem noſtrũ conquerentem, ſi quis ſumpta morte mi- »
ſericordiam eius præueniſſet. uita Clutorij in integro eſt, qui neq; ſeruatus »
in periculum Reip. neq; interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi ut plena uę »
cordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quicquam graue ac ſerium ex eo metuas, »
qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non uirorum animis, ſed muliercula- »
rum adrepit. cedat tamẽ urbe, & bonis amiſſis aqua & igni arceatur. Quod »
perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur. Solus Lepido Rubellius *Rub. Blandus*
Blandus è conſularibus adſenſit. cæteri ſententiã Agrippæ ſecuti. ductusq;
in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagi-
bus apud ſenatum incuſauit, cum extolleret pietatem quãuis modicas prin-
cipis iniurias acriter ulciſcentium, deprecaretur tam præcipitis uerborũ pœ- *Pœna uerborum*
nas, laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S.C. nè de
creta patrum ante diem ad ærarium deferrentur, idq; uitæ ſpatium damna
tis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendũ erat, neq; Tiberius
interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius conſules ſe-
quuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpecta ſeueritate aduer- *Aduerſus luxum*
ſum luxum, qui immenſum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur.
Sed alia ſumptuum quamuis grauiora diſſimulatis plerunq; precijs occulta
bantur, uentris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus uulgati, fecerant cu-
ram, ne princeps antiquæ parſimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente
C. Bibulo, cæteri quoq; ædiles diſſeuerant, ſperni ſumptuariam legẽ, ueti-
taq; utẽſilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs reſiſti poſſe.
& conſulti patres, integrum id negotium ad principem diſtulerant. Sed Ti-
berius ſæpe apud ſe penſitato an coerceri tam profuſæ cupidines poſſent:
num coercitio plus damni in Remp ferret: cũq; indecorum adtrectare quod
non obtineretur, uel retentum ignominiã & infamiam uirorum inluſtrium
poſceret: poſtremo literas ad ſenatum cõpoſuit, quarum ſententia in hunc *Literæ Tiberij Imperatoris ad ſenatũ*
modum fuit. Cæteris forſitan in rebus P.C. magis expediat me coràm
interrogari

interrogari,& dicere quid è Rep. cenſeam. in hac relatione ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus uobis ora,ac metũ ſingulorũ qui puden/di luxus arguerentur, ipſe etiã uiderem eos,ac uelut deprehẽderem. quod ſi mecum ante uiri ſtrenui ædiles cõſiliũ habuiſſent,neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida, & adulta uitia, q̃ hoc adſequi, ut palàm fieret quibus flagitijs impares eſſemus.ſed illi quidẽ officio functi ſunt,ut cæteros quoq; magiſtratus ſua munia implere uelim.mihi autem neq; honeſtum ſi lere,neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut conſulis partes ſuſtineo. maius aliquid & excelſius à principe poſtulatur, & cũ recte factorum ſibi quiſq; gratiã trahãt,unius inuidia ab omnibus peccat. Quid enim primũ prohibere,& priſcum ad morem recidere adgrediar? uillarum ne infinita ſpatia,familiarum numerum & nationes? argẽti & auri pondus? æris, tabularumq; miracula? promiſcuas uiris & fœminis ueſtes? atq; illa fœminarum propria, quis lapidum cauſa pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtilis gentes transferuntur. Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta,& modum poſci.ſe ſi quis legem ſanciat, pœnas indicat,ijdem illi ciuitatem uerti, ſplendidiſsimo cuiq; exitium parari, neminẽ criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos ueteres,& diu auctos,niſi per dura & aſpera coerceas.corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus,haud leuioribus remedijs reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit.tot à maioribus repertæ leges,tot quas diuus Auguſtus tulit,illæ obliuione,hæ(quod flagitioſius eſt)contemptu abolitæ ſecuriorem luxum fecere.nam ſi uelis quod nõdum uetitum eſt,timeas ne uetere.at ſi prohibita impune tranſcẽderis,neq; metus ultra,neq; pudor eſt.cur ergo olim parſimonia pollebat? quia ſibi quiſq; moderabatur,quia unius urbis ciues eramus, ne iritamenta quidem eadem intra Italiam dominãtibus. externis uictorijs aliena,ciuilibus etiam noſtra cõſumere didicimus. Quantulum iſtud eſt de quo ædiles admonent? Quàm, ſi cætera reſpicias in leui habendum? At Hercule nemo refert quod Italia externæ opis indiget, quod uita populi Romani per incerta maris et tempeſtatum cotidie uoluitur.ac niſi prouinciarum copiæ & dominis & ſeruitijs, & agris ſubuenerint, noſtra nos ſcilicet nemora,noſtræq; uillæ tuebũtur? Hanc P.C.curam ſuſtinet princeps. hæc omiſſa,funditus Remp.trahet.reliquis intra animũ medẽdũ eſt.nos pudor, pauperes neceſſitas,diuites ſatias in melius mutet. Aut ſi quis ex magiſtratibus tãtam induſtriã ac ſeueritatem pollicetur, ut ire obuiam queat,hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. ſin accuſare uitia uolunt,dein cum gloriam eius rei adepti ſunt,ſimultates faciunt, ac mihi relinquunt,credite P.C.me quoq; non eſſe offenſionũ auidũ, quas cum graues, & plerunq; iniquas pro Rep. ſuſcipiã, inanes & irritas neq; mihi aut uobis uſui futuras iure deprecor. Auditis Cæſaris literis, remiſſa ædilibus talis

Fœminarum propria

cura.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cura,luxusq; menſæ à fine Actiaci belli,ad ea arma quis Ser. Galba rerum adeptus eſt,per annos centũ profuſis ſumptibus exerciti,paulatim exolcue/re.Cauſas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobiliũ, aut claritudine inſignes ſtudio magnificentię prolabebantur. nam etiã tum plebem,ſocios, regna colere, & coli licitũ,ut quiſq; opibus,domo,paratu,ſpecioſus,per nomẽ & clientelas inluſtrior habebatur. poſtq; cædibus ſęuitum, & magnitudo famę exitio erat,cæteri ad ſapientiora conuertere: ſimul noui homines è municipijs & colonijs, atq; etiam prouincijs in ſenatũ crebro ad ſumpti,domeſticã parſimoniam intulerunt. & quanquam fortuna uel jndu ſtria plericq; pecunioſam ad ſenectã peruenirẽt, manſit tamẽ prior animus. Sed præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu uictuq; obſequiũ inde in principẽ,& æmulãdi amor, ualidior quàm pœna ex legibus & metus:niſi forte rebus cunctis ineſt quidã uelut orbis,ut quem admodum temporum uices,ita morum uertantur. nec omnia apud priores meliora,ſed noſtra quoq; ætas multa laudis & artium imitanda poſteris tulit.uerum hæc nobis maiores certamina ex honeſto maneant. Tiberius fama moderationis parta quod ingruentis accuſatores repreſſerat, mittit literam ad ſenatum, quis poteſtatem tribunitiam Druſo petebat. Id ſummi faſtigij uocabulum Auguſtus repperit, ne regis aut dictatoris nomẽ adſumeret,at tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret. Marcum deinde Agrippam ſocium eius poteſtatis,quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne ſucceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur,ſimul modeſtiæ Neronis & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius Druſum ſummæ rei admouet,cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio literarũ ueneratus deos, ut conſilia ſua Reip. proſperarent,modica de moribus aduleſcentis,neq; in falſum aucta,retulit:eſſe illi coniugem & tres liberos,eamq; ætatem qua ipſe quõdam à diuo Auguſto ad capeſſendum hoc munus uocatus ſit. Neq; nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, compreſsis ſeditionibus, compoſitis bellis triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæſitior adulatio fuit.nec tamen repertum,niſi ut effigies principum, aras deum, templa & arcus, aliaq; ſolita cenſerent:niſi quod M. Sillanus ex contumelia conſulatus,honorem principibus petiuit:dixitq; pro ſententia, ut publicis priuatisue monimentis,ad memoriam temporũ,non conſulum nomina præſcriberentur,ſed eorum qui tribunitiã poteſtatem gererẽt. Atq; Haterius cum eius diei ſenatus conſulta aureis literis figenda in curia cenſuiſſet, deridiculo fuit,ſenex fœdiſsimæ adulationis tantum infamia uſurus. Inter quæ prouincia Africa Iunio Blęſo prorogata,Seruius Maluginenſis flamen dialis, ut Aſiam ſorte haberet poſtulauit,fruſtra uulgatũ dictitans non licere Dialibus

Cauſæ luxus exoleſcentis

Veſpaſianus

Orbis rerum Vices morum

Tribunitia poteſtas

M. Sillanus

Haterius Agrippa

Seruius Maluginenſis

libus egredi Italia: neq; aliud ius suum q̃ Martialium, Quirinaliumq; Flaminum: porrò si hi duxissent prouincias, cur dialibus id uetitũ? nulla de eo populi scita, non in libris cæremoniarũ reperiri. sæpe Pontifices dialia sacra feciſſe, si flamen ualetudine aut munere publico impediretur. duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminẽ suffectum: neq; tamen cessauisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno, quanto facilius abfuturũ ad unius anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectũ, ut à põtificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deũm munere summũ Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulatione, nõ odio, aut priuatis adfectionibus obnoxiũ. Aduersus quæ cum augur Lentulus alijq; uarie dissererent, eò decursum est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius dilata notione de iure Flaminis, decretas ob tribunitiam Drusi potestatẽ cæremonias temperauit, nominatim arguens insolentiam sententię. aureasq; literas contra patrium morem. Recitatæ & Drusi epistolæ, quanquam ad modesti am flexæ, pro superbissimis accipiuntur. Huc decidisse cuncta, ut ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet. Bellum scilicet: aut diuerso terrarum distineri, littora & lacus Campaniæ tum maxime peragrantem: sic imbui rectorẽ generis humani, id primum è paternis consilijs discere. sanè graue retur aspectum ciuium senex imperator, fessamq; ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex adrogantia impedimentũ? Sed Tiberius uim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciarũ ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim Græcas per urbes licentia atq; impunitas asyla statuendi. Cõplebantur templa pessimis seruitiorum. eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq; capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis ualidum imperiũ erat cohercendis seditionibus populi, flagitia hominũ ut cæremonias deũm protegentis. Igitur placitũ ut mitterent ciuitates iura, atq; legatos. Et quædam quod falsò usurpauerãt sponte omisere. Multæ uetustis superstitionibus, aut meritis in populũ Romanum fidebãt. Magnáq; eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorũ pacta, regũ etiam qui ante uim Romanam ualuerãt decreta, ipsorumq; numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretue. Primi omnium Ephesij adire memorantes, nõ, ut uulgus crederet, Dianã atq; Apollinem Delo genitos: esse apud se Cẽchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latona partu grauidam, & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorumq; monitu sacratũ nemus. Atq; ipsum illic Apollinẽ post interfectos Cyclopas Iouis iram uitauisse. Mox liberum patrem bello uictorem, supplicibus Amazonum quæ aram insederant ignouisse. Auctam hinc

Flamẽ Dialis ambit imperium Asiæ proconsulare

Nam Hatterius censuerat S.C. aureis literis figendũ in curia

Postulata prouinciarũ Tib. ad patres refert

Licẽtia apud Græcos Asyla statuendi

Vis Romana

Ephesij

Cæchrius

hinc conceſſu Herculis,cum Lydia potiretur, cærimoniã tẽplo, necꝫ Perſa/
rũ ditione diminutũ ius. Poſt Macedonas, dein nos ſeruauiſſe. Proximo
Magnetes, L.Scipionis,& L.Sullæ cõſtitutis nitebãtur. quorum ille Anti/ *Magnetes*
ocho, hic Mithridate,pulſis,fidem atcꝫ uirtutẽ Magnetum decorauere,uti
Dianæ Leucophryenæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodiſiẽſes poſt/ *Aphrodiſien.*
hac & Stratonicenſes dictatoris Cæſaris ob uetuſta in parteis merita,& re/ *Stratonicẽſes*
cens diui Auguſti decretum adtulere. Laudati quod Parthorum inruptio/
nem,nihil mutata in populum Romanũ cõſtãtia,pertuliſſent.Sed Aphro
diſienſiũ ciuitas, Veneris,Stratonicenſium,Iouis & Triuiæ religionẽ tueban
tur. Altius Hierocæſarienſes expoſuere Perſicam apud ſe Dianam, delu/ *Hierocæſari/*
brum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpennæ, Iſaurici,multaꝫ *enſes*
alia imperatorum nomina, qui nõ modo tẽplo, ſed duobus milibus paſſuũ
eandem ſanctitatẽ tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorũ uetu *Cyprij.*
ſtiſsimum Paphiæ Veneri auctor Aerias,poſt filius eius Amathus Veneri
Amathuſiæ,& Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus,po/
ſuiſſent. Auditæ aliarũ quoꝫ ciuitatũ legationes. Quorum copia feſſi pa/
tres,& quia ſtudijs certabãt, cõſulibus permiſere,ut perſpecto iure,& ſi qua
iniquitas inuolueretur, rem integrã rurſum ad ſenatum referrent.Conſules
ſuper eas ciuitates quas memoraui,apud Pergamum,Aeſculapij cõpertum
aſylum retulerunt: cæteros obſcuris ob uetuſtatem initijs niti, nam Smyr/
næos oraculũ Apollinis,cuius imperio Stratonicidi Veneri tẽplum dicaue/
rint: Tenios eiuſdẽ carmen referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ędemꝫ
iuſsi ſint. propiora Sardianos, Alexandri uictoris id donum, neque mi/
nus Mileſios Dareo rege uti. ſed cultus numinum utriſcꝫ Dianam,aut A/
pollinem uenerandi. Petere & Cretenſes ſimulachro diui Auguſti. Factá/
que ſenatuſcõſulta, quis multo cum honore,modus tamen præſcribebatur.
iuſsicꝫ ipſis in templis facere aras ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie reli/
gionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ *Iuliæ Augu/*
ualitudo atrox, neceſsitudinem principi fecit feſtinati in urbem reditus,ſyn *ſtæ ualetudo*
cera adhuc inter matrem filiumꝫ concordia, ſiue occultis odijs. Neque e/
nim multo ante cum haud procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto
Iulia dicaret, Tiberij nomen, ſuo poſt ſcripſerat. idcꝫ ille credebatur, ut in/
ferius maieſtate principis, graui & diſsimulata offenſione abdidiſſe. Sed *Supplicia, id*
tum ſupplicia dijs, ludicꝫ Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, *eſt ſupplicati*
& augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus *ones*
ederẽt. Cenſuerat L. Apronius ut fœciales quoꝫ ijs ludis præſiderẽt. Cõ/ *Fœciales*
tradixit Cæſar diſtincto ſacerdotiorũ iure,& repetitis exemplis.necꝫ enim
unꝫ fœcialibus hoc maieſtatis fuiſſe.ideo Auguſtales adiectos, quia pro/
prium eius domus ſacerdotiũ eſſet,pro qua uota perſoluerent. Exequi ſen/
tentias haud inſtitui niſi inſignes per honeſtũ, aut notabili dedecore, quod

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Præcipuũ munus annalium

præcipuum munus annaliũ reor, ne uirtutes ſileantur, utq; prauis dictis factisq; ex poſteritate & infamia metus ſit. Cæterũ tẽpora illa adeo infecta & adulatione ſordida fuere, ut non modo primores ciuitatis quibus claritudo ſua obſequijs protegenda erat, ſed oẽs cõſulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq; etiã pedarij ſenatores certatim exurgerent, fœdaq; & nimia cenſerent. Memoriæ proditur, Tiberium quoties curia egrederet, Græcis uerbis in hunc modum eloqui ſolitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS. ſcilicet etiam illum qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ ſeruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc ab in decoris ad infeſta tranſgrediebantur. C. Sillanum proconſulem Aſiæ repetundarũ poſtulatum, Mamercus Scaurus è conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul corripiunt, obiectantq; uiolatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro accuſatos: uidelicet Scipio & Cato talia ulciſcebant, aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, obprobrium maiorũ Mamercus, infami opera dehoneſtabat. Iunio Othoni literarium ludum exercere uetus ars fuit, mox Seiani potẽtia ſenator, obſcura initia impudẽtibus auſis propolluebat. Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter perageret, ad clariſsima quæq; iturum, feſtinatio extimulabat, dum æqualeis, dein ſuperiores, poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiã bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura, uel cum exitio properant. Auxere numerum accuſatorũ Gellius Publicola, & M. Paconius. Ille quæſtor Sillani, hic legatus. Nec dubium habebatur, ſæuiciæ, captarumq; pecuniarũ teneri reum. ſed multa adgerebantur etiam in ſontibus periculoſa, cum ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſsimis totius Aſiæ, eoq; ad accuſandum delectis reſponderet ſolus, & orãdi neſcius prorio in metu, qui exercitã quoq; eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio, quin premeret uoce, uultu, eo quod ipſe creberrime interrogabat. neque refellere, aut eludere, dabatur: ac ſæpe etiã confitendum erat, ne fruſtra quæſiuiſſet. Seruos quoque Sillani, ut tormentis interrogentur actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantẽ, maieſtatis crimina ſubdebant, uinclum & neceſsitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierũ interiectu, defenſionem ſui deſeruit, auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Sillanũ parabat, quo excuſatius ſub exemplo acciperẽtur, libellos diui Auguſti de Voleſo Meſſala eiuſdem Aſiæ proconſule, factumq; in eum ſenatuſcõſultum recitari iubet. Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multũ de clementia principis prefatus, aqua atq; igne Sillano interdicendum cenſuit, ipſumq; in inſulam Gyarum relegandum. Eadem cæteri, niſi quod Gn. Lentulus ſeparanda

Senatorũ ſeruilis in Tiberium adulatio

C. Sillanus repetundarũ poſtulatus

Mamercus opprobriũ maiorum

Eloquentiã debilitat metus

Maieſtatis crimen

Sillani

Sillani materna bona, quippe alia parente geniti, reddendaq; filio dixit, ad nuente Tiberio. At Cornelius Dolabella dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Sillani moribus, addidit, ne quis uita probrosus, & opertus infamia prouinciam sortiretur, idq; princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri, quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur? Aduersum quæ disseruit Cæsar: non quidem sibi ignara quæ de Sillano uulgabant, sed non ex rumore statuendũ. multos in prouincijs contra q̃ spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdã ad meliora magnitudine rerum, hebescere alios, neq; posse principem sua sciẽtia cuncta cõplecti. neq; expedire, ut ambitione aliena trahat. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutũ, ut si antissent delicta, pœnæ sequerentur. ne uerterent sapienter reperta & semper placita. satis onerũ principibus, satis etiam potentiæ: minutura, quoties glisçat potestas: nec utendũ imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberiũ popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq; ille prudens moderãdi si propria ira non impelleretur, addidit insulam Gyarum immitẽ & sine cultu hominum esse: darent Iuniæ familiæ, & uiro quõdam ordinis eiusdem, Cytheram potius cõcederet. id sororẽ quoq; Sillani Torquatam priscæ sanctimoniæ uirginem expetere. In hãc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenẽses, & accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur.

Ne quis uita probrosus prouinciam sortiretur

Nõ statuendũ ex rumore

Leges in facta constitutæ

Rara apud Tiberium popularitas

Cæs. Cordus repetundarũ damnatur

L. Ennium equitẽ Romanũ maiestatis postulatum, quod effigiem principis promiscuum ad usum argenti uertisset, recipi Cæsar inter reos uetuit, palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per libertatẽ: non enim debere eripi patribus uim statuendi, neq; tantũ maleficium impune habẽdum: sanè lentus in suo dolore esset, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius ut erant magis q̃ ut dicebantur, perstititq; intercedere. Capito insignior infamia fuit: quod humani diuiniq; iuris sciens, egregiũ publicũ, & bonas domi artes dehonestauisset. Incesit dein religio quo nam in templo locandum foret donum, quod pro ualetudine Augustæ equites Romani uouerant Equestri Fortunæ. nam & si delubra eius deæ multa in urbe, nullũ tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasq; cæremonias Italicis in oppidis, tẽplaq;, & numinũ effigies, iuris atq; imperij Romani esse. ita donũ apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatũ nuper respõsum aduersus Seruium Malugincnsem Flaminem Dialem, prompsit Cæsar: recitauit decretũ pontificum. Quoties ualitudo aduersa Flaminẽ Dialem incessisset, ut Pontificis maximi arbitrio dum ne plusq; binoctiũ abesset, dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius q̃ bis eundem in annũ. Quæ principe augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiã & prouinciarũ administrationẽ dialibus non concedi. memorabaturq; L. Metelli Pontificis maximi exemplũ, qui

Equestris Fortuna apud Antium

Decretũ Pontificum de Flaminis Dialis absentia

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Aulum Posthumiũ Flaminẽ attinuisset. Ita sors Asiæ in eum qui consulari-
Lepidus basili cam Pauli instaurat
um Maluginensi proximus erat conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit ut basilicam Pauli, Aemylia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretq; .erat etiã tum in more publica munificentia. nec Augustus argue rat Taurũ, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes orna tum ad urbis, & posterũm gloriã cõferre. quo tum exemplo Lepidus, quan
Pompeij theatrum igne hausium
quam pecuniæ modicus, auitũ decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustũ, Cæsar extructurũ pollicitus est, eo quod nemo è familia re staurando sufficeret, manente tamẽ nomine Pompeij. simul laudibus Seia/ num extulit, tanquã labore uigilantiaq; eius tanta uis unum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij
Iunio Blæso procons. Afri cæ triũphi insignia conceduntur
locaretur. neq; multo post Cæsar cum Iunium Blæsum proconsulẽ Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auun culus erat. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nã Tacfarinas quan
Tacfarinas sedem sibi suisq; postulat à Tiberio
quam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxilijs, huc adrogãtiæ uenerat, ut legatos ad Tiberiũ mitteret, sedemq; ultro sibi atq; exercitui suo postularet, aut bellũ inexplicabile minitaret. Non aliâs magis sua populiq; contumelia Ro. indoluisse Cæsarem ferunt, q̃ quod desertor & prædo, hõ stium more ageret. ne Spartaco quidẽ post tot cõsulariũ exercituum clades inultam Italiam urenti (quanq; Sertorij atq; Mithridatis ingentibus bellis labaret Resp.) datum, ut pacto in fidem acciperet, ne dum pulcherrimo po puli Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & cõcessione agrorum redime retur. Dat negotiũ Blęso, cæteros quidem ad spem proliceret arma sine no xa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti ea uenia plericq;. mox aduersum artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligerarũ. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos in/ cursaret, eluderetq;, & insidias simul tentaret, tres incessus, totidẽ agmina pa rantur. ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prędatio in Leptinos & suffugia Garamantum. alio latere ne Cirtensium pagi impune traheren tur, propriam manum Blæsus filius duxit. Medio, cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arcta, & infensa hostibus cun cta fecerat: quia quoquò inclinarẽt, pars aliqua militis Romani in ore, in late re, & sæpe à tergo erat. multiq; eo modo cæsi aut circumuenti. Tunc tripar/ titum exercitum plures in manus dispergit, præponitq; cẽturiones uirtutis expertæ, nec ut mos fuerat, acta æstate retrahit copias, aut in hybernaculis ueteris puinciæ cõponit: sed ut in limine belli, dispositis castellis per expedi/ tos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat, done c fratre eius capto, regressus est, poperantius tamen quàm ex utilitate sociorũ, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro cõfecto inter pretatus, id quoq; Blæso tribuit ut imperator à legionibus salutaretur, pri/

sco erga

ſco erga duces honore, quí bene geſta Rep. gaudio & impetu uictoris exercitus cõclamabant. erántq; plures ſimul imperatores, nec ſuper cęterorũ æqualitatẽ. cõceſſit quibuſdã et Auguſtus id uocabulũ, ac tũc Tiberius Bleſo. *Duces imperatorũ nomine ſalutabãtur à legionibus*

Poſtremũ obiere eo anno uiri illuſtres, Aſinius Salonius, M. Agrippa & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis, Cæſariq; progener deſtinatus. Et Capito Ateius de quo memoraui, principẽ in ciuitate locũ ſtudijs ciuilib. adſecutus, ſed auo cẽturione Sullano, patre prætorio. conſulatũ ei adcelerauerat Auguſtus, ut Labeonẽ Antiſtiũ ijſdem artibus præcellentẽ dignatione eius magiſtratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. ſed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior. Capitonis obſequiũ dominãtib. magis probabat. Illi quod prætură intra ſtetit, cõmẽdatio ex iniuria: huic quod conſulatũ adeptus eſt, odium ex inuidia oriebat. Et Iunia ſexageſimo quarto poſt Philippẽſẽ aciẽ anno ſupremũ diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſij uxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentũ eius multo apud uulgũ rumore fuit: quia in magnis opibus, cũ fermè cunctos proceres cũ honore nominauiſſet, Cæſarẽ omiſit. quod ciuiliter acceptũ, neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, cæteriſq; ſolennib. funus cohoneſtaret. Viginti clariſsimarũ familiarũ imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quintij, aliáq; eiuſdẽ nobilitatis nomina: ſed præfulgebãt Caſſius atq; Brutus, eo ipſo, quod effigies eorum non uiſebantur. *Atei Capitonis mors* *Antiſt. Labeo* *Duo pacis decora* *Iunia*

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER QVARTVS

ASINIO, C. Antiſtio Coss. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus (nam Germanici mortẽ inter proſpera ducebat) cum repente turbare fortuna cœpit, ſæuire ipſe, aut ſæuientibus uires præbere. Initiũ & cauſa penes Aeliũ Seianum cohortibus prætorijs præfectum, cuius de potentia ſupra memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit expediam. Genitus Vulſinijs, patre Seio Strabone equite Romano, & prima iuuenta C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore Apicio diuiti & prodigo ſtuprũ uenũ dediſſe, mox Tiberium uarijs artibus deuinxit, adeo ut obſcurum aduerſum alios, ſibi uni incautũ intectumq; efficeret, non tam ſolertia (quippe ijſdem artibus uictus eſt) q̃ deûm ira in rem Romanam, cuius pari exitio uiguit, cecidit q;. Corpus illi laborũ tollerans, *Aelius Seianus dominationis captator*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxta adulatio & superbia: palàm cõpositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusq; causa, modo largitio & luxus, sæpius industria ac uigilãtia, haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicã antea, intendit, dispersas per urbẽ cohortes una in castra cõducendo, ut simul imperia acciperent, numeróq; & robore, & uisu inter se, fiducia ipsis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat lasciuire militẽ diductũ. si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seuerius acturos si uallum statuat procul urbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeũdo, appellando: simul cẽturiones ac tribunos ipse deligere. neq; senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atq; ita prono, ut sociũ laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres et populũ celebraret, coliq; per theatra & fora effigies eius, intérq; principia legionũ sineret. Cæterum plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebãt. & quia ui tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior uia, & à Druso incipere, in quem recenti ira ferebat. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo cõmotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os uerberauerat. Igitur cuncta tentãti promptissimum uisum ad uxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incẽsus, adulterio pellexit, & postquã primi flagitij potitus est, neq; fœmina amissa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atq; illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, sęq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat, ut pro honestis & præsentibus flagitiosa & incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequẽs secretis. pellit domo Seianus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat: ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metũ, prolationes, diuersa interdũ consilia adferebat.

Liuia Drusi uxor

Eudemus medicus

Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam uirilem sumpsit. quæq; fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationẽ Cæsar multa cum laude filij sui, quod patria beneuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quanquam arduum sit eodem loci potentiam & concordiam esse) equus adulescẽtibus, aut certe non aduersus habebatur. Exim uetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias cõsilium refertur. multitudinem ueteranorum prætexebat imperator, & delectibus supplendos exercitus. nam uoluntarium militẽ deesse. ac si suppeditet, non eadem uirtute ac modestia agere: quia plerunq; inopes ac uagi sponte militiam sumant. percensuitq; cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exequendum reor, quæ tum Romana copia in armis

Arduũ est eodem loci potentiã esse & concordiam

armis,qui soci reges,quanto sit angustius imperitatū. Italiam utroq; mari duæ classes,Misenum apud & Rauennā, proximúmq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebant,quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiulienſe miſerat,ualido cum remige.Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, cōmune in Germanos Galloscq; subsidiū, octo legiones erant. Hispanię recens perdomitę tribus habebant. Mauros Iuba rex acceperat, donū populi Romani.cætera Africæ per duas legiones,pariq; numero Aegyptus:dehinc initio ab Suria usq; ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur,quatuor legionibus cohercitū,accolis Hybero,Albanoq;,& alijs regibus,qui magnitudine nostra protegūtur aduersum externa imperia.& Thraciam,Rhœmetalces ac liberi Cotyis:ripámq; Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis,quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret,haud procul accirētur:quanquam insideret urbem proprius miles, tres urbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Ethruria fermè Vmbriáq; delectæ, aut uetere Latio, & colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæq; & auxilia cohortiū: neq; multo secus in ijs uirium,sed persequi incertum fuit: cum ex usu temporis huc illuc mearent,glisscrent numero,& aliquando minuerentur. Congruens credi derim recensere cæteras quoq; Reip.partes, quibus modis ad eam diem habitę sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primum publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabatúrq; primoribus differere. & in adulationem lapsos cohibebat ipse. mandabátque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.sua consulibus,sua prætoribus species.Minorum quoq; magistratuum exercita potestas,legésq;,si maiestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecuniæ uectigales, cætera publicorum fructuū, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuiq;,quibusdam ignotis,ex fama mandabat: semelq; adsumpti tenebantur,prorsus sine modo, cum plericq; ijsdem negotijs insenescerent. Plebes acri quidē annona fatigabatur.sed nulla in eo culpa ex principe. quin in fœcunditati terrarum,aut asperis maris obuiam ijt,quantū impēdio,diligētiaq; poterat.& ne prouinciæ nouis onerib. turbarent, utq; uetera sine auaritia aut crudelitate magistratuū tolerarēt, prouidebat. corporum uerbera, adēptiones bonorū aberant.Rari per Italiā Cæsaris agri,modesta seruitia, intra paucos libertos domus,ac si quādo cū priuatis disceptaret, forū & ius, quę cūcta nō quidē comiuia, sed horridus ac plerūq; formidatus retinebat tamē,donec morte Drusi uerterent. nā dū superfuit manere:quia Seianus incipiēte adhuc potētia,bonis cōsilijs notescere uolebat, & ultor metuebat,

Numerus legionū, & quas illæ prouincias tutarentur, sub Tiberio.

Iuxta Rhenū octo legiones præcipuum robur

Tiberius Imperator etiam cum priuatis in foro disceptabat

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

non occultus odijs,& crebro querens incolumi filio adiutorẽ imperij alium uocari,& quantũ ſupereſſe ut collega dicatur? Primas dominandi ſpes in ar
Sponte præfecti duo,ubi ſis ingreſſus, adeſſe ſtudia & miniſtros,extructa iam ſponte præfecti caſtra,datos in manũ milites:cerni effigiẽ eius in monumentis Gn.Pompei:cõmunes illi cum familia Druſorum fore nepotes:precandam poſt hæc
Scianus lentũ uenenũ parat quod Druſo Lygdus Spado dedit modeſtiam,ut contentus eſſet. Neq; raro, neq; apud paucos talia iaciebat, & ſecreta quoq; eius corrupta uxore prodebantur. Igitur Scianus maturandum ratus,deligit uenenũ, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adſimularet. Id Druſo datum per Lygdum Spadonem,ut octo poſt annos cognitum eſt. Cęterum Tiberius per omnes ualetudinis eius dies,nullo metu,
Druſi mors an ut firmitudinẽ animi oſtẽtaret? etiam defuncto necdum ſepulto, curiam ingreſſus eſt.conſulesq; ſede uulgari per ſpeciem mœſtitię ſedẽtes,honoris
Tiberius in curia locicq; admonuit,& effuſum in lachrymas ſenatũ uicto gemitu,ſimul oratione continua erexit. Non quidem ſibi ignarum poſſe argui,quod tam recenti dolore ſubierit oculos ſenatus: uix propinquorum adloquia tolerari, uix diem aſpici à pleriſq; lugentium:neq; illos imbecillitatis damnandos,ſe tamen fortiora ſolatia è cõplexu Reip.petiuiſſe.miſeratúsq; Auguſtæ extremam ſenectam,rudem adhuc nepotum,& uergẽtem ætatem ſuam,ut Germanici liberi,unica præſentiũ malorum leuamenta,inducerentur,petiuit. Egreſſi cõſules,firmatos alloquio aduleſcentulos,deductósq; ante Cæſarem
“ ſtatuunt. Quibus adprehẽſis, Patres conſcripti, Hos,inquit, orbatos pa
“ rẽte,tradidi patruo ipſorum,precatusq; ſum (quanquam eſſet illi propria ſo
“ boles) ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret,ſibiq; & poſteris
“ confirmaret. erepto Druſo, preces ad uos conuerto, dijsq; & patria coràm
“ obteſtor, Auguſti pronepotes,clariſsimis maioribus genitos ſuſcipite,regi
“ te.ueſtram meámq; uicem explete. Hi uobis Nero & Druſe parẽtum loco.
“ ita nati eſtis,ut bona malaq; ueſtra ad Remp. pertineant. Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita. ac ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordia ſui gloriáq; animos audientium impleuerat. ad uana & toties inriſa reuolutus, de reddenda Rep. utq; conſules ſeu quis alius regimen ſuſcipe rẽt, uero quoq; & honeſto fidem dempſit. Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur,pleriſq; additis ut ferme amat poſterior
Druſi funus adulatio. Funus imaginum pompa maxime inluſtre fuit, cum origo Iuliæ gentis Aeneas,omnesq; Albanorũ reges,& cõditor urbis Romulus, poſt Sabina nobilitas,Appius Clauſus,cæteræq; Claudiorũ effigies, longo ordine ſpectarentur. In tradenda morte Druſi quæ plurimis maximéq; fidis auctoribus memorata ſunt rettuli.ſed non omiſerim eorundem tempo
Rumor ualidus illorum temporum de morte Druſi rum rumorẽ ualidum adeo,ut nõdum exoleſcat. Corrupta ad ſcelus Liuia, Scianũ Lygdi quoq; Spadonis animum ſtupro uinxiſſe: quod is Lygdus ætate atque forma carus domino interq; primores miniſtros erat. deinde

inter

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

inter conſcios,ubi locus ueneficij tempus cõpoſita ſunt, eò audaciæ proue-
ctum,ut uerteret,& occulto indicio Druſum uenenĩ in patrem arguens,mo
neret Tiberium, uitandã potionẽ quæ prima ei apud filium epulanti offer-
retur.ea fraude tum ſenem poſtquam conuiuiũ inierat, exceptum poculum
Druſo tradidiſſe. atq; illo ignaro & iuueniliter hauriẽte auctã ſuſpitionem,
tanquam metu & pudore,ſibimet inrogaret mortem quam patri ſtruxerat.
Hæc uulgo iactata, ſuper id quod nullo auctore certo firmantur, promptè
refutaueris.quis enim mediocri prudentia,nedum Tiberius tantis rebus ex
ercitus,inaudito filio exitium offerret,idq; ſua manu et nullo ad pœnitendũ
regreſſu? quin potius miniſtrum ueneni excruciaret, auctorem exquireret,
inſita deniq; etiam in extraneos cunctatatione & mora aduerſum unicum
& nullius ante flagitij compertum uteretur. Sed quia Seianus facinorum
omnium repertor habebatur, ex nimia charitate in eum Cæſaris, & cœte-
rorum in utrunq; odio,quamuis fabuloſa & immania credebantur,atrocio
re ſemper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apica
tam Seiani proditus,tormentis Eudemi,ac Lygdi patefactus eſt.neq; quiſ-
quam ſcriptor tam infenſus extitit,ut Tiberio obiectaret,cũ omnia alia con-
quirerent,intenderentq;. Mihi tradendi arguendiq; rumoris cauſa fuit, ut
claro ſub exemplo falſas auditiones depellerẽ, peteremq; ab ijs quorum in
manus cura noſtra uenerit,ne diuulgata atq; incredibilia, auidè accepta, ue-
ris neq; in miraculum corruptis antehabeãt.Cæterum laudante filium pro
roſtris Tiberio, ſenatus populusq; habitum ac uoces dolentum ſimulatio-
ne magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuiuiſcere occulti
lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina ſpem ma
lè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Druſi
inultam interfectoribus,ſine mœrore publico eſſe, ferox ſcelerum, & quia
prima prouenerant, uolutare ſecum, quo nam modo Germanici liberos
peruerteret, quorũ non dubia ſucceſſio, neq; ſpargi uenenũ in tres poterat,
egregia cuſtodum fide,& pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contu
maciam eius inſectari,uetus Auguſtę odium, recentem Liuiæ conſcientiam
exagitare, ut ſuperbiã fœcunditate ſubnixam popularibus ſtudijs inhiare
dominationi,apud Cęſarẽ arguerent. Atq; hoc callidis criminatoribus,in-
ter quos delegerat Iuliũ Poſthumũ per adulteriũ Mutiliæ Priſcæ inter inti
mos auię,& conſilijs ſuis peridoneum: quia Priſca in animo Auguſtæ uali-
da,anum ſuapte natura potentiæ anxiam inſociabilem nurui efficiebat. A-
grippinæ quoq; proximi inliciebant: prauis ſermonibus tumidos ſpiritus
perſtimulare. At Tiberius nihil intermiſſa rerũ cura, negotia pro ſolatijs
accipiẽs,ius ciuium,preces ſociorũ tractabat.Factaq; auctore eo ſenatuſcon
ſulta,ut ciuitati Cibyraticæ apud Aſiam, Aegirenſi apud Achaiã motu ter
ræ labefactis ſubueniretur, remiſsione tributi in triennium. Et Vibius Se-
renus

Atrocior fem per fama er- ga dominanti um exitus

Iulius Poſthu mus

Cibyra Aegira

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

renus proconsul ulterioris Hispaniæ de ui publica damnatus, ob atrocitatẽ temporũ in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tanq; frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur, eiusdemq; criminis C. Gracchus. Hũc comitem exilij admodũ infantẽ pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat, Illic adultus inter extorres & liberalium artium nesci os, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamẽ effugit magnę fortunę pericula. Ac ni Aelius Lamia & L. Aproni us qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoq; annus legatiões Grę carum ciuitatiũ habuit, Samijs Iunonis, Cois Aesculapij delubro uetustũ asyli ius ut firmaretur petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempestate Grę ci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Aesculapij induxerant, cum iussu regis Mithridatis apud cunctas Asię insulas & urbes trucidarentur. Varijs dehinc & sæpius inritis prætorum quæstibus, postremo Cæsar de immodestia histrionum rettulit. Multa ab ijs in publicum seditiose, fœda per domos tẽtari: Oscum quondã ludicrum leuissimæ apud uulgum oblectationis, eò flagitiorum & uirium ueniisse, auctoritate patrum coercendum sit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cæsarem afficit, alterũ ex geminis Drusi liberis extinguẽdo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus omnium illi tristium lætorumq; socius, unusq; è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quanquan nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiã tum cuncta tractabant, adeo ut procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia causam dixerit, magna cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse: quod si uim prætoris usurpasset, manibusq; militum usus foret, spreta in eo mandata sua, audirẽt socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Sillanum uindicatum erat, decreuere Asiæ urbes templũ Tiberio matriq; eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitq; Nero grates ea causa patribus atq; auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur. aderantq; iuueni medestia, ac forma, principe uiro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine diali in locum Seruij Malugin ensis defuncti legendo, simul roganda noua lege differuit Cæsar. Nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quis unus legeretur uetusto more: neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas adferebat, potissimã, penes incuriam uirorum

C. Gracchus

Amphictyões

Lucil. Longus

Lucil. Capito procurator Asiæ accusatur & damnatur

Templum Tiberio, matri, senatuiq;, in Asia

Cõfarratis parentib. geniti

Adsuetudo cõfarrandi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rorum fœminarumq;. Accedere ipsius cæremoniæ difficultates quæ consul to uitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiscereturquæq; in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege, sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate ad præsentē usum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto Flaminū nihil de/ mutari. Sed lata lex, qua flaminica Dialis sacrorū causa in potestate uiri, cæ/ tera promiscuo fœminarū iure ageret. & filius Maluginēsis patri suffectus. Vtq; glisceret dignatio sacerdotū, atq; ipsis promptior animus foret ad ca/ pessendas cæremonias, decretum Corneliæ uirgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. x x. & quoties Augusta theatrū introisset, ut sedes inter Vestaliū consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifi/ ces eorumq; exemplo cæteri sacerdotes, cum pro incolumitate principis uo/ ta susciperent, Neronem quoq; & Drusum ijsdem dijs cōmendauere, non tam charitate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perin/ de anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum uero æquari adulescentes senectæ suæ, impatienter in doluit: accitosq; Pontifices percunctatus est, num id precibus Agrippinæ aut minis tribuissent. Et illi quidem quanquam abnuerēt modicè perstricti, etenim pars magna è propinquis ipsius aut primores ciuitatis erant: cæterū in senatu oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adulescentium ani mos præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Se/ ianus, incusabatq; diductam ciuitatem, ut ciuili bello, esse qui se partium Agrippinæ uocent: ac ni resistatur, fore pluris: neq; aliud gliscentis discor/ diæ remedium, quàm si unus alterúe maximè prompti subuerterentur.

Lex de Flaminica diali

Adulatio

Qua causa C. Silium & Titium Sabinū adgreditur, amicitia Germani/ ci pernicioſa utriq;. Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos mo/ derator, partisq; apud Germaniā triumphalibus Sacrouiriani belli uictor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. crede/ bant pleriq; auctam offensionem ipsius intemperātia immodicè iactantis, suum militē in obsequio durauisse, cum alij ad seditiones prolaberentē: neq; mansurum Tiberio imperiū, si ijs quoq; legionibus cupido nouādi fuisset. Destruí per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq; tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usq; læta sunt, dum uidentur exolui posse: ubi multum anteuenere, pro gratia odium redditur. Erat uxor Silio Sosia Galla, charita te Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placi/ tum: immissusq; Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odijs Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo breuem moram dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitū quippe magistrati/ bus, diem priuatis dicere: nec infringendū consulis ius, cuius uigilijs niteretē, ne quod Resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nu/

C. Silius

per

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

per reperta priſcis uerbis obtegere. Igitur multa adſeueratione, quaſi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul, aut illud Reſp. eſſet, coguntur patres ſilente reo, uel ſi defenſionem cœptaret, non occultante cuius ira premeretur. conſcientia belli, Sacrouir diu diſſimulatus, uictoria per auaritiam fœdata, & uxor Soſia arguebantur. nec dubie repetundarũ criminibus hærebant. ſed cuncta quæſtione maieſtatis exercita, & Silius imminentẽ damnationẽ uoluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non ut ſtipendiarijs pecuniæ redderẽtur, quorum nemo repetebat. ſed liberalitas Auguſti auulſa, cõputatis ſingillatim quæ fiſco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Soſia in exiliũ pellitur Aſinij Galli ſententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, cenſuerat. contra M. Lepidus quartam accuſatoribus ſecundũ neceſſitudinem legis, cætera liberis conceſſit. Hunc ego Lepidum temporibus illis grauem & ſapientem uirum fuiſſe cõperio. Nam pleraq; ab ſæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit, neq; tamen temperamenti egebat cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium uiguerit. unde dubitare cogor, fato & ſorte naſcendi, ut cætera, ita principum inclinatio in hos, offenſio in illos, an ſit aliquid in noſtris conſilijs, liceatq; inter abruptam contumaciã, & deforme obſequium pergere iter ambitione ac periculis uacuũ. At Meſſalinus Cotta haud minus claris maioribus, ſed animo diuerſus, cenſuit cauendũ ſanatuſconſulto, ut quanquam inſontes magiſtratus & culpæ alienę neſcij, prouincialibus uxorum criminibus, perinde quàm ſuis plecterentur. Actum de hinc de Calpurnio Piſone nobili ac feroci uiro. Is namq;, ut retuli, ceſſurum ſe urbe ob factiones accuſatorum in ſenatu clamitauerat, & ſpreta potentia Auguſtæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire auſus erat. Quæ in præſens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuolucnte iras, etiam ſi impetus offenſionis languerat, memoria ualebat, Piſonemq; grauius ſecreti ſermonis incuſauit aduerſum maieſtatem habiti. adiecitq; in domo eius uenenum eſſe, eumq; gladio accinctum introire curiam. Quod ut atrocius uero tramiſſum. cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus eſt reus, neq; peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Caſſio Seuero exule, qui ſordidæ originis, maleficę uitæ, ſed orandi ualidus, per immodicas inimicitias ut iudicio iurati ſenatus Cretam amoueretur, effecerat: atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit, bonisq; exutus, interdicto igni atq; aqua, ſaxo Seriphio conſenuit. Per idem tẽpus Plautius Siluanus prætor incertis cauſis, Aproniam coniugem in præceps iecit, tractusq; ad Cæſarem ab L. Apronio ſocero, turbata mente reſpondit, tanq; ipſe ſomno grauis atq; eo ignarus, & uxor ſponte mortẽ ſumpſiſſet. Non cunctanter Tiberius pergit in domũ, uiſit cubiculũ, in quo reluctantis & impulſæ ueſtigia cernebantur. Refert ad ſenatũ, datisq; iudicibus Vrgulania

Repetundarũ crimina

M. Lepidus

Prouincialia uxorum crimina

Calpurnius Piſo

Caſſius Seuerus exul

Plautus Siluanus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lanta Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulania. Reus frustra tentato ferro, uenas prębuit exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius accusata, iniecisse carminib. & ueneficijs uecordiã marito, insons iudicatur. Is demũ annus populum Romanũ longo aduersum Numidã Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq; tres laureatæ in urbe statuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerãt. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi rex Garamantũ, non ut cum exercitu incederet, sed missis leuibus copijs, quę ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq; è prouincia ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus reportari Nonam legionẽ iusserat, nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circũueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget uires, positisq; castris Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditũ aciẽ ferre nequeũt, primo sui incessu soluit obsidiũ, locorumq; opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionẽ ceptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersum Tacfarinatem expeditionibus cognitũ, non graui nec uno incursu confectandum hostem uagũ, exercito cum popularibus rege Ptolemæo quatuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus delecti Maurorũ dũxere. Ipse cõsultor aderat omnibus: Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus cõsedisse fisos loco, quia uastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq; quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq; cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros, præpeditis Numidarũ equis aut diuersos pastus perer rantibus. Ab Romanis cõfertus pedes, dispositæ turmę, cuncta prælio prouisa: hostibus contra omnium nescijs, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorũ modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborũ, & aduersum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisq; ultione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatẽ omnes notum tot prælijs consectentur, non nisi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circum stipatoribus, uinctoq; iam filio, & effusis undiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Isq; finis armis impositus. Dola-

Numantina

Liberti regij apud Ptolemæum Iubæ f.

Garamantum rex

Tacfarinas Numida.

Thubuscum oppidum

Auzea castellum

Tacfarinatis numidæ mors

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auun culi eius laus obsoleſceret. Sed neq; Blæsus ideo inluſtrior, & huic negatus honor gloriam intẽdit. Quippe minore exercitu, inſignes captiuos, cædem ducis, belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uiſi, quos Tacfarinate cæſo perculſa gẽs & culpæ neſcia ad ſatisfaciendum populo Ro. miſerat. Cognitis de hinc Ptolemæi per id bellum ſtudijs, repetitus ex uetuſto more, miſſuſq; è ſenatoribus qui ſcipionẽ eburnũ, togam pictam, antiqua patrũ munera daret, regemq; & ſociũ atq; amicum appellaret. Eadem æſtate mota per Italiã ſeruilis belli ſemina fors oppreſſit. Auctor tumultus T. Curtiſius quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandeſtinis apud Brundiſium, & circumiecta oppida: mox poſitis propalàm libellis ad libertatẽ uocabat agreſtia per longinquos ſaltus & ferocia ſeruitia: cum uelut munere deũm tres biremes adpulere ad uſus cõmeantium illo mari. Et erat ĩſdem regionibus Curtius Lupus quæſtor, cui prouincia uetere ex more ſalles euenerat. Is diſpoſita claſſiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem diſiecit. Miſſuſq; à Cæſare propere Staius tribunus cum ualida manu ducẽ ipſum & proximos audaciæ in urbem traxit iam trepidam ob multitudinem familiarum, quæ gliſcebat immenſum minore in dies plebe ingenua. Iiſdem conſulibus miſeriarum ac ſæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accuſator filius, nomen uiri, Q. Vibius Serenus, in ſenatũ inducti ſunt, ab exilio retractus, inluuieq; ac ſquaſore obſitus, & tum cathena uinctus perorante filio. Præparatur aduleſcens multis munditijs, alacri uultu. ſtructas principi inſidias, miſſoſq; in Galliam concitores belli, index idem & teſtis dicebat. adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium miniſtrauiſſe pecuniam. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in ſe feſtinauit. At cõtra reus nihil infracto animo, obuerſus in filium, quatere uincula, uocare ultores deos, ut ſibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret, filium autẽ quando q; ſupplicia ſequerentur. Adſeuerabatq; innocentem Cornutum & falſa exterritũ. idq; facile intellectu ſi proderentur alij. nõ enim ſe cædem principis & res nouas uno ſocio cogitaſſe. Tum accuſator Gn. Lentulũ & Seiũ Tuberonem nominat, magno pudore Cæſaris, cũ primores ciuitatis, intimi ipſius amici, Lentulus ſenectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hoſtilis, & turbandæ Reip. accerſerẽtur. Sed hi quidem ſtatim exempti. In patrem ex ſeruis quæſitum. & quæſtio aduerſa accuſatori fuit. qui ſcelere uecors, ſimul uulgi rumore territus, robur & ſaxum, aut parricidarũ pœnas minitantium, ceſſit urbe. ac retractus Rauenna exequi accuſationem adigitur, non occultante Tiberio uetus odium aduerſus exulem Serenum. nam poſt damnatum Libonem miſſis ad Cæſarem literis exprobrauerat, ſuum tantum ſtudiũ ſine fructu fuiſſe. addideratq; quædam contumacius quàm

Munera Ptolemæo ſcipio eburnus & toga picta

Seruilis tumultus autore T. Curtiſio

Staius tribun.

Miſeriarũ ac ſæuitiæ exemplum

Cæcilius Cornutus

Gn. Lentulus Seius Tubero

tutum

tutum apud aures ſuperbas & offenſioni proniores. ea Cęſar octo poſt annos rettulit, medium tempus uarie arguens, etiam ſi tormenta, peruicacia ſeruorum, contra euenissent. Dictis dein ſententijs ut Serenus more maiorum puniretur, quo molliret inuidiam, interceſſit Gallus Aſinius, Gyaro aut Donuſa claudendum cenſeret. id quoq; aſpernatus eſt, egenam aquæ utrancq; inſulã referens, dandosq; uitæ uſus cui uita cõcederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus ſua manu ceciderat, actũ de præmijs accuſatorum abolendis, ſi quis maieſtatis poſtulatus ante perfectũ iudicium ſe ipſe uita priuauiſſet. ibaturq; in eam ſententiã, ni durius contraq; morem ſuum palàm pro accuſatoribus Cæſar, inritas leges, Remp. in præcipiti conqueſtus eſſet. ſubuerterent potius iura, quàm cuſtodes eorum amouerent. ſic delatores genus hominũ publico exitio repertũ, & pœnis quidem nunq; ſatis coercitum, per præmia eliciebantur. *Delatores*

His tam adſiduis tamq; mœſtis modica lætitia interjcitur, quod C. Cominium equitem Romanũ probroſi in ſe carminis conuictum, Cæſar precibus fratris qui ſenator erat, conceſſit. *C. Cominius Eq. Ro.* Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum & quæ fama clemẽtiam ſequeretur, triſtiora malle. neq; enim ſocordia peccabat, nec occultum eſt, quando ex ueritate, quãdo adumbrata lætitia facta imperatorum celebrentur. quin ipſe compoſitus aliâs, & uelut eluctantium uerborũ, ſolutius promptiusq; eloquebatur quoties ſubueniret. *Tiber. eluctantium uerborũ*

At P. Suillium quæſtorẽ quondam Germanici, cum Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepiſſe, ammouendum in inſulam cenſuit, tanta contentione animi, ut & iurando obſtringeret è Rep. id eſſe. Quod aſperè acceptum ad præſens, mox in laudem uertit, regreſſo Suillio, quem uidit ſequens ætas præpotentem, uenalem, & Claudij principis amicitia diu proſperè, nunquam bene uſum. *P. Suillius in inſulam*

Eadem pœna in Catum Firmium ſenatorem ſtatuitur, tanquã falſis maieſtatis criminibus ſororem petiuiſſet. Catus ut rettuli Libonem inlexerat inſidijs, deinde iudicio perculerat. eius operę memor Tiberius, ſed alia prætendens, exilium deprecatus eſt. quo minus ſenatu pelleretur non obſtitit. Pleraq; eorum quæ rettuli, quæq; referam, parua forſitan & leuia memoratu uideri non neſcius ſum. ſed nemo Annales noſtros cũ ſcriptura eorum contenderit, qui ueteres populi Romani res compoſuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuſos captosq; reges, aut, ſi quando ad interna præuerterent, diſcordias conſulum aduerſum tribunos, agrarias frumentariasq; leges, plebis & optimatium certamina libero egreſſu memorabãt. Nobis in arcto et inglorius labor. Immota quippe aut modicè laceſſita pax, mœſtæ urbis res, & princeps proferendi imperij incurioſus erat. Non tamen ſine uſu fuerit, introſpicere illa primo aſpectu leuia, ex quis magnarum ſæpe rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt. delecta ex his & conſtituta Reip. for- *Annales Cor. Taciti*

ma laudari facilius quàm cuenire,uel si eucnit,haud diuturna esse potest.Igi
Noscenda uulgi natura gubernanti tur ut olim plebe ualida,uel cum patres pollerent,noscenda uulgi natura, &
quibus modis temperanter haberetur, senatusq; & optimatium ingenia
qui maxime perdidicerant,callidi temporũ & sapientes credebantur:sic con
uerso statu, neq; alia rerũ q̃ si unus imperitet, hæc conquiri tradiq; in rem
fuerit.quia pauci prudentia,honesta ab deterioribus,utilia ab noxijs discer
nunt,plures,aliorũ euentis docentur.cęterum ut profutura,ita minimũ oble
ctationis adferunt.nam situs gentium,uarietates prœliorum, clari ducũ exi
Quid tractet Tacitus in his Annalium libris tus retinent ac redintegrant legentium animum . nos sæua iussa, continuas
accusationes,fallaces amicitias,perniciem innocentium, & easdem exitu cau
sas coniungimus,obuia rerum similitudine,& satietate. Tum quod antiquis
scriptoribus rarus obtrectator, neq; refert cuiusquã, Punicas Romanásue
acies lætius extuleris . at multorũ qui Tiberio regente pœnam uel infamias
subiere, posteri manẽt. utq; familiæ ipsæ iam extinctæ sint,reperies qui ob
similitudinẽ morum aliena malefacta sibi obiectari putent . etiam gloria ac
uirtus infensos habet, ut animus ex propinquo diuersa arguens.Sed ad in
Cremutius Cordus postulatur cepta redeo. Cornelio Cosso,Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus
postulatur,nouo ac tunc primum audito crimine,quod editis annalibus,lau
datoq; M. Bruto,C. Cassiũ Romanorum ultimũ dixisset. Accusabant Sa
trius Secundus,& Pinarius Natta,Seiani clientes.id perniciabile reo,& Cæ
sar truci uultu defensionẽ accipiens.quam Cremutius relinquendæ uitæ cer
tus in hunc modum exorsus est. Verba mea P.C.arguuntur.adeo facto
rum innocens sum.Sed neq; hæc in principem aut principis parentẽ,quos
lex maiestatis amplectitur. Brutum, & Cassium laudauisse dicor. quorum
T. Liuium Augustus Pompeianum uocabat res gestas cum plurimi composuerint,nemo sine honore memorauit. Titus
Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis,Gn.Pompeium tantis laudi
bus tulit,ut Pompeianũ eum Augustus appellaret. neq; id amicitiæ eorum
offecit.Scipionẽ, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquã
latrones & parricidas, quæ nunc uocabula imponuntur,sæpe ut insignis ui
ros nominat. Asinij Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tra
dunt. Messala Coruinus imperatorẽ suum Cassium prædicabat.& uterq;
opibusq; atq; honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro quo Catonẽ
cœlo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione uelut a
pud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in
Bibaculi Catulli q; carmina Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi &
Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur.sed ipse diuus Iulius,ipse di
uus Augustus & tulere ista, & reliquere, haud facile dixerim moderatione
magis an sapiẽtia.namq; spreta exolescũt:si irascare, adgnita uidentur. Nõ
attingo Græcos,quorum non modo libertas, etiam libido impunita. aut si
quis aduertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum, & sine obtrecta

tore

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tore fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratia exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinẽtibus, belli ciuilis causa populũ per conciones incendo? an illi quidem septuagesimũ ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec uictor quidẽ abolleuit, sic partem memoriæ apud scriptores retinẽt. suum cuiq; decus posteritas rependit. nec deerũt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassij & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, uitam abstinẽtia finiuit. libros per ædiles cremandos censuere patres, & manserũt occultati & editi.

Quo magis socordiã eorum inridere libet, qui præsenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam cõtra, punitis ingenijs glisc it autoritas. neq; aliud externi reges, aut qui eadem sæuitia usi sunt, nisi dedecus sibi atq; illis gloriam peperere. Cæterũ postulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus præfectũ urbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod à Cęsare palàm increpitum causa exilij Saluiano fuit. *Saluianus Sex. Marius*

Obiecta publice Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Augusti, additis uiolentiæ criminibus aduersum ciues Romanos. & amisere libertatẽ quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quàm præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito qui proconsul Asiam curauerat absoluitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neq; tamen id Sereno noxę fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam ut quis districtior accusator, uelut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. *Cyziceni incuriosi cærimoniarum diui Augusti* *Fonteius Capito* *Vib. Serenus*

Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum legatis orauit, ut exemplo Asiæ delubrum Tiberio matriq; eius extrueret: qua occasione Cæsar, ualidus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus ijs quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. Scio P.C. constantiam meam à plerisq; desideratam, quod Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus non sim adnersatus. ergo & prioris silentij defensionem, & quid in futurum statuerim simul aperiam. Cum diuus Augustus sibi atq; urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaq; eius uice legis obseruẽ, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo ueneratio senatus adiungebatur. Cæterum ut semel recepisse, ueniã habuerit, ita per omnes prouincias effigie numinũ sacra, ambitiosum, superbum, & uanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus uulgatur. Ego me P.C. mortalem esse & hominum officia fungi, satisq; habere, si locum principem impleam, & uos testor, & meminisse posteros uolo. qui satis superq; memoriæ meæ tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum uestrarum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pauidum, credant. Hæc mihi in animis uestris templa, hæ pulcherrimæ effi- *Hispani delubrũ Tiberio, matriq; eius* *Orõ Tiberij*

" gies,& manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur,ſi iudicium poſterorum in odi/
" um uertit,pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, ciues,& deos & deas
" ipſas precor:hos ut mihi ad finem uſq; uitæ,quietam & intelligentẽ huma/
" ni diuiniq; iuris mentem duint:illos ut quandocunq; conceſſero,cum laude
" & bonis recordationibus,facta atq; famã nominis mei proſequãtur. Per/
ſtititq; poſthac ſecretis etiã ſermonibus aſpernari talem ſui cultum. quod a/
liį modeſtiã,multi quia diffideret, quidã ut degeneris animi interpretaban/
tur. Optumos quippe mortaliũ altiſſima cupere. Sic Herculem & Liberum
apud Græcos, Quirinum apud nos deũm numero additos. melius Augu/
ſtum qui ſperauerit. Cætera principibus ſtatim adeſſe. unum inſatiabiliter
parandum,proſperam ſui memoriã. nam contemptu famæ,contemni uirtu
Act. Seianus tes. At Seianus nimia fortuna ſocors,& muliebri inſuper cupidine incen/
ſus, promiſſum matrimoniũ flagitante Liuia, componit ad Cæſarẽ codicil/
los. moris quippe tum erat,quanquam præſentẽ,ſcripto adire. eius talis for/
" ma fuit. Beniuolẽtia patris Auguſti,& mox plurimis Tiberij iudicijs ita in/
" ſueuiſſe,ut ſpes uotaq; ſua non prius ad deos quàm ad principum aures con
" ferret. Necq; fulgorẽ honorum unquam precatum. Excubias ac labores, ut
" unum è militibus,pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pul/
" cherrimum adeptum,ut cõiunctione Cæſaris dignus crederetur. hinc initi/
" um ſpei. Et quoniã audiuerit Auguſtum in conlocanda filia nonnihil etiam
" de equitibus Romanis cõſultauiſſe:ita ſi maritus Liuiæ quæreretur,haberet
" in animo amicum,ſola neceſſitudinis gloria uſurum. non enim exuere impo
" ſita munia. ſatis æſtimare firmari domũ aduerſum iniquas Agrippinæ of/
" fenſiones. idq; liberorum cauſa. nam ſibi multum ſuperq; uitæ fore quod ta
" li cum principe expleuiſſet. Ad ea Tiberius,laudata pietate Seiani,ſuisq;
in eum beneficijs modice percurſis,cum tempus tanquam ad integram con
Reſponſum Tiberij ſultationem petiuiſſet,adiunxit. Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia,
quid ſibi cõducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortẽ,quibus præcipua
" rerum ad famã dirigenda. ideo ſe non illuc decurrere quod promptũ reſcri/
" ptu:poſſe ipſam Liuiã ſtatuere,nubendũ poſt Druſum,an in penatibus ijſ/
" dem tolerandum haberet:eſſe illi matrẽ & auiam,propiora conſilia:ſimplici
" us acturum,de inimicitijs primum Agrippinæ,quas longè acrius arſuras,ſi
" matrimoniũ Liuiæ uelut in partes domum Cæſarum diſtraxiſſet:ſic quoq;
" erumpere æmulationem fœminarum,eaq; diſcordia nepotes ſuos conuelli.
" Quid ſi intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane ſi te man/
" ſurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæſari, mox Druſo nu/
" pta fuerit,ea mẽte acturam ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam,
" credis ne paſſuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresq; noſtros in ſum/
" mis imperijs uidere? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere. ſed illi ma/
" giſtratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq; de rebus con/

ſulunt

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeq; ãntiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perq; inuidiam tui me quoq; incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuã equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum Hercule ſi cum in omnis curas diſtraheretur, immẽſumq; attolli prouideret quem cõiunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, inſigni trãquillitate uitæ, nullis Reip. negotijs permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti mouemur, quanto ualidius eſt quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atq; ego hæc pro amicitia non occultaui. Cæterum neq; tuis neq; Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum uoluta uerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittã ad præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum quod non uirtutes iſtæ, tuusq; in me animus mereãtur. datoq; tempore uel in ſenatu uel in concione non reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed altius metuens tacita ſuſpicionũ, uulgi rumorem, ingruentẽ inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiã, aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit, ut Tiberium ad uitam procul Roma amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat, ſua in manu aditus, literarũq; magna ex parte ſe arbitrũ fore, cum per milites commearent: mox Cæſarem uergente iam ſenecta ſecretoq; loci mollitum, munia imperij facilius tramiſſurum, & minui ſibi inuidiam, adempta ſalutantũ turba, ſublatisq; inanibus, uera potentia augere. Igitur paulatim negocia urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentiũ increpat, extollẽs laudibus quietem & ſolitudinem, quis abeſſe tædia & offenſiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij uiro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, ut uitandos crederet patrũ cœtus uocesq; quæ plerunq; ueræ & graues coràm ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem dictas, teſtis Aemylius è militaribus uiris dum ſtudio probandi cuncta refert, & quanquam inter obſtrepentes magna adſeueratione nititur, audiuit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoq; perculſus eſt, ut ſe uel ſtatim uel in cognitione purgaturum clamitaret: precibusq; proximorũ, adulatione omnium ægre cõponeret animum. Et Votienus quidem maieſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclemẽtiam, eo peruicacius amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quanquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iulia damnaſſet, exilio puniuit: Apidiumq; Merulam, quod in acta diui Auguſti nõ iurauerat, albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorũ & Meſſeniorum legationes de iure templi Dianæ Limenetidis, quod ſuis à maioribus ſuaq; in terra dicatum Lacedæmonij firmabant annalium memoria, uatumq; carminibus, ſed Macedonis Philippi cum quo bellaſſent armis ademptum, ac

Votienus Montanus

Aquilia
Varius Ligur
Apid. Merula
Album ſenatorium
De iure tẽpli Dianæ Limenetidis
Lacedæmonij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Messenij post C. Cæsaris & M. Antonij sententia redditum. Contra Messenij uete
rem inter Herculis posteros diuisionem Peloponesſi protulere, suoq; regi
dentheliatē agrum, in quo id delubrum, cessisse, monimentaq; eius rei scul
pta saxis & ære prisco manere. quod si uatum, annaliū ad testimonia uocen
tur, plures sibi ac locupletiores esse. neq; Philippum potētia, sed ex uero sta
tuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mumij iudiciū, sic Milesios
permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum prætorē Achaiæ
Segestani decreuisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris
montē apud Erycum uetustate delapsam restaurari postulauere, nota me
morantes de origine eius, & læta Tiberio. suscepit curā libens ut consangui
Massilienses neus. Tunc tractatæ Massilienſium preces probatumq; P. Rutilij exem
P. Rutilius plum. namq; eum legibus pulsum, ciuem sibi
Smyrneus Smyrnei addiderant. quo iu
Volcatius re Vulcatius Moschus exul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum
Moschus ut patriæ reliquerat. Obiere eo anno uiri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Do
Gn. Lentulus mitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat
L. Domitius bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter patæ & modestè ha
bitæ. Domitiū decorauit pater ciuili bello maris potens, donec Antonij par
tibus mox Cæsaris misceretur. Auus Pharsalica acie pro optimatibus ceci
derat. ipse electus cui minor Antonia Octauia genita in matrimonium da
Albis flu. retur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata Germa
nia, quàm quisquam priorum. easq; ob res insignia triumphi adeptus est.
L. Antonius Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspera. nam patre
eius Iulio Antonio ob adulteriū Iuliæ morte punito, hunc admodum adu
lescentulum sororis nepotem sepositi Augustus in ciuitatem Massilienſem,
ubi specie studiorū nomen exilij tegeretur. habitus tamen supremis honor.
ossaq; tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consuli
bus, facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, natio
nis Termestinæ. is prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex im
prouiso in itinere adortus, uno uulnere in mortē adfecit: ac pernicitate equi
profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta &
auia sequenteis frustratus est. neq; diu fefellit. nam prehenso ductoq; per
proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis e
dere conscios adigeretur, uoce magna, sermone patrio, frustra se interroga
ri clamitauit. adsisterent socij ac spectarent. nullam uim tantam doloris fore
ut ueritatem eliceret. idemq; cū postero ad quæsitionē retraheretur, eo nisu
proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed
Piso Termestinorū dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas,
acrius, q; ut tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluisio
Pop. Sabinus Coss. decreta triūphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracū gentibus,
Thraces qui montiū editis, inculti, atq; eo ferocius agitabant. Causa motus super ho
minum

minum ingenium, quod pati delectus, & ualidissimum quemq; militiæ nostrę dare aspernabantur, ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia suos ductores præficere, nec nisi aduersum accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, ut dissecti alijsq; nationibus permixti diuersas in terras traherentur. Sed antequã arma inciperent misere legatos, amicitiam, obsequiumq; memoraturos, & mansura hæc si nullo nouo onere tentarentur: sin ut uictis seruitiũ indiceretur, esse sibi ferrum, & iuuentutẽ, & promptum libertati, aut ad mortẽ animum. simul castella rupibus indita, cõlatosq; illuc parentes & cõiuges ostentabant, bellumq; impeditũ, arduũ, cruentũ, minitabantur. At Sabinus donec exercitus in unũ cõduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsia cũ legione, rex Rhœmetalces cum auxilijs popularibũ, qui fidem non mutauerãt, ueniret, addita præsenti copia, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum quidam audentius apertis in collibus uisebantur, quos dux Romanus acie suggressus haud ægrè pepulit, sanguine barbarorũ modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco cõmunitis ualida manu montẽ occupat, angustum & æquali dorso continuũ usq; ad proximum castellum, quod magna uis armata aut incondita tuebatur. simul in ferocissimos qui ante uallum more gentis cũ carminibus & tripudijs præsultabãt, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur crebra & inulta uulnera fecere, propius incedentes eruptione subita turbati sunt, receptiq; subsidio Sycambræ cohortis, quã Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuũ & armorũ tumultu trucem, haud procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. ijsq; permissum uastare, urere, trahere prædas, dum populatio lucẽ intra sisteretur, noctemq; in castris tutam & uigilem capesserent. id primo seruatũ: mox uersi in luxum & rapti opulentia, omittere stationes, lasciuia epularũ, aut somno & uino procumbere. Igitur hostes incuria eorũ comperta duo agmina parant, quorũ altero populatores inuaderẽtur, alij castra Romana adpugnarent, nõ spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisq; periculo intentus, sonorẽ alterius prælij non acciperet. tenebræ insuper delectæ augendam ad formidinẽ. Sed qui uallũ legionũ tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cum pars munitionibus adiacerent, plures extra pabularentur, tanto infensius cæsi, quãto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæq; seruitiũ incusabantur. Postera die Sabinus exercitũ æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres prælium auderent. & postquã castello, aut cõiunctis tumulis nõ digrediebantur, obsidium cœpit per præsidia, quæ opportune iam muniebat: dein fossam loricamq; contexens, quatuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, ut aquam pabulumq; eriperet, contrahere claustra arctaq; circundare,

Pomp. Labeo

Sycambra cohors

& strue-

& ſtruebatur agger,unde ſaxa,haſtæ,ignes propinquum iam in hoſtem ia cerentur.ſed nihil æque quàm ſitis fatigabat,cum ingens multitudo bellato rum imbellium uno reliquo fonte uterentur. Simul æque armenta (ut mos barbaris)iuxta clauſa,egeſtate pabuli exanimari:adiacere corpora hominũ, *Diſcordia* quos uulnera,quos ſitis peremerat:polluí cuncta ſanie,odore,contactu. Re busq; turbatis malum extremũ diſcordia acceſſit: his deditionẽ,alijs mortẽ, & mutuos inter ſe ictus parantibus. & erant qui non inultũ exitium ſed eru ptionẽ ſuaderent:neq; ignobiles quãuis diuerſi ſentẽtijs. Verum è ducibus, *Dinis Thra-cum dux* Dinis prouectus ſenecta, & longo uſu uim atq; clementiã Romanam edo ctus,ponenda arma,unũ adflictis id remediũ,diſſerebat. Primusq; ſe cum coniuge & liberis uictori permiſit. ſecuti ætate aut ſexu imbecilli, & quibus maior uitę quàm glorię cupido. At iuuẽtus Tarſam inter & Tureſim diſtra *Tarſa* hebatur. utriq; deſtinatũ cum libertate occidere. ſed Tarſa properum finẽ, abrumpẽdas pariter ſpes ac metus clamitans,dedit exẽplum,demiſſo in pe *Tureſis* ctus ferro.nec defuere qui eodẽ modo oppeterẽt. Tureſis ſua cum manu no ctem opperitur,haud neſcio duce noſtro. Igitur firmatæ ſtationes denſiori bus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hoſtisq; clamore turbido, mo do per uaſtum ſilentiũ incertos obſeſſores effecerat,quũ Sabinus circumire, hortari,ne ad ambigua ſonitus,aut ſimulationẽ quietis,caſum inſidiantibus aperirẽt,ſed ſua quiſq; munia ſeruarẽt immoti, teliſq; non in falſum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes,nunc in uallũ manualia ſaxa,præuſtas ſudes, deciſa robora iacere: nunc uirgultis, & cratibus,& corporibus exani mis,cõplere foſſas:quidã pontes & ſcalas antè fabricati inferre propugnacu lis, eaq; prehenſare, detrahere, & aduerſus reſiſtenteis cominus niti. miles cõtra deturbare telis,pellere umbonibus,muralia pila,congeſtas lapidũ mo les prouolucre. His partæ uictoriæ ſpes,& ſi cedant,inſignitius flagitium:il lis extrema iam ſalus,& adſiſtentes pleriſq; matres & coniuges,carumq; la menta addunt animos:nox alijs in audaciã,alijs ad formidinẽ opportuna: incerti ictus,uulnera improuiſa:ſuorũ atq; hoſtium ignoratio: & mõtis an fractu repercuſſę uelut à tergo uoces,adeo cuncta miſcuerant,ut quædã mu nimenta Romani quaſi perrupta omiſerint. neq; tamen peruaſere hoſtes niſi admodũ pauci.cæteros deleto promptiſſimo quoq; aut ſaucio,adpeten te iam luce truſere ad ſumma caſtelli, ubi tandẽ coacta deditio & proxima *Sponte inimi-corum* ſponte inimicorum recepta. reliquis quo minus ui aut obſidio ſubigerẽtur, præmatura montis Hæmi & ſæua hyems ſubuenit. At Romæ cõmota *Clau.Pulchra* principis domo, ut ſeries futuri in Agrippinã exitij inciperet, Claudia Pul *Domitius Afer* chra ſobrina eius poſtulatur,accuſante Domitio Afro. Is recẽs,prętura mo *Furnius* dicus dignatiõis,et quoquo facinore properus clareſcere,crimẽ impudicitię, adulterũ Furniũ, ueneficia in principẽ & deuotiões obiectabat. Agrippina ſemper atrox,tũ & periculo propinquę accẽſa,pergit ad Tiberiũ,ac forte ſa

crifican/

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

trificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, non eiusdem ait mactare diuo Augusto uictimas, & posteros eius insectari: nō in effigies mutas diuinum spiritū transfusum, sed imaginē ueram cœlesti sanguine ortā intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi cui sola exitij causa sit, quod Agrippinā stultè prorsus ad cultū delegerit, oblita Sosiæ ob eadē adflictę. Audita hæc raram occulti pectoris uocē elicuere, correptamq; Græco uersu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorū additus, diuulgato ingenio & secuta adseueratione Cæsaris, qua suo iure disertū eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando prosperiore eloquentiæ q̄ morum fama fuit, nisi quod ætas extrema multū etiam eloquētiæ dempsit, dum fessa mēte retinet silentij impatientiā. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum uiseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentiū lachrymis, mox inuidiā & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritū, habilē adhuc iuuentam sibi, neq; aliud probis quàm ex matrimonio solatium: esse in ciuitate, Germanici coniugē: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar nō ignarus quantū ex Rep. peteretur, ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quanquā instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annaliū non traditum, repperi in cōmentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater uitā suam & casus suorū posteris memorauit. Cæterū Seianus mœrentē & improuidā altius perculit, immissis qui per speciē amicitiæ monerent, paratū ei uenenū, uitandas soceri epulas. Atq; illa simulationum nescia, cū propter discumberet, non uultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec aduertit Tiberius, forte, an quia audiuerat? idq; quo acrius experiretur, poma ut erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore seruis tramisit. nec tamen Tiberij uox coràm secuta, sed obuersus ad matrē, non mirū ait, si quid seuerius in eā statuisset, à qua ueneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitiū, neq; id imperatorē palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quo famā auerteret, adesse frequens senatui, legatosq; Asiæ ambigentes qua'nam in ciuitate tēplum statueretur pluris per dies audiuit. Vndecim urbes certabant pari ambitione, uiribus diuersæ. neq; multū inter se distantia memorabāt, de uetustate generis, studio in populū Romanū per bella Persi & Aristonici aliorumq; regum. Verum Hypæpeni Trallianiq; Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, ut parum ualidi. ne Ilienses quidē cum parentem urbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloria pollebant. paulum addubitatū, quod Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, uiuoq; in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur, ædem Augusto ibi sitam) satis adptos creditum. Ephesij, Milesijq;, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauisse

Domitiū Afrū Tib. disertum appellauit

XI urbes asiæ

Hypæpeni
Tralliani
Laodiceni
Magnetes
Ilienses
Halicarnassij
Pergameni
Ephesij
Milesij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sardiani pauiſſe ciuitates uiſi. Ita Sardianos inter Smyrnæoſq; deliberatũ. Sardiani decretũ Ethruriæ recitauere, ut cõſanguinei. nã Tyrrhenũ Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinem diuiſiſſe gentem: Lydum patrijs in terris reſe diſſe, Tyrrheno datum nouas ut conderet ſedes. & ducum è nominibus in dita uocabula, illis per Aſiam, his in Italiam: auctamq; adhuc Lydorũ opu lentiam miſſis in Græciã populis, cui mox à Pelope nomen. ſimul literas im peratorum, & icta nobiſcum fœdera bello Macedonũ ubertatemq; flumi
Smyrnæi num ſuorum, temperiẽ cœli, ac dites circum terras memorabant. At Smyr næi repetita uetuſtate, ſeu Tantalus Ioue ortus, illos, ſiue Theſeus diuina & ipſe ſtirpe, ſiue una Amazonũ cõdidiſſet: tranſcẽdere ad ea, quis maxime fi debant in populum Romanũ officijs, miſſa nauali copia non modo exter na ad bella, ſed quę in Italia tolerabantur: ſeq; primos tẽplum urbis Romæ ſtatuiſſe, M. Porcio conſule, magnis quidẽ iam Romani populi rebus, non dum tamẽ ad ſummũ elatis, ſtante adhuc Punica urbe, & ualidis per Aſiam regibus: ſimul L. Sullam teſtem adferebant, grauiſſimo in diſcrimine exerci tus ob aſperitatẽ hyemis, & penuriam ueſtis, cum id Smyrnam in contionẽ nunciatũ foret, omnes qui aſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtriſq; le gionibus miſiſſe. Ita rogati ſententiã patres, Smyrnæos prætulerunt. Cen ſuitq; Vibius Marſus ut M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper nu merum legaretur qui templi curam ſuſciperet. & quia Lepidus ipſe deligi ſe per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo è prætorijs ſorte miſſus eſt. In ter quæ diu meditato, prolatoq; ſæpius conſilio, tandẽ Cæſar in Campani am ſpecie dedicãdi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Auguſto, ſed certus procul urbe degere. Cauſam abſceſſus, quanquam ſecutus pluri mos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patrata, ſex po ſtea annos pari ſecreto cõiunxit, plerunq; permoueor, num ad ipſum refer ri uerius ſit, ſæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in ſenectute quoq; corporis habitũ pudori fuiſſe, quip pe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo uertex, ulceroſa facies, ac plerunq; medicaminibus interſtincta. & Rhodi ſecreto uitare cœtus, re condere uoluptates inſuerat. Traditur etiam matris impotentia extruſum, quã dominationis ſociam aſpernabatur, neq; depellere poterat, cum domi
Germanicus nationẽ ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germa
Auguſti ſoro nicũ ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere, ſed pre
ris nepos cibus uxoris euictus, Tiberio Germanicũ, ſibi Tiberiũ adſciuit. idq; Augu ſta exprobrabat, repoſcebat. Profectio arcto comitatu fuit, unus ſenator
Cocce. Nerua cõſulatu functus Cocceius Nerua cui legum peritia: eques Romanus, præ
Seianus ter Seianũ, ex inluſtribus Curtius Atticus. cæteri liberalibus ſtudijs prædi
Curtius Atti cus ti, fermè Græci quorũ ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cœleſtium, ijs motibus ſyderum exceſſiſſe Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. unde

exitij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

exitij cauſa multis fuit, properũ finẽ uitæ cõiectantibus, uulgãtibusq; . neq; enim tam incredibilẽ cauſam prouidebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confiniũ artis, & falſi, ueraq; q̃ obſcuris tegerentur. nam in urbem non regreſſurum, haud forte dictũ. cæterorũ neſcij egere, cum propinquo rure, aut littore, & ſæpe mœnia urbis adſidens extremam ſenectã compleuerit. Ac forte illis diebus oblatũ Cæſari anceps periculũ auxit uana rumoris: præbuitq; ipſi materiẽ cur amicitiæ, cõſtantiæq; Seiani magis fideret. Veſcebantur in uilla cui uocabulũ Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanoſq; mõtes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repentẽ ſaxis, obruit quoſdã miniſtros. hinc metus in oẽs, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, uultuq; & manibus ſuper Cæſarẽ ſuſpenſus oppoſuit ſeſe incidentibus, atq; habitu tali repertus eſt à militibus qui ſubſidio uenerant. Maior ex eo, & quanquã exitioſa ſuaderet, ut non ſui anxius, cum fide audiebat. Adſimulabatq; indicis partes aduerſus Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum nomina ſuſtinerẽt, maximeq; inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & quanquam modeſta iuuenta, plerunq; tamen quid in præſentiarũ conduceret oblitum, dum à libertis & clientibus apiſcendæ potẽtiæ properis extimulatur, ut erectum & fidentẽ animi oſtenderet: uelle id populũ Romanum: cupere exercitus. neq; auſurum contra Seianum, qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iuxta inſultet. Hæc atq; talia audienti, nihil quidẽ prauę cogitationis, ſed interdum uoces procedebant contumaces, & incõſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctasq; cum deferrẽt, neq; Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſollicitudinum formæ oriebantur. nam alius occurſum eius uitare, quidam ſalutatione reddita ſtatim auerti, plericq; inceptum ſermonẽ abrumpere, inſiſtentibus cõtra irridẽtibusq; qui Seiano fautores aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falſum renidens uultu, ſeu loqueretur, ſeu taceret. iuuenis crimen ex ſilentio, ex uoce. ne nox quidem ſecura, cum uxor uigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret. qui fratrẽ quoq; Neronis Druſum traxit in partes ſpe obiecta principis loci, ſi priorẽ ætate & iam lubefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingeniũ ſuper cupidinẽ potentiæ, & ſolita fratribus odia, accẽdebatur inuidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neq; tamen Seianus ita Druſum fouebat, ut nõ in eum quoq; ſemina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocẽ & inſidijs magis opportunum. Fine anni exceſſere inſignes uiri, Aſinius Agrippa claris maioribus q̃ uetuſtis, uitaq; non degener. Et Q. Haterius familia ſenatoria, eloquẽtiæ quoad uixit celebratæ. monimenta ingenij eius haud perinde retinẽtur. Scilicet impetu magis q̃ cura uigebat. utq; aliorũ meditatio & labor in poſterum ualeſcit, ſic Haterij canorũ illud & profluens, cum ipſo ſimul extinctum eſt. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentiũ bellorum cladem

Breue cõfiniũ artis & falſi de Aſtrologia

Natiuus ſpecus

Tiberius toruus, aut falſum renidens uultu

Druſus frater Neronis

Aſinius Agrippa

Q. Haterius

i æquauit

æquauit malũ improuiſum, eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto a-
Atilius pud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo ſpecta-
culum gladiatorum celebraret, neq; fundamenta per ſolidũ ſubdidit, neq;
firmis nexibus ligneam cõpagem ſuperſtruxit, ut qui nõ abundantia pecu-
niæ, nec municipali ambitiõe, ſed in ſordida mercede id negotiũ queſiuiſſet.
Adfluxere auidi talium, imperitante Tiberio procul uoluptatibus habiti, ui
rilis ac muliebris ſexus, omnis ætas, ob propinquitatẽ loci effuſus. unde gra-
uior peſtis fuit, conferta mole, dein cõuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora
effunditur, immenſamq; uim mortaliũ ſpectaculo intentos, aut qui circũ ad
ſtabant præceps trahit, atq; operit. Et illi quidem quos principium ſtragis
Vt tali ſorte in mortẽ adfixerat, ut tali ſorte, cruciatũ effugere. Miſerãdi magis quos ab-
rupta parte corporis, nõdum uita deſeruerat, qui per diem uiſu, per noctem
ululatibus & gemitu, cõiuges aut liberos noſcebant. Iam cæteri fama exciti,
hic fratrem, propinquũ ille, alius parentes lamentari. etiam quorũ diuerſa de
cauſa amici aut neceſſarij aberant, pauere tamẽ: neq; dum cõperto quos illa
uis perculiſſet, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta, cõcurſus
ad exanimos cõplectentium, oſculantium. & ſæpe certãmen ſi cõfuſior faci
L. hominũ mil lia caſu Am- phitheatri a- pud Fidenam affliĉta es, & par forma aut ætas errorem adnoſcentibus fecerat. Quinquaginta ho
minum milia eo caſu debilitata uel obtrita ſunt. Cautumq; in poſterũ ſena-
tuſconſulto, ne quis gladiatorium munus æderet, cui minor quadringento
rum milliũ res, neue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpe-
ctatę. Atilius in exilium actus eſt. Cæterum ſub recentem cladem patuere
procerũ domus, fomenta, & medici paſsim præbiti. fuitq; urbs per illos di-
es, quanquam mœſta facie, ueterum inſtitutis ſimilis, qui magna poſt præ-
lia ſaucios largitione, & cura ſuſtẽtabant. Nondum ea clades exoleuerat,
Incendiũ mon tis Cælij cum ignis uiolentia urbem ultra ſolitum adfecit, deuſto monte Cælio. fera-
lemq; annum ferebant, & ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium
abſentiæ, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam
iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæq; ei grates apud ſena
tum ab inluſtribus: famaq; apud populũ, quia ſine ambitione, aut proximo
rum precibus, ignotos etiam & ultro accitos munificentia iuuerat. Addun-
tur ſententiæ, ut mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur, quãdo
cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenato-
ris inuiolata manſiſſet. eueniſſe id olim Claudiæ Quintiæ, eiusq; ſtatuã uim
ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deũm conſecrauiſſe: ſan-
ctos acceptosq; numinibus Claudios: & augẽdam cærimoniã ioco, in quo
tantum in principem honorem dij oſtenderent. Haud fuerit abſurdum
Querquetula nus mons Cæ- lius tradere, montem eum antiquitus Querquetulanũ cognomẽto fuiſſe, quod
talis ſiluæ frequens, fœcundusq; erat: mox Cælium appellitatum à Cæle
Vibenna, qui dux gentis Ethruſcæ cum auxilium appellatum ductauiſſet,

ſedem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius regũ dedit. nam ſcri
ptores in eo diſſentiunt. cætera non ambigua ſunt, magnas eas copias per
plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe, unde Thuſcũ uicum è uocabulo
aduenarum dictum. Sed ut ſtudia procerum, & largitio principis aduer
ſum caſum ſolatium tulerãt, ita accuſatorũ maior in dies & infeſtior uis ſine
leuamento graſſabatur: corripueratq; Varum Quintilium diuitem & Cæ *Varus Quin-*
ſari propinquũ Domitius Afer Claudiæ Pulchrę matris eius cõdemnator, *tilius*
nullo mirante quod diu egens, & parto nuper præmio male uſus, plura ad
flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis extitiſſe mira *P. Dolabella*
culo erat, quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem,
ſuum ſanguinem perditũ ibat. Reſtitit tamen ſenatus & operiendũ impera
torem cenſuit. quod unum, urgentiũ malorũ ſuffugium in tempus erat. At
Cæſar dedicatis per Campaniã templis, quanquam edicto monuiſſet, ne
quis quietem eius irrumperet, concurſusq; oppidanorũ diſpoſito milite pro
hiberẽtur, peroſus tamen municipia, & colonias, omniaq; in cõtinenti ſita,
Capreas ſe in inſulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini *Capreæ*
promontorij diſiunctam. Solitudinẽ eius placuiſſe maxime crediderim, quo
niam importuoſum circa mare, & uix modicis nauigijs pauca ſubſidia. neq;
adpulerit quiſquam niſi gnaro cuſtode. cœli tẽperies hyeme mitis, obiectu
montis quo ſæua uentorum arcentur. æſtas in Fauonium obuerſa, & aper
to circum pelago peramœna. proſpectabatq; pulcherrimũ ſinum antequã
Veſuuius mons ardeſcens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuiſſe, Capre
asq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim uilla
rum nominibus, & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad
curas, tanto occultior in luxus, & malum otium reſolutus. Manebat quippe *Malum otium*
ſuſpicionum & credẽdi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe ſue
tus, acrius turbabat, non iam occultis aduerſum Agrippinam & Neronem
inſidijs, quis additus miles, nuncios introitus, aperta, ſecreta, uelut in anna
les referebat. ultroq; ſtruebantur qui monerent perſugere ad Germaniæ ex
ercitus, uel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populumq; ac
ſenatum auxilio uocare. Eaq; ſpreta ab illis, uelut pararent, obijciebantur.

Iunio Sillano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium inceſſit,
tracto in carcerem inluſtri equite Romano Titio Sabino ob amicitiam Ger *Titius Sabi-*
manici. neq; enim omiſerat coniugem, liberosq; eius percolere, ſectator do *nus in carce-*
mi, comes in publico, poſt tot clientes unus, eoq; apud bonos laudatus, & *rem*
grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. *Portius Cato*
Opſius prætura functi adgrediuntur, cupidine conſulatus, ad quem non ni *Petiti. Rufus*
ſi per Seianum aditus. neq; Seiani uoluntas niſi ſcelere quærebatur. Com *M. Opſius*
poſitũ inter ipſos, ut Latiaris qui modico uſu Sabinum cõtingebat, ſtrueret *Lati. Latiaris*
dolum, cæteri teſtes adeſſent: deinde accuſationẽ inciperent. Igitur Latiaris

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

iacere fortuitos primum ſermones.mox laudare conſtantiam,quod non ut cæteri florentis domus amicus,adflictam deſeruiſſet:ſimul honora de Germanico Agrippinā miſerās diſſerebat.Et poſtquàm Sabinus(ut ſunt molles in calamitate mortalium animi)effudit lachrymas,iunxit queſtus,audentius iam onerat Seianum,ſæuitiam,ſuperbiam,ſpes eius:ne in Tiberiū quidem conuicio abſtinet.Iicꝫ ſermōes tanquam uetita miſcuiſſent,ſpeciem arctæ amicitiæ facere.Ac iam ultro Sabinus quærere Latiarem, uentitare domum,dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre.Conſultant quos memorauí,quo nam modo ea plurium auditu acciperentur.nam loco in quem coibatur ſeruanda ſolitudinis facies,& ſi pone fores aſſiſterent,metus uiſus, ſonitus, aut fortuitæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia tres ſenatores, haud minus turpi latebra quàm deteſtanda fraude,ſeſe abſtrudunt,foraminibus & rimis aurem admouent.Interea Latiaris repertum in publico Sabinum,uelut recens cognita narraturus,domū & in cubiculum trahit:præteritaꝫ & inſtantia quorum affatim copia,ac nouos terrores cumulat: Eadem ille,& diutius,quādo mœſta,ubi ſemel prorupere difficilius reticētur.Properata inde accuſatio,miſsisꝫ ad Cæſarem literis ordinē fraudis, ſuumꝫ ipſi dedecus narrauere.Non aliâs magis anxia & pauens ciuitas,etiā aduerſum proximos.congreſſus,colloquia,notæ ignotæꝫ aures uitari,etiā muta atꝫ inanima,tectum & parietes circumſpectabantur. Sed Cæſar ſolennia inciꝑientis anni kalen.Ianuarias epiſtula precatus: uertit in Sabinū, corruptos quoſdam libertorum,& petitum ſe arguens, ultionemꝫ haud obſcurè poſcebat nec mora,quin decerneretur,& trahebatur damnatus,quantum obducta ueſte, & adſtrictis faucibus niti poterat clamitans, Sic inchoari annum,has Seiano uictimas cadere.quò intendiſſet oculos,quò uerba accíderent,fuga,uaſtitas,deſerí itinera,fora: & quidā regrediebanť,oſtētabantꝫ ſe rurſum, id ipſum pauentes quod timuiſſent. quem enim diem uacuum pœna,ubi inter ſacra & uota, quo tempore uerbis etiam profanis abſtineri mos eſſet,uincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiā adñſſe:quæſitū meditatúmꝫ, ne quid impedire credatur, quo minus noui magiſtratus quo modo delubra & altaria ſic carcerē recludant. Secutæ inſuper literæ,grates agentis,quod hominem infenſum Reip. puniuiſſent,adiecto trepidam ſibi uitam,ſuſpectas inimicorū inſidias: nullo nominatim compellato. necꝫ tamen dubitabatur in Neronē & Agrippinam intendi. Ni mihi deſtinatum foret, ſuum quæꝫ in annū referre, auebat animus anteire,ſtatimꝫ memorare exitus, quos Latinius atꝫ Opſius cæteriꝫ flagitij eius repertores habuere,nō modo poſtꝫ C.Cæſar rerum potitus eſt,ſed incolumi Tiberio: qui ſcelerū miniſtros ut peruerti ab aliis nolebat,ita pleruncꝫ ſatiatus,& oblatis in eandē operā recētibus,ueteres & præ graues adflixit. uerum has atꝫ alias ſontium pœnas in tēpore trademus.

Molles in calamitate mortalium animi

Solennia incipientis anni precatus

Sic inchoatur annus

Hæ Seiano uictimæ cadunt

Tum

Tum censuit Asinius Gallus cuius liberorũ Agrippina matertera erat, petendũ à principe, ut metus suos senatui fateretur, amoueriq; sineret. Nullam æque Tiberius, ut rebatur, ex uirtutibus suis q̃ dissimulationẽ diligebat. eo ægrius accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus nõ Galli amore, uerum ut cunctationes principis aperirent, gnarus lentum in meditãdo, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta cõiungere. Per idem tẽpus Iulia mortem obijt, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat proieceratq; in insulam Trimerũ, haud procul Apulis littoribus. illic uiginti annis exilium tolerauit, Augustæ ope sustentata, quæ florentes priuignos cum per occultũ subuertisset, misericordiã erga adflictos palàm ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostra magis auaricia q̃ obsequij impatientes. Tributũ ijs Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, nõ intenta cuiusq̃ cura, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga Vrorum delegit, quorũ ad formã acciperẽtur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primo boues ipsos, mox agros, postremo corpora coniugũ aut liberorum seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postq̃ nõ subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fuga præuenit, receptus castello cui nomen Fleuũ: & haud spernẽda illic ciuium sociorumq; manus littora Oceani præsidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitũ, uexilla legionũ, è superiore prouincia, peditumq; & equitum auxiliariũ delectos acciuit: ac simul utrunq; exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini firmat. atq; interim repertis uadis alam Canninefatem, & quod peditum Germanorũ inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie cõpositi pellunt turmas sociales, equitesq; legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immissus. satis ualidi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neq; constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebant. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atq; ille dubia suorũ re, in anceps tractus, missis nuncijs uim legionũ implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiũt cohortis alasq; fessas uulneribus. Neq; dux Romanus ultũ ijt, aut corpora humauit, quanq̃ multi tribunorũ præfectorumq; & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis nongentos Romanorũ apud lucum, quẽ Baduhennę uocant, pugna in posterũ extracta, confectos: & aliam quadringentorum

Dissimulatio Tiberij

Iulia

Frisij rebellãt

Coria boum

Frisij Ro. milites patibulo adfigunt

Fleuũ castellũ

L. Apronius

Ala Canninefas

Frisiorum uictoria

Lucus Baduhenna

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

manum, occupata Cruptoricis quondã ſtipendiarij uilla, poſtq; proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe. Clarũ inde inter Germanos Friſium nomen, diſsimulante Tiberio damna ne cui bellum permitteret. neq; ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarent. Pauor internus occupauerat animos, cui remediũ adulatione quærebatur. Ita quanq; diuerſis ſuperis rebus conſulerent, aram clementiæ, aram amicitię, effigiesq; circum Cęſaris ac Seiani cenſuere: crebrisq; precibus efflagitabant, uiſendi ſui copiam facerent. Non illi tamen in urbem aut propinqua urbi digreſsi ſunt, ſatis uiſum omittere inſulã, & in proximo Cãpaniæ aſpici. eò uenire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianũ, cuius curior congreſſus, atq; eo per ambitum, & ſocietate conſiliorũ parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſeruitiũ ſpectanti: quippe Romæ ſueti diſcurſus, & magnitudine urbis, incertũ, quod quiſq; ad negotiũ pergat. Ibi campo aut littore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur. donec idq; uetitum. & reuenere in urbem trepidi, quos non ſermone, non uiſu dignatus erat. quidam male alacres, quibus infauſtæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Cæterũ Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coràm Gn. Domitio tradi diſſet, in urbe celebrari nuptias iuſsit. In Domitio, ſuper uetuſtatẽ generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem delegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Auguſtum auunculum præferebat.

Clarũ ex hac uictoria Friſiorum nomen

Ara clemẽtiæ
Ara amicitiæ

Fœdũ ſenatus ſeruitium

Agrippina Germanici filia Gn. Domitio nubit

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER QVINTVS

REBELLIO & Fuſio Coss. quorũ utriq; Geminus cognomentũ erat, Iulia Auguſta mortẽ obijt, ætate extrema, nobilitatis per Claudiã familiã & adoptione Liuiorũ Iuliorum q; clariſsimæ. primum ei matrimoniũ & liberi fuere cũ Tiberio Nerone, qui bello Peruſino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pacta, in urbem redijt. Exin Cęſar cupidine formæ aufert marito, incertũ an inuitam, adeo properus ut ne ſpatio quidẽ ad enitendũ dato penatibus ſuis grauidam induxerit. Nullã poſthac ſobolem edidit, ſed ſanguini Auguſti per coniunctionẽ Agrippinę & Germanici adnexa, cõmunes pronepotes habuit, ſanctitate domus priſcum ad morẽ, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotẽs, uxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamẽtum diu inritum fuit. laudata

Iuliæ Auguſtæ mors

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote qui mox rerum potitus est. At Tiberius quod supremis in matrem officijs defuisset, nihil mutata amœ nitate uitæ magnitudinem negociorũ per literas excusauit: honoresq; memoriæ eius ab senatu large decretos, quasi per modestiã imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cœlestis religio decerneretur: sic ipsam ma luisse. quin & parte eiusdem epistulæ increpuit amicitias muliebres, Fusium consulem oblique perstringens. is gratia Augustæ floruerat, aptus allicien dis fœminarũ animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs inridere soli tus, quarũ apud præpotentes in longum memoria est. Cæterum ex eo præ rupta iam & urgens dominatio. nam incolumi Augusta erat adhuc perfu gium: quia Tiberio inueteratũ erga matrem obsequiũ, neq; Seianus aude bat auctoritati parentis anteire: tũc uelut frenis exoluti proruperũt. missæq; in Agrippinã ac Neronem literæ, quas pridem allatas & cohibitas ab Au gusta credidit uulgus. haud enim multũ post mortẽ eius recitatæ sunt. uer ba inerant quæsita asperitate, sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat: in nurumne id qui dem confingere ausus, adrogantiã oris & cõtumacem animũ incusauit, ma gno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, ut referretur postula uere, promptissimo Cotta Messalino cum atroci sententia. sed alijs à primo ribus maximeq; à magistratibus trepidabat: quippe Tiberius & si infense inuectus, cætera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, compo nendis patrũ actis delectus à Cæsare, eoq; meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neq; enim ante specimen constantiæ dede rat) seu praua solertia, dum imminentiũ oblitus incerta pauet, inferere se dũ bitantibus, ac monere consules ne relationẽ inciperent: differebatq;, breui bus momentis summa uerti posse, dandumq; interstitiũ pœnitentiæ senis.

Suprema officia

Fusius Cos. Acerbæ facetiæ

Iunius Rusticus

Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circũsistit curiã, festisq; in Cæsarem ominibus falsas literas & principe inuito exitiũ domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratũ. ferebãtur etiã sub nomi nibus consulariũ fictæ in Seianũ sententię, exercentibus plerisq; per occultũ, atq; eo procacius libidinem ingeniorũ, unde illi ira uiolẽtior, & materies cri minandi: spretũ dolorem principis, ab senatu desciuisse populũ: auditi iam & legi nouas cõciones, noua patrũ consulta: quid reliquũ nisi ut caperẽt fer rum? & quorũ imagines pro uexillis secuti forent, dũces imperatoresq; deli gerẽt? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotẽ & nurũ probris, increpitãq; per edictũ plebe, questus apud patres quod fraude unius senatoris impera toria maiestas eluisa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec ultra deliberatũ quo minus non quidem extrema decernerent, id enim ueti tum, sed paratos ad ultionem ui principis impediri testarentur. *

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quatuor & quadraginta orationes ſuper ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adſuetudine, mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum cenſui.

uerſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generũ adſciuerat, ſibi ignoſcit. cæteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere inſectantur.

miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare haud diſcreuerim, non crudelitatem, non dementiam cuiuſquam experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus antibo periculũ. uos obteſtor ne memoriam noſtri per mœrorem q̃ læti retineatis, adĳciẽdo me quoq; ĩs, qui fine egregio publica mala effugerunt. Tunc ſingulos ut cuiq; adſiſtere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei abſumpſit. multoq; adhuc cœtu, & cunctis intrepidum uultũ eius ſpectantibus, cum ſupereſſe tempus nouiſsimis crederent, gladio quem ſinu abdiderat incubuit. Neq; Cæſar ullis criminibus aut probris defunctum inſectatus eſt, cum in Blæſum multa fœdaq; incuſauiſſet. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo, illum indices arguebant, clauſtra ærariĳ cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtuliſſe. huic à Conſidio prætura functo obiectabatur Veliĳ Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponiĳ quaſi fidiſſimum ad ſubſidium perfugiſſet. neq; aliud periclitantibus auxiliĳ quàm in fratrum conſtantia fuit, qui uades extitere. mox crebris prolationibus ſpem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito per ſpeciem ſtudiorum ſalpro, leuem ictum uenis intulit, uitamq; ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio inluſtri, dum aduerſam fortunã æquus tolerat, Tiberio ſuperſtes fuit. Placitũ poſthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur, uaneſcente quanquã plebis ira, ac pleriſq; per priora ſupplicia lenitis. igitur portanť in carcerem, filius imminentiũ intelligens, puella adeo neſcia, ut crebro interrogaret, quod ob delictũ, & quò traheretur? neq; facturã ultra. &, poſſe ſe puerili uerbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali ſupplicio affici uirginẽ inauditũ habebatur, à carnifice laqueũ iuxta, compreſſam: exin obliſis faucibus id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tẽpus Aſia atq; Achaia exterritæ ſunt, acri magis q̃ diuturno rumore, Druſum Germanici filiũ apud Cycladas inſulas, mox in cõtinenti uiſum. & erat iuuenis haud diſpari ætate, quibuſdam Cæſaris libertis uelut agnitus, per dolumq; comitantibus, alliciebanť ignari fama nominis, & promptis Græcorũ animis ad noua & mira. quippe lapſum cuſtodiæ pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriã inuaſurum fingebant ſimul, credebantq;. iam iuuentutis concurſu, iam publicis ſtudiĳs frequentabatur, lætus præſentibus & inaniũ ſpe, cum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoq; curabat. Igitur quo uera ſeu falſa antiret, Toronæum Thermæumq; ſinum præfeſtinans, mox

P. Vitellius

Fratres, uades

Pomponius Secundus

In reliquos Seiani liberos animaduerſum

Id ætatis corpora

Falſus Druſus

Eubœam

Eubœam Aegæi maris insulã & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense littus, angustiasq; Isthmi euadit: mariq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, solertius interrogatũ quis nam foret. dixit se M. Sillano genitum. & multis sectatorũ dilapsis, ascendisse nauem, tanquã Italiam peteret. scripsitq; hæc Tiberio. neq; nos originem finemue eius rei ultra comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam facilis capessendis inimicitijs & foro exercitus, ut segnem Regulũ ad opprimendos Seiani ministros obliq; perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modo retudit collegam, sed ut noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisq; patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent. Gn. Domitius & Camillus Scribonianus cõsulatum inierant, cum Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an urbem intraret, seu quia contra destinauerat, speciem uenturi simulans: & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetijt, pudore scelerũ & libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora, sed in his modestam puritiam, in alijs imagines maiorũ incitamentum cupidinis habebat. tuncq; primum ignota ante uocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia. præpositiq; serui qui quærerent, pertraherẽt, dona in promptos, minas aduersum abnuentes, & si retinerent propinquus aut parens, uim, raptus, suaq; ipsi libita uelut in captos exercebãt.

At Romæ principio anni quasi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac nõ pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoq; ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur, tum retulere Scipiones. Hæc & Sillani & Cassij ijsdem fermè aut paulum immutatis uerbis adseueratione multa censebãt, cum repente Togonius Gallus dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quis uiginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam iniisset salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria serijs permiscere solitus, egit gratias beneuolentiæ patrũ: sed quos omitti posse? quos deligi? semper neosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? quam deinde speciem fore sumentium in limine curiæ gladios? neq; sibi uitã tanti, si armis tegenda foret. Hæc aduersus Togonium, uerbis moderans: neq; ultra abolitionẽ sententiæ suaderc. At Iuniũ Gallionem qui censuerat ut prætoriani actis stipendijs, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedẽdi, uiolẽter increpuit, uelut corã rogitãs, quid illi

In Liuiam

Togonius Gallus

Iunius Gallio

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

illi cum militibus? quos neq; dicta imperatoris, neq; prȩmia niſi ab impera tore accipere par eſſet. reperiſſe prorſus quod diuus Auguſtus non prouiderit, an potius diſcordiã & ſeditionem à ſatellite Seiani quæſitã? qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendũ militiæ morem propelleret. hoc preciũ Gallio meditatæ adulationis tulit, ſtatim curia, deinde Italia exactus. & quia incuſabatur facile toleraturus exilium, delecta Lesbo inſula nobili

Seſtius Pagonianus

& amœna, retrahit in urbẽ, cuſtoditurq; domibus magiſtratuũ. Iisdem literis Cæſar Seſtium Pagonianum prætorium perculit, magno patrũ gaudio, audacem, maleficũ, omnium ſecreta rimantem, delectumq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæſari pararetur. quod poſtquã patefactum, prorupere concepta per idem odia, & ſummum ſupplicium decernebatur, ni profeſſus indiciũ foret. Vt uero Latinium Latiarem ingreſſus eſt accuſator Actius, iuxta inuiſi, gratiſſimum ſpectaculum præbebat. Latiaris, ut rettuli, præcipuus olim circũueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit.

Latinius Latiaris

Haterius Agrippa

Inter quæ Haterius Agrippa conſules anni prioris inuaſit, cur mutua accuſatione intenta, nunc ſilerent? metum prorſus & noxam conſcientiæ profœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuiſſent. Regulus manere tempus ultionis, ſeq; coràm principe executurum: Trio æmulationem inter collegas, & ſi qua diſcordes ieciſſent melius obliterari, reſpondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus è conſularibus orauit ſenatum, ne curas imperatoris, cõquiſitis inſuper acerbitatibus augerent: ſufficere ipſum ſtatuendis remediis. ſic Regulo ſalus, & Trioni dilatio exitij quæſita. Haterius inuiſior fuit, quia ſomno aut libidinoſis uigiliis marcidus, & ob ſegnitiã, quamuis crudelem principem non metuens, inluſtribus uiris perniciem interga-

Conſules.

Cotta Meſſalinus

neum ac ſtupra meditabatur. Exin Cotta Meſſalinus ſæuiſſimæ cuiuſq; ſententiæ auctor, eoq; inueterata inuidia, ubi primũ facultas data, arguitur pleraq;, C. Cæſarem quaſi inceſtæ uirilitatis, & cum die natali Auguſtę inter ſacerdotes epularetur nouemdialem eam cœnam dixiſſe, querensq; de potentia M. Lepidi, ac L. Aruntij cum quibus ob rem pecuniariã diſceptabat, addidiſſe, illos quidem ſenatus, me autẽ tuebitur Tiberiolus meus. neq; cunctatus à primoribus ciuitatis reuincebatur. ijſq; inſtantibus ad imperatorem prouocauit. nec multo poſt literæ adferuntur, quibus in modum defenſionis, repetito inter ſe atq; Cottã amicitiæ principio, crebrisq; eius offi

Tiberiolus

Conuiualiũ fabularũ ſimplicitas

cijs commemoratis, ne uerba prauè detorta, neu conuiualium fabularũ ſimplicitas in crimen duceretur, poſtulauit. Inſigne uiſum eſt earum Cæſaris literarum initium, nam his uerbis exorſus eſt. Quid ſcribam uobis P. C. aut quomodo ſcribam? aut quid omnino non ſcribam hoc tempore? Dij me deæq; peius perdant quàm perire me quotidie ſentio, ſi ſcio. Adeo facinora atq; flagitia ſua ipſi quoq; in ſupplicium uerterant. Neq; fruſtra præ ſtantiſsimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt, ſi recludantur tyrannorũ mentes

poſſe

posse aspici laniatus & ictus, quando ut corpora uerberibus, ita fœuitia, libidine, malis cõsultis, animus dilaceret. quippe Tiberium nõ fortuna, nõ solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasq; ipse pœnas fateretur. Tum facta patribus potestate, statuẽdi de Cæsiliano senatore, qui plurima aduersum Cottam prompserat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Aruntij. quo non aliud honori ficentius Cottæ euenit, qui nobilis quidem sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arũtij artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Seruæus posthac & Minutius Thermus inducti Seruęus prætura functus, & quondã Germanici comes. Minutius equestri loco modeste habita Seiani amicitia. unde illis maior miseratio. cõtra Tiberius præcipuos ad scelera increpãs, admonuit C. Cæstium patrem dicere senatui quæ sibi scripsisset: susceptiq; Cæstius accusationem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores senatus infimas etiã delationes exercerent, alij propalam, multi per occultum: neq; discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut uetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaqua de re locuti incusabantur, ut quis præuenire & reum destinare properat, pars ad subsidium sui, plures infecti quasi ualitudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicib. accessere. Tractiq; sunt in casum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neq; sum ignarus à plerisq; scriptoribus, omissa multorum pericula & pœnas, dum copia fatiscũt, aut quæ ipsis nimia & mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, uerẽtur. Nobis pleraq; digna cognitu obuenere, quanquam ab alijs incelebrata. Nam ea tempestate qua Seiani amicitiam cæteri falso exuerãt, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen quàm abnuere. sed utcunq; casura res est, fatebor & fuisse me Seiano amicũ, & ut essem expetisse, & postq; adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætorijs cohortibus, mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebant. ut quisq; Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam ualidus. cõtra quibus infensus esset, metu ac sordibus cõflictabant. nec quenq; exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsinienſem, sed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare quẽ supra cęteros, & quibus de causis extollas. Tibi summũ rerum iudicium dij dedere, nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habent, cui ex te opes honores, quis plurima iuuandi nocendiúe potentia, quæ Seiano fuisse nemo

Cæsilianus ac cusator Cottæ

Messalinus Cotta

Q. Seruæus Minut. Thermus

C. Cæstius

Iul. Africanus Santoni

Seius Quadratus

M Terentij eq. Ro. apud senatũ oratio mirã hominis constantiam arguens

mo negauerit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps, nec ideo adsequare. Ne P. C. ultimũ Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis. etiã Satriũ atq; Pomponiũ uenerabamur: libertis quoq; ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabit? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. cõsilia cædis aduersum imperatorẽ puniantur: de amicitia & officijs, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit. Constantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ oẽs animo agitabãt, cõ usq; potuere, ut accusatores eius, additis quæ ante deliquerant, exilio aut morte mulctarentur. Secutę dehinc Tiberij literæ in Sex. Vestilium prætoriũ quẽ Druso fratri percharum in cohortẽ suam transtulerat. causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem ut impudicum, siue ficto habita fides, atq; ob id cõuictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentauisset, obligauit uenas: precatusq; per codicillos, immiti rescripto uenas resoluit. Acceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & Vicinianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. cõtremuerantq; patres. nam quotus quisq; adfinitatis aut amicitiæ tot inlustrium uirorum expers erat? ni Celsus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium, & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac Viciniani Scauriq; causam ut ipse cũ senatu nosceret, distulit, datis quibusdã in Scaurum tristibus notis. Ne fœminæ quidẽ exortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, ob lachrymas incusabantur necataq; est anus Vitia Fusij Gemini mater, quod filij necem ficuisset. Hæc apud senatũ. Nec secus apud principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è uetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indicium. Vescularius insidiarum in Libonem internuncius. Marino participe Seianus Curtium Atticum oppressérat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obijt, nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret sapiẽter moderans. patrem ei Censorium fuisse memorauí, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale in Thracia meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbi recens, continuam potestatem, & insolentia parendi grauiorẽ, mirè temperauit. Namq; antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet, ac subitis mederet. ferũq; ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant, duratq; simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Cæterũ Augustus bellis ciuilibus Cillinium Mecœna

Sex. Vestilius
Annius Pollio
Ap. Sillanus
Scaurus Mamercus
Cal. Sabinus
Vicinianus Pollio
Fœminæ damnatæ ob lachrymas
Vitia Fusij mater
Vescularius Atticus
Iul. Marinus
L. Pisonis pontificis mors
Præfectus urbi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Mecœnatem equeſtris ordinis, cũctis apud Romã atq; Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinẽ populi, ac tarda legũ auxilia, ſumpſit è conſularibus qui coerceret ſeruitia, & quod ciuium audacia turbidum niſi uim metuat. proximusq; Meſſala Coruinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quam quam prouecta ætate, egregiè tolerauit. Dein Piſo uiginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt. Relatũ inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quẽ Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiuſdem uatis, & ea de re ſenatuſconſultum poſtulauerat. quo per diſceſsionẽ facto, miſit literas Cæſar modicè tribunum increpans, ignarũ antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat quod ſcientiæ cærimoniarumq; uetus, incerto auctore, ante ſententiam collegij, non, ut aſſolet, lecto per magiſtros æſtimatoq; carmine, apud infrequentem ſenatum egiſſet. Simul cõmonefecit: quia multa uana ſub nomine celebri uulgabantur, ſanxiſſe Auguſtũ, quem intra diem ad prætorem urbanũ deferrentur, neq; habere priuatim liceret. quod à maioribus quoq; decretũ erat, poſt exuſtum ſociali bello capitolium quæſitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiã ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una ſeu plures fuere, datoq; ſacerdotibus negocio, quantum humana ope potuiſſent, uera diſcernere. Igitur tunc quoq; notioni quindecimuirum is liber ſubijcitur. Iiſdem conſulibus, grauitate annonæ iuxta ſeditionẽ uentum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, q̃ ſolitũ aduerſum imperatorem: quis cõmotus, incuſauit magiſtratus patresq;, quod non publica auctoritate populum coercuiſſent, addiditq; quibus è prouincijs & quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam aduecta ret. Ita caſtigandæ plebi compoſitum ſenatuſconſultum priſca ſeueritate. neq; ſegnius conſules edixere. ſilentium ipſius non ciuile, ut crediderat, ſed in ſuperbiam accipiebatur. Fine anni Geminius Celſus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia uitę amicus Seiano, nihil ad ſerium. Et Iulius Celſus tribunus, in uinclis laxatam cathenam, & circumdatam in diuerſum tendens, ſuam ipſe ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tanquam deſperatis rebus Romanis, Parthorum ad miſericordiam fugeret, cuſtodes additi. ſanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq; per centurionem, nullas probabiles cauſas longinquæ peregrinationis adferebat. Manſit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementia. Ser. Galba, L. Sulla Coss. Diu quæſito quos neptibus ſuis maritos deſtinaret Cæſar, poſtquam inſtabat uirginum ætas, L. Caſsium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus: Calibus ortus, patre, atq; auo conſularibus, cætera equeſtri familia erat, mitis ingenio, & cõptæ facundiæ. Caſsius plebei Romæ generis, uetũ antiqui honoratiq;

Cillinius Mecœnas
Meſſala Coruinus
Stati. Taurus
Quintilianus tribun. pl.
Canin. Gallus
Vt aſſolet
Multa uana ſub nomine celebri uulgantur. Id factum etiã in literis ſacris non modo prophanis
Carmina Sibyllæ
Annonæ grauitas ſeditionis cauſa
Gemi. Celſus
Pompeius
Iul. Celſus
M. Vinicius
L. Caſsius

k

noratiq́, & ſeuera patris diſciplina eductus, facilitate ſæpius q̄ induſtria cō mendabatur. Huic Druſillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. ſuperq́ ea re ſenatui ſcripſit, leui cum honore iuuenum. dein redditis absentiæ cauſis admodum uagis, flexit ad grauiora, & offenſiones ob Remp. cœptas: utq́ Macro præfectus, tribunorūq́ & centurionū pauci, ſecum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoq́ largè, & ſine præſcriptione generis, aut numeri, ſenatuſconſulto, ne tecta quidē urbis adeo publicum conſilium nunq̄ adijt, deuijs plerunq́ itineribus ambiens patriam & declinans. Interea magna uis accuſatorū in eos inrupit qui pecunias fœnore auctitabant, aduerſum legē dictatoris Cæſaris, qua de modo credendi, poſſidendiq́ intra Italiā cauetur, omiſſa olim, quia priuato uſui bonum publicum poſtponitur. Sanè uetus urbi fœnebre malum, & ſeditionū diſcordiarumq́ creberrima cauſa, eoq́ cohibebatur antiquis quoq́ & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agitaretē. dein rogatiōe tribunitia ad ſemūcias redacta. Poſtremo uetita uerſura. multisq́ plebis ſcitis obuiā itum fraudibus, quæ toties repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantē. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, rettulit ad ſenatum. trepidiq́ patres (neq́ enim quiſquam tali culpa uacuus) ueniam à principe petiuere: & cōcedente, annus in poſterum, ſexq́ menſes dati, quis ſecundum iuſſa legis, rationes familiares quiſq́ componerent. hinc inopia rei nummariæ, cōmoto ſimul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisq́ eorū diuenditis, ſignatum argentum fiſco uel ærario attinebatur. adhoc ſenatus præſcripſerat, duas quiſq́ fœnoris partes in agris per Italiā conlocaret. Sed creditores in ſolidū appellabant. nec decorum appellatis minuere fidem. Ita primo concurſatio & preces, dein ſtrepere prætoris tribunal. eaq́ quæ remedio quæſita, uenditio, & emptio, in contrarium mutari, quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiā uendendi ſecuta uilitate, quanto quis obæratior ægrius diſtrahebant. multiq́ fortunis prouoluebantur. euerſio rei familiaris dignitatē ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaq́ mutuādi copia ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplū prædijs cauiſſet. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoq́ creditores reperti. neq́ emptio agrorū exercita ad formā ſenatuſconſulti, acribus, ut fermè talia, initijs, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiā paritérq́ damnatus interfectusq́. & ſorori eius Sanciæ aqua atq́ igni interdictū, accuſante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat, ut parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundi fratris mede-

retur

Fœneratores poſtulantur

Fœnebre malum

Vnciarium fœnus Semuncia

Gracchi prætoris de cohibendis fœneratorib. relatio

Rationes familiares componere

Cōſidius Proculus maieſtatis poſtulatus Sancia

Q. Pōponius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

retur. Etiam in Pompeiam Macrinã exilium ſtatuitur, cuius maritũ Argo licum, ſocerum Laconẽ è primoribus Achæorum Cæſar adflixerat. Pater quoq; inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cum damnatio inſtaret ſe ipſi interfecere. datum erat crimini quod Theophanẽ Mitylenæum pro auum eorũ, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq; defuncto Theophani cœleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Marius Hiſpaniarum ditiſsimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinẽ pecuniæ malo uertiſſe, aurariasq; eius (quanquam publicarentur) ſibimet Tiberius ſepoſuit, inritatusq; ſupplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immẽſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, ignobiles: diſperſi, aut aggregati. neq; propinquis, aut amicis adſiſtere, inlachrymare, ne uiſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti cuſtodes, & in mœrorem cuiuſq; intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim traherentur. ubi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquã, non contingere. interciderat ſortis humanæ cõmercium ui metus, quantúmq; ſæuitia gliſceret miſeratio arcebatur. Sub idem tempus C. Cæſar diſcedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Sillani filiam coniugio accepit, immanẽ animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta uoce, qualem diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multũ diſtantibus uerbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebruit. Neq; meliorem unquam ſeruum, neq; deteriorem dominum fuiſſe. Non omiſerim præſagium Tiberij de Ser. Galba tum conſule, quem accitum, & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Græcis uerbis in hanc ſententiam adlocutus: Et tu Galba quandoq; deguſtabis imperium, ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientia Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum Traſullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, edita domus parte ac liberti unius cõſcientia utebatur. is literarum ignarus, corpore ualido, per auia ac derupta, nam ſaxis domus imminet, præibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet, & regredientem ſi uanitatis, aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus ijsdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commouerat, imperium ipſi, & futura ſolerter patefaciens: interrogatur an ſuam quoq; genitalem horam comperiſſet, quem tum annũ, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum, ac ſpacia dimẽſus, hærere primo, dein paueſcere: & quantũ introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremo exclamat, ambiguum ſibi ac propè ultimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius præſcium periculorum, & incolumẽ fore gratatur, quæq; dixerat oracli uice accipiens inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc,

Pompeia Macrina

Theophanes Mitylenæus

Sex. Marius

Aurarias ſibi Tiberius ſepoſuit, fodinas intelligit

C. Cæſar qui & Caligula

Paſsie. orator Neq; melior unquã ſeruus, neq; deterior dominus

Et tu Galba quãdoq; deguſtabis imperiũ

Traſyllus Chaldæorũ artis peritus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Fató ne an forte res mortalium uoluantur

ac talia audienti in incerto iudiciũ eſt, fató ne res mortaliũ & neceſſitate immutabili, an forte uoluantur. quippe ſapientiſſimos ueterũ, quiq; ſectam eorum ęmulantẽ, diuerſos reperies: ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denicq; homines diſs curæ. Ideo creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Contra alij, fatum quidẽ congruere rebus putãt, ſed nõ è uagis ſtellis, uerũ apud principia, & nexus naturaliũ cauſarum. ac tamen electionẽ uitæ nobis relinquunt, quã ubi elegeris, certum imminentiũ ordinẽ. necq; mala uel bona, quæ uulgus putet: multos qui conflictari aduerſis uideantur, beatos: ac pleroſcq;, quanquã magnas per opes, miſerrimos: ſi illi grauem fortunam conſtanter tolerent, hi proſpera inconſulte utantur. Cæterum plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiuſq; ortu uentura deſtinentur. ſed quædam ſecus cq; dicta ſint cadere, fallacijs ignara dicentiũ. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & noſtra tulerit. Quippe à filio eiuſdem Traſulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incœpto longius abierim.

Fatum Electio

Aſinij Galli mors

Iiſdem conſulibus Aſinij Galli mors uulgatur, quem egeſtate cibi peremptũ haud dubium. ſponte uel neceſſitate, incertũ habebatur. Cõſultusq; Cæſar an ſepeliri ſineret, non erubuit permittere, ultroq; incuſare caſus qui reum abſtuliſſent antequam coràm cõuinceretur. ſcilicet medio triennio defuerat tempus ſubeundi iudicium conſulari ſeni, tot conſularium parenti.

Druſi mors

Druſus deinde extinguitur, cum ſe miſerandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuiſſet. Tradidere quidam deſcriptũ fuiſſe Macroni, ſi arma ab Seiano tentarentur, extractũ cuſtodia iuuenem (nam in palatio attinebat) ducẽ populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore ut nurui ac nepoti conciliaretur Cæſar, ſæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in ſuos, infenſum Reip. animum obiecit: recitaricq; factorum, dictorumq; eius deſcripta per dies iuſſit. quo non aliud atrocius uiſum: adſtitiſſe tot per annos qui uultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuiſſe auum audire, legere, in publicũ promere, uix fides, niſi quod Actij centurionis, & Didymi liberti, epiſtulæ, ſeruorum nomina præferebant, ut quis egrediẽtem cubiculo Druſum pulſauerat, exterruerat. etiam ſua uerba centurio ſæuitiæ plena tanquam egregium, uocesq; deficientis adiecerat, quis primò alienationem mentis ſimulans, quaſi per dementiã, funeſta Tiberio, mox ubi exſpes uitæ fuit, meditatas, compoſitasq; diras imprecabatur: ut quemadmodũ nurum, filium fratris, & nepotes, domumq; omnem cædibus cõpleuiſſet, ita pœnas nomini generiq; maiorũ, & poſteris exolueret. Obturbabant quidem patres ſpecie deteſtandi. ſed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis ſceleribus obſcurũ, huc confidentię ueniſſe, ut tanquam dimotis parietibus oſtenderet nepotem ſub uerbere

Druſi nepotis facta dictaq; complurib. annis per dies deſcripta, Tiberium auũ recitanda iubere non puduit.

Exſpes uitæ Diræ

Tanq; dimotis parietibus

centurio

centurionis,inter ſeruorum ictus, extrema uitæ alimenta fruſtrã orantem.

Nondum is dolor exoleuerat,cum de Agrippina auditum. quam interfecto Seiano ſpe ſuſtentatã prouixiſſe reor,& poſtq̃ nihil de ſæuitia remittebatur,uoluntate extinctam:niſi ſi negatis alimẽtis,adſimulatus eſt finis,qui uideretur ſponte ſumptus.Enimuero Tiberius fœdiſsimis criminationibus exarſit,impudicitiam arguens,& Aſiniũ Gallum adulterũ,eiusq̃ morte ad tædium uitæ cõpulſam.Sed Agrippina æqui impatiens,dominandi auida, uirilibus curis,fœminarũ uitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio ante Seianus pœnas luiſſet,memoriæq̃ id prodendum addidit Cæſar, iactauitq̃ quod non laqueo ſtrangulata, neq̃ in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates,decretumq̃ ut quintũdecimum kal. Nouemb. utriuſq̃ necis die per omnis annos donũ Ioui ſacraretur. Haud multo poſt Cocceius Nerua cõtinuus principis,omnis diuini humaniq̃ iuris ſciens,integro ſtatu,corpore inlæſo, moriendi cõſilium cœpit. Quod ut Tiberio cognitũ, adſidere, cauſas requirere, addere preces, fateri poſtremo graue conſcientiæ,graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret. aduerſatus ſermonem Nerua abſtinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius quanto propius mala Reip. uiſeret, ira,& metu, dum integer,dum intentatus,honeſtum finem uoluiſſe. Cæterum Agrippinæ pernicies(quod uix credibile) Plancinã traxit.Nupta olim Gn. Piſoni, & palàm læta morte Germanici, cum Piſo caderet precibus Augu/ſtæ,nec minus inimicitijs Agrippæ defenſa erat.ut odium,& gratia deſiere, ius ualuit.petitáq̃ criminibus haud ignotis,ſua manu,fera magis, q̃ imme rita ſupplicia perſoluit. Tot luctibus funeſta ciuitate,pars mœroris fuit, quod Iulia Druſi filia,quondã Neronis uxor, denupſit in domum Rubellij Blandi,cuius auum Tiburtem equitem Romanum,plericq̃ meminerãt.

Agrippinæ mors

Cocceius Nerua continuus principis

Plancina Gn. Piſonis uxor

Iuliæ cum Rubellio Blando matrimoniũ.

Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere cenſorio celebrata,qui adminiſtrandę Suriæ imagine tandem exolutus, urbi præfuerat. genus illi decorum,uiuida ſenectus, & non permiſſa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto,recitantur Cæſaris literæ, quis incuſabat, egregium quenq̃, & regendis exercitubus idoneum abnuere id munus:ſeq̃ ea neceſsitudine ad preces cogi, per quas conſulari/um aliqui capeſſere prouincias adigerẽtur: oblitus Aruntium ne in Hiſpaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obijt eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atq̃ ſapiẽtia in prioribus libris ſatis cõloca ui. neq̃ nobilitas diutius demonſtranda eſt.quippe Aemiliũ genus fœcundum bonorũ ciuium, & qui eadẽ familia corruptis moribus, inluſtri tamen fortuna egere. Paulo Fabio,L. Vitellio Coss.poſt longum ſeculorũ ambitum auis Phœnix in Aegyptum uenit, præbuitq̃ materiem doctiſsimis indigenarum,& Græcorum,multa ſuper eo miraculo diſſerendi.de quibus

Aelij Lamiæ mors

Pom. Flaccus

M. Lepidus

Phœnix auis in Aegypto uiſa

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

congruunt,& plura ambigua,sed cognitu nō absurda promere libet. Sactū soli id animal,& ore ac distinctu pinnarū à cæteris auibus diuersum,cōsentiunt qui formā eius definiere. De numero annorū uaria traduntur. maximè uulgatum,quingentorū spatium.sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta unum interici,priorescꝫ alites Sesostride primum,post Amasidē dominantibus,dein Ptolemæo,qui ex Macedonibus tertius regnauit,in ciuitatem cui Heliopolis nomen aduolauisse, multo cæterarum uolucrum comitatu,nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidē obscura.inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, unde nō nulli falsum hunc phœnicem,necꝫ Arabum è terris credidere, nihilcꝫ usurpauisse ex his quæ uetus memoria firmauit. confecto quippe annorū numero, ubi mors propinquet,suis in terris structure nidum,eicꝫ uim genitalem ad fundere.ex qua fœtum oriri,& primam adulto curam sepeliēdi patris.necꝫ id temere, sed sublato murrhæ pondere,tentatocꝫ per longum iter,ubi par oneri,par meatui sit, subire patrium corpus, incꝫ solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquando in Aegypto eam uolucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continua,Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli,per abruptas uenas sanguinem effudit.æmulatacꝫ est coniunx Paxęa.nam prōptas eiusmodi mortes metus carnificis faciebat:& quia damnati, publicatis bonis sepultura prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, precium festinādi. Sed Cæsar missis ad senatum literis,differuit, morem fuisse maioribus quoties dirimerēt amicitias, interdicere domo, eumcꝫ finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atcꝫ illum, quia male administratæ prouinciæ, aliorumcꝫ criminum urgebatur, culpam inuidia uelauisse,frustra conterrita uxore,quā & si nocentem,periculi tamē expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orādis causis,uita probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratcꝫ argumentū tragœdiæ à Scauro scriptæ,addi tis uersibus qui in Tiberium flecterentur. Verū ab Seruilio & Cornelio accusatoribus,adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur.Scaurus, ut dignum ueteribus Aemylijs, damnationē anteit, hortante Sextia uxore, quæ incitamentum mortis,& particeps fuit. Ac tamē accusatores,si facultas incideret,pœnis adficiebantur: ut Seruilius Corneliuscꝫ perdito Scauro famosi,quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant,in insulas interdicto igni atcꝫ aqua demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, quod is Seiani filium generum destinasset,ultro damnatur, atcꝫ urbe exigitur. Getulicus ea tēpestate superioris Germaniæ legiones curabat.mirumcꝫ

Falsus phœnix

Pomp. Labeo

Paxæa cōiūx

Scaurus

Macro

Abudius Ruſo caluniator

Lentulus Getulicus

amorem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate, & proxim.o quoq; exercitui per L. Apronium ſocerũ non ingratus: unde fama cõſtans auſum mittere ad Cæſarem literas, adfinitatẽ ſibi cum Sciano haud ſponte ſed conſilio Tiberij cœptam. perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe. neq; errorem eundem illi ſine fraude, alijs exitio habendum. ſibi fidem integrã, & ſi nullis inſidijs peteretur, manſuram. ſucceſſorem non aliter q; indicium mortis accepturum. firmarent uelut fœdus, quo princeps cæterarum rerum potiretur, ipſe prouinciã retineret. Hæc mira quanquam fidem ex eo trahe/bant, quod unus omnium Seiani adfiniũ incolumis, multaq; gratia manſit: reputante Tiberio publicũ ſibi odium, extremã ætatem, magisq; fama, q; ui ſtare reſuas. C. Ceſtio M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in urbem uenere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabi lis in ſuos, mox ſuperbiam in nos, fœuitiam in populares ſumpſit, fretus bel lis, quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat, & ſenectutem Tiberij ut inermem deſpiciens, auidusq; Armeniæ, cui defuncto rege Ar/taxia, Arſacen liberorum ſuorũ ueterrimum impoſuit, addita contumelia, & miſsis qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaq; repoſcerent, ſi/mul ucteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq; inuaſurum poſſeſſa Cyro, & poſt Alexandro, per uaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Par/this mittendi ſecretos nuncios ualidiſsimus auctor fuit Sinnaces, inſigni fa/milia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus ademptæ uirilitatis. Nõ deſpectum id apud barbaros, ultroq; potentiam habet. Ii adſcitis & alijs primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere po/terant, interfectis ab Artabano pleriſq;, aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poſcebant. Nomine tantũ & auctore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cu pitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitq; paternum ad faſtigium, de/ſtinata retinens, cõſilijs & aſtu res externas moliri, arma procul habere. In/terea cognitis inſidijs Artabanus tardari metu, modo cupidine uindictæ inardeſcere. Et barbaris cunctatio, ſeruilis: ſtatim exequi, regiũ uidetur. Va/luit tamen utilitas, ut Abdum ſpecie amicitiæ uocatũ ad epulas lento uene/no inligaret, Sinnacen diſsimulatione ac donis, ſimul per negotia, morare/tur. Et Phrahates apud Syriam dum omiſſo cultu Romano, cui per tot an/nos inſueuerat, inſtituta Parthorũ inſumit, patrijs moribus impar, morbo abſumptus eſt. Sed nõ Tiberius omiſit incœpta. Tiridaten ſanguinis eiuſ/dem, æmulum Artabano, recuperandæq; Armeniæ Hiberum Mithrida tem deligit, conciliatq; fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud ſum ignarus ſiniſtram in urbe famam, pleraq; fœda memo/rari. cæterum regendis prouincijs priſca uirtute egit. Vnde regreſſus, &

Nobiles Parthi Romam
Artabanus
Arſaces impo/ſitus armeniæ
Sinnaces
Abdus
Execti non ſunt apud Parthos cõtempti
Phrahates
Sponte Cæſ.
Pharaſmanes
L. Vitellius

formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij turpe in seruitiũ mutatus, exem-
Exẽplar adulatorij dedecoris
plar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntq; prima postre-
mis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis prior
Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo & ui conatus suos iuuare: repertiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copijs Armeniã irrumpunt, & urbe Artaxata potiunt. Quæ
Orodes Artabani filius
post cõp. Artabano cognita, filiũ Orodem ultorẽ parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorũ Sceptuchi utrinq; donis acceptis more
σκηπτοῦχοι, reges siue principes
gentico diuersa induere. Sed Hiberi locorũ potentes, Caspia uia Sarmatã in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabãt, facile arcebantur, cum alios incessus hostis clausisset, unũ reliquũ, mare inter & extremos Albanorũ montes, æstas impediret. quia flatibus Etesiarũ implentur uada, hybernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorum nudantur. Interim Orodem sociorũ inopem auctus auxilio Pharasmanes uocare ad pugnã, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula, ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerẽt prælium. atq; illis sola in
Hiberi Albãniq; Thessalis orti
equite uis. Pharasmanes & pedite ualebat. nam Hiberi Albanicq; saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæq; magis insueuere. Feruntq; se Thessalis ortos, qua tẽpestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea liberos, inanem mox regiã Aetæ, uacuosq; Colchos repetiuit. Multãq; de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquã ariete sacrificauerit, credito uexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Cæterum directa utrinq; acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarũ: contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris uictores, aut si terga darent, flagitij atq; periculi laturos: simul horridã suorum aciem, picta auro Medorũ agmina, hinc uiros, inde prædã ostendere.
Medi
Enim uero apud Sarmatas non una uox ducis. se quisq; stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & cõminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species, cum Parthus sequi uel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spacium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuius ualent, contis gladijsq; ruerent: modo equestris prælij more, frontis & tergi uices, aliquando ut conferta acies corporibus & pulsu armorũ pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani Hiericq; prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques & propioribus uulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq; dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis concurrũt. instantius Pharasmanes: nam uulnus per galeam adegit, nec iterare

ualuit

ualuit, prælatus equo, & fortiſsimis ſatellitum protegentibus ſauciũ. Fama tamen occiſi falſo credita, exterruit Parthos, uictoriamq; conceſſere. Mox Artabanus tota mole regni ultimi. id peritia locorũ, ab Hiberis melius pugnatũ. nec ideo abſcedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & ſubdito rumore tanquã Meſopotamiam inuaſurus, metũ Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, uerſæq; Artabani res, inliciente Vitellio deſererẽt regem ſæuum in pace, & aduerſis pręliorum exitioſum. Igitur Sinnaces, quẽ antea infenſum memoraui, patrem Abdagaſem, alioſq; occultos conſilit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit, adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beniuolentia ſubiecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm ſi qui externorũ, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſq; ſedibus extorres, quis neq; boni intellectus, neq; mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumptis in longinqua & contermina Scythiæ fugã maturauit ſpe auxilij, quia Hyrcanis Carmanijſq; per adfinitatem innexus erat. Atq; interim poſſe Parthos abſentiũ æquos, præſentibus mobiles ad pœnitentiã mutari. At Vitellius profugo Artabano & flexis ad nouũ regẽ populariũ animis, hortatus Tiridaten parata capeſſere, robur legionum ſociorumq;, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornaſſet, nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, ſponte & immenſum attolli: ſimul albentibus ſpumis in modum diadematis ſinuare orbes: auſpicium proſperi tranſgreſſus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus ſecunda, neq; diuturna: quia eorũ quæ terra, cœlóue portenderentur, certior fides: fluminum inſtabilis natura, ſimul oſtẽderet omnia, raperetq;. Sed ponte nauibus effecto, tramiſſoq; exercitu, primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra uenit, exul quondam, & Tiberio cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; ciuitate Romana donatus: mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumfluí Meſopotamiæ nomen acceperunt. Neq; multo poſt Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageſes gazam & paratus regios adicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primoresq;: hunc Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ utrobiq; pulchra, meminerit: illos, obſequiũ in regem, reuerentiam in nos, decus quiſq; ſuum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æſtatibus geſta coniunxi, quo requieſceret animus à domeſticis malis. Non enim Tiberium, quanquam triennio poſt cædem Seiani, quæ cæteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta uel abolita pro grauiſsimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſatores haud perpeſſus, ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronẽ

Externi

Suouetaurilia

Fluminũ inſtabilis natura

Meſopotamia

Columen partium

Trio Fulcinius

ac præci

ac præcipuos libertorũ Cæsaris cõposuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, uelut exilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata recitari Tiberius iussit, patientiam libertatis alienę ostentans, & cõtemptor suæ infamiæ, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoquo modo dicta uulgari malebat, ueritatisq; cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, uim uitæ suæ attulit. Tatiusq; Gratianus prætura functus, lege eadẽ extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata strangulatus est. Hæc Tiberius non mari ut olim diuisus, neq; per longinquos nuncios accipiebat, sed urbem iuxta, eodem ut die uel noctis interiectu, literis consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manum carnificum.

Granius Martianus
Tatius Gratianus
Treb. Rufus
Sextius Paconianus

Pop. Sabinus

Fine anni Poppęus Sabinus concessit uita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq; prouincijs per quatuor & uiginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotijs, neque supra erat. Q. Plautius Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, neq; quod L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorũ ut atrox aduertebatur, sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum peroraſſent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu uenenum hausit, prolapsusq; ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, fauccsq; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsii uoluntario exitu cecidere: Galba tristibus Cæsaris litteris prouinciã sortiri prohibitus: Blæsiis sacerdotia integra eorum domo destinata, conuulsa, distulerat: tunc ut uacua cõtulit in alios. quod signũ mortis intellexere, & executi sunt.

L. Aruseius
Vib. Agrippa
Tigranes
C. Galba
Blæsij

Aemy. Lepida

Et Aemylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quanquã intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. post à delatoribus corripitur ob seruũ adulterum. nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa defensione, finem uitæ sibi posuit.

Citarum siue Clitarũ natio

Per idem tempus Citarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumq; ingenio sese cõtra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus, à Vitellio præside Syriæ cũ quatuor millibus legionariorũ, & delectis auxilijs missus, duos collis, quos barbari insederant, minori Cadra, alteri Dauara nomẽ est, operibus circũdedit, & erumpere ausos ferro, cæteros siti ad deditionẽ coegit. At Tiridates uolentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, cæterasq; urbes, quæ Macedonibus sitę, Græca uocabula usurpãt, Halumq; & Artemitã Parthica oppida

Tiridates

recepit

recepit,certantibus gaudio,qui Artabanum Scythas inter eductũ ob sæui-
tiam execrati,come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plu
rimum adulationis Seleucenses induere,ciuitas potens,septa muris,neq; in *Seleucenses*
barbarũ corrupta,sed cõditoris Seleuci retinens. Trecẽti opibus,aut sapien
tia delecti,ut senatus. sua populo uis.& quoties concordes agunt, spernitur
Parthus: ubi dissensere,dum sibi quisq; contra æmulos subsidiũ uocant,ac-
citus in partem,aduersum omnes ualescit. Id nuper acciderat Artabano re-
gnante,qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium,
iuxta libertatẽ,paucorũ dominatio,regiæ libidini propior est. Tum aduen-
tantem Tiridaten extollunt, uetcrum regũ honoribus & quos recens ætas *Solẽnia regni*
largius inuenit: simul probra in Artabanũ fundebant,materna origine Ar *capesseret*
saciden,cætera degenerẽ. Tiridates rem Seleucẽsem populo permittit. mox
consultans quo nam die solennia regni capesseret,literas Phrahatis & Hie-
ronis,qui ualidissimas præfecturas obtinebãt,accipit,breuem morã precan
tium. Placitumq; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Ctesiphon se- *Ctesiphon*
des imperij petita. sed ubi diem ex die prolatabant,multis coràm & adpro-
bantibus,Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim
interiora, cæterasq; natiões petiuisset,oppressa cunctantiũ dubitatio,& oẽs
in unum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniã & pellices Arta
banus contulerat,dedit spaciũ exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero,&
si qui alij delectũ capiendo diademati diem non cõcelebrauerãt,pars metu,
quidam inuidia in Abdagesen, qui tum aula,& nouo rege potiebatur, ad
Artabanũ uertere. Isq; in Hyrcanis repertus est,inluuie obsitus, & alimen- *Artabanus*
ta arcu expediens. ac primò tanquam dolus pararetur, territus, ubi data fi-
des reddendæ dominationi uenisse, adleuatur animum, & quæ repentina
mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neq; penes Ar-
sacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia: uim
in Abdagesis domo. Sensit uetus regnãdi,falsos in amore,odia nõ fingere.
nec ultra moratus q; dum Scytharũ auxilia cõciret,pergit properus,& præ
ueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiã: neq; exuerat pedorem,
ut uulgum miseratione aduerteret: non fraus, non preces, nihil omissum,
quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Iamq; multa manu propin-
qua Seleuciæ aduentabat, cum Tiridates simul fama atq; ipso Artabano
perculsus, distrahi consilijs, iret contra, an bellum conctatione tractaret.
Quibus prælium & festinati casus placebant disiectos & longinquitate iti-
neris fessos,ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse differunt, prodi
tores nuper hostesq; eius,quem rursum foueant. Verum Abdagesis regre
diendum in Mesopotamiam censebat,ut amne obiecto Armenijs interim
Elymæisq; & cæteris à tergo excitis, aucti copijs socialibus, & quas dux
Romanus misisset,fortunã tentarẽt. Ea sentẽtia ualuit,quia plurima aucto-

ritas

ritas penes Abdagasen,& Tiridates ignarus ad pericula erat. sed fugæ spe/
cie discessum,ac principio à gente Arabū facto,cæteri domos abeunt,uel in
castra Artabani: donec Tiridates cū paucis in Syriā reuectus, pudore pro/
Incendium ditionis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbē adficit, deusta parte
Romæ Circi,quæ Auentino contigua,ipsoq; Auentino.quod damnum Cæsar ad
gloriam uertit,exolutis domuū & insularum precijs.Millies sestertiū ea mu
nificentia conlocatum,tanto acceptius in uulgum,quanto modicus priuatis
Duo opera à ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit,templū Augu/
Tib.structa sto,& scenā Pompeiani theatri, eaq; perfecta cōtemptu ambitionis,an per
senectutē haud dedicauit,sed æstimando cuiusq; detrimento quatuor pro/
generi Cæsaris,Gn. Domitius,Cassius Longinus,M. Vinicius, Rubellius
Blandus delecti,additusq; nominatione consulum P.Petronius. Et pro in/
genio cuiusq; quæsiti decreticq; in principem honores. Quos omiserit rece/
peritúe in incerto fuit,ob propinquum uitæ finem. Necq; enim multo post
supremi Tiberio consules, Gn. Acerronius,C. Pontius magistratum occe/ 23
Macronis pere, nimia iam potentia Macronis: qui gratiam C. Cæsaris nunquā sibi
potentia neglectā,acrius in dies fouebat:impuleratq; post mortem Claudiæ, quam
nuptam ei rettuli,uxorem suā Enniā immittendo, amore iuuenem inficere,
pactoq; matrimonij uincire, nihil abnuentem dum dominationis apisce/
retur. Nam & si cōmotus ingenio,simulationum tamen falsa in sinu aui per
didicerat. Gnarum hoc principi.eoq; dubitauit de tradenda Rep.primum
inter nepotes,quorū Druso genitus,sanguine & charitate propior, sed nō/
dum pubertatē ingressus. Germanici filio robur iuuentæ,uulgi studia. eaq;
Claudius Cæ- apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quod is composita æta/
sar Liuiæ f. te bonarum artium cupiens erat,imminuta mens eius obstitit.Sin extra do
mum successor quæreretur, ne memoria Augusti,ne nomen Cæsarū in lu/
dibria & contumelias uerterēt,metuebat.quippe illi non perinde curæ, gra
tia præsentium,quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso cor/
pore,consilium cui impar erat fato permisit, iactis tamen uocibus, per quas
intelligeretur prouidus futurorum. Namq; Macroni non abdita ambage,
Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et C. Cæsari
forte orto sermone L.Sullam inridenti,omnia Sullæ uitia,& nullā eiusdem
uirtutem habiturum prædixit:simul crebris cum lachrymis minorem ex ne
potibus complexus, truci alterius uultu: occides hunc tu,inquit, & te alius.
Sed graueſcente ualetudine nihil è libidinibus omittebat,in patientia firmi
tudinem simulans: solitusq; eludere medicorum artes,atq; eos qui post tri/
cesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo utilia uel noxia,alieni
Acutia consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus
Lælius Balbus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam uxorem
maiestatis postulauerat: qua damnata, cum præmiū accusatori decerneret,

Iunius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. unde illis odia, mox Othoni exili- *Iun. Otho*
um. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla, cui matrimoniū cum Sa- *Albucilla mul-*
trio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. *torum amori-*
cōnectebantur ut cōſcij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marſus, L. *bus famoſa*
Aruntius. de claritudine Domitij ſupra memoraui. Marſus quoq; uetuſtis *Gn. Domitius*
honoribus, & inluſtris ſtudijs erat. Sed teſtium interrogationi, tormētis ſer- *Vib. Marſus*
uorum Macronē præſediſſe cōmentarij ad ſenatum miſſi ferebant: nullæq; *L. Aruntius*
in eos imperatoris literæ ſuſpicionem dabant, inualido ac fortaſſe ignaro, fi-
cta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Aruntiū. Igitur Domitius de-
fenſionem meditans, Marſus tanquam inediam deſtinauiſſēt, produxere
uitam. Aruntius cunctationē & moras ſuadentibus amicis: non eadem om-
nibus decora reſpondit, ſibi ſatis ætatis: neq; aliud pœnitendū quàm quod
inter ludibria & pericula anxiam ſenectā tolerauiſſet, diu Sciano nunc Ma-
croni, ſemper alicui potentium inuiſus, non culpa, ſed ut flagitiorū impatiēs.
Sanè paucos & ſupremos principis dies poſſe uitari, quemadmodum euaſu-
rum imminētis iuuentam? An cum Tiberius poſt tantam rerum experien-
tiam ui dominationis cōuulſus & mutatus ſit, C. Cæſarem uix finita pueri- *C. Cæſar*
tia, ignarum omniū, aut peſſimis innutritum meliora capeſſiturum Macro-
ne duce? qui ut deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per ſce-
lera Remp. conflictauiſſet: proſpectare iam ſe acrius ſeruitium, eoq; fugere
ſimul acta & inſtantia. Hęc uatis in modum dictitans, uenas reſoluit. Docu- *Vaticinium*
mento ſequentia erunt, bene Aruntium morte uſum. Albucilla inrito ictu *L. Aruntij*
à ſemet uulnerata, iuſſu ſenatus in carcerē fertur. Stuprorum eius miniſtri,
Graſidius Sacerdos prætorius ut in inſulam deportaretur, Pontius Fregel- *Graſidius Sa-*
lanus amitteret ordinem ſenatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum *cerdos*
decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habeba
tur promptus aduerſum inſontes. Iiſdem diebus Sex. Papinius conſula- *Sex. Papinius*
ri familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpo-
re. cauſa ad matrem referebatur, quę pridem repudiata, adſentationibus at-
que luxu perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inue-
niret. Igitur accuſata in ſenatu, quanquam genua patrum aduolueretur, lu-
ctumq; communem, & magis imbecillum tali ſuper caſu fœminarum ani-
mum aliaq; in eundem dolorem mœſta & miſerāda diu ferret, urbe tamen
in decem annos prohibita eſt, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret.

Iam Tiberium corpus, iam uires, nondum diſſimulatio deſerebat. Idem *Diſſimulatio*
animi rigor ſermone ac uultu intentus, quæſita interdum comitate quam- *Tiberij*
uis manifeſtam defectionem tegebat. mutatisq; ſæpius locis, tandem apud
promontorium Miſeni conſedit in uilla, cui L. Lucullus quondam domi-
nus. illic eum adpropinquare ſupremis, tali modo compertū. Erat medicus *Charicles me-*
arte inſignis nomine Charicles, non quidem regere ualetudines principis *dicus*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſolitus, conſilij tamen copiam præbere. Is uelut propria ad negocia digredi-
ens, & per ſpeciem officij manum complexus pulſum uenarum attigit: necꝙ
fefellit. Nam Tiberius incertum an offenſus tantoꝙ magis iram premens,
inſtaurari epulas iubet diſcumbitꝙ ultra ſolitum, quaſi honori abeuntis a-
mici tribueret. Charicles tamen labi ſpiritum, nec ultra biduum duraturum
Macroni firmauit. Inde cuncta conloquijs inter præſentes, nuncijs apud le
gatos & exercitus feſtinabantur. Decimoſeptimo kalend. Aprilis interclu-
ſa anima creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concur-
C. Cæſar ſu, ad capienda imperij primordia C. Cæſar egrediebatur, cum repente ad-
fertur redire Tiberio uocem ac uiſus, uocaricꝙ qui recreandæ defectioni ci-
bum adferrẽt. Pauor hinc in omnes, & cæteri paſſim diſpergi, ſe quiſcꝙ mœ
ſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilentium fixus à ſumma ſpe, nouiſſima
expectabat. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ ueſtis iubet,
Tiberij mors diſcediꝙ ab limine, Sic Tiberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis an-
Tiberij genus no. Pater ei Nero, & utrinꝙ origo gentis Claudiæ, quanquam mater in Li
uiam & mox Iuliam familiam adoptionibus tranſierit. caſus prima ab in-
fantia ancipites. nam proſcriptum patrem exul ſecutus, ubi domum Augu-
ſti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus eſt, dum Marcellus & A-
grippa, mox Caius Luciuſꝙ Cæſares, uiguere. Etiam frater eius Druſus
proſperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit accepta in ma-
trimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinãs. Dein Rhodo
regreſſus, uacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbi-
Tiberij mores trium tribus fermè & uiginti obtinuit. Morum quoꝙ tempora illi diuerſa:
egregium uita, famaꝙ, quod priuatus, uel in imperijs ſub Auguſto fuit:
occultum ac ſubdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Druſus
ſuperfuere. Idem inter bona malaꝙ mixtus incolumi matre: inteſtabilis fæ-
uitia, ſed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitúe. Poſtremo in
ſcelera ſimul ac dedecora prorupit, poſtquam remoto pudore & metu, ſuo
tantum ingenio utebatur.

LIBRI QVINTI FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

QVANDOQVIDEM quinꝙ priores Annalium libros percurri, ne uiderer intactos ex negligentia reliquiſſe, nolo cælare lectorem de locis quibuſdam iudiciũ meum. Idem ante nos fecit Philippus Beroaldus iunior miro candore citra omnem ambitionem. Quod ſi nobis copia fuiſſet archetypi codicis Corbeienſis, quem Romæ etiamnum extare puto Leoni x Pont. Max. dum uiueret, oblatum, fortaſſis plura quum me-
liora tum certiora adnotaſſemus eruiſſemuſꝙ. Nunc laborem qualemcũꝙ æqui boniꝙ conſule, & nos, uel de iuuandi ſtudio, ama.

In librum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IN LIBRVM PRIMVM ANNALIVM P. CORNELII TACITI EQVITIS ROMANI, CASTIGATIONES PER BEATVM RHENANVM.

AT Romæ ruere in ſeruitium Conſules, Patres, Eques, quanto quis illuſtrior.) Hic non erat opus aſteriſco. Nam quod ſequitur, Neu triftior primordio, refertur ad illud quod præceſſit Eques. & ſubaudi-tur, quiſquam eſſet.

Multa Antonio tunc interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe.) Lego. Multa Antonio ut interfectores patris ulciſceretur, multa Lepido conceſſiſſe.

Vt non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddantur.) Malim reddatur.

Sed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos.) Legerim. Sed Pompeium imagine pacis, & Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos.

Quæ Tædij & Vedij Pollionis luxus.) Lego. Q. Vedij Pollionis luxus. Hoc eſt, Quintij Vedij.

Sed & ſua confeſſione argueretur.) Accipiendum & pro etiam. nam ſubaudi-tur ut, quod mox præceſſit.

Quouſq; patieris Cæſar nõ adeſſe apud te Reip.) Quid ſi quis legat, Quouſq; patieris Cæſar non adeſſe caput Reipublicæ.

Mox celebratio annum ad prætorem translata.) Lege. Mox celebratio annu-um ad prætorem translata.

Non obtrectari à ſe urbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è con-tubernijs hoſtem aſpici.) Lego. ibi tamen, hoc eſt, eo loci.

Intus operis ac laboris.) Legerim, Attentus operis ac labori. Vt operis dandi caſu dictum intelligatur numero pluratiuo ab opera. æ.

Proſpereq; ceſſura quę pergerent.) Malim, quæ gererent. Quia præſentia ſatis cõſyderat, in urbẽ redijt.) Lego. Quia præſentia ſatis cõpoſuerat. Aut cõſederãt.

Nil paucorum inſtinctu.) Scripſerim. Vel paucorum inſtinctu.

Et ſi uellet imperium promptas oſtentauere.) Melius, promptos.

Seu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti republica.) Poſſit etiã legi. Concederentur. Mox ſcripſi, Igitur uolutatis inter ſe rationibus, placitum &c.

Quos igitur anteferret? ac ne poſtpoſiti contumelia cõcederentur.) Legerim Ecquos igitur anteferret? ne poſtpoſiti contumelia incenderentur?

Inritusq; diſceſſerit ille inter nomina dicatus Auguſtus.) Scribendũ, numina.

Per quæ geritur humus) Malim egeritur.

Tanto maiora offenduntur. Reponendum offunduntur.

Nox, uox, & mutui hortatus iuuabant aduerſante unda.) Lego, Nec uox.

IN LIBRVM SECVNDVM.

IACVS inde & Oceanum uſq; ad Amaſiam flumen ſecunda nauigatio ne peruehitur.) Lego præuehitur.

Diſtantibus locis inuecti, ut hoſtẽ deducerent.) Malim diducerent. Vt infra. Quia diductis terris hauriebantur.

Aliud ſibi reliquum.) Malim. Non aliud ſibi reliquum. Aut, Nihil aliud ſ.r.

Qui tumidis germaniæ terris.) hoc eſt inflatis. Alioqui poſſet etiã legi humidis.

Reductus inde in Hiona miles.) Forte legendum, in hyberna.

Quaſi auretur poteſtas eius.) Lego, quaſi augeretur poteſtas eius.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quod magis mirum fuit quod preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta superbius accepisset.) Scribo. Quo magis mirum fuit, quod.

Eandem uim in me transmereri.) Fortassis leg. transumere.

Igitur non modo Cheruscis sociisq; eorum,) Lego. Igitur non modo Cheruſci sociisq; eorum.

Quiq; Mosteni aut Maced. Hyrcani uocãtur.) Mẽtio Mosthenorũ fit Plinio.

Sed nihil æque cauebatur, quàm ne bellum metu eluderent.) Fortasse scribendum, quàm ne bellum astu eluderent.

Igitur aliaq; quę ibi uarietate fortunæ & nostri origine uenerãda, relegit Asiã.) Arbitror hic à librario factã transpositionẽ. Vt forsan sic scripserit Tacitus. Atq; illũ in regressu sacra Samothracũ uisere nitentẽ, aliaq; ibi uarietate fortunæ & nostri origine ueneranda. Igitur relegit Asiã, appellitq; Colophona. Nã quę relatiuũ pronomen uidet mihi uacare. Ideo uero dixit, nostri origine uenerãda, quod Aeneas propter oraculi responsum, Antiquã exquirite matrẽ, quũ Italiã peteret, profectus ad Thraciã, Samothracas deos sustulerit, & pertulerit se cum, propter originem matris. Autor Seruius exponens illud Maronis carmen Aeneidos lib. 7. Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia dicta est.

A reo iudicio falsi damnatum.) Lego. Areo iudicio, hoc est iudicio Arei pagi. τῇ ἀρείῳ κείσῃ. Dicasterij notum nomen est apud Athenas ἄρειος πάγος. ubi capitales causæ cognoscebantur.

Et cupere renouari dextras.) Forte. Se cupere r. d.

Ne si quando insolescerent Sueui quasi reditus in regnum ostentabatur.) Aut scribendũ næ cum diphthongo. ut sit particula Græca, certe siue utiq; significans. & tum in habitus subauditur uerbum, est. Aut scribendum, ne quando, uel ne ali quando. Aut omittendum ne, ut legas, si quando inf. S.

Et Vibilio daice.) Scripsi. duce.

Et resistentium facere.) Tu scribe. Et resistenti uim facere.

Qui propius egrederetur.) Id est, quo.

Ac uulgus impeditum primorum ore rapiant.) Scripsi. Ac uulgus imperitum primo rumore rapiant.

IN LIBRVM TERTIVM

Ac superstitem iniquorum precarentur.) Forsitan, inimicorum.

Præposito toro effigiem.) Malim. Præpositam thoro effigiem.

Scripsissent expostulantes.) Sensus est. Obiectũ à senatu Pisoni, quod ipsi nempe Germanicus & Piso per literas expostulauissent de ueneno præbito aut non præbito.

Prohibuit ob externas ea uictoria sacrari.) Lego distinguoq;, prohibuit, ob externas ea uictorias sacrari dictitans.

Sed singulos homines lætæ quæstiones.) Posset etiam legi, latæ quæstiones.

Quis pace & principe uteremur.) Et principe subauditur existente.

Et lege Pappia Poppæa præmijs indicti uisi à priuilegijs parentum cessaretur) Lego distinguoq;. inditi custodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti (subaudi sunt illi custodes) si à priuilegijs parentum cessaretur. Aut, sicubi à priuilegijs parentum cessaretur. Aut. præmijs inducti, ui, ueluti præmijs cogentibus.

Quæ Oppijs quondam, alijsq; legibus constrictæ non uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.) Haud absurde legas, nunc uinclis exolutis.

Et maiorum bona facta.) Forte, bene facta.

Liberalibus studijs sibi operatam.) Castigaui. Liberalibus studijs ibi operatam.

Quibus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quibus more gentico continuũ ferri tegimen.) Legerem, Quibus more gentis contin. ferri tegimen, niſi libro quinto ſic quoq; loqueretur, Quorum, inquit, ſceptuchi utrinq; donis acceptis, more gentico, diuerſa induere. Sed ſuſpicor hãc elegantiam Librario ferendam acceptam. De qua re mentẽ noſtram aperuimus in Annotationibus conſtructionum locutionumq; quibus Tacitus utitur.

Verũ hæc nobis maiores certamina.) Quid ſi legatur, erga maiores certamina.

Neq; aliud iuſſum.) Scribendum. Neq; aliud ius ſuum.

Nulla de eo populi ſita.) Repone, ſcita.

Littora & lacus Campaniæ, tum maxime peragrantem.) Scribo, cum maximè

Flagitia hominum ut cærimonias deũm protegentes.) Repoſui, protegentis. nam ad genitiuum populi refertur.

Et ſi rectum iter perageret.) Forte, pergeret.

Poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes antereparat.) Legendum. anteire parat, diſtinctis

Egregium publicum.) Obſcurus locus eſt aut certe mendoſus. qui (uerbis. forſan ſic legi debeat, Se, rempublicam, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet.

Vt pontificis maximi arbitrium pluſquam binoctium abeſſet.) Lego, ut pontificis maximi arbitrio dum ne pluſquam binoctium abeſſet.

Quia in magnis operibus.) Lege opibus.

IN LIBRVM QVARTVM.

NE que fœmina amiſſa pudicitia, alia abnuerit.) Subaudi, flagitia. Quid enim ſalui eſt mulieri amiſſa pudicitia? apud Li. Lucretiæ uerba ſunt.

Plebes agri quidẽ annona fatigabatur.) Tu ſcribe. Plebes acri quidem annona fatigabatur.

Vitandam potionẽ quæ prima & apud filium epulanti offerretur.) Lego. quæ prima ei apud filium epulanti offerretur.

Ea qua tempeſtate.) Aut ſupereſt ablatiuus ea, aut ſcribe. Ea tempeſtate qua Græci conditis per Aſiam urbibus ora maris potiebantur.

Et quãdo exiret è iure patrio qui id Flaminium apiſceretur.) Lego quæſitiue. Ecquando exiret è iure patrio, qui id Flaminium adipiſceretur, quæq; in manum Flaminis conueniret?

Is diſpoſita claſſiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem diſiecit.) Lego. Cœptantem cum maxime coniurationem diſiecit.

Iam trepida ob multitudinem familiarũ.) Caſtigaui, iam trepidam ob mul. fam.

Sublatisq; inanib. uera potẽtia augere.) Malim, augeri. Niſi legere libet, agere.

Suoq; recident Heliatẽ agrũ in quo id delubrũ, ceſſiſſe.) Hic locus nõ fuit aſteriſco fruſtra notatus. Nam haud dubie corruptus eſt. Fortaſſe legendũ. Suoq; regi Penthelo Eleatẽ agrum, in quo id delubrũ, ceſſiſſe. Hæc nõ in hoc proferimus, ut quiſpiã libro ſuo ſtatim illinat, quũ ſit mera coniectura è ueſtigijs deprauatæ ſcripturę ſumpta, ſed ne quis putet me quærẽdi laborẽ ſubterfugiſſe. Vtinã licuiſſet hic exẽplar illud Saxonicũ inſpicere, qd Queſtor quidã Põtificius quũ è Dania rediret, in Corbeiẽſi bibliotheca repertũ, Romã ſecũ detulit ad Leonẽ x. Pont. Max. bonarũ literarũ haud illiberalẽ patronũ, qui illi quingẽtos ducatos numerari iuſſit.

Quod magna uis armata aut incondita tuebatur.) Lego. at incõdita tuebatur.

Cum auxiliũ appellatum tauiſſet.) Quid ſi legas. Quũ auxilium appellatũ abiſſet, id eſt ad auxilium appellandum accerſendumq;. Vt appellatum ſit prius ſupinum uerbi appello. Aut ſimpliciter, Quũ auxiliũ appellaſſet ſiue appellitauiſſet.

Metus, uiſus, ſonitus, aut forte ortæ ſuſpiciones erant.) ſcribendum, Aut forte ortæ ſuſpicionis erat.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Non aliâs magis anxia & pauẽs ciuitas, ægens aduerſum proximos.) Legerim, etiam aduerſum proximos.

Et poſtq̃ nõ ſubueniebat.) Aut ſcribẽdũ, ſubueniebaẽ, aut nemo ſubueniebat.

Soluto iam caſtello obſidio.) Lego. Soluto iam caſtelli obſidio, ſicq̃ caſtigaui.

Qui iam acie cõpoſiti pelluntur, turmas ſociales.) Repoſui, qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſocialeis, equitesq̃ legionum ſubſidio miſſos.

Et magnitudini urbis incertũ.) Scripſimus. Et magnitudine urbis, incertum, quod quiſq̃ ad negocium pergat. Hoc eſt, propter magnitudinem urbis.

IN LIBRVM QVINTVM

Oque meditationis eius introſpicere creditus.) Scripſi meditationes.

Quippe lapſum cuſtodię pergere ad paternos exercitus.) Melius, ut opinor, ſcribatur, Quippe elapſum cuſtodia perg. ad pat. exercitus.

Et ſi retinerẽt propinquus aut parẽs.) Malim & ſi retinerenẽ p. a. p.

Quos neq̃ dicta imperatoris.) Forte. Quos neq̃ dicta niſi imperatoris.

Vt uero Latiniũ Latiarẽ ingreſſus eſt accuſator, acrius iuxta inuiſi.) Suſpicor ſcribendũ, & diſtinguendum. Vt uero Latini Latiaris ingreſſus eſt accuſator Arius, Aut Latinium Latiarem, aggreſſus eſt accuſator Arius, iuxta inuiſi. Nam plane nouum eſt Latinium Latiarem ingreſſus, pro, actionem Latinij Latiaris, id eſt contra Latinium Latiarem ingreſſus. Quod noſtram coniecturam adiuuat, ſic rurſum loquitur lib. 6. Atq̃ interim Torius Sabinus Sorani accuſator ingreditur.

Vbi primum facultas data arguitur pleraq̃ C. Cæſarẽ quaſi inceſta uirilitatis.) Diſtinxi, Vbi primum facultas data, arguitur pleraq̃, hoc eſt, in pleriſq̃. Græca conſtructio eſt, apud hiſtoricos tamen ſolennis. Quod uero ſequitur, quaſi inceſta uirilitatis, Legerim, quaſi inceſtæ uirilitatis. Hoc ideo dixit, quod Caius Cæſar à propriarum ſororum ſtupro non abhorruit.

Immitti reſcripto uenas reſoluit.) Caſtigaui. Immiti reſcripto, uenas reſoluit.

Feruntq̃ ab Romulo Dentrẽ Romulium.) A T. Liuio primæ decad. lib. 10. recenſetur inter Pontifices tum à plebe creatos, M. Liuius Denter.

Ac ne dubium haberetur magnitudinem pecuniæ malo uertiſſe.) Vertiſſe malo pro in malum.

Modo equites tres prælij more, frontis & tergi uices.) Caſtigaui, Modo equeſtris prælij more.

Quum hic more Romano Suouetaurília daret.) Scribendum, Sue, oue, Taurília daret. Sic enim Liuius quoq̃ loquitur lib. prim. dec. primæ. Ibi, inquit, inſtructum exercitum omnem ſue, oue, Taurílibus luſtrauit, Tametſi in omnibus æditionibus quæ hodie extant uulgo pro Taurílibus corrupte legitur, tauriſq̃ tribus luſtrauit. Verum nos ſynceram iſtam lectionem deprehendimus in uolumine manuſcripto, quod huc miſit clariſſimus uir Reinhardus à Rietpur Borbetomagenſis eccleſiæ Decanus. Ludorum Taurílium rurſus meminit Liui. lib. nono decad. quartæ. Ludi, inquit, Taurília per biduum facti religionis cauſa.

Auſpicium proſpere tranſgreſſus.) Malim, auſpicium proſperi tranſgreſſus.

Cũ Tiridates ſimul fama atq̃ ipſo Artabano percuſſus.) Reponẽdũ perculſus.

Sane paucos & ſuprema principis dies poſſe uitari.) Expono. Sane paucos dies, & pro, id eſt ſuprema principis. Appoſitiue.

Albucilla inrito ictu ac ſemet uulnerata.) Scribendum, à ſemet uulnerata.

FINIS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

FRANCISCVS PVTEOLANVS IACOBO ANTIQVA RIO DVCALI SECRETARIO S.

MAXIMIS plurimisq; rebus in utraq; mea fortuna à te adiutus, subleuatus ac ornatus uir perfectissime, uni omnium secundũ deos immortales plurimũ debeo. & quia parẽ gratiam nullam unquam referre possem, qua una uia datur ingratitudinis notã effugiam, habebo quam non referre est: & quicquid aut nunc est, aut in futurũ mihi erit, tibi acceptũ referri debere haud inuitus fatebor. Tu mihi omnia non amici solũ officia, sed affectũ pietatem q; paternã præstitisti: tu grauissimis in fluctibus, nõ solum mersatũ, sed obrutũ manũ porrigẽs in portũ perduxisti: tu omnibus incõmodis perfunctũ post longa certamina præmijs sudoris & pulueris ornasti: tu tranquillã uitam, ad quã enixissimè frustra contendebam, tribuisti. Neq; in me uno tua innotuit beneficentia. longus ordo post me & ante me extat te patronũ salutantium. nam cum ob rarissimas animi tui uirtutes, grauissimos mores, religionis cultũ, totius uitæ tenorẽ æquabilẽ, modestiã in isto fastigio admirandam, lenitatẽ & mansuetudinẽ pari cõiunctam grauitati, in omni fortuna constantiã, mirã scientiã atq; facundiam, in agẽdis rebus dexteritatẽ, ad maxima negotia obeunda efficaces cogitationes, in omnibus rebus fidem ac pares laude prudentiã atq; simplicitatẽ, non modo multitudini fueris acceptissimus, ucrũ & totius Italiæ principes, tetrarchæ, reges, pontifices te suspexerint, euexerint, promouerint, nihil unq; tibi ambiuisti, rogasti, impetrasti: quicquid tulisti, honores, sacerdotia, mera principũ liberalitas ac iudiciũ fuit: quanq; nec ea quidẽ pro uirtutibus aut meritis: quæ licet multis maxima uideãtur, plericq; haud quaq; artibus tuis pares plura tenuerunt. Piget pudetq; referre, adulatores, scurras, delatores, quos cernimus ditiores. Cur tu ut uirtute & innocentia, ita flaminijs, procurationibus, prẽfecturis, alios nõ excellis? Verũ nõ eodem iudicio quo cæteri felicitatẽ metiris. ideo quæ maxima isti putãt, semper contempsisti. Compertũ habeo exiguo labore leuissimis atq; etiã honestissimis precibus, honorificentissimũ quiddam tibi quęri potuisse. Obstitit antiquus rigor, & prisca frugalitas, & modicis cõtentus animus. Quod pro te tamen nunq; propositis ullis præmijs faceres, uidimus multoties amicorum causa ambitiosissime contendisse. multa enim multis rogasti atq; impetrasti. Sed ego in hoc latissimo campo, in uberrima tuarum laudum materia parcius loqui cogor. quod enim omnia tibi debeo, uereor ne fœda assentandi libidine rapi uidear. accedit quod uirtutibus tuis parẽ orationem

Gratitudo

Iacobi Antiquarij laus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

afferre non possumus: sed ut floribus ac interdum solis precibus dijs supplicant qui thura nõ habent, sic hoc tempore ego tibi, quem uice magni numinis colo munusculũ affero Cor. Taciti equitis Ro. historicorũ omnium grauissimi, disertissimiq; quicquid incuriosæ uetustati superfuit, id est, fragmẽta ex actionib. diurnalibus Augustæ historię, de moribus & situ Germaniæ, De genere eloquentiæ nõ corruptæ, cui operi à quibusdam titulus de claris oratoribus inscribitur, Vitam Iulij Agricolæ soceri multis uigilijs intentissimoq; studio recognita adiuuante Berardino Lanterio omniũ Mediolanensium eruditissimo, ut eum parcissime laudẽ, sub tuo nomine nostris impressoribus tradidimus: tum quia eius eloquentia perfecta meo iudicio & admirabilis peculiariter ita te ut me delectat, tum ne in tãta librorũ copia solus ipse supprimeretur. ueteres enim impressores adeo inculcauerant ac fœdauerant hoc diuinũ opus, ut non modo Cornelianæ facundiæ maiestas inquinaretur, sed uix sensus ullus cõiectari posset. quid ego effecerim iudicent docti, sed collatis exemplaribus. De ipso Tacito hæc præfanda duxi: in Rep. uersatũ, Belgicæ Galliæ rationes procurasse, causas dixisse, historiã scripsisse ab Augusto ad principatũ Adriani. sed maior & melior pars proh dolor & humani generis immensa iactura, tẽporum incuria abolita est: absoluisse omnem historiæ legẽ. nam cum suorum temporum maiore ex parte memoriæ consuluerit, id pari eloquentia ac libertate præstitit. debebat tribus deinceps gẽtis Flauiæ imperatoribus ab ijs ad maximos honores euectus, quos incorruptã rerum fidem professus, ut nullo odio sic nullo amore rettulit, nihil falsi dicere, nihil ueri omittere ausus. in scribendo enim ne suspectus quidem unquam fuit, aut gratię aut simultati aliquid tribuisse. rerum rationem, qua ordo temporum, regionum descriptio, exigitur, nemo historicorum diligentius obseruauit. Iam consilia, acta, euentus ut dij boni expendit: & de consilijs quid probet, quid non: in rebus gestis non solum quid actum, sed quale: de euentu uero omnes causas explicat, casus, sapientiæ, temeritatis: hominum porrò nõ solum res gestas, sed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ uita. quo artificio omnes mea sententia facile uicit, ita creber rerum frequentia, ut uerborum propè numerum sententiarum numero sequatur, ita dein uerbis aptus & pressus, ut nescias utrum res oratione, an uerba sententijs illustrentur: in concionibus (audeo enim promere quod sentio) Liuio quoq; anteferendus, magis tamen Salustij argutam densitatem quàm huius amplitudinem imitatus. hunc primo legens laudabis eloquentiam, cum iterum in manum sumpseris mirum acumen deprehendes & miraberis, ubi contubernalem reddideris, semper artificiosa docebit uarietate, immensaq; iucunditate delectabit. Vale decus & præsidium meum.

Fragmenta historiæ Augustæ

Berardinus Lanterius mediolanensis adiutor castigationis

Cor. Tacitus in repub. uersatus

Orator Historicus

Eloquentia ac libertas Tac.

Pressus Tacitus

Argutã Salustij densitatem imitatur

Beatus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

REDITVM est hactenus inter monumenta autorum quæ posteritati sors nõ inuidit, uix quicq; supersse quod minus sit librariorum insciti corruptum, & P. Cornelij Taciti fragmenta annaliũ. In qua ego quoq; semper opinione fui. Verum quũ proximis mensibus flagitante Compatre meo Hieronymo Frobenio uulgatã æditionẽ conferre cœpissem cũ exemplari manuscripto sed recẽtiori, quod superioribus annis mihi dono miserat summus amicus Iacobus Spiegellius iureconsultus atq; Ferdinandi Cæsaris à secretis & à cõsilio, Matthię Coruini illius Hungariæ quondam regis sumptu descriptũ olim in Italia, comperi idẽ prope modũ Tacito accidisse quod scriptoribus cęteris. In hoc tamen fortunatior uidet, quod primũ in manus certe eruditissimorum hominũ uenit, qui magna religione æditionẽ castigare & adiuuare conati sunt. Post quorum laborẽ quid nos huic autori contulerimus, indicabunt sequentia. Cæterum cõmunis est hæc ueterum scriptorũ omniũ infelicitas, quod errata nemo facile sentit, nisi qui confert, aut exactius singula rimatur. Verbi gratia. Apud Liuiũ legitur septimo lib. tertiæ decadis. Et de M. Liuio pręfecto arcis Tarentinę haud minore certamine actũ est, alijs sententijs notantibus præfectũ, quod eius socordia Tarentũ proditũ hosti esset. Quis hic putaret corruptũ esse locum? Tota difficultas est in his uerbis, alijs sententijs notantibus præfectũ, imò in unica dictione sententijs. Sed facile est aliquid in speciem excogitare quo tueare errorẽ. puta si sententijs septimo casu dictũ interprete re pro per sententias. Ego quũ hunc librum conferrẽ, reperi in uetusto codice scriptum, Alijs socijs notantibus, Vnde statim eluxit germana lectio, nempe, Alijs ocij notantibus præfectũ. nam sequitur, quod eius socordia Tarentum proditũ hosti esset. Proferam alterius generis è Cicerone exemplum. Libellus de senectute cui non est in manibus? cui ignotus uersiculus ille qui citatur è Næuio poeta, Proueniebant oratores, noui, stulti, adulescentuli.

Liuij locus

Ciceronis locus expendendus

Quis est cui non optime habere sententia uideatur? Nec uero prorsus habet male, si quis reputet eloquentiã illam ἀγμογόρον quæ præcipue apud Græcos uiguit, quemadmodum ex orationibus Isocratis liquere potest, nõnunquam existere comitem seditionũ, effrenati populi incitamentum, contumacem, temerariam, arrogantem, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. His enim elogijs hanc ornat autor dialogi, qui de Oratoribus inscribitur huic adnexus uolumini. Sed tamen quando carmen claudicat, possit quis suspicari ueterem scripturã quæ mendosæ lectioni præstiterit occasionem, huiusmodi fuisse.

Prouehebant uradres (siue uratres) noui, stulti, adulescentuli. Vt debeat sic stare (carmen.
Prouehebantur ad res noui, stulti, adulescentuli.

Sic enim aptius cohærebit cum uersu præcedenti:

Cedò, qui uestram rempublicam tantam amisistis tam cito?
Respons. Prouehebantur ad res, noui, stulti, adulescentuli.

Nam hinc maxima pernicies reipublicæ quod homines noui, imprudentes, & iuuenes, rebus moderandis imponebantur. Quum oratores contra si noui forent, carerent autoritate, stulti potius riderentur, cõtemnerentur adulescentuli. Sed hoc ad arbitrium eruditorum referimus, inquirentes, nihil pronunciantes. Vt uero redeam unde sum digressus, multa nos fallunt in autoribus prorsum deprauata, quę tamen nullus temere deprehendat. In causa est stulta persuasio, libros esse longe emenda-

emendatiores quàm sunt. Enimuero de creuerã ab isto tædioso castigandi labore deinceps abstinere, postquam hactenus tam maligne respõdit mihi fauor, lucrum typographo. Verũ datum est hoc amici precibus, & meo in Tacitũ amori, quem ex historicis ob uarias dotes feci semper plurimi. Porrò nemo putet me tam mutãdi auidum, ut quicq̃ citra autoritatẽ manuscripti codicis uel addiderim uel dempserim. Nec quoties occurret, sic scripsi, castigaui, reposui, suspiceẽ quisquã id ex meo tantũ factum ingenio. Nam quũ meum secutus iudiciũ aliquid muto, quod tamen nisi in manifestis erratis, non feci, lectorẽ ea de re in castigationibus admoneo. Vnde & hæc utilitas, quod hoc modo uetus lectio conseruatur, quã utinam haberemus non in Liuio solum sed & Cicerone atq̃ alijs autoribus. Siquidem dici non potest q̃ uarie sint interpolata autorum omniũ scripta. Sane multum debemus Berardino Lanterio Mediolanẽsi, atq̃ Francisco Puteolano, & alijs, quibus ante illos hunc autorẽ pro uirili restituere studio fuit. nam quia regius liber quem penes me habeo, uetusti uoluminis cui sunt illi manus admoliti, aut inniſi præsidio, exemplũ est, facile sensi, quid de suo addiderint, ubi sudarint, ubi coniecturis sint usi. Et laboratũ quidem est ab illis strenue. Nos si non laudem meremur, nec uero insectatione digni sumus, gratis studiosorum commodis consulentes.

IN LIBRVM VNDECIMVM CASTIGATIONES.

AM Valer. Asiaticum.) Apparet hunc librũ esse ἀκέφαλον.

Insigni magnificẽtia extollebat.) Scripsimus, excolebat, quemadmodum & editio uetus habet, ab exemplari manu descripto dissentiens.

Caueri uim atq̃ opes principibus infensas.) Codex Budensis hic notatus erat, ut aliâs cõpluribus locis rasus præsertim hoc undecimo libro, quẽ conatus fuit quidã ex uulgatis æditionibus castigare. Sed tamen eius uoluminis prior lectio sic habebat, Caueri indeque opes principibus infensas. Legerim ego, Cauendas opes principibu infensas.

Præcipuum autorẽ Asiat. interf. Cæs. non extimuisse in contione pop. Ro. fateri.) in lib. regis Coruini quẽ ex Budensi bibliotheca dono Iacobi Spiegellij nactus sum, neq̃ erat in cõcione sed tantũ concionẽ, neq̃ uerbũ fateri illic comperi. Itaq̃ suspicor synceriorẽ lectionem esse, præcipuũ autorem Asiaticũ interficiendi Cæsaris non extimuisse concionẽ populi Romani gloriãq̃ facinoris ultro petere.

Quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat.) Malim in omne flagitium.

Ac postremũ mollitiã corporis obiectante.) Postremũ usurpat aduerbialiter. Vt & libro primo. Perniciem alijs, ac postremum sibi inuenere.

Valerij & Poppeæ congressibus.) In uolumine Budensi scriptum est in Nestoris & Poppeæ congr. Hinc reposui. Quod domum suam M. Nestoris & Poppeæ congressibus præbuissent. Histrio fuit M. Nestor, intimus Messalinæ cuius sæpe ministerio abusa est, proinde trucidata Messalina, inter eos qui illius sæuitiæ ac libidini inseruierant M. Nestor quoq̃ est interfectus. Id quod in huius libri fine commemorat Tacitus, quanquam in uulgatis æditionibus eo loco Mnester legitur pro M. Nestor, quemadmodum illic admonebimus. Hic est ille M. Nestor cuius Seneca mentionem facit in ludicro libello de morte Claudij Cæsaris, quẽ nos scholijs olim exposuimus, pro noster Pantomimus, Nestor Pantomimus reponentes, Eum locum infra citabimus.

M. Nestor

Nestor Panto mimus

Grauí-

Grauitatem annonæ dixiſſet.) Vel prædixiſſet, uel ſignificari dixiſſet.

Ne fidem quidem integram manere.) Quum coniunctio quidem nõ ſit in exemplari ſcripto, maluimus legere, Nec fidem integram manere. Nam hanc particulam etiam in ſequentibus ſæpe reperi in fultam à caſtigatoribus.

Ad ſumma prouectorũ.) Codex Budenſis habet, ad ſumma prouectos, & eſt nõ abſurda lectio, ſi quis recte diſtinguat, nempe hoc modo. Meminiſſent T. Gallæ, C. Aſinij, & Meſſalæ, ac recẽtiorũ Arũtij & Eſſernini. Ad ſumma prouectos, incorrupta uita & facundia. Subauditur uerbũ eſſe. Nam illud, ad ſumma prouectorũ, plane durius eſt. Paulo poſt is codex habet, Quẽ illum tanta ſuperbia eſſe.

Nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus ante præuidetur.) Illic manifeſte legitur, prouiderit. Et quid erat opus hoc mutare? Subauditur aũt quiſquã aut ipſe.

Cogitaret plebẽ qua toga eniteſceret.) Diu cũ hoc loco ſumus luctati, nihil nos adiuuãte codice ſcripto. Deprehẽdimus tãdẽ ꝓ cogitaret legẽdũ cogitare, & qua nõ ꝓnomẽ hic eſſe, ſed aduerbiũ pro quatenus. Itaq; circũflexũ accentũ ſuperim poſuimus, ne ſe lector hic torqueat. Cogitare plebẽ, quâ toga eniteſceret. Senſus eſt, Cogitare plebeos quo pacto ſeſe altioríb. ordiníb. inſerãt, atq; in ſenatũ allegãt.

Ignarumq; & exterritum Gotarzem perturbat.) Caſtigauimus, proturbat.

Nec enim reſtitere Armenij.) Scripti codicis lectio, reſiſtere, id eſt reſiſtebant. Paulopoſt pro patefecit repoſuimus patefecerat.

Potioríq; Bardanes uiſus retinendo regno.) Illic non eſt adnexa particula que. Et quid erat opus addere, quũ breuitati Corneliánæ magis cõueniat eam abeſſe.

Exin ualidiſſimas præfecturas inuaſit.) Hic locus meo iudicio recte fuit caſtigatus, quum in ſcripto uolumine legatur inuiſit, ſed perperam.

Et recuperare Armeniam parabat, ni Vibio Marſo.) Hic uerbum parabat eſt infultum poſtea, nam Tacitus ſcripſit. Et recuperare Armeniam, ni Vibio M.f.l. b.m.c. foret, id eſt recuperabat. Teſtatur id codex Budenſis.

Ad flumen Gynden.) Illic, ad flumen Sinden.

Longinquam quanq; aſpernabantur.) Particulam quanq; errore librarij repeti tam induximus.

Nec eñ cuiq; ante Arſacidarũ tributa illis de gẽtibus parata.) Docuit regius liber cõiunctione eñ expũcta pro parata ſcribendũ parta, ſentẽtiãq; legendã abſq; parẽtheſi, hoc modo, quib. opes ſuas teſtabatur, nec cuiq; ante Arſacidarũ tributa illis de gẽtib. parta, regredíť. Quanq; níhil mali ſit, ſi clauſula parẽtheſi includať.

Et nonnulla fallendi ſpe.) Hoc eſt latendi, ne res uidelicet deprehenderetur. Nam fallere pro latere ſæpe reperias apud hunc ſcriptorẽ, quæ eſt elegantiſſima uerbi huius ſignificatio. Libro 13. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit. Libro 18. Non fallebat duces impetus militum, hoc eſt non latebat. *Fallere prõ latere*

Egreſſibus adhæreſcere.) Sic libro 15. de Nerone. Cuius ne modicos quidem egreſſus tolerarent.

Sub imbruinis collíbus.) Scribit Tacitus libro 14. Neronis apud Simbruina ſtagna diſcumbentis ictas fulgure dapes menſamq; fuiſſe diſiectã. Quare ſcripſimus hoc loco, fontes Simbruinis collib. deductos, hoc eſt à Simbruinis collibus. *Simbruini colles*

Et formæ literis Latinis.) Antiquior lectio. Et forma literis Latinis.

Eodem anno Cheruſcorũ gens regem Romę petiuit.) Malim, Roma petiuit. Nam ſic ſcribit libro 13. Barbaros malle Roma petere reges q̃ habere.

Iamq; apud proximos, iam longius clareſcere.) Melius illic, Iamq; apud proximos longius clareſcere.

Supra cunctos extollatur.) Caſtigauimus, attollatur. Item hoſtili in loco, hoſtili in

ſtili in ſolo. Rurſum, poſſet extimeſci, poſſe extimeſci.

Auxiliaris & diu meritus.) Budenſis codex habet, ex diu meritis.

Cæteras naues.) Emendauimus, cæteras nauium. Sic enim ſubinde Tacitus loquitur per genitiuum, ut quoſdam militum, cunctis ciuium, reſiduis nobiliũ, pro quoſdam milites, cunctis ciuibus, reſiduis nobilibus. Et ſic de ſimilibus.

Quæ munia & incertum an falſo iacta uel aucta.) Pro munia ſcripſimus nimia, & clauſulam uel aucta deleuimus. Infra ex perlocutus, fecimus prolocutus.

In agro Machiaco.) Puto Mattiacos eum innuere. qui tametſi alteram Rheni ripam incolerent, tamen prouinciales erant, & Romanis parebant. Mox, & fodere riuos. Forte melius, effodere riuos.

Videtur mihi ex ſenatus Videtur mihi ex ſenatu.) Reſtituimus hunc locũ è lib. Budenſi. Videtur mihi ex ſe natus. Hoc aũt dixit Claudius hominis uirtutes cõmendãs. Ex uirtute enim quiſq; eſtimari debet, quę ſui cultores regenerat. Mox adipiſcerẽt, pro adipiſcent.

Qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis.) Hic locus difficilis eſt & à nemine hactenus intellectus. Regium exemplar habet, manibus eorundem per ſe ſatis. Puto germanam eſſe Taciti lectionem, ſi quis pro per ſe ſatis *Manes* aut proſtratis, ſcribat, parceretis. Eſt autem manibus hic datiuus à manes ium, pro animis defunctorum. quomodo non uno loco Tacitus uſurpat libro 13. Infernos Sillanorum manes inuocare. Libro 20. Damnatusq; Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. In uita Iulij Agricolæ. Si quis piorũ manibus locus. Atq; hæc dictio non intellecta hoc loco, occaſionẽ errori caſtigatoribus dedit. Præterea ſciendum hic apoſiopeſin eſſe, qui Capitolio & ara Romana, ſubaudiend. potiti ſunt. Nũc pronuncia quæſitiue ſententiã, & erit lucidiſſima. Quid ſi memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem parceretis?

Multo gaudio Cæſaris inibatur.) Cenſoris habet manifeſte uolumen Budenſe. Intelligitur autem Claudius Cæſar. De quo narrationem iſtam auſpicans Tacitus ſupra dixit, At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria uſurpans. Et lib. proxime ſequenti. Quod porrò honeſtius Cenſoriæ mentis leuamẽ, q; aſſumere cõiugẽ proſperis dubijſq; ſociã? Loquitur de Claudio Agrippinã ducturo.

Summam adeptus Sed ne Silius ſumma adeptus.) Scripſimus quod illic habebatur, ſummã adeptus. Intelligitq; ſummã rerum. Sic lib. ſequenti, Summamq; R. P. agi obteſtans.

Dum induſtria cubiculũ principis occulit adulteros.) Corruptus locus eſt. Nec quicquam hic minus ſcribendum quàm uocabulum induſtria. Exemplar regium hic crucicula notatũ erat, & uarijs liturís raſurisq; fœdatum. Videtur tamen antiquior lectio fuiſſe: dum incluſum in cubiculum principis exultat: & poſtea quidã inſeruit cum præpoſitionem & ſuperinſcripſit, adultero, idq; ceu uidetur propter exultandi uerbum. Opinor ſynceram eſſe lectionem, Dum incluſum, cubiculum principis occultat, dedecus quidem illatum, ſed. Mox, propinquoq; conſulatu, reposuimus, ac propinquo conſ. Item acrioribus conſilijs pro acribus, paulo poſt.

Perſtitit Narciſſus, & ſolum id immutans.) Et particulam expunximus.

Cis Vectium Plancium.) Illic eſt ſemper Plautius.

Paratus Et cæteros fortunæ apparatus.) Scripſimus, paratus. quod uerbum uſurpat ſæpe Tacitus. Vt ſupra, Serui, liberti, paratus principis apud adulterum uiſebantur. Libro tertio, Ventris & ganeæ paratus aſſiduis ſermonibus uulgati. Libro quinto. Et columẽ partium Abdageſes gazam & paratus regios adijcit. Item libro 15. Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ. Libro 17. Studia militum iampridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat. Lib. 18. Igitur nauium, militum, armorũ paratu ſtrepere prouinciæ. Eodem libro. Ita Vitellij paratus noſcebantur.

Primumq; rei frumentariæ præfectum Turranum.) Scripſimus, Turanium.

Adulto

Adulto autumno.) Hoc eſt, medio iam autumno. Sic libro ſecundo. Sed æſta te iam adulta, legionū aliæ itinere terreſtri in hybernacula remiſſæ. Annus in qua tuor digeritur ſpecies. Prima cuiuſq; pars noua uocatur aut uiridis, id eſt immatura: ſecunda, adulta: tertia, præceps. Sic Marcellinus adulta hyeme dixit libro 20. Adulta hyeme dux, inquit, antedictus Bononiā uenit. Tacitus rurſum libro 17. ſeditionem incipientem, uocat necdum adultam. Item libro 19. dixit adultam noctem. Donec, inquit, adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretq;. Rurſum lib. 21. dixit, Parthis nondum adultis. Pro eo quod eſt, qui nondum inualuerant. Quo ſenſu libro tertio dixit, præualida & adulta uitia.

Adulto autumno

Adulta hyeme

Simulachrum uindemiæ per domum celebrat.) Scripſimus celebrabat.

Ferunt Vectium Valentem.) Deprehendimus in codice Budenſi ſcriptum, fertur. Id accipiendum imperſonaliter. Et bene habet lectio.

Fertur imperſonaliter

Lucullianos in hortos.) Miror quod illic hoc loco reperi, Fultianos in hortos. Sed & paulo poſt. Lucullianis in hortis, illic rurſum ſcriptū, Lucianis. In libello de regionibus urbis Romæ, fit mentio hortorum Lucullianorum regione nona.

Diſſimulando metu.) Non me fugit hoc Latine eleganterq; dici pro diſſimulando metui, ſiue ob metum diſſimulandum. Sed tamen in exemplari ſcripto manifeſte legebatur, diſſimulando metum.

Quanquam res aduerſæ conſilium adimerent.) Illic eſt eximerent. Nec improbanda lectio. Nam eximere conſiliū eſt ueluti differre. Sed & eximitur, quod adimitur. Sic libro decimotertio. Quia diſſimulationē nox & laſciuia exemerat.

Eximere conſilium

Eximere diſſimulationem

Largus Cæcina.) Illic Largius Cæcina. Paulo poſt. Et ad minas prorumpentē, lectio codicis ſcripti habet erumpentem.

Titium Proculū cuſtodem Silio ac Meſſalinæ dat.) Suſpicor ſcribendū, datū.

Vectium Valentem & cōfeſſum.) Particulam & expunximus. Mox ex conſciis tradi. Malim trahi.

Solus Mneſter.) Caſtigauimus, ſolus M. Neſtor. In ludicro libello de morte Claudij Cæſaris meminit huius Neſtoris Seneca catalogum interfectorum à Claudio recenſens. Medius, inquit, erat in hac canentium Neſtor Pantomimus quem Claudius decoris cauſa minorem fecerat. Sic enim illic ſcripſimus, quum ante legeretur, noſter Pantomimus. Apparet autem ei caput amputatum fuiſſe, & longa ſtatura præditum. Tacitus hiſtrionem uocat, Seneca Pantomimū. Meminit eius & Suetonius in uita Calígulæ. Tacito quoq; & nobis pauloante eſt memoratus.

M. Neſtor

Sponte an coactus tam magne peccauiſſet.) Repoſuimus è uolumine Budenſi, tam magna peccauiſſet.

Verterat perniciem in accuſatorem.) Caſtigauimus, Verterat pernicies. Nam autores uerbum uertit abſolute nōnunquam & tamen quaſi in paſsiua ſignificatione ſoliti ſunt uſurpare. Sic ſupra. Seu forte lapſa uox in præſagiū uertit. Libro ſecundo. Aſtusq; hoſtium in perniciem ipſis uertebat. Libro quarto. Quod aſpere acceptū ad præſens, mox in laudem uertit. Eodem libro paulopoſt. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi iudiciū poſterorum in odium uertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Libro quinto. Adeo facinora atq; flagitia ſua ipſi quoq; in ſupplicium uerterant.

Verterat pernicies in accuſatorem

Vbi uino incaluit.) Scripſimus, incaluiſſet. Et paulopoſt, raptim in hortos progreſſus. Item, iugulo ac pectori. Et infra, priuatis ac publicis locis.

Leuiſsimum faſtigij eius.) Conjcio legendum, lætiſsimo faſtigij eius, & pro flagitijs multis, flagitijs inultis. ſiue uitijs inultis. Nam exemplar regium habet triſtitijs inultis.

FINIS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI AB EX-
CESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM
LIBER VNDECIMVS

Valer. Asiaticus

AM Valerium Asiaticū bis cōsulem, fuisse quondam adulterum eius credidit: pariterq; hortis inhians quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificētia excolebat, Suillium accusatōdis utriq; immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolētiæ moneret Claudium, caueri uim atq; opes principib. infensas: precipuum auctorem Asiaticū interficiendi Cæsaris non extimuisse in cōcione populi Romani fateri, gloriamq; facinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quādo genitus Viennæ multisq; & ualidis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptū haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus citis cum militibus tam quam opprimendo bello, Crispinū prætorij præfectū misit: à quo repertus est apud Baias, uinctisq; inditis in urbem raptus, neq; data senatus copia, intra cubiculum auditur, Messalina coram, & Suillio, corruptionē militum quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulteriū Poppeæ, ac postremum mollitiā corporis obiectante. Ad quod uicto silentio prorupit reus, & interroga, inquit, Suilli filios tuos, uirū me esse fatebuntur: ingressusq; defensionem, cōmoto maiorem inmodū Claudio, Messalinæ quoq; lachrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo egrediēs, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppeæ festinat, subditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortem propellerent, adeo ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem apud se maritū eius Scipionem percunctaretur, cur sine uxore discubuisset: atq; ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata uetustate amicitiæ, utq; Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. beneficijs, recentiq; aduersus Britanniam militia, quæq; alia conciliandæ misericordiæ uidebantur, liberum ei mortis arbitrium permisit: & secuta sunt Claudij uerba in eandem clementiā. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitū, remittere beneficium Asiaticus ait: usurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se honestius calliditate Tiberij, uel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quod fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, uenas exoluit, uiso tamen ante rogo, iussoq; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum uapore ignis minueretur: tantum illi securitatis nouissimæ

Crispinus

Messalina Suillius

Poppeæ uoluntaria mors

Vitellius hic omnia potebat apud Claudium

Tiberij calliditas

C. Caligulæ impetus

Valer. Asiatici uenas exoluit

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

nouiſsimæ fuit. Vocantur poſt hæc patres, pergitq; Suillius addere reos equites Romanos illuſtres, quibus Petra cognomẽtũ: At cauſa necis, quod domũ ſuam M. Neſtoris & Poppeæ cõgreſsibus præbuiſſent. Verum nocturnæ quietis ſpecies alteri obiecta, tanq; uidiſſet Claudium ſpicea corona euinctũ, ſpicis retro conuerſis, eaq; imagine grauitatẽ annonæ dixiſſet. Quidam pampineam coronam albentibus foliis uiſam, atq; ita interpretatum tradidere, uergente autumno mortẽ principis oſtendi. Illud haud ambigit, qualicũq; inſomnio ipſi fratriq; pernicie allatam. Seſtertium quindecies & inſignia præturę Criſpino decreta. Adiecit Vitellius ſeſtertium decies Soſibio, quod Britannicum præceptis, Claudium cõſiliis iuuaret. Rogatus ſententiam & Scipio, cũ idem, inquit, de admiſſis Poppeæ ſentiam quod oẽs, putate me idem dicere quod omnes: eleganti tẽperamento inter cõiugalem amorem & ſenatoriã neceſſitatem. Continuus inde & ſæuus accuſandis reis Suillius, multiq; audacię eius æmuli. Nam cuncta legum & magiſtratuum munia in ſe trahens princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quicquam publicæ mercis tam uenale fuit, q; aduocatorum perfidia: adeo ut Samius inſignis eques Romanus quadringentis nummorum milibus Suillio datis, & cognita præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio conſule deſignato, cuius de potẽtia & exitio in tempore memorabo, conſurgunt patres, legemq; Titiam flagitant, qua cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandam pecuniam donúmue accipiat. Deinde obſtrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit, ueterum oratorum exempla referens, qui famam in poſteros præmia eloquẽtiæ cogitauiſſent pulcherrima: alioquin & bonarũ artium principem ſordidis miniſterijs fœdari: nec fidem integram manere, ubi magnitudo quæſtuum ſpectetur: quod ſi in nullius mercedẽ negocia tueãtur, pauciora fore: nunc inimicitias, accuſationes, odia, & iniurias foueri, ut quomodo uis morborum precia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminiſſent T. Galbæ, C. Aſinij, & Meſſalæ, ac recentiorum Aruntij & Eſernini ad ſumma prouectorũ, incorrupta uita & facundia. Talia dicente conſule deſignato, conſentientibus alijs parabatur ſententia, qua lege repetundarum tenerentur, cum Suillius, & Coſſutianus, & cæteri qui non iudicium, quippe in manifeſtos, ſed pœnã ſtatui uidebãt, circumſiſtunt Cæſarem, ante acta deprecantes. Et poſtquã annuit tacens, incipiunt. Quẽm ullum tanta ſuperbia eſſe, ut æternitatem famæ ſpe præſumat? uſui & rebus ſubſidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius ſit: neq; tamen eloquentiam gratuito contingere, omitti curas familiares, ut quis ſe alienis negotijs intendat. multos militia, quoſdã exercendo agros tolerare uitã. Nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus ante prouiderit. Facile Aſinium, & Meſſalam, inter Antonium & Auguſtum bellorũ præmijs

Suillius calũniator ſub Claudio

Petræ eq. Ro.

M. Neſtor

Suillius

Samius eq. R.

C. Silius

Titia lex

m 2 refertos

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

« refertos, aut ditium familiarũ hæredes Eſerninos & Aruntios magnũ ani-
« mum induiſſe: prompta ſibi exẽpla quantis mercedibus P. Clodius aut C.
« Curio concionari ſoliti ſint: ſe modicos ſenatores, qui à Rep. nulla niſi pacis
« emolumenta peterent: cogitare plebẽ, quâ toga eniteſceret: ſublatis ſtudio-
« rum pretijs, etiam ſtudia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud fruſtra
Mithridates in regnum redit dicta princeps ratus, capiẽdis pecunijs poſuit modũ, uſq; ad dena ſeſtertia,
quæ egreſſi repetundarũ tenerentur. Sub idem tempus Mithridates quẽ
imperitaſſe Armenijs, & ad præſentiam Cæſaris uectum memoraui, mo-
Pharaſmanes nente Claudio in regnũ remeauit, fiſus Pharaſmanis opibus. Is rex Hybe-
ris, idemq; Mithridatis frater, nunciabat diſcordare Parthos, ſummaq; im
Gotarzes perij ambigua, minora ſine cura haberi. Nam inter Gotarzis pleraq; ſæua
Artabanus *Bardanes* (qui necem fratri Artabano, cõiugiq; ac filio eius præparauerat, unde me-
tus eius in cæteros) acciuere Bardanem. Ille ut erat in magnis auſis prom-
ptus, biduo tria milia ſtadiorũ inuadit, ignarumq; & exterritũ Gotarzem
proturbat: neq; cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, ſolis Sleu
ceniſibus dominationẽ eius abnuẽtibus. In quos ut patris ſui quoq; defecto
res ira magis q; ex uſu præſenti accẽſus, implicatur obſidione urbis ualidæ,
& munimentis obiecti amnis muroq; & cõmeatibus firmatæ. Interim Go-
Dahæ tarzes Daharũ Hyrcanorumq; opibus auctus bellum renouat, coactusq;
Hyrcani Bardanes omittere Seleuciã, Bactrianos apud cãpos caſtra contulit. Tunc
diſtractis orientis uiribus, & quonam inclinarent incertis, caſus Mithridati
datus eſt occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda caſtellorũ
ardua, ſimulq; Hybero exercitu campos perſultante. Nec enim reſiſtere
Armenij, ſuſo qui prælium auſus erat Demonacte præfecto. Paululum
conctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, ueriſ illuc quibuſdã pro
cerum, deinde literis Cæſaris coercitus: & cuncta in Mithridatem fluxere,
atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pu-
gnam pararent, fœdus repente iaciunt, cognitis popularium inſidijs, quas
Gotarzes fratri patefecerat: congreſsiq; primo cunctanter, deinde comple
xi dextras, apud altaria deũm pepigere, fraudem inimicorum ulciſci, atque
ipſi inter ſe concedere. Potior Bardanes uiſus retinendo regno. At Gotar-
zes ne quid æmulationis exiſteret penitus in Hyrcaniam abijt, regreſſoq;
Bardane deditur Seleucia ſeptimo poſt defectionẽ anno, non ſine dedeco-
re Parthorũ, quos una ciuitas tamdiu eluſerat. Exin ualidiſsimas præfectu-
ras inuaſit. & recuperare Armeniam, ni Vibio Marſo Syriæ legato bellum
minitante cohibitus foret. Atq; interim Gotarzes pœnitentia cõceſsi regni,
& reuocante nobilitate, cui in pace durius ſeruitium eſt, contrahit copias. &
huic cõtra itum ad amnẽ Erindem, in cuius tranſgreſſu multũ certato, perui
cit Bardanes, proſperisq; pręlijs medias natiões ſubegit ad flumẽ Ginden,
quod Dahas Arioſq; diſterminat. Ibi modus rebus ſecundis poſitus. nam
Parthi

Parthi quanquã uictores, longinquã militiam aſpernabantur. Igitur extructis munimẽtis, quibus opes ſuas teſtabatur, nec cuiquã ante Arſacidarum tributa illis de gentibus parata, regreditur, ingens gloria, atq; eo ferocior, & ſubiectis intolerãtior. Qui dolo ante compoſito, incautũ uenationiq; intentum interfecere primam intra iuuentam, ſed claritudine paucos inter ſenum regum, ſi perinde amorem inter populares, q̃ metum apud hoſtes quæſiuiſſet. Nece Bardanis turbatæ Parthorũ res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabãt, quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obſidio nobis datũ. Deinde prævaluit Gotarzes, potitusq; regia, per ſæuitiẽ ac luxum adegit Parthos mittere ad principẽ Romanum occultas preces, quis permitti Meherdatem patrium ad faſtigium orabant.

Bardanes occiditur

Iiſdem conſulibus ludi ſeculares octingenteſimo poſt Romam conditã, quarto & ſexageſimo quàm Auguſtus ædiderat ſpectati ſunt. Vtriuſque principis rationes prætermitto, ſatis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani compoſui. nam is quoq; ædidit ludos ſeculares. iiſq; intentius affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod nõ iactantia refero, ſed quia collegio quindecimuirũm antiquitus ea cura: & magiſtratus potiſſimum exequebãtur officia cæremoniarum. Sedente Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq; eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adſcitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præfagij acceptus eſt, uulgabaturq; affuiſſe infantiæ eius dracones in modum cuſtodum, fabuloſa & externis miraculis aſſimulata. nam ipſe haud quaquam ſui detractor, unam omnino anguem in cubiculo uiſam narrare ſolitus eſt. Verum inclinatio populi ſuper erat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua ſoboles uirilis: & matri Agrippinæ miſeratio augebatur ob ſæuitiam Meſſalinæ, quæ ſemper infeſta, & tunc commotior, quo minus ſtrueret crimina & accuſatores, nouo & furori proximo amore diſtinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarſerat, ut Iuliam Syllanam nobilem fœminam, matrimonio eius exturbaret, uacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij aut periculi neſcius erat, ſed certo ſi abnueret exitio, & nonnulla fallendi ſpe, ſimul magnis præmijs operiri futura, & præſentibus frui pro ſolatio habebat. Illa non furtim, ſed multo comitatu uentitare domum, egreſſibus adhæreſcere, largiri opes, honores: poſtremo uelut translata iam fortuna, ſerui, liberti, paratus principis apud adulterum uiſebantur. At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria uſurpans, theatralem populi laſciuiam ſeueris dictis increpuit, quod in P. Pomponiũ conſularẽ, is carmina ſcenæ dabat, inq; fœminas illuſtres probra iecerat. Et lege lata, ſæuitiam creditorũ cohercuit, ne in mortẽ parentum pecunias filijs familiarum fœnori darẽt. Fontesq; aquarũ Sim-

Ludi ſeculares

Volumina Taciti de rebus Domitiani Imperatoris

Tacitus ſacerdotiũ quindecimuirale geſſit, & præturam, ſub Domitiano

Britannicus Cl. Imp. f.

L. Domitius Nero

Meſſalinæ adulteriũ cum C. Silio

Claudius munia cenſoria uſurpans

simbruini colles bruinis collib. deductos urbi intulit. Ac nouas literarũ formas addidit uul-
gauitq́, cõperto Græcam quoq́ literaturã non simul cœptam absolutãq́.
Nouæ literarũ formæ, per Cl. Cæs. Primi per figuras animaliũ Aegyptij sensus mẽtis effingebãt, & antiquissi-
ma monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & literarũ se-
Græca literatura met inuentores perhibent. Inde Phœnicas quia mari præpollebãt intulisse
Græciæ, gloriamq́ adeptos, tanquam repererint quæ acceperant. Quippe
Aegyptij fama est Cadmum classe Phœnicum uectum rudibus adhuc Græcorum
ἱερογλυ-
φικὰ populis artis eius auctorẽ fuisse. Quidam Cecropem Athenienſem, uel Li-
Phœnices num Thebanũ, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorãt,
Cadmus sexdecim literarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidem cæteras
Cecrops reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arca-
Linus de ab Euandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ ueterrimis Græco-
Palamedes rum. Sed nobis quoq́ paucæ primũ fuere, deinde additæ sunt. Quo exem-
Demaratus plo Claudius tres literas adiecit, quæ usui, imperitante eo, post obliteratæ,
Euander aspiciuntur etiã nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

Aruspices Rettulit deinde ad senatũ super collegio aruspicum, ne uetustissima Ita-
liæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe aduersis Reip. temporibus acci
tis, quorum monitu redintegratas cærimonias & in posterum rectius habi-
Ethrusci tas: primoresq́ Ethrurię sponte aut patrum Romanorũ impulsu retinuisse
sciẽtiam, & in familias propagasse: quod nunc segnius fieri publica circa bo
nas artes socordia, & quia externæ superstitiones inualescant: & læta qui-
dem in præsens omnia, sed benignitati deũm gratiam referendam, ne ritus
sacrorum inter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo
senatusconsultũ: uiderent pontifices, quæ retinenda firmandaq́ aruspicum.

Cheruſci Eodem anno Cheruscorum gens regẽ Roma petiuit, amissis per inter-
na bella nobilibus, & uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbẽ habebatur,
Italus nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex Ca
tumero principe Cattorum erat. ipse forma decorus & armis equisq́ in pa-
trium nostrumq́ morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecunia, additis
stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere. Illum primũ
Romæ ortum, nec obsidem, sed ciuem, ire externum ad imperiũ. Ac primo
lætus Germanis aduentus, atq́ eo magis, quod nullis discordijs imbutus
pari in omnes studio ageret: celebrari, coli, modo comitatẽ & temperãtiam
nulli inuisam, sępius uiolentiã ac libidines grata barbaris usurpans. Iamq́
apud proximos longius clarescere, cum potentiã eius suspectantes qui fa-
ctionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur,
adimi ueterẽ Germaniæ libertatẽ, & Romanas opes insurgere: adeo nemi-
nem ijsdem in terris ortũ qui principis locũ impleat, nisi exploratoris Flauij
progenies supra cunctos attollat. Frustra Arminiũ præscribi: cuius si filius
hostili in solo adultus, in regnũ ueniſſet, posse extimesci, infectũ alimonia,
seruitio

ſeruitio, cultu, omnibus externis. at ſi paterna Italo mens eſſet, non aliũ infenſius arma contra patriã ac deos penates, quàm parentes eius exercuiſſe. His atq; talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italum ſequebantur. non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitũ memorabãt. quando nobilitate cæteros anteiret, uirtutem experirentur, an dignũ ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrẽ illi rubori eſſe, quod fidem aduerſus Romanos uolẽtibus Germanis ſumptã nunquã omiſiſſet. falſo libertatis uocabulum obtendi ab ijs qui priuatim degeneres, in publicũ exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias habeant. Adſtrepebat huic alacre uulgus: & magno inter Barbaros prælio uictor rex, dehinc ſecũda fortuna ad ſuperbiã prolapſus, pulſusq;, ac rurſus Langobardorũ opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem tempus Chauci nulla diſſenſione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniã incurſauere, duce Gannaſco, qui natione Caninefas auxiliaris & diu meritus, poſt transfuga, leuibus nauigijs prędabundus, Gallorũ maxime oram uaſtabat, non ignarus dites & imbelles eſſe. At Corbulo prouinciã ingreſſus, magna cum cura & mox gloria, cui principiũ illa militia fuit, triremes alueo Rheni, cæteras nauiũ, ut quæq; habiles, per æſtuaria & foſſas adegit: intribusq; hoſtiũ depreſsis & exturbato Gannaſco, ubi præſentia ſatis cõpoſita ſunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, ueterem ad morem reduxit, ne quis agmine decederet, nec pugnã niſi iuſſus iniret. ſtationes, uigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis agitabãtur. Feruntq; militem quia uallum non accinctus, atq; alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quę nimia & incertum an falſo iacta, originem tamen è ſeueritate ducis traxere. intentumq; & magnis delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperitatis etiam aduerſus leuia credebatur. Cæterum is terror milites hoſtesq; in diuerſum affecit. nos uirtutem auximus, Barbari ferociam infregere. Et natio Friſiorum per rebellionem dade L. Apronij ceptã infenſa, aut male fida, datis obſidibus conſedit apud agros à Corbulone deſcriptos. Idem ſenatũ, magiſtratus, leges impoſuit. Ac ne iuſſa exuerent, præſidium inde muniuit, miſsis qui maiores Chaucos ad deditionẽ pellicerent, ſimul Gannaſcum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres inſidiæ fuere aduerſus transfugam & uiolatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorũ mentes, & Corbulo ſemina rebellionis præbebat, ut læta apud pleroſq; ita apud quoſdam ſiniſtra fama, cur hoſtem conciret? aduerſa in Rempublicã caſura: cum proſperè egiſſet, formidoloſum paci uirũ inſignem, & ignauo principi prægrauẽ. Ideo Claudius adeo nouã in Germanias uim prohibuit, ut referri præſidia cis Rhenũ iuberet. Iã caſtra in hoſtili ſolo molienti Corbuloni, hæ literæ reddunt. Ille re ſubita quanq; multa ſimul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris,

Arminius

Langobardi

Chauci Germaniã inferiorem incurſant

Gannaſcus Caninefas

Corbulo

Friſii

Chauci maiores

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ludibrium apud ſocios, nihil aliud prolocutus, q̃ beatos quoſdã duces Romanos, ſignum receptui dedit. Ne tamen miles otiũ exueret, inter Moſam
Foſſa inter Rhenũ & Moſam Rhenumq́ triũ & uiginti milliũ ſpacio foſſam produxit, qua incerta Ocea-
ni uetarentur. inſignia tamen triumphi indulſit Cæſar, quamuis bellum ne
Curtius Rufus Corbulo-ni ſucceſſor gauiſſet. Nec multo poſt Curtius Rufus eundem honorẽ adipiſcit̃, qui in
agro Mattiaco recluſerat ſpecus quærendis uenis argenti: unde tenuis fru-
Mattiacus ager ctus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, & fodere riuos,
quæq́ in aperto grauia, humum infra moliri. quis ſubactus miles, & quia
plures per prouincias ſimilia tolerabantur, cõponit occultas literas nomine
exercituum precantiũ imperatorem, ut quibus permiſſurus eſſet exercitus,
Curtij génus triumphalia ante tribueret. De origine Curtij Rufi quem gladiatore genitum quidam prodidere, neq́ falſa prompſerim, & uera exequi pudet. Poſtquã adoleuit, ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumento uacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris ultra modum humanũ, & audita eſt uox: Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule uenies. tali omine in ſpem ſublatus, digreſſusq́ in urbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter candidatos prætura principis ſuffragio aſſequitur, cum hiſce uerbis Tiberius dedecus natalium eius uelauiſſet, Curtius Rufus uidetur mihi ex ſe natus. Longa poſt hæc ſenecta, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremo Africam obtinuit, atq́ ibi defunctus fatale præſagiũ impleuit. Interea Romæ nullis palàm neq́ cognitis mox cauſis, Gn. No-
Gn. Nouius Eq. Ro. uius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium princi-
pem: nam poſtquàm tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius cõſcios non edi-
Spectaculum gladiatoriũ dit, incertum an occultans. Iiſdem conſulibus P. Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorũ qui quæſturam adipiſcerẽtur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctisq́ ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuenta conſulatum ac dictaturas inirent.
Quæſtores Sed quæſtores regibus etiã tum imperantibus inſtituti ſunt, quod lex curiata oſtendit ab L. Bruto repetita. Manſitq́ conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoq́ honorem populus mandaret, creatiq́ primum Valerius Poſthumius Aemylius Mamercus LXIII anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negocijs, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarũ uectigalibus. Poſt lege Syllæ uiginti creati ſupplẽdo ſenatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorũ, aut facilitate tribuentiũ gratuito concedebat̃, donec ſententia Dolabellæ uelũt uenũdaretur. A Vitellio L.

Vipſano

Vipſano conſulibus,cum de ſupplendo ſenatu agitaretur, primoresq; Galliæ quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanã pridem aſſecuti, ius adipiſcendorũ in urbe honorum expeterẽt, multus ea ſuper re uariusq; rumor, & ſtudijs diuerſis apud principem certabatur, aſſeuerantium, Non adeo ægram Italiam,ut ſenatũ ſuppeditare urbi ſuę nequiret:ſuffeciſſe olim indigenas conſanguineis populis, nec pœnitere ueteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priſcis moribus ad uirtutẽ & gloriã Romana indoles prodiderit. An parum quod Veneti & Inſubres curiã irruperint, niſi cœtus alienigenarũ uelut captiuitas inferatur? quem ultra honorẽ reſiduis nobilium? aut ſi quis pauper è Latio ſenator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorũ aui proauiq; hoſtilium nationũ duces exercitus noſtros ferro igniq; ceciderint, diuũ Iulium apud Alexiam obſederint.Recentia hæc, quid ſi memoria eorum inoriretur,qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem proſtratis. fruerentur ſanè uocabulo ciuitatis:inſignia patrũ,decora magiſtratuum ne uulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps,etiam ſtatim contra diſſeruit,& uocato ſenatu ita exorſus eſt. Maiores mei, quorũ antiquiſsimus Clauſus origine Sabina,ſimul in ciuitatẽ Romanam & in familias patriciorũ adſcitus eſt,hortantur uti paribus conſilijs Remp.capeſſam,transferẽdo huc quod uſquam egregiũ fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba,Coruncanos Camerio, Porcios Tuſculo: & ne uetera ſcrutemur,Ethruria Lucaniáq; & omni Italia in ſenatum accitos. Poſtremo ipſam ad Alpes promotam, ut non modo ſinguli uiritim, ſed terræ gentesq; in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus,cum Tranſpadani in ciuitatem recepti,cum ſpecie deductarum per orbem terrę legionum,additis prouincialium ualidiſsimis,feſſo imperio ſubuentum eſt. num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus insignes uiros è Gallia Narbonenſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Athenienſibus fuit, quanquam armis pollerẽt, niſi quod uictos pro alienigenis arcebant? At cõditor noſtri Romulus tantum ſapientia ualuit, ut pleroſq; populos eodem die hoſtes,dein ciues habuerit. Aduenę in nos regnauerunt. Libertinorũ filijs magiſtratus mandati,non ut plericq; fallunt ur,recẽs,ſed priori populo factitatũ eſt. At cum Senonibus pugnauimus. ſcilicet Volſci & Equi nunquam aduerſam nobis aciem inſtruxere? Capti à Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitũ iugũ ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breuiore ſpacio quàm aduerſus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus,artibus, affinitatibus,noſtris mixti,aurum & opes ſuas inferant potius,quàm ſeparati habeant.Omnia P.C. quæ nunc uetuſtiſsima credunt,noua fuere.plebei magiſtratus poſt patricios,Latini poſt plebeios, cæterarũ Italiæ gentium poſt Latinos

Gallia comata

An ius adipiſcendorum in urbe bonorũ Celtis dandũ

Vide Annotationes

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

„ Latinos. Inueteraſcet hoc quoq; & quod hodie exemplis tuemur, inter ex-
Edui empla erit. Orationem principis ſecuto patrum cõſulto, primi Edui ſena-
torum in urbe ius adepti ſunt. datũ id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorũ
fraternitatis nomen cum populo Ro. uſurpant. Iiſdem diebus in numerũ
patriciorũ aſciuit Cæſar uetuſtiſsimũ quemq; è ſenatu, aut quibus clari pa-
rentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, &
L. Brutus minorum gentiũ appellauerãt, exhauſtis etiã quas dictator Cæ-
ſar lege Caſsia, & princeps Auguſtus lege Senia ſublegere, Lætaq; hæc in
R. P. munia, multo gaudio Cenſoris inibãtur. Famoſos probris quo nam
modo ſenatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex ſe-
ueritate priſca rationem adhibuit: monendo, ſecũ quiſq; de ſe conſultaret,
peteretq; ius exeundi ordinis. facilem eius rei ueniã. & motos ſenatu, & ex-
cuſatos ſimul propoſiturũ: ut iudicium cenſorũ ac pudor ſponte cedentium
Pater ſenatus permixti, ignominiã mollirent. Ob ea Vipſanus conſul rettulit, patrem
ſenatus appellandũ eſſe Claudium. quippe promiſcuũ patris patriæ cogno
mentum: noua in Remp. merita non uſitatis uocabulis honorãda. Sed ipſe
cohibuit conſulem ut nimiũ aſſentantem, condiditq; luſtrũ, quo cenſa ſunt
Luſtrũ condit ciuium LXVIIII centena & CXLIIII millia. Iſq; illi finis inſcitiæ erga
domum ſuam fuit. haud multo poſt, flagitia uxoris noſcere ac punire ada-
Meſſalina nu- ctus, ut deinde ardeſceret in nuptias inceſtas. Iam Meſſalina facilitate ad-
ptura C. Silio ulterorum in faſtidium uerſa, ad incognitas libidines profluebat, cum ab-
rumpi diſsimulationem etiam Silius, ſiue fatali uæcordia, an imminentium
periculorum remedium ipſa pericula ratus urgebat. quippe nõ eò uentum,
ut ſenectam principis operirentur. inſontibus, innoxia conſilia: flagitijs ma
nifeſtis, ſubſidium ab audacia petendum. adeſſe conſcios paria metuentes:
ſe celibem, orbum, nuptijs, & adoptando Britannico paratum. manſuram
eandem Meſſalinæ potentiam, addita ſecuritate, ſi præuenirẽt Claudium,
ut inſidijs incautum, ita iræ properũ. Segniter hæ uoces acceptæ, non amo-
re in maritum, ſed ne Silius ſummam adeptus, ſperneret adulteram, ſce-
luſq; inter ancipitia probatum, ueris mox pretijs æſtimaret. nomen tamen
Ex infami matrimonij concupiuit ob magnitudinem infamiæ, cuius apud prodigos
uoluptas nouiſsima uoluptas eſt. Nec ultra expectato, q; dum ſacrificij gratia Clau-
dius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haud
ſum ignarus fabuloſum uiſum iri, tantum ullis mortalium ſecuritatis fuiſſe
in ciuitate omnium gnara & nihil reticente, nedum conſulem deſignatum
cum uxore principis, prædicta die, adhibitis qui obſignarẽt uelut ſuſcipien
dorum liberorum cauſa cõueniſſe: atq; illam audiſſe auſpicũ uerba, ſubiſſe,
ſacrificaſſe apud deos, diſcubitum inter conuiuas, oſcula, cõplexus, noctem
denicq; actam licentia coniugali. Sed nihil compoſitũ miraculi cauſa, uerum
audita ſcriptaq; ſenioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, ma

ximeq;

ximeq; quos penes potẽtia, & ſi res uerterent, formido, nõ iam ſecretis col/
loquijs, ſed aperte fremere: dum induſtria cubiculũ principis occulit adulte/
ros, dedecus quidẽ illatum, ſed excidium procul abfuiſſe: nunc iuuenẽ nobi/
lem dignitate, forma, iuuẽta, ac propinquo conſulatu maiorẽ ad ſpem accin
gi. nec enim occultum quid poſt tale matrimonium ſupereſſet. ſubibat ſine
dubio metus, reputãtes hebetẽ Claudiũ & uxori deuinctũ, multasq; mor/
tes iuſſu Meſſalinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas imperatoris fiduciam da
bat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opptimi damnatã antequam
ream. Sed in eo diſcrimẽ uerti, ſi defenſio audiretur, utq; clauſæ aures etiam
confitenti forent. Ac primo Caliſtus iam mihi circa mortem Cæſaris narra
tus, & Appianæ cædis molitor Narciſſus, flagrantiſsimaq; eo tẽpore gra/
tia Pallas agitauere, cum Meſſalinam ſecretis minis depellerent amore Silij,
cuncta alia diſſimulantes: deinde metu ne ad pernicie ultro traherent, deſi/
ſtunt, Pallas per ignauiã, Caliſtus prioris quoq; regiæ peritus, & potentiã
cautis quàm acrioribus conſilijs tutius haberi. perſtitit Narciſſus, ſolum id
immutans, ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret. Ipſe ad
occaſiones intentus, longa apud Hoſtiam Cæſaris mora duas pellices, qua/
rum is corpori maxime inſueuerat, largitione ac promiſsis, & uxore deiecta
plus potentiæ oſtentando perpulit delationẽ ſubire. Exin Calphurnia (id
pellici nomen) ubi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouoluta nupſiſſe
Meſſalinam Silio exclamat: ſimul Cleopatram quæ idem operiens adſta/
bat, an comperiſſet, interrogat: atq; illa annuente, cieri Narciſſum poſtulat.
Is ueniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium Plancium diſſimula/
uiſſet, nec nunc adulteria obiecturum ait, ne domum, ſeruitia, & cæteros for/
tunæ paratus repoſceret, frueretur imò ijs & redderet uxorem rumperetq;
tabulas nuptiales. an diſſidium, inquit, tuum noſti? nam matrimonium Si/
lij uidit populus, & ſenatus & miles, ac ni propere agis, tenet urbem mari/
tus. Tum potiſsimum amicorum uocat, primumq; rei fumentariæ præfe/
ctum Turranium, poſt Lucium Getam prætorianis impoſitum, percun/ *Turanius*
ctatur. Quibus fatẽtibus, tum certatim cæteri circumſtrepunt, iret in caſtra,
firmaret prætorias cohortes, ſecuritati antequam uindictæ cõſuleret. Satis
conſtat eo pauore offuſum Claudium, ut idẽtidem interrogaret, an ipſe im/
perij potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſalina non aliâs ſolutior luxu,
adulto autumno ſimulachrum uindemiæ per domũ celebrabat, urgeri pre/ *Adulto au/*
la, fluere lacus, & fœminæ pellibus accinctæ aſſultabant, ut ſacrificantes uel *tumno*
inſanientes Bacchæ. Ipſa crine fluxo thyrſum quatiens, iuxtaq; Silius hede
ra uinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepẽte circum procaci choro. Fe
runt Vectium Valentem laſciuia in præaltam arborẽ cõniſum, interrogan/
tibus quid aſpiceret, reſpondiſſe, tempeſtatem ab Hoſtia atrocem: ſiue cœ/
perat ea ſpecies, ſeu forte lapſa uox in præſagium uertit. Nõ rumor interea,

ſed

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſed undiq; nunciĳ incedũt, qui gnara Claudio cũcta, & uenire promptũ ulti oni afferrent. Igitur Meſſalina Lucullianos in ortos, Silius diſſimulãdo me tu, ad munia fori digreditur. Cæteris paſſim dilabentibus, affuere cẽturiones, inditaq; ſunt uincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſa lina tamen quanquam res aduerſæ cõſilium adimerent, ire obuiam, & aſpi ci à marito, quod ſæpe ſubſidium habuerat, haud ſegniter intendit, iuſſitq; ut Britannicus & Octauia in cõplexum patris pergerent. Et Vibidiam uir ginum Veſtalium uetuſtiſſimã orauit, Põtificis maximi aures adire, clemẽ tiam expetere. Atq; interim tribus omnino comitantibus (id repente ſolitu dinis erat) ſpacium urbis pedibus emenſa, uehiculo quo purgamenta orto rum eripiũtur, Hoſtienſem uiam intrat, nulla cuiuſquam miſericordia, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæſare. quippe Getæ prætoriĳ præfecto haud ſatis fidebat, ad honeſta ſeu praua iu xta leui. Ergo Narciſſus aſſumptis quibus idem metus, non aliã ſpem inco lumitatis Cæſaris affirmat, quàm ſi ius militũ uno illo die in aliquem liber torum transferret, ſeq; offert ſuſcepturum. Ac ne dum in urbem uehitur ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur, in eodem geſtami ne ſedem poſcit ſumitq;. Crebra poſt hęc fama fuit, inter diuerſas principis uoces, cum modo incuſaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam coniu gĳ, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm ô facinus, ô ſcelus. Inſtabat quidem Narciſſus aperire ambages, & ue ri copiam facere, ſed non ideo peruicit, quin ſuſpenſa & quò ducerentur in clinatura reſponderet, exemploq; eius Largus Cæcina uteretur. & iam erat in aſpectu Meſſalina, clamitabatq; audiret Octauię & Britannici matrem, cum obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens: ſimul codicillos libi dinum indices tradidit, quibus uiſus Cæſaris auerteret. Nec multo poſt ur bem ingredienti offerebantur cõmunes liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne indefenſa coniunx exitio daretur. Ergo auditurũ principem, & fore diluen di criminis facultatem reſpondit. Iret interim uirgo & ſacra capeſſeret. Mirũ inter hæc ſilentium Claudĳ. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obe diebant. patefieri domũ adulteri, atq; illuc deduci imperatorẽ iubet. Ac pri mum in ueſtibulo effigiem patris Silĳ cõſulto ſenatus abolitã demonſtrat. Tum quicquid habitũ Neronibus & Druſis, in precium probri ceſſiſſe. in cenſumq; & ad minas prorumpentẽ, caſtris infert, parata cõcione militũ, a pud quos, præmonente Narciſſo, pauca uerba fecit. nam & ſi iuſtum dolo rem, pudor impediebat. Cohortiũ clamor dehinc cõtinuus, nomina reorũ & pœnas flagitantiũ: admotusq; Silius tribunali nõ defenſionẽ, nõ moras tentauit, precatus ut mors acceleraret. eadem cõſtãtia et illuſtres equites Ro manos cupidos maturæ necis fecit. Titiũ Proculũ cuſtodẽ Silio ac Meſſa linæ

ô facinus ô ſcelus

Silĳ mors

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

linæ dat, & indicium offerentem, Vectium Valentẽ confeſſum, & Pompeium Vrbicum, ac Saufellum Trogum ex cõſcijs tradi ad ſupplicium iubet. Decius quoq; Calphurnianus uigilũ præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Vergilianus ſenator, eadem pœna affecti. ſolus M. Neſtor contationẽ attulit, dilaniata ueſte clamitans aſpiceret uerberum notas, remiſceretur uocis qua ſe obnoxium iuſſis Meſſalinæ dediſſet. Alijs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam: nec cuiq; ante pereundum fuiſſe, ſi Silius rerũ potiretur. Commotũ his & pronum ad miſericordiam Cæſarem perpulere liberti, ne tot illuſtribus uiris interfectis, hiſtrioni cõſuleretur: ſponte an coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Mõtani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſta iuuenta, ſed corpore inſigni, accitus ultro, noctemq; intra unã à Meſſalina proturbatus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidia. Suilio Ceſonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritũ, Ceſoninus uitijs protectus eſt tanquã in illo fœdiſſimo cœtu paſſus muliebria. Interim Meſſalina Lucullianis in hortis prolatare uitã, componere preces, nonnulla ſpe, & aliquando ira. tanta inter extrema ſuperbia agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, uerterat pernicies in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, ubi uino incaluiſſet, iri iubet nunciariq; miſeræ (hoc enim uerbo uſum ferunt) dicendã ad cauſam poſtera die adeſſet. Quod ubi auditũ, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi contarentur, propinqua nox, & uxorij cubiculi memoria timebantur, prorupit Narciſſus, denunciatq; centurionibus & tribuno qui aderãt exequi cædem, ita imperatorẽ iubere. cuſtos exactor è libertis Euodus datus. Iſq; raptim in hortos progreſſus, reperit fuſam humi, aſſidente matre Lepida: quæ florenti filiæ haud cõcors, ſupremis eius neceſſitatibns ad miſerationẽ euicta erat: ſuadebatq; ne percuſſorẽ opperiretur: tranſiſſe uitam, necq; aliud q̃ morte decus quærendũ. Sed animo per libidines corrupto, nihil honeſtũ inerat. lachrymæq; & queſtus irriti ducebantur. Tum impetu uenientiũ pulſæ fores, aſtitit tribunus per ſilentiũ, ac libertus increpans multis ac ſeruilibus probris. Tunc primũ fortunam ſuã introſpexit, ferrumq; accepit, quod fruſtra iugulo ac pectori per trepidationẽ admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri cõceſſum. Nunciatumq; Claudio epulanti periſſe Meſſalinã, nõ diſtincto ſua an aliena manu: nec ille quæſiuit, popoſcitq; poculum, & ſolita conuiuio celebrauit. Ne ſecutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, triſtitiæ, ullius denicq; humani affectus ſigna dedit, non cum lætantes accuſatores aſpiceret, non cum filios mœrentes. Iuuitq; obliuionẽ eius ſenatus, cenſendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouẽdas. decreta Narciſſo quæſtoria inſignia, leuiſſimũ faſtigij eius, cũ ſecũdum Pallantẽ & Caliſtum ageret, honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs inultis.

M. Neſtor

Pl. Laterani

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

TELIA Petina.) Castigauimus, At Aelia Pætina.

Ferre crimina Serere crimina in Syllanum.) Volumen scriptum habet, ferre. Proinde sic scripsi. Hoc Liuius dicit, ferre sermonibus.

Fratrisq; non incestum sed incustoditum amorem.) Hic locus in Budensi codice erat interpolatus. nam quidam non particulam supra ascripserat. Et legebatur illic, Fratremq; quod est in uulgatis æditionibus, fratrisq;. Mihi uidet hæc esse syncera lectio, Fratreq; incæstũ sed incustoditũ amorẽ ad infamiã traxit. Expone sic, amorẽ incęstũ fratre, id est ob fratrẽ, sed incustoditũ. Q. d. si custoditus fuisset & caute cęlatus nõ fuisset peri (culũ.

Populumq; Romanũ eadem orare clamitat.) Suppo suimus, rogare.

Additum & quasi uile seruitium.) Deprauata uerba sunt. Illic legitur, Adductum quasi & uirile seruitium. Nos emendauimus, Addictum quasi & uirile ser-

Virile seruitium uitium. Palàm seueritas, ac sępius superbia. Sensus est, etiam seruos Claudij Cæs. quasi addictos fuisse Agrippinæ, quæ contenta mulierc ularum ancillatu nõ erat.

Sed & filius Vononi, nepotem Phrahatis accersere.) Demiror quur quispiam uoluerit accedere uerbum quod in exemplari manuscripto legitur, mutare in accersere. Nam defectioni eleganter accessus opponitur. Sensus est. Nemo nos potest defectionis arguere, quum ad filium Vononis, nepotẽ Phrahatis accedamus. Subijcit causam, Aduersus dominationem Gotarzis. Mallem ego pro, Sed & filium scribere, sed ad filium. Verum infra sic quoq; loquitur. Quia societatem nostrã uolentes accesserant, non ad societatẽ, quod tamen Latine dicitur. Item lib. 2. Vt ripã Euphratis accederet. Itaq; expone & pro etiã, hoc sensu. Nos non modo non deficimus à familia Arsacidarum, sed etiam ueram stirpem accedimus.

Abijci coniuges grauidas, liberos paruos.) Reposuimus, adijci con. grauid. Significat enim Gotarzen scelera sceleribus cumulantem, nec contentum fratribus propinquisq; trucidatis, nisi illis uxores grauidas & liberos adijciat.

Quãto ignoratiora.) Vetustior lectio, Quãto ignara barbaris. Subaudit magis. Accipit aũt hęc lectio passiue, p ignoto. Sic sæpe Tacitus in sequẽtibus. Quę gnara militi. Quę gnara Vespasiano. Hoc ipso libro, infra. Nihil tam ignarũ barbaris cõp machinamẽta & astus oppugnationũ. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est.

Ac tamen ferenda regum ingenia.) Deprehendi librarium subinde scripsisse Ac tamen pro Attamen.

Industriosq; ac ignauos.) Castigaui, aut ignauos. Item, Zeugma, pro Zeuma. Ex Strabone, Stephanoq;.

In Gotarzen per occultam & magis fidam inclinabat.) Scripsimus, per occulta & magis fida inclinabat. Ex Budẽsi codice. In quo modo Acbarus, modo Abbarus legitur, Sicut Yliates & Ezates.

Quod unum erat reliquum.) Verbum erat illic non reperio. Tacitus autem breuitatem amat.

Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur.) Duas particulas, & iam deleuimus, & pro habebatur scripsimus uidebatur.

Nostris in armis.) Syncerior lectio. Nostri in armis. Subauditur, erant.

Dandarica Ventumq; Soza oppidum Dandaridæ.) Correximus, Dandaricæ. Subintelligitur, terræ.

Sed cratibus iunctis ac media humo.) Volumen regium habet, sed cratibus uinctis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uinctis ac uimentis media humo. Quid si legas, Sed cratibus, uinctis sarmẽtis media humo. Subauditur existente, Paulopost, pleriscp Consulariũ interfectis. Quidam emendarat in libro Budensi, pleriscp Centurionum interfectis.

Romanorum nemo eius autoritatis aderat.) Miror quid ei uenerit in mentem, qui in æditione Romana aut Basiliensi locum hunc adulterauit, pro id autoritatis scribens eius autoritatis. Latine elegantercp dicitur id autoritatis, sicut, id ætatis, id temporis, quid uis tẽporis, id genus, omne genus, quod genus, pro, eius autoritatis, eius ætatis, eius temporis, cuiusuis tẽporis, omnis generis, & cuius generis. Ad hanc formam pertinet quod dixi libro decimosexto, id honoris indicibus, pro eius honoris, quemadmodum illic admonebimus. Paulopost scripsimus, Et prece haud degenere permotus, ubi erat ante, promotus. *Id autoritatis* *Id honoris*

Laudatcp quod gentem Adorsorum, quod suam dexteram petẽdæ ueniæ delegerit.) Libenter hic legerim contra uulgatas æditiones omnes, simul & scriptum exemplar: laudatcp gentem Adorsorum, quod suam dexteram petendæ uenię delegerit. Nam hic indubie suam dixit pro eius. Vt & libro decimoquinto: Quod clàm ad omen ac dolum sui exitij uerteret. sic enim ibi nobis legendum uideri indicabimus. Et libro 18. de Nerone. Sed sua immanitas, sua luxuria, ceruicibus publicis depulere. Quomodo Cicero quocp loquitur, & autores alij. *Suam pro eius*

Quoties ignoscendo transigentur.) Scripsimus, transigatur. Id accipiendum impersonaliter.

Adhæc reges feroces.) Adhoc reposuimus, usurpatũ & Liuio Salustiocp. Sic infra. Adhuc gentium ductores, circumire, hortari, firmare animos. Item hijs permotus, non promotus. *Ad hoc*

Quantalibet peruicacia in hoc tentata.) Quid si legatur, in nos tentata.

Et materiã sceleri detrahendam.) Scripsimus, materiẽ. Sic lib. 2. Si foret adhuc bellandum, relinqueret materiẽ Drusi fratris gloriæ. Lib. 3. Præbuit iuueni materiem adipiscendi fauoris. Lib. 5. Et materies criminandi. Item, in curias ueteres.

Per intẽpestiua nouercæ officia in ludibria uertebat.) Et hic usurpat absolute uerto, quemadmodum supra annotauimus. *In ludibria uertebat*

Intelligens falli se.) Sincerior lectio, intelligens falsi. Gaudet autem huiusmodi constructionibus cum genitiuo Tacitus. *Intelligens falsi*

Siue uerum seu periculis commẽdatus.) In Budensi uolumine legitur eodem modo, nisi quod illic est, siue periculis. Conijcio scribendum priori particula siue expuncta, Verum sine periculis cõmendatus, retinuit famam sine experimento.

Addito equite alario monuit.) Codex regius habet, monitos. Opinor scrib. addit, equite alario monito.

Ad montem Taurum reuertuntur.) Castigauimus, Taunum. Supra libro primo, Positocp castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit. Pomponius Mela in descriptione Germaniæ Montium, inquit, altissimi Taunus & Rhetico. Occasionem errori præstitit ut ingens ita etiam celebris Ciliciæ mons Taurus. Paulopost, scripsimus Vangio ac Sido. *Taunus*

Quia Lugius Hermunduruscp illic ingruerãt.) Correximus ingruebãt. Itẽ capessit. Infra aditu angusto. Itẽ Silurũ. Nam quidã Sylurũ uerterat in syluarũ. alius addidit r, & fecit silurarũ. Postremo, Ordouicas pro Ordolucas. Britãnię populus (est.

Et supplicium mei obliuio sequeretur.) Malim, sequetur.

Nec multo post pabulatis nostros.) Scripsimus, pabulantes nostros ipsos.

Et Cæsar adulationibus senatus liberis cessit.) Vocabulũ liberis nõ est in exemplari. Cõijcio uoluisse aliquẽ scribere, libẽs cessit, quod postea uersum sit in liberis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quanꝙ cenſuerint patres.) Emẽdauimus illinc, quæꝙ cẽſuerint patres. Alio, qui accuſatiuus quanꝙ refert, quod mox præcedit, adoptionem.

Vt accuſatori aqua atꝙ igne interdiceretur.) Caſtigauimus interdiceret. Item, accipiebatur.

Et modeſtia urbis rebus extremis ſubuentũ.) Habet regius codex. Et mode-
Moleſtia hyemis ſtia hyemis rebus extremis ſubuentũ. Lego. Et moleſtia hyemis reb. extr. ſub. Ex-
pone & id eſt etiã moleſtia hyemis. ſ. in moleſtia hyemis reb. extremis ſubuentũ. Quod ſanè maius eſt, ꝙ ſi æſtate quis ſubueniſſet. Nam hyems importandis frumentis ſiue mari ſeu terra miníme eſt opportuna. quando ueriſſima eſt T. Quintij apud Liuiũ ſententia. Adhæc, inquit, hyems accedit, ad cõportandũ ex longinquo difficilis. Igitur apte dixit, moleſtia hyemis. nam hyems per ſe moleſta eſt, etiamſi nõ accedat fames. Mox, Italiæ regionibus, illic eſt, ex Italiæ regiõibus. Quanꝙ ea lectio mihi minus probatur, qui ſciã ſolenne eſſe Tacito præpoſitiones omittere.

Ne ſocius rex, ne Armenia donum populi Ro. ſcelere & pecunia uenderenẽ.) In ſcripto libro legitur, uerterentur. Opinor ſcribendum auerterentur. Aut uerterentur, pro ſubuerterentur. Vt uerſam Remp. aliquando uocat.

Digreſſu Centurionis uelut cuſtodię exolutus præfectus.) Reſtituimus, uelut cuſtode exol. p. Item, oppugnationẽ quoquomodo accelerare, pro celerare.

Mox ubi ſanguis in artus extremos ſuffuderit.) ſcripſimus ſe effuderit.

Modo pecorũ trahebatur Quod dedecorũ Barbaris trahebatur.) Suſpicor legendũ, quo dedecorũ. Sed hoc frigidũ ſit. Si quis me audiet, leget potius, modo pecorũ barbaris trahebatur. Modo, hoc eſt more ſeu ritu. Sic Liuius dixit itineris modo. Lib. 8. primæ dec. Signis repente ſublatis, fugæ magis, ꝙ itineris modo penitus ad Oceanũ & Gadeis ducit. Et noſter Tacitus lib. 18. Cõtinuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens. Itẽ eodem libro. Caſtra in modum penatiũ dirigebantur. Verum quid multis opus eſt, lib. 4. expreſſe ſic loquitur. Hoſtibus contra omniũ neſcijs. non arma, non ordo, non conſilium, ſed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Item Liuius lib. 10. quartę. dec. Sed ijs, inquit, qui hos ipſos Ligures aliquando pecorum modo fugientes per ſaltus inuios cõſectati ceciderunt. Lib. 8. dec. eiuſdem. Eos ex eo tempore per ducentos iam annos pecorũ in modum cõſternatos cædunt. Barbaris ſubaudi. à, id eſt à Barbaris trahebatur.

Vt ſæpe principes Romani eandem Armeniam.) Addidimus particulam in, in eandem Armeniam.

Et deridículo corporis iuxta conſpiciendus.) Fecimus, deſpiciendus. Porrò deridículi uocem etiam libro tertio uſurpat. Deridículo fuit ſenex fœdiſſimæ adulationis. Rurſum lib. quinto, Togonius Gallus dum ignobilitatem ſuam magnis nominibus inſerit, per deridículum auditur.

Percellunt Vologeſen omittere præſentia.) Repoſui, perpellunt.

Et in tempore bellaturos.) Meum ſecutus iudicium, bellaturos mutaui in rebellaturos, id expoſcente ſenſu.

Armisꝙ regiam circumeunt.) Scripſi, circumueniunt.

Statuitꝙ ut ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui conſenſiſſet, & qui nati eſſent pro liberis haberentur.) Hæc uerba, & qui nati eſſent, non ſunt in Budenſi codice. Diuino ſic Tacitũ ſcripſiſſe, Statuiturꝙ ut ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitute: ſin conſenſiſſet, pro libertis haberentur.

Poſtꝙ cognita cæde eius, haud obtemperatũ eſſet.) Aut legendum poſt quam diuiſis dictionibus, ſed expuncto uerbo eſſet, hoc modo, Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus, orta ſeditione. poſt quã, cognita cæde Cai, haud obtemperatum.

Sed

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sed manebat metus &c. Aut potius ſic. Sanè præb. Iud. ſpe, motus. Poſtq̃, cogni ta cæde, iuſſis obtemperatũ eſſet, manebat metus, ne quis principũ eadẽ imperita ret. Inducta cõiunctione ſed. Hanc rẽ explicat lib. 12. de Iudæis loquẽs. Sub Tibe rio quies, inquit, dein iuſſi à C. Cæſare effigiẽ eius in templo locare, arma potius ſumpſere, quẽ motũ Cæſaris mors diremit. Quia uero nõ præceſſit, Sub Caio, qđ queat referre genitiuus Eius, ſcribendũ aut Cai, aut iuſſis haud obtẽperatũ eſſet.

Et incuria operis manifeſta fuit.) Et cõnectẽs particula nõ eſt in uolumine Budẽſi, nec ea eſt opus. Sed paulopoſt eã adiecimus, aut fragore, & ſonitu exterritis.

Aliaq̃ haud procul fabulis uera.) Correximus. Aliaq̃ h. p. fabulis uetera. Paulopoſt ſcripſimus, rerum h. à procuratoribus ſuis iudicatarum. Ibi codex ſcriptus uidetur quodãmodo habere, fortuita, ueluti ſubaudiendũ ſit, uoce. Deinde mutauimus bellarent, in bellarunt.

Retulit dein de immunitate Cois reſtituenda.) Caſtigauimus, Cois tribuenda.

Sacram & tanti dei miniſtram inſulam colerent.) Aliter legitur in exemplari ſcripto, nempe, Sacram & tantum dei miniſtram. Tanquã adeo occupata miniſterio dei foret inſula, ut alijs rebus quæ lucrum afferant uacare non liceat.

Neq̃ dubium haberetur, multa eorundem in pop. Ro. merita, ſociasq̃ uictorias patuiſſe. Claudius facilitate ſolita.) Budenſe uolumen ſic. Neq̃ dubium haberetur, multa eorundem in populum Rom. merita ſociasq̃ uictorias patuiſſe tradidiſſet. Claudius facilitate ſol. Hinc deprehendimus ſic ſcripſiſſe Tacitũ. Neq̃ dubium haberetur, multa eorundem in Pop. Ro. merita ſociasq̃ uictorias potuiſſe tradi, Sed Claudius facil. ſol. Atq̃ eam lectionem in contextum inſeruimus.

Nullis extrinſecus adiumẽtis uelauit.) Id faciũt prudentes oratores, ut aliquid cauſarum prætexant, quo citius impetrent quod poſtulant, animis iudicum re exactius cõmendata. Sic de Galba ad milites loquẽte lib. 17. Nec ullum orationi, inquit, aut lenociniũ additum aut precium. Velandi uerbũ etiã aliâs in ſimili re uſurpat. Vt lib. 13. Anneus Serenus ſimulatione amoris aduerſus eandem libertã, primas aduleſcẽtis cupidines uelauerat. Et libro decimoquarto de Nerone. Facetus natura, & conſuetudine exercitus uelare odium fallacibus blandicijs.

Et ſuis fœtum editum cui accipitrum ungues ineſſent.) Illic erant legitur non ineſſent. Ipſe uero ſuſpicor pro fœtum æditum ſcribendũ, fœtu ædito. Biformes hominum partus, & ſuis fœtu ædito cui accipitrum ungues erant. Expone, Biformes hominũ partus, Subaudi extiterunt, & id eſt etiam ſuis fœtu ædito &c. Paulopoſt. Ob hæc mors indita. Forte indicta.

Adeoq̃ cuncta mox pernotuere.) Regium exemplar tantum habet, notuere. à noteſco uerbo. Sic libro 5. Libertis quoq̃ ac ianitoribus eius noteſcere pro magnifico accipiebatur.

Simul ſoluta aluus ſubueniſſe uidebatur.) Legitur illic, Simul ſolutam aluum ſubueniſſe uidebatur. Quid erat hoc opus mutare? Nã uidebatur imperſonaliter accipiendũ, Mox, Ille tanq̃ niſſus euomẽtis, repoſuimus, niſus, à uerbo nitor eris.

Tẽpusq̃ proſperũ ex monitis Chaldæorũ aduẽtaret.) Fœdus lapſus eſt, in uerbo aduẽtaret. Rectius in Budẽſi codice legit, attẽptaret. Tu ſcribe, attẽtaret. Senſus eſt. Agrippinã nouercã Claudij liberos tamdiu attinuiſſe domi, mortẽq̃ mariti cælaſſe, donec experiretur id tẽpus, quod Chaldęi ſiue Magi nouis cœptis accõmodũ proſperũq̃ prædixerant. Neq̃ enim quibuſuis negotijs quæuis horæ cõuenit inſidiãtibus.

Tertium ante idus Octob.) Caſtig. illinc, Tertio ante idus Octob. Sicut mox. Nero egreditur ad cohortem quæ m. Vbi prius legebatur, à cohorte.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER DVODECIMVS.

Liberti

AEDE Meſſalinę conuulſa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio celibi uitę intonanti, & coniugũ imperijs obnoxio. Nec minore ambitu fœminæ exarſerãt, ſuam quęq; nobilitatẽ, formam, opes, contendere, ac dignã tanto matrimonio oſtẽtare. Sed maxime ambigebaẽ inter Lolliam Paulinã, M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas illi Calliſtus, fautores aderãt. at Aelia Petina è familia Tuberonũ Narciſſo fouebatur. Ipſe modo huc, modo illuc, ut quemq; ſua dentium audierat promptus, diſcordantes in conſilium uocat, ac promere ſententiam, & adijcere rationes iubet. Narciſſus uetus matrimonium, familiam cõmunem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, ſi ſueta cõiunx rediret, haud quaquã nouercalibus odijs uſura in Britannicũ & Octauiam, proxima ſuis pignora. Caliſtus improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperbam, longeq; rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuiſſet, uacuam æmulatione, & priuigni parentis loco futurã. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem ſecum traheret dignum prorſus imperatoria fortuna, ſtirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret, ne fœmina experta fœcunditatis, integra iuuenta, claritudinem Cæſarum aliam in domũ ferret. Prævaluere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Ad eum per ſpeciem neceſſitudinis crebro uentitando pellicit patruũ, ut prælata cæteris, & nondum uxor, potẽtia uxoria iam uteretur. Nam ubi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiasq; Domitij quem ex Gn. Aenobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia L. Syllano deſponderat Octauiam Cæſar, iuuenemq;, & aliãs clarum inſigni triumphalium & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad ſtudia uulgi. Sed nihil arduum uidebatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indita & iuſſa. Igitur Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiumq; dominationum prouiſor, quo gratiam Agrippinæ pararet, conſilijs eius implicari, ferre crimina in Syllanum, cui ſanè decora & procax ſoror Iunia Caluina haud multum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accuſationis, fratriſq; non inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiã traxit, & præbebat Cæſar aures accipiendis aduerſum generũ ſuſpicionibus charitate filiæ promptior. At Syllanus inſidiarum

Lolli. Paulina
Iulia Agrippina
Aelia Petina
Pallas
Caliſtus
Narciſſus
Agrippina
Domitius qui poſtea Nero
Vitell. Cenſor
L. Syllanus in ceſti inſimulatur
Iunia Caluina

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sidiarum nescius,ac forte eo anno prætor,repente per edictũ Vitellij ordine senatorio mouetur,quanq; lecto pridem senatu,lustroq; condito,simul affinitatẽ Claudius diremit.adactusq; Syllanus eiurare magistratũ,& reliquus prætura dies in Eprium Marcellum collatus est. C.Pompeio,Q.Veranio Coss.pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fama,iam amore illicito firmabatur,necdum celebrare solennia nuptiarum audebant,nullo exemplo deducta in domum patrui,fratris filia.Quin & incestum,ac si sperneretur,ne in malum publicum erumperet metuebatur.Nec ante omissa cõctatio, q̃ Vitellius suis artibus id perpetrandũ sumpsit:Percunctatusq; Cæsarẽ,an iussis populi,an autoritati senatus cederet,ubi ille unum se ciuiũ & consensui imparẽ respondit,opperiri intra palatium iubet,ipse curiã ingreditur,summamq; Reip.agi obtestans,ueniã dicendi ante alios exposcit,orditurq;,Grauissimos principis labores,quis orbẽ terrę capessat, « egere adminiculis,ut domestica cura uacuus,in cõmune cõsulat.quod porrò « honestius cẽsoriæ mentis leuamen,q̃ assumere coniugẽ prosperis dubijsq; « sociam?cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat,nõ luxui aut uo« luptatibus assuefactus, sed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauisset. « Postq̃ hæc fauorabili oratione præmisit,multaq; patrũ assentatio sequeba« tur,capto rursus initio,quando maritandũ principem cuncti suaderent,deli« gi oportere fœminã nobilitate,puerperijs, sanctimonia insignem. Nec diu « inquirendum,quin Agrippina claritudine generis anteiret,datum ab ea fœ« cunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id uero egregium, « quod prouisu deûm uidua iungeretur principi,sua tantum matrimonia ex« perto:audiuisse à parentibus,uidisse ipsos,arripi coniuges ad libita Cæsarũ: « procul id à præsenti modestia: statueretur imò documentum quo uxorem « imperator acciperet.At enim noua nobis in fratrum filias coniugia,sed alijs « gentibus solennia,nec lege ulla prohibita. Et sobrinarum diu ignorata,tem« pore addito percrebruisse:morem accommodari prout cõducat,& fore hoc « quoq; in his quæ mox usurpentur. Haud defuere qui certatim,si cuncta« retur Cæsar, ui acturos testificantes erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo,populumq; Romanũ eadem rogare clamitat. Nec Claudius ultra expectato,obuiũ apud forum præbet se gratantibus.Senatumq; ingressus decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrumq; filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur.Neq; tamen repertus est,nisi unus talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Romanus, quem plericq; Agrippinæ gratia impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas & cuncta fœminæ obediebant, non per lasciuiam, ut Messalinæ rebus Romanis illudenti.Addictum quasi & uirile seruitium.Palàm seueritas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentũ habebat,quasi subsidium regno pararetur.Die nuptiarum

Talledi.Seuerus eq.Ro.

Agrippinæ potentia

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Syllanus sibi mortem conscíuit, siue eo usq; spem uitæ produxerat, seu dele cto die augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud lucũ Dianæ per Pon tifices danda, irridentibus cũctis quod pœnę procurationesq; incesti id tem poris exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesce/ret, ueniam exilij pro Anneo Seneca, simul prætură impetrat, lætum in pu/blicum rata, ob claritudinem studiorum eius, utq; Domitij pueritia tali ma/gistro adolescereť, & consilijs eiusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, & infensus Claudio dolo re iniuriæ credebatur. Placitum dehinc nõ ultra cunctari: sed designatum consulem Memmium Pollionẽ ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua hortaretur Claudius, despõdere Octauiã Domitio. quod ætati utriusq; non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud di/sparibus uerbis ac nuper Vitellius censet. desponderurq; Octauia. ac secun/dum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Bri/tannico studijs matris, arte eorum quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorũ ad expetendum, ut ret tuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. Non se fœderis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarũ ue/nire: sed & filium Vononis nepotem Phrahatis accersere aduersus domina tionem Gotarzis, nobilitati plebiq; iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos, cædibus exhaustos: adijci cõiuges grauidas, liberos paruos, dum socors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitia tegat. Veterem sibi ac publice cœptam nobiscum amicitiam, & subueniendum so cijs uirium æmulis, cedentibusq; per reuerentiam. Ideo regum obsides libe ros dari, ut si domestici imperij tædeat, sit regressus ad principem patresq; quorum moribus assuefactus rex melior asciscereť. Vbi hæc atq; talia dissertauere, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumq; obsequijs: seq; diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, o/missa Tiberij memoria, quanq; is quoq; miserat. Addiditq; præcepta (& e/nim aderat Meherdates) ut non dominationem & seruos, sed rectorẽ & ci/ues cogitaret, clementiamq; ac iustitiã quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc uersus ad legatos, extollit laudibus alumnum urbis, spectatæ ad id modestiæ. ac tamen ferenda regum ingenia, neq; usui crebras mutationes, rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, ut ex/ternis quoq; gentibus quietem uelit datam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempestate Cassi us cæteros præminebat peritia legum. nam militares artes per otium igno/tæ, industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bel/lo dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisu, agere perinde

Seneca redit de exilio

Fit prætor, & Domitij pueritiæ magister

Octauia Cl. f. Domitio

Parthorum legati Rhomam

Meherdates filius Vononis

Liberi cur obsides soliti Romanis dari

Rectorẽ & ciues cogitaret

Non sunt usui crebræ mutationes

C. Cassius

perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, positisq; castris apud Zeugma, unde maxime peruius amnis, postquam illustres Parthi rexq; Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatē, Barbarorum impetus acres contatione langueſcere, aut in perfidiam mutari: itaq; urgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarū, & summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. Et uocante Carrhene, promptasq; res ostentante si citi aduenissent, non comminus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam peti uit. Id temporis importunū, quia hyems occipiebat. Exin niuibus & montibus fessi, postquam campis propinquabāt, copijs Carrhenis adiunguntur. Transmissoq; amne Tygri, permeant Adiabenos, quorum rex Ezates societatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos uetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atq; Alexandrum prælio Persarū illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montē cui nomen Sambulos, uota dijs loci suscipiebat, præcipua religione Herculis: qui tēpore statuto, per quietē monet sacerdotes, ut, templum iuxta, equos uenatui adornatos sistant. equi ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus uagi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas syluas perertrauerint, nocturno uisu demonstrat: reperiunturq; fusæ passim feræ. Cæterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimēto uti. Et quanq; per insectationes & nuncios ad prælium uocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exeundam ad fidem hostes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimētis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges quàm habere. At Meherdates ualidis auxilijs nudatus, cæterorū proditione suspecta, quod unum reliquū, rem in casum dare, prælioq; experiri statuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes diminutis hostibus ferox. Concursumq; magna cæde, & ambiguo euentu, donec Carrhenē profligatis obuersis, longius euectū integer à tergo globus circumueniret. Tum omni spe perdita, Meherdates promissa Parrhacis paterni cliētis secutus, dolo eius uincitur, traditurq; uictori. Atq; ille non propinquū neq; Arsacis de gente sed alienigenā & Romanum increpans, auribus decisis uiuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamēto. Dein Gotarzes morbo obijt, accitusq; in regnū Vonones, Medis tum præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quis memoraretur, breui & inglorio imperio perfunctus est. Resq; Parthorum in filium eius Vologesen translatæ. At Mithridates Bosphoranus amissis opibus uagus postea quā Didium ducem Romanum, roburq; exercitus abijsse cognouerat, relictos

Zeugma
Abbarus Arabum rex
Carrhenes
Tygris
Ezates Adiabenorum rex
Ninos
Herculis Parthici religio
Corma flu.
Leuitas gentilis
Mithridates

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano spretis utrisq; concire nationes, illicere perfugas, postremo exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioq; eius potitur. Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur, diffisus propriis uiribus Aquila & Cotys, quia Zorsines Soracorũ rex hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithridatem ostentantibus. Igitur pepigere equestribus prelijs Eunones certaret, obsidia urbium Romani capesserent. Tum composito agmine incendunt, cuius frontẽ & terga Adorsi, media cohortes & Bosphorani tutabantur. Nostri in armis. Sic pulsus hostis. uentumq; Soza oppidum Dandaricæ, quod desertũ à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præsidio uisum. Exin Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumueniunt urbem Vispen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quod mœnia nõ saxo, sed cratibus iunctis, ac media humo aduersum irrumpentes inualida erant: eductæq; altius turres, facibus atq; hastis turbabant obsessos, Ac ni præliũ nox diremisset, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Postero misere legatos, ueniam liberis corporibus orãtes. Seruitij decem millia offerebant, quod aspernati sunt uictores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinẽ custodia cingere arduũ, ut belli potius iure caderent. Datumq; militibus qui scalis euaserant signum cædis. Excidio Vispensium metus cæteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti uel eminentes loci, amnesq; & urbes iuxta perrumperentur. Igitur Zorsines diu pensitato Mithridatis ne rebus extremis, an patrio regno consuleret, postquam præualuit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiẽ Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & uictorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit, quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumuenere barbari, prefecto cohortis, & plerisq; centurionũ interfectis. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit propriis odijs infensum, & recens coniuncta nobiscum amicitia, ualidum. Igitur cultu, uultuq; quàm maxime ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusq; eius prouolutus, Mithridates, inquit, terra mariq; Romanis per tot annos quæsitus, spontè adsum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, alleuat supplicem, laudatq; quod gentẽ Adorsorum

Eunones Adorsorum rex

Soza oppidũ Soraci

Panda flu. Vispe

Zorsines

Tauri

Mithridates ad Eunonem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

forum,quod suam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos litte/
rasq; ad Cæsarē in hunc modum mittit. Po. Romani imperatoribus ma
gnarumq; nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam,
sibi & Claudio,ex cōmunione uictorię esse, Bellorū egregios fines,quoties
ignoscēdo transigatur. Sic Zorsini uicto nihil ereptū. Pro Mithridate quan
do grauius mereretur,non potentiā,neq; regnum precari,sed ne triumpha
retur,néue pœnas capite expenderet. Atq; Claudius quanquam nobili/
tatibus externis mitis,dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an
repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarū & libido uindictæ adige/
bat. Sed differebatur cōtra: Suscipi bellū auio itinere, importuoso mari: ad/
hoc reges feroces,uagos populos,solum frugū egens,tum tędium ex mora,
pericula ex properantia, modicā uictoribus laudem ac multū infamiæ si pel
lerentur: quin arriperet oblata, & seruaret exulem: cui inopi quanto longio/
rem uitā,tanto plus supplicij fore. His permotus, scripsit Eunoni, meritum
quidē nouissima exempla Mithridatē,nec sibi uim ad exequendum deesse.
uerum ita maioribus placitū, quantalibet peruicacia in hoc tētata, beneficen
tia aduersus supplices utendum. Nam triumphos de populis regnisq; inte/
gris adquiri. Traditus post hæc Mithridates,uectusq; Romam per Iuni
um Colonem procuratorē Ponti, ferocius quàm pro fortuna disseruisse a/
pud Cæsarē ferebatur. Elataq; uox eius in uulgum hisce uerbis. Non sum
remissus ad te,sed reuersus: uel si nō credis,dimitte & quære. uultu quoq; in/
territo permansit,cū rostra iuxta custodibus circundatus,uisui populo præ/
beretur. Cōsularia insignia Coloni, Aquilæ prætoria decernūtur. Iisdē cō
sulibus atrox odij Agrippina ac Lollię infensa,quod secum de matrimonio *Lollia accusa/*
principis certauisset, molitur crimina,& accusatorem, qui obijceret Chaldæ *tur Magicæ*
os, Magos,interrogatumq; Apollinis Clarij simulachrū super nuptijs im/ *curiositatis*
peratoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud sena/
tum prefatus,sorore L. Volusij genitam,maiorē ei patruum Cottam Mes/
salam esse,Mennio quondam Regulo nuptam(nam de C. Cęsaris nuptijs
consulto reticebat) addidit pernicioſa in Remp. consilia, & materiem scele/
ri detrahēdam. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies sester
tium ex opibus immensis exuli relictum. Et Calphurnia illustris fœmina *Calphurnia*
peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps,nulla libidine sed fortui
to sermone. unde uis Agrippinæ citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tri/
bunus à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum *Cad. Rufus*
Cadius Rufus accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam
in patres reuerentiam datum, ut senatoribus eius prouinciæ, non exquisita *Ituræi Iudæ/*
principis sententia, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Itu/ *ique Syriæ ad/*
ræiq; & Iudæi defunctis regibus Sohemo atq; Agrippa prouinciæ Sy/ *diti*
riæ additi. Salutis augurium quinq; & uiginti annis omissum repeti, ac *Salutis augu/*
deinde *rium*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Pomerium urbis auxit Claudius

deinde continuari placitum. Et pomerium urbis auxit Cæsar more prisco, quo ijs qui protulere imperiū, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamē duces Romani quanquā magnis nationibus subactis, usurpauerāt, ni si L. Sylla, & diuus Augustus. Regū in eo ambitio, uel gloria uariè uulgata.

Pomerium à Romulo positum

Sed initium condendi, & quod pomeriū Romulus posuerit noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario ubi æreum tauri simulachrū aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designādi oppidi cœptus, ut magnā Herculis arā amplecteretur. Inde certis spacijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox in Curia uetere, tum ad sacellum Lariū: forumq; Romanū & Capitolium nō à Romulo, sed à T. Tatio additū urbi credidere. Mox pro fortuna pomeriū auctū. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptū. C. Antistio, M. Suillio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinę ut cōciliator nuptiarū, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circūdaret. Sic apud diuum Augustum quanquam nepotibus subnixum ui guisse priuignos, à Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. Se quoq; accingeret iuuene, partem curarum capessituro. His euictus, biennio maiorē natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Appio Clauso cōtinuos durauisse. Cæterum actæ principi grates exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataq; lex qua in familiā Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunę mœror afficeret. desolatus paulatim etiam seruilibus ministerijs, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria uertebat, intelligens falsi. Neq; enim segnem ei fuisse indolem ferunt, siue uerum seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina quo uim suam socijs quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, ueteranos coloniamq; deduci impetrat, cui nomen inditum ex uocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxilia res Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, ut anteirent populatores, uel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, diuisiq; in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædaq; per luxum usos, & somno graues circumuenere. Aucta lætitia, quod quosdam è clade Variana post quadragesimum annum seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendijs ierant,

Adoptat Domitium Claudius

Claudij continui durarunt

Vbiorū oppi. Colonia Agrippinensis Germania superior

Catti

Vangiones

Nemetes

obuio

obuio hosti & in aciem auso, plus cladis faciũt. Et præda famaq; onusti, ad montem Taunum reuertũtur, ubi Pomponius cum legionibus opperieba- *Taunus mons*
tur, si Catti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternũ discordant, circumgrederentur, *Cherusci*
legatos in urbem & obsides misere, decretusq; Pomponio triumphalis ho nos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminũ gloria præcel- lit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pelli- *Vannius Sue-*
tur regno, prima imperij ætate clarus acceptusq; populariḃus: mox diutur- *uorum rex*
nitatem in superbiã mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordijs circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermundurorũ rex, & Vangio ac *Iubilius Her-*
Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius quanquã sæpe oratus arma cer- *mundurorũ*
tantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugiũ promittens si pelle- *rex*
retur. scripsitq; P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionẽ ipsaq; *Vangio*
è prouincia lecta auxilia, pro ripa cõponeret subsidio uictis, & terrori aduer- *Sido*
sus uictores, ne fortuna elati, nostrã quoq; pacem turbarent. nam uis innu- mera Ligij, alieq; gentes aduentabãt, fama ditis regni quod Vannius xxx. *Ligij*
per annos prædationibus & uectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pe- dites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoq; ca stellis sese defensare, bellumq; ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis im- *Iazyges Sar-*
patiẽtes, & proximos per campos uagi, necessitudinẽ pugnæ attulere, quia *matæ*
Ligius, Hermundurusq; illic ingruebant. Igitur digressus castellis Vanni- us, funditur prælio, quanquã rebus aduersis laudatus, quod & pugnã ma- *Vannius fun-*
nu capessijt, & corpore aduerso uulnera excepit. Cæterũ ad classem in Da- *ditur*
nubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pan- nonia locati sunt. Regnũ Vangio ac Sido inter se partiti sunt, egregia apud nos fide: subiectis suone an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominatio nes multa charitate, & maiore odio postquã adepti sunt. At in Britannia *Britannia*
P. Ostorium proprætorẽ turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum *P. Ostorius*
hostibus, eo uiolentius quod nouum ducem exercitu ignoto, & cœpta hye me iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciã gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterũt, dissiectos consecta- tus, ne rursus cõglobarent, infensaq; & infida pax nõ duci nõ militi requiẽ permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq; castris Antonam & Sa- *Antona fl.*
brinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, ualida gens, nec *Iceni*
prælijs concussa, quia societatem nostram uolentes accesserant. hisq; aucto ribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegere septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quanquã sine robore legionũ sociales copias ducebat, perrũpere aggredit, & distributis cohortibus, turmas quoq; peditum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringũt aggerem, suisq; clausstris impeditos turbãt. Atq; illi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cõſciẽtia rebellionis & obſeptis effugijs, multa & clara facinora fecere. Qua
M. Oſtorius pugna filius legati, M. Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Cæterum clade
Icenorum cõpoſiti qui bellum inter & pacem dubitabãt, & ductus in Can-
gos exercitus. Vaſtati agri, prædę paſsim actæ, nõ auſis aciem hoſtibus, uel
ſi ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam uentũ haud procul
Hibernia inſ. mari, quod Hyberniã inſulam aſpectat, cum ortæ apud Brigantes diſcor-
Brigantes diæ retraxere ducem, deſtinationis certũ, ne noua moliret, niſi prioribus ſir
matis. Et Brigantes quidem paucis qui arma cœptabant interfectis, in reli-
Silures quos data uenia, reſedere. Silurum gens non atrocitate, non clementia mu-
tabat, quin bellũ exerceret, caſtriſq; legionũ premenda foret. Id quo prom-
Camulodunũ ptius ueniret, colonia Camulodunũ ualida ueteranorũ manu deducitur in
agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis ſocijs ad officia
Caractacus legum. Itum inde in Syluras ſuper propriã ferociam Caractaci uiribus con
fiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, ut cæteros Britan-
norum imperatores præmineret. Sed aſtu, tum locorũ fraude prior, ui mili
Ordouices tum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additisq; qui pacem noſtram
metuebant, nouiſsimum caſum experitur, ſumpto ad prælium loco, ut adi-
tus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc monti
bus arduis, & ſi qua clemẽter accedi poterant, in modũ ualli ſaxis præſtruit:
& præfluebat amnis uado incerto, cateruaq; maiorũ pro munimentis con-
ſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, mi-
nuendo metu, accendenda ſpe, aliſq; belli incitamentis. Enimuero Cara-
ctacus huc illuc uolitans, illum diem, illam aciem teſtabat, aut recuperandæ
libertatis, aut ſeruitutis æternæ initium fore: uocabatq; nomina maiorum,
qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum uirtute uacui à ſecuribus &
tributis, intemerata cõiugum & liberorũ corpora retinerent. Hæc atq; ta-
lia dicenti adſtrepere uulgus, gentili quiſq; religioni obſtringi, nõ telis, non
uulneribus ceſſuros. Obſtupefecit ea alacritas ducem Romanũ, ſimul obie-
ctus amnis, additum uallum, imminẽtia iuga, nihil niſi atrox & propugna-
Cuncta uirtu- toribus frequens terrebat. Sed miles prælium poſcere, cuncta uirtute expu
te expugna- gnabilia clamitare, præfectiq; ac tribuni paria differentes, ardorem exerci
bilia tus intendebant. Tum Oſtorius circumſpectis quæ impenetrabilia quæq;
peruia, ducit infenſos, amnemq; haud difficulter euadit. Vbi uentũ ad ag-
gerem, dum miſſilibus certabatur, plus uulnerum in nos, & pleræq; cædes
oriebantur. Poſteaquam facta teſtudine, rudes & informes ſaxorum com-
pages diſtractæ, parq; cominus acies, decedere Barbari in iuga montium.
Sed eò quoq; irrupere ferentarius grauisq; miles, illi telis aſſultantes, hi con
ferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla lori-
carũ galearumue tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterẽt, gladijs ac pilis legio-
nariorum, ſi huc uerterẽt, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea

uictoria

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uictoria fuit, captaq́; uxore & filia Caractaci, fratres quoq; in deditionẽ accepti. Ipse, ut fermè intuta sunt aduersa, cum fidem Cartimanduæ reginæ Brigantum petiuisset, uinctus ac uictoribus traditus est, nono post anno quàm bellum in Britannia cœptũ. Vnde fama eius euecta insulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiã quoq; celebrabatur, auebantq́; uisere, quis ille tot per annos opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suũ decus extollit, addidit gloriã uicto. Vocatus quippe ut ad insigne spectaculũ populus. Stetere in armis prętoriæ cohortes campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientulis phaleræ torquesq́;, quæq́; externis bellis quæsierat, traducta, mox fratres & coniunx & filia: postremo ipse ostentatus. Cæterorũ preces degeneres fuere ex metu. At non Caractacus aut uultu demisso, aut uerbis misericordiã requirens, ubi tribunali astitit, in hunc modũ locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerũ prosperarũ moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quàm captus uenissem: neq; dedignatus essem claris maioribus ortus, pluribus gentibus imperitans, fœdere pacem accipere. Præsens fors mea ut mihi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, uiros, arma, opes, quid mirum si hæc inuitus amisi? Nam si uos omnibus imperitare uultis, sequitur ut omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer, neq; mea fortuna, neq; tua gloria inclaruisset. & supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæsar ueniam ipsiq́;, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atq; illi uinclis absoluti, Agrippinam quoq; haud procul alio suggestu cõspicuam, ijsdem quibus principem laudibus gratijsq́; uenerati sunt. Nouum sanè, & moribus ueterum insolitum, fœminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neq; minus id clarum quàm cum Siphacem P. Scipio: Persem L. Paulus, & si qui alij uictos reges Populo Ro. ostendere. Censentur Ostorio triũphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue quod amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit, siue hostes miseratione tanti regis, acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorũ, & legionarias cohortes extruendis apud Siluras præsidijs relictas, circũfundunt. Ac ni cito uicis & castellis proximis subuentum foret, copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promptissimus quisq; manipulus cecidere. nec multo post pabulantis nostros, ipsasq́; missas ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit, nec ideo fugã sistebat, ni legiones præliũ excepissent. Earũ robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes tenui dãno, quia inclinabat dies. crebra hinc prælia, & sæpius in modum latrocinij: per saltus, per

Intuta, aduersa

Orõ Caractaci regis ad Claudiũ Cæs.

Agrippina in suggestu

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

paludes,ut cuicꝙ ſors,aut uirtus:temere,prouiſa:ob iram,ob prædam:iuſſu & aliquando ignaris ducibus,ac præcipua Silurum peruicacia,quos accẽde
Sycambri exciſi bat uulgata imperatoris Ro. uox:ut quondam Sycambri exciſi,ut in Galli/as traiecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorũ incautius populantes intercepere. Spoliaꝙ & captiuos largiendo, cæteras quoꝙ nationes ad defectionẽ tra/hebant,cum tædio curarũ feſſus Oſtorius conceſsit uita,lætis hoſtibus,tan quam ducem haud ſpernendum,& ſi non prælium,at certe bellum abſum/pſiſſet. At Cæſar cognita morte legati,ne prouincia ſine rectore foret, A.
A. Didius in Britanniam Didium ſuffecit. Is propere uectus,nõ tamen integras res inuenit,aduerſa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaꝙ & apud ho/ſtes eius rei fama,quo uenientẽ ducem exterrerent:atꝙ illo augente audita, ut maior laus compoſiti,uel ſi durauiſſent,uenia iuſtior tribueretur. Silures id quoꝙ damnum intulerant,lateꝙ perſultabant,donec accurſu Didij pel lerentur. Sed poſt captum Caractacum, præcipuus ſcientia rei militaris Ve
Venutius nutius è Iugantũ ciuitate,ut ſupra memoraui, fiduſꝙ diu, & Romanis ar/mis defenſus,cum Cartimandã reginã matrimonio teneret: mox orto diſ/ſidio,& ſtatim bello,etiam aduerſus nos hoſtilia inducrat. Sed primo tantũ inter ipſos certabat,callidisꝙ Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accenſi hoſtes, ſtimulante ignominia, ne fœminæ imperio ſubderentur, ualida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadũt: quod nobis præuiſum,& miſſæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neꝙ diſpari euentu pugnatum à legione cui Ceſius Naſica præerat. Nam Didius ſenectute grauis, & multa copia honorum,per miniſtros agere & arcere hoſtem ſatis habebat. Hæc, quan/quam à duobus Oſtorio Didioꝙ proprætoribus plures per annos geſta, coniunxi,ne diuiſa haud perinde ad memoriã ſui ualerent. Nunc ad tempo rum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito Coss. uirilis toga Neroni maturata,quo capeſſendæ Reip. habilis uideret. Et Cæ ſar adulationibus ſenatus ceſsit, ut uiceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atꝙ interim deſignatus proconſulare imperium extra urbem habe/ret,ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi,congiarium plebi:& ludicro Circenſium quod acquirendis uulgi ſtu/dijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphaliũ ueſte: tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriuſꝙ præſumeret. Simulꝙ qui centurionũ tribuno/rumꝙ ſortem Britanici miſerabãtur, remoti fictis cauſis,& alij per ſpeciem honoris:etiã libertorũ ſi quis incorrupta fide,depellit. Tali occaſione obuij inter ſe, Nero Britannicũ nomine,ille Domitiũ,ſalutauere. Quod ut diſcor/diæ initiũ, Agrippina multo queſtu,ad maritũ defert: ſperni quippe adop/

tionem

tionem,quęcꝙ cenſuerint patres,iuſſerit populus,intra penates abrogari:ac niſi prauitas tam infenſa docentiũ arceatur, eruptura in publicã perniciem. Commotus his quaſi criminibus Claudius, optimũ quemcꝙ educatorem filij exilio ac morte afficit:datoſcꝙ à nouerca, cuſtodiæ eius imponit. Non dum tamen ſumma moliri Agrippina audebat, ni prætoriarũ cohortiũ cura exoluereť Luſcius Geta,& Rufus Criſpinus, quos Meſſalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur diſtrahi cohortes ambitu duorũ, & ſi ab uno regerentur intentiorem fore diſciplinã aſſeuerante uxore,tranſfertur regimen cohortiũ ad Burrhum Afraniũ egregiæ militaris famæ,gnarum tamen cuius ſponte præficeretur. Suũ quocꝙ faſtigiũ Agrippina extollere altius,carpento Capitoliũ ingredi:qui mos ſacerdotibus, & ſacris Druidibus antiquitus cõceſſus, uenerationẽ augebat fœminæ: quã Imperatore genitam,ſororem eius qui rerum potitus ſit, & coniugem & matrem fuiſſe, unicũ ad hunc diem exemplum eſt. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, ualidiſsima gratia,ætate extrema (adeo incertæ ſunt potentiũ res) accuſatione corripitur, deferẽte Iunio Lupo ſenatore. Is crimina maieſtatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuiſſetcꝙ aures Cæſar,niſi Agrippinæ minis magis quàm precibus, mutatus eſſet,ut accuſatori aqua atcꝙ igne interdiceret. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Inſeſſum diris auibus Capitolium,crebris terræmotibus proruptę domus,ac dum latius metuitur, trepidatione uulgi, inualidus quiſcꝙ obtritus. Frugũ quocꝙ egeſtas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum queſtus:ſed iura reddentem Claudium,circumuaſere clamoribus turbidis,pulſumcꝙ in extremam fori partem urgebãt, donec militum globo,infeſtos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi non amplius ſu perfuiſſe conſtitit.magnacꝙ deûm benignitate,& modeſtia urbis rebus extremis ſubuentũ. At Hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infœcunditate laboratur,ſed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibuscꝙ & caſibus uita populi Romani permiſſa eſt. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberoſcꝙ exortum, Parthis quocꝙ ac Romanis grauiſsimorum inter ſe motuum cauſa fuit. Genti Parthorum Vologeſes imperitabat, materna origine ex pellice Græca,conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharaſmanes uetuſta poſſeſsione, Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus noſtris. Erat Pharaſmani filius nomine Rhadamiſtus,decora proceritate,ui corporis inſignis, & patrias artes edoctus, claracꝙ inter accolas fama. Is modicum Hyberiæ regnum ſenecta patris detineri ferocius crebriuscꝙ iactabat quàm ut cupidinẽ occultaret. Igitur Pharaſmanes iuuenem potentiæ promptæ,& ſtudio popularium accinctum uergentibus iam annis ſuis metuens, aliam ad ſpem trahere, & Armeniã oſtentare, pulſis Parthis,datã Mithri-

Burrhus Afranius

Druides

Vitellius accuſator

Incertæ potentium res

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dati à ſemet memorãdo: ſed uim differendam, & potiorem dolum quo incautum opprimerent. Ita Rhadamiſtus ſimulata aduerſus patrẽ diſcordia, tanquã nouercæ odijs impar, pergit ad patruũ, multaq; ab eo comitate in ſpeciem liberũm cultus, primores Armeniorũ ad res nouas illicit: ignaro & orante inſuper Mithridate, recõciliationis ſpecie aſſumpta, regreſſus ad patrem, qua fraude cõfici potuerit prompte nunciat, cætera armis exequenda. Interim Pharaſmanes belli cauſas confingit, prælianti ſibi aduerſus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti fratrem aduerſatum, camq; iniuriam excidio ipſius ultũ iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione ſubita territũ exutumq; campis Mithridatem cõpulit in caſtellum Gorneas, tutũ loco ac præſidio militum, quis Cælius Pollio præfectus, centurio Caſperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris q̃ machinamenta & aſtus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maxime gnara eſt. Ita Rhadamiſtus fruſtra uel cum damno tentatis munitionibus obſidium incipit Et cum uis negligeretur, auaritiã præfecti emercatur, obteſtante Caſperio, ne ſocius rex, ne Armenia donũ populi Romani ſcelere & pecunia uenderentur. Poſtremo quia multitudinem hoſtium Pollio, iuſſa patris Rhadamiſtus obtendebant, pactus inducias abſcedit, ut niſi Pharaſmanem bello abſterruiſſet T. Vinidiũ Quadratum præſidem Syriæ doceret quo in ſtatu Armeniæ forent. Digreſſu centurionis uelut cuſtode exolutus præfectus, hortari Mithridatem ad ſanciendum fœdus, cõiunctionem fratrũ, ac priorem ætate Pharaſmanem & cætera neceſſitudinũ nomina referens, quod filiam eius in matrimonio haberet, quod ipſe Rhadamiſto ſocer eſſet. Non abnuere pacem Hyberos, quanquã in tempore ualidiores, & ſatis cognita Armeniorum perfidia, nec aliud præſidij quàm caſtellum commeatu egenum, ne dubitaret armis quàm incruentas cõditiones malle. Cunctante ad ea Mithridate & ſuſpectis præfecti conſilijs quod pellicem regiam polluerat, inq; omnem libidinẽ uenalis habebatur, Caſperius interim ad Pharaſmanem peruadit: utq; Hyberi obſidio decedant expoſtulat. Ille propalam incerta, & ſæpius molliora reſpondens, ſecretis nuncijs monet Rhadamiſtum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij metces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, ſeq; præſidio abituros minitarent. Qua neceſſitate Mithridates diem locumq; fœderi accepit, caſtellóq; egreditur. Ac primo Rhadamiſtus in amplexus eius effuſus, ſimulare obſequium, ſocerum ac parentem appellare. Adijcit iuſiurandum, non ferro, non ueneno uim allaturum: ſimul in lucum propinquum trahit, prouiſum illic ſacrificium imperatum dictitans, ut dijs teſtibus pax firmaretur. Mos eſt regibus quoties in ſocietatem coeãt, implicare dextras pollicesq; inter ſe uincire, nodoq; preſtringere. Mox ubi ſanguis in artus extremos ſe effuderit, leui ictu cruorẽ eliciunt, atq; inuicem lambũt. Id

Machinamenta & aſtus oppugnationum ignara Barbaris

Mos regũ Armeniæ Hyberiæq;

fœdus

fœdus archanum habetur, quasi mutuo cruore sacratũ. Sed tunc qui ea uinc/ cula admouebat, decidisse simulãs genua Mithridatis inuadit, ipsumq; pro sternit: simulq; cõcursu plurium iniciuntur cathenę ac cõpedes, quod dede corum Barbaris trahebatur. Moxq; uulgus duro imperio habitũ, probra ac uerbera intentabat. Et erant contra qui tantam fortunæ cõmotionem mi serarentur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx cuncta lamentatione cõple bat. Diuersis & contectis uehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa ex/ quirerẽtur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusq; scelerib. paratus. uisui tamen consuluit, ne coràm interficerent. Et Rhadamistus quasi iurisiu randi memor, non ferrum, nõ uenenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & ueste multa grauiq; opertos necat. Filij quoq; Mithridatis quod cædibus parentũ illachrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithridatem, & regnum ab interfecto/ ribus obtineri, uocat consilium, docet acta, & an ulciscereturconsultat. Pau cis decus publicum curæ, plures tuta differunt, omnes scelus externum cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda, ut sæpe principes Ro/ mani eandem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum ani/ mis præbuerint. Potiretur Radamistus male partis, dum inuisus, infamis, quando id magis ex usu quàm si cum gloria adeptus foret. In hanc senten/ tiam itum. Ne tamen annuisse facinori uiderentur, & diuersa Cæsar præci/ peret, missi ad Pharasmanem nuncij, ut abscederet à finibus Armenijs, fi/ liumq; abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & deridiculo corporis iuxta despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, cum priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblecta/ ret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tanquã recuperaturus Ar meniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, absessu suorum, & incursantibus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum uenit, donisq; eius euectus, ultro regium insigne sumere cohortatur. Sumentiq; adest au/ ctor & satelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum, ne cæteri quoq; ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur, re/ bus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm ui, composuerat, cum redire in Syri/ am iubetur, ne initium belli aduersus Parthos existeret. Nam Vologeses ca/ sum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possess/ sam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias fratremq; Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum sine acie pulsi Hyberi: urbesq; Armeniorum Artaxata & Ti/ granocerta iugum accepere. Deinde atrox hyems, seu parum prouisi cõmea/ tus, & orta ex utroq; tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia: uacu amq; rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm antea,

Paucis decus publicũ curæ

Helui. Priscus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tanquã aduerſus defectores, & in tẽpore rebellaturos. Atq; illi quãuis ſeruitio ſueti patientiã abrumpunt, armisq; regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamiſto ſubſidiũ fuit, quàm pernicitas equorũ, quis ſecũ & coniugẽ abſtulit. Sed coniunx grauida, primam utcunq; fugam ob metum hoſtilem & mariti charitatem tolerauit. Poſt feſtinatione cõtinua, ubi quati uterus, & uiſcera uibrant, orare ut morte honeſta cõtumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo uirtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Poſtremo uiolentia amoris, & facinorum nõ rudis, diſtringit acinacem, uulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiã auferretur. Ipſe præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuuie, ſpirantem ac uitæ manifeſtam aduertere paſtores, & dignitate formę haud degenerẽ reputantes, obligant uulnus, agreſtia medicamina adhibent, cognitoq; nomine & caſu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica cura deducta ad Tiridatem, comiterq; excepta, cultu regio habita eſt. Fauſto Sylla, Siluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exilium agitur, quaſi finem principis per Chaldæos ſcrutaret. adnectebatur crimini Iunia mater eius, ut caſus prioris, nam relegata erat, impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idq; ad clemẽtiam trahebat Cæſar, qui ſtirpem hoſtilem iterum conſeruaret. Necq; tamẽ exuli longa poſthac uita fuit: morte fortuita, an per uenenũ extinctus eſſet, ut quiſq; credidit, uulgauere. De mathematicis Italia pellendis factum Senatuſcõſultum atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob anguſtias familiares ordine ſenatorio ſponte cederent, motiq; qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ ſeruis coniungerentur. Statuiturq; ut ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui conſenſiſſet, & qui nati eſſent pro libertis haberẽtur. Pallanti quem repertorẽ eius relationis ediderat Cæſar, prætoria inſignia, & centies quinquagies ſeſtertium cenſuit cõſul deſignatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio grates publice agendas, qui regibus Arcadiæ ortus, ueterrimam nobilitatẽ uſui publico poſtponeret, ſecq; inter miniſtros principis haberi ſineret. Aſſeuerauit Claudius contentũ honore Pallantem, intra priorem paupertatem ſubſiſtere. Et fixum eſt ære publico Senatuſconſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomẽto Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impoſitus, & cuncta malefacta ſibi impune ratus, tanta potentia ſubnixo. Sanè præbuerant Iudæi ſpeciem motus orta ſeditione, poſtq; cognita cæde Caij haud obtẽperatũ eſſet, manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atq; interim Felix intempeſtiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano

Furius Scribonianus

Mathematici Italia pellẽdi

Pallas

Felix

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Cumano,cui pars prouinciæ habebat,ita diuisis,ut huic Galilęorũ natio,Felici Samaritæ parerẽt,discordes olim & tum contemptu regentiũ minus cohercitis odijs. Igitur raptare inter se,immittere latronũ globos, componere insidias,& aliquando prælijs congredi,spoliacp & prædas ad procuratores referre. Hicp primo lætari:mox glíscente pernicie, cum arma militũ interficiẽtur,cæsi milites. Arsisséteq bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subueniisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum,quin capite pœnas luerent:Cumanus & Felix conctationẽ affe rebant, quia Claudius causis rebellionis auditis ius statuendi etiam de procuratoribus dederat.Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal quo studia accusantium deterrerentur. Damnatúscp flagitiorum,quæ duo deliquerãt,Cumanus, & quies prouinciæ reddita. Nec multo post agrestium Cilicum nationes,quibus Clitarum cognomentum, sæpe & aliâs cõmotæ,tunc Trosobore duce,montes asperos castris cepere. Atcp inde decursu in littora aut urbes,uim cultoribus ac oppidanis, ac plerunqp in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq ciuitas Anemuriensis, & missi è Syria in subsidiũ equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur,quod duri circum loci,peditibuscp ad pugnã idonei,equestre præli um haud patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus blandimẽtis aduersus plebem, fraude in ducem cum Barbarorum copias dissociasset, Trosobore paucisq primoribus interfectis,cæteros clementia composuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemcp Lyrin perrupto mõte,quo magnificentia operis à pluribus uiseretur, lacu in ipso nauale prælium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigijs & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremescp & undeuiginti hominum milia armauit,cincto ratibus ambitu,ne uaga effugia forent: attamen spacium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetúscp nauium prælio solitos.in ratibus prætoriarum cohortiũ manipuli turmæq adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ balistæq tenderentur. Reliqua lacus classiarij rectis nauibus obtinebant. Ripas & colles,ac montium edita in modũ theatri,multitudo innumera cõpleuit,proximis è municipijs,& alij urbe ex ipsa,uisendi cupidine,aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, necp procul Agrippina chlamyde aurata præsidere. Pugnatum, quanquam inter fontes, fortium uirorum animo:ac post multũ uulnerũ,occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit,haud satis depressi ad lacus ima uel media. Eocp, tempore interiecto altius effossi specus,& contrahendæ rursus multitudini, gladiatorũ spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositũ magna formidine cunctos affecit, quia uis aquarum prorumpens, proxima trahebat

Cumanus Clitæ Cilices

Inter lacũ Fucinũ & Lyrin amnẽ perrupt- tus mons

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bat,cõuulsis ulterioribus,aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis usa, ministrũ operis Narcissum incusat cupidinis, ac prædarũ. Nec ille reticet, impotentiã muliebrem nimiasq; spes eius arguẽs.

D. Iunio, Q. Auterio Coss. sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; studijs honestis, & eloquentiæ gloria nitesceret, causa Iliensium suscepta, Romanũ Troia demissum, & Iuliæ stirpis auctorem Aeneam, aliáq; haud procul fabulis uetera fecũdè exe-

Ilienses facti immunes cutus impetrat ut Ilienses omni publico munere soluerent. Eodem oratore Bononiensi Coloniæ igni hausta subuentum, centies sestertij largitione.

Bononiẽsis colonia Redditur Rhodijs libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis

Rhodij meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumq; Apamiensibus ter

Apamienses remotu cõuulsis, in quinquenniũ remissum. At Claudius sæuissima quæq; promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquinio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reuenerant, pauca repetũdarum crimina, cæterum magicas superstitiones obiecta bat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpessus, uim uitæ suæ attulit ante sententiã senatus. Tarquinius tamẽ curia exactus est, quod Patres odio delatoris, cõtra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno

Procuratorũ potestas sæpius audita uox principis, parem uim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus uideretur, Senatus quoq; consulto cautũ, plenius quàm antea & uberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Aegypto præsiderent lege agi, decretáq; eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per prouincias, & in urbe pleraq; cõcessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cum Sempronijs rogãtibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderẽt. Mariusq; & Sylla olim de eo uel præcipue bellarunt. Sed tunc ordinum diuersa studia: & quæ uicerant, publicè ualebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matthios posthac & Vedios, & cætera equitum Romanorũ prævalida no-

Liberti mina, referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibiq; & legibus adæquauerit. Retulit dein de immunitate Cois tribuenda. Multaq; super antiquitate eorum memorauit: Argiuos uel cum Latonæ parente, uetustissimos insulæ cultores: mox aduentu Aesculapij artem medendi illatam, maximéq; inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisq; ætatibus uiguissent. Quin etiam

Cois immunitas tributa dixit Xenophontẽ, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum. Precibusq; eius dandum ut omni tributo uacui in posterum Coi, sacram & tanti

dei

dei miniſtram inſulam colerẽt.neq; dubiũ haberẽt,multa eorundẽ in Pop. Rom.merita,ſociasq; uictorias potuiſſe tradi.Sed Claudius facilitate ſolita quod uni conceſſerat,nullis extrinſecus adiumentis uelauit.At Byzantij,data dicendi copia, cum magnitudinẽ onerum apud ſenatum deprecarentur, cuncta repetiuere,orſi à fœdere quod nobiſcum iecerant,qua tẽpeſtate bellauimus aduerſus regem Macedonũ,cui ut degeneri, Pſeudophilippi uocabulum impoſitum. Miſſas poſthac copias in Antiochũ, Perſen, Ariſtonicum,& piratico bello adiutum Antonium, Memorabantq; quæ Syllę aut Lucullo aut Pompeio obtuliſſent.Mox recẽtia in Cæſares merita quãdo ea loca inſiderẽt,quæ trãſmeãtibus terra mariq; ducibus, exercitibusq;, ſimul uehendo commeatui opportuna forent. Nanq; arctiſsimo inter Europam Aſiamq; diuortio Byzantium in extrema Europa poſuere Græci, quibus Pythium Apollinem cõſulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum eſt: quærerent ſedem cæcorum terris aduerſam.Ea ambage Chalcedonij monſtrabant, quod priores illuc aduecti,prætuiſa locorum utilitate peiora legiſlẽt.Quippe Byzantiũ fertili ſolo fœcũdoq; mari, quia uis piſcium in Pontum erumpens, & obliquis ſubter undas ſaxis exterrita, omiſſo alterius littoris flexu,hos ad portus defertur. Vnde primo quæſtuoſi & opulenti,poſt magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, anniten te principe qui Thracio Boſphoranoq; bello recens feſſos iuuandosq; retulit.Ita tributa in quniqueninum remiſſa. M.Aſilino, M.Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi cognitum eſt crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cœleſti arſere.Faſtigio Capitolij examẽ apum inſedit.Biformes hominum partus.Et ſuis fœtum editum,cui accipitrum ungues erant. Numerabatur inter oſtenta,diminutus omnium magiſtratuum numerus,quæſtore,ædili,tribuno, ac prætore, & conſule, paucos intra menſes defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina uocem Claudij,quam temulentus iecerat,fatale ſibi,ut coniugũ flagitia ferret,dein puniret,metuẽs,agere & celerare ſtatuit,perdita prius Domitia leuibus & mulie bribus cauſis:quia Lepida minore Antonia genita,auunculo Auguſto, Agrippinæ ſobrina prior,ac Gnei mariti eius ſoror, parem ſibi claritudinẽ credebat,Nec forma,ætas, opes multum diſtabant, & utraq; impudica, infamis,uinolenta,haud minus uitijs æmulabãtur quàm ſi qua ex fortuna proſpera acceperant.Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem prævaleret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animũ deuinciebat,truci contra ac minaci Agrippina,quæ filio dare imperium, tolerare imperitantẽ nequibat. Cæterum obiecta ſunt quod coniugiũ principis deuotionibus petiuiſſet,quodq; parum coercitis per Calabriam ſeruorũ agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduerſante Narciſſo,qui Agrippinam magis magisq; ſuſpectans, prompſiſſe

Byzantij

Pſeudophilippus

Byzantium

Byzantijs in quinquenniũ tributa remiſſa

Prodigia

Domitia

Nar.libertus

prompſiſſe inter proximos ferebatur, certã ſibi pernicie, ſeu Britannicus rerum, ſeu Nero potiretur. Verum ita de ſe meritum Cæſarem, ut uitam uſui eius impenderet. Conuictã Meſſalinam & Silium. Pares iterum accuſandi cauſas eſſe. Si Nero imperitaret Britannico ſucceſſore, nullum principi meritum, ac nouercę inſidijs domum omnẽ conuelli, maiore flagitio, & ſi impudicitiam prioris coniugis reticuiſſet: quanquam ne impudicitiã quidẽ nunc abeſſe, Pallante adultero, ne quis ambigat, decus, pudorẽ, corpus, cuncta regno uiliora habere. Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari, modo ad deos, modo ad ipſum tendere manus, adoleſceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulciſceretur. In tanta mole curarum Claudius ualetudine aduerſa corripitur, refouendiſq; uiribus mollitie cœli & ſalubritate aquarũ, Sinueſſam pergit. Tum Agrippina ſceleris olim certa & oblatę occaſionis propera, nec miniſtrorum egens, de genere ueneni conſultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderet: ſi lentum & tabidum delegiſſet, ne admotus ſupremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorẽ filij rediret. Exquiſitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex talium, uocabulo Locuſta, nuper ueneficij damnata, & diu inter inſtrumẽta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum uirus, cuius miniſter è ſpadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus. Adeóq; cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum ſcriptores prodiderint, infuſum delectabili cibo boletorum uenenum, nec uim medicaminis ſtatim intellectam, ſocordiáne Claudij an uinolẽtia, ſimul ſoluta aluus ſubueniſſe uidebatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebantur, ſpreta præſentium inuidia, prouiſam iam ſibi Xenophontis medici conſcientiam adhibet. Ille tanquam niſus cuomentis adiuuaret, pinnam rapido ueneno illitam faucibus eius demiſiſſe creditur, haud ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum prẽmio. Vocabatur interim ſenatus, uotaq; pro incolumitate principis conſules & ſacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis ueſtibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primum Agrippina uelut dolore uicta & ſolatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, ueram paterni oris effigiem appellare, ac uarijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoq; & Octauiam ſorores eius attinuit. & cunctos aditus cuſtodijs clauſerat, crebroq; uulgabat, ire in melius ualetudinẽ principis, quo miles bona in ſpe ageret, tempusq; proſperum ex monitis Chaldæorũ attentaret. Tunc medio dici, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repente diductis, comitãte Burro Nero egreditur ad cohortẽ quæ more militiæ excubijs adeſt. ubi monente Præfecto, feſtis uocibus exceptus, indit lecticæ. Dubitauiſſe quoſdã ferũt reſpectãtes, rogitãtesq; ubi Britannicus eſſet: mox nullo in diuerſum auctore, quæ offerebantur

Locuſta uenefica

Boletorum cibus

Xenophon medicus

Claudius ueneno perit

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rebantur ſecuti ſunt. Illatusq; caſtris Nero, & cõgruentia tempori præfatus promiſſo donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator conſalutatur. Sententiam militũ ſecuta Patrum conſulta. Nec dubitatum eſt apud prouincias. Cœleſtesq; honores Claudio decernuntur, & funeris ſolenne perinde ac diuo Auguſto celebratur æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Teſtamentum tamen haud recitatum, ne antepoſitus filio priuignus, iniuria & inuidia animos uulgi turbaret. *Nero ſaluta tur Impe rator*

FINIS XII LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM TERTIVM CASTIGATIONES.

IXITVM irritauerit.) Sæpe exitum uſurpat pro morte. Vt in calce libri 15. de Nerone. Quod clàm ad omen ac dolum ſui exitus uerteret. Sic enim illic legendũ putamus. Lib. 18. Exitu demum Neronis, poſitis odijs in medium conſulere. Et paulo poſt. Vario ſuper exitu eius rumore. Eodem libro Sanè ante utriuſq; exitum. *Exitus pro morte*

Et pari in ſocietate potentiaq; cõcordes.) Caſtigauimus. Et pari in ſocietate potentia concordes. Expone pari potentia, in ſocietate.

Quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans.) Pro genitiuo malæ reposuimus ablatiuũ malis. Coniungit aũt nonnunq; duo adiectiua, ut hic cũctis malis cupidinib. Et li. 16. de Oſtorio. Multa militari fama. Alijs itẽ locis cõplurib.

Ac conſulto ambiguus.) Lectio ſcripti codicis. Aut conſultò ambiguus. De

Capeſſendi egregij imperij.) Melius illic. Capeſſendi egregiè imperij. Sicq; nos emendauimus. (Tiberio loquitur.

Vt aſtaret abditis à tergo foribus.) Expone, ita ut aſtaret abditis à tergo forib. quanquã illic legitur additis, Tanquã propter ipſam factæ ſint additæq; fores.

Pluraq; in ſumma fortuna auſpicijs & conſilijs, quàm telis & manibus geri.) Scribendum, Pleraq; in ſumma fortuna auſp. & conſ. q; t. & manibus geri. Ecliptica oratio eſt. nam aduerbium magis, aut potius ſubauditur. Hoc loquendi genere ſæpenumero Tacitus utitur. Lib. 14. Deniq; ſi rebus conducat, libẽs quàm coactus acciret dominã. Lib. 19. de Flauianis, Ne ſuas quidem legiones opperiebantur, ut prædæ quàm periculorum ſocias. Lib. 20. de rege Ptolemæo. Vbi ſecuritas redijt, uoluptatum quàm religionũ appetens. In libello De Germanis. Cedereloco, dum modo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur.

Daturum planè documentum.) Datum, habet exemplar Budenſe. Quaſi dicas, obiectum documentum ſiue oblatum experimentũ, per iſtud bellum quod tum inſtabat. Sed magis quadrat, daturum.

Si ducem.) Caſtigauimus, & ſi ducem. Subauditur, daturum documentum.

Etiam ſpecie inanium ualidus.) Ante dixit, Corpore ingens, quur hic rurſum ſubdit, etiam ſpecie. Budenſe uolumen habet, ſpe inanniũ. Lego, ſpe aut ſpei animum ualidus, Hoc enim melius placet, quàm ſpe immani ualidus.

Quod ne diutius externis ſpectaculo eſſet.) Pronomen quod poteſt abeſſe. & quidam in exemplari ſcripto ſuperne adiecerat. Tum ponendum punctũ poſt iurgium, & ſubaudiendum uerbum, eſt.

p Cauſa

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Cauſa iactandi ingenij.) Addidimus uel particulam hic non ocioſam, uel cauſa iactandi ingenij.

Ignara matre, dein fruſtra obtinente.) Scripſimus, obnitente.

Senecæq; permitteret.) Malim, ſe Senecæq; permitteret.

Quæ prima ætas, & ſumma forma expeterent.) Repoſuimus, ſumma fortuna. Item, orabantq; cauere inſidias mulieris. Vbi potius legendum caueret.

Miſitq; domum matri.) Scribendum, donum matri.

Sanè pepigerat Pallas, ne cuiuſq; facti in præteritum interrogaretur.) Emendauimus, ne cuius facti. Alioqui ſtare poterat cuiuſquam facti. Paulopoſt uocabulum inrita ſic erat raſum, ut nemo ſciret, an pro irrita facinora legendum foret, inita facinora, ſi modo Latine dicitur inire facinus.

Quo euolutũ eum ſede patria rebusq; ſummis ſignificabatur.) In codice ſcripto legitur, ſede patria rebus ſummis ſignificabatur. Appoſitiue.

Quod rumorem reſpiciunt.) Hic particulam dum inſeruimus, & ſecuritatem uertimus in ſecuritate. Quod dum rumorem reſpiciunt, dum parãt defenſiones, ſecuritate morarentur, id eſt ob ſecuritatem.

Promittentibus dein tam præcipitem necem quaſi ferro urgeretur.) Scripſimus, quàm ſi ferro urgeretur.

Affundo Frigida in aqua infunditur uenenum.) Emendauimus affunditur uenenum. Et eſt elegans uerbum affundo lib. 5. de Phœnice aue. Eiq; uim genitalem adfundere. Lib. 21. Vbi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.

Trepidatur à circumſedentibus.) Repoſuimus, Trepidatũ à circumſedentib. Subauditur eſt. Mox, prouiſo ante funebri apparatu. Scripſimus funebri paratu. Item. Antiquas fratrũ diſcordias, & inſociabile regnũ exiſtimãtes, pro æſtimãtes.

Crebris ante exitiũ diebus illuſum eſſe pueritiæ Britannici Neronem.) Correximus, illuſiſſe puericiæ Britannici Neronem. Hoc eſt intuliſſe ſtuprum. Et ſequitur, ſtupro prius quàm ueneno pollutum.

Præceps effundere Neq; laudationibus, aut pompa detinere.) In codice Budenſi legitur additũ, preces effundere. Quam clauſulam opinor ſic emendandam, ut præceps effundere legamus, ſubaudiendo funus è ſandapila, aut loculo, quod alioqui non ſine cærimonijs deponi in rogum ſolebat.

Et tanto magis fouendum.) Illic deeſt & particula. Legitur. Reliquas ſpes in Rep. ſitas. Tanto magis fouendum.

Quæ ut coniugi imperatoris ſoli, tum & ut matri ſeruabãtur.) Lectio regij codicis. Quæ, ut coniugi imperatoris ſolitum, ut matri ſeruabantur. Quidam muta

Amore an odio incertum.) Illic, Amore an odio in- (rat ut in ita.

certas. Expone, incertas, amore an odio, adirent eam.

Inſignis genere, forma, laſciuia.) Correximus, forma laſciua.

Intendere Luxus principis intendere.) Nos luxus mutauimus in luſus. Intendere ſignificat hic adiuuare augereq;.

Nos conſenſum autorum ſecuturi quæ diuerſa prodiderint.) Illic legitur, qui diuerſa prodiderint.

Deinde & à Burro.) Particulam & ſuſtulimus, ſicut mox. Et Agrippina, eadem particula deleta ſcripſimus tantum. Agrippina ferociæ memor. Paulopoſt. At exiſtat, ex at fecimus, aut.

At Syllana in exilium acta.) Vocabulum extremum deeſt in ſcripto libro.

Manifeſtus uanitatis Qui per nuptias Antonię, gener erat.) Melius ſcribas, cui per nup. ant. g. erat.

Et tum uanitatibus manifeſtus.) Caſtigauimus. Et tum uanitatis manifeſtus.

Hoc autem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Hoc autem ſermonis genere ſæpe Tacitus utitur. Vt lib. 12. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuuie, ſpirantem ac uitæ manifeſtam aduertere paſtores. Hoc ipſo libro, Ac criminũ manifeſtos merito ad ſeruitutem retrahi, ut metu coerceantur, quos beneficia non mutauiſſent. Lib. 14. Supremis teſtamenti uerbis ambitionis manifeſtus. Lib. 15. Atq; ipſe mœſtus & magnæ cogitationis manifeſtus erat. Et infra. Non quia coniurationis manifeſtum cõpererat. Et paulo poſt. Sed uerba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus.

Nec tam grata Pallantis innocentia.) Sincerior regij codicis lectio, Nec grata Pallantis innocẽtia quàm grauis ſuperbia fuit. Vt ſit eclipſtici generis oratio. Sub audiẽ enim aduerb. magis aut tã. Paulo poſt, illic legiẽ, ut miles theatrali lic. n. p.

Et ore præferret.) Habet Budenſe uolumen. Et fore ſe Cæſarem præferret. Lego, ore ſe Cæſarem præferret.

Iulius quidem Montanus.) Particula quidem illic non legitur.

Quia uim tentantẽ acriter repulerat.) Exemplaris ſcripti lectio, qui auia temptantem. Lego, quia ui attentantem acriter repulerat. *Quia ui attentantem acriter repulerat*

Deinde agnitum orauerat.) Illic ſcriptum eſt. Deinde adagnitũ orauerat. Vt poſsit adagnoſco cuipiam dictum uideri ſicut Adalligo Plinius protulit. Sed arbitror primo fuiſſe ſcriptũ adgnitus more uetuſto, quod interpretans aliquis aſcripſerit agnitus. Vnde poſtea conflatum adagnitus. *Adagnitus*

Si à læſis ualidius ageretur, arma inferrent.) Scripſimus, inferebant.

Donec diſcordi populo & grauioris motus terrore.) Nos repoſuimus, ex grauioris motus terrore.

Perſcripſere tamen conſenſum ſenatus.) Miror illic eſſe in conſenſum. Mox non eſt, ui ne an æquo, ſed tantum, ui an æquo.

Quos beneficia non commutauiſſent.) Emendauimus, mutauiſſent.

Si ſepararentur libertini.) Scripſimus, ſi ſeparentur.

Medio tempore cõtradicerent.) Illic eſt, Medio temporis. Sic & Libro proxime ſequenti. Medio temporis tantũ honorũ atq; opum in me cumulaſti. Itaq; & nos ſcripſimus hic, Medio temporis. Mox repoſuimus, Obultronium Sabinum. *Medio temporis*

Veneno damnationẽ anteuertit.) Habet exemplar ſcriptũ, anteijt. Quo uerbo alibi quoq; Tacitus utitur. Vt libro tertio. Poſtremo ſuaſmetipſe ſpes anteire parat. Sic enim eum locum emendandum cenſemus, ubi uulgo perperã legitur, antecreparat, pro anteire parat. Infra pro quadrigeni nummi, illic quadringenti. *Anteijt*

Aut procurator in prouincia obtineret ſpectaculum gladiatorum.) Reſtituimus locum, qui prouinciam obtineret.

Ac ſuperſtitionis externæ rea.) Forte Chriſtianã pietatẽ intelligit. nam apparet ſanctã mulierem fuiſſe Pomponiã Græcinã. Tacitus loquitur ut ethnicus.

Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriã uertit.) Et hic uertit uſurpat abſolute. *Ad gloriam uertit*

Tanquam inſonti periculum feciſſent.) Latine dici facere periculũ alicui pro adducere in periculum, indicat locus alter lib. 16. Vbi inquit. Fregitq; annulum, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula. Alioqui maluiſſem hic legere, faceſsiſſent periculum, à faceſſo uerbo. Quemadmodũ libro primo loquitur de Romano Hiſpone. Mox clariſsimo cuiq; periculum faceſsit. Item lib. 20. Qui perinde diues ac eloquentia clarus, nulli unquã ſub Nerone periculum faceſsiſſet. Quin uſurpat pecuniæ periculum facere, pro iacturam facere. Lib. 14. Auxitq; patrũ honorem ſtatuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. *Inſonti periculũ faceſsiſſent* *Faceſſere periculum alicui*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Simul *init* consulatum Valer. Messala.) Scripsimus, Simul *iniit*.

Prolatatum bellum Mollibus adhuc initijs prolatũ inter Parthos Rom.) Restitui prolatatũ. nam etiam alibi Tacitus noster hoc utitur uerbo. Lib. 5. Sed ubi diẽ ex die prolatabãt. Libro 15. Interim cunctantibus prolatãtibusq; spem ac metũ. Lib. 18. Seu domũ

Prolatare extruere, seu prolatare agros. Lib. 19. Sed omnem prolationẽ ut inimicã uictoriæ suspectabãt. Vsurpatur et Liuio. Paulopost. Ac libertate ignora illuc. Malim, Truncis brachijs reciderent.) Mutaui reciderent in deciderent. (illic.

Extrahere Plura famã q; pugna exterrere.) Codex Budensis habet, extrahere. Vt de tẽpore sit intelligẽdũ. Et præcedit, eludere huc & illuc uolitãs. Itaq; castigaui locũ. Vt dolus patraretur.) Mihi magis arridet quod illic legit, ut dolus pararetur. Nam equiti sagittarum usu exercito.) Non erat hic opus adijcere particulam nam, quæ non est in exemplari scripto.

Cognomẽto uallandũ.) Illic legit, Volandũ, tanq; id sit castelli cognomẽtum. Sinistro sexta insedebat.) Castigaui, incedebat. Mox, productiore cornu, scripsi, productior cornu.

Et diuersos consectari posset.) Illic scriptum diuersa. Nec magnopere refert utro modo legas. Diuersum usurpat pro diuiso. Sic & alibi.

Quis diuina colerẽt.) Reposui, colerentur. Item paulopost. An grauius existi-

Quàm ueterem ac olim partam dignationem.) Quid si le- (mandum. gas. Quàm ueterem adeo partam dignationem subitæ felicitati submittere.

Aut uersa.) Hæ duæ dictiones nõ sunt in codice Budensi, qui sic habet. Nec deerant qui hæc ijsdem uerbis in deterius Senecæ deferrẽt. Nec erat opus lectionem ueterem hic interpolare. Et infra. Octauius contra modo conqueri, illic tantum est, Octauius contra conqueri.

Libidine sepositа.) Malim libidini sepositа. Mox affuit quispiam que particulam, Conueneratq;, quum illic legatur tantum, Conuenerat quosdam.

Et lege Cornelia de sicarijs condemnatur.) Scripti codicis lectio. Et lege de sicarijs condemnatur. Arbitror additam dictionem è margine receptam in contextum. Alibi tamen addit.

Huic mulieri cuncta alia fuere.) Forte affuere. Paulopost, scripsimus, potentiam ei adijceret.

Ibi concessam dictitans nobilitatem.) Volumen Matthiæ Coruini. Vbi concessam dictitaret nobilitatem. Legerim. Vbi concessam dictitarent nobilitatem. Expone, Vbi uota omnium & gaudia felicium dictitarent cõcessam nobilitatem atq; pulchritudinem. Nam connectentes particulas sæpe Tacitus omittit.

Ibi se summa fortuna dignã uisere.) Lego. Ibi se summa fortuna digna uisere.

Quas diuersas senatorius ordo plebsq; ad senatum miserant.) Vocabulũ senatorius non est in codice Budensi. Mox. Ad saxa, & minas. Illic, ad saxa, ad minas.

Quibusq; alijs Romana cõtinent.) Apparet ex scripto lib. legẽdũ, cõtinerent.

Suadere dissuadere licere patribus.) Emendauimus. Suadere dissuadereue li-

Necessitates Plerasq; uectigalium societates.) Malim, necessitates. (cere patribus. Sic enim in libro primo legitur. Quantum ciuiũ sociorumq; in armis, quot classes, regna, prouinciæ, tributa aut uectigalia, & necessitates ac largitiones, quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus.

Acri etiam populi Romani libertate.) Particulam tum hic addidimus. Acri etiam populi Romani tum libertate.

Vt ratio quæstuum & necessitas irrogationum inter se congruerent.) Correxi locum, ut ratio quæstuum & necessitas erogationum int. se cong.

Et quæ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Et quæ alia ex auctionibus illicitis nomina publicani inuenerant.) Repoſuimus. Et quæ alia exactionibus illicitis n.p.i. Dandi caſu dictum.

Qui proconſulare imperium illic habuerunt. Scripſi, habuerant.

Quorum ambitum euaſerat.) Emendauimus, Quorum ambitu euaſerat.

Peruulgatis triumphi inſignibus.) Hoc eſt, quæ iam nimium frequentia com-

Moſſelamq; atq; Ararim.) Scripſimus, Mo- (muniaq; eſſe cœperant.
ſellam atq; Ararim. Mox eſt illic, itineris pro itinerum.

Deterrendo Vetere.) Malim Veterem. Exemplar ſcriptũ habuit, Veteres.

In ſtudiaq; Galliarum affectaret.) Et hic malim legere. Ne legiones alienę pro-uinciæ inferret, ſtudiaq; Galliarum affectaret. Niſi quis potius arbitretur ſcribendum, incuſtoditaq; Galliarum affectaret.

Maloríge.) Hic Teutonice uocatus fuit Malrich. Vnde Am. Marcellino Ma-

In qua tum Germanici regnabant.) Legendũ forte, nutu (larichi uocabulũ. Germanici: aut, iuſſu Germanici.

Iamq; fixerant domos.) Caſtigauimus indidem. Iamq; finxerant domos. Sic in libello de Germanis. Quia & domos, inquit, fingũt, & ſcuta geſtant. Mox eſt illic. Atq; patrium ſolum exercebant.

Nullos mortaliũ armis aut fidei ante Germanos eſſe exclamãt.) Repoſuimus,

Et bona æmulatiõe.) Non dubito quin Tacitus ſcripſerit, (armis aut fide. bona æmulatio, contra librario ne ſyllabam à proxima dictione Nero perperam mutuante. Proinde ſcripſimus. Quod comiter à uiſentibus exceptum, quaſi im- *Bona æmulatio*
petus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Ro.

Eoſdem agros Anſibarij occupauere.) Marcellinus lib. 20. de Iuliano Cæſare *Anſibarij*
In limitem, inquit, Germaniæ ſecundæ eſt egreſſus, omniq; apparatu quẽ flagitabat inſtans negocium cõmunitus, Toxandro oppido propinquabat. Rheno deinde tranſmiſſo, regionem ſubito peruaſit Francorum, quos Anſuarios uocant, incertorum hominum, licentius etiam perſcrutantium extima Galliarum. Hactenus ille. Vocat igitur Anſuarios u pro b, quos Tacitus Anſibarios. Vt hinc ualidum meæ cõiecturæ ſit argumentum Francos è Chaucis prodiſſe. Nam aperte tradit hoc loco Tacitus Anſibarios à Chaucis pulſos. Igitur generale Francorũ nomen, & forte recentius, multas nationes proprijs adhuc appellationibus diſtinctas complectens. Sicut & Sueuorum plurimis olim commune.

Quæ ſunt uacuæ.) Emendauimus. quæq; uacuæ ſint.

Solem inde reſpiciens.) Illic legitur. Solem deinde deſpiciens. Legerim. Solem dein aſpiciens. Infra eſt, quàm ſe paterentur.

Deeſſe nobis terra uiua, in qua moriamur.) Hunc locum non ſolum in uulgatis æditionibus, uerumetiã in manuſcripto uolumine deprauatũ ac mutilum, ſic audacter reſtitui, meum ſecutus iudicium. Deeſſe nobis terra in qua uiuamus, in qua moriamur non poteſt. Id uerbum in priori parte etiam ſubauditur.

Igitur aſsiſtentibus hijs.) Correximus. Igitur abſiſtentib. hijs. ſ. Tencteris. Nã *Abſiſtens*
abſiſtendi uerbũ etiã alibi Tacitus uſurpat. Vt lib. 2. Aut ille abſiſtit. Lib. 19. Stan- *Abſiſtere*
tem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere ut abſiſteret. Lib. 20. Et miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem ut abſiſteret bello.

Et cæteris quoq; aliena pericula deſerentibus.) Quoq; coniunctio non eſt in libro regio. Nam & hic pro etiam exponendum. Quod autem illic defendentibus legitur ſtare non poteſt, niſi quis periculo ſcribat.

Super libidine cuncta armis agendi.) Emendauimus. Super libidinem, id eſt, præter libidinem. quod ſermonis genus Tacito familiare.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ex contrarijs inter se elementis.) Deleuimus præpositionem ex.

Et minæ quidē hostiles in ipsos uertebant.) Quid si Tacitus scripsit, in ipsos uertebant, absolute, non uertebantur.

Sed ciuitas Iuhonum.) Scripsi, sed ciuitas Bibonum, argumento uetustissimæ inscriptionis ad Sanduuetzerū, DIIS — VICANI BIBENSES D. S. P. Ni fallor ad Nicrum sunt uersus Decimates agros à Tacito cōmemoratos in De moribus & populis Germanorum. Ciuitatem uocat totum tractum Bibensem multis uicis & una ista colonia insignem. Bebenhusiū & Bebelinga nō multum abludere uidentur.

Aut quo alio humore niterentur.) Forte, reniterentur.

Vsu & uiliori polluta.) Habet codex Budensis tantum, usu polluta, quam lectionem secuti sumus.

Quæ nuper octingentos & quadraginta ante annos Remi Ro.) Exemplar manuscriptū habet, quæ supra octingētos & quadraginta ante per annos Remi. Quid si legas, quæ supra octingētos & quadraginta annos perennās, Remi Romulicp infantiam texerat. Perennans, hoc est, continue edurans.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XIII

Iun. Sillani mors

Pecus aurea

PRIMA nouo principatu mors Iunij Sillani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolū Agrippinæ paratur, non quia ingenij uiolentia exitum irritauerit, segnis & dominationibus alijs fastiditus, adeo ut C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: uerum Agrippina fratri eius L. Sillano necem molita ultorē metuebat, crebra uulgi fama, anteponendū esse uix dum pueritiā egresso Neroni, & imperiū per scelus adepto, uirum ætate cōpositā, insontē, nobilem, & quod tunc spectaret, è Cæsarū posteris. quippe & Sillanus D. Augusti abnepos erat. hęc causa necis: ministri fuere P. Celerius eques Romanus & Elius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. Ab ijs proconsuli uenenū inter epulas datū est, apertius cp ut fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinā rettuli, aspera custodia, & necessitate extrema, ad mortem agit inuito principe, cuius abditis adhuc uitijs per auaritiā ac prodigentiam mire cōgruebat, Ibaturcp in cædes nisi Afranius Burrus, & Anneus Seneca obuiā issent. Hi rectores imperatoriæ iuuētæ, & pari in societate potentia cōcordes, diuersa arte ex æquo pollebāt. Burrus militarib. curis, & seueritate morū, Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honesta, iuuantes inuicem, quo facilius lubricā principis ætatē si uirtutem aspernaret uoluptatibus concessis retinerent. Certamen utricp unū erat contra ferociā Agrippinæ

Narcissus ad mortē actus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pinæ,quæ cunctis malis dominatiõis cupidinib. flagrans, habebat in partibus Pallantem,quo auctore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosa semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingeniũ,& Pallas tristi arrogãtia modũ liberti egressus,tædiũ sui mouerat. Propalã tamen omnes in eam honores cumulabant, signumq; more militiæ petẽti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores flaminium Claudiale,simul Claudio censoriũ funus,& mox consecratio. De funeris laudationem eius princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis,consulatus,ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipse & cæteri. Liberaliũ quoq; artium cõmemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Post q; ad prouidentiam sapientiamq; flexit, nemo risui tẽperare, quanquam oratio à Seneca composita multum cultus præferret:ut fuit illi uiro ingenium amœnum & temporis illius auribus accomodatum. Adnotabant seniores,quibus otium est uetera & præsentia contendere, primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem alienæ facũdiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto prõpta ac profluens,quæ deceret principẽ eloquentia fuit. Tiberius artem quoq; callebat,qua uerba expenderet,tum ualidus sensibus aut cõsulto ambiguus. Etiam C. Cęsaris turbata mens uim dicendi nõ corrupit. Nec in Claudio quoties meditata differeret,elegantiã requireres. Nero puerilib. statim annis uidum animum in alia detorsit. Cęlare & pingere,cantus aut regimẽ equorum exercere. & aliquãdo carminibus pangendis,ineſſe sibi elemẽta doctrinæ ostendebat. Cæterum peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum,& consensu militum præfatus, cõsilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentã armis ciuilibus, aut domesticis discordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem ultionis afferre. Tum formã futuri principatus præscripsit,ea maxime declinans,quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negociorum omnium iudicẽ fore,ut clausis unam intra domũ accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in penatibus suis uenale,aut ambitioni peruium: discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi Patrum aditum præberent,se mandatis exercitibus consulturũ. Nec defuit fides. Multaq; arbitrio senatus constituta sunt, Nequis ad causam orandã mercede aut donis emeret. Ne designatis quidẽ quæstoribus edẽdi gladiatores necessitas esset. Quod quidẽ aduersante Agrippina tanq; acta Claudij subuerterent, obtinuere patres,qui in palatiũ ob id uocabant,ut astarct abditis à tergo foribus uelo discreta,qd uisum arceret,aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorũ causam gẽtis apud Neronẽ orãtibus,ascẽdere suggestũ imperatoris, & præsidere simul parabat, nisi cęteris pauore defixis Seneca admonuisset,

Fluminium Claudiale

An. Seneca

Nero facũdiæ alienæ egens

Iul. Cæsar

Augustus

Tiberius

C. Cæsar

Claudius

Nero curiam ingreditur

uenienti matri occurreret. Ita ſpecie pietatis, obuiã itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupiſſe rurſum Parthos, & rapi Armeniã allatũ eſt, pulſo Rhadamiſto, qui ſæpe regni eius potitus, dein profugus, tũ quoq; bellum deſeruerat. Igitur in urbe ſermonũ auida, quẽ admodũ princeps uix ſeptemdecim annos egreſſus, ſuſcipere eam molem aut propulſare poſſet: quod ſubſidium in eo qui à fœmina regeretur: num prælia quoq; & oppugnationes urbiũ, & cætera belli per magiſtros adminiſtrari poſſent, inquirebant. Contra alij melius eueniſſe dixerũt, quàm ſi inualidus ſenecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores uocaret, ſeruilibus iuſsis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experiẽtia cognitos, & imperatori quantũ ad robur deeſſe? cum octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæſar Octauius ciuilia bella ſuſtinuerint. Pleraque in ſumma fortuna auſpicijs & conſilijs q̃ telis & manibus geri. Daturum planè documentũ, honeſtis an ſecus amicis uteretur, & ſi ducem amota inuidia egregium, quàm ſi pecunioſum & gratia ſubnixum per ambitum deligeret. Hæc atq; talia uulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quęſitam ſupplendis Orientis legionibus admouere, legionesq; ipſas propius Armeniã collocari iubet. Duosq; ueteres reges Agrippam & Iocchũ expedire copias, quis Parthorũ fines ultro intrarent, ſimul pontes per amnẽ Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Ariſtobulo, regionem Sophenem Sohemo cum inſignibus regijs mandat. Exortusq; in tẽpore æmulus Vologeſo filius Vardanes. Et abſceſſere Armenia Parthi, tanquã differrent bellum. Sed apud ſenatum omnia in maius celebrata ſunt, ſententijs eorum qui ſupplicationes & diebus ſupplicationum ueſtem principi triumphalem, utq; ouans urbem iniret, effigiesq; eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in templo cenſuere, præter ſuetam adulationẽ læti, quod Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ prępoſuerat. Videbaturq; locus uirtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciã Syriam, & legatum eius Quadratum Vinidium remaneret, par ciuium ſociorumq; numerus Corbulonj eſſet, additis cohortibus aliſq;, quæ apud Cappadociam hyemabant. Socij reges prout bello cõduceret, parere iuſsi, Sed ſtudia eorum in Corbulonem promptiora erant, qui ut famæ inſeruiret, quæ in nouis cœptis ualidiſsima eſt, itinere propere confecto, apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progreſſum, ne ſi ad accipiendas copias Syriam intrauiſſet Corbulo, omnium ora in ſe uerteret, corpore ingens, uerbis magnificus, & ſuper experientiã ſapientiamq;, etiam ſpe inanium ualidus. Cæterum utercq; Vologeſem regem nuncijs monebant, pacem quàm bellum mallet, datisq; obſidibus, ſolitã prioribus reuerentiã in populum Romanũ continuaret. Et Vologeſes quo bellum ex æquo modo pararet, an ut æmulationis

In nouis cœptis ualidiſsima fama

lationis ſuſpectos per nomẽ obſidũ amoueret, tradit nobiliſsimos ex fami/
lia Arſacidarum. Accepitq; eos cẽturio Hoſtorius ab Vinidio miſſus, for/
te priore de cauſa adito rege. Quod poſtq; Corbuloni cognitũ eſt, ire præ/
fectum cohortis Arrium Varum, & recipere obſides iubet. Hinc ortũ inter
præfectũ & centurionẽ iurgiũ, ne diutius externis ſpectaculo eſſet, arbitriũ
rei obſidibus legatisq; qui eos ducebant, permiſſum. Atq; illi ob recentem
gloriã, & inclinationẽ quandam etiã hoſtium, Corbulonem prætulere, Vn
de diſcordia inter duces, querente Vinidio prærepta quæ ſuis cõſilijs patra/
uiſſet: teſtante contra Corbulone nõ prius conuerſum regem ad offerẽdos
obſides, quàm ipſe dux bello delectus, ſpes eius ad metum mutaret. Nero
quo cõponeret diuerſos, ſic euulgari iuſsit: Ob res à Quadrato & Corbulo
ne proſpere geſtas laurum faſcibus imperatorijs addi. quæ in alios conſules
egreſſa, coniunxi. Eodem anno Cæſar effigiem Gn. Domitio patri, con/
ſularia inſignia Aſconio Labeoni, quo tutore uſus erat, petiuit à ſenatu, ſibi/
que ſtatuas argẽto uel auro ſolidas, aduerſus offerentes prohibuit. Et quan
quam cenſuiſſent patres, ut principium anni inciperet menſe Decemb. quo
ortus erat Nero, ueterem religionẽ calendarum Ianu. inchoando anno reti/
nuit. Neq; recepti ſunt in reos Carinãs Celer ſenator, ſeruo accuſante, aut
Iulius Denſus equeſter, cui fauor in Britannicũ crimini dabatur. Clau/
dio Nerone, L. Antiſtio Coss. cum in acta principis iurarent magiſtratus,
in ſua acta collegã Antiſtium iurare prohibuit, magnis patrum laudibus, ut
iuuenilis animus leuium quoq; rerum gloria ſublatus, maiores continuaret.
Secutaq; lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Meſſalinæ
ordine remotum, reddidit ſenatui, clementiam ſuam obſtringens crebris o/
rationibus, quas Seneca, teſtificando quàm honeſta præciperet, uel cauſa ia
ctandi ingenij, uoce principis uulgabat. Cæterum infracta paulatim po/
tentia matris, delapſo Nerone in amorẽ libertæ, cui uocabulum Acte fuit:
ſimul aſſumptis in conſcientiã Othone & Claudio Senecione adoleſcentu/
lis decoris, quorum Otho familia conſulari, Senecio liberto Cæſaris patre
genitus, ignara matre, dein fruſtra obnitẽte, penitus irrepſerat per luxum &
ambigua ſecreta: ne ſeuerioribus quidem principis amicis aduerſantibus,
mulierecula nulla cuiuſquam iniuria cupidines principis explente: quando u/
xore ab Octauia nobili quidem, & probitatis ſpectatę, fato quodã, an quia
prævalent illicita, abhorrebat, metuebaturq; ne in ſtupra fœminarũ illuſtri
um prorumperet, ſi illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æ/
mulam, nurum ancillam, aliaq; eundem in modum muliebriter fremere.
Neq; pœnitentiã filij, aut ſatietatẽ opperiri: quãtoq; fœdiora exprobrabat,
acrius accendere, donec ui amoris ſubactus, exueret obſequiũ in matrem, Se
necæq; permitteret. Ex cuius familiaribus Anneus Serenus ſimulatione
amoris aduerſus eandem libertã primas adoleſcentiæ cupidines uelauerat,

Illicita præ/ualent

præbue

præbueratq; nomen, ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina uersis artibus, per blandimẽta iuuenẽ aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre cõtegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuã seueritatem, & suarum opum quæ haud procul imperatorijs aberant, copias tradebat, ut nimia nuper coercẽdo filio, ita rursum intẽperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq; caueri insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Forte illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo principũ coniuges ac parentes effulserant, deligit uestem & gẽmas, misitq; donũ matri, nulla parsimonia, cum præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina nõ his instrui cultus suos, sed cæteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet, Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus ijs quibus superbia muliebris innitebatur, demouet Pallãtem cura rerum quis à Claudio impositus, uelut arbitrũ regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: Ire Pallantem, ut eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresq; rationes cum Repub. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neq; principis auribus abstinere, quo minus testaretur, adultum iam esse Britannicum, ueram dignamq; stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptiuus per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum ueneficium: Id solum dijs & sibi prouisum, quod uiueret priuignus: Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rursus Burrus & exul Seneca, trunca scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimẽ expostulantes. Simul intẽdere manus, aggerere probra: cõsecratum Claudium, infernos Sillanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartum decimũ ætatis annum Britannicus explebat, uolutare secum, modo matris uiolẽtiã, modo ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur cæteris diuersa, nec ruborem illatura, ubi Britannico iussit exurgeret, progressusq; in medium cãtum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoq; cõuictus, nedum temulentos ignorantis: ille cõstanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patria rebusq; summis significabat. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neq; iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari uenenum iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius cura attinebatur

Professoria lingua

Britannici indoles

damnata

damnata ueneficij nomine Locusta, multa scelerũ fama. Nam ut proximus quisq; Britannico, necq; fas, necq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum uenenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitq; exoluta aluo parum ualidum, siue temperamentũ inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium ueneficæ, quod dum rumorẽ respiciunt, dum parant defensiones, securitatẽ morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem q̃ si ferro urgeretur, cubiculũ Cæsaris iuxta decoquitur uirus cognitis antea uenenis rapidum. Mos habebatur principũ liberos cum cæteris idẽ ætatis nobilib. sedẽtes uesci in aspectu propinquorũ, propria & parciore mensa. Illic epulante Britãnico, quia cibus potusq; eius delectus ex ministri gustu explorabatur, ne omitteretur institutum, aut utriusq; morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua affunditur uenenum, quod ita cunctos eius artus peruasit, ut uox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circunsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat recliuis, & nescio similis, solitum ita ait, per comitialem morbum quo primum ab infantia afflictaret Britannicus, & redituros paulatim uisus sensusq;. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis uultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoq;, quamuis rudibus annis, dolorem, charitatem, omnis affectus ab scondere didicerat. Ita post breue silentium repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiso ante funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut uulgus iram deũm portendi crediderit aduersus facinus, cui plericq; etiã hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimãtes. Tradunt plericq; eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem, ut iam non præmatura, necq; sæua mors uideri queat, quãuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quàm ueneno pollutum. Festinationẽ exequiarũ edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, necq; laudationibus, aut pompa detinere. Cæterũ & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendũ patribus populoq; principem, qui unus supereset è familia summũ ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amicorũ auxit. Nec defuerunt, qui arguerent uiros grauitatem asseuerantes, quod domos uillasq; id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessita

Britannico uenenum à Nerone

Idem ætatis

Britannicus moritur

Octauia f. Claudij, soror Britannici

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ceſſitatem adhibitã credebant à principe, ſceleris ſibi conſcio, & ueniam ſperante, ſi largitionibus ualidiſſimũ quenq; obſtrinxiſſet. At matris ira nulla munificẽtia leniri: ſed amplecti Octauiam. Crebra cum amicis ſecreta habere. Super ingenitam auaritiã, undiq; pecunias quaſi in ſubſidium corripiẽs, tribunos & cẽturiones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobilium, qui etiam tum ſupererãt, in honore habere, quaſi quæreret ducem & partes, Cognitũ id Neroni, excubiasq; militares, quæ ut coniugi imperatoris ſoli tũ & ut matri ſeruabantur, & Germanos ſuper eundem honorem cuſtodes addi-

Germanicuſtodes Agrippinæ

tos digredi iubet. Ac ne cœtu ſalutantium frequentaretur, ſeparat domũ, matremq; trãsfert in eam quæ Antoniæ fuerat, quoties ipſe illuc uentitaret, ſeptus turba centurionum, & poſt breue oſculum digrediens. Nihil rerum mortaliũ tam inſtabile ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ, non ſua ui nixa.

Fama potẽtiæ

Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo ſolari, nemo adire, præter paucas fœminas. amore an odio incertũ. Ex quib. erat Iulia Syllana, quã matrimonio C. Silij à Meſſalina depulſam, ſupra retuli, inſignis genere, forma laſciua, & Agrippinę diu perchara: mox occultis inter eas offenſionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Syllanæ deterruerat Agrippina, impudicam & uergentem annis dictitans, non ut Africanum ſibi ſeponeret, ſed ne opibus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa ſpe ultionis cauſa oblata, parat accuſatores ex clientibus ſuis Iturium & Caluiſium, non uetera, & ſæpius iam audita deferens, quod Britannici mortem lu-

Agrippina accuſatur

geret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: ſed deſtinauiſſe eam Rubellio Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Auguſto, ad res nouas extollere: coniugioq; eius etiam imperio Remp. rurſus inuadere. hæc Iturius & Caluiſius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiã infenſa æmulatio exercebatur) Paridem hiſtrionẽ libertũ & ipſum Domitiæ impulit ire properè, crimenq; atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolentiã trahebatur. Cum ingreditur Paris, ſolitus alioquin id tẽporis luſus principis intẽdere. Sed tunc cõpoſitus ad mœſtitiam, expoſitoq; indicij ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumq; interficere, ſed Burrum etiam dimouere præfectura deſtinaret, tanq; Agrippinæ gratia prouectum, & uicem reddentẽ. Fabius Ruſticus auctor eſt, ſcriptos eſſe ad

Fabius Ruſticus hiſtoricus

Cæcinã Thuſcum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura, ſed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ cuius amicitia floruit. Nos cõſenſum auctorũ ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorũ trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, quàm Burrus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur. Sed cuicunq;, nedum parenti defenſionem tribuendam

dam, nec accusatores adesse, sed uocē unius ex inimica domo afferri. Refuta re tenebras, & uigilatā conuiuio noctem, omniaq; temeritati & insciti æ pro piora. Sic lenito principis metu & luce orta, itur ad Agrippinam ut nosceret obiecta, dissolueretq;, uel pœnas lueret. Burrus ijs mādatis Seneca coràm fungebatur. Aderāt & ex libertis arbitri sermonis. Deinde à Burro postq; crimina & auctores exposuit, minaciter actū. Agrippina ferociæ memor, Non miror, inquit, Syllanam nunquā edito partu, matrum affectus igno tos habere. Necq; enim perinde à parentibus liberi, q; ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimam susc ipiēdæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia par ricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est: nam Domitiæ inimicitijs gra tias agerem, si beneuolentia mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetū, & histrionē Paridem quasi scenæ fabulas cōponit. Baiarum suarum piscinas excolebat, cum meis consilijs adoptio, & procon sulare ius, & designatio consulatus, & cætera adipiscendo imperio præpara rentur. Aut existat qui cohortes in urbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique seruos uel libertos ad scelus corruptos arguat. Viue re ego Britannico potiēte rerum poterā? ac si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non uerba im patientiā charitatis aliquando incauta, sed ea crimina obijciant, quibus ni si à filio mater absolui non possim. Commotis qui aderant, ultróque spiritus eius mitigantibus, colloquium filij exposcit. Vbi nihil pro innocen tia quasi diffideret, nec beneficijs quasi exprobraret differuit, sed ultionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Aruntio Stellæ, Aegyptus C. Bal billo permittuntur. Syria Pantello destinata, & uarijs mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Syllana in exilium acta. Caluisius quoq; & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, ualidiore apud libidines principis Paride, q; ut pœna afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperiū uocaretur. Eius accusationis auctor extitit Pętus quidā, exercendis apud ærariū sectionibus famosus, & tum uanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocētia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil un q; se domi, nisi nutu aut manu significasse, uel si plura demonstrāda essent scri pto usum, ne uocem consociaret. Burrus quamuis reus, inter iudices senten tiam dixit. Exiliumq; accusatori irrogatū, & tabulæ exustę sunt, quibus ob literata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset, utq; miles thea trali

Arbitri sermonis

Agrippinæ responsum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

trali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodibus, modestiã retineret. Vrbẽ princeps lustrauit è re sponso aruspicũ, quod Iouis ac Mineruæ ędes de cœlo tactæ erãt. Q. Volusio, P. Cepione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, qua Nero itinera urbis & lupanaria, & diuerticula, ueste seruili in dissimulationem sui cõpositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad uenditionẽ expositа, & obuijs uulnera inferrẽt aduersus ignaros, adeo ut ipse quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde ubi Cęsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebãturq; iniuriæ aduersus uiros fœminasq; insignes, & quidã simili licẽtia sub nomine Neronis, multi proprijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe quia uim tentantẽ acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosq; gladiatorum circundedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à læsis ualidius ageretur, arma inferebant. Ludicram quoq; licentiam, & fautores histrionũ uelut in prælia conuertit impunitate & præmijs, atq; ipse occultus, & plerunq; coràm prospectans: donec discordi populo ex grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm ut histriones Italia pellerentur, milesq; theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq; ut aduersus male meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus. Ille auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, ui an ęquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, an uerberibus manus ultro intenderent, impellerẽtue pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, q̃ ut uicesimum ultra lapidem in oram Campanię libertũ relegetur? Cæteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatẽ, per quod assecuti sint, Ac criminum manifestos merito ad seruitutẽ retrahi, ut metu coerceantur quos beneficia non mutauissent. Disserebatur cõtra, Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil uniuersorum iuri derogãdum. quippe late fusum id corpus. Hinc plerunq; tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas, & plurimis equitum, pleriscq; senatoribus, non aliunde originẽ trahi. Si separentur libertini, manifestam fore penuriam ingenuorum: non frustra maiores cum dignitatẽ ordinum diuiderent, libertatem in communi posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur

pœniten-

pœnitẽtiæ aut nouo beneficio locus. Quos uindicta patronus nõ liberaue-
rit, uelut uinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq; merita, tardeq; conce-
deret, quod datum non adimeretur. Hæc sententia ualuit. Scripsitq; Cæsar
senatui, priuatim expenderent causam libertorũ, quoties à patronis arguerẽ
tur: in cõmune nihil derogent. Nec multo post, ereptus amitæ libertus Pa-
ris, quasi iure ciuili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum inge
nuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædã imago Reip. Nam
inter Bibulium prætorem, & plebei tribunum Antistium ortum certamen,
quod immodestos fautores histrionum & à prætore in uincula ductos, tri-
bunus omitti iussisset: cõprobauere patres, incusata Antistij licentia. Si-
mul prohibiti tribuni ius prætorũ & consulum præripere, aut uocare ex Ita-
lia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus cõsul, ne quid in-
tra domũ pro potestate animaduerterent: néue mulctam ab ijs dictã, quæ-
stores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio tem
poris cõtradicere liceret. decq; eo consules statuerent. Cohibita arctius &
ædilium potestas, statutumq; quantũ curules, quantum plebei pignoris ca-
perent, uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis, aduer-
sus Obultronium Sabinũ ærarij quæstorem contentiones proprias exercu
it, tanquã ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Dein princeps
curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos trãstulit. Varie
habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui
deligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur
ex numero prætorum qui præessent. Necq; id diu mansit, quia sors deerra-
bat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, ijsq;
ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinẽ honores permisit.
Sed deerat robur ætatis eum primum magistratũ capessentibus. Igitur Ne-
ro præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Damnatus
ijsdem consulibus Vipsanius Lenãs ob Sardiniam prouinciam auare habi-
tam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedẽtibus accusatoribus.
Clodius Quirinalis, quod præfectus remigum qui Rauennæ haberentur,
uelut infimam nationum, Italiam luxuria sæuitiaq; afflictauisset, ueneno
damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, et
pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per uenas sanguine
effugit, haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidi-
nes muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama cõcessit. cui tres & no-
naginta anni spaciũ uiuẽdi præcipueq; opes bonis artibus, inoffensa tot im
peratorum malitia fuit. Nerone secundum, L. Pisone cõsulibus, pauca me
moria digna euenere, nisi cui libeat, laudandis fundamẽtis & trabibus, quis
molẽ amphitheatri apud cãpum Martis Cæsar extruxerat, uolumina im-
plere, cum ex dignitate populi Romani repertũ sit, res illustres annalibus,

Vindicta liberare

Obultronius Sabinus

Ius hastæ

Cura tabularũ publicarum à quæstorib. ad Præfectos

Vipsa. Lenas

Cest. Proculus

Clod. Quirinalis

Aminius Rebius

L. Volusius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Diurna urbis Acta talia diurnis urbis actis mandare. Cæterũ coloniæ Capua atq; Nuceria, additis ueteranis, firmatę sunt. Plebeiq; congiarium quadrigeni nummi uiritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendã populi fidem. Vectigal quoq; quintæ & uicesimæ uenalium mancipiorum remissum specie magis quàm ui, quia cum uenditor péndere iuberetur, in partem precij emptoribus accrescebat. Edixit Cæsar ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut feratũ aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quàm corripiendis pecunijs, subiectos affligebãt, dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. Factum & S. consultum ultioni iuxta & securitati, ut si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoq; qui testamẽto manumissi sub eodem tecto mansissent, inter seruos supplicia pénderẽt. Reddit ordini Lusius Varius cõsularis, auaritię criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina insignis fœmina Plantio, qui ouans se de Britannijs retulit, nupta, ac superstitionis externę rea, mariti iudicio permissa. Isq; prisco instituto propinquis coràm, de capite famaq; cõiugis cognouit, & insontem nunciauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, nõ cultu nisi lugubri, non animo nisi mœsto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Idem annus plures reos habuit, quorum P. Celerem accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit senecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto ut memoraui Syllano proconsule, magnitudine sceleris cætera flagitia obtegebat. Cossutianũ Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumq;, & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in urbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione cõflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello à quo Lycij res repetebant, eò usq; ambitus pręualuit, ut quidam accusatorum eius exilio mulctarentur, tanquam insonti periculum fecissent.

Nerone tertiũ consule simul inijt consulatũ Valerius Messala, cuius proauum oratorẽ Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegã in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertijs, quibus Messala paupertatem innoxiam sustẽtaret. Aurelio quoq; Cottæ & Aterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamuis per luxum habitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs prolatatũ inter Parthos Romanosq; de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tyridatem dati à se regni expertem esse, aut aliænæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioq; recipere. Ad hęc Armenijs ambigua fide utraq; arma inuitabant, situ terrarũ, similitudine morum

Parthis

Parthis propiores, connubijsq; permixti, ac libertate ignota illuc magis ad seruitiũ inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiã militũ q̃ contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotę legiones pace longa segnes, munia Romanorum ęgerrime tolerabant. Satis cõstitit fuisse in eo exercitu ueteranos, qui non stationẽ, nõ uigilias iniissent: uallum fossamq; quasi noua & mira uiserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quęstuosi, militia per oppida expleta. Igitur dimissis quib. senecta, aut ualitudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditatu cohortiũ. Retentusq; omnis exercitus sub pellibus, quamuis hyeme sæua adeo ut obducta glacie nisi effossa humus, tentorijs locũ non præberet. Ambusti multorum artus ui frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusq; miles, qui fascem lignorum gestabat ita præriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostẽdere. Dehinc quia duriciam cœli militiæq; multi abnuebant, deserebantq;, remedium seueritate quæsitũ est. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterumq; delictum uenia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idq; usu salubre, & misericordia melius aparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec uer adolesceret, dispositisq; per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne pugnam priores adirent, prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quanquã incautos Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ è proximis castellis turmæ aduenerãt, pugnamq; imperitia poscebant, cõgressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidiũ ferre debuerãt, sua quisq; in castra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitũq; Pactium, & præfectos, militesq; tendere omnes extra uallum iussit. Inq; ea contumelia detenti, nec nisi precibus uniuersi exercitus exoluti sunt. At Tyridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quosq; fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contraducerẽtur, eludere, huc quoq; & illuc uolitãs, plura fama quàm pugna extrahere. Igitur Corbulo quæsito diu prælio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit uires, ut legati præfectiq; diuersos locos pariter inuaderent. Simul Antiochũ regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore suo, quo fidẽ in nos testaretur, uetus aduersus Armenios odium promptius exercebat. Tunc quoque pri-

Sub pellibus

Magna et cura Corb

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mum illecti Isichi, gens ante alias socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tyridati in contrarium uertebantur. Mittebatq; oratores, qui suo Parthorũq; nomine expostularent, cur datis nuper obsidibus, redintegratáq; amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret, uetere Armeniæ possessione depelleret. Ideo nondũ ipsum Vologesem cõmotum, quia causa, cũq; ui agere mallet. Sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis uirtutẽ fortunamq; sæpius clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis cõperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tyridati precibus Cęsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas cõtingere, si omissa spe longinqua & sera, præsentẽ potiorẽq; sequeretur. Placitum de hinc, quia cõmeãtibus inuicem nuncijs, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tẽpus locúmq; destinari. Mille equitum præsidium Tyridates affore sibi dicebat, quantũ Corbuloni cuiusq; generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis ueniret. Cui cunq; mortaliũ, nedum ueteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo arctum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, ut dolus patrare tur. Nam equiti sagittarum usu exercito si detecta corpora obijcerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamẽ intellectu, rectius de hijs quæ in publicum cõsulerentur, totis exercitibus coràm dissertaturos respondit. Locumq; delegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planiciem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieq; pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem cõstituit: cui accita per noctem alijs ex castris, tria milia tertianorũ permiscuerat, unà cum aquila, qua si eadem legio spectaretur. Tyridates uergente iam die procul astitit, unde uideri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militẽ sua quenq; in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, siue ut commeatus nostros Ponticomari, & Trapezunte oppido aduentantes iuterciperet, properè discedit. Sed necq; cõmeatibus uim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidijs nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utq; Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibiq; quod ualidissimum in ea præfectura cognomento Volandum, sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimẽtis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, ut hostem uagum, neq; paci aut prælio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriaq; pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinẽ conglobatos, subruẽdo uallo induçit, alios scalas mœnib. admouere, multos tormẽtis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus, unde eminus glandes

Volandum

torquerẽt

torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undiq; motu tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiã diei partem, nudati propugnatoribus muri, obijces portarũ subuersi, capta ascensu munimẽta, omnesq; puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodũ uulneratis. & imbelle uulgus sub corona uenundatum: reliqua præda uictoribus cessit. Pari fortuna legatus ac præfectus usi sunt, tribusq; una die castellis expugnatis, cætera terrore, & alia sponte incolarũ, in deditionem ueniebãt. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederẽt, sub ictum dabantur: procul & latioribus uadis transiere. At Tyridates pudore & metu: ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso uideretur: si prohiberet, impeditis locis seq; & equestres copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem, & dato die præliũ incipere, uel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanũ circumfundit, non ignaro duce nostro, qui uiæ pariter & pugnæ cõposuerat exercitũ: Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, medijs decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iusserat, ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentẽ. In cornibus pedes sagittarius, & cætera manus equitũ ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, ut si hostis intrauisset, fronte simul & signu exciperetur. Assultare ex diuerso Tyridates, non usq; ad iactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos cõsectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitũ audentius progressus, & sagittis confixus, cæteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscesit. Et Corbulo castra in loco metatus an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneq; circumdaret agitauit, concesisse illuc Tyridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, incertum, lucem opperitur: præmissaq; leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq; eminus inciperet. Sed oppidani portis sponte patefactis, se suaq; Romanis permisere, quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo æquata sunt. quia nec teneri sine ualido præsidio, ob magnitudinem mœnium, nec id nobis uirium erat, quod firmando præsidio, & capessendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria quod capta essent. Adijcitur miraculũ uelut numine oblatũ. Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quod mœnib. cingebat, ita repente atra nube coopertũ, fulguribusq; discretũ est, ut quasi infensantibus deis exitio tradi crederet. Ob hæc cõsalutatus imperator Nero, & senatus cõsulto supplicatiões habitę: statuæq; & arcus, et cõtinui cõsulatus principi: utq; inter festos referret dies, quo patrata uictoria

Artaxata [illegible] per Roma s

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quo nunciata, quo relatum de ea esset, aliaq; in eandem formã decernuntur,
C. Cassius adeo modũ egressa, ut C. Cassius de cæteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totũ quidem annũ supplicationibus sufficere diseruerit: eoq; oportere diuidi sacros & negotiosos dies,
Sacri dies Negotiosi quis diuina colerentur, & humana nõ impedirent. Varijs deinde casibus iactatus, & multorũ odia meritus reus, haud tamẽ sine inuidia Senecæ damnat. Is fuit P. Suillius imperitãte Claudio terribilis ac uenalis, & mutatione
P. Suillius temporũ, non quantũ inimici cuperẽt demissus, quiq; se nocentẽ uideri, cq; supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitũ credebatur senatusconsultum, pœnaq; Cinciæ legis, aduersus eos qui precio causas orauissent: nec Suillius questu aut exprobratiõe abstinebat, præter ferociã animi extrema senecta liber, & Senecam increpans, infensum amicis Claudij, sub quo iustissimum exilium pertulisset. Simul studijs inertibus, & iuuenum imperitiæ suetum, inuidere ijs qui uiuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandum sponte litigatoris præmiũ honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula principum fœminarũ? Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, uelut indagine eius capi, Italiam & prouincias immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm ueterem ac olim partam dignationem subitæ felicitati submittere. Nec deerãt qui hæc ijsdem uerbis, aut uersa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq; accusatores, direptos socios cum Suillius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquisitio-
Annua inquisitio nem annuam impetrauerat, breuius uisum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinamq; Poppæam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos, iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq; Claudij sæuitiam Suillio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex cõmentarijs patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messalinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ uocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, ubi precia scelerum adepti, scelera ipsa alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebãturq; etiam quæ testamento matris, aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur, nõ in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturq; copiosa & molli uita, secretum illud

illud tolerauisse. Filiũ eius Nerulinũ aggressis accusatoribus per inuidiã patris, & crimina repetundarũ, interceſsit princeps, tanquã satis expleta ultione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pontiæ mulieris nuptæ amore uecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum emercat, suũ matrimoniũ promittẽs, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier uacua fuit, nectere moras, aduersam patris uoluntatẽ causari, repertáq; spe ditioris cõiugis, promissa exuere. Octauius contra modo cõqueri, modo minitari, famã perditam, pecuniã exhaustã obtestans, denicq; salutẽ quę sola relíqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postq; spernebat, noctẽ unam ad solatiũ poscit, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conscíæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille uno cum liberto ferrum ueste occultum infert. Tum ut assolet in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine sepoſita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam uulnere absterret, cubiculóq; prorumpit. Postera die manifesta cædes, haud ambiguus percussor, quippe manſitasse unà cõuincebatur. Sed libertus suum illud facínus profiteri, se patroni iniurias ultum esse. Cõmoueratq; quosdam magnitudine exempli, donec ancilla ex uulnere refecta, uerum aperuit, postulatusq; apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententia patrum, & lege Cornelia de sicariis condemnatur. Octauius Sagitta

Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorũ initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini cõsulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animũ. Quippe mater eius ætatis suæ fœminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuia uti. rarus in publicum egressus: idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens, neq; affectui suo aut alieno obnoxia. unde utilitas ostendere/tur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispi equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho siue amore incautus, laudare formam elegantiamq; uxoris apud principem: siue ut accenderet, ac si eadem fœmina potirentur, id quoq; uinculum potentiam ei adjiceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, sibi concessam dicitans nobilitatem, pulchritudinem, uota omnium, & gaudia felicium. His atq; talibus irritamẽtis, non longa contatio interponit. Sed accepto aditu,

Sabina Poppæa

Ruf. Crispus Otho

Poppæa

Poppæa primũ per blandimenta & artes ualescere,imparem cupidini se,& forma Neronis captã simulans:mox acri iam principis amore,ad superbiã uertens,si ultra unã alteramq; noctẽ attineretur,nuptã esse se dictitans,nec posse matrimoniũ amittere , deuinctam Othoni per genus uitæ,quod nemo adæquaret.Illũ animo & cultu magnificũ : ibi se summa fortuna dignã uisere, At Neronem pellice ancilla & assuetudine Actes deuinctũ,nil è contubernio seruili,nisi abiectũ & sordidum traxisse.Deiscitur familiaritate sueta,post congressu & comitatu Otho,& postremo,ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.Vbi usq; ad ciuilia arma,non ex priore infamia , sed integre sanctecq; egit, procax otij, & potestatis temperantior.

Corn.Sylla Hactenus Nero flagitijs & sceleribus uelamenta quæsiuit.Suspectabat maxime Corneliũ Syllam,socors ingenium eius in contrariũ trahens, calli-

Graptus libertus dumq; & simulatorẽ interpretãdo.Quem metũ Graptus ex libertis Cæsaris,usu & senecta à Tiberio usq; domũ principum edoctus , tali mendacio intendit.Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat,uen titabatq; illuc Nero,quo solutius urbem extra lasciuiret.Igit regrediẽti per uiam Flaminiam cõpositas insidias , fatoq; euitatas , quoniã diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit , auctoremq; eius doli Syllam emẽtitur: quia forte redeuntibus ministris principis,quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur,inanem metũ fecerãt.Necq; seruorũ quisquã, necq; clientiũ Syllæ agnitus . Maxime despecta & nullius ausi capax natura eius à crimine abhorrebat : perinde tamen quasi conuictus esset,cedere pa-

Puteolani tria,& Massilienſiũ mœnibus coerceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorũ legationes , quas diuersas senatorius ordo plebsq; ad senatũ miserant:illi uim multitudinis,hi magistratuũ & primi cuiusq; auaritiã increpantes. Cumq; seditio ad saxa & minas igniũ progressa necem & arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus.quia seueritatem eius non tolerabant,precante ipso,ad Scribonios fratres ea cura transfertur,data cohorte prætoria:cuius terrore & paucorũ supplicio, redijt oppidanis concordia. Non referrem uulgatissimũ senatusconsultũ,quo ciuitati Syracusanorum egredi numerũ edendis gladiatoribus finitũ permittebatur,nisi Pætus Thrasea cõtradixisset,prębuissetq; materiã obtrectatoribus arguendæ sententiæ.Cur enim si Remp.egere libertate senatoria crederet,tam leuia cõsectaret?quin de bello aut pace,de uectigalibus & legibus, quibusq; alijs Romana continentur, suadere dissuadereue licere patribus:quoties ius dicẽdæ sententiæ accepissent, quæ uellent expromere , rationemq; in ea postulare. An solum emendatione dignũ,ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cætera per oẽs imperij partes perinde egregia, cq; si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summa dissimulatione transmitterent, quanto magis inanibus abstinendũ ? Thrasea contra,rationẽ poscentibus amicis

amicis, non præsentium ignarũ respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrũ honori dare, ut manifestũ fieret, magnarũ rerum curã nõ dissimulaturos, qui animũ etiã leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiã publicanorũ arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti iuberet: idq; pulcherrimũ donum generi mortaliũ daret. Sed impetũ eius, multũ prius laudata magnitudine animi, attinuere senatores, dissolutionẽ imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, diminuerentẽ: Quippe sublatis portorijs, sequẽs ut tributorũ abolitio exposularetur: Plerasq; uectigaliũ societates, à cõsulibus & tribunis plebis constitutas acri etiã populi Ro. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, ut ratio quæstuũ & necessitas erogationũ inter se cõgruerent. Temperandas planè publicanorũ cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps ut leges cuiusq; publici occultæ ad id tẽpus, proscriberentur, omissas petitiones non ultra annũ resumerent. Romæ prætor, per prouincias qui pro prætore aut cõsule essent, iura aduersus publicanos extra ordinẽ redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in ijs quæ ueno exercerent. Aliaq; admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamẽ abolitio quadragesimæ quinquagesimæq;, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne censibus negotiatorũ naues ascriberentẽ, tributumq; pro illis penderent, constitutũ. Reos ex prouincia Africa, qui proconsulare imperiũ illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponiũ Siluanum, absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis q̃ captarum pecuniarum crimina obijcientes. Siluanũ magna uis accusatorũ circumsteterat, poscebatq; tẽpus euocandorũ testiũ: reus illico defendi postulabat. Valuitq; pecuniosa orbitate & senecta, quam ultra eorũ uitam produxit, quorũ ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabãt, si pacem cõtinuauissent. Paulinus Pompeius, L. Vetus, ea tẽpestate exercitui preerant. Ne tamen segnem militẽ attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem cohercendo Rheno, absoluit: Vetus Mosellam atq; Ararim facta inter utrunq; fossa cõnectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosella, in Rhenũ, exin Oceanũ decurrerent, sublatisq; itinerum difficultatib. nauigabilia inter se occidentis septentrionisq; littora fierent. Inuidit operi Helius Gracilis Belgicæ Legatus, deterrẽdo Vetere, ne legiones alienę prouincię inferret, in studiaq; Galliarũ affectaret, formidolosum id imperatori dictitans, quo plerunq; prohibentẽ conatus honesti. Cæterũ cõtinuo exercituũ otio fama incessit, ereptum ius Legatis ducendi in hostem. Eoq; Frisii

Vectigalia

Vetus

Mosella atq; Araris fossa connectendi

iuuentutem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

iuuentutem ſaltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere
Verritus ripæ, agroſq; uacuos, & militum uſui ſepoſitos inſedere, auctore Verrito, &
Malorix Malorige qui nationē eam regebant, in qua tum germani regnabāt. Iamq; finxerant domos, ſemina aruis intulerant, utq; patrium ſolum exercebant, cum Dubius Auitus accepta à Paulino prouincia, minitando uim Romanam, niſi abſcederent Friſii ueteres in locos, aut nouā ſedem à Cæſare impetrarent, perpulit Verritū & Malorigem preces ſuſcipere. Profectiq; Romā dum aliis curis intentū Neronem opperiuntur, inter ea quę Barbaris oſtentantur intrauere Pompeij theatrū, quo magnitudinē populi uiſerent. Illic per otiū (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum cōſeſſum caueæ, diſcrimina ordinū, quis eques, ubi ſenatus percunctant, aduertere quoſdā cultu externo in ſedibus ſenatorū: & quinam forent rogitantes, poſtq; audiuerant, earū gentiū Legatis id honoris datū, quæ uirtute & amicitia Romana præcelleret, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturq; & inter patres conſidunt. quod comiter à uiſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona
Nero Friſiorum legatos ciuitate Romana donat æmulatio. Nero ciuitate Romana ambos donauit. Friſios decedere agris iuſsit. Atq; illis aſpernantibus, auxiliaris eques repente immiſſus, neceſsitatem attulit captis cæſisue qui peruicacius reſtiterant. Eoſdem agros Anſibarij occupauere, ualidior gens non modo ſua copia, ſed adiacentiū populorum miſeratione: quia pulſi à Chaucis & ſedis inopes, tutū exilium orabāt.
Anſibarij
Chauci
Boiocalus Aderatq; iis clarus per illas gentes, & nobis quoq; fidus, nomine Boiocalus, uinctum ſe rebellione Cheruſca, iuſſu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipēdia meruiſſe, quinquaginta annorū obſequio. Id quoq; adiungere, quod gentem ſuā ditioni noſtræ ſubijceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militū aliquando tranſmitterentur? Seruarent ſanè receptos gregibus inter hominū famā, modo ne
Chamaui uaſtitatem & ſolitudinem mallent, q; amicos populos. Chamauorū quon-
Tubantes dam ea arua, mox Tubantū, & poſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cœlum diis, ita
Vſipij terras generi mortaliū datas: quæq; ſint uacuæ, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciēs, & cætera ſydera uocans, quaſi corā interrogabat, uellent ne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarū erepto res. Et commotus his Auitus patienda meliorum imperia. Id diis quos imploratent placitum, ut arbitriū penes Romanos maneret, quid darēt, quid adimerent, neq; alios iudices q; ſeipſos paterentur. Hæc in publicum Anſibarijs reſpondit, Ipſi Boiocalo, ob memoriā amicitiæ daturū agros. quod ille, ut proditiōis preciū, aſpernatus addidit, Deeſſe nobis terra, in qua uiuamus, in qua moriamur nō poteſt. atq; ita infenſis utrinq; animis diſceſſum.
Bructeri Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiā nationes ſociasq; bello uocabant. Auitus ſcripto ad Curtiliū Manciā ſuperioris exercitus Legatū, ut Rhenū

tranſgreſſus

transgressus,arma à tergo ostenderet,ipse legiones in agrum Tencterũ in/ duxit,excidiũ minitans, nisi causam suam dissociarent. Igitur absistentibus his,pari metu exterritis Bructeris,& cæteris quoq; aliena pericula deseren/ tibus sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit: quo rum terris exacti, cum Cattos,dein Cheruscos petissent, errore longo,ho/ spites,egeni,hostes in alieno,quod iuuentutis erat,cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq; certa tum magno prælio,dum flumen gignendo sale fœcundum, & cõterminũ, ui trahunt,super libidinem cuncta armis agendi,religione insita, eos maxi/ me locos propinquare cœlo, precesq; mortaliũ à deis nusquã propius au/ diri. Inde indulgentia numinum illo in amne,illisq; syluis salem prouenire, non ut alias apud gentes eluuie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, contrarijs inter se elementis, igne atq; aquis cõcreta. Sed bellũ Hermunduris prosperum. Cattis exitio fuit: quia uictores diuer/ sam aciem Marti ac Mercurio sacrauere,quo uoto,equi,uiri, cũcta uicta oc/ cidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos uertebantur. Sed ciuitas Bibonũ socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, uil/ las,arua,uicos,passim corripiebant,ferebanturq; in ipsa conditæ nuper Co loniæ mœnia. necq; extingui poterant,non si hymbres caderent, non si flu/ uialibus aquis,aut quo alio humore niterẽtur: donec inopia remedij, & ira cladis,agrestes quidam eminus saxa iacere,dein residentibus flammis pro/ pius suggressi,ictu fustium, alijsq; uerberibus, ut feras absterrebant: po/ stremo tegmina corpori direpta inijciunt,quãto magis profana & usu pol/ luta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos & quadraginta ante annos Remi Ro/ mulicq; infantiã texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutã, prodigij loco habitum est,donec in nouos fœtus reuiuisceret.

Hermunduros inter Cattosq; bellum

Ciuitas Bibonum qui & Bibenses dicuntur

Ruminalis arbor

FINIS XIII LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM QVARTVM CASTIGATIONES.

Amq; lasciuia oscula.) Scripsimus, lasciua oscula.

Baias peruectam.) Scripsimus, Baulos peruectam. Ex li bro Budensi, precedit enim, ducitq; Baulos, id uille nomen.

Iussum dehinc remigibus.) Reposui. Visum dehinc re.

Nando deinde occursu lenunculorum Lucrinũ in lacum uectam.) Lenunculus nauigium est piscatorium anno- tante Nonio, qui citat autorẽ Salustiũ cuius hæc sint uerba historiarum lib. 2. Primo inducit forte per noctem in lenun culo piscantis. Hoc uocabulũ etiam in secundo cõmentario belli ciuilis legitur: pauci lenunculi ad officiũ imperiumq; conueniebant. Eodem Ammianus Mar cellinus bis utitur. Lenones pro scaphis Trogum Pom. usurpasse codex Iustini manu scriptus attestat, qui locus in impressis uol, prsum immutat. De quo alias

Lenunculi Lenones

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Et hactenus addito discrimine.) Correximus. Et hactenus adito discrimine.

Nili quid Burrus & Seneca expergiscerentur.) Codex regis Coruini hic habet, expurgent, sed erasa priori scriptura.

Et eò descensum credebant.) Illic apparet fuisse scriptũ, an eo descensum credebant. Legerim. Iam eò descensum credebant.

Illos inuidiæ dari imperium.) Sic castigator quispiã semiliteratus, illo siui die, quod scriba Hispanus opinor scripserat, restituendũ putauit, quũ siui in sibi mutandum fuerit.

Diuersa rogantium.) Scribendum, rogitantium.

Reliquum noctis.) Emendauimus, reliquo noctis.

Et luisse eam pœnam conscientia.) Addidimus pronomen, ea, Et luisse eam pœnam ea conscientia.

Ac posteaquã frustra oblata sint.) Forte, frustrata sit. Offert tamen stuprũ, & uitium.

Quod fortuitũ fuisset.) Scripsi, Quod fortuitum fuisse.

An obsequium senatus an studia plebis reperiret

An obsequium senatus, an studia plebis reperiret anxio.) Budense exemplar habet, repeteret. Vt intelligas dubitasse Neronem, ad senatum ne confugeret, an potius ad plebem, & utris magis fidendum. Itaq; sic locum emendauimus.

peteret

Quorum non alia regio fœcundior extitit.) Scripsimus, regia. Hoc est aula, Quod hic de deterrimis apud Neronem scribit, posset hodie de doctissimis apud Henricum VIII Angliæ regem dici, quorum non alia regia fœcundior extat.

Vetus illi copia erat

Vetus illi cura erat.) In Budensi codice legitur. Vetus illi copia erat.

Et si eodem princeps trahat, lætum.) Illinc reposuimus. Et si eò princeps t. l.

Cæterum uulgatus pudor.) Castigauimus, euulgatus pudor.

Et posita uero irritamenta luxus.) Emendaui. Et posita ueno, hoc est ut uenũ (darẽtur.

Scenas incedit

Postremus ipse scenas ascendit.) Scribendũ, incedit. Nam hoc uerbum Tacitus cum accusatiuo copulat. Vt infra. Græci amictus quos per eos dies plericq; incesserant. Et mox. Quia fontẽ aquæ Martiæ ad urbem deductæ, nando incesserat. Sic lib. 1. Incedunt mœstos locos, uisuq; ac memoria deformes.

Absistentiũ facie

Assistentibus familiaribus abscesserat.) Legerim, Absistentium facie abscesserat cohors militum. De uerbo absisto monuimus ante.

Hi dies ac nocles.) Pronomen hij non est in regio libro. Vt sit cõtinua lectio, Et pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ, dies ac nocles plausibus personare.

Eruebantur.) Manuscriptum exemplar habet, ruerentur. Forte, ut contraria asseuerantium discordiæ quærerentur.

Quam clariorem effecit.) Forte, quæ clariorem effecit.

Hunc illum numine deum destinari credebant.) Malim, hinc illum.

Ad occupandum Tygranocerta.) Scripsimus, ad occupanda Tygranocerta.

At præsidium legerat.) Volumen regium habet, At præsidium legerat. Forte At præsidium alterum.

Pars Nipolicq; & Aristobolo.) Illic tantum est, Nipuli & Arist. Quid si legas, pars populi Aristobolo atq; Antiocho parere iussæ sunt.

Veterani Tarentum & Antium ascripti.) Lectio codicis ueteris. Veterani Tarentum ascripti.

Vibij Crispi fratris fauore enixus.) Illic legitur, fratri fororibus enixius. Lego, Vibij Crispi fratris honoribus enixus.

Præsidium posthac impositum uictis.) Reposuimus, uicis.

Præducere

Neq; fossam aut uallum produxerunt.) Scripsimus, præduxerunt. Item paulopost, in Galliam transiit.

At Suetonius mira cõstantia medius inter hostes.) Emendauimus, medios inter hostes.

Eadem

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Eadem clades municipio Verulamio fuit, &c.) Sensus est: Barbari municipijs quæ nullo milite defenderent imminebãt. At castella præsidiaq; Romanorũ omittebant. Expone. Et aliorũ, hoc est etiam aliorũ. s. municipiorũ insignes prædas pe (tebant.

Velut cuneo erupit.) Fecimus, ut cuneus erupit.

Simul in urbe mandabat.) Correximus. Simul in urbem mandabat.

Ad fortunam reipublicæ.) Budensis codex. Ad fortunam ipsius referebat.

Nondum cognita libertorum potentia erat.) Illic est, libertinorum.

Detentusq; rebus gerundis Suetonius, qui quod post paucas naues in littore, remigiumq; in ijs amiserat.) In uolumine regis Coruini, nõ est pronomen qui, & pro post paucas legit, per paucas. Proinde locũ sic restituimus. Detentusq; rebus gerundis Suetonius, quod per paucas naues in littore remigiumq; in ijs amiserat, tanquã durante bello tradere exercitũ Petronio Turpiliano, qui iam consulatu (abierat, iubetur.

Eius propinquus.) Illic, & propinquus. Forte, ei.

Vicio Rufino.) Exemplar manuscriptũ, Vincio Rufino. Forte, Vinicio.

Vendidisse tue.) Illic tantũ, uendidisset. Sed tamen apparebat rasura. Melius autem placet, Senatusconsultum, quàm quod illic legitur, senatusconsulto.

Siue amori exoleti infensus.) Emendauimus, Siue amore exoleti infensus.

Senatus in quo ipso erant studia.) Scripsimus, senatusq;. Et sic distinximus uerba, senatusq; (in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium) pluribus nihil mutandum censentibus. Expone. Pluribus senatus, hoc est pluribus è senatu nihil mutandum censentibus.

Quod hodie uenit.) Scribendum uidetur. Quod hodie euenit.

At quem dignitas sua defendet.) Volumen Budense, ut quem. Posset etiam legi, Ecquem dignitas sua defendet.

Auertit.) Illic est aduertit. Legerim, quæ ne in metu, siue motu, pericula nostra aduertit. Cum datiuo construitur hoc uerbum libro tertio. Ne princeps, anti quæ parsimoniæ durius aduerteret. Alibi usurpat aduertere pro in se uertere, siue commouere. Vt libro quarto. Atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit. Libro quinto, Vt uulgum miseratione aduerteret. *Aduertere*

Sed & si nunc primum statuendum haberemus.) Liber regius, Sed si. Conjecio leg. deliberatum est, ac si nunc primũ stat. h. creditis ne seruum interficiendi domini animum sumpsisse. Sic enim scripsimus pro insumpsisse.

Num & ex fuso exercitu.) Castigaui. Nam & ex fuso exercitu.

Etiam strenui non sortiuntur.) Negatiuã particulam nõ, sustulimus. Quippe recte habet sententia. Nam & ex fuso exercitu, quum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Vsurpat autem hic sortiuntur passiue.

Et saxa ac faces.) Particulam & induximus.

Ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur.) Malim, intenderetur.

Ne condemnatus à senatu.) Scripsimus. Vt condemnatus à senatu.

Et nulla necessitate obstricto senatui.) Castigaui, senatu.

Quin in insulam.) Emendauimus. Quin insula. Nam Tacitus frequenter omittit præpositiones, in, de, ex, à, uel ab.

Libertas Thraseæ seruitium aliorum rupit.) Deprauatum hic uocabulum est seruitium. Correximus, silentium aliorum rupit.

Datam & absoluendi licentiam.) Reposuimus. Data etiam absoluendi licentia. Vbi licentiam uides in bonam quoq; partem accipi. Sic libro primo. Cur ue- *Licentia*

niſſet, neq; augendis militum ſtipendijs, neq; adleuandis laboribus, denicq; nulla bene faciendi licentia.

Iis libris quibus nomen codicillorum dederat.) Illic, ijs libris codicillorum quibus nomen dederat. Nec refert, ſi recte diſtinguas.

Venditata ab eo munere principis.) Exemplar regium. Vendicata ab eo munere principis. Paulopoſt uidetur ex ſcriptura regij codicis potius legendum, incertum ualitudine an ueneno.

Illitum palatum eius noxio med.) Genitiuus eius non eſt in Budenſi uolumine. Sicut nec mox accuſatiuus eum. Quum ad uiſendum eum princeps ueniſſet.

Sine quæſtu tractabat.) Poſſet etiam legi, tractauerat.

Et quæ illi pro genitis moribus fuere.) Illic legitur, atq; illi. Legerim, ac quæ illi. Pro genitis uero cognatis. Igitur emendauimus, pro cognatis moribus fuere.

Ex intimis libidinibus aſſumens.) Scripſimus, & intimis libidinib. aſſumens.

Et priuatim ſupra modum euectas opes.) Mutauimus priuatim in priuatum.

Innumeram pecuniam dediſti.) Codex Budenſis, circumdediſti. Subauditur hic & particula, gratiam immenſam & innumerã pecuniã circumdediſti. ſ. mihi.

Poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere.) Conijcio legendum. Poſcimus ſeniores amici quietem reſpondere. Nam uolumen regium habet quietem.

Qui & modica tolerarunt.) Caſtigauimus. Qui & modica tolerarent.

Bellis & periculis meruerant.) Scripſi, Bello & periculis meruerant. Paulopoſt, inornatumq; robur. Forte, innatumq; robur, ſiue eneruumq; robur.

Vnde amico infamiam parit.) Repoſuimus, parat.

Quia à pluribus ſalus eius curabatur.) Præpoſitionem à deleuimus. Paulopoſt forte melius ſit legere: Et magni nominis miſeratione reperturum bonos. id eſt, ob miſerationem.

Tot enim ueniebant.) Scripſimus. Tot enim adueniebant.

Quæ ad uſq; bellum eualeſcerent.) Quid ſi quis legat, quoad uſq; bellum eualeſceret.

Cœtanum Græci.) Nos, Cœranum.

De cædibus Syllæ Plautiq;.) Scripſimus, de cæde Syllæ Plautiq;. Nec erat hic opus uocabulo pluratiui numeri.

His (haud quaquã Nero pœnitentia flagitij.) In regio uolumine legitur: His tanquam pœnitentia flagitij. Malim. Hijs Nero tanquam pœnitentia flagitij.

Itur etiam in principis laudes, repetitum uenerantur.) Emendauimus, repetitum uenerantium.

Quæ ſemper odio tumens, metu atrox.) Repoſuimus ex Budenſi: Quæ ſemper odio tum & metu atrox.

In ſeruitio.) Scripſimus, ſeruo.

Et quæſtionibus ancillarum illuſerat.) Repoſuimus, eluſerat.

Præſentẽ ſæuitiam eleuabãt Et præſentem ſæuitiam melioris olim fortunę recordatione alleuabãt.) Emendauimus, eleuabant, hoc eſt minuebant, quæ elegantiſsima uerbi huius ſignificatio ſatis nota eſt.

At puella uiceſimo ætatis anno.) Scripſimus, Ac puella.

Communesq; Germanicos.) Reſtituimus locum. Quum iam uiduam ſe, & tantum ſororem teſtaretur, cõmuneq; Germanici, & poſtremo Agrippinæ nomen cieret.

FINIS

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XIIII

AIO Vipſano, Fonteio Coss. diu meditatum ſcelus non ultra Nero diſtulit, uetuſtate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppeæ, quæ ſibi matrimonium, & diſsidium Octauiæ incolumi Agrippina haud ſperãs, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſaret principem, & pupillum uocaret, qui iuſsis alienis obnoxius nõ modo imperij, ſed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales auos. An fœcunditatem, & uerum animum timeri? ne uxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamq; matris aperiat. Quod ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio, ituram quoquò terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris quàm uiſeret periculis eius immixta. Hæc atq; talia lachrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, uſq; ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eo uſq; prouectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per uinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comptam, & inceſto paratam. Iamq; laſciua oſcula prænuncias flagitij blanditias annotantibus proximis, Senecam cõtra muliebres illecebras, ſubſidiũ à fœmina petiuiſſe: immiſſamq; Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdemq; libertæ aſtu diſiectũ. Sed quę Cluuius eadem cæteri quoq; auctores prodidere, & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantũ immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea uiſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine uſq; ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero uitare ſecretos eius congreſſus. Abſcedentem in hortos, aut Tuſculanũ uel Antiatem in agrũ, laudare quod otium laceſſeret. Poſtremo ubicunq; haberetur, prægrauem ratus, interficere cõſtituit, hactenus cõſultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitq; primo uenenum. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum uidebatur mulieris uſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atq; ipſa præſumendo

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mendo remedia munierat corpus. Ferrũ & cædes quo nam modo occultaretur nemo reperiebat, & ne quis illi tanto facinori delectus, iussa sperneret metuebat. Obtulit ingeniũ Anicetus libertus, classis apud Misenũ præfectus, & puericiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse cõponi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignarã: Nihil tam capax fortuitorũ quàm mare, & si naufragio intercepta sit, quẽ adeo iniquum, ut sceleri assignet, quod uenti & fluctus deliquerint? Additurũ principem defunctæ templum, & aras, & cætera ostendandæ pietati. Placuit solertia, tempore etiã adiuta quando Quinquatriũ festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animũ dictitans, quo rumorẽ reconciliationis efficeret, acciperetq; Agrippinam, facili fœminarum credulitate ad gaudia uenientẽ. Dehinc obuius in littora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitq; Baulos: id uillæ nomen est, quæ promontoriũ Misenũ inter & Baianum lacũ flexo mari alluitur. stabat inter alias, nauis ornatior, tanquam id quoq; honori matris daretur. Quippe fuerat triremi, & classiariorum remigio uehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditionem, & Agrippinã, auditis insidijs, an crederet ambiguam, gestamine Baulos peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metũ, comiter excepta, superq; ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modo familiaritate iuuenili Nero, & rursus ad ductus quasi seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeuntem arctius oculis & pectori hærens, siue explenda simulatione, seu peritura matris supremus aspectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem syderibus illustrem, & placido mari quietam, quasi cõuincendum ad scelus, dijs præbuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adstabat, Aceronia super pedes cubitãtis reclinis, pœnitentiam filij & recuperatã matris gratiam per gaudium memorabat: cum dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, pressusq; Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietib. forte ualidioribus, quamuis oneri cederent, protectæ sunt: nec dissolutio naui gij sequebatur turbatis omnibus, & quod plericq; ignari conscios impediebant. Visum dehinc remigibus, ratem unum in latus inclinare, atq; ita nauem submergere. Sed neq; ipsis promptus in rem subitam consensus, & alij contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Aceronia imprudens, dum se Agrippinã esse, & ut subueniretur matri principis clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, naualibus telis cõficitur. Agrippina silens, eóq; minus agnita, unũ tamen uulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lenunculorum Lucrinum in lacum uectam, uillæ

suæ

ſuæ inferunt. Illic reputans, ideo ſe fallacibus literis accitam, & honore præcipuo habitam, quod cp littus iuxta non uentis acta, non ſaxis impulſa nauis, ſumma ſui parte, ueluti terreſtre machinamentū concidiſſet, obſeruans etiā Aceronię necem, ſimul ſuum uulnus aſpiciens, ſolum inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligerentur: miſit libertum Agerinum, qui nunciaret filio, benignitate deûm, & fortuna eius euaſiſſe grauem caſum: Orare, ut quamuis periculo matris exterritus, uiſendi curam differret: ſibi ad præſens quiete opus. Atcp interim ſecuritate ſimulata, medicamina uulneri & fomēta corpori adhibet. Teſtamētum Aceroniæ requiri, bonácp obſignari iubet. id tantum non per ſimulationem. At Neroni nuncios patrati facinoris opperienti, affertur euaſiſſe ictu leui ſauciā, & hactenus adito diſcrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamcp affore obteſtās uindictæ properam, ſiue ſeruitia armaret, uel militem accenderet, ſiue ad ſenatum & populum peruaderet, naufragium & uulnus, & interfectos amicos obijcien do: quod contra ſubſidiū ſibi: niſi quid Burrus & Seneca expergiſcerentur: quos ſtatim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum utriuſcp ſilentiū ne irriti diſſuaderent, & eò deſcenſum credebant, ut niſi præuenire/tur Agrippina, pereundum Neroni eſſet. Poſt Seneca hactenus promptior, reſpicere Burrum, ac ſi ſcitaretur, an militi imperāda cædes eſſet. Ille prætorianos toti Cæſarum domui obſtrictos, & memores Germanici, nihil ad uerſus progeniem eius atrox auſuros reſpondit: perpetraret Anicetus promiſſa. Qui nihil cunctatus, poſcit ſummam ſceleris. Ad illam uocem Nero, illo ſibi die dari imperiū, auctorémcp tanti muneris libertū profitetur. Iret propere, duceretcp promptiſſimos ad iuſſa. Ipſe audito, ueniſſe miſſu Agrippinæ nunciū Agerinum, ſcenam ultro criminis parat: gladiumcp dum manu data perfert, abijcit inter pedes eius: tum quaſi deprehenſo, uincla inijci iubet: ut exitium principis molitam matrē, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe confingeret. Interim uulgato Agrippinę periculo, quaſi caſu euenijſſet, ut quiſcp acceperat, decurrere ad littus. Hi molium obiectus, hi proximas ſcaphas ſcandere. Alij quantum corpus ſinebat, uadere in mare, quidā manus protendere. Queſtibus, uotis, clamore diuerſa rogantium, aut incerta reſpondentiū, omnis ora cōpleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atcp ubi incolumem eſſe pernotuit, ut ad gratādum ſeſe expedire, donec aſpectu armati & minitantis agminis diſiecti ſunt. Anicetus uillā ſtatione circūdat, refracta cp ianua, obuios ſeruorum arripit, donec ad fores cubiculi ueniret: cui pauci adſtabant, cæteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una: magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidē: aliam ferè littore faciē, nunc ſolitudinē ac repentinos ſtrepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoq me deſeris, prolocuta, reſpicit Anicetum

Scenam criminis parat

trierarcho Herculeo & Oloarito cēturione classiario comitatum. Ac si adiuuandum uenisset, refotā nunciaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, nō imperatum paricidium. Circunsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fuste caput eius afflixit. Nam in mortem cēturioni ferrū distrin-
Ventrem feri Agrippinæ uerba dum confoditur
genti, protendens uterum, uentrem feri, exclamauit, rogans ministrū ut utero dirum ensem conderet, adijciens, hic est hic est fodiendus ferro, monstrū qui tale tulit. Post hanc uocē cum supremo mixtam gemitu, animam tandem post fera tristem uulnera reddit. Ictibus em̄ multisq; uulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuāt.
s non hist de tabe Cremata est nocte eadem, conuiuali lecto, & exequijs uilibus. Neq; dum Nero rerū potiebatur cōgesta aut clausa humo, mox domesticorū cura, leuem tumulum accepit, uiam Miseni propter, & uillam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus æditissima prospectat. Accenso rogo libertus eius cognomento Mnester ipse ferro se transegit: incertum charitate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finē multos ante annos crediderat Agrippina contemptoremq;. Nam consulenti super Nerone, respondetūt Chaldæi, fore ut
Occidat, dum imperet
imperaret matrēq; occideret: atq; illa, occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæsare perfecto demū scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modo per silentium defixus, sæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturā. Atq; cum auctore Burro, prima centurionū tribunorumq; adulatio ad spem firmauit, prehēsantium manum, gratantiumq;, quod discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia uictimis & legationibus læticiā testari. Ipse diuersa simulatione, mœstus, & quasi incolumitati suę infensus, ac morte parentis illachrymans, quia tamen non ut hominum uultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & littorum grauis aspectus: & erant qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis, planctusq; tumulo matris audiri: Neapolim concessit, literasq; ad senatum misit, quarum summa erat, Repertū cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam ea conscientia, qua scelus parauisset. Adijciebat crimina longius repetita, quod consortiū imperij, iuraturasq; in fœminæ uerba prætorias cohortes, idemq; dedecus senatus & populi sperauisset: ac postea q̄ frustra oblata sint, infensa militibus patribusq; & plebi, disuasisset donatiuū & congiarium, periculaq; uiris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiā, ne gentibus externis responsa darct. Temporū quoq; Claudianorū obita insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrē transtulit, publica fortuna extinctam referens. Namq; & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inueniretur, ut crederet

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

deret: aut à muliere naufraga missum cum telo unũ, qui cohortes, & classes imperatoris perfringeret? Ergo nõ iam Nero, cuius immanitas omniũ quẽstus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerũ decernuntur supplicationes apud omia puluinaria, utcp quinquatria quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarẽtur. Aureum Mineruæ simulachrum in curia, & iuxta principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Pætus silentio uel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, exitium senatui, ac sibi causam periculi fecit: cæteris libertatis initium nõ præbuit. Prodigia quoq crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: iam sol repẽte obscuratus, & tactæ de cœlo quatuordecim urbis regiones. quæ adeo sine cura deũm euenichant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Cæterum quo grauaret inuidiam matris, eaq demota, auctã lenitatẽ suam testificaretur, fœminas illustres Iuniam & Calphurniam: præfectura functos, Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Loliæ Paulinæ cineres reportari, sepulchrũq extrui permisit, quosq ipse nuper relegauerat, Iurium & Caluisium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum mitigata. Cunctanti in oppidis Campaniæ, quo nam modo urbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis repeteret anxio, contra deterrimus quisq quorum non alia regia fœcundior extitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem differunt. Iret intrepidus, & uenerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promptiora quàm promiserãt inueniũt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem dispositа: extructos quâ incederet spectaculorũ gradus quo more triumphi uisuntur. Hinc superbus ac publici seruitij uictor, Capitolium adijt, grates exoluit: secq in omnes libidines effudit, quas male coercitas, qualiscunq matris reuerentia tardauerat. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus fœdum studium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret, quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq uatum laudibus celebre & deorũ honori datum. Enim uero cantus Apollinis sacros, taliq ornatu astare, nõ modo Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuũ, & præscium. Nec iam sisti poterat, cũ Senecæ ac Burro uisum, ne utroq peruinceret, alterũ cõcedere. Clausumq ualle Vaticana spacium in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ultro uocari populus Romanus, laudibus extollere, ut est uulgus cupiens uoluptatũ, & si cò princeps trahat lætũ. Cæterũ euulgatus pudor non satietatẽ, ut rebantur, sed incitamen

citamẽtum attulit. Ratusq; dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobiliũ famiiarum posteros, egestate uenales, in scenã deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto, Nam & eius flagitium est, qui pecuniã ob delicta potius dedit, q̃ ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit donis ingentibus, nisi quod merces ab eo qui iubere potest uim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaret, instituit ludos Iuuenalium uocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiq̃, nõ ætas aut acti honores impedimẽto, quo minus Græci Latinióue histrionis artem exercerent, usq; ad gestus modosq; haud uiriles. Quin & fœminæ illustres deformia meditari. Extructaq; apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus, conuenticula & cauponæ, & posita ueno irritamẽta luxus. dabanturq; stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent. Inde glisceret flagitia & infamia, nec ulla moribus corruptis olim plus libidinũ circumdedit quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur, nedum inter certamina uitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quicquam probi moris reseruaretur. Postremus ipse scenas incedit, multa cura tentans citharam & præmeditans, assistentibus familiaribus. abscesserat cohors militum, centuriones tribunicíq;: & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq; primum conscripti sunt equites Romani, cognomẽto Augustanorũ, ętate ac robore conspicui, & pars ingenio ꝓcaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis uocemq; deûm uocabulis appellantes, quasi per uirtutem clari, honoraticq; agere. Ne tamen ludicræ tantũ imperatoris artes notescerent, carminum quoq; studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati, cõsidere simul, & allatos uel ibidem repertos uersus connectere, atq; ipsius uerba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. utq; contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant qui uoce uultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

Iuuenalium ludicrum

Augustani equitũ nomen

Philosophi

Sub idem tempus leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosq;, gladiatorio spectaculo, quod Liuidineius Regulus, quem motum senatu retuli, edebat. quippe oppidana lasciuia inuicem incessente, probra, deinde saxa, postremo ferrũ sumpsere, ualidiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculũ edebatur. Ergo deportati sunt in urbẽ multi è Nucerinis trunco per uulnera corpore, ac plericq; liberorũ ac parentũ mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps senatui, senatus cõsulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decẽ annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaq; quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuidineius & qui alij seditionem conciuerant, exilio mulctati sunt. Motus

Nucerini Pompeiani Liuidineius Regulus

senatu

ſenatu & Pedius Blæſus, accuſantibus Cyrenẽſibus, uiolatũ ab eo theſau- *Ped. Blæſus*
rum Aeſculapĳ, delectumq; militarẽ pretio & ambitiõe corruptum. Iidem
Cyrenenſes reum agebant Attilium Strabonem, prætoria poteſtate uſum, *Attil. Strabo*
& miſſum diſceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondã
habitos, & Po. Ro. cum regno relictos, proximus quiſq; poſſeſſor inuaſe-
rant, diutinaq; licentia & iniuria, quaſi iure & æquo nitebantur. Igitur abiu-
dicatis agris, orta aduerſus iudicem inuidia, & ſenatus ignota ſibi eſſe man-
data Claudĳ, & cõſulendum principem reſpondit. Princeps probata Stra-
bonis ſententia, ſe nihilominus ſubuenire ſocĳs, & uſurpata concedere ſcri-
pſit. Sequũtur uirorum illuſtriũ mortes, Domitĳ Afri, & M. Seruilĳ, qui *Domit. Afer*
ſummis honoribus, & multa eloquentia uiguerant. Ille orando cauſas, Ser- *M. Seruilius*
uilius diu foro, mox tradẽdis rebus Romanis celebris, & elegãtia uitæ, quã
clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diuerſus. Nerone quartum, *Quinquẽnale*
Cornelio Coſſo Coss. quinquennale ludicrũ Romæ inſtitutum eſt, ad mo- *ludicrum Ro.*
rem Græci certaminis, uaria fama, ut cuncta fermè noua. Quippe erant qui
Gn. quoq; Pompeium incuſatum à ſenioribus ferrent, quod manſurã thea-
tri ſedem poſuiſſet. Nam antea ſubitarĳs gradibus, & ſcena in tempus ſtru-
cta, ludos edi ſolitos: uel ſi uetuſtiora repetas, ſtantẽ populum ſpectauiſſe: ſi
conſideret, theatro dies totos ignauia cõtinuaret: Ne ſpectaculorũ quidem *Quod damnu in*
antiquitas ſeruaretur, quoties P. R. ſederet, nulla cuiquã ciuium neceſsitate
ſpectandi. Cæterum abolitos paulatim patrios mores, funditus euerti per
accitam laſciuiam, ut quod uſquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe
uiſatur, degeneretq; ſtudĳs externis iuuentus, gymnaſia & otia, & turpes
amores exercendo, principe & ſenatu auctoribus, qui non modo licentiam
uitĳs permiſerint, ſed uim adhibeant: Proceres Romani ſpecie orationum
& carminum, ſcena polluantur: quid ſupereſſe, niſi ut corpora quoq; nudẽt,
& cæſtus aſſumant, easq; pugnas pro militia & armis meditentur? An iu-
ſtitiam augurĳ, & decurias equitum, egregium iudicãdi munus expleturos,
ſi fractos ſonos & dulcedinẽ uocum peritè audiſſent? Noctes quoq; dede-
cori adiectas, ne quod tempus pudori relinquat. ſed cœtu promiſcuo quod
perditiſsimus quiſq; per diem concupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus
ipſa licentia placebat, ac tamen honeſta nomina prætendebant: Maiores
quoq; non abhorruiſſe ſpectaculorũ oblectamentis, pro fortuna quæ tum
erat, eoq; à Thuſcis accitos hiſtriones, à Thurĳs equorũ certamina, & poſ-
ſeſſa Achaia Aſiaq;, ludos accuratius editos: neq; quenq; Romæ honeſto
loco ortum, ad theatrales artes degenerauiſſe, ducentis iam annis à L. Mu-
mĳ triumpho qui primus id genus ſpectaculi in urbe præbuerit. Sed & cõ-
ſultum parſimoniæ, quod perpetua ſedes theatro locata ſit, potius quàm
immẽſo ſumptu, ſingulos per annos cõſurgeret ac ſtrueretur. Nec perinde
magiſtratus rem familiarem exhauſturos, aut populo efflagitandi Græca

certamina

certamina à magistratibus causam fore, cum eo sumptu Resp. fungatur. Oratorum ac uatum uictorias incitamẽtum ingenijs allaturas: nec cuiq; iudici graue, aures studijs honestis, & uoluptatib. cõcessis impartire. Læticiæ magis q; lasciuiæ dari paucas potius quinquennij noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. Sanè nullo insigni dehonestamẽto id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia reddi-

Pantomimi ti quanquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantẽ. Eloquentiæ primas partes nemo tulit, sed uictorẽ esse Cæsarem pronunciatũ. Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter

Cometes quæ & sydus cometes effulsit, de quo uulgi opinio est, tanquã mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam deligeretur in-

Rubellius Plautus quirebant, & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat habitu seuero, casta & secreta domo, quanto q; metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit

Simbruina stagna rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui Sublaqueũ nomẽ est, icte dapes, mẽ-

Sublaqueum sa q; dissecta erat, idq; finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deũm destinari credebant, fouebantq; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerunq; fallax ambitio est. Ergo permotus ijs Nero, componit ad Plautum literas, consuleret sibi, & turbis, seq; praue diffamãtibus subtraheret: esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistia & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infami-

Aqua Martia am & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem dedu-

Ceremonia loci ctæ nando incesserat, uidebaturq; potus sacros & ceremoniã loci corpore toto polluisse, secutáq; anceps ualitudo iram deũm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tygranocerta, quibus excisis, metum hostiõ intenderet, uel si peperciſſet, clementiæ famam adipiscereturſ, illuc pergit non infenso exercitu, ne spem ueniæ auferret, neq; tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnẽ ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisq;, alij preces offerre, quidam deserere uicos, & in auia digredi, ac fuere qui se spelun-cis, ac charissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordia aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis ijs qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmẽtis uirgultisq; cõpletos, igni exurit. Atq; illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq; irrumpentem montibus defensi: quos Corbulo immissis Hyberis uastauit, hostilemq; audaciam externo sanguine ultus est. Ipse exercitusq;, ut nullis ex pretio damnis, ita per inopiã & labores fatiscebant, carne pecudũ propulsare famẽ adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida

æstas

æstas, longinqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plurà quàm gregario milite tolerante. Ventũ dehinc in locos cultos. Demessæq; segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primã uim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionẽ Taurauntium trãsgressus, improuisum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, secq; autorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq; & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabãt. Nec multo post legati Tygranocerta missi, patere mœnia afferũt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum coronam auream tradebant. Acceptq; cum honore, nec quicquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent. At præsidium regium quod ferox iuuentus clauserat, nõ sine certamine expugnatum est. nam & prælium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis cessere. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantq; Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. cos regredientes Corbulo, ne Euphratem trãsgressi hostium custodijs circumuenirentur, dato præsidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde uitatis Parthorum finibus patrias in sedes remeauere. Quin & Tyridatem per Medos extrema Armenię intrantẽ, pręmisso cũ auxilijs Verulano legato, atq; ipse legionibus citis abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosq; nobis ob regẽ auersos animis cognouerat, cædibus & incendijs per populatus, possessionem Armeniæ usurpabat: cum aduenit Tygranes à Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usq; ad seruilem patientiã demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At plericq; superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq; equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ ut cuicq; finitima, pars Nipolicq; & Aristobolo atq; Antiocho parere iussæ sunt. Corbulo in Syriam accessit, morte Vinidij legati uacuã ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terrę prolapsa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia uetus oppidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamẽ infrequentiæ locorũ subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. Neq; coniugijs suscipiendis, neq; alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebãt. Non enim ut olim uniuersæ legiones deducebãtur cũ tribunis & centurionibus, & sui cuiusq; ordinibus militibus, ut cõsensu & charitate Remp. efficerẽt, sed ignoti inter se diuersis manipulis sine rectore.

Barbarus repertus apud telo

Hospitale donum

Laodicea

Puteoli

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium repẽte in unum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio ſenatus haberi ſolita, quod acriore ambitu exarſerant, princeps compoſuit, tris qui ſupra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitq; patrum honorem ſtatuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculũ facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. nam antea uacuum id ſolutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accuſantibus Mauris repetũdarum damnatur, atq; Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Criſpi fratris fauore enixus. Ceſonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, ut memoraui, niſi parta retinuerat, & ſucceſſor Verannius, modicis excurſibus ſyluas populatus quin ultra bellum proferret, morte prohibitus eſt, magna dum uixit ſeueritatis fama, ſupremis teſtamẽti uerbis ambitiõis manifeſtus. quippe multa in Neronẽ adulatione addidit, ſubiecturum ei prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo uixiſſet. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, ſcientia militiæ & rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit, Corbulonis concertator, receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiẽs. Igitur Monam inſulam incolis ualidam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesq; fabricatur plano alueo aduerſus breue littus & incertum. Sic pedites, equites uado ſecuti, aut altiores inter undas adnantes, equis tranſmiſere. Stabat pro litore diuerſa acies, denſa armis uirisq;, intercurſantibus fœminis: in modum Furiarum, ueſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebãt. Druidęq; circum, preces diras ſublatis ad cœlum manibus fundentes, nouitate aſpectus perculere militem, ut quaſi hærentibus membris immobile corpus uulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis & ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent, inferunt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluũt. Præſidiũ poſthac impoſitũ uicis, exciſiq; luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nunciatur. Rex Icenorum Praſutagus, longa opulentia clarus, Cęſarem hæredem duasq; filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnũ & domum ſuã procul iniuria fore. quod contra uertit, adeo ut regnum per centuriones, domus per ſeruos, uelut capta uaſtarentur. Iam primum uxor Boodicia uerberibus affecta, & filiæ ſtupro uiolatæ ſunt. Præcipui quiq; Icenorum, quaſi cũctam regionem muneri accepiſſent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ ceſſerant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinouantibus, & qui alij nondũ ſeruitio aſſuefacti, reſumere libertatẽ occultis cõiurationibus pepigerãt, acerrimo in ueteranos odio. Quippe in coloniam

Vibius Secundus

Sue. Paulinus

Mona inſula Britanniæ proxima

Druidæ apud Britannos

Iceni

Praſutagus Icenorum rex

Boodicia

Camulo

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando, fouentibus impotentiam ueteranorũ militibus, similitudine uitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur: delectiq; sacerdotes specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum uidebatur excindere coloniam nullis munimẽtis septam, quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quàm usui consulitur. Inter quæ nulla palàm causa delapsum Camuloduni simulachrum uictoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et fœminæ in furore turbatæ, adesse exitiũ canebant, externosq; fremitus in curia eorum auditos. Consonuisse ululatibus theatrum, uisamq; speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu. Sic labente æstu, humanorum corporum effigies relictæ. Vt Britanni ad spem, ita ueterani ad metum trahebantur. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxiliũ. Ille haud amplius quàm ducẽtos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis cõscij consilia turbabant, neq; fossam aut uallum pręduxerunt, neq; motis senibus & fœminis, iuuẽtus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cætera quidem impetu direpta aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum expugnatumq;. Et uictor Britannus Peto Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra & munimentis defensus est. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaricia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transijt. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londiniũ perrexit, cognomento quidem coloniæ nõ insigne, sed copia negociatorum & cõmeatu maxime celebre: ibi ambiguus an illam sedẽ bello deligeret, circunspecta infrequentia militis, satisq; magnis documentis temeritatem Petilij coercitam, unius oppidi damno seruare uniuersa statuit. Neq; fletu & lachrymis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partẽ agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, uel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidijsq; militarium, quod uberrimũ spoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum insignes petebant. Ad septuaginta millia ciuium & sociorum ijs quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neq; enim capere aut uenundare, aliudue quod belli cõmercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tãquam reddituri supplicij, ac prærepta interim ultione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cũ uexillarijs uicesimarijs, & è proximis auxiliares, decẽ fermè millia armatorum erant, cum omittere cunctationem, & cõgredi acie

Camulodunũ

Tẽplum diui Claudij in Britannia

Catus Decianus

Petus Cerialis fundatur cum legione nona

Londinium

Verulamium

parat. deligitq; locum arctis faucibus, & à tergo ſylua clauſum, ſatis cognito, nihil hoſtium niſi in fronte, & apertam planiciem eſſe ſine metu inſidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques aſtitit. At Britannorũ copiæ paſſim per cateruas & turmas exultabant, quanta non aliâs multitudo, & animo adeo fero, ut coniuges quoq; teſtes uictoriæ ſecũ traherent, plauſtriſq; imponerent, quę ſuper extremum ambitum campi poſuerant. Boudicea curru filias præ ſe uehens ut quanq; nationẽ acceſſerat, ſolitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare teſtabatur, ſed tunc nõ ut tantis maioribus ortam regnum & opes, uerum ut unam è uulgo, libertatẽ amiſſam, conſectum uerberibus corpus, contrectatã filiarum pudicitiam ulciſci. eò prouectas Romanorum cupidines, ut nõ corpora, nec ſenectam quidem, aut uirginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamẽ deos iuſtæ uindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: cæteros caſtris occultari, aut fugã circumſpicere. Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſas belli ſecum expenderent, uincendum illa acie, uel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatũ: uiuerent uiri, & ſeruirent. Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat, qui quanquã confideret uirtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. Vt ſpernerent ſonoras Barbarorum & inanes minas. plus illic fœminarum quàm iuuentutis aſpici. imbelles, inermes ceſſuros ſtatim, ubi ferrũ uirtutemq; uincentiũ, toties ſuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarent. gloriæq; eorum acceſſurum, quod modica manu uniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantũ, & pilis emiſſis, poſt umbonibus & gladijs ſtragem cædemq; continuarent, prædæ immemores. parta uictoria cuncta ipſis ceſſura. Is ardor uerba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat uetus miles & multa præliorũ experientia, ut certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignũ. Ac primum legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propius ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, uelut cuneis erupit. Idem auxiliariũ impetus, & eques protentis haſtis, perfringit quod obuiũ & ualidum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula ſepſerãt abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaq; telis etiã iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis uictorijs par ea die laus parta. quippe ſunt qui paulominus quàm octoaginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitã ueneno finiuit. Et Pœnius Poſthumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorũ uiceſimanorumq; proſperis rebus, quia pari gloria legionem ſuam fraudauerat, abnueratq; contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus deinde

Britanni fœminarum ductu bellant

Prælium

omnis

omnis exercitus sub pellibus habitus est, & ad reliqua belli perpetranda. Auxitq; copias Cæsar, missis è Germania duobus legionariorū millibus, octo auxiliariorū cohortibus, ac mille equitibus: quorū aduentu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ, quodq; nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atq; ferro uastatur. Sed nihil æque quàm fames affligebat serendis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum uersa dum nostros cōmeatus sibi destinant, gentesq; præferoces tardius ad pacem inclinant: quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat, dispersaq;, nouum legatum opperiendum esse, sine hostili ira & superbia uictoris clementer deditis cōsulturum: Simul in urbem mandabat, nullum prælio finem expectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa prauitati ipsius, prospera ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse autoritate eius, nō modo inter legatum procuratoremq; concordiam gigni, sed & rebelles Barbarorū animos pace cōponi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis postquam Oceanum transmiserat, militibus quoq; nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiā tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturq; quod dux & exercitus tanti belli confector seruitijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusq; rebus gerundis Suetonius, quod perpaucas naues in littore, remigiumq; in ijs amiserat, tanquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neq; lacessitus, honestum pacis nomē segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoris, seruili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longa senecta, simul orbitate & pecunia insidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentū, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum socia-
uerāt. Antonius audacia promptus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neq; morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabularijs quos memoraui, & alijs minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictū. Et Fabianus Antoniusq; cū Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis q̄ infamiæ exemere. Perculit is dies Pompeianū quoq; Helianum iuuenem quæstoriū, tanq; flagitiorum Fabiani gnarū. Eiq; Italia & Hispania in qua ortus erat, interdictū est. Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos ne apud præfectum urbis arguerentur, ad prætorem detulisset, interim specie legum, mox

Polycletus libertus Neronis

Multi hodie etiam apud Christianos sentiūt cum Asinio Marcello

præuaricando ultionem eluſurus. Additur ſenatuſconſultum, Qui talem operam emptitaſſet, uendidiſſetúe, ut perinde pœna teneretur, ac ſi publico iudicio calumniæ condemnatus. Haud multo poſt præfectum urbis Pedanium Secundum ſeruus ipſius interfecit, ſeu negata libertate, cui precium pepigerat, ſiue amore exoleti infenſus, & dominũ æmulum non tolerans. Cæterum cum uetere ex more familiam omnem quæ ſub eodem tecto manſitauerat ad ſupplicium agi oporteret, concurſu plebis quæ tot innoxios protegebat, uſq; ad ſeditionem uentum eſt: ſenatusq; (in quo ipſo erant ſtudia nimiam ſeueritatem aſpernantium) pluribus nihil mutandum cenſentibus.

Oratio C. Caſſij in ſenatu de ſupplicio ſeruorum

Ex quibus C. Caſſius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit. Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum cõtra inſtituta & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur. neq; ſum aduerſatus, nõ quia dubitarem ſuper omnibus negocijs melius atq; rectius olim prouiſum, & quæ conuerterentur in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris cõtradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrũ, ſi quando Reſp. conſilijs eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari uiro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum cõcuſſo ſenatuſconſulto, quod ſuppliciũ toti familiæ minitabatur. Decernite Hercule impunitatẽ. At quem dignitas ſua defendet, cum Præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſeruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti nõ ptorexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra auertit? An ut quidam fingere nõ erubeſcunt, iniurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia trãſegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum iure cæſum uideri. Libet argumenta conquirere in eo quod ſapientioribus deliberatũ eſt. Sed & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditis ne ſeruũ interficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non uox minax excideret? nihil per temeritatẽ proloqueretur? Sanè conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit. num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſcijs? Multa ſceleris indicia præueniunt ſerui, ſi prodant. Poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios: poſtremo ſi pereundum ſit, nõ inulti inter nocentes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuere ingenia ſeruorum, etiam cum in agris aut domibus ijſdem naſcerentur, charitatemq; dominorũ ſtatim acciperent. Poſtquam uero nationes in familijs habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coercueris. At quidam inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cum decimus quiſq; fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, utilitate publica rependitur. Sententiæ Caſſij, ut nemo unus contraire auſus eſt,

ita

ita dissonæ uoces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiã miserantium. Prævaluit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, cõglobata multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atq; omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidijs sepsit. Censuerat Cingonius Varro ut liberti quoq; qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus ijsdem consulibus Tarquinius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatũ ab eo Statilium Taurũ proconsulem ipsius meminerãt. Cẽsus per Gallias à Q. Volusio & Scx. Africano, Trebellioq; Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatẽ Volusio atq; Africano: Trebellium dum utercq; dedignatur, supra tulere. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, autoritate, constantia, fama (in quantum præuum brante imperatoris fastigio datur) clarus, adeo ut Nero æger ualetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neq; inuidiosis opibus erat. Gymnasiũ eo anno dedicatum à Nerone, præbitũq; oleum equiti ac senatui Græca facilitate. P. Mario, L. Asinio cõsulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus principẽ carmina factitauit: uulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Ostoriũ Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatoriũ ordinem precibus Tigillini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitiũ Antistio, quàm imperatori gloriã quæsiuit, ut cõdemnatus à senatu, intercessione tribunitia morti eximeretur. Et cũ Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, ad uersis testibus creditum. Censuitq; Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturã, necandumq; more maiorũ. Cæteris inde assentientibus, Pætus Thrasea multo cũ honore Cæsaris, & acerrime increpito Antistio, nõ quicquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendũ differuit: carnificẽ & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicũ sæuitia & temporũ infamia, supplicia decernerẽtur. Quin insula publicatis bonis, quo longius sontẽ uitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementiæ maximum exemplum futurũ. Libertas Thraseæ silentium aliorũ rupit. Et post quam discessionẽ consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quenq; iurgio lacessens, & respondenti reticens, ut pauida ingenia solent.

Memmius Regulus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorē & iram cūctatus, postremo rescripsit, nulla iniuria prouocatum Antistium grauissimas in principem contumelias dixisse. earum ultionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. cæterum se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent ut uellent, data etiam absoluendi licentia. His atq; talibus recitatis, & offensione manifesta, non ideo aut consules mutauere relationē, aut Thrasea decessit sentētia: cæteriūe, quæ probauerant deseruere: pars ne principē obiecisse inuidię uiderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haud dispari crimine Fabricius Veiento cōflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes cōposuisset, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat. Adijciebat Talius Geminus accusator, uenditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum ius. quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumq; Veientonem Italia depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosq; donec cum periculo parabantur: mox licētia habendi, oblīuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitq; uita Burrus, incertum ualitudine an ueneno. Valitudo ex eo coniectabatur, quod in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritū finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remediū adhiberetur, illitū palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrum intellecto scelere, cum ad uisendum princeps uenisset, aspectū eius auersatum, sciscitantiq; hactenus respondisse: Ego me bene habeo. Ciuitati grande desideriū eius mansit per memoriam uirtutis, & successorum alterius segnem innocētiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cęsar duos prætorijs cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex uulgi fauore, quia rem frumentariam sine quęstu tractabat: Ofonium Tigillinum, ueterem impudicitiā atq; infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus assumptus. Prospera populi & militum fama Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur.

Burrus uita concedit

Mors Burri infregit Senecę potentiam, quia nec bonis artibus idem uirium erat, altero uelut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi uarijs criminationibus Senecā adoriuntur, tanquam ingentes & priuatum supra modum euectas opes adhuc augeret, quodq; studia ciuiū in se uerteret, hortorum quoq; amœnitate & uillarum magnificentia quasi principem supergrederetur. Obijciebant etiā eloquentiæ laudem uni sibi asciscere, & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum euenisset. Nam oblectamentis principis palàm iniquum, detractare uim eius equos regentis: illudere uoces quoties caneret. Quem ad finem? nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitam Neronis puericiam & robur

Seneca accusatur

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

robur iuuentæ adesse. exueret magistrũ satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. At Seneca criminantiũ non ignarus, prodentibus ijs qui/ bus aliqua honesti cura & familiaritatẽ eius magis aspernante Cæsare, tem pus sermoni orat: & accepto, ita incipit. Quartusdecimus annus est Cæsar ex quo spei tuæ admotus sum, octauus ut imperiũ obtines. Medio tẽporis tãtũ honorũ atq; opũ in me cumulasti, ut nihil felicitati meę desit, nisi mode ratio eius. Vtar magnis exẽplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Au gustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mecœnati urbe in ipsa, ue/ lut peregrinũ otium permisit: quorum alter bellorũ socius, alter Romæ pluri bus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia (ut sic dixerim) in umbra educata? è quibus claritudo uenit, quod iuuentæ tuæ rudimẽtis affuisse uideor, grande huius rei pretium. at tu gratiã immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeo ut plerunq; intra me ipsum uoluam: E/ gó ne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? In/ ter nobiles & longa decora præferẽtes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tãtis agrorum spacijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti nõ debui. Sed uterq; mensuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantũ amicus à prin cipe accipere. Cætera inuidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, in/ fra tuam magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt. mihi subueniendum est. quo modo in militia aut uia fessus adminiculum orarem: ita in hoc itine/ re uitæ, senex, & leuissimis quoq; curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunã recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animũ reuocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoq; in tuam gloriam cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero sic fermè respondit. Et quod meditatæ orationi tuæ statim oc/ curram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum præuisa, sed su/ bita expedire docuisti. Auus meus Augustus Agrippæ & Mœcenati usur/ pare otium post labores concessit, sed in ea ipsa ætate, cuius autoritas tuere/ tur quicquid illud & qualecunq; tribuisset. attamen neutrum datis à se præ/ mijs exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti uersa ta est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agẽti. Sed quod præ/ sens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis puericiam, dein iuuentã meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum uita suppetet, æterna e/ runt. Quę à me habes, horti, & fœnus, & uillæ, casibus obnoxia sunt: ac licet

Seneca ad Neronem

Nero ad Senecam

multa

„ multa uideãtur, plericq; haud quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt.
„ Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiã rubori mihi eſt,
„ quod præcipuus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & ti-
„ bi ualida ætas, rebuſq; & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperij ſpa-
„ cia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præpo-
„ nis, & quantum Voluſio longa parſimonia quæſiuit, tantũ in te mea libera-
„ litas explere non poteſt. Quin ſi qua in parte lubricũ adoleſcentiæ noſtræ
„ declinat, reuocas, inornatumq; robur ſubſidio impenſius regis. Non tua mo-
„ deratio, ſi reddideris pecuniam, nec quies ſi reliqueris principem, ſed mea a-
„ uaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium uerſabitur. Quod ſi maxime
„ continentia tua laudetur, non tamen ſapienti uiro decorum fuerit, unde ami-
„ co infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere. His adijcit complexum &
oſcula, facetus natura, & conſuetudine exercitus uelare odiũ fallacibus blan-
ditijs. Seneca (qui finis omnium cum dominante ſermonum) grates agit:
ſed inſtituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus ſalutantium: uitat
comitantes, rarus per urbem, quaſi ualitudine infenſa, aut ſapientiæ ſtudijs
domi attineretur. Perculſo Seneca, promptum fuit Rufum Fenium im-
Tigillinus ca-lumniator minuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorq; in dies Ti-
gillinus, & malas artes, quibus ſolus pollebat, gratiores ratus ſi principem ſo-
cietate ſcelerum obſtringeret, metus eius rimatur. Compertoq; Plautum &
Syllam maxime timeri, Plautum in Aſiam, Syllam in Galliam Narbonen-
ſem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic orientis, illi Ger-
maniæ exercitus commemorat. Non ſe, ut Burrum, diuerſas ſpes, ſed ſolam
incolumitatẽ Neronis ſpectare, cui caueri utcunq; ab urbanis inſidijs præ-
ſentia, longinquos motus quónam modo comprimi poſſe? Erectas Gallias
ad nomen dictatorium, nec minus ſuſpectos Aſiæ populos, claritudine aui
Druſi. Syllam inopem, unde præcipuam audaciam: & ſimulatorem ſegni-
tiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautũ magnis opibus, ne fingere qui-
dem cupidinem otij, ſed ueterum Romanorum imitamẽta præferre, aſſum-
pta etiam Stoicorum arrogantia, ſectaq;, quæ turbidos, & negotiorum ap-
petentes faciat. Nec ultra mora. Sylla ſexto die peruectis Maſſiliam percuſ-
ſoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi cauſa diſcumbe-
ret. Relatum caput eius illuſit Nero tanquam præmatura canicie deforme.
Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus ſalus eius cu-
rabatur, & ſpaciũ itineris ac maris tempuſq; interiectum mouerat famam:
uulgoq; fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus
præſidentem, ſi clari atq; inſontes interficerentur, præcipuum ad pericu-
la: quin & Aſiam fauore iuuenis arma cepiſſe, nec milites ad ſcelus miſſos
aut numero ualidos, aut animo promptos, poſtquam iuſſa efficere nequi-
uerint, ad ſpes nouas tranſiſſe unà. Hæc in ore famæ credentium otio age-
bantur

bantur. Cæterum libertus Plauti celeritate uentorũ præuenit centurionem, & mandata L. Antistij ſoceri attulit: effugeret ſegnem mortem: otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem, reperturum bonos, conſociaturum audaces. nullum interim ſubſidium aſpernandum. ſi ſexaginta milites (tot enim adueniebant) propuliſſet, dum refertur nuncius Neroni, dum manus alia permeat, multa ſecutura, quæ ad uſcꝙ bellum eualeſcerent. denicꝙ aut ſalutem tali cõſilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum eſſe. Sed Plautũ ea non mouere, ſiue nullam opem prouidebat inermis atcꝙ exul, ſeu tædio ambiguæ ſpei, an amore cõiugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla ſollicitudine turbatũ. Sunt qui alios à ſocero nuncios ueniſſe ferant, quanquã nihil atrox immineret, doctoresꝙ ſapientiæ Cœranum Græci, Muſonium Thuſci generis, cõſtantiam oppetendæ mortis, pro incerta & trepida uita ſuaſiſſe. Repertus eſt certè per medium diei nudus exercitãdo corpori. Talem eum centurio trucidauit, coràm Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quaſi ſatellitibus miniſtrum regium præpoſuerat. Caput interfecti relatũ. cuius aſpectu, ipſa principis uerba referã: Quin, inquit, Nero depoſito metu nuptias Poppeæ ob ciuſmodi errores dilatas maturare parat, Octauiamꝙ coniugẽ amoliri, quamuis modeſte agat, & nomine patris, & ſtudijs populi grauem. Sed ad ſenatũ literas miſit, de cæde Syllæ Plauticꝙ haud confeſſus. uerum utriuſcꝙ turbidum ingenium eſſe, & ſibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomine ſupplicationes, utcꝙ Sylla & Plautus ſenatu moueren tur, grauioribus tamen ludibrijs quàm malis. Igitur accepto patrum conſulto, poſtquã cuncta ſcelerum pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauiã, ſterilem dictitans. Exin Poppeæ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, ſeruilem ei amorẽ obijcere. deſtinaturꝙ reus cognomento Eucærus, natione Alexandrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & ui tormentorum uictis quibuſdam, ut falſa annuerent, plures perſtitere ſanctitatẽ dominæ tueri. Ex quibus una inſtanti Tigillino, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis diſſidij ſpecie, dommumꝙ Burri, & prędia Plauti, infauſta dona accipit. Mox in Campaniam pulſa eſt addita militari cuſtodia. Inde crebri queſtus, nec occulti per uulgũ, cui minor ſapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. His (haud quaquam Nero pœnitentia flagitij) cõiugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, deosꝙ tandem uenerantur. Effigies Poppeæ proruunt. Octauiæ imagines geſtant humeris, ſpargunt floribus, foroꝙ ac templis ſtatuunt. Itur etiam in principis laudes, repetitum ueneranti um. Iamꝙ & palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emiſſi militũ globi uerberibus & intento ferro turbatos diſiecere. Mutataꝙ quæ

per

per seditionem uerterant, Poppeæ honos repositus est. Quæ semper odio tum & metu atrox, ne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: Nõ eò loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quãquam id sibi uita potius) sed uitam ipsam in extremum adductam à clientulis & seruitijs Octauiæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent. Arma illa aduersus principem sumpta. ducẽ tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniã & in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquã offensionem? An quia ueram progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanũ tibicinis Aegyptij sobolem imperatorio fastigio induci? Denicq; si id rebus cõducat, libens quàm coactus acciret dominam, uel consuleret securitati iusta ultione. Et modicis remedijs, primos motus cõsediſſe. at si desperent uxorem Neronis fore Octauiã, illi maritum daturos. Varius sermo, & ad metum atq; iram accommodatus, terruit simul audientẽ & accendit. Sed parum ualebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo cõfessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq; nouarum crimẽ affingeretur. Et uisus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi
Anicetus
" apud Misenum (ut memorauí) præfectus, leui post admissum scelus gratia,
" dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrãtes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operę prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promitti: uel si negauisset, necem intentat. Ille insita uecordia, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iussum erat, fingit, fateturq; apud amicos, quos uelut cõsilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exilium tolerauit, & fato obijt. At Nero præfectũ spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo ante sterilitatis oblitus abactos partus conscientia libidinum, eaq; sibi comperta dicto memorat. Insulaq; Pandateria Octauiã claudit. Non alia exul uisentium oculos maiore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recẽtior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua uiderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione eleuabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per uenenũ patre, & statim fratre. Tum ancilla domina ualidior. Et Poppea nõ nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni exitio grauius. Ac puella uicesimo ætatis anno, inter cẽturiones & milites, præsagio malorũ iam à uita exempta, nondum tamen morte acquiescebat.

Paucis

Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur cum iam uiduã se & tantum sororẽ testaretur, cõmunecꝙ Germanici, & postremo Agrippinæ nomẽ cieret, qua incolumi infelix quidem matrimoniũ, sed sine exitio pertulisset. Restringitur uinculis, uenæcꝙ eius per omnes artus exoluũtur, Et quia pressus pauore sanguis tardius labebatur, præferuidi balnei uapore enecatur. Additurꝙ atrocior sæuitia, quod caput amputatum latumꝙ in urbem Poppea uidit. Dona ob hæc tẽplis decreta. Quod ad eũ finẽ memorauimus, ut quicunꝙ casus tẽporum illorũ nobis uel alijs auctoribus noscẽt, præsumptum habeãt, quoties fugas & cædes iussit princeps, toties grates deis actas, quęꝙ rerũ secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Necꝙ tamen silebimus, si quod senatusconsultũ, adulatione nouũ, aut patientia postremũ fuit.

Eodẽ anno libertorũ potissimos ueneno interfecisse creditũ est, Dorypho rum quasi aduersatũ nuptijs Poppeę, Pallantẽ quod immensam pecuniam lõga senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam ut C. Pisonis sociũ, sed ualidius à Seneca eodẽ crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarũ in Neronẽ magna moles, sed improspera.

FINIS XIIII. LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM QVINTVM CASTIGATIONES.

T defectione Hyrcanorum.) Scripsimus, dissensione Hyrcan.

Et certamẽ.) Emẽdaui, Cõtra ueterũ fratrũ odia & certamina.

Dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordijs.) Reposuimus, Dum ipse compositis aduersus Hyrcanos discordijs.

Compositius cuncta cꝙ festinatius agerẽt.) Nos festinantius.

Quosdam riuos cõgestu terræ obdidit.) Scripsimus, abdidit.

Et Corbulonis minis patrata magnifice extollebant.) Reposuimus, ac magnifica, extollebant.

Famisulanus Vectoniatius.) Codex Budensis, Fimisulanus Vectonianus.

Calauius Sabinus regebat.) Nos regebant. Mox est illic, transmittebat. Sicut & ante, Armeniam intrat. Igitur & nos sic scripsimus.

Castello cui Asamosata nomen est.) Correximus, Arsamosata.

Et ægre compulsum ferunt.) Sustulimus particulam &. Non autem hæc sola supererat, sed mox item particula, ut, Aegre compulsum ferunt, instantẽ Corbuloni fateretur. Subauditur autem ut.

Hinc peditatu inde equite.) Codex Budensis. Hinc peditatu, hinc equite.

Per longinqua & auia.) Prępositionem per expunximus sic distinguendo sententiam: Peditum si quis integer, longinqua & auia: uulnerati castra repetiuere. Subauditur ante, petijt.

Missis item ad Corbulonẽ precibus.) Scripsimus, Missis iterum ad Corb. pr.

Ne aliud cꝙ munimenta propugnabant.) Emendaui, Nec aliud q. m. prop.

Aut metu.) Ablatiuum metu deleuimus, & pro aut scripsimus, ut, hoc modo. Et alij propria ignauia, ut Corbulonẽ opperiẽtes. Siquidem in manuscripto libro

t tantum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tantum eſt aut pro ut. Librarius ultimam præcedentis uocabuli quod eſt ignaua literam, cum ut cõiunxit, ut fieret aut. Deinde quiſpiam ablatiuum adiecit metu.

Cõtra daret.) Hoc mihi magis probat q̃ quod uerbũ in regio uolumine eſt ſcriptum, nẽpe, cõtradiceret. Sic lib. 17. Si fortuna cõtra daret, iratis ne relinquerent.

Pacem ex æquo utilẽ, nec præſentia ſpectaret.) Non eſt inepta Budenſis exemplaris lectio, Pace ex æquo utili, ne præſ. t. ſp.

Adieciſſe deos dignum Arſacidarum ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.) Scribendum apparet, Adieciſſet eos, dignum Arſacidarũ &c. Senſus eſt. Reſcripſit Vologeſes ſe adhibuiſſe fratres ſuos in conſilium Pacorum ac Tyridatem, ut digne Arſacidis ſimul & Romanis ſtatuerent. Quur enim non poſſim dicendi gratia ſic loqui, quum Cicero dixerit, cõuenienter naturæ uiuere. Arbitror autem dignum Arſacidarũ imitatione Græca protuliſſe, ἀξίως τῶν ἀρσακιδῶν. Ni ſi quis malit, dignum Arſacidarum pro dignitatem Arſacidarum, hoc eſt pro dignitate Arſacidarum ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent.

Vaſatem præfectum.) Et mox, Vaſates. Scripſimus Vaſacem, & Vaſaces.

Is caſtra perfluebat.) Malim, præfluebat.

Antequam agmen Romanum excederet.) Emendauimus, decederet. Quod illic ſequit, Aut iumẽta adnoſcẽtes, in uulgata æditione eſt agnoſcẽtes, nec refert.

Validum & firmum intellexere.) Repoſui, Validum & fidum intellexere.

Neq; ſe plus tridui itineri abfuiſſe.) Nos, itinere.

Non eam ſpeciem inſignium & armorum prætulit.) Liber manu deſcriptus, Non eam ſpeciem inſignium armorum p.

Ne lachrymis quidem temperare.) Scripſimus, temperauere.

Conſalutatio Vix præ fletu uſurpata cõſalutatio.) Sic libro 20. Nulla inter coeuntes exercitus conſalutatio. Quanquam hoc loco codex Budenſis habet conſolatio.

Hoc conquerentium.) Caſtigauimus, Hæc conquerentium.

Amnemq; ut olim medium faceret.) Scribendum, Amnemq; ut omniũ medium faceret. Item, Diruptaq; quæ ultra Euphratem communierat Corbulo.

Fortuitus ignis aſſumpſiſſet.) Emendaui, abſumpſiſſet.

Adeunt, ibi naturæ munus, labores educãdi.) Exemplar Matthiæ Coruini habet, Adeuntibus naturæ. Proinde lego, Qui magna cũ inuidia ſenatũ adeunt, *Ius naturæ* ius naturę, *Labores educandi* labores educandi, aduerſus fraudem, & artes, & breuitatẽ adoptionis enumerant. Dele ergo uocabulũ munus quod caſtigatores inſulſerunt, ibi pro ius ſcribentes. Hic locus feliciter, ut puto reſtitutus eſt, atq; in contextu mutatus.

Ac nec uſurpandis quidẽ hæreditatibus prodeſſet.) Particula quidem illic non eſt, & poteſt abeſſe.

Potentiam ſuam tali modo oſtentandi.) Nec eſt illic ſuam.

Locus puerperio colonia Antium fuit.) Abeſt & uerbum fuit, quod nos quoque diſpunximus.

Iã ſenatus interim uterũ Poppeę cõmendauerat diis.) Aduerbiũ interim ſuſtulimus.

Adnotandum eſt.) Scripſimus, Adnotatum eſt.

Quam populus Romanus.) Caſtigaui, quem. Subaudi modum.

Neq; infamia Pæti augebatur.) Correximus, angebatur.

Ponere inſigne regium Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæſaris inſigne regium.) Ponere pro deponere.

Vt, initia uigiliarum per centurionem enunciari.) Scripſimus, nunciari.

Structa Et ſtructã ante auguralem aram ſubdita face accendi.) Caſtigauimus, Et ſtructa (hoc eſt ſtruem lignorum extructam) ante Auguralem aram ſubdita face accendi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cendi. Subaudiatur, ligna, uel ſimile quippiam.

Poſtero die ſpaciũ orauit.) Emendaui, Poſtremo die. Quanq̃ ſi quis de biduo ultimo tantũ intelligat, recte ſcripſerit poſtero die. Id quod ſecutus eſt caſtigator huius loci. Quod ſi quis ad totũ tempus reſpiciat, quo ſemel atq; iterum congreſſi ſunt, præſertim quũ præcedat, Dein paucis diebꝰ interiectis: nõ abſurda lectio erit poſtremo die, quam nos Budenſi codici debemus, cui cætera fermè omnia.

Neu ferrũ traderet.) Intelligẽdũ, ne ferrũ traderet, ſ. ipſe Tyridates Corbuloni.

Equitum Romanorum locos ſedibus plebis antepoſuit apud Circum.) Scripſimus, ſedilibus plebis.

Nanq; ad eam diem indiſcreti ibant.) Repoſui, indiſcreti inibant.

Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificẽtia ac priori.) Caſti gauimus, pari magnificentia, ac priora.

Sed fœminarum illuſtrium ſenatorumq; plures per arenã fœdati ſunt.) Quid faciunt fœminę illuſtres in arena? Deeſt hic genitiuus filiorũ, quem inſeruimus, Sed fœminarum illuſtrium ſenatorumq; filiorum plures per arenam fœdati ſunt.

Inde initium fore, ut tranſgreſſus in Achaiam.) Et hic deerat ablatiuus ſcenis. Inde initium fore, ut tranſgreſſus ſcenis in Achaiam. Scenis id eſt per ſcenas.

Et quos à proximis colonijs & municipijs eius rei fama ciuerat.) Scripſimus, Etiam alijs præemineret.) Repoſuimus, etiã malis præmineret. (acciuerat. Quaſi d. primum facetijs ſcurrilibus, deinde flagitijs ſceleribusq; præminuit.

Iuſſi id accuſatores obijcere.) Pronomen id non eſt in libro manuſcripto, niſi poſtea additum.

Qui ne ignobiles haberet quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellaret.) Volumẽ regiũ habet, qui ne ignobiles haberet quos ab epiſtolis & libellis & ratio nibus appellet. Cõiicio legendũ, Quin eum ſiue quinetiã nobiles habere, quos ab epiſtolis, & libellis, & ratiõibus appellet. Quare ſic emẽdare cõtextũ auſi ſumus.

Hæc atq; talia plebi ualentia fuere.) Budenſe exemplar hic raſis aliquot literis habet uolentia. Scripſerim ego, Hæc atq; talia plebi uolenti fuere. Similem locu- *Hæc atq; talia plebi uolenti fuere*
tionem uſurpat in uita Agricolæ, Eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat. Hoc ſermonis genus Græcis familiare. Plato Αλλ' ὅρα εἰ σοι βουλομένῳ ἔστι ἃ λέγω, id eſt. Sed uide num tibi uolẽti ſint quæ dico. Gregorius Nazian zenus, ὡς παιζομένοις ὅσα βουλομένοις ἐστίν. id eſt. Illuſerũt quęcunq; uolentibus erant. Sic & libro 19. loquitur. Cæterisq; remanere & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus fuit. Quo loco nos dictionẽ liberum à caſtigatoribus infultam ſubmouimus. Expreſſit hanc figurã amator Helleniſmi Macrobius quum inquit. Si uobis uolenti bus eſt. Huius generis & illud quod Tacitus lib. primo dixit. Vt quibuſq; bellum inuitis, aut cupiẽtibus erat. Quod autores Græci dicũt ἀχθομένοις ἐστίν. & ἡδομένοις ἐστίν. Nec eſt admodũ diſſimile quod eodem libro infra legitur. Volentibus Armenijs præfecit. Item libro 18. Mutiano uolenti ſcripſere. quanquam in uulgatis ædi tionibus male legitur, uiolentia. Sed de hac figura admonuimus ſub initium ope ris, & ſuis deinde locis.

Ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquã perinde lætum ſibi publicis locis.) Hic locus eſt prorſum uitiatus. Liber manuſcriptus habet. Quo ipſe fidem acquireret nihil uſquã perinelocum ſibi letum publicis locis. Diuinatione eſt opus. Legerim ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquã periculoſum ſibi, lætus publicis locis ſtruere cõuiuia, totaq; urbe quaſi domo uti, hoc eſt, ſtruebat, atq; utebatur. Id nimirum ſimplicius eſt, quàm legere, periculoſum ſiue turbulentum, pro ſibi lætum.

Quaſi Tigillino paratæ, ut exempla referam.) Et hic deprauata uerba ſunt.

Emẽdauimus, quas Tigillino paratas ut exẽplũ ferã. Vbi ferã dixit pro referã.

Et cõtra scorta uisebantur.) Particula cõnectens, &, nõ est in uolumine Bud.

Et postquam tenebræ incedebant.) Malim, incidebant.

Misit auspices duos.) Sic & illic legitur. Forte melius, Visi auspices duo. Nam sequitur, cuncta etiam spectata, siue ut in scripto codice legitur, aspectata.

Cuncta denicp spectata.) Manuscriptus liber, Cuncta etiã aspectata Pluscp est aspectata quàm spectata. Verbum aspectandi libro primo usurpat, Omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare.

Aspectare

Omnibus quę huic urbi per uiolentiã ignitũ acciderũt, grauior atcp atrocior.) Parentheſi sublata, coniunctionẽ sed inseruimus. Sed omnibus quę huic urbi per uiolentiã ignitũ acciderũt, grauius atcp atrocius. Noua sentẽtia est. Subauditur, id in-

Et rursus inferiora populando.) Particulam & deleuimus. (commodum.

Huc illuc

Huccp & illuc flexis.) Nec hoc loco codex manuscriptus particulã & habet. Opinor Tacitum scripsisse, huc illuc flexis, quemadmodum alibi sæpe loquitur. Libro primo. Sed exterruit Cæcinna huc illuc ferens arma. Libro quarto. Sed per sequi incertum fuit, quum ex usu temporis huc illuc mearent.

Adhoc

Adhęc lamẽta pauẽtiũ fœminarũ.) Scripsimus, Adhoc, qua uoce etiã alibi utit.

Irritũ cadere

In irritum cadebant.) Codex Budensis, Irritum cadebãt. Sic infra. Dum merita erga Neronem sua, & quàm irritum cecidissent, aperit. At utrobicp legitur in uulgatis æditionibus, in irritum.

Necdum posito metu satis credebatur, cũ leuis r.g. ignis.) Reposuimus, Necdum posito metu, redibat. Leuis rursum gras. ig.

Multa seniores meminerint.) Castigauimus, meminerant.

Ex quo Senones.) Forte, & quo Senones capt. urbem infl.

Effodere proxima Auerno iuga connixus est.) Codex Budensis, Enisus est. Forte, annisus est.

Sed dimensis uirorum ordinibus.) Illic legitur, diuersis ordinibus. Hoc est, separatis. Sic infra. Et diuersi interrogantur.

Subuectare

Vticp naues & quæ frumentum Tyberi subuectæ essent.) Emẽdauimus Vticp naues quæ frumentum Tyberi subuectassent.

Quod is lapis ignibus imperuius est.) Correxi, Quod is lapis igni imper. est.

Et lectisternia ac peruigilia celebrauere fœminæ.) Exẽplar regiũ, Sellisternia.

Quos per flagitia inuisos.) Hic & mox quum pietatẽ Christianam exitiabilem superstitionẽ uocat, loquitur ut ethnicus, & mysteriorũ nostrę religionis ignarus.

Et pereuntibus addita ludibria.) Reposuimus, Ea pereũtibus addita ludibria.

Sed in sæuitiam unius adsumerentur.) Castigaui, absumerentur.

Oretenus

Hic Græca doctrina oretenus exercitus.) Oretenus non est in uolumine Budensi. Qui addidit motus est, quod sequitur, animum bonis artibus n. ind. Quum possit stare sententia sine eo aduerbio, quod hic minime locum habet. Nam oretenus significat usc̃p ad os. Sic annalium libro primo. Permiscentur inter se manipuli modo pectore, modo ore tenus extantes.

Ferebant Senecam.) Scripsimus, Ferebatur Senecã. Nam sæpenumero hoc uerbum usurpat impersonaliter. porrò melius cohærebit sententia si legas: Ferebatur Seneca orauisse, & non egressus.

Cubiculum non egressus.) Subaudi, est.

Dum pro simplici uictu, & agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profl. aqua uitam tolerat.) In libro regio non est præpositio pro, sed pro tolerat est tolerabat. Itacp legendum, Dum simplici uictu & agrestibus pomis, ac si sitis admoneret,

proffluente

profluente aqua uitam tolerat ſiue tolerabat.

Neq; ſenatui quod inane eſſet, ſed prouiſum quónã modo pœnas euerſę Reip. daret.) Aduerſatiuã particulam exemimus, quę ex poſteriori ſyllaba proxime præcedentis dictionis nata eſt. Emendauimus itaq;, Neq; ſenatui quod inane eſſet, prouiſum quó nam modo pœnas uerſæ Reip. daret.

Et multũ acerrimos duceret in partes.) Caſtigaui, Et militum acer. d. in partes.

Qui à coniuratione integri eſſent.) Codex Budenſis, qui coniurationñ. integri. Lego coniuratione, aut potius, coniurationis integri. *Cõiurationis integri*

Et genibus principis accedens.) Emendauimus, Et genibus principis accidẽs. Eſt ab accido, quod eſt ab ad & cado.

Animi ualidus, & corpore uigens) Codex Budenſis, & corpore ingens. Sic libro. 17. Cæcina, decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus.

Et cæterorum ut quiq; audaciæ plus habuiſſet.) In Budenſi, & cæterorum ut quiſq; audiuiſſet, accurrerent.

Diuites, pauperes.) Pro diuites ſcripſimus, dites, quam uocem uſurpat crebro. Vt lib. 18. Dites dominos in prædã, aut ſi repugnatũ foret, ad excidiũ deſtinabãt.

Quibusq; ſiſtitur ſanguis parare eundẽ Milichũ iubet.) Liber Matthiæ Coruini. Quibusq; ſiſtitur ſanguis ſartiebat eundẽ Milichum iubet. Lego, ſartiẽda eundum M. iubet. Dicimus enim, iubeo te aliquid. Mox eſt illic in hortos Seruianos.

Adiungere crimẽ uiſum, ſe pariter indicẽ & teſtẽ facere.) Exemplar ſcriptũ habet uixiſſe. Forte legendũ, Adiungere crimẽ nixũ, ſe pariter indicẽ & teſtẽ facere.

Ergo accitur Natalis.) Scripſimus, Ergo accitus Natalis. Subaudi, eſt.

Chariſſima ſuorum quiſq; pignorum proderent.) Caſtigaui, Chariſſima quoq; ſuorum pignorum proderent.

Latatum erga coniuratos.) Repoſui, Lætatum erga coniuratos.

Animum aduerſum ſuprema firmabat.) Nos, firmat.

Nam uetus miles timebatur, quanquam fauore imbutus.) Mutaui meum ſecutus iudicium, quanquam in tanquam.

Et ſola corporis forma cõmendatã.) Volumen regiũ, Et ſola corporis fama co.

Domitius filius.) Scripſimus, Domitius Silius.

Quando uenenũ non proceſſerat.) Codex manuſcriptus, Quoniã uenenum non proceſſerat. Nec magnopere refert.

Quod à uiſendo eo prohiberetur) Emendauimus, quod uiſendo eo prohiberetur. Solet enim tales præpoſitiones omittere Tacitus.

Se ratiõe ualetudinis & amore quietis, excuſauiſſe reſpõdit.) Illic legit, ratiões ualetudinis & amore quietis. Poſſet legi, ſe rationẽ ualitudinis & amorem quietis

Quod unũ iam tamen pulcherrimum.) Mutaui, quod unum (excuſauiſſe. iam tamen & pulcherrimum habebat.

Complectitur uxorem paululum aduerſum præſentem formidinẽ mollitus.) Hic inſeruimus particulam &. Complectitur uxorẽ, & paululum aduerſus præſentem formidinem mollitus orat rogatq;.

Illa contra, ſibi quoq; deſtinatam mortem adſeuerat.) Coniunctio quoq; non eſt in uolumine Budenſi.

Suadet in aliud cubiculum abſcedere.) Scripſimus, abſcederet.

Inuertere ſuperſedeo.) Quod factum fuiſſet, ſi hic alijs uerbis retuliſſet. Alioqui poſſet etiam legi, innectere ſuperſedeo. Quæ lectio mihi ſummopere probatur. nam ſuperior ſenſus planè frigidus eſt. *Innectere ſuperſedeo*

Inhiberi mortem imperat.) Verbum imperat non eſt in libro manudeſcripto.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quare Tacitum ſcripſiſſe ſuſpicor, At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhibere mortem. Inhibere id eſt inhibebat.

Quo damnati publico Athenienſiũ iudicio extinguerentur.) Apparet ex regio uolumine legi poſſe, Quo damnatus pub. Ath. iud. extingueretur.

Frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſus uim ueneni.) Illic legitur, Frigidus iam artus & cluſo corpore aduerſus uim ueneni. Græca conſtructio, eſt ſed Hiſtoricis permiſſa.

Ita codicillis perſcripſerat.) Suppoſui præſcripſerat. Quanquam me non latet elegans eſſe uerbum perſcribere, & hic locum habere poſſe.

Auriga, & hiſtrio, & incendiarius extitiſti.) Priorem particulam & ſubmouimus, Auriga, hiſtrio, & incendiarius fuiſti.

Incomptos & ualidos.) Hæ duæ uoces, & ualidos, non ſunt in libro Matthiæ Coruini. Legendũ arbitror, Nec minus noſci decebat militaris uiri ſenſus ſed incomptos. Facile eſt uidere quid induxerit caſtigatorem ut adderet clauſulam, & ualidos. Nempe, &, coniunctio, pro qua ſed ſcribendum erat.

Quamuis Flauius ut humilem & anguſtã increpans.) Non aliter illic legitur, niſi quod anguſtum, exemplar habet. Verũ attentius inſpecta ſcriptura deprehendiſſe mihi uideor pro q̃uis ſcribendũ ſimpliciter quẽ. Mox eſt illic, Ne hoc quidẽ, inquit, ex diſciplina. Sentit aũt diſciplinam militarẽ caſtrenſemq̃. Quare ſic emendauimus locũ. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quẽ Flauius ut humilem & anguſtũ increpans, circumſtantibus militibus, Ne hoc quidẽ, inquit, ex diſciplina. Porrò ſcrobẽ in maſculino quoq; genere uſurpari nõ eſt ignotũ ex autoribus.

Non aliter tot flagitijs eius ſubueniri potuiſſe.) Scripſi poſſe.

Denegauere pro degenerauere Nec cęteri centuriones in perpetiẽdis ſupplicijs denegauere.) Craſſum erratũ eſt. Emẽdaui, degenerauere. Sanè quiſquis fuit qui ſuppoſuit uerbum denegauere, reſpexit ad id quod dictũ ſupra de Subrio Flauio, Cõfeſſionis gloriã amplexus. Verũ quod hic præcedit, in perpetiẽdis ſupplicijs, & quod ſequitur, At nõ Fenio par animus, indicant legendũ, degenerauere. Neq; enim denegare abſolute uſurpatum.

Haud neſcius inter adulteros eius ad Cæſarem eſſe.) Caſtigaui inter adulteros eius & Cæſarem eſſe. (patur.

Quia ſpeciem iudicis induere non poterat.) Repoſui, Quia ſpeciem indicij induere non poterat.

Conuiuium celebrarat.) Feci, celebrat.

Nihil metuẽs aut diſſimulando metu.) Nos, Nihil metuẽs an diſſimulãdo me.

Menſæ exitiũ pro imminens exitium Et menſæ exitium opperientium.) Enorme mendum hic eſt. Correximus, Et imminens exitium op. Poſtquam pauorem eorum & imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero. Budenſe exemplar habet in menſe exitium, hinc anſa coniiciendi data eſt.

Exin Mannio & Lucani cædem imperat.) Id uidetur ſic dictũ, quaſi Mannio centurioni cuipiam etiam Lucani necem imperarit. Sed ſi quis attentius conſyderet, apparebit ſcribendũ, Exin M. Annei Lucani cædem imperat. Et ſic noſtrum ſecuti iudiciũ mutauimus. Nam à codice regio, nihil erat hic præſidij. Sic ſupra, Et Lucanus Anneus Plautiuſq; Lateranus cõſul deſignatus uiuida odia intulere.

Sed tamen extimarentur,) Scripſimus, exiſtimarentur. Paulopoſt in regio codice eſt, Britio Catullino. Item Acilia mater.

Apud palatium quoq; effigies eorum ſiſteret.) Nos apud palatium effigies eorum quoq; ſiſteret.

Neu compoſitam, & obliteratam manſuetudinẽ principis nouam ad ſæuitiam retra-

retraheret.) Illic non habetur particula cõnectens, &. Quare ſuſpicor hanc fuiſſe germanam Taciti lectionem, Neu compoſitũ, obliterata manſuetudine principis nouam ad ſæuitiam retraheret. Neu compoſitũ, hoc eſt ſedatum & qui iam placi dus factus eſſet, Subaudi Neronẽ. Porrò compoſitum etiã alibi uſurpat pro ſeda to, ut lib. 17. Cõpoſitiq; ad præſens, qui coerceri non poterant. Sed & Obliteran di uerbo rurſum utitur libro ſequenti. Quæ obliterari non ſinebat Capito Coſſu tianus. Et lib. 17. Ac ne reuerentiã imperij exuere uiderentur, in S. P. Q. R. obli terata iam nomina, ſacramenta aduocabant. Item in prioribus libris ſæpe.

Et ueneratiõnẽ item hominum merito.) Aduerbium item ſubmouimus, quod non ſit in libro manuſcripto.

Quod ad omnia olim ſui exitus uerteretur.) Budenſe uolumẽ: Quorundam ad omnia dolum ſui exitus uerteretur. Legerim, Quod clàm ad omen ac dolum ſui exitus uerteret, Vbi ſui pro eius uſurpat, more Ciceronis & ueterum autorum.

FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XV.

INTEREA rex Parthorũ Vologeſes, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenam Tygranem Armeniæ impoſitum: ſimul fratre Tyridate pulſo, ſpretum Arſacidarum faſtigium ire ultum uolens, magnitudine rurſum Romana & continui fœderis reuerentia, diuerſas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & diſſenſione Hyrcanorum gentis ualidæ, multisq; ex eo bellis illigatus. Atq; illum ambiguum nouus inſuper nuncius contumeliæ extimulat. Quippe egreſſus Armenia Tygranes Adiabenos conterminam nationẽ latius ac diutius quàm per latrocinia uaſtauerat. Idq; primores gentium ægrè tolerabant, eò contemptionis deſcenſum, ut ne duce quidem Romano incurſarentur, ſed temeritate obſidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accẽdebat dolorem eorum Monobazus quem penes Adiabenum regimen, quod præſidium, aut unde peteret rogitans. Iam de Armenia conceſſum, proxima trahi: & niſi defendãt Parthi, leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis eſſe. Tyridates quoq; regni profugus, per ſilentiũ haud modicè querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna imperia cõtineri, uirorum armorumq; faciendum certamen. Id in ſumma fortuna æquius, quod ualidius. Et ſua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe. Igitur commotus his Vologeſes concilium uocat, & proximum ſibi Tyridatem cõſtituit, atq; ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem ſummo nomine conceſſiſſet, in poſſeſſionem Armeniæ deduxi. qui

Vologeſis oratio in concilio ſuorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

« tertius potẽtię gradus habetur. Nã Medos Pacorus anteceperat, uidebarq́
« cõtra uetera fratrum odia & certamina, familiæ noſtræ penates ritè compo
« ſuiſſe. prohibent Romani, & pacem ipſis nunquã proſpere laceſſitam, nunc
« quoq́ in exitium ſuum abrumpunt. Non ibo inficias, æquitate quàm ſah/
« guine, cauſa quàm armis retinere parta maioribus malueram. ſi cõctatione
« deliqui, uirtute corrigam. Veſtra quidem uis & gloria in integro eſt, addita
« modeſtiæ fama. quæ neq́ ſummis mortaliũ ſpernenda eſt, & à dijs æſtima
tur. Simul diademate caput Tyridatis euinxit, promptam equitum ma/
num quæ regem ex more ſectabatur Moneſi nobili uiro tradidit, adiectis
Adiabenorum auxilijs: mandauitq́ Tygranem Armenia exturbari, dum
ipſe compoſitis aduerſus Hyrcanos diſcordijs, uires intimas, molemq́ belli
ciet, prouincijs Romanis minitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuncijs audi
ta ſunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, ſubſidium
Tygrani mittit, occulto præcepto, cõpoſitius cuncta, quàm feſtinantius age
rent. quippe bellum habere quàm gerere malebat. Scripſeratq́ Cæſari pro/
prio duce opus eſſe, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologe
ſe acriore in diſcrimine eſſe. Atq́ interim reliquas legiones pro ripa Euphra
tis locat. Tumultuariam prouincialiũ manum armat. hoſtiles ingreſſus præ/
ſidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio eſt, caſtella fontibus impoſi/
ta, quoſdam riuos congeſtu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ
Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneſes ut famam ſui præiret, non
ideo neſcium aut incautum Tygranem offendit: qui occupauerat Tygrano
certa, urbem copia defenſorum & magnitudine mœniũ ualidam. Ad hæc
Nicephorius amnis haud ſpernenda latitudine partem murorum ambit. &
ducta ingens foſſa qua fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouiſi ante
commeatus, quorum ſubuectu pauci auidius progreſſi, & repentinis hoſti/
bus circumuenti, ira magis quàm metu cæteros accenderant. Sed Partho ad
exequendas obſidiones nulla comminus audacia: raris ſagittis, neq́ clauſos
exterret, & ſemet fruſtratur. Adiabeni cum promouere ſcalas & machina/
menta inciperent, facile detruſi, mox erumpentibus noſtris cæduntur. Cor/
bulo tamen quamuis ſecundis rebus ſuis, moderandum fortunæ ratus, mi/
ſit ad Vologeſem qui expoſtularent uim prouincię illatã. ſocium amicumq́
regem cohortes Romanas circumſedere. omitteret potius obſidionem, aut
ſe quoq́ in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius cẽturio in eam legatio/
nem delectus, apud oppidum Niſibin ſeptem & triginta millibus paſſuum
à Tygranocerta diſtantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Volo/
geſi uetus & penitus infixũ erat, arma Romana uitandi: nec præſentia pro/
ſperè fluebant, irritum obſidium, tutus manu & copijs Tygranes, fugati
qui expugnationem ſumpſerant, miſſæ in Armeniam legiones, & aliæ pro
Syria paratæ ultro irrumpere: ſibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam

exorta

exorta uis locuſtarũ abederat quicquid herbidũ aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendẽs, miſſurum ad imperatorẽ Romanum legatos ſuper petenda Armenia & firmanda pace reſpõdet. Moneſen omittere Tygranocerta iubet, ipſe retro concedit. Hæc plures ut formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebãt. Alíj occulte pepigiſſe interpretabantur, ut omiſſo utrinq; bello, & abeunte Vologeſe, Tygranes quoq; Armenia abſcederet. Cur enim exercitũ Romanum à Tygranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hybernaſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, quàm in ſede regni modo retenti? Dilata prorſus arma, ut Vologeſes cum alio quàm cũ Corbulone certaret: Corbulo meritę tot per annos gloriæ, non ultra periculum faceret. Nam ut rettuli proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Ceſennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copijs ita diuiſis, ut quarta & duodecima legiones addita quinta quę recẽs è Mœſis excita erat, ſimul Pontica & Galatarũ Cappadocumq; auxilia Pæto obedirẽt: tertia & ſexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonẽ manerent. Cætera ex rerum uſu ſociarent, partirentúrue. Sed neq; Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriam erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, uſurpatas nominetenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanũ ius uictis impoſiturum. Sub idem tempus legati Vologeſis, quos ad principẽ miſſos memoraui, reuertere irriti: bellumq; propalam ſumptum à Parthis. nec Pætus detrectauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimã Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quẽ ponte tranſmittebat, nulla palàm cauſa, turbatus equus qui cõſularia inſignia geſtabat, retro euaſit. Hoſtiaq;, quæ muniebantur hybernaculis aſſiſtẽs, ſemifacta opera fuga perrupit, ſecq; uallo extulit. & pila militũ arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Cæterum Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis, ut ferebat Tygranocertis, uaſtandisq; regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriæq; & prædæ non nihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prędam cum cura habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibãt, corrupto qui captus erat commeatu, ut inſtante iam hyeme, reduxit exercitum. compoſuitq; ad Cæſarem literas, quaſi confecto bello, uerbis magnificis, rerum uacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidijs inſedit: & ne ponti inijci endo impedimentum hoſtiles turmæ afferrent (iam enim ſubiectis campis magna ſpecie uolitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas

trabibus

trabibus,ac turribus auctas,agit per amnem,catapultisq; & baliſtis protur bat Barbaros,in quos ſaxa & haſtæ longius permeabant,quàm ut contra/ rio ſagittarum iactu adæquarentur. Dein pons cõtinuatus, colleſq; aduerſi per ſocias cohortes, poſt legionum caſtris occupantur, tanta celeritate & o/ ſtentatione uiriũ,ut Parthi omiſſo paratu inuadendæ Syriæ,ſpem omnem in Armeniã uerterent. Ibi Pætus imminentium neſcius,quintam legionem procul in Põto habebat. Reliquas promiſcuis militum cõmeatibus infirma/ uerat,donec aduentare Vologeſem magno & infenſo agmine auditũ. Acci/ tur legio duodecima,& unde famã aucti exercitus ſperat,prodita infrequen tia: qua tamen retineri caſtra, & eludi Parthus tractu belli poterat, ſi Pæto aut in ſuis,aut in alienis conſilijs conſtantia fuiſſet. Verum ubi à uiris milita/ ribus aduerſus urgentes caſus firmatus erat,rurſus ne alienæ ſententiæ indi gens uideretur, in diuerſa ac deteriora tranſibat. Et tunc relictis hybernis, non foſſam neq; uallum ſibi, ſed corpora & arma in hoſtẽ data clamitans, duxit legiones quaſi prælio certaturus. Deinde amiſſo centurione & paucis militibus,quos uiſendis hoſtiũ copijs præmiſerat,trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeſes inſtiterat,uana rurſus fiducia,tria millia delectorũ proximo Tauri iugo impoſuit,quo tranſitum regis arcerent. Alares quoq; Pannonios robur equitatus in parte campi locat. Coniunx ac filius caſtello cui Arſamoſata nomẽ eſt,abditi,data in præſidium cohorte,ac diſperſo mi/ lite,qui in unum habitus, uagum hoſtem promptius ſuſtentauiſſet. Aegre compulſum ferunt, ut inſtantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum,quo gliſcentibus periculis etiam ſubſidij laus augeretur. Exper diri tamen itineri ſingula millia ex tribus legionibus,& alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iuſſit. At Vologeſes quamuis obſeſſa à Pæ/ to itinera hinc peditatu,inde equite accepiſſet, nihil mutato conſilio,ſed ui ac minis alares exterruit,legionarios obtriuit,uno tantum centurione Tarqui/ tio Creſcente turrim in qua præſidium agitabat, defendere auſo: facta ſæpi us eruptione,& cæſis qui Barbarorũ propius ſuggrediebantur,donec igni/ um iactu circumueniretur. peditum ſi quis integer,longinqua & auia,uulne rati caſtra repetiuere: uirtutẽ regis,ſæuitiam & copias gentium,cuncta metu extollentes,facili credulitate eorũ qui eadem pauebant. Ne dux quidẽ obni ti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulo/ nem precibus,ueniret properè,ſigna & Aquilas, & nomen reliquum infeli/ cis exercitus tueretur: ſe fidem interim donec uita ſuppeditet,retenturos. Ille interritus & parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati impoſita retinerentur,quâ proximum & commeatibus non egenum,regio nem Comagenam,exin Cappadociã,inde Armenios petiuit. Comitaban tur exercitum præter alia aſſueta bello, magna uis camelorum onuſta fru/ menti, ut ſimul hoſtem famemq; depelleret. Primum è perculſis Pactium primipili

primipili centurionem obuium habuit, dein plerosq; militū: quos diuersas fugæ causas obtendētes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri mone bat. Se nisi uictoribus immitē esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriā ostendere. Non uicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasq; in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus adipiscerētur, qui attulissent salutē, & qui accepissent? His atq; talibus in cōmune alacres, & erāt quos pericula fratrum, aut propinquorū proprijs stimulis incenderent, continuū die noctuq; iter properabāt. Eoq; intētius Vologeses premere obsessos, modo uallū legionum, modo castellū quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens quàm mos Parthis, si ea temeritate hostem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimēta propugnabant, pars iussu ducis, & alij propria ignauia, ut Corbulonem opperiētes, ac si uis ingrueret, prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinę cladis. Necq; eandē uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validam quoq; & laudatā antiquitatem, quotics fortuna contra daret, saluti consuluisse. Qua desperatione exercitus dux subactus, primas tamen literas ad Vologesen, nō supplices, sed in modum querentis cōposuit, quod pro Armenijs semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quē imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo utilem. Nec præsentia tantum spectaret. Ipsum aduersus duas legiones totis regni uiribus adueniisse: At Romanis orbem terrarū reliquum, quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperiendos sibi fratres Pacorū ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempusq; consilio destinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerēt. Missi post à Pæto nuncij, & regis colloquiū petitum, qui Vasacē præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæúc Armeniæ egerant: Vasaces imaginē retinendi donandiúe penes nos, uim penes Parthos memorat. Et multū inuicē disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterū testis ijs quæ pepigissent, adhibetur. Placuitq; liberari obsidio legiones, & decedere omnē militem finibus Armeniorū, castellaq; & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos: Interim fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum uictoriæ iusserant. namq; ijs usui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulachrum ab Armenijs usurpatum est. Nam & munimēta ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet, & circumstetere uias, captiua olim mancipia, aut iumēta agno-

agnoſcentes,abſtrahentesq́. Raptæ etiam ueſtes,retenta arma,pauido milite & concedente,ne qua prælij cauſa exiſteret. Vologeſes armis & corporibus cæſorum aggregatis,quo cladem noſtrã teſtaretur, uiſu fugientium legionum abſtinuit. Fama moderationis quærebatur, poſtquam ſuperbiam expleuerat. Flumen Arſametẽ elephanto inſidens,& proximus quiſq́ regi ui equorum perrupere,quia rumor inceſſerat, pontem ceſſurum oneri,dolo fabricantium. Sed qui ingredi auſi ſunt,ualidum & fidum intellexere. Cæterum obſeſſis adeo ſuppeditauiſſe rem frumentariã conſtitit,ut horreis ignẽ inijceret:cõtraq́ prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito,relicturos oppugnationem, neq́ ſe plus tridui itinere abfuiſſe. Adiecit,iureiurando Pæti cautũ apud ſigna, adſtantibus ijs quos teſtificãdo rex miſiſſet, neminem Romanum Armeniam ingreſſurum, donec referãtur literæ Neronis,an pací annueret. Quæ ut augẽdæ infamiæ compoſita,ſic reliqua non in obſcuro habentur: una die quadraginta millium ſpatium emenſum eſſe Pætum,deſertis paſſim ſaucijs:neq́ minus deformem illam fugientium trepidationẽ,quàm ſi terga in acie uertiſſent. Corbulo cum ſuis copijs apud ripam Euphratis obuius, nõ eam ſpeciẽ inſignium & armorum prætulit,ut diuerſitatẽ exprobraret. Mœſti manipuli, ac uicem commilitonum miſerantes,ne lachrymis quidem temperauere. Vix præ fletu uſurpata conſalutatio. Deceſſerat certamẽ uirtutis,& ambitio gloriæ,felicium hominum affectus. ſola miſericordia ualebat,& apud minores magis. Ducum inter ſe breuis ſermo ſecutus eſt,hæc conquerentium irritum laborem,potuiſſe bellum fuga Parthorũ finiri. Ille integra utriq́ cuncta reſpondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abſceſſu Vologeſis infirmatam. Nõ ea imperatoris habere mandata Corbulo:periculo legionum commotum,è prouincia egreſſum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus,Syriam repetiturum. Sic quoq́ optimam fortunam orandam,ut pedes confectus ſpacijs itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem aſſequeretur. Exin Pætus per Cappadociam hybernauit. At Vologeſis ad Corbulonem miſſi nuncij, detraheret caſtella trans Euphratẽ,ammemq́ ut omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq́ diuerſis præſidijs uacuam fieri expoſtulabat. Et poſtremo conceſſit rex. Diruptaq́ quæ ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij ſuo arbitrio relicti ſunt. At Romæ trophæa de Parthis arcusq́ medio capitolini montis ſiſtebantur, decreta ab ſenatu, integro adhuc bello, neq́ tum omiſſa, dum aſpectui conſulitur, ſpreta conſcientia. Quin & diſſimulandis rerum exterarum curis Nero frumentum plebis uetuſtate corruptum, in Tyberim iecit,quo ſecuritatem annonæ ſuſtentaret,cuius precio nihil additũ eſt,quamuis ducentas fermè naues portu in ipſo, uiolentia tempeſtatis, & centum aliàs Tyberi ſubuectas, fortuitus ignis, abſumpſiſſet. Tris dein conſulares,

L. Piſonem

L. Piſonem, Ducennium Geminium, Pompeium Paulinum uectigalibus publicis præpoſuit, cum inſectatione priorũ principum, qui grauitate ſumptuum iuſtos reditus anteiſſent, ſe annuum ſexcenties ſeſtertium Reipub. largiri. Percrebuerat ea tempeſtate prauiſſimus mos, cum propinquis commitijs, aut ſorte prouinciarum, plericq; orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios, præturasq; & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeunt, ius naturæ, labores educandi, aduerſus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis precij eſſe orbis quod multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu expectata, in ludibrium uerti, quando quis ſine ſollicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum uota repente adæquaret. Factum ex eo ſenatuſconſultum, ne ſimulata adoptio in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne uſurpandis quidem hæreditatibus prodeſſet. Exin Claudius Timarchus Cretenſis reus agitur, cæteris criminibus, ut ſolent prævalidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: una uox eius uſq; ad contumeliam ſenatus penetrauerat, quod dictitaſſet, in ſua poteſtate ſitum, an proconſulibus qui Cretam obtinuiſſent, grates agerentur. Quam occaſionem Pætus Thraſea ad bonum publicum uertens, poſtquam de reo cenſuerat, prouincia Creta depellendum, hęc addidit. Vſu probatum eſt P. C. leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magiſtratuum auaricia, Calphurnia ſcita, pepererũt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterius eſt. Ergo aduerſus nouam prouinciarũ ſuperbiam dignum fide conſtantiaq; Romana capiamus conſiliũ, quo tutelæ ſociorũ nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſq; habeatur alibi quàm in ciuium iudicio eſſe. Olim quidem non modo prætor aut conſul, ſed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiſerent, & quid de cuiuſq; obſequio uideretur, referrẽt. trepidabantq; gentes de eſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutũ alicuius grates, ita promptius accuſatio decernitur. Decernaturq;, & maneat prouincialibus potentiã ſuam talimodo oſtentandi. Sed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, q; malitia, quàm crudelitas. Plura ſæpe peccantur, dum demeremur, q; dum offendimus. Quædã imò uirtutes odio ſunt, ſeueritas obſtinata, inuictus aduerſum gratiã animus. Inde initia magiſtratuũ noſtrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modũ candidatorũ ſuffragia conquirimus. quę ſi arceantur, æqualius atq; cõſtantius prouincię regentur: nã ut metu repetundarũ infracta auaricia eſt, ita uetita gratiarũ actione ambitio cohibetur. Magno aſſenſu celebrata ſentẽtia. Non tamẽ ſenatuſconſultũ perfici potuit, abnuẽtibus cõſulibus ea de re relatum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tum. Mox auctore principe ſanxere, ne quis ad cõcilium ſociorum referret, agendas apud ſenatum propretoribus próueconſulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem conſulibus gymnaſium ictu fulminis confla grauit, effigiesq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ cele bre Campaniæ oppidũ Pompei magna ex parte proruit. Defunctaq; uir/ go Veſtalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Coſſorum capta eſt. Memmio Regulo & Virginio Rufo Coss. natam ſibi ex Poppea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellauitq; Auguſtam, dato & Pop peæ eodem cognomẽto. Locus puerperio colonia Antium, ubi ipſe genera tus erat. Iam ſenatus uterum Poppeæ cõmendauerat diis, uotaq; publice ſu ſceperat. quæ multiplicata, exolutaq;. Et additæ ſupplicationes, templumq; Fœcunditati, & certamẽ ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtq; for tunarum effigies aureæ in ſolio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrũ Cir/ cenſe ut Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuere, quartũ intra menſem defuncta infante. Rurſusq; exortæ adulationes, cenſentium honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & ſa/ cerdotẽ. Atq; ipſe ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum eſt, omni ſenatu Antium ſub recentem partum effuſo, Thraſeam prohibitum, immoto animo prænunciam imminentis cædis contumeliam excepiſſe. Se/ cutam dehinc uocem Cæſaris ferunt, qua reconciliatum ſe Thraſeæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæſari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis uiris, & pericula gliſcebant. Interim ueris principio legati Parthorũ man/ data regis Vologeſis, literasq; in eandem formã attulere. Se priora & toties iactata ſuper obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam dii quamuis po tentium populorum arbitri poſſeſſionẽ Parthis non ſine ignominia Roma na tradidiſſent. Nuper clauſum Tygranem, poſt Pętum legionesq; cum op primere poſſet incolumes dimiſiſſe. Satis approbatam uim, datum & lenita tis experimentum. Nec recuſaturum Tyridatem accipiendo diademati in ur bem uenire, niſi ſacerdotij religione attineretur. Iturum ad ſigna & effigies principis, ubi legionibus coràm, regnum auſpicaretur. Talibus Vologeſis li teris, quia Pętus diuerſa tanquam rebus integris ſcribebat, interrogatus cen turio qui cum legatis aduenerat, quo in ſtatu Armenia eſſet, omnes inde Ro manos exceſſiſſe reſpondit. Tum intellecto Barbarorum irriſu, qui pete/ rent quod eripuerant, conſuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum an/ ceps, an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq; hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alteri/ us inſcitia rurſum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde ſpes fieret, nõ fruſtra eadem oraturum Tyridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriæq; executio Cintio, copiæ militares Corbuloni permiſſæ, & quintadecima legio ducente Mario Celſo, è Pannonia adiecta

eſt

est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq; & procuratoribus, & qui prę torum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum aucta potestate, quē populus Romanus Gn. Pompeio bel/ lum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cū grauiora metueret, facetijs insectari satis habuit Cæsar his fermè uerbis: Ignoscere se statim, ne tam promptus in pauorem longiore sollicitudine ægresceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quę fortissimo quoq; amisso, & cęteris ex/ territis, parum habiles prælio uidebantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiā legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exerci tum in Armeniam ducit. Addiditq; legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & ue/ xilla delectorū ex Illyrico & Aegypto, quodq; alarum cohortiumq;, & au/ xilia regum in unum conducta apud Meliteneu, quâ transmittere Euphra tem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem uocat, orditurq; magnifica de auspicijs imperatorijs, rebusq; à se gestis, aduersam insciti am Pæti declinans, multa autoritate, quæ uiro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ uetustas obsepserat, per/ git. Et uenientes Tyridatis Vologesisq; de pace legatos haud aspernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis nō immitibus. Non enim adhuc eò uentū ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tyridati con ducere intactū uastationibus regnum dono accipere, & Vologesen melius societate Romana quàm damnis mutuis genti Parthorū cōsulturum. Scire quantum intus discordiarū quamq; indomitas & præferoces nationes rege ret. Contra imperatori suo immotam ubiq; pacem, & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere, & Megistanas Armenios qui primi à no bis defecerāt, pellit sedibus, castella eorū excindit, plana, edita, ualidos, inua/ lidosq; pari metu complet. Non infensum, nec dum hostili odio Corbulo/ nis nomē etiam Barbaris habebatur, eoq; consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neq; atrox in summam, & quibusdam præfecturis induci as petit. Tyridates locum diemq; colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessæ cū Pæto legiones erant, cū à Barbaris delectus esset, ob memoriā lętioris sibi rei, non est à Corbulone uitatus, ut dissimilitu do fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti angebatur, quod eo maxi me patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnę imperauit. Die pacta Tyberius Alexander illustris eques Ro/ manus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, non/ dum senatoria ætate, sed pro legato quintę legioni impositus, in castra Tyri datis uenere honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et uiso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus

Corbulo. Sed pedes utercꝫ dextras miſcuere. Exin Romanus laudat iuue-
nem, omiſſis præcipitibus tuta & ſalutaria capeſſentem. Ille de nobilitate ge-
neris multum præfatus, cætera temperanter adiungit. Iturum quippe Ro-
mam, laturumcꝫ nouum Cæſari decus, non aduerſis Parthorum rebus ſup-
plicem Arſaciden. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæſaris
inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo fini-
tum. Dein paucis diebus interiectis, magna utrinqꝫ ſpecie, inde eques cõpo-
ſitus per turmas, & inſignibus patrijs, hinc agmina legionum ſtetere fulgẽti-
bus aquilis, ſignisqꝫ & ſimulachris deũm in modum tẽpli. Medio tribunal
ſedem curulem, & ſedes effigiẽ Neronis, ſuſtinebat. Ad quã progreſſus Ty-
ridates, cæſis ex more uictimis, ſublatũ capite diadema imagini ſubiecit, ma-
gnis apud cunctos animorũ motibus, quos augebat inſita adhuc oculis ex-
ercituum Romanorũ cædes, aut obſidio. At nunc uerſos caſus: iturum Tyri-
datem oſtentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ
Corbulo comitatẽ, epulasqꝫ. & rogitante rege cauſas, quoties nouũ aliquid
aduerterat: ut, initia uigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium bucci-
na dimitti, & ſtructa ante Auguralem aram ſubdita face accendi: cuncta in
maius extollens, admiratione priſci moris affecit. poſtremo die ſpacium ora-
uit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matrẽqꝫ uiſeret: obſidem inte-
rea filiam tradit, literasqꝫ ſupplices ad Neronem. Et digreſſus Pacorum a-
pud Medos, Vologeſen Ecbatanis repperit, non incurioſum fratris: quip-
pe & proprijs nuncijs à Corbulone petierat, ne quam imaginẽ ſeruitij Ty-
ridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentiũ
arceretur, foribusúe eorum aſſiſteret, tantusqꝫ Romæ quantus conſulibus
honor eſſet. Scilicet externæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri, apud
quos ius imperij ualet, inania tranſmittuntur. Eodem anno Cæſar nationes
alpium maritimarum in ius Latij trãſtulit. Equitum Romanorum locos ſe-
dilibus plebis antepoſuit apud circum. Namqꝫ ad eam diem indiſcreti ini-
bant, quia lex Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit. Spectacu-
la gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed fœmi-
narum illuſtrium ſenatorumqꝫ filiorum plures per arenã fœdati ſunt. C.
Lexanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero pro-
miſcuas ſcenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat
Iuuenalibus ludis, quos ut parum celebres & tantæ uoci anguſtos ſperne-
bat. Non tamen Romæ incipere ſcenas auſus, Neapolim quaſi Græcam ur-
bem delegit. Inde initium fore, ut trãſgreſſus ſcenis in Achaiam, inſignesqꝫ
& antiquitus ſacras coronas adeptus, maiore fama, ſtudia ciuium eliceret. Er-
go contractum oppidanorum uulgus, & quos è proximis colonijs & muni-
cipijs eius rei fama acciuerat, quiqꝫ Cæſarem per honorem, aut uarios uſus
ſectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent.

Illic

Illic plericq; ut arbitrabantur, triſte, ut ipſe, prouidum potius & ſecundis nu/
minibus euenit. Nam egreſſo qui affuerat populo, uacuum & ſine ullius no/
xa theatrum collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates dijs, atq; ip/
ſam recentis caſus fortunam celebrans, petiturusq; maris Hadriæ traiectus,
apud Beneuentum interim conſedit: ubi gladiatorum munus à Vatinio ce
lebre edebatur. Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtenta fuit, ſutrinæ taber *Vatinius*
næ alumnus, corpore detorto, facetijs ſcurrilibus: primo in contumelias aſ/
ſumptus, deinde optimi cuiuſq; criminatione eò uſq; ualuit, ut gratia, pecu/
nia, ui nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni,
ne inter uoluptates quidem à ſceleribus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis die/
bus Torquatus Sillanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familiæ claritudinẽ
diuum Auguſtum atauũ ferebat. Iuſſi id accuſatores obicere, prodigum lar/ *Accuſatio Torq.*
gitionibus, neq; aliam ſpem quàm in nouis rebus eſſe. quin eum nobiles ha *ti Sillani*
bere, quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, nomina ſummæ cu/
ræ & meditamenta. Tum intimus quiſq; libertorũ uincti abreptiq;. Et cum
damnatio inſtaret, brachiorum uenas Torquatus interſcidit, ſecutaq; Nero
nis oratio ex more: Quamuis ſontem & defenſioni merito diffiſum, uictu/
rum tamen fuiſſe ſi clementiam iudicis expectaſſet. Nec multo poſt omiſ/
ſa in præſens Achaia (cauſæ in incerto fuere) urbem reuiſit, prouincias Ori/
entis, maxime Aegyptum, ſecretis imaginationibus agitãs. Dein edicto te/
ſtificatus non longam ſui abſentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac
proſpera fore, ſuper ea profectione adijt Capitolium, illic ueneraturus de/
os. Cum Veſtæ quoq; templum iniſſet, repente cunctos per artus tremens,
ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunquam timore uacu/
us, deſeruit inceptum, cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. Vi
diſſe ciuium mœſtos uultus, audire ſecretas querimonias, quod tantum adi/
turus eſſet iter, cuius ne modicos quidem egreſſus tolerarẽt, ſueti aduerſum
fortuita aſpectu principis refoueri. Ergo ut in priuatis neceſſitudinibus pro/
xima pignora prævalerent, ita populum Romanum uim plurimam habe/
re: parendumq; retinenti. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere, uoluptatum *Vide Anno/*
cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumentariæ anguſtias ſi abeſſet me/ *tationes*
tuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior habe
retur, dehinc (quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod eue/
nerat. Ipſe quo fidem acquireret, nihil uſquã perinde lætum ſibi, publicis lo *Vide Anno/*
cis ſtruere conuiuia, totaq; urbe quaſi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; *tationes*
epulæ fuere, quas Tigillino paratas, ut exemplum referã, ne ſæpius eadem *Conuiuium*
prodigentia narranda ſit. Igitur in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, *lini magnifi*
cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebo
re diſtinctæ. Remigesq; exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum compo/
nebantur. Volucres & feras diuerſis è terris, & animalia maris Oceano ab/

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uſq; petiuerat. Crepidinibus ſtagni lupanaria aſtabāt, illuſtribus fœminis cōpleta. Et contra ſcorta uiſebantur nudis corporibus. Iam geſtus motusq; obſcœni, & poſtquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta cōſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, niſi paucos poſt dies uni ex illo contaminatorū grege, cui nomē Pythagoræ fuit, in modum ſolennium cōiugiorum denupſiſſet. Inditum imperatori flammeum. Miſſi auſpices duo, & genialis thorus, & faces nuptiales, cuncta denicq; ſpectata, quæ etiam in fœmina nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam utrunq; auctores prodidere: ſed omnibus quæ huic urbi per uiolentiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. Initium in ea parte Circi ortū, quæ Palatino Cælioq; montibus cōtigua eſt. Vbi per tabernas, quibus id mercimoniū inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim ualidus, ac uento citus longitudinē Circi corripuit. Necq; enim domus munimentis ſeptæ, uel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primum, deinde in edita aſſurgens, rurſus inferiora populando anteiit remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq; & illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Adhoc lamenta pauentiū fœminarū feſſa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; ſibi, quiq; aliis conſulebant, dum trahunt inualidos aut oppe riuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebāt: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: uel ſi in proxima euaſerant, illis quoq; igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem caſu reperiebantur. Poſtremo quid uitarent, quid peterent ambigui, cōplere uias, ſterni per agros: quidā amiſſis omnibus fortunis diurni quoq; uictus, aliq; charitate ſuorum quos eripere nequiuerāt, quamuis patente effugio interiere. Nec quiſquam defendere audebat, crebris multorum minis reſtinguere prohibētium, & quia alij palàm faces iaciebāt, atq; eſſe ſibi auctorem uociferabantur: ſiue ut raptus licentius exercerēt, ſeu iuſſu. Eo in tempore Nero Antij agens, nō ante in urbem regreſſus eſt quàm domui eius, qua palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Necq; tamen ſiſti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed ſolatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam ſuos patefecit. Et ſubitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaq; utenſilia ab Hoſtia, & propinquis municipijs. pretiumq; frumenti minutum, uſq; ad ternos nummos. Quæ quanquā popularia in irritum cadebāt, quia peruaſerat rumor: ipſo tempore flagrantis urbis, iniſſe eum domeſticā ſcenam, & ceciniſſe troianum excidium, præſentia mala uetuſtis cladibus aſſimulantem. Sexto demum die apud imas Eſquilias finis incēdio factus, proruptis per immēſum

ædificijs

ædificijs,ut cõtinuæ uiolentiæ campus & uelut uacuum cœlum occurreret. Necdũ posito metu redibat. Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis,eoq; strages hominũ minor, delubra deûm,& porticus amœnitati dicatę latius procidere. Plusq; infamiæ id incendiũ habuit,quia prædijs Tigillini Aemylianis proruperat. Videbaturq; Nero cõdendæ urbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriã quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarũ quatuor integræ manebãt,tres solo tenus deiectæ:septem reliquis pauca tectorum uestigia supererant,lacera & semiusta. Domuum,& insularum,& templorum,quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit:sed uetustissima religione,quod Seruius Tullius Lunæ,& Magna ara fanũq;,quę præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat,ædesq; Statoris Iouis uota Romulo,Numęq; regia,& delubrum Vestę cũ penatibus populi Romani,exusta.iam opes tot uictorijs quæsitę,& Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant,quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII kalen. Sextiles principum incẽdij huius ortum, quo & Senones captam urbem inflamma uerant. Alij eò usq; cura progressi sunt, ut totidem annos mensesq; & dies inter utraq; incendia numerent. Cæterum Nero usus est patrię ruinis,extruxitq; domum, in qua haud perinde gẽmæ & aurum miraculo essent,solita pridẽ,& luxu uulgata,quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc syluæ, inde aperta spacia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere,quibus ingenium,& audacia erat,etiam quæ natura denegauisset,per artem tentare,& uiribus principis illudere. Nanq; ab lacu Auerno nauigabilem fossam usq; ad hostia Tyberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per montes aduersos. Necq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor,nec satis causæ. Nero tamen ut erat incredibilium cupitor,effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentq; uestigia irritæ spei. Cæterum urbis quæ domus supererant, non ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis uicorum ordinibus, & latis uiarum spacijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisq; porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Easq; porticus Nero sua pecunia extructurum, purgatasq; areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusq; ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut insulis,adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat,utq; naues quæ frumentum Tyberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. Aedificiaq; ipsa certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanoq; solidarentur: quod is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentia

Pomptinæ paludes

Gallica incendia

Ruderi

intercepta, quo largior & pluribus locis in publicũ flueret, cuſtodes: & ſubſidia reprimendis ignibus, in propatulo quiſq; haberet: nec cõmunione parietum, ſed propriis quæq; muris ambirentur. Ea ex utilitate accepta decorem quoq; nouæ urbi attulere. Erant tamen qui crederent ueterẽ illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde ſolis uapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defenſam, grauiore æſtu ardeſcere. Et hæc quidem humanis conſilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq; Sibyllæ libri, ex quibus ſupplicatũ Vulcano & Cereri Proſerpinæq;, ac propiciata Iuno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximũ mare. Vnde hauſta aqua, templum & ſimulachrũ deæ proſperſum eſt, & lectiſternia ac peruigilia celebrauere fœminę quibus mariti erant. Sed nõ ope humana, non largitionibus principis aut deũm placamentis, decedebat infamia, quin iuſſum incendiũ crederetur. Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inuiſos, uulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tyberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaq; in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, nõ modo per Iudæam originem eius mali, ſed per urbem etiam: quo cuncta undiq; atrocia aut pudenda cõfluunt, celebranturq;. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti ſunt. Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canũ interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq; ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Hortos ſuos ei ſpectaculo Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, uel circulo inſiſtens. Vnde quanquam aduerſus ſontes & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, ſed in ſæuitiam unius abſumerentur. Interea cõferendis pecunijs peruaſtata Italia, prouinciæ euerſæ, ſocijq; populi, & quæ ciuitatum liberæ uocantur. Inq; eam prædam etiam dij ceſſere, ſpoliatis in urbe tẽplis, egeſtoq; auro, quod triumphis, quod uotis, omnis populi Romani ætas proſpere aut in metu ſacrauerat. Enimuero per Aſiam atq; Achaiam non dona tantum, ſed ſimulachra numinum abripiebantur, miſſis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus: Hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quo inuidiam ſacrilegij à ſemet auerteret, longinqui ruris ſeceſſum oraſſe: & poſtquam non concedebatur, ficta ualetudine quaſi eger neruis, cubiculum non egreſſus. Tradidere quidam, uenenum ei per libertum ipſius cui nomen Cleonicus, paratum, iuſſu Neronis: uitatumq; à Seneca proditione liberti, ſeu propria formidine, dum ſimplici uictu, & agreſtibus

Chriſtiani in-ſontes prorcis ſubditi Chriſtus

Innocentium Chriſtianorũ ſupplicia

Sæuitia Neronis in Chriſtianos

Tacitus ſumma.

Senatur Seneca ad mortem.

ſtibus pomis,ac,ſi ſitis admoneret,profluente aqua uitã tolerat. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Præneste, tentata eruptione, præsidio militis,qui custos adesset,coerciti sunt:iam Spartacum & uetera mala rumoribus ferente populo,ut est nouarum rerum cupiens pauidusq;. Nec multo post clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haud aliãs tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniã redire classem Nero iusserat, nõ exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis seuiẽte pelago à Formijs mouere,& graui Africo, dum promontorium Miseni superare cõtendunt, Cumanis littoribus impacti,triremium plerasq;,& minora nauigia passim amiserunt. Fine anni uulgantur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non aliãs crebrior,& sydus cometes,sanguine illustri sem per Neroni expiatũ. Bicipites hominum aliorúmue animalium partus abiecti in publicum,aut in sacrificijs quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino uiam propter natus uitulus,cui caput in crure esset. Secutaq; haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput,sed nõ fore ualidum,neq; occultum: quia in utero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde cõsulatum Silius Nerua,& Atticus Vestinus,cœpta simul & aucta cõiuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores,eques,miles,fœminę etiam,cum odio Neronis,tum fauore in C. Pisonẽ. Is Calphurnio genere ortus, ac multas insignesq; familias paterna nobilitate cõplexus,claro apud uulgum rumore erat,per uirtutem aut species uirtutibus similes. Nanq; facundiam tuendis ciuibus exercebat,largitionem aduersus amicos, & ignotis quoq; comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita,corpus procerum,decora facies. Sed procul grauitas morum,aut uoluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentię & aliquando luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur, qui in tanta uitiorum dulcedine summum imperium non restrictum,nec perseuerum uolunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit,nec tamen facile memorauerim,quis primus auctor,cuius instinctu cõcitum sit,quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis,& Sulpitium Asprum centurionem extitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Anneus, Plautiusq; Lateranus consul designatus, uiuida odia intulere. Lucanũ propriæ causæ accendebant,quod famam carminũ eius premebat Nero,prohibueratq; ostentare,uanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintilianus,uterq; senatorij ordinis,cõtra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde uita somno languida. Quintilianus molli corpore infamis,et à Nerone probroso carmine diffamatus,cõtumelias ultum ibat. Ergo dum scelera principis,& finem adesse imperij,deligendũq; qui fessis rebus succurreret inter se aut inter

prodigia po

Coniuratio in Neronem.

C. Piso

Nomina coniurum.

Lucanus

amicos

amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Traricum, Iulium Aurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eo proprijs periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretũ Pisoni erat. Cæteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt super Subrium & Sulpitium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Syluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paulus Centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto uidebatur, quem uita famaq; laudatum, per sæuitiã impudicitiamq; Tigillinus in animo principis anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius ultioni intentum. Igitur ubi coniuratis præfectũ quoq; prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabãt. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scena canẽtem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animum extimulauerãt: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim cunctantibus prolatantibusq; spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quo nam modo scisscitata, neq; illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat, accendere, & arguere coniuratos: ac postremo lentitudinis eorum pertesa, & in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, & conscientia illigare cõnixa est tali initio. Erat nauarchus in ea classe Volusius Proculus, occidẽdę matris Neronis inter ministros nõ ex magnitudine sceleris prouectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronẽ sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adijcitq; questus & destinationem uindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare: nec leue auxiliũ in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenũ maris usu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera principis orditur. Neq; senatui, quod inane esset, prouisum quo nam modo pœnas uersæ Reip. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & militũ acerrimos duceret in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indiciũ irritum fuit, quamuis ea quę audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiã quę uera non probabantur. Cõiuratis tamen metu proditionis permotis, placitũ maturare cædem apud Baias in uilla Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebro uentitabat, balneasq; & epulas inibat omissis excubijs, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, inuidiam præten-

prætendens, si sacra mensæ dijsq; hospitales cæde qualiscunq; principis cruentarentur. Melius apud urbem in illa inuisa & spolijs ciuium extructa domo, uel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in cõmune: cæterum timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate disciplinaq; C. Cassij apud quẽ educatus erat, ad omnem claritudinẽ sublatus, imperium inuaderet, promptè daturis operam qui à coniuratione integri essent, quiq; miserarentur Neronem tanquã per scelus interfectũ. Plericq; Vestini quoq; consulis acre ingenium uitauisse Pisonem crediderũt, ne à libertate moueretur, uel delecto imperatore alio, sui muneris Remp. faceret. Et enim expers cõiurationis erat, quamuis super eo crimine Nero uetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem statuere Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi destinata: quia Cæsar rarus egressu, domo aut hortis clausus ad ludicra Circi uentitabat, promptioresq; aditus erant lætitia spectacu li. Ordinẽ insidijs composuerant, ut Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens prosterneret incautũ premeretq;, animi ualidus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & cæterorum ut quisq; audiuisset, accurrerẽt, trucidarentq;: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Hetruria, siue ut alij tradidere, Fortunæ Ferentano in oppido detraxerat, gestabatq;, uelut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris operiretur, unde eum præfectus Fenius & cæteri accitum ferrent in castra comitante Antonia Claudij Cæsaris filia, ad eliciendum uulgi fauorẽ. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum nõ occultare in animo fuit, quamuis absurdum uideretur & inane, aut ipsi Antoniã nomen & periculum cõmodauisse, aut Pisonem notum amore uxoris, alij matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarũ, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promptum uagina pugionem, de quo supra rettuli, uetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamq; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum. seruorum chariſſimi libertate, & alij pecunia donati. Atq; ipse mœstus, & magnę cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam uagis sermonibus simularet. Postremo uulneribus ligamenta, quibusq; sistitur sanguis parare eundem Milichum monet, siue gnarum coniurationis, & hucusq; fidum, seu nescium, & tunc primum arreptis suspicionibus, ut plericq; tradidere, de consequentibus. Nam cum secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulq; immensa pecunia & potentia obuersaban tur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Et enim uxoris

Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior.
Sceuinus
Anto. Natalis

quoq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quoq; consilium assumpserat, muliebre ac deterius. quippe ultro metum intentabat, multosq; astitisse libertos ac seruos, qui eadem uiderint: nihil profuturum unius silentium, at præmia penes unum fore, qui indicio præueniſſet. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graues coniurationes, & cætera quæ audierat, coniectaueratq;, docet. Telum quoq; in necẽ eius paratum ostendit, acciriq; reũ iussit. Is raptus per milites, & defensionẽ orsus, Ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptũ respondit: Tabulas testamenti sæpius à se, & incustodita dierum obseruatione, signatas: Pecunias & libertates seruis & ante dono datas: sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimuero liberales semper epulas struxisse, & uitam amœnam, & duris iudicibus parum probatã. Fomenta uulneribus nulla iussu suo, sed quia cætera palàm uana obiecisset, adiungere crimen uisum, se pariter iudicem & testem facere. Adiecit dictis constantiam. incusat ultro intestabilem, & conscelcratum, tanta uocis ac uultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac secreto collocutũ, & esse utroq; C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, qua de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaq; uincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur. Deinde adiecit Anneum Senecam, siue internuncius inter eum Pisonemq; fuit, siue ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes cõquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate, ante cuncta iam patefacta credens, nec ullum silentij emolumentum, edidit cæteros.

Lucanus Ex quibus Lucanus Quintilianusq;, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Aciliam matrem suam, Quintilianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Volusij Procu li indicio Epicharim attineri, ratusq; muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illã non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à fœmina spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) uinclo fasciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere cõnisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotos

ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equites Romani senatoresq; in tantis tormentis charissima quoq; suorũ pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quintilianus passim cõscios edere, magis magisq; pauido Nerone, quanquã multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & urbem per manipulos occupatis mœnibus, infesso etiam mari & amne, uelut in custodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura quoq; & proxima municipiorũ pedites equitesq; permixti Germanis, *Germani* quibus fidebat princeps quasi externis. Cõtinua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq; ubi dicendã ad causam introissent, lætatum erga cõiuratos. Si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul inissent pro crimine accipi: cum super Neronis ac Tigellini sęuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus uiolenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem insciti æ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauo assistenti, annuẽtiq; an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædemq; patraret, retinuit, infregitq; impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonẽ pergere in castra, aut rostra cõscendere, studiáq; militum & populi tentare: si conatibus eius consci aggregarentur, secuturos etiam integros, magnamq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consilijs ualeret. Nihil aduersum hoc Neroni proui sum: etiam fortes uiros subitis terreri, ne dum ille scenicus, Tigillino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. *In nouis cõsilijs fama plurimum ualet* Multa experiendo fieri, quæ segnibus ardua uideantur. Frustra silentium & fidem in tot conscio rum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque uincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturũ, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dũ ipse maioribus, dum posteris, si uita præriperetur mortẽ approbaret? Immotus ijs, & paululum in publico uersatus, post domi secretus, animũ aduersum suprema firmat, donec manus militum aduenire t, quos Nero tirones aut stipendijs recentes delegerat. Nam uetus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Testamentũ fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerẽ, & sola corporis forma commẽdatam, amici matrimonio abstulerat. Nomẽ mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Sillius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati *Plautius Laterani necatur* Nero adiungit, adeo propere, ut non cõplecti liberos, non aliud breue mortis arbitrium permittere. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus cõstantis silentij, nec tribuno obijciens eandẽ conscientiã. Sequitur cædes Annei Senecæ lætissima principi, non

quia coniurationis manifestum cõpererat, sed ut ferro grassaretur, quando
Annei Senecæ cædes uenenũ nõ processerat. Solus quippe Natalis,& hactenus prõpsit: missum se ad ægrotum Senecam ut uiseret conquererenturq́;,cur Pisonem aditu arceret:melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam,sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: cæterum salutẽ suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis,& an dicta Natalis,suaq́; responsa noscceret,percunctari Senecam iubetur. Is,forte an prudens,ad eum diem ex Campania remeauerat,quartumq́; apud lapidem suburbano rure substiterat. Illò propinqua uespera tribunus uenit, & uillam globus militum sepsit. Tum ipsi cum
Pompeia Paulina uxor Senecæ Pompeia Paulina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, cõquestumq́; nomine Pisonis quod uisendo eo prohiberetur, se ratione ualitudinis & amore quietis,excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suę anteferret,causam non habuisse,nec sibi promptũ in adulationes ingenium : Idq́; nulli magis gnarum quàm Neroni,qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc à tribuno relata sunt,Poppea & Tigillino coràm, qd̃ erat sæuienti principi intimum consiliorum,interrogat, an Seneca uoluntariam mortem pararet. Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in uerbis eius aut uultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo uenerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse:monitumq́; ab eo,ut exequeretur,fatali omnium ignauia. Nam & Siluanus inter coniuratos erat,augebatq́; scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitq́; ad Senecam unum ex centurionibus,qui necessitatẽ ultimam denunciaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conuersus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur, cuius si memores essent, bonarũ artium famam tam cõstantis amicitiæ laturos.Simul lachrymas eorũ,modo sermone, modo intentior in modum coercentis,ad firmitudinem reuocat,rogitans:ubi præcepta sapientię? Vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neq́; aliud superesse post matrẽ fratremq́; interfectos, quàm ut educatoris præceptorisq́; necem adiiceret. Vbi hæc atq́; talia uelut in commune disseruit, complectitur uxorem. & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratq́; temperaret dolori,ne æternum susciperet,sed in cõtemplatione uitæ per uirtutem actæ, desideriũ mariti solatijs honestis toleraret. Illa cõtra,sibi quoq́; destinatam mortem adseuerat,manũq́; percussoris exposcit. Tum Seneca glorię eius non aduersus, simul

simul amore, ne sibi unice dilectã ad iniurias relinqueret: uitæ, inquit, delinimenta monstraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constantia penes utroscp par, claritudinis plus in tuo fine. Post quæ, eodẽ ictu brachia ferro exoluunt. Seneca, quoniã senile corpus & paruo uictu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoqp & poplitũ uenas abrũpit. Sęuiscp cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atqp ipse uisendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et nouissimo quoqp momento suppeditante eloquentia aduocatis scriptoribus, pleraqp tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis, inuertere superfedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliscere inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, serui libertiqp obligant brachia, premunt sanguinem, incertũ an ignaræ. Nam ut est uulgus ad deteriora promptum, nõ defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam societę cum marito mortis petiuisse, deinde oblata mitiore spe, blandimentis uitæ euictam: cui addidit paucos postea annos laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostẽtui esset, multum uitalis spiritus egestum. Seneca interim durãte tractu, & lenitudine mortis, Statium Anneum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem uenenum, quo damnati publico Athenienssium iudicio extinguerentur, promeret: allatumqp hausit frustra, frigidis iam artubus & clauso corpore aduersum uim ueneni. postremo stagnum calidę aquæ introijt, respergens proximos seruorum, addita uoce, Libare se liquorẽ illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & uapore eius exanimatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis præscripserat, cum etiam tum prædiues & præpotens, supremis suis consuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum cẽturionibus occulto consilio, necp tamen ignorante Seneca, destinauisse, ut post occisum ope Pisonis Neronem, Piso quoqp interficeretur, traderetúrqp imperium Senecæ, quasi insonti, claritudine uirtutum ad summũ fastigium delecto. Quin & uerba Flauij uulgabantur, Non referre dedecori, si citharœdus dimoueretur, & Tragœdus succederet. quia ut Nero cithara, ita Piso Tragico ornatu canebat. Cæterum militaris quoqp conspiratio non ultra fefellit, accensis quoqp indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantiqp renitens Sceuinus, neminem ait plura scire cp ipsum. Hortaturqp ultro redderet tam bono principi uicem. Non uox aduersum ea Fenio, non silentiũ, sed uerba sua præpediens, & pauotis manifestus, cæterisqp ac maxime Ceruario Proculo equite ad conuincendũ cum cõnisis, iussu imperatoris à Cassio milite qui ob insigne corporis robur adstabat, corripit, uinciturqp. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo dissimilitudi-

Vulgus ad deteriora promptum

Ioui liberatori libare liquorẽ

Subr. Flauius

nem morum ad defensionē trahens, necꝙ se armatum cum inermibus effœminatis tantum facinus consociaturū. Dein postꝙ urgebatur, confessionis gloriā amplexus, interrogatuscꝙ à Nerone, quib. causis ad obliuionē sacramēti processisset: Oderam te, inquit, nec quiscꝙ tibi fidelior militū fuit, dum amari meruisti. odisse cœpi postꝙ parricida matris & uxoris, auriga, histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli uerba, quia non ut Senecæ, uulgata errant. Nec minus nosci decebat militaris uiri sensus & incomptos & ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiēdi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quem Flauius ut humilē & angustum increpans, circumstantibus militibus: ne hoc quidē, inquit, ex disciplina. Admonitus fortiter protēdere ceruicem: Vtinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremēs, cum uix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, Sesquiplaga sesquiplaga interfectum à se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpitius Asper centurio præbuit, percunctāti Neroni, cur in cædem suam conspirauisset, breuiter respondēs: nō aliter tot flagitijs eius subueniri posse. Tum iussam pœnam subijt. Nec cæteri centuriones in perpetiendis supplicijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentū contulit. Operiebatur Nero ut Vestinus quoꝙ consul in crimen traheretur, uiolentum & infensum ratus: sed cōiurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam uetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilem credebāt. Cæterum Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis peni- Facetiæ tus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetijs illusus, quæ ubi multum ex uero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens causa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi iunxerat, haud nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse. Igitur nō crimine, non accusatore existente, quia speciē indicij induere nō poterat, ad uim dominationis conuersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit, iubetꝙ præuenire conatus consulis, occupare uelut arcem eius, opprimere delectā iuuentutem, quia Vestinus imminētes foro ædes, decoratꝙ seruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia cōsulis impleuerat. Cō uiuium celebrat, nihil metuēs an dissimulādo metu, cum ingressi milites uocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit & omnia simul properantur, clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur uenæ, uigēs adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita uoce, qua semet miserareť. Circūdati interim custodia qui simul discubuerāt, nec nisi prouectā nocte emissi sunt, postꝙ pauorē eorum imminens exitium opperiētium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicij luisse ait pro epulis cōsularibus.

Exin

Exin M. Annei Lucani cædem imperat. Is profluēte ſanguine, ubi frige- *M. Anneus Lucanus*
ſcere pedes manusq́, & paulatim ab extremis cedere ſpiritū, feruido adhuc & cōpote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe cōpoſitum quo uulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat: uer- ſus ipſos retulit. eaq́ illi ſuprema uox fuit. Senecio poſthac et Quintilianus, *Afran. Quintilianus*
& Sceuinus, non ex priore uitæ mollitia, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóue memorādo. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium uictimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico inter- fectis, agere grates deis, ornare lauru donū, genua ipſius aduolui, & dextrā oſculis fatigare. Atq́ ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmijs dita- tus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei uocabulo aſſumpſit. E tribu- *Conſeruator Σωτήρ*
nis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſua manu cecidit: Statius pro- ximus ueniā quam ab imperatore acceperat uanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius, quaſi principem nō quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atq́ Annio Pollioni infamatis magis quàm cōuictis, data exilia. Priſcū Antonia Flacilla cōiunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opi- bus, poſt ademptis, quæ utraq́ gloriā eis auxere. Pellitur & Rufrius Cri- ſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quod Poppæam quon- dam matrimonio tenuerat. Virginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius ſtudia iuuenum eloquentia, Muſonius præceptis ſapientiq́ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, uelut in agmen & numerum, Aegæi maris inſulæ per- mittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Ceſenius Maximus Italia prohibē- tur, reos fuiſſe ſe, tantum pœna experti. Acilia mater Annei Lucani ſine ab ſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concio- ne militum habita, bina nummûm milia uiritim manipularibus diuiſit, ad- diditq́ ſine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebātur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus uocat ſenatū, & triumphale decus Petronio Turpiliano cōſulari: Cocceo Neruæ prætori deſignato, Tigillino præfecto prætorij tribuit, Tigillinum & Neruam ita extollens, ut ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoq́ ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatus eſt, *Nymphidius*
pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſq́ principū uulga uerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quadā habitu proce rus & toruo uultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorū quoq́ cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero uocato ſenatu, oratione inter patres habita, edictum

apud populum,& collata in libros indicia, cõfessionesq; damnatorũ adiunxit.Etenim crebro uulgi rumore lacerabatur,tanquam uiros & insontes ob inuidiam aut metum extinxissent.Cæterũ cœptam, adultãq; & reuictã coniurationẽ neq; tunc dubitauere,quibus uerum noscendi cura erat, & fatentẽ qui post interitũ Neronis in urbem regressi sunt. At in senatu cunctis ut cuiq; plurimũ mœroris,in adulationẽ demissis,Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidũ, & pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens,hostem & parricidã uocans:donec cõsensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionẽ priuati odij uideretur, neu cõpositam & obliteratam mansuetudinẽ principis nouam ad sæuitiã traheret. Tum decreta dona & grates deis decernunt,propriusq; honos Soli, cui est uetus ædes apud Circũ,in quo facinus parabatur,qui occulta coniurationis, numine retexissent: Vtq; Circensium cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur:mensisq; Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrũ prõpserat. Ipse eum pugionẽ apud Capitolium sacrauit,inscripsitq; IOVI VINDICI. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspiciũ & præsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in cõmentarijs senatus, Cerialem Anicium consulem designatum,pro sententia dixisse,ut templum diuo Neroni q̃ maturrime publica pecunia poneretur. Quod quidẽ ille decernebat, tanq̃ mortale fastigium egresso,& uenerationem hominum merito: quod ad omina olim sui exitus uerteretur. Nam deũm honor principi non ante habetur,quàm agere inter homines desierit.

FINIS XV LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM SEXTVM CASTIGATIONES.

QVÆ per tantum æui occulta,augendis præsentibus bonis latuerint.) Verbum latuerint nõ est in uolumine Budensi,Atq; potest abesse,si quis uerbũ fuerint subintelligat, aut simile quippiam.De quo monui ideo lectorẽ, ut uideat q̃ multa sint in autoribus passim interpolata.

Visores pro inspectoribus

Nec missis uisoribus.) Nisi legissem libro 1. Simul Segestes ipse ingens uisu.Deinde libro 3.Et tot astantium uisu.Rursum lib.4. Numeroq; & robore,& uisu inter se,fiducia ipsis,in cæteros metus crederetur:potuissem hic scribere,iussoribus, pro sponsoribus atq; expromissoribus, quos non misérit Cesellius ille Bassus.

Per quos nosceret,an uera afferrentur.) Scripsimus,assererentur.

Nec aliud per illos dies populus plus credulitate.)Cõparatiuũ plus deleuimus.

Vt nulla oris aut nariũ excrementa uiserentur.) Exemplar Budense,uiserent. Subaudi,ipsi spectatores.

Et plebs quidem uerbis histrionũ quoq; gestus iuuare solita.) Emendauimus, Et plebs quidem urbis.

Quod

Quod inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset.) In scripto libro non est, etiam. Sed mox est: Dux partium.

Inania simul & falsa.) Castigauimus, Et inania simul & falsa.

Tunc senatus consulto.) Volumen regium, Tunc cõsulto senatu. Paulopost apparet illinc etiam legi posse, Haud minus promptam.

Donec princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxta ostendit.) Non habet hic particulam, &, exemplar Budense. Sicut nec mox aduerbium, simul: Simul affertur parari cognitionem senatus.

Ac senior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur.) Illic habes, extinguitur.

Pertulitq; uiolentiã ad mœnia urbis.) Liber manuscriptus, ad mœnia uicina urbi. Suspicor scribendum tantum, ad uicina urbi. Sic lib. 26. Ceteriq; per urbem & urbi uicina conquisiti. Nam quantũ ad scripturã attinet, uocabulum mœnia non differt à dictione uicina. Itaq; conjicio bis scriptum idem uocabulum. *Ad uicinã urbis*

Simulq; annuam pecuniam.) Scripsimus, simul annuam pecuniam.

Apud finem Ligurum id temporis erat.) Sic Liuius libro tertio quartæ deca. Redeuntes indè Ligurũ extremo fine, cum agresti præda in agmen incidũt Romanum. Idem libro decimo decad. eiusdem. Ligurũ duo millia ferè ad extremũ finem prouinciæ Galliæ ubi castra Marcellus habebat, uenerunt, uti reciperẽtur orantes. Pluratiue idem usurpauit lib. 5. decad. eiusdem. Cõsul alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum induxit. Dirigere finem, quod arbitris conuenit inter disceptanteis de iure finium, apud eundem legitur lib. 9. decad. eiusdem. Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea fuisset, direxisse finem Philippo ueterem, regiamq; Thraciæ Paroreiam. *Finis ligurum*

Iussa imperatoris Ostorio aperit.) Codex Budensis habet, impost. ut etiã legi queat, Iussa mox uel post Ostorio aperit. Mox, Is fortitudinẽ aduersum hostes sæ

Quàm ne oderim tam segniter pereuntes.) Hunc lo- (pe spectatam cum meum secutus iudicium, oderim in oderint mutato, sic lege, Quàm ne oderint tam segniter pereuntes. Sensus est, A lectore non exigimus ut istorum pluquam seruilem patientiã defendat aut excuset, sed hoc tantum, ne istos odio prosequatur aut odisse incipiat. nam res fuit plane fatalis. *Neq; aliã defensionẽ ab ijs quib. ista noscentur exegerim, q̃ ne oderint tam segniter pereuntes*

Vt quomodo exequijs, ac promiscua sepulchra separantur.) Emendauimus, Vt quomodo exequijs à promiscua sepultura separãtur, Mox scripsimus, Anneus Mella. Est deinde in libro manuscripto, Consularibus insignijs.

Ita scripsisse, se quidem mori nullis supplicij causis.) Reposui, ita scripsisset, se quidem mori nullis supplicij causis.

De C. Petronio pauca supra repetẽda sunt.) Nos, De C. Petronio supra. Pau

Ingentẽ se ac parem negotijs ostẽdit.) Malim, uigentẽ se (ca repetẽda sunt. ac parem negotijs ostendit. Sicut superiori libro, animi ualidus et corpore uigẽs.

Seu uitiorũ imitationem.) Emendaui distinxiq;, Seu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni assumptus est.

Vt quasi coacta mors, fortunæ similis esset.) Volumen regium, quam coacta. Scripsi, quanquã coacta. Quod uero paulopost sequitur, Tigillini simultatibus dedidit, & illic est deditum, Malim, dedit.

Parum expectabilem operam præbuerat.) Castigaui, parum expetibilem operam præbuerat. *Parũ expetibilem operã præbuerat: ubi ante, expectabilem*

Et cum diuini honores.) Exemplar Budense, Et cum deum honores Poppeę decernuntur. Sic in fine libri 15. Nam deum honor principi nõ ante habetur, q̃ agere inter homines desierit. Itaq; & nos hoc loco scripsimus, deum honores.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Qui tibi laſciuiam exprobrent.) Illic legitur, quod. Opinor ſcribendum, quo tibi laſciuiam exprobrent.

Per exercitus accuratius leguntur.) Repoſui, per exercitus curantium legun tur. Infra eſt in libro manuſcripto, cæde inſigniũ uirorũ, pro illuſtrium. quam lecti onem et nos ſecuti ſumus. Tametſi uocabulũ hoc paſsim obuiũ eſt apud Tacitũ.

Audiret ſenatus uoces quaſi ex quodã numine.) Emẽdaui, quaſi ex aliquo n.

Sin crudelitati inſiſteret.) Fecimus, perſiſteret. Forte ſcribendũ, crudelitate.

Contra qui opperiendum domi cenſebant.) Regius codex habet, Contra qui opperiendũ eum domi cenſebant. Forte legendũ, opperiendũ ei domi cenſebãt.

Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur.) Illic legitur, uerteret. Forte de bet eſſe, peruerteret, quod uerbum pro accuſare, ſiue per accuſationem ſubuerte re ſæpe Tacito ſolenne eſt, ceu in initio operis oſtendimus.

Non illa nota & celebritate periculorũ ſueta iam ſenatus mœſtitia.) Opinor ſcribendum, crebritate periculorum.

Igitur flentes queritantesq;.) Forte, quiritantesq;.

Specta iuuenis, & omen quod dij prohibeant.) Scripſimus, & omen quidem dij prohibeant.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI AN̄ALIVM LIBER XVI

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per uanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſsi, qui origine Pœnus, mẽte turbida, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haud dubiã retraxit. Vectusq; Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſa, quo magna uis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte alia columnis. quæ per tantũ ævi occulta, augendis præſentibus bonis latuerint. Cæterum ut coniectura demonſtrat, Didonem Phœniſſam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimia pecunia laſciuiret: aut reges Numidarum & aliâs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, nõ ipſius negotij fide ſatis ſpectata, nec miſsis uiſoribus per quos noſceret, an uera aſſererentur, auget ultro rumorem, mittitq; qui uelut partam prædam adueherẽt. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuerſa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: oratoribusq; præcipua materia in laudem principis aſſumpta eſt. Non enim tantum ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed noua ubertate prouenire terra, & obuias

obuias opes deferre deos. Quæq; alia ſumma facūdia, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebanturq; ueteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarū expectatio inter cauſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo, latisq; circū aruis, dum hunc uel illum locū promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequunturq; non modo milites, ſed populus agreſtiū efficiendo operi aſſumptus, tandem poſita uæcordia, non falſa ante ſomnia ſua, ſeq; tunc primū eluſum admirans, pudorem & metum morte uoluntaria effugit. Quidam uinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademptis bonis in locum regiæ gazæ. Interea ſenatus propinquo iam luſtrali certamine, ut dedecus auerteret, offert imperatori uictoriā cantus, adiecit facundiæ coronā, qua ludicra deformitas uelaretur. Sed Nero nihil ambitu nec poteſtate ſenatus opus eſſe dictitans, ſe æquum aduerſus æmulos, & religione iudicum meritam laudem aſſecuturū, primo carmen in ſcena recitat: mox flagitante uulgo, ut omnia ſtudia ſua publicaret (hæc enim uerba dixere) ingreditur theatrū, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne feſſus reſideret, ne ſudorem, niſi ea quam indutui gerebat ueſte detergeret: ut nulla oris aut nariū excrementa uiſerentur. Poſtremo flexus genu, & cœtum illum manu ueneratus, ſententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem urbis, hiſtrionū quoq; geſtus iuuare ſolita, perſonabat certis modis, plauſuq; cōpoſito. Crederes lætari, ac fortaſſe lætabantur per iniuriā publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, ſeuerāq; adhuc, & antiqui moris retinētes Italiam, quiq; per longas prouincias laſciuiæ inexperti officio legationū aut priuata utilitate aduenerāt, neq; aſpectū illum tolerare neq; labori inhoneſto ſufficere: cum manibus neſcijs fatiſcerent, turbarent gnaros, ac ſæpe à militibus uerberarētur, qui per cuneos ſtabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut ſilentio ſegni præteriret. Conſtitit pleroſq; equitum, dum per anguſtias aditus & ingruentem multitudinem cituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq; ſedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, ſi ſpectaculo defuiſſent, multis palàm & pluribus occultis, ut nomina ac uultus, alacritatem, triſtitiamq; coeuntium ſcrutarentur. Vnde tenuioribus ſtatim irrogata ſupplicia, aduerſus illuſtres diſſimulatum ad præſens, & mox redditum odium. Ferebantq; Veſpaſianum tanquam ſomno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreq; meliorū precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugiſſe. Poſt finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracūdia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Neq; enim uenenum crediderim, quamuis quidam ſcriptores tradāt, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens & amori uxoris obnoxius erat. Corpus nō igni abolitum, ut Romanus mos: ſed regum externorum conſuetudine

consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq; Iuliorũ infertur. Dictæ tamen publicè exequię, laudauitq; ipse apud rostra formã eius, & quod diuinæ infantis parẽs fuisset, aliáq; fortunæ munera pro uirtutibus. Mortem Poppeę ut palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiã eius sæuitiamq;, noua insuper inuidia Nero cõpleuit, prohibendo C. Cassium officio exequiarum. quod primũ indicium mali. neq; in longum dilatũ est. Sed Syllanus additur, nullo crimine, nisi quod Cassius opibus uetustis, & grauitate morũ, Syllanus claritudine generis, & modesta iuuenta præcellebant. Igitur missa ad senatum oratione, remouendos à Rep. utroscq; disseruit. Obiectauitq; Cassio quod inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitã. Ac ut memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, assumpsisse L. Syllanũ iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus ostentarẽt. Ipsum dehinc Syllanum increpuit ijsdem quibus patruum eius Torquatum, tanquã disponeret iam imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Syllanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit posthac uocabulo indicũ, qui in Lepidam Cassij uxorem, Syllani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorũ ritus confingerent. Trahebantur ut conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calphurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc senatus consulto Cassio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Cæsar statueret. Deportatusq; in insulam Sardiniam Cassius, & senatus ius expectabatur. Syllanus tanquã Naxum deueheretur Hostia amotus, post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem misso corripitur. Suadentiq; uenas abrumpere, animũ quidem motti destinatũ ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem prævalidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Syllanus obniti, & intendere ictus quantũ manibus nudis ualebat, donec à centuriõe uulneribus aduersis tanquã in pugna caderet. Haud minus promptè L. Vetus, socruscq; eius Sextia & Pollutia filia necẽ subiere: inuisi principi tanquã uiuendo exprobrarent interfectũ esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quẽ ob flagitia uinctũ à Vetere Asiæ proconsule, exoluit Nero in præmium accusationis. Quod ubi cognitum reo, secq; & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta

occulta custodia circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui uiderat, Cruentamq; cer/uicem eius amplexa seruabat sanguinẽ, & uestes respersas, uidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortẽ arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebat, egressus obsi/dens, audiret insontem, néue cõsulatus sui quondã collegã dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando sexũ egressa, uoce infensa clamitabat, do nec princeps immobilẽ se precibus & inuidiæ iuxta ostendit. Ergo nunciat patri abiicere spem, & uti necessitate. Simul affertur parari cognitionẽ sena tus, & trucem sententiã. Nec defuere qui monerent magna ex parte hæte/dem Cæsarem nuncupare, atq; ita nepotibus de reliquo consulere. quod a/spernatus, ne uitã proxime libertatẽ actam nouissimo seruitio fœdaret, lar/gitur in seruos quantũ aderat pecunię: & si qua asportari possent, sibi quẽq; deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cu/biculo, eodem ferro abscindunt uenas, properiq; & singulis uestibus ad ue/recundiam uelati, balneis inferuntur, pater filiã, auia neptem, illa utroq; in/tuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitq; ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui ptima ætas, extinguuntur. Accusati post sepulturã, decretumq; ut more maiorum punirẽtur. Et Nero intercesit, mortem sine arbitrio permit tens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebãtur. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atq; igni pro/hibitus est. Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro inter uia tores tribunitios datur. Et mensis qui Aprilem eundemq; Neronem seque batur, Maius Claudij, Iunius Germanici, uocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen Iunij tum feci/sent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata Campania turbine uentorum, qui uillas, arbusta, fru/ges passim disiecit. pertulitq; uiolentiã ad mœnia urbis. In qua omne mor/talium genus uis pestilentiæ depopulabatur, nulla cœli intemperie quæ oc/curreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus comple/bantur. Non sexus, non ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum as/sident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabãtur. Equitum senatorumq; interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tanquam cõmuni mor/talitate sæuitiã principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliã Narbonensem Africãq; & Asiã habiti sunt, supplẽdis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine fessi, sacramento soluebant. Cladem Lugdu nensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerẽt.

quam

quam pecuniã Lugdunenſes ante obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exilio, ut dixi, mulctatus, poſtquã id honoris indicibus tãq; promptũ ad cædes principem accepit, inquietus animo, & occaſionũ haud ſegnis, Parmenem eiuſdem loci exulem, & Chaldæorũ arte famoſum, eoq; multorum amicitijs innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum nuncios & conſolationes non fruſtra ratus, ſimul annuã pecuniã à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Necq; neſcium habebat, Anteium charitate Agrippinæ inuiſum Neroni, opesq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq; cauſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Antei literis, furatus etiã libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Parmenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu uitaq; Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturũ, ſi breuem exilij ueniã impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtoriũ imminere rebus, & ſua Cæſariſq; fata ſcrutari. Exin miſſæ Liburnicę, aduehiturq; propere Soſianus. Ac uulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriusq; habebantur: adeo ut teſtamentũ Antei nemo obſignaret, niſi Tigillinus auctor extitiſſet. Monitus prius Anteius ne ſupremas tabulas moraretur. At ille hauſto ueneno, tarditatem eius Oſtorius peroſus, interciſis uenis, mortẽ approperauit. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſa feſtinandi ex eo oriebatur, quod Oſtorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq; ſcientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidũ ſemper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia uillæ clauſit, iuſſa imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatam in ſe uertit. Et quia uenæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui uſus ut immotum pugionem extolleret, adpreſsit dextram eius iuguloq; occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta caſuum ſimilitudine memorarem, mecq; ipſum ſatietas cepiſſet, aliorumq; tædium expectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſpernantium. At nũc patiẽtia ſeruilis, tantumq; ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mœſtitia reſtringunt. Necq; aliam defenſionem ab ijs quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in reſ Romanas fuit, quam non ut in cladibus exercituum, aut captiuitate urbium ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtrium uirorum poſteritati, ut quomodo exequijs à promiſcua ſepultura ſeparantur, ita in traditione ſupremorũ accipiãt habeantq; propriam memoriã. Paucos quippe intra dies eodem agmine Anneus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus ac Petronius

Oſtorius

Patientia ſeruilis

Anne. Mella

Ru. Criſpinus

C.Petronius cecidere, Mella & Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. Nam hic quondã præfectus prætorij, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniã exactus, accepto iussę mortis nuncio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parẽtibus natus, petitione honorũ abstinuerat, per ambitionem præposterã, ut eques Romanus consularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes administrandis principis negotijs. Idẽ Annęum Lucanũ genuerat grande adiumentũ claritudinis, quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem cõciuit Fabiũ Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; coniurationis scientia fingitur assimulatis Lucani literis. quas inspectas Nero, ferri ad eũ iussit, opibus eius inhiãs. At Mella (quæ tũ promptissima mortis uia) exoluit uenas, scriptis codicillis, quibus grandem pecuniã in Tigillinum, generumq; eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cætera manerẽt. Additur codicillis, tanquã de iniquitate exilij querens ita scripsisset: se quidem mori nullis supplicij causis, Rufrium aũt Crispinũ & Aniciũ Cerialem uita frui, infensos principi. quæ cõposita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale ut interficeretur. Necq; enim multo post uim sibi attulit minore quàm cæteri miseratione, quia proditam C.Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De C.Petronio supra. Pauca repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officijs & oblectamentis uitæ transigebatur. Vtq; alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat, habebaturq; nõ ganeo & profligator, ut plericq; sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quãto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ & mox consul uigentem se ac parem negotijs ostendit: dein reuolutus ad uitia, seu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni assumptus est, elegantię arbiter, dum nihil amœnũ, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigillini, quasi aduersus æmulũ & scientia uoluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis cui cæteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans, corrupto ad indicium seruo, ademptaq; defensione, & maiore parte familiæ in uincla rapta. Forte illis diebus Campaniã petiuerat Cæsar, & Cumas usq; progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neq; tamen præceps uitam expulit, sed incisas uenas ut libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatq; referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles uersus. Seruorum alios largitione, quosdam uerberibus affecit. Inijt & uias, somno indulsit, ut quanquã coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plericq; pe-

Exoluere uenas promptissima mortis uia

Ani. Cerialis

Elegantiæ arbiter

reuntium) Neronem aut Tigillinũ, aut quem aliũ potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorũ fœminarumq; & nouitate cuiusq; stupri perscripsit, atq; obsignata misit Neroni. fregitq; annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonã modo no ctium suarũ ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinẽ adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exiliũ tanquam nõ siluisset quę uiderat pertuleratq;, proprio odio. At Numiciũ Thermũ prætura functũ Tigillini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigillino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorũ, ipse patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus uiris ad postremum Nero uirtutem ipsam excindere concupiuit, interfecto Barea Sorano & Thrasea Pæto, olim utriusq; infensus, & accedẽtibus causis in Thraseam: quod senatu egressus est, cum de Agrippina referret, ut memoraui: quodq; Iuuenalium ludicro parum expetibilem operã præbuerat: eaq; offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patauij unde ortus erat, ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitq;: & cum deũm honores Poppeæ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quod auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: principio anni uitare Thraseam solenne iusiurandum: nuncupationibus uotorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditũ: nunquã pro salute principis, aut cœlesti uoce immolauisse: assiduũ olim & indefessum, qui uulgaribus quoq; pattum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introijsse curiam: nuperrimeq; cum ad coercendos Syllanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotijs uacauisse: secessionem iam id & partes, & si multi idem auderent, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem inquit, & M. Catonem, ita nũc te Nero & Thraseam auida discordiarũ ciuitas loquitur. Et habet sectatores uel potius satellites, qui nondũ contumaciã sententiarũ, sed habitũ ultumq; eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuiã exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit, etiam ne luctibus & doloribus nõ satiatur? Eiusdem animi est, Poppeam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa institura, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferat dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios ueteri quoq; Reip. ingrata nomina genuit

Ludi Cestici apud Patauiũ

Diurna Pop. Rom.

genuit. Vt imperiũ euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggredientur. Frustra Cassiũ amouisti, si glíscere & uigere Brutorum æmulos passurus es. Denicꝙ nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adĳcitꝙ Marcellum Eprium acri eloquẽtia. At Bareã Soranum iam sibi Torius Sabinus eques Romanus popposcerat reum ex proconsulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit, iustitia atcꝙ industria: & quia portui Ephesiorum aperiendo curã insumpserat: uimcꝙ ciuitatis Pergamenę prohibentis Acratum Cæsaris libertũ statuas & picturas auehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad spes nouas. Tempus damnationi delectũ quo Tyridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: ut ad externa rumoribus intestinũ scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriã cæde insigniũ uirorum quasi regio facinore ostentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem spectandumcꝙ regem effusa, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens obiecta, & expurgaturũ asseuerans, si noticiam criminum & copiã diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseã sensisse per quæ claritudinẽ principis extolleret, suamcꝙ famã dehonestaret. Quod ubi nõ euenit, uultumcꝙ & spiritus & libertatem insontis ultro extimuit, uocari patres iussit. Tum Thrasea inter proximos cõsultauit, tentaretne defensionem, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriã augeret. Segnes & pauidos supremis suis secretum otium dare. Aspiceret populus uirum morti obuium, audiret senatus uoces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoueri: sin crudelitas perstaret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauia per silentium pereuntium. Contra qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem, sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conuitĳs & probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos, superesse qui forsitan manus ictusꝙ per immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui quem pérornauisset infamiam tanti flagitĳ: & relinqueret incertum, quid uiso Thrasea reo decreturi patres fuerint. ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari: multoꝙ magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cætera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum uestigĳs & studĳs uitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se interceſſurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, ne uana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot

per annos continuum uitæ ordinem non deserendum: illi initium magistra tuum, & integra quæ supersint. Multũ ante secũ expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur. Cæterũ ipse an uenire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At postera luce duæ prætoriæ cohortes ar matæ templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladijs. dispersiq; per fora ac basilicas cunei militares. inter quorũ aspectus & minas ingressi curiã senatores. Et oratio principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim cõpellato patres arguebat, quod publica munia desererent, eorumq; exemplo equites Ro. ad segnitiam uerterentur. Et enim quid mirum è longinquis prouincijs aduenire, cum plericq; adepti consulatũ & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent? quod uelut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore ui Marcellus summã Reip. agi clamitabat: contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis diminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generũ eius Heluidium Priscum in ijsdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in principes odij hæredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impune sinerent. Requirere se in senatu consularem, in uotis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cerimonias maiorum, prodito rem palàm & hostem Thrasea induisset. Denicq; agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, ueniret, censeret quid corrigi aut mutari uellet: facilius perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbẽ terræ, an uictorias sine damno exercituũ displicere? Ne hominem bonis publicis mœstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium suũ, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam urbem uideri. Abrumperet uitam ab ea ciuitate, cuius claritatem olim, nunc & aspectum exuisset. Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur toruus & minax uoce, uultu oculis ardesceret, nõ illa nota & celebritate periculorũ sueta iam senatus mœstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus, simul ipsius Thraseæ uenerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoq; miserarentur, innoxiæ adfinitatis pœnas daturũ. Quid Agrippino obiectũ, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitia cõcidisset. Enim uero Montanũ probè uiuentem, neq; famosi carminis, quia protulerit ingeniũ, extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurq; de amicitia Rubellij Plauti, quodq; proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accõmodatum, quàm ex utilitate cõmuni egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ

uiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ charitate erga parentẽ, simul impru- *Seruilia Sorani filia*
dentia ætatis, non tamen aliud cõsultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntq; diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contra filia intra uicesimum ætatis annũ, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso, uiduata desolataq;, ac ne patrem quidem intuens, cuius oneratse pericula uidebatur. Tum interrogãte accusatore, an cultus dotales, an detractũ ceruici monile uenundedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret: primum strata humi, longoq; fletu & silentio, post, altaria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec » aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm ut hunc optimũ patrem tu Cęsar » & uos patres seruaretis incolumem. Sic gemmas & uestes & dignitatis insi- » gnia dedi, quomodo si sanguinem & uitam popoſcissent. Viderint isti ante » hac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis » mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater. & si crimen » est, sola deliqui. Loquentis adhuc uerba excipit Soranus, proclamatq;, » non illam in prouinciã secum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuisse, non criminibus mariti connexã, nimiæ tantum pietatis ream, separarent à se quamcunq; sortem subiret, Simul in amplexus occurrẽtis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores utrisq; obstitissent. Mox datus testibus locus, & quantũ nunc sæuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendã imaginem honesti & exerciti, cæterũ animo perfidiosus, & subdolus, auaritiã ac libidinẽ occultans. Quæ postq; pecunia recluſa sunt, dedit exemplũ præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos, sic ſpecie bonarũ artiũ falsos & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honestũ exemplum tulit Cassij Asclepiodoti, qui magnitudine opũ præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranũ celebrauerat, labentem nõ deseruit. Exutusq; omnibus fortunis, & in exiliũ actus, æquitate deũm erga bona malaq; documenta. Thraseæ Soranoq; & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto ne in Rep. haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies sestertiũ singulis, Ostorio duodecies & quæstoria insignia tribuuntur. Tum ad Thraseã in hortis agentẽ quæstor consulis missus, uespera- *Thrasea*
scente iam die. illustriũ uirorũ fœminarumq; cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, ut cõiecta re erat intentione uultus, & auditu si qua clarius proloquebantur, de natura animę, & dissociatione spiritus corporisq; inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, exposuit. Igi

tur flentes queritantesq; qui aderant, faceſſere propere Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. Arriamq; tentantem mariti ſuprema, & exemplum Arrię matris ſequi, monet retinere uitã, filiæq; communi ſubſidium unicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illic à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis utriuſq; brachiĳ uenis, poſtq; cruorem effudit, humum ſuper ſpargens, propius uocato quæſtore, Libemus, inquit, Ioui Liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem diĳ prohibeant, cæterum in ea rempora natus es, quibus firmare animum expedit conſtantibus exemplis. Poſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuerſis in Demetrium *

Hic multa deſunt.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM SEPTIMVM CASTIGATIONES.

Atq; omnium poteſtatem ad unum conferri pacis interfuit

TQVE omnem poteſtatem ad unum conferri pacis interfuit.) Exemplar Matthiæ regis. Atq; omnium poteſtatem. Quæ lectio mihi magis probat. Nam hæc clauſula, ad unũ, reſpondet illi omnium poteſtatem, Subauditur ciuium, hoc eſt totius populi Romani. Omniũ poteſtatẽ, hoc eſt quam omnes habebant.

Aduerſari cũ accuſatiuo

Sed ambitioni ſcriptoris facile aduerſeris.) Repoſui, Sed ambitionem ſcriptoris facile aduerſeris. Nam Tacitus ſolet hoc uerbum cum accuſatiuo coniungere. Sic infra. Vidiſtis cõmilitones notabili tempeſtate etiã deos infauſtam adoptionem aduerſantes. Libro primo, Sua facinora aduerſari deos lamentantur. Rurſum lib. 19. Voce flebili precabatur placatos patris manes, neue ſe ut parricidam aduerſarentur. Lib. 20. Vulgus aduerſari regem, inuidere Aegypto, ſibi metuere, templumq; circumſidere.

Vberiorem ſecuriorem materiam ſenecluti ſepoſui.) Comparatiuum alterum ſecuriorem, non eſt in libro manuſcripto.

In ipſa etiã pace ſæuũ.) Præpoſitionẽ in expunximus. Subauditur enim Tacito.

Tria bella ciuilia.) Trina bella ciuilia legitur illic.

Et ſtatim miſſa cohorte in Roxolanos Sarmatarum ac Sueuorũ gentes.) Accuſatiuus Roxolanos uidetur poſtea additus. nam nõ eſt in uolumine Budenſi. Nos quoq; ſuſtulimus.

Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus.) Regium exemplar habet, ne & laudatis, Poſſet etiã legi, Nec laudatis antiquorũ mortibus impares exitus.

Aut populum, aut urbanũ militem.) Caſtigauimus, apud pop. apud urb. miſ.

Et quamuis capite defectionis ablato.) Ab omnibus exemplaribus diſſentiens hic pro & ſcripſi, Sed quamuis capite deſectionis ablato. Nam extrema proxime

Neq; deerant.) Nos, Nec deerant. (præcedentis dictionis litera eſt ſ.

Legi à ſe principem non emi.) Caſtigauimus, Legi à ſe militem non emi. Qui ſuppoſuit principem, putauit Tacitum loqui de Piſone quem is Cæſarem fecit. Sed præcedit ueterem diſciplinã. Id accipiendũ de militari caſtrenſiq; diſciplina.

Mult-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Multi adhæc innumeri è Germania ac Britannia.) Emend. Multi adhoc & in numeri è Germania ac Britannia. *Adhoc*

Et pacis artibus bellis inexpertus.) Correx. Et pacis artibus, belli inexpertus. Expone. Et pacis artibus, Subaudi expertus, belli artibus inexpertus.

Proximæ tamen Romanis exercitib. Galliarũ ciuitates. Scrip. Germanis exer. Germani exercitus.) Nos, Germanici exercitus.

Nimiæ uoluptates.) Cogitandum an legi possit, Nimiæ uoluptatis. Item, magnæ uirtutis.

Palàm laudares, secreta male audiebant.) Quandoquidẽ Codex regius habet, Palàm laudes secreta male audiebat, Videt hic esse Græca cõstructio, secreta male audiebat, id est, in secretis, siue propter secreta. Alioqui huiusmodi lectio queat erui, Palàm laudari. Infinitiuũ pro præterito imperf. Secretò male audiebat.

Duæ Mauritaniæ, Rhetia, Noricum.) Illic legitur, Rhetiæ, sed mutatũ in Rhetia, nescio an casu. Sunt aũt duæ, prima & secunda, siue superior & inferior. Verum quando ea distinctio nata, incertum.

Ita in fauorem aut odium conciatu ualentiorum agebantur.) Scripsimus, contactu ualentiorum.

Superioris Germaniæ legiones rupta sacramenti reuerentia.) Liber Cor. regis habet, licentia. Vt rear scripsisse Tacitum, rupti sacramenti licentia. *Rupti sacramenti licentia*

Deinde fessa iam ætate Galbę.) Bud. uolumẽ aliter hic habet nẽpe sic, defessa an ętate Galbæ. Lego. defessa ann. (hoc est annis) ętate Galbę. Mouit eũ qui locũ castig. quisquis fuit, ut scriberet, dein, quod præcedit aduerbiũ primũ. Enimuero non est necesse, ut sequat deinde aut simile quippiã. nam possumus intelligere primũ è licentia ac libidine uulgi, sermones iactatos fuisse de fessa annis ętate Galbæ: quum postea adoptio ipsa præstaret eidem sermoni agitando occasionem.

Multi occulta spe.) Vocabulũ multi nõ est in uolumine Bud. Sed pro occulta, est illic stulta spe. Et stat optime sensus. Paucis iudiciũ aut Reip. amor, Stulta spe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumorib. destinabãt.

Etiam in T. Iunij odium diuerterant.) Particulam etiam diuisimus in Et iam. Placet uero uerbum quod illic scriptum est, deuerterãt, quod & alias in regio codice plerunq; occurrit, ubi nos diuertere legimus. *Deuertere*

Neq; erat Galbæ ignota Oth. ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil silentio transmitentium.) Illic legitur, amicitia, & ex rumoribus, & id est etiam.

Donec Octauiam uxorem amoliretur.) Bud. uolumẽ manifeste habet, Donec Octauia uxor amoueretur. Quid erat opus hoc mutare? Scio quomodo acciderit. Libro 14. leguntur hæc uerba, Octauiamq; coniugẽ amoliri, quæ rursum hoc loco castigator quispiam supponere uoluit, germana lectione erasa.

Piso M. Crasso ex Scribonia genitus.) Emend. & Scribonia genitus. Paulo post scripsi. Et tibi insigne, Sulpitiæ & Luctatiæ decora nobilitati tuę adiecisse.

Et iudicij mei documentum sit.) Castigaui, Vt iudicij mei documentum sit. Vbi malim, sint. nam sequitur, necessitudines non meæ sed tuæ.

Sed alij per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio.) Hic locus fœde corruptus est. Restituimus ex uolumine Matth. Cor. in hũc modum. Sed alij licet per obsequium annuant. Irrumpet adulatio. Expone, licet hoc est datur, conceditur, permittitur, ut alij per obsequium annuant.

Nec tamen territus fueris.) Scripsimus. Ne tamen territus fueris.

Vtilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarumq; rerũ delectus, cogitare, quid aut uolueris. Codex Budensis; Vtilissimus idem ac breuissimus bona-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

rumq; rerũ delectus, cogitare. Legerim ego, Vtiliſsimus idem ac breuiſsimus bonarũ quoq; rerũ delectus. Cogitato quid aut nolueris ſub alio principe, aut uolue

Seu quæ fato manent, quãuis ſignificata nõ uitentur.) Emendauimus (tis & diſtinximus, Seu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non uitantur.

Et proximi militum grata auditu reſpondent.) Mendoſus locus eſt. Caſtig. Et proximi militum gratabundi reſpondent. Nam gratandi uerbũ etiã alibi Tacitus uſurpat. Vt lib. 5. Et incolumem fore gratãt. Lib. 14. de matre Neronis Agrippina. Atq; ubi incolumẽ eſſe pernotuit, ut ad gratãdũ ſeſe expediret. Lib. 18. Laudantes gratantesq; circundatũ aquilis ſignisq;, in tribunal ferunt.

Gratabundi, ubi ante, grata auditu

Quantulacunq; par ci ſenis liberalitate.) Liber Coruini, Quantulacunq; parua liberalitate. Nocuit. Opinor fuiſſe ſcriptũ. Quãtũcunq; parua liberalitate. Aut tantum, quantacũq; liberalitate. Vt dictio parua fuerit gloſſa.

Non longior q̃ apud milites ſermo.) Militem illic legitur. Mox pro illi autoritatem ſenatus, ſcripſimus, ille aut f. hic d. Cæſaris laturus.

Is conſilio interceſſit.) Exemplar Bud. ni conſilio interceſſit. Forte legẽdum, ni conſilio interceſſum. Aut potius, cui conſilio interceſſum.

At illis uix decumæ ſuper portiones erat. Caſtig. At illis uix decumę ſuper por

Et inquieta urbs actionibus.) Malim auctionibus. Nam mox (tiones erant præcedit, Vbiq; haſta & ſector.

Prægrauem ſe Neroni fuiſſe.) Budenſe uolumen. Se Neroni grauẽ fuiſſe.

Nec Luſitaniã rurſus & alterius exilij hon.) Repoſuimus, aut alterius exilij h.

Adulteria, matrimonia.) Codex manuſcriptus, Adultera matrimonia.

Aegre ſub armis emitterẽtur.) Scripſimus, eniterent. Quo uerbo alibi quoq; utitur. Vt lib. 2. Pars obiectum aggerem eniteretur.

Flagrantibus iam militum animis.) Datiuus animis non eſt in regio libro, nec eo opus hic eſt. Nam Tacitus dixit flagrantibus militum pro flagrantibus militibus, quo loquendi modo nihil apud hunc crebrius. Flagrantibus iam militũ, uelut faces addiderat.

Proculo ſpiculatori.) Vbicunq; uulgatæ ædítiones habent ſpiculatoris uocabulum, ſpeculatoris codex Matth. Cor. cõtinet. Notum aũt eſt quodnam officiũ fuerit militum ſpeculatorum. Paulopoſt illic eſt, Veturium Optionem.

In cõmuni omnes metu mutandæ militiæ tenebantur.) Malim, in cõmune. Vt paulopoſt, accendendos in commune ratus.

Quædam apud Galbæ aures, præfectus Laco eluſit. Liber manuſcriptus. Quædam apud Galbam audiens præfectus Laco eluſit. Aperta ſententia eſt. Nec cauſæ quicquam erat quur mutaretur.

Sub ædem Saturni.) Illic legitur, in ædem Saturni pergit. Forte inde in Satur-

Igitur conſultãtibus placuit pertentari animum (ni pergit. Subaud. ędem. cohortis.) Scripſimus, tentari animum cohortis.

Cummaxime

Tum maxime, dicam ne ſec.) Repoſui, cum maxime, diſtinxiq;. Vt qui aduerſas expertus cummaxime, dicam ne ſecundas quidem minus diſcriminis habere. hoc aduerbio etiam alibi utitur. Vt infra, Non hercle illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. libro tertio, Littora & lacus Campanię cum maxime peragrãtem. Libro quarto. Is diſpoſita claſſiariorum copia, cœptantem cummaxime coniurationem diſiecit. Quanquã utrobiq; tum maxime ſcriptum, ſed mendoſe. Libro 20. Capi cummaxime urbem. Sic enim illic legendum, non tum maxime. Paulopoſt eodem libro. Tolerant cummaxime inopiã obſidiumq; apud uetera legiones. Eodem libro in reſponſione Agrippinenſium. Muros ciui

tatis

tatis, cõgregãtibus ſe cummaxime Romanorũ exercitibus, augere nobis q̃ diruere tutius eſt. Quanq̃ in uulgatis ædition̄ibus & eo loco perperam ſcriptum eſt, tum maxime pro cũmaxime. Hanc uocem reperi etiã apud Liuium ſæpe corruptam. Nam lib. 9. tertiæ decad. legitur quàmmaxime pro cũmaxime in uulgatis ædition̄ibus. Hoc aduerbium Tertulliano frequentiſsimum.

Falluntur quibus luxuria ſpeciẽ liberalitatis imponit.) Tametſi deſtituat nos hic uolumen manuſcriptum, non dubitamus tamen eſſe legendum, ſpecie liberalitatis pro ſpeciem. Nam imponit non eſt hic indit, ſed decipit. *Falluntur quibus luxuria ſpecie liberalitatis impõit.*

Si Reſp. & ſenatus & populus uana nomina ſunt.) Codex regius habet, uacua nomina. Vacuum pro otioſo Tacitus etiã uſurpat alibi. Vt infra. Is quo magis uacuus, quietis caſtris iuſſa exequeretur. *Vacua nomina*

Sed proinde à nobis donatiuo plus ob fidẽ q̃ ab alijs pro facinore accipietis.) Comparatiuum plus eraſimus è ſuperiori uerſu repetitum hic per errorem. Plerunq̃ ueteres librarij proinde ſcripſerunt pro perinde. Itaq̃ clarus ſenſus erit ſi legas, Sed perinde à nobis donatiuo ob fidẽ q̃ ab alijs pro facinore accipietis. Dictum donatiuo accipietis, ut dicimus dono muneríue accipere.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nõnullo adhuc cõſilio, parat ſigna.) Bud. exẽp. Vt turbidis reb. euectior ire magis & nullo adhuc cõſi. Legerim, Vt turbidis reb. euectior, ira magis & nullo adhuc cõſilio, parat ſigna. Eſt aũt euecti or ab euectus. Itaq̃ caſtig. ædition̄ uulgata quæ cõtrariũ ſenſum deprauatis uerbis

Si incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio melioribus conſilijs (pręfert flecteretur.) Repoſuimus. Et necdum adulta ſeditio.

Infeſtis pilis proturbant.) Volumẽ Matth. Coruini, Ingeſtis pilis proturbant. Ab ingeror. ereris. paſſiuo uerbo. *Ingeſtis pilis*

Obſidionem nimirum toleraturus.) Illic legitur toleraturum. Tum ſtigme ponenda ante obſidionem.

Qui ad euocandũ Galbam, læta falſo uulgauerant.) Scripſimus, uulgauerint.

Sumpto thorace Galba irruenti turbæ neq̃ ętate neq̃ corpore ſiſtens, ſella leuaretur.) Hæ duę uoces, neq̃ ętate, nõ ſunt in libro manuſcripto. Quare ſuſpicor ſcribendũ: Donec inopia ueri, & conſenſu errantiũ uictus, ſumpto thorace Galba, irruente turba, neq̃ corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Senſus eſt, propter irruentem turbã & quod corpore non poſſet ſiſtere, id eſt inſiſtere, ſella fuiſſe leuatum.

Ad coercendum militarem licentiam.) Scripſimus, ad coercendam mil. lic.

Poſtquam uniuerſa claſsiariorũ legio.) Hoc melius placet q̃ quod illic legitur, Claſſiorum.

Quia nec priuatũ me uocare ſuſtineo.) Repoſui, Quia n. p. m. uocari ſuſtineo.

Beruichilonis in Gallia.) Codex Bud. Betuichilonis. Forte Vetij Chilonis.

Cum uos aſpexerit, cum ſignum m. acceperit.) Illic, Cum uos aſpexerit, hoc ſolum cum ſignum meum acceperit, erit certamen.

Miſcentur auxiliaribus galeis ſcutiſq̃.) Deeſt illic dictio galeis.

Ad poſterum uel odio hæſ.at.) Malim, ad poſtremum.

Ire præcipites, et occupare pericula iubet.) Scrip. occupari peric. iubet, id eſt ut

Comitatus Galbæ cohortis.) Caſtig. comitãtis Galbam cohortis. (occupent. Et mox dereptam. Quanq̃ ubicunq̃ nos legimus diripere ſiue diripiendum, illic plerunq̃ habetur, deripere & deripiendum. *Deripere*

Et ſenẽ trucidare pergunt diſiecta plebe.) Hæc uerba ex ſuperioribus hic perperam repetita deleuimus.

Denſum, quẽ.) Et has duas dictiones expunximus. Vt nunc legatur ſentẽtia:

Inſignem

Insignem illa die uirum Sempronii ætas nostra uidit. Arbitror concinnatori formularum apud typographum, aliquid superfuisse spacij, quod iteratis & inculcatis uerbis istis expleuerit.

Stricto pugione occurrens armatus.) Scripsimus, armatis.

Sed latebra imminens exitium differebat. Tum aduenere.) Emendauimus, differebat, cum aduenere.

Missu Othonis.) Nos, iussu Othonis.

Ad prohibendũ scelus, iubere iam poterat.) Fieri potest ut oscitantia librarij hæc uerba fuerint in codice regio omissa.

Omisisset offensus an distulisset.) Inseruimus hic uocem tot, & quia Budense exemplar habet omisisse, nos fecimus etiã distulisse. quæ lectio stare potest, si quis subaudiat eum. Non displicet tamen quod est in contextu.

Adhoc Adhæc tantum maiori fratri prælatus est.) Nos, Adhoc.

Eadem lasciuia temptasset.) Liber manuscriptus, temerasset. Forte legẽdum temerasset. Mox abest illic ablatiuus iussu, fortassis omissus per incuriam librarij.

Obtentui *Obtentus* Sed claritas natalitũ & metus temporũ obtinuit.) Pro uerbo obtinuit, nos posuimus datiuũ obtentui. Subauditur aũt, fuit. Habet hoc uocabulũ & in alijs locis in usu. Lib. 12. Cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Libro 18. Deletæq; oẽs copiæ forent, ni uictorem exercitũ attinuisset obscurum noctis obtentui fugientibus.

Velut ad perdendũ imperiũ fataliter electos.) Emẽdauimus, ad parriendũ imp.

Captam totiens suis exercitibus urbem.) Codex regis Coruini habet, captam quotiens. Nos indidem pro exercitibus, scripsimus, ciuibus.

Equi ad usum, & ad decus supererãt.) Illic legit, ad dedecus. Itaq; suspicor scribendũ, ad abusum, nisi quis malit, abusui. Id expositus. Paratis utrinq; corruptorib. & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad abusum, & ad dedecus supererãt.

Sed ante bellum centurias tantũ suas turmasq; nouerant.) Budense uolumen non habet turmas, sed tantum, suasq;. Forte legendũ, Sed ante bellum centurias tantum suas quisq; nouerant. Aut distingue, centurias tantum, suasq; nouerant, Et expone centurias tantum nouerant, sed suas.

Adimendis ordinandisue suæ militiæ ordinibus integre mutauerat.) Pronomen suæ per repetitionẽ ultimæ syllabæ eius dictionis quæ proxime præcedit, hic natum, erasimus.

Et Vitellius apud seueros humilis.) Forte, Et ut Vitellius apud seueros humilis, ita comitatem bonitatemq; fauentes uocabant.

Sed profusa cupidine, & insigni tem.) Castigauimus, Et profusa cupidine, insigni temeritate legati legionum.

Tanquam detectam à se Virginij conciationem.) Scripsimus, Tanquam detecta à se Virginij conciatione.

Vt concupisceret magis q̃ ut speraret,) Expunxi particulam ut.

Studia militũ illexerat.) Castigaui, Studia militũ allexerat. Sic alibi hoc in libro. Spe uulgũ alliciẽdi. Itẽ, F. Valens allicere, uel si abnuerẽt, uastare Gallias, iussus.

Et in Verginium fauor cuicũq; alij profuturus.) Codex Budensis, Et in Verginium fauor cuiusq;, alij profuturus.

Ac nisi ipsi consulerent.) Scripsimus, Ac ni sibi consulerent.

Per tenebras & insciciam cæterorũ occiderentur.) Illic legitur, & insciẽtia. Legerim, per tenebras & insciciа cæterorum occiderentur.

Inferioris inde Germaniæ legiones.) Nos, inferioris tamen Germaniæ leg.

Impetu

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Impetu militum abrepti.) Codex ſcriptus habet obtecti.

Parũ ſimulatione uinculorũ fruſtrat.) Emẽdaui. Pari ſimulatione uinculorum fruſtratur.

Stratis iam militũ odijs.) Suſpicor ſcribendum, Fruſtratis iam mil. animis.

Donatum, Romulium.) Illic, Donatium, Romilium.

Vt auxiliariũ quoq; militũ conuitijs proturbatus.) Emendaui, proturbantib.

Digredi iuſſus.) Codex manuſcriptus pro digredi plerũq; habet degredi. Id locum habet ubi deſcenſus ex alto ſignificatur. *Degredi*

Nomẽ Germanici Vitellio ſtatim additũ.) Correxi, Nomine Germanici Vitel (lio ſtatim addito.

Dinoduriũ (mediomatricorũ id oppidũ eſt.) Caſtigaui, Dí- uoduri (Medio. id op. eſt.) Paulopoſt illic legitur, formidine permotus.

Heluetij Gallica gẽs, ſoli in armis. uiriſq; mox memoria nominis clara.) Emendaui diſtinxiq;, contra uulgatarum æditionum Budenſiſq; uoluminis lectionem, Irritauerant turbidum ingenium Heluetij Gallica gens, olim armis, uiriſq;, mox memoria nominis clara. Expone, clara gens memoria nominis, hoc eſt ob memoriam nominis. Meminimus huius etiã loci lib. rerum Germanarum primo.

(Vt eſt mos uulgo) mutabilem ſubitis & tam pronũ in miſericordiã q; immodicum ſæuitia fuerat.) Quia regium exemplar habet mutabile, ſum auſus hunc locum ſic mutare, Vt eſt mos uulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam q; immodicum ſæuitia fuerat.

Et ob bellum Vindicis reuocati.) Caſtigauimus, remorati.

In alpe Graia.) Nunq; magis uariant exemplaria q; in nominibus propríjs uel locorum uel hominũ. Liber manuſcriptus hic habet, in alpe trianna.

Simul ac reputans.) Particulam ac deleuimus.

Noricos in cætera uictoriæ præmia ceſſuros.) Scripſimus, acceſſuros. Mox ordinauimus uerba. Pœnino ſubſignanũ militem itinere, & graue leg. agmen hyb. adhuc niuibus traduxit.

Exemplũ ultro imputauit.) Non uideret eſſe mala lectio, quanq; nos impetrauit ſcripſimus, ſecuti fidẽ libri uetuſtioris. Et ſequit. Nec Otho quaſi ignoſceret.

Metum reconciliationis adhiberet.) Volumen Budenſe habet, metu reconciliationis adhibens. Lego, Nec Otho quaſi ignoſceret ſeu hoſtis metu reconcilia tioni adniuens, ſtatim intra intimos amicos habuit.

Lęta pro moribus ciuitatis.) Emendaui meum ſecutus iudicium, Læta primoribus ciuitatis. Nam ſequitur, celebrata in uulgus Celſi laus. *Læta primoribus ciuitatis*

Aduerſus publicum odium, priuatam gratiam præparat. Vnde nulla innocentiæ cura.) Malim, præparat alicunde, nulla innocentiæ cura.

Sed uices impunitatis.) Enorme mendũ eſt. Caſtigaui, Sed uitæ impunitatis.

Galuia Criſpilina.) Budenſe exemplar. Galuia Criſpinilla.

Mox potens pecunia, & orbitate: quæ bonis maliſq; temporibus iuxta ualẽt.) Ablatiuus temporibus non eſt in libro regio. Expone, quæ bonis maliſq;. Subaudi hominibus, iuxta ualent, in dandi caſu.

Et muliebribus blanditijs.) Nos, blandimentis.

Offerebantur, pecuniam & gratiam.) Scripſimus eraſa hypoſtigme, offerebãt pecuniam & gratiam.

Paria Vitellius oſtendebat, primo mollius.) Codex regis Matthiæ, Paria Vitel lius oſtendebat. Vocontiorum primo mollius. Neſcio quid ſibi hic uelit Vocon tiorum uocabulum. Forte leg. Vacationem primo mollius, ſtulta utrinq; & inde cora ſimulatione. Subaudi, accepere. Nam ex uerbis iſtis apparet, utrunque non abhorruiſſe

abhorruiſſe à uacatione ſi cum dignitate contigiſſet. Sed ſimulatio ea erat.

Increpabant ultro.) Poſſet etiam legi, Increpabat ultro. Subaudi, Fab. Valens.

Ad Othonem uertiſſent Ad Othonem uertiſſent.) Et hic uertiſſent uſurpat abſolute.

Ad Tucianũ fratrẽ Othonis.) Scripſimus, Titianum. Saluius Titia. uocabat.

Pleraq; contra decus & præſenti uſu properando.) Correximus, ex præſenti uſu properando.

Conſul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipſe, proximos menſes Verginio deſtinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentũ. Iungitur Verginio Pompeius Vopiſcus, prætextu ueteris amicitiæ, plericq; Viennenſium honori datum interpretabant.) Vel hic locus argumẽto nobis ſit q̃ multa in monumẽtis ueterũ autorum paſſim infulſerint eruditi uiri de ſuo, dum non tantũ temporis ſibi ſumere poſſunt, quod attentius excutiendo loco ſufficiat. Nam uolumen Coruini regis ſic habet. Cõſul cum Titiano fratre in kal. Martij ipſe, proximos menſes Verginio. Pompeius Vopiſcus pretextu ueteris amicitię, plericq; Viennenſiũ honori datum interpretabantur. Sic enim nos diſtinguimus. Exponẽ, Cõſul cum Titiano fratre in kalen. Martij ipſe Otho, in proximos menſes cum Verginio conſul fuit. Pompeius Vopiſcus, nomẽ autoris eſt, Subaudi, ſcribit, id prætextu ueteris amicitiæ factũ, plericq; Viennenſium honori datũ interpretabant. Cæterum hæc lectio ualde conuenit breuitati Cornelianæ.

Archio Antonio.) Liber manuſcriptus, Ario Antonio.

Eademq; largitione ciuitatũ quoq; & pe. an. ag.) Nos, eadem largitione.

Noua Africæ oſtenta.) Caſtigauimus. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ,

Oſtentui oſtentui magis q̃ manſura. Hoc uocabulũ etiam alibi uſurpat. Vt lib. 1. Corpora extra uallũ abiecta, oſtentui. Lib. 12. Auribus deciſis uiuere iubet, oſtentui clemẽtiæ ſuæ & in nos dehoneſtamento. Libro 15. Iturum Tyridatẽ oſtentui gentibus, quãtominus q̃ captiuũ. Item, In Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Heduus, uterq; Vitelliani fuerant, oſtentui miſit.

Interq; neceſſitate præſentiũ rerũ & inſtãtibus curis excuſata.) Codex Budenſis habet excuſatus. Scripſi, inter quæ neceſſitate pręſentiũ rerũ & inſtantibus cu

Et fuere qui imagines Neronis præponerẽt.) Emendauimus, (ris excuſatis. Et fuere qui imagines Neronis reponerent.

Ipſe in ſuſpenſo tenuit uetandi metum uel cognoſcendi pudorem.) Liber manuſcriptus habet, metu. Scripſi, Ipſe in ſuſpenſo tenuit, uetandi metu, uel cogno

Nouẽ milia equitũ, & ferocia, & ſucceſſu prędæ.) Caſtigaui (ſcendi pudore. diſtinxiq;, Nouẽ milia equitũ, ex ferocia & ſucceſſu, prædæ magis q̃ pugnæ in-

Miſeria uulnerum abſumpti Hic miſericordia uulnerũ abſumpti.) Budenſe uolumen habet, mia. (tenta. Repoſui, miſeria uulnerum.

Septimamdecimam cohortẽ è colonia Hoſtienſi in urbẽ acciri iuſſerat.) Præpoſitionem è ſubmouimus. Subauditur enim.

Pars ignaui & uino graues.) Nos, Pars ignari, & uino graues.

Vulgus, ut mos eſt, cuiuſcunq; motus noui cupidum.) Scripſi, cuiuſq; motus noui cupidum.

Et ſeueriſsimos centurionũ obtruncant.) Nos, ſeueriſſimum centurionũ obtruncant. Nam ſequitur infra. Centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuit.

Neq; ut animum ad uirtutem cohortarer.) Inſerui præpoſitionem ad, Neque ut ad animũ, ad uirtutẽ cohortarer. Nã omittere ſolet cõiunctiones. Sic alibi hoc ipſo libro. Et apud Galbã, Othonẽ, Vitelliũ illę ſa. Ad animũ, ideſt ad fortitudinẽ.

Imus

Imus ad bellum, non omnes nuncios palàm audiri.) Diſtinximus atq; emẽdauimus, Imus ad bellum. Num omnes nuncios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari ratio rerum, aut occaſionum uelocitas patitur?

Vt multa etiã per cẽturiones tribunosq;.) Duas iſtas dictiunculas, etiã per, ex-

Eligẽdi facultas det.) Forte, colligẽdi, id eſt ut exercitus colli- (punximus

gant. Aut, confligendi facultas detur. Nam regiũ uolumen habet, elligendi.

Quem nobis animum.) Malim, uobis.

Ne illas aduerſum ſenatum uoces.) Scripſi, Nec illas aduerſum ſenatũ uoces.

Quos nũc maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeãt.) Nos quibus cum- *In nos ciet*

maxime in nos ciet, Germani audeant. Vbi dictũ, in nos ciet, ſicut, in nos mouet. *Cummaxime*

De aduerbio cummaxime admonuimus alibi.

Ad ſanguinem & cædẽ repoſcerent ordinẽ.) Exemplar Matthiæ Coruini ha- *Depoſcere ad*

bet depoſcerent. Malim, depoſcent. Sane depoſcendi uerbum imprimis hic locũ *cædem*

habet, quod exemplis aſtruere facillimũ eſt. Lib. 19. Nec minus uiolenter Aponi- *Depoſcere ad*

um q; Flauium ad ſupplicium depoſcerẽt. Eodem libbro, Pergere Cremonam, *ſupplicium*

& uinctos in deditionẽ accipere, aut expugnare depoſcunt.

Muta iſta et inania intercidere ac reparari ꝓmiſcue poſſunt.) Sincerior eſt ma- *Intercidere*

nuſcripti codicis lectio, Muta iſta & inania intercidere ac reparari ꝓmiſcua ſunt. *ac reparari*

Expone, ꝓmiſcua ſunt ut intercidãt ac reparent. Quæ locutio Græcã cõſtructio *promiſcua*

Aeternitas rerũ & pars gentiũ.) Emendauimus, & pax gentiũ. (nẽ redolet. *ſunt*

Ea oratio ad præſtringendos mulcendosq; militum animos, & ſeueritatis mo-

dus.) Nos, & oratio ad præſtringendos mulcendosq; militum animos, & ſeueri-

tatis modus n.e.i.p.q.i.d.a.i. grate accepta.

Non tamen quies urbis redierat. Strepitus telorũ & facies belli erat militibus.) Hic locus eſt miſere corruptus. Nec quicquam auxilij fuit à libro manuſcripto, unde mẽdoſa uerba transfuſa ſunt in uulgatas editiones. Nos magno labore erui mus tandem germanã ſinceramq; lectionẽ. Sic aũt emendauimus diſtinximusq;, Non tamen quies urbi. Sed erat ſtrepitus telorum, & facies belli.

Erat militibus.) Pro erat nos ſuppoſuimus particulam & è codice Budenſi, ſicq; diſtinximus ſententiã, Et militibus ut nihil in cõmune turbantibus, ita ſpar-

ſis per domos, occulto habitu: & maligna cura in oẽs q.n.a.o.a.a.i.c.r. obiecerat. Dictum aũt eſt auferendi caſu, Et maligna cura, ſicut, Et militib.

Animo uultuq; conuerſis.) Scripſimus, Animũ, uultumq; conuerſi. Græca fi-

gura ſed latinis quoq; familiaris, poetis uidelicet atq; hiſtoricis.

Sereno & immoto die.) Codex Budenſis non habet die. Malim ego, cœlo.

Plures in tabernis ex cubilibus intercepti.) Caſtigaui, Plures in tabernis & cu

bilibus intercepti. Hoc eſt in lectis.

Idipſum quod paranti expeditionẽ Othoni.) In libro manuſcripto nõ eſt dati-

uus Othoni, qui ſubauditur elegãtius. nec eſt illic dictio quod, ſed tantũ idipſum. Vt queat etiam legi, id, quoniã paranti expeditionẽ campus Martius & uia Fla-

minia, iter belli eſſet obſtructum.

Et fæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos.) Malim, in cuſtodia.

Secum expedire iubet.) Expedire pro in bellum accingi abſolute. *Expedire*

Igitur mota urbis cura.) Scripſi, Igitur motæ urbis cura.

Sapientibus quietis à Reip. cura.) Caſtigaui, Sapientibus quietis & reip. cura.

Multi afflicta fide in pace.) Repoſuimus, Multis afflicta fides in pace. Afflictã *Afflicta fides*

fidem hic dicit quã libro 19. uocat affectam, hoc eſt collabefactã deminutamq;.

Secura tum urbe à prouinciali bello.) Minutiſsimũ hic erratum, nempe quod

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

sit in à, perdit totum sensum. Nos, Secura tum urbe, & prouinciali bello. Subauditur existente. Porrò prouincialia bella propter longinquitatem, minus urbanæ plebi dispendiosa erant.

Sub ducibus alijs si bellatũ foret.) Quid si legas, Si ducibus alijs bellatũ foret.

Sed festinata iam pridem exactione usu sterili.) Aduerbiũ iam pridem nescio quis hic insulsit. nos submouimus. Festinata exactione, id est propter festinatam exactionem.

FINIS

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVII

NITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Iunius consules erunt. Nam post conditam urbem DCC & XX prioris æui annos multi auctores retulerunt, dum res populi Ro. memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Postquã bellatum apud Actium atq; omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primum inscitia Reip. ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis inter infensos uel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facile aduerseris. Obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidẽ professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quod si uita suppeditet, principatum diui Neruæ & imperiũ Traiani, uberiorem securioremq; materiam senectuti seposui, rara tẽporũ felicitate, ubi sentire quæ uelis, & quæ sentias dicere licet.

Opus aggredior plenum uarijs casibus, atrox prælijs, discors seditionibus, ipsa etiam pace sæuum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac pleruncq; permixta. Prosperæ in Oriente, aduersæ in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè Parthorum arma falso Neronis ludibrio. Iam uero Italia nouis cladibus, uel post longam seculorum seriem repetitis, afflicta. Haustæ aut obrutæ urbes. Fœcundissima Campaniæ ora, & urbs incendijs uastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cerimoniæ. Magna adulte-

adulteria. Plenũ exilijs mare. Infecti cædibus scopuli. Atrocius in urbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq; honores pro crimine, & ob uirtutes certissimũ exitium. Nec minus præmia delatorũ inuisa quàm scelera, cum alij sacerdotia & consulatus ut spolia adepti, procurationes alij & interiorẽ potentiam, agerent ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeo uirtutum sterile seculum, ut nõ & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutę maritos in exilia cõiuges, propinqui audientes, cõstantes generi. contumax etiã aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorũ uirorum necessitates. Ipsa necessitas fortiter tolerata, & laudatis antiquorũ mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarũ casus, cœlo terraq; prodigia, & fulminũ monitus, & futurorũ præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim unq; atrocioribus populi Ro. cladibus magisue iustis iudicijs approbatũ est, non esse curæ deis securitatem nostrã, esse ultionem. Cæterũ antequam destinata componam, repetendum uidetur, qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarũ, quid in toto terrarũ orbe ualidum, quid ęgrum fuerit: ut nõ modo casus euentusq; rerum, qui plerunq; fortuiti sunt, sed ratio etiam causæq; noscantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentiũ impetu fuerat, ita uarios motus animorũ, non modo in urbe apud patres, apud populum, apud urbanum militem, sed omnes legiones ducesq; conciuerat, euulgato imperij arcano, posse principẽ alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti usurpata statim libertate, licentius ut erga principem nouum & absentẽ: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq; damnatorum & exulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœsti & rumorum auidi. Miles urbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendũ Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donatiuum sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentamq; gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum conscientia: nec deerant sermones, senium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes ueterem disciplinam, atq; ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, ut haud minus uitia principũ amarent, quàm olim uirtutes uerebantur. Accessit Galbæ uox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem non emi. Nec enim ad hanc formam cætera erant.

Præmia delatorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Inualidum ſenẽ T. Iunius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortaliũ, alter ignauiſsimus, odio flagitiorũ oneratũ contemptu inertiæ deſtruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis Ciconio Varrone conſule designato, & Petronio Turpiliano conſulari: ille ut Nymphidij ſocius, hic ut dux Neronis, inauditi atq; indefenſi tanq; innocẽtes perierant. Introitus in urbem trucidatis tot milibus inermium militũ, infauſtus omine, atq; ipſis etiam qui occiderant formidoloſus. Inducta legione Hiſpana, remanente ea quã è claſſe Nero cõſcripſerat, plena urbs exercitu inſolito: multi adhoc & innumeri è Germania ac Britãnia & Illyrico, quos idem Nero electos præmiſſoſq; ad clauſtra Caſpiarũ, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat, ingens nouis rebus materia, ut non in unum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Forte cõgruerat ut Clodij Macri & Fontei Capitonis cædes nunciarentur. Macrum in Africa res haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus procurator, iuſſu Galbæ: Capitonem in Germania, cum ſimilia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant antequã iuberentur. Fuere qui crederent Capitonem ut auaritia & libidine fœdum ac maculoſum, ita cogitatione rerum nouarum abſtinuiſſe: ſed à legatis bellum ſuadentibus, poſtquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compoſitum ultro: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius ſcrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobaſſe. Cæterum utraq; cædes ſiniſtrè accepta. & inuiſo ſemel principe, ſeu bene ſeu male facta premunt. Iam afferebant uenalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus ſubitis auidæ, & tanq; apud ſenem feſtinantes. Eademq; nouę aulæ mala, æque grauia non æque excuſata. Ipſa ætas Galbæ & irriſui & faſtidio erat, aſſuetis iuuentæ Neronis, & imperatores forma ac decore corporis (ut eſt mos uulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ tanquam in tanta multitudine habitus animorum fuit. E prouincijs, Hiſpaniæ præerat Cluuius Rufus, uir facundus, & pacis artib. belli inexpertus. Galliæ ſuper memoriã Vindicis obligatæ recẽti dono Romanæ ciuitatis, & inpoſterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, nõ eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac ſuas iniurias metiebantur. Germanici exercitus quod periculoſiſſimum in tantis uiribus, ſolliciti & irati ſuperbia recentis uictoriæ, & metu, tanquam alias partes fouiſſent. Tarde à Nerone deſciuerãt: nec ſtatim pro Galba Verginius. an imperare uoluiſſet dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonẽ occiſum, etiã qui queri nõ poterant, tamen indignabantur. Dux deerat abducto Verginio per ſimulationẽ amicitiæ, quem non remitti, atq; etiam reum eſſe, tanquam ſuum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccũ ſpernebat, ſenecta ac debilitate pedum inuali-

inualidum. Sine cõstantia, sine auctoritate, ne quieto quidẽ milite, regimẽ: adeo furentes infirmitate retinentis ultro etiã accẽdebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere, donec missu Galbæ Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus innocẽtius egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ, seu crebris expeditionibus doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico, quanq; excitæ à Nerone legiones, dum in Italia cunctãtur, Verginium legationibus adisl ius etiam sent. Sed longis spacijs discreti exercitus, quod salubertimum est ad cõtinendam militarem fidem, nec uitijs nec uiribus miscebantur. Oriens adhuc im motus. Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus, uir secũdis aduersisq; iuxta famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiose coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudij iracundia, in secretum Asiæ repositus, tam prope ab exule fuit, quàm postea à principe. Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisq; artibus mixtus. nimiæ uoluptates, cũ uacaret: quoties expedierat, magnæ uirtutes. Palàm laudares, secreta male audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, uarijs illecebris potẽs, & cui expeditius fuerat tradere imperium quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus (ducẽ eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam uotum aut animus. Quippe T. filium ad uenerationẽ cultumq; eius miserat, ut suo loco memorabimus. Occulta lege fati, & ostẽtis ac responsis destinatum Vespasiano liberisq; eius imperium, post fortunam credidimus. Aegyptum copiasq; quibus coerceretur, iam inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita uisum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundã, superstitione ac lasciuia discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa ac legiões in ea interfecto Clodio Macro, contentæ qualicunq; principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauritaniæ, Rhetia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuiq; exercitui uicinæ, ita in fauorem aut odium cõtactu ualentiorum agebantur. Inermes prouinciæ atq; ipsa in primis Italia cuicunq; seruitio exposita, in pretium belli cessurę erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, Titus Iunius consules inchoauere annum sibi ultimũ Reip. propè supremũ. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris è Belgica literæ afferuntur, superioris Germaniæ legiones rupta sacramẽti reuerentia, imperatorẽ alium flagitare, & senatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere, quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consiliũ Galbæ iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior tota ciuitate sermo per illos menses fuerat. pri-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam ætate Galbæ. Paucis iudiciũ aut Reip. amor: multi occulta spe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Iunij odiũ diuerterant, qui in dies quãto potentior, eodẽ actu inuisior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorũ cupiditates ipsa Galbę facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Iunium consulem, & Corneliũ Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum uocitabãt. Hi discordes & rebus minoribus sibi quisq; tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Iunius pro M. Othone, Laco atq; Hycellus consensu non tam unum aliquẽ fouebant, q̃ alium. Neq; erat Galbę ignota Othonis ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil silentio transmittẽtium: quia Iunio uidua filia, cęlebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonẽ relinquerẽtur. nanq; Otho puericiam incuriose, adolescentiã petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoq; iam Poppæam Sabinam principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octauia uxor amouerẽtur. Mox suspectum in eadem Poppæa, in prouinciã Lusitaniam specie legationis sepositit. Otho comiter administrata prouincia primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellũ fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam acrius in dies rapiebat, fauentibus plerisq; militum, prona in eum aula Neronis ut similem. Sed Galba post nuncios Germanicæ seditionis, quan q̃ nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum uis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoq; super Iunium ac Laconem Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino præfecto urbis, pauca præfatus de sua senectute, Pisonẽ Licinianũ ac cersiri iubet, seu propria delectione, siue ut quidã tradiderũt, Lacone instante: cui apud Rubelliũ Plautũ exercita cũ Pisone amicitia, sed callide ut ignotum fouebat, & prospera de Pisone fama cõsilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso & Scribonia genitus, nobilis utrinq;, uultu habituq; moris antiqui, & æstimatione recta seuerus, deterius interpretãtibus tristior habebat. Ea pars morum eius, quo suspectior sollicitis, adoptãti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modũ locutus fertur. Si te priuatus lege curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarẽ, & mihi egregium erat tunc Pompeij & M. Crassi sobolẽ in penates meos asciscere, & tibi insigne Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorũ hominumq; consensu ad imperiũ uocatũ præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatũ de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti

Orõ Galbæ Cęsaris ad Pisonem, dignæ quam principes legant

quiescenti offerã, exemplo diui Augusti, qui sororis filiũ Marcellum, dein ,,
generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberiũ Neronem pri- ,,
uignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo succes- ,,
sorem quæsiuit, ego in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non ha- ,,
beam, sed neq; ipse imperiũ ambitione accepi, ut iudicij mei documentũ sit, ,,
non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed tuæ. Est tibi frater ,,
pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas ,,
tua, quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea uita, in qua nihil præteri ,,
tum excusandum habeas. Fortunã adhuc tantũ aduersam tulisti. Secundæ ,,
res actioribus stimulis animũ explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate ,,
corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiã, præcipua humani animi bona, ,,
tu quidem eadem constantia retinebis. Sed alij licet per obsequiũ annuant. ,,
Irrumpet adulatio, blandiciæ pessimũ ueri affectus uenenum, sua cuiq; uti- ,,
litas. Etiã ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, cæteri libentius ,,
cum fortuna nostra quàm nobiscũ. Nam suadere principi quod oporteat, ,,
multi laboris. Assentatio erga principem quemcunq;, sine affectu peragit. ,,
Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus erã ,,
à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem uentũ est, ut nec mea ,,
senectus conferre plus Populo Ro. possit quàm bonũ successorem, nec tua ,,
plus iuuenta quàm bonũ principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio uni ,,
us familiæ quasi hæreditas fuimus. loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. ,,
Et finita Iuliorũ Claudiorumq; domo, optimũ quemq; adoptio inueniet. ,,
Nam generari & nasci à principibus, fortuitũ, nec ultra æstimat. Adoptãdi ,,
iudiciũ integrum, & si uelis eligere, cõsensu monstrat. Sit ante oculos Nero, ,,
quem longa Cæsarũ serie tumentẽ non Vindex cum inermi prouincia, aut ,,
ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis de- ,,
pulere. Neq; erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello & ab æ- ,,
stimantibus asciti, cum inuidia quamuis egregij crimus. Ne tamen territus ,,
fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ,,
ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinã uideri senex, ,,
quod nunc mihi unum obijcitur. Nero à pessimo quoq; semper desidera- ,,
bitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere ,,
diutius neq; temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene ele ,,
gi. Vtilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarumq; rerum dele- ,,
ctus, cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut uolueris. Neq; enim ,,
hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæ- ,,
teri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati pos- ,,
sunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanquam prin- ,,
cipem faceret, cæteri tanquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt ,,
statim intuentibus, & mox coniectis in eum omniũ oculis, nullum turbati, ,,

aut exultantis animi motũ prodidiſſe. Sermo erga patrẽ imperatoremq; reuerens, de ſe moderatus, nihil in uultu habituq; mutatum, quaſi imperare poſſet magis quàm uellet. Conſultatũ inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorũ fauorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum. Circumſteterat interim palatiũ publica expectatio magni ſecreti impatiens, & male coercitam famam ſupprimentes augebãt. Quartũ idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cœleſtes minæ ultra ſolitum turbauerant. Obſeruatũ id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret, contemptorem taliũ ut fortuitorum: ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non uitantur.

Imperatoria breuitas

Apud frequentem militum cõcionem imperatoria breuitate, adoptari à ſe Piſonem more diui Auguſti, & exemplo militari, quo uir uirũ legeret, pronunciat: ac ne diſſimulata ſeditio in maius crederet, ultro aſſeuerat, quartã & duodeuiceſimam legiones paucis ſeditionis auctoribus non ultra uerba ac uoces erraſſe, & breui in officio fore. Nec ullum orationi aut lenociniũ additum, aut pretiũ. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum gratabundi reſpondent. per cæteros mœſtitia ac ſilentium, tanquam uſurpatam etiã in pace donatiui neceſsitatem, bello perdidiſſent. Conſtat potuiſſe conciliari animos quantulacunq; parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non comptior Galbæ, non longior quàm apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. Et patrũ fauor aderat, multi uoluntate effuſius, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictũ à Piſone in publicũ, factumue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuncijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cum triſtia ſunt, cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatũ ſecreto, num & Piſo proficiſceretur maiore prætextu: illi auctoritatem ſenatus, hic dignationẽ Cæſaris laturus. Placebat & Laconẽ prætorij præfectum ſimul mitti. Is conſilio interceſsit. Legati quoq; (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtãtia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemq; metus uel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura, Et cuncta ſcrutantibus iuſtiſsimum uiſum eſt, inde repeti, ubi inopiæ cauſa erat. Bis & uicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſsit, decuma parte liberalitatis apud quemq; eorũ relicta. At illis uix decumæ ſuper portiones erant, ijſdem erga aliena ſumptibus quibus ſua prodegerant, cum rapaciſsimo cuiq; ac perditiſsimo, nõ agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta uitiorum manerent. Exactioni xxx. equites Romani præpoſiti, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerоſum

ſolum: ubiq; haſta, & ſector, & inquieta urbs auctiõibus. Attamen grãde gaudium, quod tam pauperes forent quibus donaſſet Nero, q; quibus abſtuliſſet. Exautorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & Antonius Naſo: ex urbanis cohortibus Aemylius Pacenſis: è uigilijs Iulius Fronto. Nec remediũ in cæteros fuit, ſed metus initiũ: tanquã per artem & formidinem ſinguli pellerentur, omnibus ſuſpectis. Interea Othonẽ, cui compoſitis rebus nulla ſpes, omne in turbido conſiliũ, multa ſimul extimulabãt: luxuria etiã principi oneroſa, inopia uix priuato tolerãda, in Galbam ira, in Piſonem inuidia. Fingebat & metũ, quo magis concupiſceret. Prægrauem ſe Neroni fuiſſe. Nec Luſitaniã rurſus aut alterius exilij honorẽ expectandum. Suſpectũ ſemper inuiſumq; dominantibus, qui proximus deſtinaretur. Nocuiſſe id ſibi apud ſenem principem: magis nociturũ apud iuuenem ingenio trucem, & longo exilio efferatũ. Occidi Othonẽ poſſe, proinde agendum audendumq; dum Galbæ auctoritas fluxa, Piſonis nondum coaluiſſet. Opportunos magnis conatibus tranſitus rerum: nec conctatione opus, ubi pernicioſior ſit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud poſteros, uel gloria diſtingui. Ac ſi nocentem innocentemq; idem exitus maneat, actioris uiri eſſe, merito perire. Nõ erat Othonis mollis & corpori ſimilis animus. Et intimi libertorũ ſeruorumq; corruptius quàm in priuata domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia cæterasq; regnorum libidines auido taliũ ſi auderet, ut ſua oſtentantes, quieſcenti, ut aliena exprobrabant: urgentibus etiã marhematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obſeruatione ſyderum affirmant: genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in ciuitate noſtra & uetabitur ſemper & retinebitur. Multos ſecreta Poppeæ mathematicos, peſſimum principalis matrimonij inſtrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hiſpania comes, cum ſuperfuturum eum Neroni promiſiſſet, poſtquam ex euentu fides, coniectura iam & rumore, ſenium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, perſuaſerat fore, ut in imperium aſciſceretur. Sed Otho tanquã peritia, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obſcura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & ſceleris inſtinctor, ad quod facillime ab eiuſmodi uoto tranſitur. Sed ſceleris cogitatio incertum an repens, ſtudia militum iam pridem ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in ſtationibus uetuſtiſſimum quemq; militũ nomine uocãs, ac memoria Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecunia aut gratia iuuare: inſerẽdo ſæpius querelas, & ambiguos de Galba ſermones, quæq; alia turbamenta uulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duricia imperij, atrocius accipiebant, cum Campaniæ lacus & Achaiæ urbes claſsibus adire ſoliti, Pyreneum & Alpes

Mathematici

Obſcura Mathematicorum

Alpes,& immensa uiarum spacia,ægre sub armis eniterentur.Flagrantibus iam militũ animis, uelut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini.is mobilissimũ quemcꝙ ingenio aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciẽdo,eò paulatim progressus est, ut per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur,cohorti excubias agenti,uiritim centenos nummos diuideret. quam uelut publicam largitionẽ Otho secretioribus apud singulos præmijs intendebat,adeo animosus corruptor ut Cocceio Proculo speculatori de parte finiũ cum uicino ambigenti, uniuersum uicini agrũ sua pecunia emptũ dono dederit,per socordiã præfecti quẽ nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastũ futuro sceleri præfecit, à quo Barbiũ Proculum Tesseranũ speculatorem & Veturiũ Othonem eodem perductos, postquã uario sermone callidos, audacesꝙ cognouit,precio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos pluriũ animos. Suscepere duo manipulares imperiũ Pop.Ro. transferendum,& transtulerunt. In conscientiã facinoris pauci asciti,suspensos cæterorum animos,diuersis artibus stimulant: primores militum per beneficia Nymphidij ut suspectos:uulgus & cæteros ira & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in communi omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoꝙ & auxiliorum motas iam mentes, postquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoꝙ parata apud malos seditio, etiã apud integros dissimulatio fuit, ut postero Iduum die, redeuntem à cœna Othonem rapturi fuerint,nisi incerta noctis,& tota urbe sparsa militum castra,nec facilẽ inter temulentos consensum timuissent: non Reip.cura, quã fœdare principis sui sanguine sobrij parabãt,sed ne per tenebras,ut quisqꝙ Pannonici uel Germanici exercitus militibus oblatus esset,ignorãtibus pleriscꝙ pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditiõis indicia per conscios oppressa,quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consilijcꝙ quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus,& aduersus peritos peruicax. xviij. kalend. Febr.sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ haruspex Vmbricius tristia exta & instantes insidias,ac domesticum hostem prædicit, audiente Othone,nam proximus adstiterat, idcꝙ ut lætum è contrario & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nunciat expectari eum ab architecto & redemptoribus. quæ significatio coeuntium iam militum & paratæ coniurationis conuenerat. Otho causam digressus requirentibus, cum emi sibi prædia uetustate suspecta,eocꝙ prius exploranda finxisset,innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum,inde ad Miliariũ aureum sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti speculatores cõsalutatum imperatorem,ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum

Animosus corruptor Otho

Architectus Redemptores

Miliarium aureum

ſitum ſtrictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur, aliĳ cõſcientia, plericꝫ miraculo: pars clamore & gladijs, pars ſilẽtio, animos ex euentu ſumpturi. Stationẽ in caſtris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine ſubiti ſceleris, an corrupta latius caſtra, ac ſi contra tenderet, exitiũ metuẽs, præbuit pleriſcꝫ ſuſpicionẽ cõſcientię. Antepoſuere cæteri quocꝫ tribuni centurionesꝫ præſentia dubĳs & honeſtis. Iſcꝫ habitus animorũ fuit, ut peſsimũ facinus auderent pauci, plures uellent, oẽs patẽrentur. Ignarus interim Galba & ſacris intentus fatigabat alieni iam impeĳ deos, cũ affertur rumor rapi in caſtra incertũ quem ſenatorẽ, mox Othonem eſſe qui raperetur. Simul ex tota urbe ut quiſcꝫ obuius fuerat, aliĳ formidinem augentes, quidã minora uero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur conſultantibus placuit tentari animũ cohortis, quæ in palatio ſtationem agebat, nec per ipſum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remedĳs ſeruabatur. Piſo pro gradibus domus uocatos, in hunc modum allocutus eſt. Sextus dies agitur cõmilitones ex quo ignarus futuri, & ſiue optandum hoc nomen ſiue timendum erat, Cęſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reip. fato, in ueſtra manu poſitum eſt: non quia meo nomine triſtiorem caſum paueam, ut qui aduerſa expertus cum maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere. Patris & ſenatus & ipſius impeĳ uicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt, aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordia translatas. Prouiſum adoptione uidebatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. necꝫ enim relatu uirtutum in comparatione Othonis opus eſt. Vitia quibus ſolis gloriatur euertere imperium, etiam cum amicum imperatoris ageret. Habitúne & inceſſu an illo muliebri ornatu meretur imperium? Falluntur quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſtẽ ſciet, donare neſciet. Stupra nunc & comeſſationes & fœminarum cœtus uoluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac uoluptas penes ipſum ſit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani, me Galba conſentientibus uobis Cæſarem dixit. Si Reſp. & ſenatus & populus uana nomina ſunt, ueſtra commilitones intereſt, ne imperatorem peſsimi faciant. Legionum ſeditio aduerſum duces ſuos audita eſt aliquãdo. Veſtra fides famaꝫ illæſa ad hunc diẽ manſit, & Nero quocꝫ uos deſtituit, non uos Neronem. Minus xxx transfugæ & deſertores, quos centurionem aut tribunũ ſibi eligentes nemo ferret, imperiũ aſſignabunt? Admittitis exẽplum? & quieſcẽdo cõmune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad uos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis cꝫ quod innocentibus

Oro Piſonis ad cohortem Palatinam

datur

„ datur. ſed proinde à nobis donatiuo ob fidem q̄ ab alijs pro facinore acci/
pietis. Dilapſis ſpiculatoribus, cætera cohors nō aſpernata concionantē,
ut turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc conſilio, parat ſi/
gna, quod poſtea creditum eſt, inſidijs & ſimulatione. Miſſus & Celſus
Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipſani in porticu tendentes. Præce/
ptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos
milites è Libertatis atrio accerſerent. Legioni claſsicæ diffidebat, infeſtæ ob
cædem cōmilitonum, quos primo ſtatim introitu trucidauerat Galba. Per/
gunt etiā in caſtra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius De/
xter, Pompeius Longinus, ſi incipiens adhuc & nondum adulta ſeditio me
lioribus conſilijs flecteretur. Tribunorū Subriū & Cerium milites adorti
minis, Longinū manibus coercent, exarmantq̄, quia nō ordine militię, ſed
è Galbæ amicis fidus principi ſuo, & deſciſcentibus ſuſpectior erat. Legio
Claſsica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Cel/
ſum infeſtis pilis proturbant. Germanica uexilla diu nutauere inualidis ad/
huc corporibus, & placatis animis, quod eos à Nerone Alexandriam præ/
miſſos, atq̄ inde rurſus longa nauigatione ægros, impenſiore cura Galba
refouebat. Vniuerſa iam plebs palatiū implebat, mixtis ſeruitijs, & diſſono
clamore cædē Othonis, & coniuratorū exiliū poſcentiū, ut ſi in circo ac thea
tro ludicrū aliquod poſtularēt. Neq̄ illis iudiciū aut ueritas: quippe eodem
die diuerſa pari certamine poſtulaturis: ſed tradito more quemcunq̄ prin/
cipem adulandi, licentia acclamationū, & ſtudijs inanibus. Interim Galbā
duæ ſententiæ diſtinebant. Titus Iunius manendum intra domum, oppo/
nenda ſeruitia, firmādos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: Daret ma
lorum pœnitentiæ, daret bonorū conſenſui ſpacium: Scelera impetu, bona
conſilia mora ualeſcere: Denicq̄ eundi ultro ſi ratio ſit, eandem mox facul/
tatem: regreſſus, ſi pœniteat, in aliena poteſtate. Feſtinandum cæteris uide/
batur antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum: Trepidatu
rum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, conctatione
nunc & ſegnitia terentiū tempus, imitari principem diſcat. Non expectan/
dum ut cōpoſitis caſtris forum inuadat, & proſpectante Galba Capitoliū
adeat, dum egregius imperator cum fortibus amicis ianua, ac limine tenus
domum claudit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis
auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum ualet, prima
indignatio langueſcat. Proinde intuta quæ indecora: Vel ſi cadere neceſſe
ſit, occurrendum diſcrimini: Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum. Re/
pugnantem huic ſententiæ Iunium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Hy
celo priuati odij pertinacia in publicum exitiū. Nec diutius Galba cūctatus,
ſpecioſiora ſuadentib. acceſsit. Præmiſſus tamē in caſtra Piſo, ut iuuenis ma
gno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Iunio, ſeu quia erat, ſeu quia irati

ita

ita uolebãt. Et facilius de odio creditur. Vixdum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, uagus primũ & incertus rumor, mox ut in magnis mendacijs, interfuiſſe ſe quidã, & uidiſſe affirmabant, credula fama inter gaudentes & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctũq; rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandũ Galbã, læta falſo uulgauerint. Tum uero nõ populus tantum & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum plericq; ac ſenatorum poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, præreptam ſibi ultionem querẽtes. Ignauiſſimus quiſq;, & (ut res docuit) in periculo non auſurus, nimij uerbis, linguæ ferocis: nemo ſcire, & omnes affirmare: donec inopia ueri, & conſenſu errantium uictus, ſumpto thorace Galba irruenti turbæ neq; ætate neq; corpore ſiſtens, ſella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus ſpiculator, cruentũ gladium oſtentans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba. Cõmilito, inquit, quis iuſſit? inſigni animo ad coercẽdam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandiẽtes incorruptus. Haud dubię iam in caſtris omnium mentes, tantusq; ardor, ut non contenti agmine & coporibus, in ſuggeſtu in quo pauloante aurea Galbæ ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonem uexillis circundarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus. gregarius miles caueri inſuper præpoſitos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe uarijs ſegni adulatione uocibus, ſed ut quemq; affluentiũ militum aſpexerant, prehenſare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire ſacramentum, modo imperatorem militibus, modo imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare uulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam uniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens uiribus, & quos adhuc ſingulos extimulauerat, accẽdendos in cõmune ratus, pro uallo caſtrorum ita cœpit. Quis ad uos proceſſerim commilitones dicere non poſſum, quia nec priuatũ me uocari ſuſtineo, princeps à uobis nominatus, nec principem, alio imperante. Veſtrum quoq; nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Ro. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditis'ne ut pœna mea & ſupplicium ueſtrum ſimul poſtulentur? adeo manifeſtũ eſt, neq; perire nos, neq; ſaluos eſſe, niſi unà, poſſe. Et cuius leuitatis eſt Galba, iam fortaſſe promiſit, ut qui nullo expoſcente, tot milia innocentiſsimorũ ciuium trucidauerit. Horror animũ ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ uictoriã, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpicijs urbem ingreſſus, quam gloriã ad principatũ attulit, niſi occiſi Obultronij Albini & Marcelli in Hiſpania, Beruichilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Ciconij in uia, Turpiliani in urbe, Nymphidij in caſtris. Quæ

Galba anim

Otho.

Othonis ad milites oratio

A uſquam

„ uſquam prouincia,quę caſtra ſunt niſi cruenta & maculata? aut(ut ipſe præ-
„ dicat)emẽdata & correcta? Nam quę alij ſcelera,hic remedia uocat,dum fal
„ ſis nominibus ſeueritatẽ pro ſæuitia,parſimoniam pro auaritia,ſupplicia &
„ contumelias ueſtras diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes
„ ſunt,& iam plus rapuit Hycelus, q̃ quod Polycleti & Vatinij & Egnj & alij
„ parauerunt. Minore auaritia aut licentia graſſatus eſſet T. Iunius, ſi ipſe im-
„ peraſſet.nunc & ſubiectos nos habuit,tanquã ſuos,& uiles ut alienos. Vna
„ illa domus ſufficit donatiuo, quod uobis nunquã datur, & quotidie expro-
„ bratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio,
„ quem triſtitia & auaricia ſui ſimillimũ iudicabat. Vidiſtis cõmilitones nota-
„ bili tempeſtate etiã deos infauſtam adoptionẽ aduerſantes. Idem ſenatus,
„ idem populi Rom. animus eſt. Veſtra uirtus expectatur,apud quos omne
„ honeſtis cõſilijs robur. & ſine quibus quãuis egregia inualida ſunt. Non ad
„ bellum uos, nec ad periculũ uoco: omnium militum arma nobiſcum ſunt.
„ Nec una cohors togata defendit nunc Galbam,ſed detinet. Cum uos aſpe-
„ xerit, cum ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plu-
„ rimum imputet. Nullus conctationi locus eſt in eo conſilio, quod nõ poteſt
laudari niſi peractum. Aperire deinde armamentariũ iuſsit. rapta ſtatim arma,ſine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius inſignib. ſuis diſtingueretur. Miſcentur auxiliaribus,galeis ſcutisq̃. Nullo tribunorum centurionúmue adhortante, ſibi quiſq̃ dux & inſtigator. & præcipuum peſsimorũ incitamentũ,quod boni mœrebant. Iam exterritus Piſo fremitu cebreſcentis ſeditionis, & uocibus in urbem uſq̃ reſonantibus, egreſſum interim Galbam & foro appropinquantẽ aſſecutus erat: iam Marius Celſus haud læta retulerat,cum alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plericq̃ roſtra occupanda cenſerent, plures tantum ſententijs aliorum contradicerent,utq̃ euenit in conſilijs infelicibus,optima uiderent quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco,ignaro Galba,de occidendo T. Iunio dicitur,ſiue ut pœna eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat,ad poſtremum uel odio. Hęſitationẽ attulit tempus ac locus,quia initio cædis orto difficilis modus.& turbauere conſilium trepidi nuncij, ac proximorum diffugia,languentibus omnium ſtudijs, qui primo alacres fidem atq̃ animum oſtentauerant. Agebatur huc illuc Galba,uario turbæ fluctu antis impulſu,completis undiq̃ baſilicis ac templis lugubri proſpectu.neq̃ populi aut plebis ulla uox, ſed attoniti uultus, & conuerſæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus & magnæ iræ ſilentium eſt. Othoni tamen armari plebẽ nunciabatur. Ire præcipites,& occupari periculo iubet. Igitur milites Romani quaſi Vologeſen,aut Pacorũ auito Arſacidarum ſolio depulſuri, ac non imperatorẽ ſuum inermẽ & ſenem trucidare pergerent, diſiecta plebe, proculcato ſenatu,truces armis, rapidis equis forum

rum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus, & imminentiũ templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent ſcelus, cuius ultor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo cominus armatorũ agmine uexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionẽ fuiſſe tradunt) dereptam Galbæ imaginẽ ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omniũ militum ſtudia, deſertum fuga populi forum, diſtricta aduerſus dubitãtes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferẽtium Galba proiectus è ſella, ac prouolutus eſt. Extremam eius uocẽ, ut cuiq; odium aut admiratio fuit, uariè prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe, quid mali meruiſſet? paucos dies exoluendo donatiuo deprecatũ. Plures obtuliſſe ultro percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent, ſi ita è Rep. uideretur. non interfuit occidentiũ quid diceret. De percuſſore nõ ſatis conſtat. quidam Terentiũ Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium XV. legionis militẽ impreſſo gladio iugulum eius hauſiſſe. Cæteri crura brachiaq; (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraq; uulnera feritate & ſæuitia trunco iã corpori adiecta. Titum inde Iunium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumpſerit'ne uocẽ eius inſtans metus, an proclamauerit, non eſſe ab Othone mandatum ut occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu cõſcientia coniurationis confeſſus eſt, huc potius eius uita famaq; inclinat, ut conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſa erat. Ante ædem diui Iulij iacuit primo ictu in poplitẽ, mox ab Iulio Caro legionario milite in utrũq; latus tranſuerberatus. Inſignẽ illa die uirum Sempronium Denſum ætas noſtra uidit. Cẽturio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiã à Piſone additus, ſtricto pugione occurrẽs armatis, & ſcelus exprobrans, ac modo manu, modo uoce uertendo in ſe percuſſores, quan cũq; uulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit, exceptuſq; miſericordia publici ſerui, & contubernio eius abditus, nõ religione, nec cerimonijs, ſed latebra imminẽs exitium differebat, cũ aduenere iuſſu Othonis nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpiculator. à quibus protractus Piſo, in foribus templi trucidatur. Nullam cędem Otho maiore lætitia excepiſſe, nullum caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur: ſeu tum primum leuata omni ſolicitudine mẽs, uacare gaudio cœperat, ſeu recordatio maieſtatis in Galba, amicitiæ in T. Iunio, quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius faſq; credebat. Præfixa contis capita geſtabantur inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus qui occiderant qui interfuerant. quiue uere, quiue falſo, ut pulchrum & memorabile facinus iactabãt. Plures quàm c x x. libellos præmia expoſcentium ob aliquam notabilem illa die operam; Vitellius poſtea inuenit. omneſq; conquiri & interfici iuſſit, non honore Galbæ, ſed tradito principi-

bus more, munimentũ ad præsens, in posterum, ultionem. Alium crederes senatũ, alium populũ. Ruere cuncta in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militũ iudiciũ, exosculari Othonis manum: quantoq; magis falsa erãt quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militum animum uoce uultuq; temperans. Marium Celsum consulẽ designatum, & Galbæ usq; in extremas res amicum fidumq; ad supplicium expostulabãt, industriæ eius innocentiæq; quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarũ initium, & optimo cuiq; perniciem quæri apparebat. sed Othoni nondũ auctoritas inerat ad prohibendũ scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione iræ, uinciri iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum uigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis suspectus consilia eius fouisse: urbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisq; Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum ut uacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Nanq; gregarius miles ut tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per cõmeatus, aut in ipsis castris uaga, dum mercedem centurioni exolueret, neq; modum oneris quisquam, neq; genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministerijs militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisq; miles labore ac sæuitia fatigari, donec uacationẽ emeret. Vbi sumptibus exhaustus, socordia miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in manipulum redibat. ac rursus alius atq; alius eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditionẽ & discordias, & ad extremum bella ciuilia ruebant. Sed Otho ne uulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fisco suo uacationes annuas exoluturum promisit: rem haud dubie utilem, & à bonis postea principibus perpetuitate disciplinæ firmatã. Laco præfectus, tanquam in insulam seponeretur, ab Euocato quẽ ad eẽdem eius Otho premiserat, confossus: In Martianum Icellum, ut in libertũ palàm animaduersum. Exacto per scelera die nouissimum malorum fuit lętitia. Vocat senatum prætor urbanus, certant adulationibus cæteri magistratus. Accurrunt patres. decernit Othoni tribunitia potestas, & nomen Augusti, & oẽs principum honores, annitentibus cunctis abolere conuitia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho cruento adhuc foro, per strages iacentium in Capitolium atq; inde in palatium uectus, concedi corpora sepulturę, cremariq; permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Iunium Crispina filia composuere, quæsitis redemptisq; capitibus, quæ

Vacationes militares remissæ

uenalia

uenalia interfectores seruauerant. Piso unum & tricesimũ ætatis annum ex-
plebat, fama meliore q̃ fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Crassum
Nero interfecerat. Ipse diu exul, quatriduo Cæsar properata adoptione, ad
hoc tantum maiori fratri prælatus est, ut prior occideret. T. Iunius XLVII T. Iunius
annos uarijs moribus egit. Pater illi è prætoria familia; maternus auus è
proscriptis. Prima militia infamis. Legatum Caluisium Sabinũ habuerat:
cuius uxor mala cupidine uisendi situm castrorũ per noctem militari habitu
ingressa, cum uigilias & cætera militiæ munia eadẽ lasciuia tentasset, in ipsis
principijs stuprũ ausa, & criminis huius reus T. Iunius arguebat. Igit̃ iussu
C. Cæsaris oneratus cathenis, mox mutatione temporũ dimissus, cursu ho-
norum inoffenso, legioni post prætoram præpositus, probatusq̃. seruili de
inceps probro respersus est, tanquam scyphum aureum in conuiuio Clau-
dij furatus. Et Claudius postera die soli omnium Iunio fictilibus ministrati
iussit. Sed Iunius proconsulatu Galliam Narbonensem seuerè integreq̃
rexit. Mox Galbę amititia in abruptum tractus, audax, callidus, promptus,
& prout animum intendisset, prauus aut industrius eadem ui. Testamentũ
T. Iunij magnitudine opum irritum. Pisonis supremam uoluntatem pau-
pertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plu-
rimis ludibrijs uexatum, dispensator Argius è prioribus seruis humili sepul
tura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas caloneśq̃ suffixũ, lace-
ratumq̃ ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fue-
rat) postera demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est.
Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis, quinq̃ princi-
pes prospera fortuna emensus, & alieno imperio felicior quàm suo. Vetus
in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra uitia
quàm cum uirtutibus. Famæ nec incurioſus, nec uendicator. Pecuniæ alienę
non appetens, suæ parcus, publicę auarus. Amicorũ libertorumq̃ ubi in bo
nos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forẽt, usq̃ ad culpam igna
rus. Sed claritas natalium & metus temporum obtentui, ut quod segnitia
erat, sapiẽtia uocaretur. Dum uigebat ætas, militari laude apud Germanias
floruit. procõsul Africam moderatè, iam senior citeriorem Hispaniam pari
iustitia continuit, maior priuato uisus, dum priuatus fuit, & omnium consen
su capax imperij, nisi imperasset. Trepidam urbem ac simul atrocitatem re
centis sceleris, simul ueteres Othonis mores pauentẽ, nouus insuper de Vi-
tellio nuncius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, ut tantum superio-
ris Germaniæ exercitum descisuisse crederetur. Tum duos omnium morta-
lium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, uelut ad partiendũ imperium
fataliter electos, nõ senatus modo & eques, quis aliqua pars & cura Reip.
sed uulgus quoq̃ palàm mœrere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla,
sed repetita bellorũ ciuilium memoria, captam toties suis ciuibus urbem, ua-

ſtitatem Italiæ, direptiones prouinciarũ, Pharſaliam, Philippos, & Peruſiam ac Mutinam nota publicarũ cladium nomina loquebantur. Propè euerſum orbem etiã cum de principatu inter bonos certaretur. ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto uictore imperiũ: mãſuram fuiſſe ſub Pompeio Brutoq; Remp. Nunc pro Othone an pro Vitellio in templa ituros? Vtraſq; impias preces, utraq; deteſtanda uota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorẽ fore qui uiciſſet. Erant qui Veſpaſianũ & arma Orientis augurarentur. & ut potior utroq; Veſpaſianus, ita bellum aliud atq; alias clades horrebãt. Et ambigua de Veſpaſiano fama: ſolusq; omniũ ante ſe principũ, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſasq; motus Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copijs Iulio Vindice, ferox præda gloriaq; exercitus, ut cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli uictoria eueniſſet, expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diuq; infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, ingenio loci cœliq; & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: paratis utrinq; corruptoribus, & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad uſum & ad decus ſupererant. Sed ante bellum, centurias tantum ſuas turmasq; nouerant, exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones ſeq; & Gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouasq; diſcordias: nec ſocios ut olim, ſed hoſtes & uictos uocabãt. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta, ac tum acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos. hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Heduiſq;, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo, ſecundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia, contumacia Gallorum irritati, qui remiſſam ſibi à Galba quartam tributorum partem, & publice donatos in ignominiã exercitus iactabãt. Acceſſit callide uulgatum, temere creditum, decumari legiones, & promptiſsimum quemq; centurionũ dimitti. undiq; atroces nuncij, ſiniſtra ex urbe fama, infenſa Lugdunenſis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendũ credendumq; materies in ipſis caſtris, odio, metu, &, ubi uires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ipſas ſuperioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorẽ Germaniam ingreſſus, hyberna legionum cum cura adierat: redditi pleriſq; ordines, remiſſa ignominia, allcuatæ notæ: plura ambitione, quædã iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fontei Capitonis adimendis aſſignandisue militiæ ordinibus integre mutauerat. Nec conſularis legati menſura, ſed in maius omnia accipiebantẽ. Et Vitellius apud ſeueros humilis. Ita comitatẽ bonitatẽq; fauẽtes uocabant, quod ſine modo, ſine iudicio donaret ſua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipſa uitia pro uirtutibus interpretabantur. Multi in utroq; exercitu

Veſpaſianus

Vſq; motus Vitel

Aulus Vitellius

ſicut

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſicut modeſti quietiq́, ita mali & ſtrenui. Et profuſa cupidine, inſigni temeritate legati legionũ, A. Cæcina & Fabius Valens: è quibus Valẽs infenſus Galbæ, tanquã detecta à ſe Virginij cunctatione, oppreſſa Capitonis conſilia ingratè tuliſſet, inſtigare Vitelliũ, ardorem militũ oſtentans. Ipſum celebri ubiq́ fama: nullam in Flacco Ordeonio moram, affore Britanniam, ſecutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium ſeni imperium, & breui tranſiturũ: panderet modo ſinum, & uenienti fortunæ occurreret. Merito dubitaſſe Virginiũ, equeſtri familia, ignoto patre: imparem ſi recepiſſet imperiũ, tutum ſi recuſaſſet. Vitellio tres patris conſulatus, cenſura, collegium Cæſaris, imponere iampridem imperatoris dignationem, & auferre priuati ſecuritatem. Quatiebatur his ſegne ingeniũ, ut concupiſceret magis quàm ſperaret. At in ſuperiore Germania Cæcina decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito ſermone, erecto inceſſu, ſtudia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba quæſtorem in Betica impigre in partes ſuas tranſgreſſum, legioni præpoſuit. Mox compertum publicam pecuniam auertiſſe, ut peculatorem flagitari iuſsit. Cæcina ægre paſſus, miſcere cuncta, & priuata uulnera Reip. malis operire ſtatuit. Nec deerant in exercitu ſemina diſcordiæ, quod & bello aduerſus Vindicem uniuerſus affuerat, nec niſi occiſo Nerone translatus in Galbã, atq́ in eo ipſo ſacramẽto uexillis inferioris Germaniæ præuẽtus erat. Et Treuiri ac Lingones quasq́ alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hybernis legionum propius miſcentur. Vnde ſeditioſa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Virginiũ fauor cuicunq́ alij profuturus. Miſerat ciuitas Lingonũ uetere inſtituto dona legionibus, dextras hoſpitij inſigne. Legati eorum in ſqualorem mœſtitiamq́ cõpoſiti, per principia, per contubernia, modo ſuas iniurias, modo ciuitatum uicinarũ præmia, & ubi pronis militũ animis accipiebantur, ipſius exercitus pericula & contumelias cõquerentes, accendebant animos. Nec procul ſeditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, utq́ occultior digreſſus eſſet, nocte caſtris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus pleriſq́ interfectos, ac ni ſibi conſulerent, fore ut acerrimi militũ & præſentia conqueſti, per tenebras & inſcitiã cæterorum occiderent. Obſtringunt inter ſe tacito fœdere legiones. Aſciſcit auxiliorũ miles primo ſuſpectus, tanquã circumdatis cohortibus aliſq́, impetus in legiones pararet: mox eadem acrius uolens, faciliore inter malos conſenſu ad bellum, q̃ in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones ſolemni kalen. Ianu. ſacramento pro Galba adactæ, multa conctatione, & raris primorum ordinum uocibus: cæteri ſilentio, proximi cuiuſq́ audaciam exſpectantes, inſita mortalibus natura properè ſequi, quæ piget inchoare. Sed ipſis legionibus inerat diuerſitas animorum: primani quintaniq́ turbidi, adeo ut quidam ſaxa in Galbæ imagines iecerint: quintade-

cima ac ſextadecima legiones nihil ultra fremitũ & minas auſæ, initiũ erum-
pendi circumſpectabant. At in ſuperiori exercitu, quarta ac duodeuiceſima
legiones ĩſdem hybernis tendentes, ipſo kalend. Ianu. die dirumpunt ima-
gines Galbæ, quarta legio promptius, duodeuiceſima cõctanter. Mox con-
ſenſu, ac ne reuerentiã imperĩ exuere uiderẽtur in S.P.Q.R. obliterata iam
nomina, ſacramenta aduocabant, nullo legatorũ tribunorumúe pro Galba
nitente, quibuſdã, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quiſ-
quam in modum concionis, aut ſuggeſtu locutus. neq; enim erat adhuc cui
imputaretur. Spectator flagitĩ Hordeonius Flaccus cõſularis legatus ade-
rat, non cõpeſcere ruentes, nõ retinere dubios, non cohortari bonos auſus,
ſed ſegnis, pauidus, & ſocordia innocens. Quatuor centuriones duodeuice-
ſimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus,
Calphurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu mili-
tum abrepti, uinctiq;. Nec cuiquam ultra fides, aut memoria prioris ſacra-
menti. ſed (quod in ſeditionibus accidit) unde plures erãt, omnes fuere. No-
Colonia Agrippinen. cte quæ kalen. Ianu. ſecuta eſt, coloniã Agrippinenſem Aquilifer quartæ le-
gionis epulanti Vitellio nunciat, quartã & duodeuiceſimã legiones, proie-
ctis Galbæ imaginibus, in ſenatus & Po. Ro. uerba iuraſſe. Id ſacramentũ
inane uiſum. occupari nutantem fortunã, & offerri principem placuit. Miſsi
à Vitellio ad legiones legatoſq;, qui deſciuiſſe à Galba ſuperiorem exercitũ
nunciarent: proinde aut bellandum aduerſus deſciſcentes, aut ſi concordia
& pax placeat, faciendum imperatorem: & minore diſcrimine ſumi princi-
pem quàm quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant, & promptiſsi-
mus ẽ legatis Fabius Valens. Is die poſtero coloniã Agrippinenſem cum
equitibus legionis, auxiliariorumq; ingreſſus, Imperatorẽ Vitelliũ conſa-
lutauit. Secutæ ingenti certamine eiuſdem prouinciæ legiones: & ſuperior
exercitus, ſpecioſis ſenatus populiq; Romani nominibus relictis III Non.
Ianu. Vitellio acceſsit. ſcires illum priore biduo nõ penes Remp. fuiſſe. ardo
rem exercituũ Agrippinenſes, Treuiri, Lingones æquabant, auxilia, equos,
arma, pecunias offerentes, ut quiſq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec
principes modo coloniarũ aut caſtrorum, quibus præſentia ex affluenti, &
parta uictoria magnæ ſpes: ſed manipuli quoq; & gregarius miles uiatica
ſua, & balteos, phalerasq; inſignia armorum argento decora, loco pecuniæ
tradebant, inſtinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militũ alacritate
Vitellius, miniſteria principatus per libertos agi ſolita, in equites Romanos
Vacationes diſponit. Vacationes centurionibus ex fiſco numerat. Sæuitiam militum
pleroſq; ad pœnam expoſcentium ſæpius approbat, pari ſimulatione uin-
culorum fruſtratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ ſtatim in-
terfectus. Iulium Burdonem Germanicæ claſsis præfectum aſtu ſubtraxit.
Exarſerat in eum iracũdia exercitus, tanq; crimen ac mox inſidias Fonteio

Capitoni

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Capitoni ſtruxiſſet: grata erat memoria Capitonis, & apud ſæuientes occi dere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licebat. Ita in cuſtodia habitus: & poſt uictoriã demum, ſtratis iam militum odijs, dimiſſus eſt. Interim ut pia culũ obijcitur centurio Criſpinus, qui ſe ſanguine Capitonis cruentauerat: coq; & poſtulantibus manifeſtior, & punienti uilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemptus, præpotens inter Batauos, ne ſupplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII Batauorũ cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum diſcordia temporũ à legione digreſſæ, prout inclinaſſent, grande momentũ ſocię aut aduerſæ. Noniũ, Donatium, Romilium, Calphurnium, centuriones, de quibus ſupra rettulimus, occidi iuſsit, damnatos fidei crimine, grauiſsimo inter deſciſcentes. Acceſſere partibus Valerius Aſiaticus Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum aſciuit: & Iunius Blæſus Lugdunenſis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rheticis copijs mora quo minus ſtatim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiã ac ſordes contemptus exercitui inuiſusq;. Accendebat odium eius Roſcius Cælius legatus uiceſimæ legionis olim diſcors, ſed occaſione ciuiliũ armorũ atrocius proruperant. Trebellius ſeditionẽ & confuſum ordinem diſciplinæ Cælio: ſpoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim fœdis legatorũ certaminibus modeſtia exercitus corrupta, eoq; diſcordiæ uentũ, ut auxiliariũ quoque militum cõuitijs proturbãtibus, & aggregantibus ſe Cælio cohortibus aliſq;, deſertus Trebellius ad Vitelliũ perfugerit. quies prouinciæ, quanquã remoto cõſulari, manſit. Rexere legati legionũ, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingẽs uiribus opibusq; Vitellius, duos duces, duo itinera bello deſtinauit. Fabius Valens allicere, uel ſi abnuerent, uaſtare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore tranſitu, Pœninis iugis degredi iuſſus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus aliſq; ad XL millia armatorum data. XXX millia Cæcina è ſuperiore Germania ducebat, quorũ robur legio una prima & uiceſima fuit. addita utriq; Germanorũ auxilia, è quibus Vitellius ſuas quoq; copias ſuppleuit, tota mole belli ſecuturus. Mira inter exercitũ imperatoremq; diuerſitas. Inſtare miles, arma poſcere, dum Galliæ trepident, dum Hiſpaniæ conctentur. non obſtare hyemem, neq; ignauæ pacis moras, inuadendam Italiã, occupandam urbẽ. nihil in diſcordijs ciuilibus feſtinatione tutius, ubi facto magis q; cõſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunã principatus inerti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio diei temulentus, & ſagina grauis: cum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut ſi adeſſet imperator, & ſtrenuis uel ignauis ſpem metumq; adderet. Inſtructi interritiq; ſignum profectionis

Pœnina iuga

expoſcunt

expoſcunt,nomine Germanici Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appella ri etiam uictor prohibuit. Lætũ auguriũ Fabio Valenti exercituiq́,quem in bellum cogebat,ipſo profectionis die,aquila leui meatu prout agmen in cederet,uelut dux uiæ præuolauit:longumq́ per ſpaciũ,is gaudentium mi litum clamor,ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubiũ magnæ & proſpe ræ rei omen acciperetur. Et Treuiros quidem ut ſocios ſecuri adiere. Diuo

Diuodurum Mediomatrici

duri(Mediomatricorũ id oppidum eſt)quanquã omni comitate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam,aut ſpoliãdi cupidinem,ſed furore & rabie,& cauſis incer tis,eoq́ difficilioribus remediis, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere.Cæſa tamen ad quatuor millia hominum.Isq́ terror Gallias inuaſit, ut uenienti mox agmini uniuerſæ ciuitates cum magiſtrati bus & precibus occurrerent, ſtratis per uias pueris fœminisq́, quæq́ alia placamenta hoſtilis iræ, non quidem in bello,ſed pro pace tendebantur. Nuncium de cæde Galbæ & imperio Othonis Fabius Valens in ciuitate

Leuci

Leucorũ accepit. Nec militũ animus in gaudiũ, aut formidinem permotus, bellum uoluebat. Gallis conctatio exempta, & in Othonem ac Vitellium

Lingones

odium par,ex Vitellio & metus.Proxima Lingonum ciuitas erat,fida par tibus.benigne excepti, modeſtia certauere. Sed breuis lætitia fuit,cohortiũ intemperie, quas à legione quartadecima, ut ſupra memorauimus, digreſ ſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat.Iurgia primum,mox rixa inter Batauos &legionarios.Dum his aut illis ſtudia militũ adgregant,propè in prælium exarſere, ni Valens animaduerſione paucorũ, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet.Fruſtra aduerſus Heduos quæſita belli cauſa.Iuſsi pe cuniam atq́ arma deferre,gratuitos inſuper cõmeatus præbuere.quod He dui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Tauri na abductæ. Cohortes XVIII Lugduni ſolitis ibi hybernis relinqui pla cuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanquã bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarũ,& quo incautior deciperetur,palàm laudatum.

Lugdunẽſes Viennenſes

Veterem inter Lugdunenſes Viennenſesq́ diſcordiã proximum bel lum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infeſtiusq́, quàm ut tantũ propter Neronem Galbamq́ pugnaret. Et Galba reditus Lugdunenſiũ occaſione iræ in fiſcũ uerterat.Multus contra in Viennenſes honor. Vnde æmulatio,& inuidia, & uno amne diſcretis connexũ odium.Igitur Lugdu nenſes extimulare ſingulos militũ, & in euerſionem Viennenſiũ impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam,adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nu per legiones in præſidiũ Galbæ referendo.Et ubi cauſas odiorũ prætende rant,magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ pteces: Irent ultores, excinderẽt ſedem Gallici belli:cuncta illic ex

terna

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

terna & hostilia, se coloniam Romanã & partem exercitus, & prosperarum aduersarumq; rerum socios: si fortuna contra daret, iratis ne relinquerent. His & pluribus in eundem modum perpulerãt, ut nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cum haud ignari discriminis sui Viennenses uelamenta & infulas præferentes, ubi agmen incesserat, arma, genua, uestigia prehensando flexere militum animos. Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. Tum uetustas dignitasq; coloniæ ualuit. Et uerba Fabij salutẽ incolumitatemq; Viennensium cõmendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magna pecunia emptũ. Is diu sordidus, repente diues, mutationem fortunæ male tegebat, accensis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuenta, senex prodigus. Lento deinde agmine per fines Allobrogũ & Vocontiorũ ductus exercitus, ipsa itinerũ spacia, & statiuorum mutationes uenditante duce fœdis pactionibus, aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatũ, adeo minaciter, ut Luco (municipiũ id Vocontiorũ est) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentũ. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerãt turbidum ingeniũ Heluetij Gallica gens, olim armis uirisq;, mox memoria nominis, clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperiũ abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio undeuicesimæ legionis. Rapuerunt pecuniã missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendijs tuebant. ægre id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quanq; culpam antequã pœniteret ultum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipij extructus locus amœno salubrium aquarũ usu frequẽs. Missi ad Rhetica auxilia nuncij, ut uersos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quanquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, nõ arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere. exitiosum aduersus ueteranos prælium. intuta obsidio, dilapsis uetustate mœnibus. hinc Cæcina cum ualido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesq;, & ipsorum Rhætorum iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita. undiq; populatio & cædes. Ipsi in medio uagi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes in montem Vocetium perfugere. Ac statim immissa cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisq;, per syluas atq; in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub corona uenundata. Cumq; diruptis omnibus Auenticum gentis caput iusto agmine peteretur, missi qui dederent

Velamenta & infulas præferentes *Fab. Valens* *Allobroges* *Vocontij* *Lucus* *Heluetij* *Castellũ aquarum siue thermarum* *Baden.* *Vocetius mons* *Auenticũ caput Heluetio.*

ciuitatem

ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus ut concitorem belli Cæcina animaduertit. cæteros ueniæ uel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haud facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in oratorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac uerbis temperabat: cum Claudius Cossus unus ex legatis, notæ facundiæ, sed dicēdi artem apta trepidatione occultans, atq; eo ualidior, militis animū mitigauit: ut est mos uulgo mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, q̄ immodicum sæuitia fuerat. effusis lachrymis, & meliora constantius postulando, impunitatem salutemq; ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul tranſitū Alpium parans, lætū ex Italia nuncium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitelliū Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone ut in Aegyptū præmitterētur exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantiū legionum & famā Germanici exercitus attollebant, transiere in partes: & ut donū aliquod nouo principi, firmissima Transpadanæ regionis municipia Mediolanum ac Nouariā, & Eporediam ac Vercellas adiūxere. Id Cæcinæ per ipsos compertū. Et quia præsidio alæ unius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorū, Lusitanorum, Britannorumq; cohortibus, & Germanorū uexillis, in alpe Graia ipse paululum conctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus Petroniū urbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasq;, simul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubicunq; certatum foret, Noricos in cætera uictoriæ præmia accessuros, Pœnino subsignanum militem itinere & graue legionū agmen, hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra spem omnium non delicijs, neq; desidia torpescere. dilatæ uoluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ uirtutes & uitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem uinculorum sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus è uiro claro & partibus inuiso petebat. Celsus cōstanter seruatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplū ultro imputauit. Nec Otho quasi ignoscceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Mansitq; Celso uelut fataliter etiā pro Othone fides integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celsi laus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem uirtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obscuris parentibus

Vulgus

Mediolanū
Nouaria
Eporedia
Vercellæ
Alpes Graia
Rhætia iuga
Noricum

Norici

tibus,fœda puericia, impudica senecta, præfecturã uigilum & prætorij,& alia præmia uirtutũ,quia uelocius erat,uitijs adeptus,crudelitatẽ mox, deinde auaritiam,& uitilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædã ignaro ausus,ac postremo eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnã flagitauere, diuerso affectu, quibus odiũ Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Iunij potentia defensus prætexentis seruatã ab eo filiam:& haud dubie seruauerat, non clementia (quippe tot interfectis)sed effugio in futurũ:quia pessimus quisq;,diffidentia præsentium mutationem pauens,aduersus publicũ odium,priuatã gratiam præparat:unde nulla innocentiæ cura,sed uitæ impunitatis. Eo infensior populus,addita ad uetus Tigillini odiũ recenti T. Iunij inuidia,concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima uulgi licentia, in circũ ac theatra effusi,seditiosis uocibus obstrepere,donec Tigillinus accepto apud Suessanas aquas supremæ necessitatis nuncio,inter stupra concubinarũ, & oscula,& deformes moras, sectis nouacula faucibus infamem uitã fœdauit etiam exitu fero & inhonesto. Per idem tẽpus expostulata ad supplicium Galuia Crispinilla, uarijs frustrationibus,& aduersa dissimulãtis principis fama:periculo exempta est, magistra libidinũ Neronis,transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum,famem populi Ro. haud obscure molita,totius postea ciuitatis gratiã obtinuit consulari matrimonio innixa,& apud Galbam,Othonem,Vitellium illæsa:mox potens pecunia, & orbitate, quæ bonis malisq; temporibus iuxta ualẽt. Crebræ interim & muliebribus blandimẽtis infectæ ab Othone ad Vitellium epistolæ offerebant pecuniã & gratiã, & quemcunq; quietis locum prodigæ uitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primo mollius, stulta utrinq; & indecora simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falso. Otho reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad utrunq; Germanicum exercitum,& ad legionem Italicam,easq; quę Lugduni agebant copias,specie senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promptius quàm ut retenti uiderentur. Prætoriani quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat,remissi antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus, ad prætorias & urbanas cohortes,de uiribus partium magnificas,& concordiam offerentes. Increpabant ultro,quod tanto ante traditum Vitellio imperiũ,ad Othonem uertissent. Ita promissis simul ac minis tentabãtur, ut bello impares,in pace nihil amissuri. Neq; ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam,à Vitellio in urbem missi. Vtrisq; frustra fuit: Vitellianis impune, per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani nouitate uultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius literas ad Titianum fratrem Othonis composuit,exitium

Tigillinus corruptissimus Neronis minister

Galuia Crispinilla Neronis.

Sal. Titianus frater Othõis

ipsi filioq; eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. Et ste tit domus utraq; sub Othone, incertũ an metu. Vitellius uictor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciã addidit ex Illyrico nuncius, iurasse in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ & Mœsiæ legiones. Idem ex Hispania al/ latum. laudatusq; per edictũ Cluuius Rufus. & statim cognitum est, cõuer/ sam ad Vitelliũ Hispaniã. Nec Aquitania quidem quanquã à Iulio Cor/ do in uerba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquã fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciã Narbonen sem ad Vitelliũ uertit, facili transitu ad proximos & ualidiores. Longinquæ prouinciæ, & quicquid armorũ mari dirimitur, penes Othonem manebãt, non partiũ studio, sed erat grande momentũ in nomine urbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespa/ sianus, Syriæ legiones Mutianus sacramento Othonis adegere. Simul Ae gyptus, omnesq; uersæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequiũ, initio à Carthagine orto. Neq; expectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam in ma lis temporibus partem se Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiã recentis im/ perij obtulerat, & populus pleraq; sine modo festinauit. Carthaginem cæ/ teræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidẽ ad capessendam principatus fortunã bello opus erat. Otho ut in multa pa/ ce munia imperij obibat, quædam ex dignitate Reip. pleraq; contra decus ex præsenti usu properãdo. Cõsul cũ Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Vergínio destinat, ut aliquod exercitui Germanico deli nimentum. Iungitur Vergínio Pompeius Vopiscus, prætextu ueteris ami/ citiæ, plericq; Viennensium honori datũ interpretabantur. Cæteri consula/ tus ex destinatione Neronis aut Galbæ mansere. Cælio ac Flauio Sabinis in Iulias, Ario Antonio & Mario Celso in septembres, quorum honori ne Vitellius quidẽ uictor intercesit. Sed Otho pontificatus auguratusq; hor noratis iam senibus cumulum dignitatis addidit, & recẽs ab exilio reuersos nobiles adulescentulos auitis ac paternis sacerdotijs in solatiũ recoluit. Red/ ditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Scuino Pontio senatorius locus, qui repe/ petundarũ criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderãt. Placuit ignoscen/ tibus uerso nomine quod auaritia fuerat, uideri maiestatem, cuius tum odio etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione ciuitatũ quoq; ac prouincia/ rum animos aggressus, Hispalien sibus & Emeritensibus familiarũ adiectio
Lingones Betica nes, Lingonibus uniuersis ciuitatẽ Romanam, prouinciæ Beticæ Mauroţũ ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadocię, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentiũ rerum & instantibus curis excusatis, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppęę per senatus/ consultum reposuit. Creditus est etiã de celebranda Neronis memoria agi

tauisse

tauiſſe,ſpe uulgum alliciendi.Et fuere qui imagines Neronis proponerent: atq; etiã Othoni quibuſdam diebus populus & miles, tanquã nobilitatem ac decus aſtruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipſe in ſuſpenſo tenuit,uetandi metu uel cognoſcendi pudore. Conuerſis ad ciuile bellũ animis,externa ſine cura habebant.Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gens priore hyeme cæſis duabus cohortibus,magna ſpe ad Mœſiam irruperãt, nouem millia equitum ex ferocia & ſucceſſu, prædæ magis quàm pugnæ intenta.Igitur uagos & incurioſos tertia legio adiunctis auxilijs repente inuaſit. Apud Romanos omnia prælio apta. Sarmatæ diſperſi, aut cupidine prædæ graues onere ſarcinarum,& lubrico itinerum adempta equorum pernicitate,uelut uincti cædebantur.Namq; mirum dictu ut ſit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra ipſos: nihil ad pedeſtrem pugnã tam ignauũ: ubi per turmas aduenere,uix ulla acies obſtiterit.Sed tum humido die & ſoluto gelu,neq; conti neq; gladij, quos prælongos utraq; manu regũt,uſui, lapſantibus equis,& cataphractarũ pondere. Id principibus & nobiliſsimo cuiq; tegmen,ferreis laminis,aut præduro corio conſertũ, ut aduerſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtiũ prouolutis inhabile ad reſurgendum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & miſsili pilo aut lanceis aſſultans,ubi res poſceret leui gladio inermem Sarmatam, neq; enim defendi ſcuto mos eſt, comminus fodiebat, donec pauci qui prælio ſuperfuerant, paludibus abderentur. Ibi fæuitia, hic miſeria uulnerum abſumpti. Poſtquã id Romæ compertum, M. Aponius Mœſiam obtinens,triumphali ſtatua,Fuluius Aurelius & Iulianus Titius ac Numiſius Lupus legati legionum conſularibus ornamentis donãtur, læto Othone & gloriam in ſe trahente, tanq; & ipſe felix bello, & ſuis ducibus, ſuiſq; exercitibus Remp. auxiſſet. Paruo interim initio, unde nihil timebatur, orta ſeditio,propè urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem colonia Hoſtienſi in urbem acciri Otho iuſſerat. Armandæ eius cura Vario Criſpino tribuno è prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis caſtris iuſſa exequereť, uehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamẽtario iubet. Tempus in ſuſpitionem, cauſa in crimen, affectatio quietis in tumultum eualuit.Et uiſa inter temulentos arma,cupidinẽ ſui mouere.Fremit miles,& tribunos centurionesq; proditionis arguit, tanquã familiæ ſenatorũ ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & uino graues, peſsimus quiſq; in occaſionem prædarũ.uulgus,ut mos eſt,cuiuſq; motus noui cupidum.& obſequia meliorũ nox abſtulerat. Reſiſtentem ſeditioni tribunum, & ſeueriſsimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, inſidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuiũ prisco more fœminis uiriſq;. qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus imperatoris,manere ac deprehẽdi,an fugere & diſpergi, periculoſius foret,

Rhoxolani

Sarmatarum armatura

Seditio militaris Romæ

Vulgus

modo constantiã simulare, modo formidine detegi, simul Othonis uultum intueri. Vtq; euenit inclinatis ad suspitionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatus q̃ suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militũ iras statim miserat, & abire properè omnes è cõuiuio iussit. Tum uero passim magistratus proiectis insignibus, uitata comitum & seruorũ frequẽtia, senes fœminæq; per tenebras, diuersa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorũ tecta, & ut cuiq; humillimus cliens, incertas latebras petiuere. Militũ impetus ne foribus quidẽ palatij coercitus, quo minus conuiuiũ irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulãtes, uulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dũ ruentibus obsistunt. Vndiq; arma & minæ, modo in centuriones tribunosq;, modo in senatũ uniuersum, lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem unũ destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho contra decus imperij thoro insistens, precibus & lachrymis ægrè cohibuit. Redieruntq; in castra inuiti, neq; innocentes. Postera die uelut capta urbe, clausæ domus, rarus per uias populus, mœsta plebs, deiecti in terram militum uultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus & Plotius Firmus præfecti, ex suo quisq; ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atq; illum tribuni centurionesq; circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otiũ & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequiũ, auctores seditionis ad supplicium ultro postulabat. Otho quanquã turbidis rebus, & diuersis militũ animis, cum optimus quisq; remedium præsentis licentiæ poscere: uulgus & plures seditionibus & ambitioso imperio lęti, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellũ impellerent: simul reputans non posse principatum scelere quæsitum, subita modestia & prisca grauitate retineri, sed discrimine urbis & periculo senatus anxius, postremo ita disseruit. Neq; ut affectus uestros in amorem mei accenderem commilitones, neq; ut ad animum ad uirtutem cohortarer (utraq; enim egregie supersunt) sed ueni postulaturus à uobis temperamentũ uestræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initiũ non cupidine uel odio, quæ multos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorũ, nimia pietas uestra acrius quàm consideratius excitauit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuncios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum uelocitas patitur? Tam nescire quædam milites quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa per centuriones tribunosq; tantũ iuberi expediat. Si ubi iubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam

Oratio ad milites, mire blanda

imperium

imperiũ intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? Vnus al/ terue perditus ac temulentus (neq; enim plures cõsternatione proxima in/ saniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Impera toris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtuc pro me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione patefieri occaſio etiam aduerſus me poteſt. Si Vitellio & ſatellitibus eius eligendi facultas detur, quẽ nobis ani/ mum, quas mentes imprecẽtur, quid aliud quàm ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur: hinc cõfuſi pedites equitesq; in exitium ruamus. Parendo potius, cõmilitones, quàm imperia ducum ſciſcitando res militares continentur. Et fortiſsimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſsimus. Vobis arma & ani mus ſit, mihi conſilium & uirtutis ueſtræ regimen relinquite. Paucorũ culpa fuit, duorum pœna erit. Cæteri abolete memoriã fœdiſsimæ noctis. Nec illas aduerſus ſenatum uoces ullus unquam exercitus audiat. Caput impe/ rij & decora omniũ prouinciarum ad pœnã uocare, non hercle illi, quibus cum maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeãt. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana uerè iuuentus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cuius ſplendore & gloria ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partiũ per/ ſtringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius: imaginẽ quandam ex/ ercitus habet. Senatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſp. inde hoſtes Reip. conſtiterint. Quid uos pulcherrimã hanc urbem domibus & tectis, & con/ geſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inania intercidere ac reparari pro miſcuè poſſunt. Aeternitas rerũ, & pax gentiũ, & mea cum ueſtra ſalus, inco lumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore urbis no ſtræ inſtitutum, & à regibus uſq; ad principes continuũ & immortalem, ſi/ cut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam ut ex uobis ſenato/ res, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur. Et oratio ad perſtringendos mulcẽdosq; militum animos, & ſeueritatis modus (neq; enim in plures q̃ in duos animaduerti iuſſerat) gratè accepta. Compoſitiq; ad præſens, qui coerceri non poterant. Non tamen quies urbi. ſed erat ſtrepitus telorũ, & fa cies belli: & militibus, ut nihil in cõmune turbãtibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu: & maligna cura in oẽs, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites ueniſſe in urbem ad ſtudia partium noſcenda, plericq; credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionũ, & uix ſecreta domuũ ſine formidine. Sed plurimũ trepidationis in publico: ut quemq; nuncium fama attuliſſet, animũ uultumq; conuerſi, ne diffidere dubijs, ac parũ gaudere proſperis uiderentur. Coacto uero in curiam ſenatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax ſilentium, ne ſuſpecta libertas & priuato Othoni nuper, atq; eadem dicendi adulatio. Igi tur uerſare ſententias, & huc atq; illuc torquere, hoſtem & parricidam Vi/

tellium uocantes. Prouidentiſsimus quiſq; uulgaribus cõuitijs, quidam uera probra iacere, in clamore tamẽ, & ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebãt diuerſis auctoribus uulgata. In ueſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat. Erupiſſe cella Iunonis maiorem humana ſpeciem. Statuam diui Iulij, in inſula Tiberini amnis ſereno & immoto die ab Occidente in Orientẽ conuerſam. Prolocutũ in Ethruria bouem. Inſolitos animaliũ partus, & plura alia rudibus ſeculis etiã in pace obſeruata, quæ nunc tantũ in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præſenti exitio etiã futuri pauor, ſubita inundatione Tiberis: qui immenſo auctu, prorupto ponte Sublicio, ac ſtrage obſtantis molis refuſus, non modo iacentia & plana urbis loca, ſed ſecura huiuſmodi caſuũ impleuit. Rapti è publico plericq;, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæſtus, & penuria alimentorũ; corrupta ſtagnantibus aquis inſularum fundamenta, dein remeante flumine dilapſa. Vtq; primũ uacuus à periculo animus fuit, id ipſum quod paranti expeditionem Othoni campus Martius & uia Flaminia iter belli eſſet obſtructum à fortuitis uel naturalibus cauſis, in prodigiũ & omen imminentium cladium uertebat. Otho luſtrata urbe, & expenſis belli conſilijs, quãdo Pœninæ Cottiæq; alpes, & cæteri Galliarũ aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonenſem Galliam aggredi ſtatuit, claſſe ualida & partibus fida: quod reliquos cæſorũ ad pontem Miluium, & ſæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos, in numero legionis cõpoſuerat: facta & reliquis ſpes honoratioris in poſterũ militiæ. Addidit claſſi urbanas cohortes, & pleroſq; è prætorianis uiris, ut robur exercitus, atq; ipſis ducibus conſiliũ & cuſtodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clemẽti primipilaribus, Aemylio Pacenſi, cui ademptum à Galba tribunatũ reddiderat, permiſſa. Curam nauium Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus. Peditũ equitumq; copijs Suetonius Paulinus, Marius Celſus, Annius Gallus rectores deſtinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is urbanæ militiæ impiger, bellorum inſolens, auctoritatem Paulini, uigorem Celſi, maturitatem Galli, ut cuiq; erat, criminando (quod facillimũ factu eſt) prauus & callidus, bonos & modeſtos anteibat. Sepoſitus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniã Aquinatem, neq; arcta cuſtodia, neq; obſcura, nullum ob crimen, ſed uetuſto nomine & propinquitate Galbæ monſtratus. Multos è magiſtratibus, magnam conſularium partem Otho non participes aut miniſtros bello, ſed comitũ ſpecie, ſecum expedire iubet. In quis & L. Vitelliũ eodem quo cæteros cultu, nec ut imperatoris fratrẽ, nec ut hoſtis. Igitur motæ urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuus. Primores ſenatus ætate inualidi, & longa pace deſides, ſegnis & oblita bellorum nobilitas, ignarus militiæ eques, quanto magis occultare

Tiberis fluuij inundatio

Pœninæ Cottiæq; alpes

Criminari facillimum eſt

occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant è contrario qui ambitione stolida, cõspicua arma, insignes equos, quidam luxurioſos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarẽtur. Sapientibus quietis & Reip. cura. Ieuissimus quisq;, & futuri improuidus spe uana tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed uulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersa in militum usum omni pecunia, intentis alimentorum precijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerãt, secura tum urbe & prouinciali bello, quod inter legiones Galliasq; uelut externum fuit. Nam ex quo diuus Augustus res Cęsarum composuit, procul & in unius sollicitudinem aut decus populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduersa Reip. pertimuere. Scriboniani contra Claudium incepta, simul audita & coercita: Nero nuncijs magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classesq;, & quod raro aliâs, prætorianus urbanusq; miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq; & quicquid utrinq; uirium est à tergo, sub ducibus alijs si bellatũ foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemq; nondum conditorũ ancylium afferrent. Aspernatus omnem conctationẽ, ut Neroni quoq; exitiosum. Et Cæcina iam alpes transgressus extimulabat. Pridie Idus Mar. cõmendata patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum cõuersas, reuocatis ab exilio concessit: iustissimum donum, & in speciem magnificum, sed festinata exactione usu sterili. Mox uocata concione, maiestatem urbis, & consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas partes modestè disseruit: inscitiam potius legionum quàm audaciam increpãs, nulla Vitellij mentione: siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumelijs in Vitellium abstinuit: quando ut in consilijs militiæ Suetonio Paulino & Mario Celso, ita in rebus urbanis Galerij Trachali ingenio Othonem uti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, cerebro fori usu celebre, et ad implendas populi aures, latum & sonans Clamor uocesq; uulgi ex more adulandi nimię & falsæ, quasi dictatorem Cęsarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur: ita studijs uotisq; certabant.

nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, ut in familijs, priuata cuiq; stimulatio, & uile iam decus publicum. Profectus Otho quietem urbis curasq;
imperij Saluio Titiano
fratri permisit.

AETVM Reip. aut atrox.) Exemplar Coruini regis habet, ſemen reip. atrox. Suſpicor Tacito fuiſſe ſcriptum, Quod uarie ortum, ſemel reip. atrox, ipſis principibus proſperum aut exitio fuit. Elegans eſt ſententia de imperio Ro. Similia Cicero diuinat in Philippicis.

Decoris cum quãdã maieſtate.) Scripſerim, decor oris cũ quadam maieſtate. Magis id placet, q̃ decor corporis.

Proſperę Veſpaſiani res.) Hæc duo uocabula Veſpaſiani res, non ſunt in Codice Budenſi. Proinde cogitãdum num potius ſic legendum ſit, Proſpere prę ſaga reſponſa, Vt ſit aduerbium proſpere. Expone, proſpere prę ſaga, hoc eſt, proſperitatem præſagientia reſponſa.

Et incerta adhuc uictoria.) Caſtigaui, Sed incerta adhuc uictoria.

Obliuiſcendũ infenſarũ de bello agitãtibus.) Opinor ſcribendũ, offenſarum.

Conditorẽ templi regem Venerianum.) Liber manuſcriptus habet. Veriãnũ. Reponendũ, Aeriam, Id docet Tacitus noſter Annalium lib. 3. Exin Cyprij, inquit, tribus delubris, quorũ uetuſtiſsimũ Paphię Veneri, autor Aerias. Huic regi filius fuit Amathus nomine. Nam ſequit illic mox. Poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiæ.

Aerias rex conditor templi Paphiæ Veneris in Cypro

Accitum è Cilicia Miram intuliſſe.) Illic legitur, accitã & cilicentam miram intuliſſe. Scripſi, Deamq̃ ipſam conceptam mari, huc appulſam, ſed ſciẽtiam artẽq̃ aruſpicum accitam, & Cilicem Thamyram intuliſſe.

Sanguinem arę obfundere uetitum.) Nos offundere.

Cæſis pluribus hoſtijs.) Emẽdauimus. Cæſis compluribus hoſtijs.

Annuere deam uidit.) Nos uidet.

Titus aucto animo ad patrẽ prouectus.) Caſtig. peruectus. Sic infra, Corpus inſigne oculis comaq̃ & toruitate uultus, in Aſiã atq̃ inde Romã peruectũ eſt.

Profligauerat bellum Iudaicũ Veſpaſianus oppugnatione Hieroſolymarum. Reliqua duro magis.) Scripſi diſtinxiq̃. Profligauerat bel. Iud. Veſpaſianus oppugnatione Hieroſolymorum reliqua. duro m. &c.

Et inexperti belli labor,) Malim ardor. Nã omnino labor hic locũ nõ habet.

Noctu diuq̃ cõſilio, ac ſi res poſceret.) Particulam ac eraſimus. Nam Tacitus breuitatem amat.

Sed bellãtibus alijs placuit expectari bellũ, cũ in uictores uictosq̃ nunq̃ ſolida fides coaleſceret.) Volumen manuſcriptũ habet, ſolida fide coaleſcere. Nos ſic legendum tandẽ deprehendimus & diſtinguenda uerba. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellicum. Victores uictosq̃ nunq̃ ſolida fide coaleſcere. Ergo qui uolet ſequatur meum iudicium, aut mendoſa ſe lectione diutius oblectet.

Cæterum olim mixtis conſilijs.) Scripſimus, Cæteri olim m. c.

Dextra concordiæ ſigna.) Nos, dextera concordiæ inſignia.

Ad proſequendum eum, quibus.) Codex Bud. Ad proſequendũ, cum quibus Scyth. inſ. tenuit, Quõ nos quoq̃ caſtigauimus. Neq̃ diſplicet altera lectio.

Magnis motibus.) Demiror hãc clauſulã omiſſam in libro manuſcripto, ſicut paulo ante, mare. Vbi legimus, mare ingreditur. Sed dormitãt nimiũ ſæpe librarij.

Adhæc terrore & propria ui Criſpus incubuerat. Volumẽ Budenſe. Adhunc terroris & propria ui Criſp. incubuerat. Legerim Ad hoc terroris, hoc eſt ad hũc terrorem

terrorem. Intelligit ſenatuſconſultum modo relatum.

Traxeratq; magnã ſenatus partẽ.) Exemplar regiũ, Traxeratq; magiſtratus p.

Quãuis infirmũ & nocentẽ.)Scripſi. Quãuis inuiſum ac nocent. more tamen

Et præcipua fama quartadecumana.) Caſtig. Et præci- (audiendũ cenſebant.
pui fama Quartadecimani.

Eo agmen legionũ alæ cohortesq; præueniebant.) Suſtul. dictionem eo.

Sed lorica ferrea uſus eſt.) Deleuimus uerbum, eſt.

Et maiore parte Italiæ.)Particula connectẽs, &, uidẽ hic mihi ſupereſſe.

Non Italia adiri, nec loca ſedesq; patriæ uidebãtur. Tanquam externa litora & urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere.)Hæ ſententiæ multis mendis ſunt inſignes. Manuſcriptum uolumen habet. Ita præliorũ auidus uidebatur. Non Italia adiri nec loca ſedesq; patriæ iubebantur tanquam & urbes hoſtium urere, uaſtare, rapere. Vides hic abeſſe duas illas dictiões, externa litora, quas caſtigatores addiderunt. Ego uero pro tanq; & urbes deprehendi poſt laborioſam loci conſiderationem ſcribendum, tanquam metu res. Itaq; ſic diſtinxi ſententiã. Suedius Clemẽs ambitioſo imp. reg. ut aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus ita præliorũ auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca ſedesq; patrię. Iubebant tanq; metu res hoſtium urere, uaſtare, rapere. Cæterum uerba, tanq; metu res, nõ inſerui in cõtextum, quum mea ſit inuentio. Mutet, qui uelit.

Tanquã metu res. ubi uulgo legitur, Tanquã & urbes

Nec capi poterant pernix genus.) Exemplar regium, nec pernix. Forte ſcribendum, Nec capi poterant, & pernix genus, & gnari locorum.

Nec ullis deinde tortoribus.) Illic legitur, temporibus. Lego, nec ullis deinde terroribus, aut morte, conſtantiam uicis egregiæ mutauit.

Nec ullis deinde tortoribus

Duas Turingorũ cohortes.) Video Turingos librario melius fuiſſe notos q; Tungros. Sed quia ſupra dixit, nõ defuiſſe partẽ Galliarũ quæ Rhenum accolit, Vitelliį partes ſecutam, & acerrimã inſtigatricẽ aduerſus Galbianos, inducor ut credam hic & in ſequẽtibus Tungrorum ſcribendum, non Turingorum. Quod uero de Batauis paulo poſt deq; Tranſrhenanis meminit, fateor equidem accipiendum de Germanis qui trãs Rhenum colunt, ſed proximis amni, puta Tencteris, Vſipiįs, Tubantibus, Chamauis, Bructeris, & ſimilibus. Longius uero diſſiti Turingi erant, Tacito non cõmemorati, quos ueteres è quorũ numero Sidonius eſt Apollinaris & Vegetius, nõ Turingos ſed Toringos appellant.

Tungri

Turingi

Toringi

Simul à latere ſaxis urgeret.) Hæc uerba, à latere ſaxis urgeret, non ſunt in luo lumine manuſcripto. Nã illic legit, Simul altitudo apta ad iacendũ pro iaciendũ. Subaudi exciperet, paganorũ manus. Subaudit & paganorũ manus exciperet.

Ni uictorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis obiectum obtenti fugientibus.) Participium obiectum eraſimus. De obtentu monuimus alibi.

Obſcurũ noctis obtentui fugientibus

Et Turingarum cohortium præfecti.) Scripſimus, Et Tungrarum cohor. prę.

Suſtentata quidem diu acie.) Coniunctionem quidem ſubmouimus.

Tanta mole belli nihil in ſumma profutura.) Malim, nihil in ſummam profutura. Quodam ſupra loco rurſum in ſumma ſcriptũ fuit pro in ſummã, de quo lecto rem admonere fui oblitus.

In ſummam profutura

Quantũ inter Padum alpesq; camporũ & urbium eſt.) Induximus uerbũ eſt.

Quẽ repente cõtra Placentiã tranſgreſſi.) Repente aduerbiũ deleuimus. nam

Qui pro Othone & accitum Cæcinam clamitabant.) Forte (illic non extat. legendum, Quin pro Othone etiam accitum Cæcinam clamitabant. Mox eſt in uolumine regio, contundet animos.

Tum mœſtiſſimus quiſq; caſtigare credulitatẽ ſuam.) Emend. Tum uetuſtiſſimus

mus quiſq; caſtigare credulitatẽ ſuã. Intelligit diu meritos. Sic lib. 5. dixit, uetuſtiſſimos familiarũ. Et infra, uetuſtiſſimũ conſulariũ. Itẽ uetuſtatem ſtipendiorum.

Quàm ratione oſtendẽs.) Nos, Quàm ratione attendens. Itẽ infra, ac miſſilem

Dum regerunt.) Exẽplar Matth. Cor. Dum re- (ignẽ in obſeſſos iaculant, portans gerunt. Suſpicor ſcribendũ, dum reperta tranſgerunt.

A quibuſdam è uicinis colonijs, inuidiæ æmulatione.) Illic legitur, & quibuſdam uicinis colonijs inuidiæ ęmulatione. Subauditur exiſtente. Nam dandi caſu dictum eſt, quibuſdam uicinis colonijs. Hoc eſt quum quædã uicinæ coloniæ haberent inuidiæ æmulationem. Senſus eſt. Non ſolum ob fraudem, uerum etiam propter inuidiæ æmulationem. Itaq; ſic emendauimus.

Quocunq; caſu accidit.) Codex regius, accidat. Scripſimus, acciderat.

Perfringendis operibus.) Datiuus operib. nõ eſt illic. Nã ſubaud. uel ſimilis ali

Librata magis & certo ictu.) Magna legitur illic. (us, puta munimentis.

Et exangues ac laceri.) Manuſcriptum exemplar habet ait. Repoſuimus, Et exangues aut laceri. Item, Et Iulius Briganticus.

Ferociſsimos auxiliarium imminentibus uiæ lucis imponit.) Nos, Ferociſs. auxiliarium eminentibus uiæ lucis componit.

Equites procedere lõgius iuſsit, & irritato prælio ſponte refugere.) Corruptũ locũ ſic reſtituimus, Equites ꝓcedere lõgius iuſsi, & irritato prælio ſponte refugi, feſtinationẽ ſequentiũ elicere. Subaud. iuſsi ſunt. Mox illic legit, altis ordinibus

Apud fugientes, occurſantesq;.) Coniunctionẽ que eraſimus, (obtinuere

Apud fugientes, occurſantes, in acie, pro uallo.

Et perculſis nullum retro ſubſidium foret.) Particulã, &, ſubmouimus. Nam elegantior ſententia, ſi abſit.

Haud perinde id damnũ.) Scripſi. Haud perinde damnũ, Vitellianos in metum

Et recuperandi decoris cupidine.) Codex Budenſis habet dede- (cõpulit. coris. Forte legendum, recurandi dedecoris cupidine.

Ad poſtremum Valens petulantia.) E præpoſitionem addidimus, Ad poſtremum Valens è petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat.

Igitur n. allato p. T. aulam Turingosq;.) Caſtig. Treuirorum alam Tungrosq;. Nam hoc eſt quod dixit ſupra, Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitũ turmas, uniuerſam Treuirorum alam cum Iulio Claſſico præfecto miſit.

Sin uictoria, ſanitas.) Nos, uictoriæ ſanitas. Item infra, Poſtremo precibus ac la

Rapido agmine Cæcinæ iungitur.) Scripſimus, iunguntur (chrymis.

Et quanquã plus uirium ac prope duplicatus L. a. numerus erat.) Particulam ac deleuimus. nam ſenſum perdit.

Vitellius uentre & gula ſibi ipſi hoſtis.) Codex Matthiæ regis habet ſibim. Forte legendum, ſibimet hoſtis.

Quoniam Galliæ tumeant.) Illic legitur q;. Lego, Quanquam.

Summę rerũ & imperij ſeipſum reſeruaret.) Exemplar manuſcrip. habet, ſummã, uelut ſit appoſitiue dictũ. Sed placet ut ſummę legat. Mox eſt illic prętoriana

Quãdo ſuſpecti duces, & Otho cui uni apud militem fi- (rũ. Nec id placet. des.) Rurſum illic, Et ut Otho. Malim, Et Otho ut cui uni apud militẽ fides. Itẽ, iactis inſuper ancoris, qd illic ſit ſuper. Forte legẽdũ, iactis ſuperne ancoris. Paulopoſt deeſt illic uocabulum hoſtes, Vnde tormẽtis & machinis pulſarent. Itẽ, in eodem codice legitur, Mixti remiges propugnat.

Quum incurſu tribunorum.) Scripſimus, intercurſu.

Niſi pollutum obſtrictumq; moribus ſuis principem paſſuros.) Repoſui, Niſi pollu-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros.

Alienæ culpæ prætendebantur.) Emend. Alienæq; culpæ prætendebantur.

Non amiſſuro, quo minus expeditus.) Caſtig. Nō admiſſuro, quo minus ex. & u.q.m.p.p.a.i.i.a.a.d.& u.m. aggrederentur.

Quæ aſtrictis mucronibus.) Suſtulimus pronomen quæ, & participiū aſtrictis prima litera multauimus, uocem Ea ſubſtituentes, Ea ſtrictis mucronibus redire pulſos, & pugnam reſumere coegit.

Incertus undiq; clamor accurrentium, clamantiumq;.) Submoto parelco que ſcripſimus, accurrentium, clamantium, ut c.

In primam poſtremamue aciem.) Nos, in primam poſtremamq; aciem.

An in ipſa Othonis parte.) In præpoſitionem deleui.

Cominus eminus.) Scripſi, Comi. eminusq; cateruis & cuneis cōcurrebant.

Galeas loricasq; perrupere.) Nos, Gal. lori. perrumpere, hoc eſt, perrūpebāt.

Cæteris conſpicui.) Si quis cęteri uolet legere, quēadmodū eſt in codice manu ſcripto, ſic diſtinguet. Noſcentes inter ſe cæteri, conſpicui in euentū totius belli

Primani ſtratis Vneetuiceſimanorum principibus.) Caſtigaui, (certabant Primani ſtratis Vnaetuiceſimanorum principijs.

Aperte alia propulſa.) Nos. A parte alia, propulſa Q. imp. xiij. legio.

Nequaq; trepidus, & cōſilij certus.) Malim, Nequaq; trepidus, ſed cōſ. certus.

Is prætorij præfectus erat.) Verbum erat ſuſtulimus.

Sed præmiſsi è Mœſia.) Nos, Sed præmiſsi Mœſia. Subauditur autē è præp.

Ipſe auerſus à conſilijs belli.) Scripſi, Ipſe uerſus à conſilijs belli.

Tanto pulchrior mors erit.) Tanto non eſt in uolumine Bud. nec eſt opus ea uoce, Subaud. enim, Quāto plus ſpei oſtēditis, ſi uiuere placeret, pulchrior mors erit. Nec hic ſolum omittit, ſed & alijs in locis. Lib. 19. Et propinqua Cremonen ſium mœnia, quanto plus ſpei ad effugiū, minorē ad reſiſtendum animū dabant. Eodem libro de Vitellio. Nam amicorū eius quāto quis clarior, minus fidus. Pro inde nos hoc quoq; loco ſuppoſititiam uocem tanto ſubmouimus.

Nec tempus computaueritis.) Scripſi. Ne tempus computaueritis.

Difficilius eſt temperare felicitati.) Datiuus felicitati non eſt in libro regio, nec eo opus eſt. Nam ſubauditur fortunæ, quod uocabulum præcedit. Aut ſimilis datiuus quiſpiam. puta rei, uel ablatiuus re, pro ab re.

Initium illic fuit.) Malim, illinc fuit.

Nemo tam fortiter reliquerit.) Verbū reliquerit delendū eſt. Nam optime habet ſentētia. Alij diutius imperiū tenuerunt, nemo tam fortiter, Subaudi tenuit. Loquitur aūt de fortitudine animi, qua mortem etiam non timebat.

Irent propere, neu remanendo iram uictoris aſperarēt.) Caſtigaui, neu remorando iram uictoris aſperarent.

Aut in Vitellium.) Præpoſitionem in ſuſtulimus. Studio erga ſe, aut Vitelliū, Subauditur erga repetitum, contumelijs inſignes abolet.

Aut nimium meminiſſet.) Aduerbiū nimiū non eſt in codice Budenſi. uidetur adiectū ab eo qui putabat alioqui ſententiā eſſe imperfectā. Quum horū uerborum, Neu patruum ſibi Othonē fuiſſe, aut obliuiſcereť unq;, aut meminiſſet, ſenſus ſit, Nec ſe fuiſſe talē cuius pudere merito queat ut ipſius obliuiſcendum ſit, nec rurſum adeo profuiſſe, ut longā apud ſuos memoriā meruerit, aut expectet pro beneficijs celebrari. Miram Othonis modeſtiam arguunt hæc uerba.

Atq; illū ſupremas iam curas animo uolutantē.) In uolumine regio legitur, Atq; illū iam ſupr. c. agentes. Scripſimus, atq; illū iam ſupremas curas agentē.

Namq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Namq; abeuntibus exitum minitabantur.) Caſtig. exitium minitabantur.

Tum allatis pugionibus duobus, cũ utrũq; pertẽtaſſet.) Liber manuſcriptus, Tum allatis pugionibus, cũ utrinq; temptaſſet, Hoc eſt ab utraq; acie, alterũ capiti ſubdit, non ſubdidit. Apparet autẽ fuiſſe duos, quia dicit, alterum capiti ſubdit. Ergo ſubintelligitur ablatiuus duobus. Quam lectionem nos in contextũ retu-

Ac poſtea promiſcue Bebriaci, Placentiæ, aliſq; in caſtris celebratũ (limus. id genus mortis.) Eraſimus particulã que. Nam gaudet aſyndeto Tacitus.

Celebri uico.) Scripſimus, celebri luco.

Aut circum uolitantium alituum.) Cõiunctionẽ aut deleuimus, & pro circũ uolitantium alituum ſcripſimus, circumuolitantem alitem.

Tum ablatã ex oculis.) Codex Bud. Tum ablata ex oculis. Subaudiť eſt. Sed tũ oportebit in clauſula quæ ſequiť, Et tẽpora reputantib. initiũ finemq; miraculi cum Othonis exitu cõpetiſſe, rurſum ſubaudire uerbũ memorant, aut aiunt.

Illuc aduerſo de prælio allatum.) Nos, Illuc de aduerſo prelio allatum.

Conuitijs poſtremũ.) Scripſi, Conuitijs poſtremo. Nec refert utro mõ legas.

Appellabatq; patres conſultos intẽpeſtiuo honore.) Caſtigaui, Appellabatq; patres conſcriptos intempeſtiuo honore.

Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi.) Quid ſi legas, conſilituri, à uerbo conſilire. Nam ante diſperſi fuerãt. Hoc uerbo Ticitus utitur lib. 5. Patrẽ Abdagaſen, aliosq; occultos conſilit. Niſi mendoſa eſt æditio. Cõſtruit alibi cum datiuo lib. 3. Heduos, inquit, euincite, & fugientibus conſilite.

Et Cenus quidẽ rapidus in urbẽ uectus.) Exemplar Coruini regis. Et Cenus quidem rapidum urbem. Forte, rapide in urbem uectus.

In ſacramento Vitellij adactum.) Legendum, Quod erat militum, ſacramẽto Vitellij adactum. Sic enim infra loquitur. Feſtinante Tiberio Alexãdro, qui kal. Iul. ſacramento eius legiones adegit.

Inhoneſtam adulationem compeſcit.) Repoſui, compeſcuit.

Cæſo Galba in Othone pronus.) Malim, in Othonem pronus.

Appulſus littori trucidatur.) Scripſi. Appulſus litori, trucidatus, Subaud. eſt.

Nullo principali paratu Nullo principali apparatu.) Caſtigaui, nullo principali paratu. De qua dictione ſupra monuimus lectorem.

Circundaret principis miniſteria.) Correxi, Circund. principi miniſteria.

Quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret.) Liber Matth. Coruini habet, iuuenilibus blanditijs. Lego, uernilibus blãditijs, hoc eſt ſeruilibus, adulatorijs. Hoc uocabulũ uſurpat libro ſequenti de Antonio Primo. Vernile dictũ omnem inuidiam in eum uertit, tanq; ſignum incendendæ Cremonæ dediſſet, quæ iam flagrabat. Verníle dictum, hoc eſt, ſcurríle, procax.

Vernilibus blanditijs

Nomen id ſibi indiderat.) Illic legitur, nam id ſibi indiderat.

In pœnitentiam uerſus ſeram ueniã poſt ſcelus quærebat.) Codex manuſcriptus manifeſte habet pro ſeram ſecundam. Itaq; & nos ſic ſcripſimus.

Terruit è periculo principis famam clemẽtiæ affectare.) Nos, affectaret, Sub-

Longum interfectori uiſum in itinere ac taberna proiectũ hu- (auditur, ut. mi iugulauit.) Repoſuimus, Longum interfectori, Sub auditur erat. In itinere uiſum ac taberna proiectum humi iugulauit.

Non minax triſtibus.) Scripſimus, non minis triſtibus.

Aut ambitu ciuitatis in gaudium euecta.) Caſtigauimus, euicta.

Interpretabatur quædam exhortationibus eius contumelioſa in Vitellium.) Emendauimus, ex orationibus eius.

Cluius

Cluuius comitatu principis adiectus.) Nos, comitatui.

Maioribus aliarũ urbiũ cladibus obliteratũ eſt.) Verbũ eſt expunximus.

Separatæ primum.) Scripſi, Separati primum.

Tertiãdecimã ſtruere amphitheatrũ iuſſit.) Cod. regius habet, Tertiadecima. Cuius occaſiõe uocabuli ſic repoſuimus, Tertiadecimani ſtruere amphitheatrũ

Apud uictores orta ſeditio ludicrorũ initio.) Nos ludicro initio. (iuſsi.

Numerus cæſorũ inuidiam bello auxit.) Bud. uolumen habet, nũs nũs cæſorũ inuidiã bello auxiſſet. Correxi locũ, niſi numerus cæſorũ inuidiã bello auxiſſet.

Perinde miles intentus aut licentioſus.) Scripſimus, aut licentior. Nam illic legitur, licenter.

Quam diſciplinę & caſtris propiora.) Codex manuſcrip. promptiora. Nec eſt abſurda lectio. Nec illic habentur mox duæ uoces, altero è. Sed tantum, altero legionis quintæ, Gallis auxiliaribus. Infra. Nos, poſtero die.

Cæterum ut largitionibus affectę tamen imperij opes ſufficerent.) Vocat eleganter affectas opes imperij, quas imminutas intellígit exhauſtasq́. *Affectæ opes imperij*

Nec minus inhumana pars uiæ.) Forte, inamœna. Item, Lauro.

Hinc erupiſſe legionum agmen.) Liber Coruini regis, irrupiſſe.

Hinc equites cohortos.) Nos, coortos.

Falſo uera aut maiora uero miſcebantur.) Manuſcriptũ uolumen, Falſa uera aut maiora uero miſcebant. Senſus eſt, Falſa & uera aut maiora uero miſcebant.

Spacia certaminum recognoſcere.) Illic, Spacia certamina recognoſcere. Expone. Spacia & certamina recognoſcere.

Cohortati aliorum conſulatus.) Emendaui, Coartati aliorum conſulatus.

Interrogatus quis nam mortalium eſſet.) Nos, interrogatusq́ quis mor. eſſet.

Poſtquã ſpeculatores è Syria Iudæaq́ ad in u.e. O. nunciauere.) Deleuimus præpoſitionem è, quæ ſubintelligitur.

Et procul uel iuxta ſitas uires circumſpectabat.) Particulam & ſubmouimus.

Namq́ omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum.) Exemplar manuſcrip. Namq́ omnis exercitus flammauerat ad arrogantiã uenientium à Vitellio militum. Vbi flamauerat accipit abſolute. *Flammare abſolute pro incenſum eſſe*

Sed inerat à mole belli plerunq́ cõctatio.) Legitur illic, Sed inerat amor belli. Scripſerim. Sed inerat timor belli plerunq́ cunctatio. Appoſitiue.

Nihil medium inter ſumma aut præcipitia.) Nos, inter ſumma ac præcipitia. Paulopoſt eſt illic, præſenti facinore.

Iuxta deos.) Iuxta deos uidetur dictum pro per fauorẽ deorum, ſicut dicimus, ſecundum deos pro poſt deos. At codex Bud. habet, Vixit deos. Ex qua ſcriptura nihil erui queat, niſi quis legendum ſuſpicet, Vixit nepos, hoc eſt, ganeo, ſcilicet Vitellius. Vixiſſe dicimus quos periſſe ſignificamus. Tum diſtingue Vixit nepos. In tua manu poſitum eſt. Sed hæc coniectura eſto.

Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes uideri concupiſſe.) Regius liber habet manifeſte, quo poſſes uideri concepiſſe. Eſt concipere ex deſtinato ſuſcipere. Lib. 1. Fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non ſeruili animo concepit. Liuius lib. 4. primæ dec. In ea Sp. Melius ſpem regni conceperit. Sic etiam dicitur ſcelus concipi quod ſuſcipitur. *Concipere imperium*

Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus ſui, ſed præpoſtera ipſius deſperatione uictum.) Caſtig. Aut exercitus ui.

Impleſſe fidem ominis uidebantur.) Illic legitur, uidebatur. Impersonaliter.

Aram tantum & reuerentiam.) Malim, ara tantum & reuerentia.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Eo ardore ut ne Titus quidē filius expectaretur.) Nos duas iſtas uoces, eo ardore, ſubmouimus, & diſtinx. ut hic nouæ ſentētiæ ſit initiū, Vt ne Titus quidē fili-

Militariter lautus Militariter locutus.) Caſtig. Militariter lautus. Significat (us expectaretur. Veſpaſianū non fuiſſe exquiſite ſeu urbana elegantia excultum.

Læta omnia & afflu. excepit.) Nec ſit prorſus mala lectio, ſi quis omina legat.

Cōtra, Syriacis legionib. Germanica hyberno cœlo ac laborib. dura mutaret.) Repoſui, Ger. hyberna cœlo ac lab. dura mutarent. Hyberna uocat hibernacula.

Et militibus uetuſtate ſtipendiorum nota & familiaria caſtra, in modum penatium diligebantur.) Fœdum erratum eſt hoc loco. Caſtigauimus, in modum penatium dirigebantur. Nam loquitur de conſtruendo. Dirigunt aūt caſtra aut domus, quoties ordines debiti ſeruantur.

Ignaro adhoc Vitellio.) Scripſimus, Ignaro adhuc Vitellio.

Donatiua militi.) Codex Budēus, Donatiuo. Forte, Donatiuum. Mox ſcripſimus. Ne Veſpaſianus quidem.

Gnarus modicas uires eſſe ſibi.) Infinitum uerbum eſſe deleuimus. Mox ſcripſimus, Sed legio ſexta & tredecim uexillariorum millia.

Si ſibi Brunduſiū.) Sic & illic legitur. Ego uero ſcripſerim, Si ſimul Brunduſium T. & Lucaniæ Calabriæq; littora infeſtis claſsibus peterent. Docti mecum

Chariſsimus quiſq; eandem in recuperando licentiā habuerunt.) (ſentient. Caſtigauimus, Rariſsimus quiſq;.

Tranſgreſſi in partes.) Participium tranſgreſſi ſubmouimus. Illyrici exercitus ſtudio in partes.

Ita tres Mœſicę legiones per epiſtolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabant.) Hæc uerba Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabāt, adulterina ſunt & ſuppoſititia, proinde eraſimus. Supra neſcio ubi ſic loquitur Tacitus, aut abnuenti uim parat. Diſtinximus uero ſic ſententiam, Ita tres Mœſicæ, legiones per epiſtolas alliciebant. Nunc uides nihil deeſſe.

Sed procurator aderat Cornelius Fuſcus. Malim legere, Et procurator aderat Cornelius Fuſcus. Nam extrema proxime præcedētis uocabuli litera eſt, S. Hinc errori præbita anſa.

Idemq; pro Galba dux coloniæ ſuæ.) Scripſimus, Idem pro Galba d. c. f.

Noua, ambigua, & ancipitia malebat. Induximus particulam, &, ut legas, noua, ambigua, ancipitia malebat. nam diſſolutū quod uocant rhetores Ticito fami-

Nec minus ſæuū ſpectaculum erant ipſi tergis ferar. & ing. telis horliare. rentes.) Pronomen ipſi non eſt in Budenſi codice.

Decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus.) Hæc totā clauſula non eſt manuſcripto libro. Suſpicor è margine in contextum relatum.

Atq; ibi matrē complexus, Auguſtæ nomine decorauit.) Repoſ. honorauit

Nec unquā ſatis fida potentia, ubi ui nimia eſt

Nec unquam ſatis fida potentia, ubi nimia.) Volumē regis Coruini, Vbi minima eſt. Legerim, Vbi ui nimia eſt.

Et adiacentia Tiberi Germanorū Gallorumq; obnoxia morbis corpora.) Illic legitur Germanorū Gadauorumq;. Lego. Batauorumq;. Vt per Germanos etiam tranſrhenanos intelligamus, Tencteros, Bructeros, Vſipetes, & Chamauos qui in exercitu Vitellij erant. At hodie Galli inediæ, æſtus, frigoris, ſitis, & alieni cœli longe ſunt tolerantiores. Secus tamē prodūt autores de uetuſtiſsimis Gallis, quos Germanis faciunt perſimileis.

Liberti principum conferre.) Verbum cōferre non eſt in libro Budenſi. Mox nos. Cæcina ac Valens. Paulopoſt, non eſt illic Neroni, nec iecisſent, ſed iecisſet.

Et

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Et amici adulantes, nullius interpretabant unius legionis eam seditionẽ.) Volumen regiũ quoq; cõtinet, nullius interpretab. Sed nos castig. mollius interp. *Mollius interpretabantur*

Proinde socij dẽ imperio utriusq; coniectabant.) Scripsi, perinde socij de impẽrio utriusq; coniectabant.

Mare quoq; Etesię flabãt, harũ flatus in Orientẽ nauigantibus secundus, inde aduersus erat.) Codex Matt. regis habet. Mare quoq; et esi flabra aquilonis Verũ flatur in Orientẽ nauigantibus secundũ inde aduersum erat. Lego. Mare quoq; Etesiarum flatu in Orientẽ nauigantibus secundũ, inde aduersum erat. Duę porrò dictiões, flabra aquilonis, è margine codicis archetypi, quẽ doctus aliquis annotarat, in contextum à describente sunt relata. De sinceritate lectionis istius nihil ambigo. Sic lib. 5. Quia flatibus Etesiarum implentur uada, hybernus Auster re uoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorũ nudantur.

Seu perfidiam meditatio.) Scripsi, seu perfidiam meditãti.

Cum uexillarijs Hystris Britannicarũ legionũ.) Exemplar Bud. Cum uexillario Hystrium Britannicarũ legionum. Legendum, cum uexillarijs III Britannicarum legionum. Mox illic legitur. Ipse Rauennam deuertit. Nam librarius ille perpetuo propemodum deuertere scripsit pro diuertere.

Prætextu classem alloquendi.) Manuscriptus liber, Prætexto. Dicitur aũt non minus latine prætexto q̃ prætextu. Quid ergo opus erat mutare?

Mox Patauij secretum cõponendæ proditionis quæsitum. Illic legit, ad secretum. Lego, id secretum cõponendę proditioni quæsitum.

Corrupti in adulationem causas tradidere.) Codex Budensis, Corruptos habet. Reposui, corruptas in adulationem causas tradidere.

Et prodito Galba, uilem mox fidem.) Nos, Et prod. Galba, mox uilem fidem.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVIII

SVETEBAT ian fortuna in diuersa parte terrarum initia causasq; imperio, quod uarie ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis principibus prospe rum aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæa incolumi adhuc Galba missus à patre, causam profectionis officiũ erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed uulgus fingendi auidum disperserat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcunq; fortunæ capax, decor oris cum quadã maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nũcios accepit de interitu Galbæ (& aderãt qui arma Vitellij bellumq; affirmarent) anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrinq; perlustrat

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

luſtrat. Si pergeret in urbem, nullam officij gratiam, in alterius honorem ſuſcepti: ac ſe Vitellio, ſiue Othoni, obſidem fore. Sin rediret, offenſam haud dubiam uictoris. ſed incerta adhuc uictoria, & concedente in partes patre, filium excuſatū. Sin Veſpaſianus Remp. ſuſciperet obliuiſcēdū infenſarum de bello agitantibus. His ac talibus inter ſpem metumq; iactatū, ſpes uicit. Fuere qui accēſum deſiderio Beronices reginæ, uertiſſe iter crederēt. Neq; abhorrebat à Beronice iuuenilis animus. ſed gerendis rebus nullum ex eo impedimentū. lætam uoluptatibus adoleſcentiā egit, ſuo quàm patris imperio modeſtior. Igitur oram Achaiæ & Aſiæ ac læua maris præteruectus, Rhodum & Cyprum inſulas, inde Syriam audentioribus ſpectis petebat. Atq; illum cupido inceſſit, adeūdi uiſendiq; tēplum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas aduenasq;. Haud fuerit longum initia religionis, templi ſitum, formā deæ (neq; enim alibi ſic habetur) paucis differere. Conditorem templi regem Aeriam uetus memoria, quidam ipſius deæ nomen id perhibēt. Fama recentior tradit, à Cinara ſacratū templum, deamq; ipſam conceptam mari, huc appulſam. Sed ſcientiam artemq; aruſpicum accitam, & Cilicem Thamiram intuliſſe. Atq; ita pactum, ut familiæ utriuſq; poſteri cerimonijs præſiderēt. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam ſtirpem antecelleret, ipſa quam intulerant ſcientia hoſpites ceſſere. Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ ut quiſq; uouiſſet, mares deligunt. Certiſſima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere uetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis hymbribus quanquam in aperto madeſcunt. Simulachrum deæ non effigie humana. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens. Et ratio in obſcuro. Titus ſpectata opulentia donisq; regum, quæq; alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ uetuſtati affingit, de nauigatione primum conſuluit. Poſtquam pandi uiā, & mare proſperum accepit, de ſe per ambages interrogat, cæſis compluribus hoſtijs. Soſtratus (ſacerdotis id nomē erat) ubi læta & congruentia exta, magnisq; conſultis annuere deam uidet, pauca in præſens & ſolita reſpondens, petito ſecreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, ſuſpenſis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia acceſsit. Profligauerat bellum Iudaicum Veſpaſianus, oppugnatione Hieroſolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciā ſuperſtitionis, quàm quod ſatis uitiū obſeſsis ad tolerādas neceſsitates ſupereſſet. Tres, ut ſupra memorauimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitæ bello: quatuor Mutianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiā. Quantūq; illis roboris diſcrimina & labor, tantum his uigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor. auxilia utriq; cohortiū alarumq;, & claſſes regesq;, ac nomen diſpari fama celebre. Veſpaſianus acer militiæ, anteire agmen

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

men, locum castris capere, noctu diuq; consilio, ac si res poscceret, manu ho- *Vespasianus*
stibus obniti, cibo fortuito, ueste habituq; uix à gregario milite discrepans,
prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mutianum è contrario ma- *Mutianus*
gnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. a-
ptior sermone, dispositu, prouisuq; ciuilium rerum peritus. egregium princi
patus temperamentum, si demptis utriusq; uitijs, solæ uirtutes miscerentur.
Cæterum hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, uicinis prouinciarum admini-
strationibus inuidia discordes, exitu demum Neronis, positis odijs in medi
um cõsuluere, primum per amicos: dein pręcipua concordię fides Titus pra
ua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq; arte compositus al-
liciẽdis etiam Mutiani moribus. Tribuni centurionesq; & uulgus militum,
industria, licẽtia, per uirtutes, per uoluptates, ut cuiq; ingenium adsciscebant-
tur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat uterq;
exercitus pręcipitibus, ut assolet, nuncijs, & tarda mole ciuilis belli, quod lon
ga concordia quietus oriens, tunc primũ parabat. Namq; olim ualidissima
inter se ciuiũ arma in Italia, Galliáue, uiribus occidentis cœpta. Et Pompeio,
Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum,
haud prosperi exitus fuerant. Auditiq; sæpius in Syria Iudæaq; Cæsares
quàm inspecti. Nulla seditio legionum, tantum aduersus Parthos minæ ua
rio euentu. Et proximo ciuili bello turbatis alijs incõcussa ibi pax. dein fides
erga Galbam. Mox ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas
raptum ire, uulgatum est, ne penes cæteros imperij præmia, penes ipsos tan
tum seruitij necessitas esset, fremere miles, & uires suas circũspicere. Septem
legiones statim & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaq; inde cõtinua Ae-
gyptus duæq; legiones, hinc Cappadocia Pontusq;, & quicquid castrorum
Armenijs prætenditur. Asia & cæterę prouinciæ, nec uirorum inopes, & pe
cuniæ opulentæ. quantum insularum mari cingitur, & parando interim bel
lo secluſum tutumq; ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed
bellantibus alijs placuit expectari bellum, cũ in uictores uictosq; nunquam
solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem for
tuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere: discordiam
his, ignauiã, luxuriem, & suismet uitijs, alterum bello, alterum uictoria peri
turum. Igitur arma in occasionem distulere; Vespasianus Mutianusq; nu-
per, cæteri olim mixtis consilijs, optimus quisq; amore Reip. Multos dulce-
do prædarum stimulabat, alios ambiguę domi res. Ita boni maliq; causis di
uersis studio pari bellum omnes cupiebant. Sub idem tẽpus Achaia atq;
Asia falso exterritæ uelut Nero aduentaret, uario super exitu eius rumore; *Falsus Nero*
eoq; pluribus uiuere eum fingentibus, credentibusq;. Cæterorum casus co
natusq; in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto, siue ut alij tradi-
dere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (unde illi super similitudi-

nem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia uagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac ui tempestatum Cythnum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium asciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negociatoribus, mancipiorum ualentissimũ quemq; armauit. Centurionemq; Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentẽ uarijs artibus aggressus est, donec Sisenna clàm relicta insula, trepidus & uim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatẽ nominis erectis, rerũ nouarum cupidine & odio præsentium. Glisccntẽ in dies famam fors discussit. Galatiã ac Pamphyliam prouincias Calphurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendũ, cum quibus Cythnum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, ut eum in Syria, aut Aegypto sisterẽt orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerũt. Sed Asprenati cuncta ex fide nunciata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Asiam, atq; inde Romam peruectum est. In ciuitate discordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoq; res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Anniũ Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionẽ senatus uocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, ut accusatorum causę noscerẽtur. Id senatusconsultum uarie iactatum, & prout potens uel inops reus inciderat, infirmũ aut ualidum retinebatur. Ad hæc terrore & propria ui Crispus incubuerat delatorẽ fratris sui peruertere, traxeratq; magnã senatus partẽ ut indefensum & inauditũ dedi ad exitium postularet. Cõtra apud alios nihil æque reo proderat quàm nimia potentia accusatoris: dari tẽpus, edi crimina, quamuis inuisum ac nocentẽ, more tamẽ audiendum censebant, Et ualuere primo: dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquã eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis, sed ultor displicebat.

Sic posterioribus seculis Pseudofridericum Rodolphus Cæsar cremari iussit

Vib. Crispus

Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galba cõscripta: ueteranæ, undecima ac tertiadecima, & præcipui fama Quartadecumani rebellione Britanniæ compressa. Addiderat gloriã Nero, eligendo ut potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus uirium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortesq;

prævenie-

præueniebant. Ex ipſa urbe haud ſpernenda manus, quinq; prætoriæ cohortes, & equitum uexilla cum legione prima, ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus uſurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurina ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra cecideranr, tranſgreſſo iam alpes Cæcina, quem ſiſti inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpiculatorum lecta corpora, cũ cæteris prætorijs cohortibus, ueterani è prætorio, claſſicorum ingẽs numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed lorica ferrea uſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomptus, famæq; diſſimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſſa per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus uſq; ad initium maritimarum alpium: quibus tentandis aggrediendisq;, prouinciæ Narbonenſi Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Aemylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum uictus, Antonio Nouello nulla auctoritas. Suedius Clemẽs ambitioſe imperium regebat, ut aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca ſedesq; patriæ: iubebantur tanq; externa littora & urbes hoſtiũ urere, uaſtare, rapere, eo atrocius quod nihil uſquã prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta cõiuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is cõcita gente, nec deeſt iuuentus arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi diſſiectiq; montani, ut quibus temere collectis, non caſtra non ducem noſcitantibus, neq; in uictoria decus eſſet, neq; in fuga flagitiũ. Irritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimilium: quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & uilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo fœmina Ligus, quæ filio abdito, cum ſimul pecuniam occultari milites credidiſſent, eoq; per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterũ oſtendens, latere reſpondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte, cõſtantiam uocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonenſi, in uerba Vitellij adactæ, claſſem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuncij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorũ cohortes, quatuor equitũ turmas, uniuerſam Treuirorũ alam, cum Iulio Claſſico præfecto miſit. è quibus pars in colonia Foroiulienſi retenta: ne omnibus copijs in terreſtre iter uerſis, uacuo mari claſſis acceleraret. Duodecim equitum turmæ & lecti è cohortibus aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, uetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum ſub ſignis. Nec mora prælio: ſed acie ita inſtructa, ut pars claſſicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret, quantũ inter colles ac litus æqui loci

Alpes maritimæ

Tungrorum cohortes

prætorianus miles expleret, in ipso mari ut annexa classis & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum uis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuirorum turmæ obtulere se hosti incautè, cum exciperet contra ueteranus miles, simul à latere saxis urgeret apta ad iaciendum paganorum manus, qui sparsi inter milites strenui ignauiq; in uictoria idem audebant. Additus perculsis terror, inuecta in terga pugnantium classe. Ita undiq; clausi. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quanquã uicti quieuere: accitis auxilijs, securum hostem, ac successu rerum socordius agentem inuadunt. cæsi uigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec sidente paulatim metu, occupato iuxta colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium pręfecti, sustentata diu acie, telis obruuntur. *Tungræ cohortes* Ne Othonianis quidem incruenta uictoria fuit, quorum improuide secutos conuersi equites circumuenerũt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc classis, inde equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliæ municipiũ, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ re- *Antipolis* *Albingaunũ* uertere. Corsicam ac Sardiniam cæterasq; proximi maris insulas, fama uictricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicã propè afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in summa profutura, ipsi exitiosa. Nanq; Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum uiribus *Corsi* statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirrhicum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quintium Certum equitẽ Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in uerba Vitellij iurauere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant: Insulam esse quam incolerẽt, & longe Germaniam uiresq; legionum: Direptos uastatosq; classe etiam quos cohortes alæq; protegerent. Et auersi repente animi, nec tamen aperta ui: aptum tempus insidijs legere. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficitur. Trucidati & comites, Capita, ut hostiũ, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerũ maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq; transmiserat, ut supra memorauimus, ala Syllana, nullo apud quenquã Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum alpesq; camporum & urbium, armis Vitellij (nanq; & præmissæ à Cæcina cohortes aduenerãt) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam.

Intercepti

Intercepti centũ equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinumq; : quo successu Vitellianus miles nõ iam flumine aut ripis arcebatur Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanosq; Padus ipse, quem contra Placentiã transgressi, raptis quibusdam exploratoribus ita cæteros terruere, ut adesse omnem Cæcinæ exercitũ trepidi ac falsi nunciarent. Certum erat Spurinæ (is enim Placentiã obtinebat) necdum uenisse Cæcinã: & si propinquaret, coercere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille uexillarios cũ paucis equitibus, ueterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis uexillisq; ruere, & retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisq; prouidentiã ducis laudantib. qui pro Othone & accitũ Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primo coactus, mox uelle simulans, quo plus auctoritatis inesset consilijs, si seditio mitesceret. Postquã in cõspectu Padus, & nox appetebat, uallari castra placuit. Is labor urbano militi insolitus contudit animos. Tum uetustissimus quisq; castigare credulitatem suã, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Cæcina patentibus campis tam paucas cohortes circumfudisset. Iamq; totis castris modesti sermones, & inferentibus se centurionibus tribunisq;, laudare prouidentiã ducis: quod coloniam uiriũ & opum ualidam, robur ac sedẽ bello legisset. Ipse postremo Spurina non tam culpam exprobrãs, quàm rationes ostendens, relictis exploratoribus, cæteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres prouisa paratacq; non arma modo, sed obsequiũ & parendi amor, quod solum illis partibus defuit cum uirtutis haud pœniteret. At Cæcina uelut relicta post alpes sæuitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia & coloniæ in superbiam trahebãt, quod uersicolore sagulo, brachas tegmen barbarũ indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoq; eius Saloninam, quanquã in nullius iniuriam insigni equo ostroq; ueheretur, tanquam læsi grauabantur. Insita » mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere, » modumq; fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo uidere. Cæ » cina Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promissa, ijsdem petitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, consilia curasq; in oppugnationem Placẽtiæ magno terrore uertit, gnarus ut initia belli prouenissent famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis quàm ueterani exercitus artibus transactus. Aperti incautiq; muros subiere, cibo uinoq; prægraues. In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus situm extra muros conflagrauit, siue ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes ac missilem ignem in obsessos iaculantur: siue ab obsessis, dum regerunt. Municipale uulgus pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, & quibusdam uicinis

Batani

Vt initia belli prouenerint, sic fama in cætera.

Amphitheatrum Placentinum

colonijs

colonijs inuidiæ æmulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret, quocunq; casu acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitũ: reddita securitate, tanquã nihil grauius pati potuissent, mœrebãt. Cæterũ multo suorũ cruore pulsus Cæcina. Et nox parãdis operibus assumpta. Vitelliani pluteos cratesq; & uineas suffodiendis muris protegendisq; oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidũ ac plumbi æriscq; moles, perfrin gendis operibus, obruendisq; hostibus expediunt. Vtrinq; pudor, utrinq; gloria, & diuersæ exhortatiões, hinc legionũ & Germanici exercitus robur, inde urbanæ militiæ & prætoriarũ cohortiũ decus attollentiũ. Illi ut segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptũ militem, hi peregrinũ & externum increpabant. simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantesq;, uberio ribus inter se probris, quàm laudibus stimulabant. Vix dum orto die, ple na propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uirisq; campi, densum legio num agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerũt desuper Otho niani pila librato magis & certo ictu, aduersus temere subeuntes cohortes Germanorũ cantu truci, & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, in struit aggerem, molitur portas. Contra prætoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac fragore prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exangues aut laceri, cum augeret stragem trepidatio, eoq; acrius è mœnibus uulnerarẽtur, redire infracta partiũ fama. Et Cæcina fa ma & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irrisus ac uanus ijsdem ca strís assideret, traiecto rursus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Briganti cus cum paucis equitum. hic præfectus alæ in Batauis genitus, ille primipi laris & Cæcinæ haud alienus, quod ordines in Germania duxerat. Spuri na comperto itinere hostium, defensam Placentiã, quæq; acta, & quid Cæ cina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitate cohortiũ, ne longius obsi dium & uim Germanici exercitus parum tolerarẽt. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægre coercitam legionem & pugnandi ardore

Bebriacum

usq; adseditionẽ progressam, Bebriaci sistit. Inter Veronam Cremonamq; situs est uicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusq;. Iisdem die bus à Martio Macro haud procul Cremona prospere pugnatũ. Namq; promptus animi Martius trãsuectos nauibus gladiatores in aduersam Pa di ripam repente effudit. Turbata ibi Vitellianorũ auxilia, & cæteris Cre monã fugientibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus uincentiũ impetus, ne nouis præsidijs firmati hostes fortunã prælij mutarent. Suspectũ id Otho nianis fuit, omnia, quęcunq; facta, praue æstimantibus. Certatim ut quisq;

animo

animo ignauus,procax ore,Anniũ Gallum & Suetoniũ Paulinum & Marium Celsum (nam eos Otho quoq; præfecerat) uarijs criminibus incesserant. Acerrima seditionũ ac discordiæ incitamenta interfectores Galbæ, scelere & metu uæcordes,miscere cũcta,modo palàm turbidis uocibus,modo occultis ad Othonem literis. qui humillimo cuiq; credulus, bonos metuens,trepidabat,rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igit̃ Titianum fratrem accitum bello præposuit. Interea Paulini & Celsi ductu res egregiæ gestæ. Angebant Cæcinã,nequicquam omnia cœpta, & senescẽs exercitus sui fama.pulsus Placentia,cæsis nuper auxilijs,etiã per concursum exploratorũ,crebra magis quàm digna memoratu prælia,inferior,propinquante Fabio Valente,ne omne belli decus illuc concederet,recuperare gloriam auidius quàm consultius properabat. Ad duodecimũ à Cremona, lucus Castorum uocatur,ferocissimos auxiliarium imminentibus uiæ lucis occultos imponit.equites procedere longius iussi, & irritato prælio sponte refugi, festinationem sequentiũ elicere,donec insidiæ cooirentur. Proditũ id Othonianis ducibus.& curã peditum Paulinus,equitum Celsus,sumpsere. Tertiædecimæ legionis uexillum quatuor auxiliorũ cohortes & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem uiæ tres prætoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio incessit,cum duabus uexillaribus cohortibus,& quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxilijsq; mille equites,cumulus prosperis aut subsidiũ laborantibus,ducebãtur. Antequam miscerent̃ acies,terga uertentibus Vitellianis, Celsus doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exurgentes cedente sensim Celso longius secuti,ultro in insidias præcipitantur.nam à lateribus cohortes legionũ, aduersa fronte,& subito discursu terga cinxerant equites. Signũ pugnæ nõ statim à Suetonio Paulino pediti datũ. Conctator natura, & cui cauta potius consilia cum ratione, q̃ prospera ex casu placerẽt,cõpleri fossas,aperiri campum,pandi aciem iubebat,satis cito incipi uictoriam ratus,ubi prouisum foret ne uincerentur. Ea conctatione spaciũ Vitellianis datum in uineas nexu traducum impeditas refugiendi. Et modica sylua adhærebat, unde rursus ausi,promptissimos prætorianorum equitũ interfecere. uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit:protrita hostium acie,uersi in fugam etiam qui subueniebãt. Nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prælio trepidationem auxit,cum dispersos nec usquam ualidos pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quod non uniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum Iulius Gratus, tanquàm fratri apud Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrem eius Iulium Frontonem tribunũ Othoniani sub eodem crimine uinxissent. Cæterum ea ubiq; formido fuit, apud fugientes,occurrantes,in acie,pro uallo,ut deleri cum uniuerso exercitu Cæ

cinam

cinam potuisse,ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset,utriscꝫ in partibus percrebruerit. Timuisse se Paulinus ferebat,tantũ insuper laboris atcꝫ itineris,ne Vitellianus miles recens castris fessos aggrederetur,perculsis nullum retro subsidiũ foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerso rumore fuit. Haud perinde damnum Vitellianos in metum compulit q̃ ad modestiam composuit:nec solum apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat,seditioni magis quàm prælio paratum: sed Fabĩj quoꝫ Valentis copiæ,iam enim Ticinum uenerat, posito hostium contemptu,& recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (necꝫ enim rerũ à Cæcina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digressas, cum Britanniã peterent,audito Vitellij motu in ciuitate Lingonũ Fabio Valenti adiunctas retulimus, superbe agebant,ut cuiuscꝫ legionis tentoria accessissent, coercitos à se quartadecimanos,ablatã Neroni Italiam,atcꝫ omnem belli fortunam in ipsorũ manu sitam iactantes. Contumelioſum id militibus,acerbũ duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremũ Valens è petulantia etiã perfidiam suspectabat. Igitur nuncio allato pulsam Treuirorũ alam Tungroscꝫ à classe Othonis,& Narbonensem Galliam circumiri,simul cura socios tuendi,& militari astu,cohortes turbidas, ac si unà forent prævalidas, dispergendi, partem Batauorũ ire in subsidiũ iubet. Quod ubi auditũ, uulgatum,mœrere socij,fremere legiones,orbari se fortissimorum uirorum auxilio.ueteres illos & tot bellorũ uictores,postquã in conspectu sit hostis,ue lut ex acie abduci. si prouincia urbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin uictoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italia uertere tur,non abrumpendos ut corpori ualidissimos artus. Hæc ferociter iactando, postquam immissis lictoribus Valens coercere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt,saxa iaciunt,fugientem sequũtur. Spolia Galliarũ & Vienensium aurum & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis,tabernacula ducis,ipsamcꝫ humum pilis & lanceis rimabãtur. nam Valens seruili ueste apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione addit consilium,uetitis obire uigilias centuriõibus,omisso tubæ sono,quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti,circũspectare inter se attoniti: & id ipsum quod nemo regeret pauentes, silentio, patientia, postremo precibus ac lachrymis ueniam quærebant. Vt uero deformis & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor : uersũ in lætitiam (ut est uulgus utrocꝫ immodicum) laudantes gratantescꝫ circumdatum aquilis signiscꝫ in tribunal ferũt. Ille utili moderatione nõ suppliciũ cuiusquam popposcit:ac ne dissimulans suspectior foret,paucos incusauit: gnarus ciuilibus

Batauorũ militum præstantia, Romanis ipsis fatentib.

Seditio militaris

Consilium

Vulgus

bus bellis plus militibus quàm ducibus licere. Muniẽtibus caſtra apud Tici num de aduerſa Cæcinæ pugna allatũ, & propè renouata ſeditio, tanquam fraude & conctationibus Valentis prælio defuiſſent. Nolle requiẽ, non expectare ducem, anteire ſigna, urgere ſigniferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improſpera Valentis fama apud exercitũ Cæcinæ erat: expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium uiribus querebãtur, ſimul in ſuam excuſationem & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne ut uicti & ignaui deſpectarentur. Et quanquã plus uirium, propè duplicatus legionũ auxiliorumq́ numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cecinam inclinabant, ſuper benignitatem animi qua promptior habebatur, etiam uigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina ut fœdum & maculoſum: ille ut uanũ ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fouere, crebris epiſtolis ſine reſpectu ueniæ probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quamuis uberrima conuitiorum in Vitellium materia abſtinerẽt. Sanè ante utriuſq́ exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitioſiſſimã, meruere, minus Vitellij ignauæ uoluptates quàm Othonis flagrantiſſimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorẽ atq́ odium cædes Galbę. Contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula ſibi ipſi hoſtis. Otho luxu, ſæuitia, audacia, Reip. exitioſior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs, nulla ultra pences Vitellianos mora, quin totis uiribus certarẽt. Otho conſultauit, trahi bellũ, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignũ fama ſua ratus, qua nemo illa tempeſtate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli cẽſere, feſtinationẽ hoſtibus, moram ipſis utilem diſſeruit. Exercitum Vitellij uniuerſum adueniſſe: nec multũ uirium à tergo, quoniã Galliæ tumeant, deſerere Rheni ripam irrupturis tam infeſtis nationibus non conducat. Britannicum militẽ hoſte & mari diſtineri: Hiſpanias armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem incurſu claſſis, & aduerſo prælio contremuiſſe: clauſam alpibus & nullo maris ſubſidio Tranſpadanã Italiam, atq́ ipſo tranſitu exercitus uaſtatã: non frumentum uſquã exercitui, nec exercitũ ſine copijs retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus mutationem ſoli cœliq́ haud toleraturos. Multa bella impetu ualida, per tædia & moras euanuiſſe. Contra ipſis omnia opulẽta & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Orientẽ cum integris exercitibus: Italiam & caput rerum urbem, ſenatumq́ & populum nunquam obſcura nomina & ſi aliquando obumbrentur: publicas priuatasq́ opes, & immenſam pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro ualidiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumẽ Padum, tutas uiris murisq́ urbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum: proinde

Ciuilibus bellis plus militibus quàm ducibus licet

Germani milites fluxis corporibus

D duceret

duceret bellum paucis diebus. Quartamdecimã legionem magnam ipſam fama Mœſiacis copijs affore. Tum rurſus deliberaturũ, & ſi prælium placuiſſet, auctis uiribus certaturos. Accedebat ſententiæ Paulini Marius Celſus. Idẽ placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſſi qui consilium eius ſciſcitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes, fortunam & deos & numen Othonis adeſſe conſilijs, affore conatibus teſtabantur. neu quis obuiam ire ſententiæ auderet, in adulationẽ conceſſerant. Poſtquam pugnari placitum, intereſſe pugnæ imperatorem, an ſeponi melius foret, dubitauere. Paulino & Celſo iam non aduerſantibus ne principẽ obiectare periculis uiderentur, ijdem illi deterioris conſilij auctores perpulere, ut Brixellum cõcederet, ac dubijs prælioru exemptus, ſummæ rerum & imperij ſe ipſum reſeruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Nanq; & cum ipſo prætoriarũ cohortium & ſpiculatorũ equitumq; ualida manus diſceſſit, & remanentium fractus animus, quando ſuſpecti duces, & Otho cui uni apud militẽ fides, dum & ipſe non niſi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat crebris ut in ciuili bello transfugijs, & exploratores cura diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentiq; Cæcina ac Valens quãdo hoſtis imprudentia rueret, quod loco ſapientiæ eſt, alienam ſtultitiam opperiebantur, inchoato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegne otium tereret, naues pari inter ſe ſpacio ualidis utrinq; trabibus connexæ aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris quæ firmitatẽ pontis continerent. Sed anchorarum funes nõ extenti fluitabant, ut augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauiũ attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremã nauem educta: unde tormẽtis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaq; & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac forte plures tranſgreſſos, completis liburnicis per promptiſſimos gladiatorũ Macer aggreditur. Sed neq; ea conſtantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm ſtabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et cũ uarijs trepidantium inclinationibus immixti remiges propugnatoresq; turba

Germani rentur, deſilire in uada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis utriuſq; exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani cauſam auctoremq; cladis deteſtabantur. Et prælio quidem abruptis quæ ſuperfuerãt nauibus, fuga diremptum. Macer ad exitium poſcebatur. Iamq; uulneratũ eminus lancea, ſtrictis gladijs inuaſerant, cum intercurſu tribũnorum centurionumq; protegitur. Nec multo poſt Veſtricius Spurina iuſſu Othonis, relicto Placentiæ modico

præſidio

præſidio,cum cohortibus ſubuenit.Dein Flauium Sabinum conſulem deſignatum Otho rectorem copijs miſit,quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum,& ducibus ob crebras ſeditiones,tam infeſtam militiam aſpernantibus.Inuenio apud quoſdam auctores,pauore belli,ſeu faſtidio utriuſq; principis,quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noſcebantur,dubitaſſe exercitus, num poſito certamine,uel ipſi in mediũ conſultarent,uel ſenatui permitterent legere imperatorẽ. Atq; eò duces Othonianos ſpacium ac moras ſuaſiſſe,præcipue Paulinũ:quod uetuſtiſſimus conſularium,& militia clarus,gloriam nomẽq; Britannicis expeditionibus meruiſſet. Ego ut conceſſerim apud paucos tacito uoto quietem pro diſcordia, bonum & innocẽtem principem pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum: ita neq; Paulinum,qua prudentia fuit,ſperaſſe corruptiſſimo ſeculo tantam uulgi moderationem reor,ut qui pacem belli amore turbauerant,bellum pacis charitate deponerent: neq; aut exercitus linguis moribusq; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere:aut legatos ac duces magna ex parte luxus,egeſtatis,ſcelerum ſibi conſcios,niſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido cum imperij magnitudine adoleuit,erupitq;. Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur. ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis urbibus regibusue exciſis, ſecuras opes concupiſcere uacuum fuit, prima inter patres plebemq; certamina exarſere. Modo turbulenti tribuni,modo cõſules prævalidi,& in urbe ac foro tentamẽta ciuilium bellorum. Mox è plebe infima, C. Marius, & nobilium ſeuiſſimus L. Sylla,uictam armis libertatem in dominationem uerterunt. Poſt quos Gn. Pompeius occultior non melior. Et nunquam poſtea niſi de principatu quæſitũ. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. Eadem illos deũm ira,eadem hominum rabies,eędem ſcelerum cauſæ in diſcordiam egere. Quod ſingulis uelut ictibus trãſacta ſunt bella,ignauia principum factum eſt. Sed me ueterum nouorumq; morum reputatio longius tulit. Nũc ad rerum ordinem uenio. Profecto Brixellum Othone,honor imperij penes Titianum fratrem,ius ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paulinus,cum prudentia eorum nemo uteretur,inani nomine ducum,alienæq; culpæ prætendebantur. Tribuni centuriones ambigui, quod ſpretis melioribus, deterrimi ualebant. Miles alacer,qui tamen iuſſa ducum interpretari quàm exequi mallet. Promoueri ad quartum à Bebriaco caſtra placuit,adeo imperitè,ut quanquam uerno tempore anni, & tot circum amnibus,penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prælio dubitatum, Othone per literas flagitante,ut maturarent:militibus,ut imperator pugnæ adeſſet poſcẽtibus: plericq; copias trans Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde dijudicari poteſt quid optimũ factu fuerit,quàm

Exercitus linguis moribusq; diſſoni

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

pessimum fuisse quod factum est. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Abduæ fluminũ XVI inde millium spacio distantes petebant. Celso & Paulino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauẽ, obijcere hosti, non admissuro quo minus expeditus & uix quatuor millia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & uallum molientes aggrederetur, Titianus & Proculus, ubi consilijs uincerentur, ad ius imperij transibant. Aderat sanè citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducũ segnitia rem in discrimen mitti iubebat, æger mora & spei impatiens. Eadem die ad Cęcinã operi pontis intentum, duo prætoriarũ cohortium tribuni colloquium eius postulantes uenerunt. Audire cõditiones, ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adesse hostem nunciauere. Interruptus tribunorũ sermo. eoq; incertum fuit, insidias, an proditionẽ, uel aliquod honestũ cõsilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra, datũ iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militẽ in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mirũ dictu, à paucioribus Othonianis quo minus in uallum impingerentur, Italicæ legionis uirtute territi sunt. ea strictis mucronibus redire pulsos, & pugnã resumere coegit. Disposita Vitellianarum legionum acie sine trepidatione, & enim (quanquam uicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur, apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta uehicula & lixæ, & præruptis utrinq; fossis uia quieto quoq; agmini angusta. Circumsistere alij, signa sua quærere alij: incertus undiq; clamor accurrentium, clamantiũ: & ut cuiq; audacia uel formido, in primã postremamue aciem prorũpebant, uel reuehebãtur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem uertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitũ ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore Othoniani ultro salutauere. & hostili murmure excepti, plerisq; suorũ ignaris quæ causa salutandi, metũ proditionis fecere. Tum incubuit hostiũ acies integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quanquam dispersi, pauciores, fessi, prælium tamen acriter sumpsere. Et per locos arboribus ac uineis impeditos, non una pugnæ facies. cominus, eminusq;, cateruis & cuneis concurrebant: in aggere uiæ collato gradu, corporibus & umbonibus, omisso pilorum iactu, gladijs & securibus galeas loricasq; perrumpere, noscentes inter se, cæteris conspicui, in euentum totius belli certabãt. Forte inter Padum uiamq;, patenti campo duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Vnaetuicesima, cui cognomẽ Rapaci, uetere gloria insignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, nõ ante in aciẽ deducta, sed ferox & noui decoris auida. Primani stratis Vnaetuicesimanorum principijs aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, & impulit rursus

Confluentes Padi & Abduæ

Pugna, in qua uincẽtibus Vitellianis, Othoniani succubuere

ſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna uexillaq; ex hoſtibus rapuit. A parte alia, propulſa Quintanorũ impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fuſa gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerãt. ita uictores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta, fugere paſſim Othoniani Bebriacum petentes. Immenſum id ſpaciũ. obſtructæ ſtragę corporũ uię. quo plus cædis fuit. neq; enim ciuilibus prælijs, capti in prædam uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuerſis itineribus caſtra uitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die uallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris nõ manibus abſtinent, deſertorẽ proditoremq; increpant, nullo proprio crimine eius, ſed more uulgi ſuum quiſq; flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs, compreſſiſq; militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſę pugnæ ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirẽt. ſiue finis bello ueniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum uictis in conſenſu leuamentum. Cæteris fractus animus. Prætorianus miles, non uirtute ſe, ſed proditione uictum fremebat: Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe uictoriam, pulſo equite, rapta legionis aquila: Superesſe cũ ipſo Othone militũ quod trans Padum fuerit: Venire Mœſicas legiones. magnam exercitus partẽ Bebriaci remanſiſſe. hos certe nondum uictos, & ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extrema deſperatione ad iram ſæpius quàm in formidinẽ ſtimulabantur. At Vitellianus exercitus ad quintũ à Bebriaco lapidem conſedit, nõ auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul uoluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egreſſis, munimentum fuere arma & uictoria. Poſtera die haud ambigua Othoniani exercitus uoluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſſa legatione, apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacẽ concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſa legatione patuit uallũ. Tum uicti uictoresq; in lachrymas effuſi, ſortẽ ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Iiſdem tentoriijs alij fratrũ, alij propinquorum uulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeo mali expers, ut non alicuam mortẽ mœreret. Requiſitũ Orphidij legati corpus honore ſolito crematur. Paucos, neceſſarij ipſorũ ſepeliuere. Cæterum uulgus ſuper humum relictũ. Opperiebatur Otho nuncium pugnæ nequaquã trepidus, & cõſilij certus. Mœſta primũ fama, dein profugi è prælio perditas res patefaciunt.

Varus Alphenus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Non expectauit militum ardor uocem imperatoris, bonũ habere animum iubebãt. superesse adhuc nouas uires, & ipsos extrema passuros, ausurosq́, neq́ erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterãt, tendere manus, & proximi prehensare genua, promptissimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui: fortes & strenuos etiã contra fortunam insistere spei, timidos & ignauos ad desperationẽ formidine properare. Quas inter uoces ut flexerat uultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum proprius Othonis miles, sed præmissi Mœsia eandem obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas, nunciabant: ut nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertũ uictis & uictoribus. Ipse uersus à consilijs belli, Hunc, inquit, animum, hanc uirtutem uestram ultro periculis obijcere, nimis grande uitæ meę precium puto. Quanto plus spei ostenditis, si uiuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicẽ sumus ego ac fortuna. ne tẽpus cõputaueritis difficilius est temperare, qua te non putes diu usurũ. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquã semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonẽ posteritas æstimet. Fruatur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non ultione neq́ solatijs opus est. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanę pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem uestram, uos constantiã mea. am. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuũ destinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror. Nam incusare deos uel homines, eius est, qui uiuere uelit. Talia locutus, ut cuiq́ ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent propere, neu remorando iram uictoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat, placidus ore, intrepidus uerbis intempestiuas suorum lachrymas cohercens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasq́ studio erga se, aut Vitellium contumelijs, insignes abolet. Pecunias distribuit parce, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceianum fratris filium prima iuuenta trepidum & mœrentem, ultro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. An Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam uictoris: Non enim ultima desperatione, sed poscente prælium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum: Post Iulios, Claudios, Sergios, se primum in familiam nouam imperium intulisse: Proinde erecto animo capesseret uitam, neu patruum

Othonis ad profligatos milites suos oratio raram animi constantiam testans

sib

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſibi Othonem fuiſſe, aut obliuiſceretur unquam, aut nimium meminiſſet.

Poſt quę dimotis omnibus, paulum requieuit: atq; illum iam ſupremas curas agentem repens tumultus auertit, nunciata conſternatione ac licentia militum: nanq; abeuntibus exitium minitabantur, atrociſſima in Verginiũ ui, quem clauſa domo obſidebãt. increpitis ſeditionis auctoribus regreſſus, uacauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Veſperaſcente die, ſitim hauſtu gelidæ aquæ ſedauit. Tum allatis pugionibus, cum utrũq; tentaſſet, alterum capiti ſubdit. Et explorato iam profectos amicos, noctem quietam, utq; affirmatur, nõ inſomnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingreſſi liberti, ſeruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, unum uulnus inuenere. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lachrymis, uulnus manusq; eius exoſculantes. Quidam militum iuxta rogum interfecere ſe, non noxa neq; ob metum, ſed æmulatione decoris, & charitate principis. Ac poſtea promiſcuè Bebriaci, Placentiæ, alijs in caſtris celebratũ id genus mortis. Othoni ſepulchrum extructum eſt modicum & manſurum. Hunc uitę finem habuit ſeptimo & triceſimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater conſularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuẽta qualem monſtrauimus. duobus facinoribus altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundẽ apud poſteros meruit bonę famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabuloſa & fictis oblectare legentium animos procul grauitate cœpti operis crediderim, ita uulgatis traditiſq; deme re fidem nõ auſim. Die quo Bebriaci certabatur, auem inuſitata ſpecie apud Regium Lepidum celebri luco conſediſſe, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominũ circum uolitantem alitem territã pulſamue, donec Otho ſe ipſe interficeret: tum ablatam ex oculis: & tẽpora reputantibus, initium finemq; miraculi cũ Othonis exitu competiſſe. In funere eius nouata luctu ac dolore militum ſeditio. nec erat qui coerceret. Ad Verginium uerſi, modo ut reciperet imperium, nunc ut legatione apud Cæcinam ac Valentẽ fungetetur, minitantes orabant. Verginius per auerſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentes fruſtratus eſt. Earum quę Brixelli egerant, cohortiũ preces Rubrius Gallus tulit. Et uenia ſtatim impetrata, cõcedentibus ad uictorem per Flauium Sabinum ijs copijs quibus præfuerat. Poſito ubiq; bello, magna pars ſenatus extremum diſcrimen adijt, profecta cũ Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerſo prælio allatum. Sed milites ut falſum rumorem aſpernãtes, quod infenſum Othoni ſenatũ arbitrabãtur, cuſtodire: ſermones, uultũ habitũq; trahere in deterius. cõuitijs poſtremo ac probris cauſam & initiũ cædis quærebãt, cũ alius inſuper metus ſenatoribus inſtaret, ne præualidis iam Vitellij partibus conctanter excepiſſe uictoriã crederentur.

Othonis mors.

Othonis genus

Miraculum Regium Lepidum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ita trepidi & utrinqꝫ anxij coeunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos societate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniã offerendo, appellabatqꝫ Patres Conscriptos intempestiuo honore. Notabile iurgiũ inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium ut ambigua differentẽ inuasit. Nec cæteri sententias aperiebãt. Sed inuisum memoria delationũ expositumqꝫ ad inuidiã Marcelli nomen irrita uerat Cæcinã, ut nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus magnis inimicitijs clarescceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rursus consultaturi. Simul medio tempore plures nuncij sperabantur. Bononiæ diuisis per itinera qui recentissimũ quemqꝫ perconctarẽtur, interrogatus Othonis libertus causam digressus, habere se suprema eius mandata respondit. Ipsum uiuentẽ quidem relictũ, sed sola posteritatis cura, & abruptis uitæ blandimẽtis. Hinc admiratio, & plura interrogãdi pudor, Atqꝫ omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat consilijs frater eius L. Vitellius, secꝫ iam adulantibus offerebat, cũ repente Cenus libertus Neronis, atroci mendacio uniuersos perculit, affirmans superuentu XIIII legionis, iunctis à Brixello uiribus, cæsos uictores, uersam partiũ fortunã. Causa fingendi fuit, ut diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuncio reualescerent. Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus, paucos post dies iussu Vitellij pœnas luit. Senatorũ periculum auctum credentibus Othonianis militibus uera esse quę afferebantur. Intendebat formidinẽ quod publici consilij facie, discessum Mutina, desertęqꝫ partes forent. Nec ultra in cõmune congressi, sibi quisqꝫ consuluere, donec missæ à Fabio Valente epistolæ demerent metũ. Et mors Othonis quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more spectabantur: ut cessisse uita Othonem & à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum sacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plausere: populus cum lauru ac floribus Galbæ imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quẽ locum Galba moriẽs sanguine infecerat. In senatu, cuncta longis aliorũ principatibus composita, statim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes gratesqꝫ. & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haud immoderatæ. Gratior Cæcinæ modestia fuit, quod non scripsisset. Cæterum Italia grauius atqꝫ atrocius quàm bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, ui & stupris polluere, in omne fas nefasqꝫ auidi, aut uenales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. Ipsiqꝫ milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant, obnoxijs ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis.

Valens

Valens ob lucra & quæstus infamis, eoq; alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantũ peditum equitumq; uis damnaq; & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius uictoriæ suę nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus uires trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis relicti, festinatis per Gallias delectibus ut remanẽtium legionum nomina supplerẽtur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico delectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bebriacũ res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocata concione uirtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationẽ compescuit. Dein mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur, honorauitq; Asiaticũ anulis, fœdum mancipiũ, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus accessisse partibus utrãq; Mauritaniam interfecto procuratore Albino, nuncij uenere. Luceius Albinus à Nerone Mauritanię Cæsariensi præpositus, addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haud spernendis uiribus agebat. XVIII cohortes, quinq; alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hispaniæ angusto freto diremptæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimã legionem propinquare littori, ut transmissurus iussit. Præmissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neq; arduum fuit magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insu per spreto procuratoris uocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomẽ usurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortiũ prẹfecti opprimuntur. Ipse Albinus dum è Tingitana prouincia Cæsariensem Mauritaniã petit, appulsus littori, trucidatus. Vxor eius cũ se percussoribus obtulisset, simul interfecta est, nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente. Breui auditu, quãuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitũ itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed uetere egestate cõspicuus, donec Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo & par opibus, circũdaret principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret. Præsto fuere Lugduni uictricium uictarumq; partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox uniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertũ sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunę Principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis insolatiũ cessit. Tũ interfecti centuriones promptissimi Othonianorũ, unde præcipua in Vitelliũ alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu, & aduersus Germani-

Asiaticus Vitellij libertus, anulis honoratur

cos

cos milites inuidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculū triſti mora ſqualidos tenuit, donec auditi, neceſſarijs magis defenſionibus quàm honeſtis uterentur. Proditionem ultro imputabant: ſpacium longi ante prælium itineris, fatigationē Othonianorum, permixtum uehiculis agmen, ac pleraq; fortuita fraudi ſuæ aſſignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidē abſoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum diſcrimen adijt, pietate & ignauia excuſatus. Mario Celſo conſulatus ſeruatur. Sed creditum fama, obiectumq; mox in ſenatu Cæcilio Simplici, quod eum honorem pecunia mercari, nec ſine exitio Celſi uoluiſſet. Reſtitit Vitel-
Trachalus orator lius, deditq; poſtea cōſulatum Simplici innoxium & inemptū. Trachalum
Maricus Boius aſſertor Galliarum aduerſus criminantes Galeria uxor Vitellij protexit. Inter magnorum uirorum diſcrimina (pudendum dictu) Maricus quidam è plebe Boiorum inferere ſeſe fortunæ, & prouocare arma Romana, ſimulatione numinum auſus eſt. Iamq; aſſertor Galliarum & deus (nomen id ſibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Heduorum pagos trahebat, cum graueiſſima ciuitas electa iuuentute adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticā multitudinem diſiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nō laniabatur, ſtolidum uulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Nec ultra in defectores aut bona cuiuſquam ſæuitum.

Rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant teſtamenta, aut lex inteſtatis. Prorſus ſi luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex urbe atq; Italia irritamenta gulæ geſtabantur, ſtrepentibus ab utroq; mari itineribus. exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. uaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à labore ac uirtute miles, aſſuetudine uoluptatum, & contemptu ducis. Præmiſit in urbem edictū, quo uocabulum Auguſti differret, Cæſaris non reciperet, cum
Mathematici Italia pulſi de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italia mathematici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes pecunia & ſæpius ui perpulerant. Ac pleraq; municipia & coloniæ æmulabantur corruptiſſimum quemq; aduleſcentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris,
Magiſtri dominationis & irrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum præfectum urbis obiecit, tanquam rupta cuſtodia, ducem ſe uictis partibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtiæ ageret. nec ullis tantorum criminū probationibus in pœnitentiā uerſus, ſecundam ueniā poſt ſcelus quærebat. Conctantem ſuper tanta re Flauium Sabinum Triaria L. Vitellij uxor, ultra fœminā ferox, terruit è periculo principis famā clemētiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, ubi formido inceſſiſſet, facilis mutatu

tatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse uideretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio, quod Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, uocatum per epistolas, uitata Flaminiæ uiæ celebritate, diuertere Interamnã, atq; ibi interfici iussit. Longum interfectori: in itinere uisum, ac taberna proiectum humi iugulauit, magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Triariæ licentiam modestum è proximo exemplum onerabat Galeria imperatoris uxor, nõ minax tristibus: & pari probitate mater Vitelliorũ Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam ad primas filij sui epistolas ferebatur, nõ Germanicum à se, sed Vitellium genitũ. Nec ullis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantũ aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitellium M. Cluuius Rufus assequitur omissa Hispania, lætitiam & gratulationem uultu ferens, animo anxius, & petitum se crimina tionibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tanquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipse potentiam, & possessionem Hispaniarum tentasset: eoq; diplomatibus nullum principem prescripsisset. Interpretabatur quædam ex orationibus eius cõtumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluuius comitatui principis adiectus, nõ adempta Hispania quam rexit absens, exemplo L. Aruntij, quẽ Tiberius Cæsar ob metũ, Vitellius Cluuium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia ob iracundiam militum. Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium uictarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam & uictoribus permixtæ hostilia loquebantur, præcipua quartadecimanorum ferocia qui se uictos abnuebant. quippe Bebriacensi acie uexillarijs tantum pulsis uires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erã t, placuit, atq; interim Batauorum cohortes unà tendere, ob ueterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs quies fuit. Augustæ Taurinorum dum opificem quendam Batauus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tuetur, sui cuiq; commilitones aggregati, à conuicijs ad cædem transiere. & prælium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes causam quartadecimanorũ secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi ut fidos, legionem Grajs alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarẽt. Nanq; & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus obliteratũ. Quartadecimani postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisq; signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta.

Galeria

Sextilia

Diplomata

Augusta Taurinorum

Alpes Graiæ

Proximus

Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primũ, deín de addito honestæ missionis lenimento arma ad tribunos suos ferebant, do nec motũ à Vespasiano bellum crebresceret. Tum resumpta militia, robur Flauianarum partium fuere. Prima classicorum legio in Hispaniã missa, ut pace & ocio mitesceret. Vndecima ac septima suis Hybernis redditæ. Tertiadecimani struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononię spectaculum gladiatorum edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates obliuisceretur. Et quidem partes modeste distinxerat. Apud uictores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunicq; ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, uel tempestiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus aut licentior. Apud Vitellium omnia indispositа, temulẽta, peruigilijs ac Bacchanalibus quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius procciderat insultante Gallo, & ijs qui ad spectandum conuenerant in studia deductis, erupere legionarij in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aspiciebantur. Conclamatum repente XIIII legionẽ uerso itinere ad prælium uenire. sed erant agminis coactores. Agnitи dempsere sollicitudinem. Interim Verginij seruus forte obuius, ut percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad cõuiuium miles mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem quanquam ad omnes suspiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti qui exitium uiri consularis, & quondam ducis sui flagitabãt. Nec quenquam sæpius quàm Verginium omnis seditio infestauit. Manebat admiratio uiri & fama, sed oderant ut fastiditi. Postero die Vitellius senatus legatione quam ibi opperiri iusserat audita, transgressus in castra, ultro pietatem militum collaudauit, frementibus auxilijs, tantum impunitatis atq; arrogantię legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingẽs numerus, & prima statim defectione inania belli assumptus. Cæterum ut largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumq; numeros iubet, uetitis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratũ militi, cui eadẽ munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibant. & uires luxu corrumpebantur, cõtra ueterem disciplinam, & instituta maiorũ, apud quos uirtute q; pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bebriacensibus campis ac uestigia recentis uictorię lustrare oculis concupiuit. Fœdũ atq; atrox spectaculum

Mores imperatorum æmulantur subditi

Coactores agminis

Affectæ imperij opes

culum; intra XL pugnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq; formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atq; frugibus dira uastitas. nec minus inhumana, pars uiæ, quam Cremonenses lauro rosisq; constrauerant, extructis altaribus, cæsisq; uictimis, regium in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabantq; pugnæ locos: hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq; sua quisq; facta extollentes, falso uera aut maiora uero miscebant. Vulgus quoq; militum clamore & gaudio, deflectere uia, spacia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos uaria fors rerum, lachrimæq; & misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus ultro, & tam propinquæ sortis ignarus instaurabat sacrum dijs loci. Exin Bononiæ à Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, aduecto ex urbe cultu. Quantoq; magis propinquabat, tanto corruptius iter immixtis histrionibus & spadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio. Nanq; & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate qua honestissimus quisq;, sed luxu & saginæ mancipatus emptusq;. Vt Valenti & Cæcinæ uacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum cõsulatus, dissimulatus M. Macri, tanquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum destinatum à Galba consulem distulit, nulla offensa, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur ingratus principi, ut aduersus Neronem ausus, & Verginij extimulator. Sed alias protulit causas. actæq; insuper Vitellio gratiæ, consuetudine seruitij. Non ultra paucos dies, quanquam actibus initijs cœptum, mendacium ualuit. Extiterat quidam Scribonianum se Camerinum ferẽs, Falsus Scribonianus Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quod illic clientelæ & agri ueterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumentum fabulæ assumpto, uulgus credulum, & quidam militum errore ueri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cum pertractus ad Vitellium, interrogatusq; quis nam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumptum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit, postquam speculatores Syria Iudæaq; adactum in uerba eius Orientem nunciauere. Nam & si uagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaq; Vespasianus, ac plerunq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq; ut nullo æmulo, sæuitia, libidine, raptu, in externos mores prorumperant. At Vespasianus bellum armaq;, procul uel iuxta sitas uires circumspectabat. Miles ipsi adeo paratus, ut præeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Mutiani animus nec Ve-

ſpaſiano alienus,& in Titum pronior.præfectus Aegypti Alexander con-
ſilia ſociauerat. Tertiam legionem,quod de Syria in Mœſiam tranſiſſet,ſu-
am numerabat.cæteræ Illyrici legiones ſecuturæ ſperabantur. Nanq; om-
nes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum,quod
truces corpore, horridi ſermone, cæteros ut impares irridebant. Sed inerat
à mole belli plerunq; conctatio, & Veſpaſianus modo in ſpem erectus,ali-
quando aduerſa reputabat: Quis ille dies foret,quo L X ætatis annos,& du
os filios iuuenes bello permitteret:Eſſe priuatis cogitationibus progreſſum,
& prout uelint plus minúsue ſumi ex fortuna. Imperium cupientibus,nihil
medium inter ſumma aut præcipitia. Verſabatur ante oculos Germanici
exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ciuili bello inexpertas,
Vitellij uictrices.& apud uictos plus querimoniarũ quàm uirium. Fluxam
per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profu-
turas cohortes alasq;, ſi unus alterq; præſenti facinore paratum ex diuer-
ſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum, ſic per-
cuſſorem eius Volaginium è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Fa-
cilius uniuerſos impelli,quàm ſingulos uitari. His pauoribus nutantem, &
alij legati amicitiq; firmabant, & Mutianus poſt multos ſecretosq; ſermo-
nes,iam & coràm ita locutus. Omnes qui magnarum rerum conſilia ſu-
ſcipiunt,æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. utile, ipſis glorioſum,
aut promptum effectu,aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet con-
ſiderandus eſt,adijciat ne conſilio periculum ſuum:& ſi fortuna cœptis affu-
erit,cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium uoco,
tam ſalutare Reip.quàm tibi magnificum. Iuxta deos in tua manu poſitum
eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumelia quàm à laude propius
fuerit,poſt Vitellium eligi. Nõ aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem,
nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Cai quidem aut
Claudij uel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus. ceſſiſti
etiã Galbæ imaginibus. Torpere ultra, & polluendã perdendamq; Remp.
relinquere, ſopor & ignauia uideretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam
tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes uideri
concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Cor-
bulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor. Sed & Nero nobilitate
natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem quiſquis ti-
metur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento
eſt,nullis ſtipendijs,nulla militari fama,Galbæ odio prouectus. Ne Otho-
nem quidem ducis arte, aut exercitus ui, ſed præpropera ipſius deſperatio
ne uictum, iam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim
ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua cotidie bello ſemina miniſtrat. ſi
quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comeſſationibus & prin-
cipis imitatione deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Aegypto nouem legio-
nes

Ad Veſpaſianũ oratio Mutiani ſuadentis ut imperium Ro. ſuſcipiat

nes integræ, nulla acie exhaustæ, non discordia corruptæ. sed firmatus usu
miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora, & fi-
dissimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo,
quàm ne post Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mutianum
socium spreueris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mi-
hi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter,
& primis militiæ annis apud Germanicos quoq; exercitus clarus. Absur-
dum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse
imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum aduersarumq; re-
rum ordo erit. Nam si uincimus, honorem quem dederis habebo, discri-
men ac periculum ex æquo partiemur: imò ut melius est, tu hos exercitus
rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina ui-
cti quàm uictores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uirtutem ac-
cendit: illi per fastidium, & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet con
tecta uictricium partium & tumescentia uulnera bellum ipsum. Nec mihi
maior in tua uigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quam in Vitellij
torpore, inscitia, sæuitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace ha-
bemus. Nam qui deliberant, desciuerunt. Post Mutiani orationem cæ-
teri audentius circunsistere, hortari, responsa uatum, & syderum motus re-
ferre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox rerum dominus Se-
leucum quendam mathematicum rectorem & præscium palàm habuerit. *Seleucus mathematicus*
Recursabant animo uetera omina. Cupressus arbor in agris eius conspicua
altitudine repente prociderat, ac postera die, eodem uestigio resurgens, pro-
cera & latior uirebat. grande id, prosperumq; consensu aruspicum. & sum- *Omen*
ma claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primo trium-
phalia, & consulatus, & Iudaicæ uictoriæ decus, implesse fidem ominis ui-
debantur. Vt hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudæ-
am inter Syriamq; Carmelus, ita uocant mõtem deumq;. nec simulachrum *Carmelus*
deo, aut templum, sic tradidere maiores aram tantum & reuerentiam. Illic *mons*
sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas uersaret animo, Basilides sacer-
dos inspectis identidem extis, quicquid est, inquit, Vespasiane quod pa-
ras, seu domum extruere, seu prolatare agros, siue ampliare seruitia, datur
tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages &
statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quicquam magis in ore uulgi:
crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicũtur. Haud
dubia destinatione discessere, Mutianus Antiochiam, Vespasianus Cæsa- *Antiochiam*
ream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum im- *Cæsarea*
perij Alexandriæ cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul.
sacramento eius legiones adegit. Isq; primus principatus dies in posterum
celebratus, quamuis Iudaicus exercitus v nonas Iul. apud ipsum iurasset.
Vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & consiliorum inter

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Mutianum ac patrem nuncius, cuncta impetu militum acta: non parata cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locusq́, quodq́ in re tali difficillimum est prima uox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur. Egressum cubiculo Vespasianum pauci milites solito assistunt ordine, ut legatum salutaturi. Imperatorem salutauerunt. Tum cæteri accurrere, Cæsarem, & Augustum, & omnia principatus uocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offusam oculis caliginem discussit, militariter lautus, læta omnia, & affluentia excepit. Nam id ipsum opperiens Mutianus, alacrem militem in uerba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes & in adulationem effusos alloquitur, satis decorus etiam Græca facundia, omniumq́ quæ diceret atq́ ageret, arte quadam ostentator. Nihil æque prouinciam exercitumq́ accendit, quàm quod asseuerabat Mutianus, statuisse Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamq́ transferret. Contra Syriacis legionibus Germanica hyberna cœlo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales sueto militum contubernio gaudebant, plericq́ necessitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus uetustate stipendiorum nota & familiaria castra, in modum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem sacramento fuit. Accessere, cum regno Sohemus, haud spernẽdis cum uiribus Antiochus, uetustis opibus ingens, & inseruientium regum ditissimus. Mox per occultos suorum nuncios excitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq́, & seni quoq́ Vespasiano magnificentia munerum grata. Quicquid prouinciarum alluitur mari, Asia atq́ Achaia tenus, quantumq́ introrsus Pontum & Armenios patescit, iurauere. Sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus Consilium de summa rerum Beryti habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribunisq́, & splendidissimo quoq́ centurionum ac militum uenit. Et è Iudaico exercitu lecta decora. Tantum simul peditum equitumq́, & æmulantium inter se regum paratus, speciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. destinantur ualidæ ciuitates exercendis armorum officinis. apud Antiochenses aurum argentumq́ signatur. eaq́ cuncta per idoneos ministros suis quæque locis festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo incitare sæpius quàm cohercere, uitia magis amicorum quàm uirtutes dissimulans. Multos præfecturis & procurationibus, pleroscq́ senatorij ordinis honore percoluit, egregios uiros, & mox summa adeptos. quibusdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua militi neq́ Mutianus prima concione, nisi modicè ostenderat. ne Vespasianus quidem plus ciuili bello obtulit, quàm

Vespasianus Imperator salutatur

Sohemus Antiochus Agrippa

Berenice

Syriam Beryti habitum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quàm alij in pace, egregie firmus aduerſus militarem largitionem, eoq; exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniumq; legati. prouiſumq; ne uerſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur aduerſus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosq; ſcriptæ epiſtolæ, præceptumq; ut prætorianos Vitellio infenſos, recuperandæ militiæ præmio inuitarent. Mutianus cum expedita manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne conctari uideretur, neq; tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat, gnarus modicas uires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta & tredecim uexillariorum millia ingenti agmine ſequebantur. Claſſem è Ponto Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus conſilij, num omiſſa Mœſia Dyrrachium pedite atq; equite peteret: ſimul longis nauibus uerſum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Aſiaq;: quas inermes exponi Vitellio, ni præſidijs firmarentur: atq; ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, ſi ſimul Brunduſium Tarentumq; & Lucaniæ Calabriæq; littora infeſtis claſſibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum, paratu ſtrepere prouinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quàm pecuniarum conquiſitio: eos eſſe belli ciuilis neruos dictitans Mutianus, nō ius aut uerum in cognitionibus, ſed ſolam magnitudinem opum ſpectabat. paſſim delationes, & locupletiſſimus quiſq; in prædam correpti. quę grauia atq; intoleranda, ſed neceſſitate armorum excuſata, etiam in pace manſere: ipſo Veſpaſiano inter initia imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obſtinato, donec indulgentia fortunæ & prauis magiſtris didicit, auſusq; eſt. Proprijs quoq; opibus Mutianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidius de Rep. ſumeret. Cæteri conferendarum pecuniarum exemplum ſecuti, rariſſimus quiſq; eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Veſpaſiani cœpta, Illyrici exercitus ſtudio in partes. Tertia legio exemplum cæteris Mœſiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac ſeptima Claudiana imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuiſſent: Aquileiam iam progreſſæ, proturbatis qui de Othone nunciabant, laceratisq; uexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta poſtremo pecunia, & inter ſe diuiſa, hoſtiliter egerant. Vnde metus, & ex metu conſilium, poſſe imputari Veſpaſiano, quæ apud Vitellium excuſanda erant. Ita tres Mœſicæ legiones per epiſtolas allíciebant. In eo metu Aponius Saturninus Mœſiæ rector, peſſimum facinus audet, miſſo centurione ad interficiendum Tectium Iulianum ſeptimæ legionis legatum, ob ſimultates, quibus cauſam partium prætendebat. Iulianus comperto diſcrimine, & gnaris locorum adſcitis, per auia Mœſiæ ultra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uarias moras ſuſceptum ad Veſpaſianum iter trahens, & ex nunciis conctabun-

Veſpa. firmus aduerſus militarem largitionem

Nihil arduum fatis

Maiora creduntur de abſentibus

Nerui bellorū pecunia

Praui magiſtri

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dus, aut properans. At in Pannonia XIII legio ac VII Galbiana, dolorem iramq; Bebriacensis pugnæ retinentes, haud conctanter Vespasiano acceſſere, ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem recuperauerat, præpositus à Galba septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli usu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordijs & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quanquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Fabianus Pannoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus uigens ætate, claris natalibus, prima iuuenta quietis cupidine senatorium ordinem exuerat. idem pro Galba dux coloniæ suæ, eaq; opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmijs periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quicquid usquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad Quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quod utraq; legio pro Othone aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias literæ, momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm desciscentibus: cæteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias à Vespasiano ducibusq; partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorq;, ad omnis municipiorum uillarumq; amœnitates resistens, graui urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior, procacissimis etiam inter seruos lixarum ingenijs. tot legatorum amicorumq; comitatus, inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obuij ex urbe senatores equitesq;, quidam metu, multi per adulationem: cæteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores aruaq; maturis iam frugibus ut hostile solum uastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam, manente legionum auxiliorumq; discordia, ubi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam saginam diuidebat. Et effusa plebs totis se castris miscuerat. Incuriosos miljtes uernacula urbanitate quidam spoliauere abscissis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium insulens contumeliæ animus

Antonius Primus falsi damnatus

Corn. Fuscus

Amicitiarum dehonestamenta

Manente militib. alioqui discordia, aduersus paganos consensus

animus. Inermem populum gladijs inuasere. Cæsus inter alios pater militis cum filium comitaretur, deinde agnitus. & uulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In urbe tamen trepidatum præcurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant, cupidine uisendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per insciti am parum uitarent, aut ubi lubrico uiæ uel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectiq; cum terrore & armatorum careruis uolitabant. Ipse Vitellius à ponte Miluio, insigni equo paludatus accinctusq; senatum & populum ante se agens, quo minus urbem Romam ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta & composito agmine incessit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circa è legionibus alijs uexilla, mox XII alarum signa, & post peditum ordines, eques, dein quatuor & XXX cohortes, ut nomina gentium aut species armorum forent, discretæ. Ante aquilam præfecti castrorum tribuniq;, & primi centurionum candida ueste, cæteri iuxta suam quisq; centuriam armis donisq; fulgentes. Et militum phaleræ, torquesq; splendebant: decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustæ nomine honorauit. Postera die tanquam apud alterius ciuitatis senatum populumq; magnificam orationem de semetipso prompsit, industriam temperantiamq; suam laudibus attollens, conscijs flagitiorum ipsis qui aderant, omniq; Italia, per quam somno & luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen uacuum curis, & sine falsi ueriq; discrimine solitas adulationes edoctum, clamore & uocibus adstrepebat: abnuentiq; nomen Augusti, expressere ut assumeret, tam frustra quàm recusauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cerimonijs publicis XV kalen. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Allienſiq; cladibus. adeo omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumq; socordia, uelut inter temulentos agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut spectator, in Circo ut fautor affectauit. quæ grata sanè & popularia si à uirtutibus proficiscerentur, memoria uitæ prioris indecora & uilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cum paruis de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus Heluidius prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra quàm Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius uerebantur, nihil noui accidisse respondit, quod duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere. Irrisere plerique impudentiam æmulationis. alijs id ipsum placebat, quod non ex præpotentibus, sed Thraseam

Vitellij in urbem Romam ingressus

Sextilia Augusta

Vulgus

Ciuitas Romana cuncta interpretans

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ad exemplar ueræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ad præfecturam cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus Valentis, Sabinus Cæcinæ gratia pollebant. Inter discordes Vitellio nihil auctoritatis, munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & castris male dissimulata, prauitas amicorum, & fœcunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturq; uarijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec unquam satis fida potentia ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditijs mutabilem, contemnebant metuebantq;. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesq; imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosq; patriæ Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quod reuersis ab exilio iura libertorum concessisset, quanquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi, atq; ipsis dominis potentiores. Sed miles plenis castris & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota uagus, non principia noscere, non seruare uigilias, neq; labore firmari: per illecebras urbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Postremo ne salutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. unde crebræ in uulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus prauitate uel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipsum Cæcinam periculo exemisset. sanè aduentu eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prælio uerterat. omnisq; inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. unde primum creditur Cæcinæ fides fluitasse. Cæterum non ita ducibus indulsit Vitellius, ut non plus militi liceret. Sibi quisq; militiam sumpsere. quamuis indignus, si ita maluerat, urbanæ militiæ ascribebatur, Rursus bonis remanere inter legionarios aut alares uolentibus permissum. nec deerant qui uellent, fessi morbis, & intemperiem cœli incusantes. Robora tamen legionibus alisq; subtracta, conuulsum castrorum decus, xx millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio postulantur ad supplicium Asiaticus & Flauius & Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent. Nec cohercebat eiusmodi uoces Vitellius. super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuum & deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere. Circum gladiatorum ferarumq; spectaculis opplere: tanquam in summa abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem

Ciuitas Romana fœcunda gignendis inimicitijs

Iura libertorum

Germanorum obnoxia morbis corpora

Vitellij

Vitellij diem Cæcina ac Valens editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrauere ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lętum fœdissimo cuiq; apud bonos inuidiæ fuit, quod extructis in campo Martio aris, inferias Neroni iecisset. Cæsæ publicæ uictimæ crematæq; faces Augustales subdere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à uictoria mensis, & libertus Vitellij Asiaticus Polycletos, Patrobios, & uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptu Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abunde ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, noues millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumq; passa, inter Iunios, Fabios, Icellos, Asiaticos, uaria & pudenda sorte agebat, donec succedere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nunciatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoq; Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neq; Aponius cuncta, ut trepidans re subita, perscripserat, & amici adulantes mollius interpretabantur: Vnius legionis eam seditionem: cæteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos infectatus, à quibus falsos rumores dispergi. nec ullum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine, & uagis per urbem militibus, qui sermones coercerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaq; & Hispanijs exciuit, segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæq; conctabantur. Hordeonius Flaccus suspectis iam Batauis anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia, & utercq; ambigui. neq; ex Hispanijs properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati pares iure, & prosperis Vitellij rebus certaturi ad obsequium, aduersam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesq; delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cætera iuuentus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumq; Vespasianus egerat: perinde socij de imperio utriusq; coniectabant. sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus legatus studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisq; Vitellium, occultis nuncijs Vespasianum fouēs, & hæc illáue defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum literis edictisq; Vespasiani per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut suomet statu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur. Vespasiani consiliorum pleraq; ignota: primum socordia Vitellij, deinde Pannonicę alpes præsidijs infestæ nuncios retinebant. Mare quoq;

Asiaticus Vitellij libertus

Pannonicæ alpes

Etesiæ

Vide Annot. Eteſiæ flabant, harum flatus in orientem nauigantibus ſecundus, inde aduerſus erat. Tandem irruptione hoſtium, atrocibus undiq; nunciis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmiſſus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum aſſurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiſcētis ex urbe Germanici exercitus ſpecies. Non uigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, ſegnes equi. impatiens ſolis, pulueris, tempeſtatum, quantumq; hebes ad ſuſtinendum laborem miles, tanto ad diſcordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia ſoluti in luxum: ſeu perfidiam meditanti, infringere exercitus uirtutē, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini conſilijs concuſſam Cæcinę mentem, miniſtro ſermonum Rubrio Gallo, rata apud Veſpaſianū fore pacta tranſitionis. ſimul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur, ut impar ad Vitellium, gratiam uiresq; apud nouum principem pararet. Cęcina complexu Vitellij multo cum honore digreſſus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmiſit. Mox uexillarij quartædecimæ & ſextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuiceſima ſecutæ: poſtremo agmine Vna & uiceſima Rapax, & prima Italica inceſſere cum uexillarijs trium Britannicarum legionum & electis auxilijs. Profecto Cæcina, ſcripſit Fabius Valens exercitui, quem ipſe ductauerat, ut in itinere opperiretur: ſic ſibi cum Cæcina conueniſſe. qui præſens, eoq; ualidior, immutatum id conſilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuertit, prætexto claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendæ proditionis quæſitum. nanq; Lucilius Baſſus poſt præfecturam alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claſſibus à Vitellio præpoſitus, quod non ſtatim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitioſa perfidia ulciſcebatur. Nec Mali, ſimiles ſciri poteſt traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, ut & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauia domo, monumenta huiuſce belli compoſuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem cauſas tradidere. Nobis ſuper inſitam leuitatem, & prodito Galba mox uilem fidem, æmulatione inuidiaq; ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertiſſe ipſum Vitellium uidentur. Cæcina legiones aſſecutus, centurionum militumq; animos obſtinatos pro Vitellio, uarijs artibus ſubruebat. Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad murandam fidem claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Æ c & talia.) Nos, Hæc atq; talia.

Cæterum ut trāſmitteret in Italiam impune, & eo uſui fo ret, ſcriptum Aponio ſociū reuireſcere credebat.) Hunc lo cum prorſus deprauatum arbitramur. Neq; enim ex uerbis iſtis cōmodus ſenſus elici poteſt. Budenſe exemplar habet, Cęterum in Italiam impune & eo uſui foret ſcriptū Aponio ſociū reuireſcere credebatur. Ex uerbis iſtis æque corruptis, huiuſmodi lectionē exculpſimus, Cæterū quum in Italiā, im punito eo uſu, foret ſcriptū, ſociū reuireſcere credebat. Nūc perpendat lector utra lectio huic loco magis ſit accōmoda. Videt aūt mihi ideo dictū, impunito eo uſu, quia nō ſemper licet è caſtris ad amicos mittere literas, ad cauendā proditionem.

Poſſeſſa ipſo tranſitu Vincentia.) Repoſui, Vicentia. Sic enim Plin. atq; Ptole mæus uocāt. quidā & Vicetiā ex inſcriptione quę in agro Veronenſi reperta eſt. *Vicentia*

Ac ne peruium illa Germanicis exercitibus fieret.) Illâ ſicut quâ, pro illac. Sic libro ſecundo. Incubueratq; ſagittarijs, illâ rupturus, ni Rhetorū Vindelicorumq; & Gallicę cohortes ſigna obieciſſent. Hac forma Liuius eâ aduerbialiter uſurpat libro ſexto primæ dec. quod ad quâ refertur. Emenda locum illum fœde deprauatum in omnibus ædition ibus quas ego uiderim. Sic enim uulgo legitur. Et Vol ſci quâ modo ſimulato metu ceſſerant, eunt in ueram fugam effuſi. Tu ſcribe. Et Volſci quâ modo ſimulato metu ceſſerant, eâ in ueram fugam effuſi, magna pars & in ipſo certamine, & poſt in fuga cæſi. *Liuij locus*

Conſilia poſt res afferebantur.) Hęc lectio placet. nam quod in libro regio ſcri ptum eſt, poſt tres menſes, plane ſuppoſuit aliquis, ne uocabulum corruptum tres ex res, ſolum relinqueretur. Nimis longum tempus futurū erat ſi addidiſſet, an nos, nimis breue, ſi dies.

Omiſſum id munus.) Nos, remiſſum id m. Item, Portius Septimius Proc.

Ad occupandam ripam Rheni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit.) Caſtigauimus contra manuſcriptum exemplar, Ad occupandam ripam Aeni flu minis. Nam autore Ptolemæo Noricum ab occaſu terminatur Aeno fluuio. De hoc loco meminimus libro primo rerum Germanicarum. *Aenus fl.*

Nec his aut illis prælium tentantibus.) Scripſimus, Nunc illis aut hijs prælium tentantibus.

Sed Primus ac Varus occupātes Aquileię proxima quæq;.) Codex Budenſis, Sed Primus ac Varus occupata Aquileia, proxima quoq;, Subau. occupantes.

Vulgata uictoria poſt principia belli ſecundum Flauianos duæ legiones, ſepti ma Galbiana.) Exemplar Matthiæ regis. Vulgata uictoria principia belli ſecun dum Flauianos date legiones. Lego. Vulgata uictoria principio belli ſecundum Flauianos data, legiones ſeptima Galbiana &c.

Si placere Galbæ principatus.) Caſtig. Si placeret Galbæ principatus.

Facta à tribunis & centurionibus.) Particula à uidetur mihi ſupereſſe.

Obturbabatur militum uocibus Aponius.) Dictionem Aponius deleuimus. Mox. & à conuitijs ac probris. Nos, & probris. Ibidem. Senſit ludibrium miles. in manuſcripto codice eſt, Sentit miles.

Quippe Mœſicæ legiones.) Vocabulo legiones expuncto ſcripſimus, Quip pe Mœſici adiutam à ſe Panno. ultro. ref. Nam ſequitur, Pannonici. Codex Bu denſis continet, Mœſice, ſed perperam meo iudicio.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Vacantium forte balnearum fornicibus abditus.) Repoſuimus, fornacibus.

Qui prope accurrit.) Caſtig. Qui propere accurrit.

Hadriam peruectus.) Nos, Hadriam prouectus.

Secreta caſtrorum affectans.) Volumen regium, Secretorum caſtrorum affectans. Lego. ſecretum caſtrorum affectans.

Transfugiſſe claſſem in arcto commeatum.) Repoſui, Transfugiſſe claſſem inopia commeatuum.

Huc cecidiſſe Germani exercitus gloriam.) Nos, Germanici exercitus.

Iunctas manus & capta traderent arma.) Caſtig. uinctas manus &c. t. a.

Et abeſſe unicũ Othoniani exercitus robur.) Liber manu ſcriptus habet, Germanici. Forte legendum, Britannici.

Quos tamen ijſdem illis campis.) Repoſui, Quos tum ijſdẽ campis illis. Mox, ut tot armatorum millia, dictio tot non eſt illic.

Vt legionibus primę Italicę & undeuiceſimæ Rapaci iungerẽtur.) Nos, Vni. & uiceſimæ Rapaci iungerentur.

Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes animis, diſcretos uiribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit.) Hæc duo uocabula animis diſcretos, non ſunt in regio codice, qui ſic habet, Vbi hæc comperta Antonio, diſcordes uiribus hoſtium exercitus aggredi ſtatuit. Diſcordes uiribus, id eſt propter uires.

Immenſam belli luem.) Accuſatiuus luem non eſt in libro Budenſi. Malim, uim. Paulopoſt illic eſt, progredi paucos.

Vacuo medio relinquit iter.) Emendaui, Vacuum in medio reliquit iter.

Occurſare pauentibus.) Nos, occurrere pauentibus.

Atq; illic conſternuntur.) Scripſi conſternantur. Sic infra. Cæteri fœda fuga conſternantur. Quanquam uulgo legitur conſternuntur.

Arma equosq; abripere.) Nos, arma, equos, abripere.

Quos militiæ gloria legionarijs quanquã raptim ductos, æquabat.) Quia ablatiuus gloria non eſt in exemplari manuſcripto, forte militiæ dictum eſt aduerbialiter pro in militia. Legitur autem illic æquabant. Subauditur, alij. Item. Nec Antonius ultra inſiſtit. Item. Poſſe coloniam plano ſitam. Non in plano. Sic infra. Turrim uicino ſitam, pro in uicino. Quare præpoſitionem in ſuſtulimus.

Et maiorẽ rapiendi licentiã.) Lego ſed. Idẽ audaciæ per tenebras irrũpentibus, ſed maiorẽ rapiẽdi licentiã. Mox. Sed opes. Malim, & opes. Infra, Nũ ſecures dolabraſq;, et cętera. Nos. Nũ ſecures, dolabras, et cętera expug. urbib. ſecũ attuliſſent.

Aduectis tormentis machiniſq; uim uictoriamq; nobiſcum ferimus.) Exemplar Budenſe tantũ habet, tormentiſq;. Forte legendum, aduectis tormẽtis uimq; uictoriamq; nobiſcum ferimus.

Cæteraq; quæ uſui forent allaturos.) Caſtigaui, Cæteraq; uſui allaturos. Item, uagos ex Cremonenſibus.

Sextadecimanos duodeuiceſimanosq;.) Nos, Sextadecimanos duoetuiceſimanosq;. Sic & alibi loquitur.

Atrox his rurſusq; illis.) Submoui particulam que, Atrox his, rurſus illis. Mox eſt illic. Eademq; acie arma. Non, utraq; acie.

Neutrò inclinata fortuna.) Scripſimus, Neutrò inclinauerat fortuna.

Quæ ſuper cuncta.) Codex Budenſis habet que. Lego, Quin ſuper cuncta. Nam ſæpe que pro quin poſuit librarius.

Pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt.) Illic eſt præuoluunt.

Quamuis peſſimo flagitio degenerant.) Quid ſi legas, quouis peſſimo flag.

Is in uallum egreſſus deturbatis qui reſtiterant.) Scripſi, qui reſiſterent.

Non

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Non in uulgus inops, ſed in trib.) Illic nõ in uulgus inopsq; in tribunos. Forte, (quin in tribunos.

Tot fortiſſimi uiri.) Nos, Ac fortiſſimi uiri.

Et poſita omni fiducia.) Caſtigauimus, Et poſita omni ferocia.

Subit recordatio illos eſſe.) Exemplar Matthiæ regis habet, Subit ratio. Legerim, Subit miſeratio illos eſſe qui nuper Bebriaci uictoriæ temperaſſent.

Auxit inuidiam æditum illic à Cæcina gladiatorum ſpectaculum.) Præpoſitionem à deleuimus. Nam ſubauditur.

Maiore opum ſpecie complebat.) Emendaui, Maiorum opum ſpecie comp.

Is balneas abluẽdo cruore propere petit.) Nos, abluẽdo cruori. Illic eſt balnea. Nec refert.

Vtiq; exercitui, uario.) Caſtig. Vtq; exercitu, uario linguis moribus.

Hic exitus Cremonam habuit.) Illic tantum, Hic exitus Cremonã. Tum ſubaudiendum habuit. Aut legendum, Cremonæ.

Et ſi qua alia uis per alpes irrueret.) Repoſui, rueret. Nam ruere pro irruere ſæpe uſurpat.

Vbere agri annexu.) Cogitandum an legi poſſit, adhæſu, ab adhærendo. Mox eſt illic. Ciuilibusq; intacta.

Antonius poſt rem, flagitij crebreſcente inuidia.) Volumen Coruini regis habet, Antonius piſtore flagitij. Lego, Antonius pudore flagitij, crebreſ. inuidia.

Cædi cœpere.) Illic, Cecidi. Repoſuimus, Occidi cœpere.

Non alloquio exercitioq;.) Illic, non exercitioq;. Lego. non alloquio, non exercitio militem firmare.

Nec defuit qui unum conſulatus diem (i.e. i.l. C.ſ.) m.c.i.t.a. blandiretur.) Caſtigauimus, eblandiretur. *Vnum conſulatus idem eblandiretur*

Roſcius Regulus, iniit eiurauitq;.) Illic eſt tantum, Roſius Reg. iniit, eiurauit.

Cum belli ciuilis præmia feſtinarentur.) Codex Budenſis habet, dictarentur. Legerim, iſta darentur.

Turrim uicino ſitam collucere per n.c.l. animaduertit.) Illic aduertit.

Vbi aſpernatum Vitellium.) Fœdus lapſus eſt. Reſtituimus, Vbi aſperatũ V.

Illic infenſus Blæſo.) Nos, ille infenſus Blæſo.

Cauſam confuſionis quærenti.) Volumen regium habet aperte, Cauſam effuſionis quærẽti. Id fortaſſis accipi poteſt de ſubita prouolutione qua ſe L. Vitellius calumniator in terram ante pedes Vitellij Cæſaris effudit. At confuſionis uocabulum etiã uſurpat libro ſequenti, de Domitiano. Crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Liuius lib. 1. dec. quintæ. Paulopoſt redijs confuſo uultu.

Tot Germanicæ legiones.) Hæc clauſula non eſt in libro manuſcripto.

Principis labores è conuiuio proſpectantem.) Labores, morbum uocat. *Labores pro morbo*

Ne dilata Blæſi mors maturam pœnitentiam.) Repoſui, maturam perniciem, Subaudi, ipſi Vitellio afferret.

Vt parum abfuerit.) Nos, Vt parum effugeret, ne dignus crederetur.

Sed Valens ne in tanto quidẽ diſcrimine.) Illic ne in tanto diſcrimine quidem. Item, quo minus illicitas rapere uoluptates. Quam lectionẽ & nos ſecuti ſumus.

Apud auidos periculorum & dedecoris ſecuros.) Caſtig. & decoris ſecuros. Sunt autem decoris ſecuri, qui nullam honeſti curam habent. *Decoris ſecuri*

Eo metu, paucis quos aduerſa non mutauerant.) Addidimus particulam, &, Eo metu, & paucis quos aduerſa non mutauerant.

Ipſe flexit in Vmbriam, atq; inde Etruriam. Rurſum hic addidimus præpoſitionem, in, Atq; inde in Etruriam.

Gallias, & exercitus, & Germanię gentes, nouumq; bellũ cieret.) Duas dictiones, & exercitus, deleui.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Aut aduerſante uento.) Scribo, haud aduerſante uento.

Foroiulienſem coloniam clauſtraq́ maris præſidio tuebatur.) Illic Foroiulienſem coloniam, clauſtra maris, Appoſitiue.

Autor Eo grauior auctor.) Sic ſupra. Tum progreſſus Lucilius autorem ſe præbet palàm claſſis.

Quæ urbi paratu firma.) Codex Coruini, parta habet. Lego, Quę ubi pacta firma, & auctarum apud u. V. a. increbuere.

Totidemq́ centurionibus.) Illic totidem centurionibus. Et nos ſic ſcripſimus.

Cæteris remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus liberum fuit.) Eraſimus dictionē liberum. Nam imitatione Græca dixit Tacitus, Cæteris remanere & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus fuit. Vt lib. 15. Hæc atq́ talia plebi uolenti fuere. Sic enim caſtigandum monuimus, ubi uulgo ualentia fuere, legitur. In uita Agricolę ſoceri. Eoq́ initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat. Libro primo. Vt quibuſq́ bellum inuitis aut cupientibus erat. Nec eſt locutio ualde diſſimilis, infra: Et Mutiano uolenti ſcripſere. Adduximus ſuperiori loco quædam exempla ex autoribus Græcis, quæ non uiſum eſt hic repetere.

Cæteris remanere & in uerba Veſpaſiani adigi, uolentibus fuit

Simul ipſorum Brigantum defectione.) Liber regius, Simul ipſorum Brigantum defectio. Statq́ ſententia.

Haud tenendæ manus auctor.) Nos, Haud temnendæ manus ductor. In manu ſcripto uolumine legitur, rependę manus ductor. Poſſit legi, haud pœnitendę manus. Quod uero mox ſequitur, uetuſtam admodum ciuitatem, & illic eſt, uetuſta manum ciuitatem, Forte ſcribendum, uetuſtiſſimam ciuitatem.

Claſſis quoq́ faces intulit.) Nos, Claſſi.

Quin & Barbari contemptim uagabantur.) Scripſi, contemptius uagabantur.

Ceu felicitas in tali ingenio.) Caſtig. Seu felicitas in tali ingenio.

Tanto acrior apud maiores, quod ſicut uirtutibus glor.) Nos dictione quod expūcta, ſic ſcripſimus. Tanto acrior apud maiores ſicut uirtutibus gloria, ita flagitij pœnitentia fuit. Nam exemplar regium manifeſte habet flagitij, ut de flagitio occiſi fratris intelligas.

Sed hæc aliaq́ ex ueteri memoria petita.) Caſt. repetita. Mox eſt illic, poſcet.

Et certiora ex Mutiano ſperabantur.) Præpoſitionem ex ſuſtulimus.

Et Mutiano uolentia reſcripſere.) Caſtigauimus, Et Mutiano uolenti ſcripſere, Hoc eſt grata reſcripſere. Redolet Helleniſmum hæc locutio. Nō prorſum abſimilis illis, Hæc atq́ talia plebi uolenti fuere. Item, remanere & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus. In uita Agricolæ, Vt quibus bellum uolentibus erat. Sane quantum ad datiuum uolenti attinet quod Græcis eſt βουλομένῳ, meminimus ſupra. Mox eſt illic, aut facta eius.

Vt ad uires hoſtiū ſpectandas.) Particulam ut expūximus. Nam ſubintelligit.

Abnuentiq́ uera eſſe quæ afferret.) Nos, referret.

Quandoquidem, inquit, magno documento opus.) Addidimus uerbum, eſt.

Tandem flagitante exercitu qui Meuaniam inſederat) Pronomen relatiuum qui ſubmouimus. Nam hæc clauſula, Meuaniā inſederat, per parentheſim interiecta eſt. Et ſubintelligitur, Meuaniam inſederat ſ. is exercitus.

Vt nubes atra diem obtenderent.) Scripſimus obtunderent. Obtunditur lux & fulgor per obumbrationem.

Longe quàm ubi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus.) Deleui particulam quàm.

Longe Longe, id eſt procul ab eo loco ubi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus.

Et collata utrinq́ caſtra.) Caſtig. Vt collata utrinq́ caſtra.

Quę ubi Vitellio cognita.) Manuſcriptum exemplar nō habet, Vbi, Poſſunt ſic di-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſic diſtingui uerba. Quæ Vitellio cognita. Subaudi. ſunt. Parte cop.

Dantes nomina ſacramento adigit.) Illic eſt dat nomina. Forte ſcribendum & diſtinguendum, dant nomina, ſacramento adigit.

Et pondus argenti ſenatoribus inducit.) Nos, indicit.

Quæ non dabantur, remiſit.) Codex Matthiæ Coruini, Quæ non dabantur, omiſit, Adhuc nullus commodus ſenſus elici poteſt. Pro non dabantur, lego nun ciabantur, & bene habebit locus. Quæ nunciabãtur, omiſit. Hoc eſt, omiſit puni re ſenatores equitesq; de quibus nunciatum foret quod è caſtris ſe ſubduxiſſent. *Quæ nunciabantur, omiſit*

Niue ſe eluctantibus.) Caſtigaui quemadmodum eſt in uolumine Budenſi, ni ues eluctantibus. Sic in uita Agricolæ. Super uirtutem hoſtium, locorumq; diffi cultates eluctatus. Eodem modo dixit libro 17. Et immenſa uiarũ ſpacia, ægre ſub armis eniterentur. Et hoc loco mox. Cuſtodias Vitellij elapſum. Item libro 4. Eiusq; ſtatuam uim ignium bis elapſam. *Niues eluctantib. ſpatia uiarum eniti*

Et notitia locorũ.) Illic legitur. Et noctu locorum. Forte, notu pro notione ſeu

Donec aquilæ ſignaq; legionum aſſequerentur.) Abſolute uſurpat (notitia. aſſequi. Infra Miſſus exemplo Varus. Nos. Miſſus extemplo Varus.

Fonteium Capitonem in proditionem corruptum.) Hæc clauſula in proditio nem, non eſt in libro regio.

Id quoq; non ſine decore.) Nos, ſine dedecore.

Vt ad prælium intentus armatusq;.) Illic legitur. ornatusq;, Liuius lib. 9. primæ dec. Diemq; iis, qua equis armisq; inſtructi atq; ornati adeſſent, edixit. Item lib. 1. primæ dec. Armati ornatiq;. Vbi uulgo legitur, Ordinati armatiq;. *Flauianus exercitus ut ad prælium intentus, ornatusq;*

Et pecuniam & ſecreta Campaniæ offerre Vitellio.) Budenſis codex habet ſecretam. Lego. ſecretum Campaniæ.

Tanquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur.) Illic legitur, fortunæ fratris m. Diſtingue, Tanquam inuidia & æmulatione fortunæ fratris, mora retur. Vbi moraretur accipit abſolute, pro conctari.

Et credebatur affectam eius fidem præiuuiſſe.) Sic hic dicit affectam fidem pro læſa, quemadmodum Liuius dixit res affectas lib. 6. primæ dec. Quorum legati o pem rebus affectis orãtes, quum ſenatum adiſſent. Et affectam Remp. lib. 5. eiuſ dem dec. Modo quæ res poſt prodigium Albani lacus, niſi inſtauratio ſacrorũ, au ſpiciorũq; renouatio, affectæ Veienti bello reip. remedio fuit? Et affectũ corpus. Lib. 9. primę dec. In corpore tamẽ affecto uigebat uis animi conſiliiq;. Emendan dus eſt deprauatus Liuij locus lib. 5. primę decadis, ubi in uulgatis æditionibus le gitur, Vires corporis effœtæ. Tu ſcribæ, Vires corporis affectæ. *Affecta fides Affectæ res Affecta reſp. Affectum corpus Vires corporis affectæ*

Ne uictos quidem laturos.) Codex Matthiæ Coruini, Ne uicto quidem latu ros. Lego, ne uictum quidem laturus.

Niſi extincto æmulatore redituram.) Illic legitur, æmulatore daturam. Forte ſcribendum, æmulo redituram.

Ne dum Primus & Fuſcus.) Nos, Nedum Primus ac Fuſcus. Mox eſt illic, ul la in Vitellium.

Moriendum deditis.) Hæc clauſula eſt in libro manuſcripto.

Pullo amictu palatio digreditur.) Scripſimus, degreditur. Nam quoties ex alto deſcenſus innuitur, apte locum habet hoc uerbum. Liuius lib. 9. primæ dec. Cum quingẽtis, inquit, haud amplius peditibus, ducentisq; equitibus degreſſum iugis Maſaniſſam perſecutus. Rurſum lib. 5. eiuſdem dec. Cum equitibus ad pedes de greſſis. Sic enim ibi legendum, pro digreſſis. *Palatio degreditur*

Simul ferebatur lecticula paruulus filius.) Illic eſt, paruus filius.

Piſo & Galba tanquam in acie cecidere. In ſua cõcione,) Exemplar Budenſe:

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Piſo & Galba tanquã in acie cecideban ſua concione Vitellius. Legerim, in acie ceciderant, ſua concione Vitellius. ſ. cecidit. Sua concione, pro, in ſua concione.

Intercluſum aliud iter.) Illic, intercluſum alterum iter. Et ſic nos ſcripſimus.

Mox, in palatium rediit.

Mixto milite, & quibuſdam ſenatorũ equitumq́.) Particípium mixto non eſt in codice regio. Verum pro & quibuſdam, eſt, ex quibuſdam. Vt ſtet ſententia, ar-

Arcem capitolij inſedit, milite ex quibuſdam ſenatorũ equitumq́

cem Capitolij inſedit, milite, hoc eſt cum milite, ex quibuſdam ſenatorum equitumq́. Mutauimus itaq́ particulam, &, in ex, & ablatiuum mixtum ſuſtulimus.

Ne à militibus internuncius inuiſæ pacis interficeretur.) Particulam à deleui. Nam ſubauditur. Niſi quis putet uocabulum internuncius cum datiuo militibus conſtruendũ, per participiũ exiſtens. Tum multo minus opus erit à præpoſitione.

Saxis teguliſq́ Vitellianos deturbabant.) Hoc uerbũ miror à librario omiſſum (fuiſſe.

Faces in prominentẽ porticum iecere.) Illic eſt, iacere pro iaciebant.

Quo nitentes ac progreſſos depellerent.) Nos depulerint. Item, populo Ro.

Quam non Porſena dedita urbe, neq́ Galli capta temerare potuiſſent.) Scripſimus, tenere potuiſſent. Tenere hoc eſt obtinere, tanquam ſui iuris factam. Sic enim habet Codex Budenſis. Alioqui uerbum temerare non diſplicet, quo ſæpe Tacitus utitur. Senſus eſt, ſaltem tenere non potuerunt, adeo non cremare excindereq́. De hoc tamen loco cogitet lector.

Quo tãtæ cladis pretio ſtetit?) Verbum ſtetit eraſimus, & diſpunximus. Quibus armorum cauſis, quo tantæ cladis pretio, pro patria bellauimus?

Ignoratusq́, apud Cornelium primum) Nos, Ignoratus apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum delituit.

Præmia enauatæ operæ

Et præmia nauatæ operę petebãt.) Volumẽ Budenſe. Et præmia enauatæ operę petebant. Eſt aũt elegans uocabulũ enauatus, ab enauando. Vbi è cõſummatione ſignificat, ut in uerbo euinco. Lib. ſ. Tãto magis imbelles Heduos euincite. Itẽ in emunio, cuius participio utiẽ in uita Agricolę: Syluis & paludibus emuniendis.

Enauatus

Enauare operam

Direpta æmulatione inter duos.) Nos, dirempta æmulatione inter duos.

Neq́ multi cecidere.) Caſtigaui, neq́ inulti cecidere.

Ipſe lauream geſtæ proſperæ rei.) Emend. Ipſe lauream proſperè geſtæ rei.

Cæteri fœda fuga conſternuntur.) Scripſi, conſternantur. Vt ſupra. Atq́ illic conſternantur.

Prætexto reipublicæ

Vt prætextu Reip. concordiam pacemq́ ſuaderent.) Nos, prætexto. Nam ſic & autores alij loquuntur.

Et ni dato à duce præſidio.) Et particula non eſt in libro manuſcripto, qui mox habet, ſacrum etiam in exteras gentes legatorum ius. In pro erga, Hoc eſt cũ exteræ gentes mittunt legatos.

Sacrum etiam in exteras gentes legatorum ius

Dirempta belli commercia.) Lego, bellico commercia, Sabini cæde, & incendio Capitolij, dirempta bellico cõmercia. Hoc eſt, uelut dato belli ſigno, dirempta commercia. Notum eſt quid ſit bellicum canere.

Erui iugulariq́ expoſtulantes.) Scripſimus, poſtulantes.

Et ſcortis miles.) Caſtigauimus, Et ſcortis ſimiles.

Quæ acerrimus quiſq́ ut nouiſſimam ſpeciem retinebant.) Emendauimus: ut nouiſſimam ſpem retinebant.

Auentinum in domum uxoris ſellula defertur.) Exemplar regiũ habet Auentini. Per auerſam palatij partem Auentini, in domum uxo. ſellula defertur.

Vel quo maturius ludibrio eximeret.) Illic legitur, ludibus. Suſpicor ſcribendum, ludibrijs. Mox, nos, Vox una.

Pater illi L. Vitellius (nam ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat

plebat.) Codex Budenſis. Patrem illi luceriam ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. Conjcio legendum. Pater illi L. Nucerian. ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat. Siue. Pater illi L. Nucerin. (aut L. Nucerią pro à Nucerią.) Iam ſeptimum & quinquageſimum ętatis annum explebat. De auo Vitellij Cæſaris Suetonius in hæc uerba ſcribit: P. Vitellius domo Nucerią. Cæterum quia manuſcriptum uolumen habet, Patrem illi Luceriam, ſimplicius ſit legere, Patrem illi Nucerią. Subaudi dedit. Septimum & quinquageſimum ætatis annũ explebat. Paulopoſt. Reip. haud dubie intererat. Vocabulum Reip. in regio libro omiſſum, doctus quiſpiam hic infulſit cum eo non ſit opus. Nam latine dicitur, Hauddubie intererat Vitelliũ uinci, hoc eſt ad rem pertinebat. Vtile erat. Itaq; genitiuum Reip. diſpunximus. Liuius lib. 7. quartæ dec. Quod plurimum intererat ad animos ciuitatum.

Patrem illi Nucerią

Hauddubie intererat Vitellium uinci

Præcipiti in occaſum die.) Scripſimus, Præcipitãte in occaſum die. Nam præcipitare etiam abſolute uſurpant autores. Liuius lib. 7. tertię dec. Creditum uulgo eſt, in puteum apertum ex equo præcipitaſſe. Sic enim ſcriptum reperi in uetuſto codice cum eum librum conferrem. Quanquam in uulgatis ædition̄ibus legitur præcipitatum eſſe. Rurſum lib. 9. quartæ dec. Et pars maxima inermes per inuia & rupes deruptas præcipitantes fugerunt.

Præcipitante in occaſũ die. Præcipitare

FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XIX.

MELIORE fato fideq; Flauianarum partium duces conſilia belli tractabant. Petouionem in hyberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placeret ne obſtrui Pannoniæ alpes, donec à tergo uires uniuerſæ conſurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia conſtantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionum uim famamq; extollebant, & aduenisſe mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipſis nec numerum parem pulſarum nuper legionum: & quanquam atrociter loquerentur, minorem eſſe apud uictos animum. Sed inſeſſis interim alpibus, uenturum cum copijs Orientis Mutianum. Supereſſe Veſpaſiano mare, claſſes, ſtudia prouinciarum, per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita ſalubri mora, nouas uires affore, & præſentibus nihil periturum.

Petouionem uulgus eruditorũ Petouiã uocat, Germani Betta in Carnis oppidum in ripa Drauiſ. ſitũ.

Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) feſtinationem ipſis utilem, Vitellio exitioſam diſſeruit. plus ſocordiæ quàm fiduciæ acceſſiſſe uictoribus. Neque enim in procinctu & caſtris habitos, per omnia Italiæ municipia deſides, tantum hoſpitibus metuendos, quanto ferocius ante ſe egerint, tanto cupidius inſolitas uoluptates hauſiſſe. Circo quoq; ac theatris & amœnitate urbis emollitos, aut ualetudinibus feſſos. Sed addito ſpa-

Antonius Primus belli concitator aduerſus Vitellium pro Veſpaſiano

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam unde uires, Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias Hiſpaniaſq́. utrinque uiros, equos, tributa, ipſamq́ Italiam & opes urbis. Ac ſi inferre arma ultro uelint, duas claſſes, uacuumq́ Illyricum mare. Quid tum clauſtra montium profutura? quid tractum in æſtatem aliam bellum? unde interim pecuniam & commeatus? Quin potius eo ipſo uterentur, quod Pannonicæ legiones deceptæ, magis quàm uictæ reſurgere in ultionem properent: Mœſici exercitus integras uires attulerint. Si numerus militum potius quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equites uero ne tum quidem uictos, ſed quanquam rebus aduerſis diſiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœſicæ alæ perrupere hoſtem. Nunc XV I alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituq́ & nube ipſa operient ac ſuperfundent oblitos præliorum equites equosq́. Niſi quis retinet, idem ſuaſor auctorq́ conſilij ero. Vos quibus fortuna in integro eſt, legiones continete, mihi expeditæ cohortes ſufficient. Iam relata militia impulſas Vitellij res audietis: iuuabit ſequi, & ueſtigijs uincentis inſiſtere. Hæc atq́ talia flagrans oculis, truci uoce, quo latius audiretur (& enim ſe centuriones & quidam militum conſilio miſcuerant) ita effudit, ut cautos quoq́ ac prouidos permoueret: uulgus & cæteri unum uirum ducemq́ ſpreta aliorum ſegnitia laudibus ferrent. Hanc ſui famam ea ſtatim concione commouerat, qua recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, ut plerique, incerta differuit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxiſſet. Aperte deſcendiſſe in cauſam uidebatur, eoq́ gratior militibus erat, culpæ uel gloriæ ſocius. Proxima Cornelij Fuſci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi ſolitus, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac ſenecta conſtatior, ſuſpitiones militum irritabat, tanquam affinitatis cum Vitellio meminiſſet. Idemq́ quod cœptante legionum motu profugus, dein ſponte remeauerat, perfidiæ locum quæſiſſe credebatur. Nam Flauianum omiſſa Pannonia ingreſſum Italiam & diſcrimini exemptum, rerum nouarum cupido, legati nomen reſumere, & miſceri ciuilibus armis impulerat, ſuadente Cornelio Fuſco, non quia induſtria Flauiani egebat, ſed ut conſulare nomẽ ſurgentibus tum maxime partibus, honeſta ſpecie prætenderetur. Cæterum ut tranſmitteret in Italiam impune, & eo uſui foret, ſcriptum Aponio ſocium reuiteſcere crederet. Quæſitum inde quæ ſedes bello legeretur. Verona potior uiſa, patentibus circum campis ad pugnam equeſtrem, qua præualebant: ſimul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio in rem famamq́ uidebatur. Poſſeſſa ipſo tranſitu Vicentia: quod per ſe parum (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hoſtium duci ereptam. In Veronenſibus pretium fuit. exemplo opibuſq́ partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliaſq́

Vide Caſtigationes huic 19 libro præfixas

Verona

Vicentia

Iuliasq; alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut uetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectariq; Mutianum iubebat. Adijciebatq; imperio consilium, quando Aegyptus, claustra annonæ, uectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentiq; ad deditionem subigi. Eadem Mutianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu uictoriam, & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus, atq; omne belli decus sibi retinens. Cæterum ex distantibus terrarum spacijs consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq; leui prælio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam uicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permunijt, tutus loco, cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quod si affuisset fides, aut opprimi uniuersis Vitellianorum uiribus duę legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere, aut retro actę, deserta Italia turpem fugam consciuissent. Sed Cęcina per uarias moras prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione septima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanus Messala præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem uicta arma tractantium incusans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & uulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exercitu securi, Vitellium ut inimicum, ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare. At ne inermes prouincię barbaris nationibus exponerētur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoq; & uim equitum, qua sola ualent offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atq; Italicus reges Sueuorum, quibus uetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ patientior: opposita in latus auxilia infesta Rhætiæ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit, missus. Nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio uexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur

Sarmatæ Iazyges

Sido, Italicus Sueuorum reges

Rhetia Vitellio studebat

Corbulonis uirtutes criminatus. Vnde infami gratia primum pilum adepto, læta ad præsens male parta, mox in perniciem uertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq; , & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad Forum Alieni ponte iuncto consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq; nunciabatur. luce prima inermes plerosq; oppressere. Prædictum ut paucis interfectis, cæteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte, instanti hosti uiam abstulerunt. Vulgata uictoria post principia belli secundum Flauianos, duæ legiones septima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquila legato Patauium alacres ueniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumpti. & Minutius Iustus præfectus castrorum legionis septimæ, quia audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, postquam Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipijs recoli iussit Antonius, decorum pro causa ratus, si placeret Galbæ principatus. Et partes præsumpsere, facta tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atq; ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciam, quod submisse Cæcina uelut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, tanquam insultantes Vitellio scripsissent. Adueutu deinde duarum legionum, è quibus tertiã Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebãt, ostentare uires, & militari uallo Veronam circundare placuit. Fortæ Galbianæ legioni in aduersa fronte ualli opus cesserat, & uisi procul sociorum equites, uanam formidinem ut hostes fecere. Rapiuntur arma, & ut proditionis ira militum in T. Appium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quanquam supplices manus tenderet, humi plerunq; stratus, lacera ueste, pectus atq; ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamentum erat, tanquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum uocibus cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aspernantur, uni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendiq; uulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuitijs & probris, ad tela & manus transibãt, inijci cathenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, discisq; qui tribunal tuebantur, extrema uis parabatur. Oppositus sinum Antonius stricto ferro, aut militum se manibus, aut suis moriturum obtestans: ut quemq; notum, & aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam opem

Aquileia
Opitergium
Altinum
Patauium
Ateste

Dillius Aponianus

opem nomine ciens. Mox cõuersus ad signa & bellorum deos, hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam inijcerent, orabat, donec fatisceret seditio, & extremo iam die sua quisq; in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus, obuijs Vespasiani literis, discrimine exemptus est. Legiones ueluti tabe infectæ Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eo atrocius aggrediuntur, quod non ut prius labore & opere fessę, sed medio diei exarserant, uulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. ut olim uirtutis modestiæq;, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus uiolenter Aponium quàm Flauianũ ad supplicium deposcerẽt. Quippe Mœsici adiutam à se Pannoniorum ultionem referentes, & Pannonici uelut absoluerentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebãt. In hortos in quibus diuertebatur Saturninus pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messala (quanquam omni modo nixi) eripuere Saturninum, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur uacãtium forte balnearum fornacibus abditus. Mox omissis lictoribus Patauium cõcessit. Digressu consularium uni Antonio uis ac potestas in utrunq; exercitum fuit, cedentibus collegis, & obuersis militum studijs. Nec decrãt qui crederent utrãq; seditionem fraude Antonij cœptam, ut solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietę mentes, exitiosiore discordia. non suspicionibus uulgi, sed perfidia ducum turbabantur. Lucillius Bassus classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatæ Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, ut cæteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadũt, & paucis resistentium obtruncatis, cęterum uulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palàm præbet, classis Cornelium Tuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus honorata custodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino præsidium illic agitante uincitur. Sed exoluta statim uincula inueruentu Hormi Cæsaris liberti. is quoq; inter duces habebatur. At Cæcina defectione classis uulgata, primores centurionum, & paucos militum, cæteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorum affectans, in Principia uocat. Ibi Vespasiani uirtutem uiresq; partium extollit: transfugisse classem inopia commeatuum, aduersas Gallias Hispaniasq;, nihil in urbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conscij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit. uastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt: huc cecidisse Germanici exercitus

citus gloriam, ut ſine prælio, ſine uulnere, uinctas manus & capta traderent arma? Quas enim ex diuerſo legiones? Nempe uictas. & abeſſe unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecimanosq́, quos tum ipſi/dem campis illis fuderint ſtrauerintq́, ut tot armatorum millia uelut grex uenalium exuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius claſſis acceſſionem fore. Id Baſſo, id Cæcinæ uiſum, poſtquam domos, hor/tos, opes principi abſtulerint, etiam militibus principem auferre, licet inte/gros incruentosq́, Flauianis quoq́ partibus uiles. quid dicturos repoſcen/tibus aut proſpera, aut aduerſa? Hæc ſinguli, hæc uniuerſi, ut quemq́ do/lor impulerat, uociferantes, initio à quinta legione orto, repoſitis Vitellij imaginibus, uincla Cæcinæ inijciunt. Fabium Fabulum quintæ legionis le/gatum, & Caſſium Longum præfectum caſtrorum, duces deligunt. Forte oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inſontes trucidant. Relictis caſtris, abrupto ponte Hoſtiliam rurſus, inde Cremonam pergunt, ut legi onibus primæ Italicæ & Vnietuiceſimæ Rapaci iungerentur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum præmiſerat. Vbi hæc com perta Antonio, diſcordes animis, diſcretos uiribus hoſtium exercitus aggre di ſtatuit, antequam ducibus auctoritas, militi obſequium, & iunctis legio/nibus fiducia rediret. nanq́ Fabium Valentem profectum ab urbe, accele/raturumq́ cognita Cæcinæ proditione coniectabat, Et fidus Vitellio Fa/bius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum uis, per Rhætiam ti/mebatur: & Britannia Galliaq́ & Hiſpania auxilia Vitellius acciuerat, im/menſam belli luem, ni Antonius id ipſum metuens feſtinato prælio uicto/riam præcepiſſet. Vniuerſo cum exercitu ſecundis à Verona caſtris Bebria/cum uenit. Poſtero die legionibus ad muniendum retentis, auxiliares co/hortes in Cremonenſem agrum miſſæ, ut ſpecie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur. Ipſe cum quatuor millibus equitum ad octa/uum à Bebriaco progreſſus, quo licentius popularentur, exploratores (ut mos eſt) longius curabant. Quinta fermè hora diei erat, cum citus eques aduentare hoſtes, prægredi paucos, motum fremitumq́ latè audiri nuncia/uit. Dum Antonius quid nam agendum conſultat, auiditate nauandæ ope/ræ Arrius Varus cum promptiſſimis equitum prorupit. Impulitq́ Vitellia/nos modica cæde. nam plurium accurſu uerſa fortuna, & acerrimus quiſq́ ſequentium, fugę ultimus erat. nec ſponte Antonij properatum. & fore quę acciderant rebatur. Hortatus ſuos ut magno animo capeſſerent pugnam, diductis in latera turmis, uacuũ in medio reliquit iter, quo Varum equitesq́ eius reciperet. Iuſſæ armari legiones, datum per agros ſignum, ut quâ cuiq́ proximum, omiſſa præda prælio occurrerent. Pauidus interim Varus, tur/bæ ſuorum miſcetur, intulitq́ formidinem. Pulſi cum ſaucijs integri, ſuo/metipſi metu, & anguſtijs uiarum conflictabantur. Nullum in illa trepida/tione Antonius conſtantis ducis aut fortiſſimi militis officium omiſit. oc/

Prior pugna à Veſpaſiano ſtantium cum Vitellianis, & uictoria

currere

currere pauentibus, retinere cedentes. ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio, manu, uoce insignis hosti, cõspicuus suis, eò postremo ardoris prouectus est, ut uexillarium fugientem hasta transuerberaret. mox raptum uexillum in hostem uertit. quo pudore haud plures quàm centum equites restitere. Iuuit locus arctiore illic uia, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis fugam impediebat. Ea necessitas seu fortuna lapsas iam partes restituit. Firmati inter se densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effusos, atq; illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul cæteri ut cuiq; ingenium, spoliare, capere arma, equos abripere. Exciti prospero clamore qui modo per agros fuga palabantur, uictoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremona lapidem fulsere legionum signa, Rapacis atq; Italicæ, læto inter initia equitum suorum prælio illuc usq; prouecta. Sed ubi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultroq; aggredi hostem, tantum per spacium cursu & pugnando fessum. forte uicti, haud perinde rebus prosperis ducem desiderauerant, atq; in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem uictor equitatus incursat. Et Vipsanus Messala tribunus cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloria legionarijs quanquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq; rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius ultra institit, memor laboris ac uulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quamuis prospero fine, equites equosq; afflictauerat. Inumbrante uespera uniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq; cumulos super & recentia cæde uestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisq;, posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militẽ, deditæ ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribunique, ac ne uox cuiusquam audiatur, quatiũt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis, ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat, non se decus neq; pretium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuisa inter exercitum ducesq; munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo, consultando, conctatione sæpius quàm temeritate prodesse. Vt pro uirili portione armis ac manu uictoriam iuuerit, ratione & consilio proprijs ducis artibus profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm urbis, intus hostes, & cuncta insidijs opportuna. non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. An oppugnationem inchoatu-

Ant. Primus nocturnã Cremonæ oppugnationem dissuadet

Ratio & consiliũ propriæ ducis artes

ros

ros adempto omni prospectu? quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne & telis, an operibus & uineis aggredienda urbs foret? Mox conuersus ad singulos, num secures, dolabras, & cætera expugnandis urbibus, secum attulissent, rogitabat. Et cum abnuerent, gladijs ne, inquit, & pilis perfringere ac subruere muros ullæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibusúe protegi necesse fuerit, ut uulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius aduectis tormentis machinisq́, uim uictoriamq́ nobiscum ferimus. Simul lixas calonesq́ cum recentissimis equitum Bebriacum mittit, copias cæteraq́ usui allaturos. Id uero ægre tolerante milite prope seditionem uentum, cum progressi equites sub ipsa mœnia, uagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemq́ exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, comperta suorum clade, in prælium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes consilijs ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem in ipso uiæ Posthumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana patenti campo stetit: dein septima Claudiana agresti fossa (ita locus erat) præmunita, dextro octaua per apertum limitem, mox tertiadecima densis arbustis interspta. Hic aquilarum signorumq́ ordo. Milites mixti per tenebras, ut fors tulerat. prætorianum uexillum proximum tertianis. cohortes auxiliorum in cornibus. latera ac terga equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui cum delectis populorum primori in acie uersabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & recuperatis cibo somnoq́ uiribus, confectum algore atque inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, uacuus consilij, tertia fermè noctis hora, paratis, iamq́ dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diuecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim, quanquam alij tradiderint: quartam Macedonicam dextro suorum cornu, quintam & quintamdecimam cum uexillis bonæ secundæq́ & uicesimæ Britannicarum legionum, mediam aciem, sextadecimanos duo & uicesimanosque & primanos læuum cornu complesse. Rapaces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. Equites auxiliaq́ sibi ipsi locum legere. Prælium tota nocte uarium, anceps, atrox, his rursus illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eademq́ utraque acie arma. crebris interrogationibus notum pugnæ signum, permixta uexilla, ut quisque globus capta ex hostibus huc uel illuc raptabat. Vrgebatur maxime septima legio, nuper à Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cum hostium strage, & ad extremum moriens, seruauerat. Sustinuit labentem aciem Antonius accitis prætorianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein.

Sueui in prima acie

Posterior pugna, qua Vitelliani prorsus profligantur

dein pelluntur. Nancꝙ Vitelliani tormenta in aggerem uiæ contulerant, ut tela uacuo atꝙ aperto excuterentur, diſperſa primo & arbuſtis ſine hoſtium noxa illiſa. Magnitudine eximia quartadecimæ legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateꝙ cladem intuliſſet, ni duo milites præclarum facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis ignorati uincula ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoꝙ intercidêre nomina. de facto haud ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, falleretꝙ. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum uirorumꝙ umbræ, & falſo ut in corpore ictu tela hoſtium citra cadebant. Vitelliani aduerſo lumine collucentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti offerebantur. Igitur Antonius ubi noſcere ſuos, noſciꝙ poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes ſpe promiſſiſꝙ accendens, cur rari ſumpſiſſent arma Pannonicas legiones interrogabat. Illos eſſe campos in quibus abolere labem prioris ignominiæ, ubi recuperare gloriam poſſent. Tum ad Mœſicos conuerſus, principes auctoresꝙ belli ciebat: Fruſtra minis & uerbis prouocatos Vitellianos, ſi manus eorum oculosꝙ non tolerent. Hæc ut quoſꝙ acceſſerat. Plura ad Tertianos, ueterum recentiumꝙ admonens: ut ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent. Mox infenſus prætorianis: uos, inquit, niſi uincitis pagani, quis alius imperator, quæ caſtra alia excipient? Illic ſigna armaꝙ ueſtra ſunt, & mors uictis. Nam ignominiam conſumpſiſtis. Vndiꝙ clamor. & orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutauere. Vagus inde conſilio ducis ſubditus rumor, adueniſſe Mutianum, exercitus inuicem ſalutaſſe. Gradum inferunt, quaſi recentibus auxilijs aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo rectore, ſuus quenꝙ impetus uel pauor contraheret duceretue. Poſtquam pulſos ſenſit Antonius, denſo agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec reſtitui quiuere impedientibus uehiculis tormẽtiſꝙ. Per limitem uiæ ſparguntur confectandi feſtinatione uictores. eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaꝙ auctore Vipſano Meſſala tradam. Iulius Manſuetus ex Hiſpania Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter ſeptimanos à Galba conſcriptus, oblatum forte patrem & uulnere ſtratum, dum ſemianimem ſcrutatur, agnitus, agnoſcenſꝙ, & exanguem amplexus, uoce flebili precabatur placatos patris manes, neue ſe ut parricidam aduerſarentur: publicum id facinus: & unum militem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & queſtus, & fæuiſſimi belli execratio. Nec eo ſegnius propinquos, affines, fratres trucidatos ſpoliant. Factum eſſe ſcelus loquuntur, faciuntꝙ. Vt Cremonam uenere, nouum immenſumꝙ opus occurrit. Othoniano

Adulta nocte

Pagani

Orientem ſolem ſalutare, Syrorum mos

bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris uallum circumiecerat. eaq; munimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere uictores incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem feſſo per diem noctemq; exercitu, arduum, & nullo iuxta ſubſidio anceps. Sin Bebriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor. & uictoria ad irritum reuoluebatur. Munire caſtra, id quoque propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubita eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & temeritate ſpes. omniſq; cædes, & uulnera & ſanguis auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, cingiq; uallum corona iuſſit. Primo ſagittis ſaxisq; eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper librabantur. Mox uallum portasq; legionibus attribuit, ut diſcretus labor fortes ignauosq; diſtingueret, atq; ipſa contentione decoris accenderentur: Proxima Bebriacenſi uiæ tertiani ſeptimaniq; ſumpſere, dexteriora ualli, octaua ac ſeptima Claudiana, tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces ſcalasq; conuectant. Tum elatis ſuper capita ſcutis denſa teſtudine ſuccedunt. Romanæ utrinq; artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt, diſiectam fluitantemq; teſtudinem lanceis contisq; ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum, exangues aut laceros proſternerent. Multa cum ſtrage inceſſerat conctatio, ni duces feſſo militi, & uelut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monſtraſſent. Hormi ne id ingenium, ut Meſſala tradit, an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haud facile diſcreuerim: niſi quod neq; Antonius neq; Hormus à fama uitaq; ſua quamuis peſſimo flagitio degenerauere. Non iam ſanguis neq; uulnera morabantur, quin ſubruerent uallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaq;. integri cum ſaucijs, ſemineces cum expirantibus uoluuntur, uaria pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum ſeptimæ tertiæq; legionum certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliaribus eôdem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cum ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſupericcta tela teſtudine laberentur, ipſam poſtremo baliſtam in ſubeuntes propulere: quæ ut ad præſens diſiecit obruitq; quos inciderat, ita pinnas ac ſumma ualli ruina ſua traxit. Simul iuncta turris ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladijſq; portam perfregit. Primum irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem inter omnes autores conſtat. Is in uallum egreſſus deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac uoce capta caſtra conclamauit. Cæteri trepidis iam Vitellianis, ſeq; è uallo præcipitantibus perrupere. completur cæde quantum inter caſtra muroſq; uacui fuit. Acrurſus noua laborum facies, ardua urbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum

Vallum Vitellianorum Cremonæ proximum à Flauianis oppugnatur

Capta caſtra

obijces

obijces, uibrans tela miles, frequens obſtrictuſq; Vitellianis partibus Cremonenſis populus, magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata: quod defenſoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferriq; amœniſſimis extra urbem ædificijs iubet, ſi damno rerum ſuarum Cremonenſes ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoque militum complet. Illi trabibus tegulisq; & facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glomerantur, & alij tela ſaxaq; incutiebant, cum languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quiſque ordine anteibat, cædere fortunæ: ne Cremona quoque exciſa nulla ultra uenia, omnisq; ira uictoris non in uulgus inops, ſed in tribunos centurionesq;, ubi precium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri ſocors, & ignobilitate tutior, perſtabat. Vagi per uias in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant cum bellum poſuiſſent. Primores caſtrorum nomen atq; imagines Vitellij amoliuntur. Cathenas Cæcinæ (nam etiam tum uinctus erat) exoluunt, orantq; ut cauſæ ſuæ deprecator aſſiſtat. Aſpernantem tumentemq;, lachrymis fatigant extremum malorum: ac fortiſſimi uiri, proditoris opem inuocantes, mox uelamenta & infulas pro muris oſtentant. Cum Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquilasq; extulere. Mœſtum inermium agmen deiectis in terram oculis ſequebatur. Circumſtiterant uictores, & primo ingerebant probra, intentabant ictus. Mox ut præberi ora contumelijs, & poſita omni ferocia cuncta uicti patiebantur, ſubit recordatio, illos eſſe, qui nuper Bebriaci uictoriæ temperaſſent. Sed ubi Cæcina prætexta lictoribusq; inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere uictores. ſuperbiam ſæuitiamq; (adeo inuiſa ſcelera ſunt) etiam perfidiam obiectabant. Obſtitit Antonius, datisq; defenſoribus ad Veſpaſianum dimiſit. Plebs interim Cremonenſium inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus eſt miles. Et uocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice uictores, uictos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus præter inſitam prædandi cupidinem uetere odio ad excidium Cremonenſium incubuit. Iuuiſſe partes Vitellianas Othonis quoq; bello credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut ſunt procacia urbanę plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuſerant. Auxit inuidiam edictum illic à Cæcina gladiatorum ſpectaculum, eadem rurſus belli ſedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæſæ quædam fœminæ, ſtudio partium ad prælium progreſſę. Tempus quoq; mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum ſpecie complebat. Cæteri duces in obſcuro, Antoniũ fortuna famaq; omniũ oculis expoſuerat. Is balneas abluendo cruori propere petit. Excepta uox eſt, cum teporem incuſaret, ſtatim futurũ ut incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanq; ſignum incendendę Cre-

oppugnatur Cremona

Velamentá & infulæ

Procaciaur banæ plebis in genia

Antonius, ſt

Cremonæ exci-dium

monę dediſſet,quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupe-re, calonum lixarumq́ amplior numerus, & in libidinem ac ſæuitiam cor-ruptior. Non dignitas,non ætas protegebat,quo minus ſtupra cædibus,cæ-des ſtupris miſcerentur. Grandæuos ſenes, exacta ætate fœminas, uiles ad prædam,in ludibrium trahebant. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conſpi-cuus incidiſſet, ui manibusq́ rapientium diuulſus, ipſos poſtremo direpto-res in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam uel grauia auro templo-rum dona ſibi quiſq́ trahũt,maiore aliorum ui truncabantur. Quidam ob-uia aſpernati, uerberibus tormentisq́ dominorum abdita ſcrutari, defoſſa eruere. Faces in manibus, quas ubi prędam egeſſerant, in uacuas domos,& inania templa per laſciuiam iaculabantur. Vtq́ exercitu uario linguis,moti-bus,cui ciues, ſocij, externi intereſſent, diuerſæ cupidines,& aliud cuiq́ fas, nec quicquam illicitum. Per quatriduum Cremona ſuffecit, cum omnia ſa-cra profanaq́ in igne conſiderẽt. Solũ Mephitis tẽplum ſtetit ante mœnia, loco ſeu numine defenſum. Hic exitus Cremonã habuit anno CCLXXXVI à primordio ſui. Condita erat T. Sempronio & P. Cornelio conſulibus in-gruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduerſus Gallos trans Pa-dum agentes, & ſi qua alia uis per alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum,ubere agri annexu, connubijſq́ gentium adole-uit floruitq́,bellis externis intacta,ciuilibus infelix. Antonius poſt rem,fla-gitij crebreſcente inuidia, edixit, nequis Cremonenſes captiuos detineret. Irritamq́ prædam militibus effecerat conſenſus Italiæ, emptionem talium mancipiorum aſpernantis. Occidi cœpere,quod ubi enotuit, à propinquis affinibusq́ occulte redimebantur. Mox redijt Cremonã reliquus populus. repoſita fora,templaq́, magnificentia municipum, & Veſpaſianus horta-batur. Cæterum aſſidere ſepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu permiſit. Ad tertium lapidem progreſſi, uagos pauentesq́ Vitellianos ſua quemq́ apud ſigna componunt. Et uictæ legiones ne manente adhuc ciui-li bello ambigue agerent, per Illyricum diſperſæ. In Britanniam inde & Hi-ſpanias nuncios famamq́, in Galliam Iulium Calenum tribunum, in Ger-maniam Alpinum Montanum præfectum cohortis,quod hic Treuir,Ca-lenus Heduus,utercq́ Vitelliani fuerant,oſtentui miſere. Simul tranſitus al-pium præſidijs occupati: ſuſpecta Germania,tanquam in auxilium Vitellij

Vitellij Cæſaris ignauia ſocordiaq́

accingeretur. At Vitellius profecto Cæcina,cum Fabium Valentem pau-cis poſt diebus ad bellum impuliſſet,curis luxum obtendebat: nõ parare ar-ma,non alloquio exercitioq́ militem firmare,non more uulgi agere,ſed um-braculis hortorũ abditus,ut ignaua animalia,quibus ſi cibũ ſuggeras,iacent torpẽtq́,pręterita, inſtantia,futura, pari obliuione dimiſerat. Atq́ illum in nemore Aricino deſidem & marcentem proditio Lucillij Baſſi, ac defectio claſſis Rauennatis perculit. Nec multo poſt de Cæcina affertur mixtus gau-dio dolor,& deſciuiſſe,& ab exercitu uinctũ. plus apud ſocordem animum

lætitia

lætitia quàm cura ualuit. Multa cum exultatione in urbẽ reuectus, frequenti concione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinę uinciri iubet, substituto in locum eius Alphe no Varo. Mox senatum composita in magnificentiam oratione allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cęcinam sententię à L. Vitellio factum. Dein cæteri composita indignatione, quod consul rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, uelut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla in oratione cuiusquam erga Flauianos duces obtrectatio, errorem imprudentiamq; exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & uitabundi circumibant. Nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis tribuentisq; eblandiretur. Pridie kalend. Nouembris Rossius Regulus inijt, eiura uitq;. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, necq; lege lata, alium suffectum. Nam consul uno die & ante fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cum belli ciuilis præmia festinarentur.

Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit, de qua sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius Seruilianis hortis, turrim uicino situ tam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Scisciranti causam, apud Cæcinam Thuscum epulari multos, præcipuũ honore Iunium Blæsum nunciatur. Cætera in maius de apparatu, & solutis in lasciuiã animis. Nec defuere, qui ipsum Thuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, quod ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit ijs qui principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso æmulatione praua, quod eum omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris referat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, causam confusionis quærenti, Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lachrymasq; attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ uirtute ac fide, tantum denicq; terrarum ac maris immensis spacijs arceat. In urbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq; auos iactantem, qui se stirpe imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiua lætitia mœstam & funebrem noctem, qua sciat & sentiat uiuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter scelus metumq;, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palàm iussa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno grassari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio Blæsum uisendo. quin & audita est sæuissima Vitellij uox, qua (ipsa enim uerba referam) se pauisse oculos spectata inimici morte

iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq; rebus à Cęcina & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus ambitus, abnuere perseuerauit: sanctus, inturbidus: nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spadonumq; agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucillio Basso Rauēnatem classem, pernicibus nuncijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut ante discrimen pugnæ assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, ut cum fidissimis per occultos tramites uitata Rauenna Hostiliam Cremonámue pergeret. Alijs placebat accitis ex urbe prætorijs cohortibus, uali-da manu perrumpere. Ipse inutili cunctatione, agendi tempora consultando consumpsit. Mox utrunq; cōsilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium literis auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neq; ad fallendum aptus numerus, neq; ad penetrādum. Sed Valens ne in tanto discrimine quidem, infamia caruit, quominus illicitas rapere uoluptates, adulterijsq; ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant uis & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq; prauitas consilij patuit, quia nec uadere per hostes tam parua manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen & præsentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, & decoris securos. Eo metu & paucis quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atq; inde in Etruriam ubi cognito pugnę Cremonensis euentu, non ignauum, & si proueniisset, atrox consilium inijt, ut arreptis nauibus in quamcunque partem Narbonensis prouinciæ egressus, Gallias & Germaniæ gentes, nouumq; bellum cieret. Digresso Valente, trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima littorum liburnicis, terra mariq; circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ, & qua Picenus ager Hadria alluitur. omnisq; Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano sæuitia maris, aut aduersante uento Portum Herculis Monœci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit, simul cęterorū fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates procurator Valerius Paulinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunā amicus, in uerba eius adegerat, Cōcitisq; omnibus qui exautorati à Vitellio bellū sponte sumebant, Forojulienſem coloniā clausitraq; maris

præ-

gantiam morum, fidei ob
rimoribus partium iam Vi
erauit: sanctus, inturbidus:
is appetens, ut parum effu
Valens multo ac molli con
n ad bellum incedens, pro
rnicibus nuncijs accepit. Et
am præuenire, aut ante di
c deerant qui monerent, ut
uenna Hostiliam Cremo
: prætorijs cohortibus, uali
agendi tempora consultan
itus, quod inter ancipitia de
st satis, nec prouidit. Missis
: tres cohortes, cum ala Bri
ecp ad penetrãdum. Sed Va
ruit, quominus illicitas rape
: hospitum domus crederet
: nouissima libido. Aduentu
patuit, quia nec uadere per
ssima foret, nec integram fi
lucis reuerentia morabatur,
rum, & decoris securos. Eo
, comitantibus, cohortes A
ipse flexit in Vmbriam, atcp
ıensis euentu, non ignauum,
otis nauibus in quamcunque
allias & Germaniæ gentes,
epidos qui Ariminum tene
missis per proxima littorum
ntur plana Vmbriæ, & qua
nter Vespasianum ac Vitelli
ens è sinu Pisano sæuitia ma
Ionœci depellitur. haud pro
ritimarum procurator, fidus
stilibus non exuerat. Is Va
ınensem temere ingrederetur
ıtacta. Nam circumiectas ciui
s militiæ, & Vespasiano ante
tisq omnibus qui exautorati
ısem coloniã clausträq maris

præ

In Ponto bellum ſeruile uincias, & externo bello illigari, pars conſilij pacisq; erat. Nec cæteræ nationes ſilebant. Subita per Pontum arma Barbarum mancipium regiæ *Anicetus* quondam claſſis præfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus præpotens olim, & poſtquam regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egẽtiſſimo quoq;, haud temnendæ *Trapezus* manus ductor, Trapezuntem uetuſtam admodum ciuitatem à Græcis in extremo Ponticæ oræ cõditam ſubitus irrupit. Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim, mox donati ciuitate Romana, ſigna armaq; in noſtrum modum, deſidiam licentiamq; Grecorũ retinebant. Claſſi quoq; faces intulit, uacuo mari eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnemq; militem Mu*Cameræ naues ponticæ* tianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemptius uagabantur, fabricatis repente nauibus quas cameras uocãt, arctis lateribus latam aluum ſine uinculo æris aut ferri connexam, & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas uoluuntur, pari utrinq; prora & mutabili remigio, quãdo hinc uel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Aduertit ea res Veſpaſiani animum, ut uexillarios è legionibus, ducemq; Virdium Geminũ ſpectatæ militię deligeret. Ille incompoſitum & prædę cupidine uagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectisq; raptim liburnicis, aſſequitur Aniceti in hoſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia donisq; ad ſocietatem perpulerat. Ac primo rex minis armisq; ſuppli*Fluxa barbaris fides* cem tueri. Poſtquam merces proditionis aut bellum oſtendebatur, fluxa ut eſt Barbaris fide, pactus Aniceti exitium perfugas tradidit, belloq; ſeruili finis impoſitus. Lætum ea uictoria Veſpaſianum, cunctis ſuper uota fluentibus Cremonenſis prælij nuncius in Aegypto aſſequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellij exercitu, urbem quoq; extenæ opis indigam fame urgeret. Nanq; & Africam eodem latere ſitam, terra mariq; inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidijs, inopiam, ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij tranſit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia poſt Cremonam age*Antonius Primus* bat, ſatisfactum bello ratus & cætera ex facili: ſeu felicitas in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, cęteraq; occulta mala patefecit: ut captam Italiam perſultare, ut ſuas legiones colere, omnibus dictis factisq; uim ſibi ad potentiam ſtruere. utq; licentia militem imbueret, interfectorum centurionum ordines legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſq; delecti. nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari uiolentia trahebantur. quæ ſeditioſa & corrumpendę diſciplinæ mox in prædam uertebat, nihil aduentantem Mutianum ueritus, quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Cæterum propinqua hyeme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; uictricium legionum, milites uulneribus

aut

aut ætate graues, plericq; etiam integri Veronæ relicti. sufficere cohortes alæq;, & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur, Vndecima legio sese adiunxerat initio cunctata, sed prosperis rebus anxia quod defuisset. Sex millia Dalmatarum recens delectus comitabantur. Ducebat Pompeius Syluanus consularis, uis consiliorum penes Annium Bassum legionis legatum. Is Siluanum socordem bello, & dies rerum uerbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniaq; quæ agenda forent, quieta cum industria aderat. Ad has copias è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisq; adsciti. Classem Dalmatæ suppleuere. Exercitus ducesq; ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summa rerum cũctantes, quod motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidijs Apenninum rebantur, & ipsos in legione bello atrita, inopia & seditiosæ militum uoces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam aut frumentum prouiderant: & festinatio atq; auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos autores habeo, tantam uictoribus aduersus fas nefasq; irreuerentiam fuisse, ut gregarius eques occisum à se proxima acie fratrem professus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem ius hominum, aut ulcisci ratio belli permittebat. Distulerãt tanquam maiora meritum quàm quæ statim exoluerent, nec quicquam ultra traditur. Cæterum & prioribus ciuium bellis par scelus inciderat. Nam prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, ut Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores sicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria repetita, quotiens res locusq; exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurde memorabimus. Antonio ducibusq; partium præmitti equites, omnemq; Vmbriam explorari placuit, si qua Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaq;, & quicquid Veronæ militum foret: Padumq; & mare cõmeatibus compleri. Erant inter duces qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano sperabantur. Nanq; Mutianus tam celeri uictoria anxius, & ni præsens urbe potiretur, expertem se belli gloriæq; ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus cunctandi utilitatis edisserens: atq; ita compositus, ut ex euẽtu rerum aduersa abnueret, uel prospera agnosceret. Plotium Griphum nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, cæterosq; sibi fidos apertius monuit. Iicq; omnes de festinatione Primi ac Vari sinistre, & Mutiano uolenti scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, ut non pro spe Antonij consilia factaq; eius æstimarentur. Aegre id pati Antonius, & culpam in Mutianum conferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus lingua, & obsequij insolens. literas ad Vespasianum com-

Dies rerum, uerbis terere

Fanum Fortunæ, oppidum

Clauarium

Pro occiso fratre, præmium petens

Sisenna historicus

posuit

posuit iactantius quàm ad principem, nec sine occulta in Mutianum insectatione: Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas alpes, occupatam Italiam, interseptа Germanorum Rhætorumq; auxilia. quod discordes dispersasq; Vitellij legiones equestri procella, mox peditum ui, per diem noctemq; fudisset, id pulcherrimum & sui operis. casum Cremonæ bello imputandum. maiore damno plurium urbium excidijs ueteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuncijs neq; epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare. neq; officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemq; Italiæ cordi fuisse. suis exhortationibus Gallias Hispaniasq; ualidissimam terrarum partem ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mutianum. Inde graues simultates: quas Antonius simplicius, Mutianus callide, eoq; implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans stulta dissimulatione, remedia potius malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantiq; supererant spes uiresq;. Cum è contrario læta omnia fingeret, falsis ingraueſcebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoq; plures: ac si liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrociora uulgauerant. Nec duces hostium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductósque ut robora uictoris exercitus noscerent, remittendo: quos omnes Vitellius secreto percontatus, interfici iussit. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad uirtutem frustra accendebat, perpulit ad uires hostium spectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumq; animum professus, ut cuncta uiseret postulat. Missi qui locum prælij, Cremonæ uestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentiq; uera esse quæ referret, atq; ultro corruptum arguenti: quandoquidem, inquit, magno documento opus est, nec alius iam tibi aut uitæ aut mortis meæ usus, dabo cui credas. atq; ita digressus, uoluntaria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaq; eadem tradidere. Vitellius ut è somno excitus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum xiiij prætorijs cohortibus & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorum lecta equis uiriscq;, si alius dux foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Cæteræ cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denicq; nulla in posterum cura

Vitellius ad uersam fortunam stultè dissimulat

Iulij Agrestis centurionis constantia

Vitellius tandem expergiscitur

lacerare

lacerare imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, Stultissimus quisq; pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neq; dari, neq; accipi salua republica poterant. Tandem flagitante exercitu (Mœuaniam insederat) magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra uenit, incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum auium superuolitauit, ut nube atra diem obtunderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, dissecto sacrificij apparatu, longè ubi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendóue bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuncios uultu quoq; & incessu trepidus, dein temulentus. Postremo tædio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque uulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hyeme atq; inopia hostes aggredi in aperto foret, dum dispergit uires acerrimum militem, & usq; in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq; tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, uera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij, ita formatis principis auribus, ut aspera quæ utilia, nec quicquam nisi iocundum & læsurum accipe-ret. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordijs etiam singulorum audacia ualet) Claudius Fauentinus centurio per ignominiam à Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis precium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neq; fidei constans, neq; strennuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq; impulsæ. præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit, data in auxilium urbana cohors, & gladiatores quibus Iulianus præerat. Vt collata utrinque castra, haud magna conctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauere, mœnibus situq; magis quàm ipsorum ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio cognita, partæ copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppositi. Ipse æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscentis refouebatur, dum uulgus ignauum & nihil ultra uerba ausurum, falsa specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) uocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur.

Vitellius in castra uenit apud Mœuaniam

Vitellius qualis in bello

Aures Vitellij quomodo formatæ

Audacia singulorũ quid possit in discordia ciuili

Vulgus ignauum & nihil ultra uerba ausurum

Seruorum

Seruorum numerum, & pondus argenti senatoribus indicit. equites Ro-
Libertini mani obtulere operam pecuniasq́, etiam libertinis idem munus ultro fla-
gitantibus. Ea simulatio officia metu profecta uerterat in fauorem. Et ple-
risq́ haud perinde Vitellium, quàm casum locumq́ principatus miseraban-
tur. nec deerat ipse uultu, uoce, lachrymis misericordiam elicere, largus pro-
missis, &, quæ natura trepidantum est, immodicus. Quin & Cæsarem se
Metus dici uoluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu
consilia prudentium, & uulgi rumor iuxta audiuntur. Cæterum ut omnia
inconsulti impetus cœpta, initijs ualida, spacio languescunt, dilabi paula-
tim senatores, equitesq́, primo conctanter, & ubi ipse non aderat, mox con
territi, mœstitiúe discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non
Vide annotationes dabantur omisit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac uelut rena-
tum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flauianas partes
studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignús-
que & Marsi æmulatione, quod Campania præueniisset, ut in nouo obse-
quio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœda hyeme per transitum A-
pennini conflictatus exercitus: & uix quieto agmine niues eluctantibus, pa-
Fortuna Flauianorũ ducũ tuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna uer-
tisset, quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium il
lic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu, & notitia locorum, custodias
Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse in-
glorius militiæ, eoq́ inter duces assumptus est. Flauio quoq́ Sabino, ac Do
mitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuncij, per
uarias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabi-
nus inhabilem labori & audaciæ ualetudinem causabatur. Domitiano ade-
rat animus. sed custodes à Vitellio additi, quanquam se socios fugæ promit-
terent, tanquam insidiantes timebantur. Atq́ ipse Vitellius respectu sua-
rum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium
Carsulæ ut Carsulas uenere, paucos ad requiem dies sumunt, donec aquilæ signaq́
legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, late prospectans,
tuto copiarum aggestu, florentissimis pone tergum municipijs. Simul collo
quia cum Vitellianis decem milium spacio distantibus & proditio speraba-
tur. Aegre id pati miles & uictoriam malle quàm pacem. ne suas quidem le-
giones opperiebantur, ut prædę quàm periculorum socias. Vocatos ad con
Antonius Primus ad milites cionem Antonius docuit, esse adhuc Vitellio uires, ambiguas si delibera-
rent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda,
uictoriam consilijs & ratione proficisci. Iam Misenensem classem & pul-
cherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reli-
quum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq́ iaceat. Satis glo-
riæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ nimium inuidiæ, ne
concupiscerent Romam capere potius quàm seruare. Maiora illis præmia
& multo

& multo maximum decus,si incolumitatem senatui populoq; Ro.sine sanguine quæsissent. His & talibus mitigati animi. Nec multo post legiones uenere. Et terrore famaq; aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante,multis ad transitionem, qui suas centurias turmasq; tradere donum uictori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est Interamnam proximis campis præsidio quadringentorũ equitum teneri. Missus extemplo Varus cum expedita manu,paucos repugnantium interfecit.plures abiectis armis,ueniã petiuere.quidam in castra refugi,cuncta formidine implebant,augendo rumoribus uirtutẽ copiasq; hostium,quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitij pœna.& præmijs defectorum uera fides.ac reliquum perfidiæ certamen,crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio,donec Priscus & Alphenus desertis castris ad Vitellium regressi,pudore proditionis cunctos exoluerent. Iisdem diebus Fabius Valens Vrbini in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum,ne quam ultra spem fouerent.nam peruasisse in Germanias Valentem,& ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebãt. Visa cæde,in desperationẽ uersi. & Flauianus exercitus immane quantũ animo exitium Valentis,ut finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ equestri familia,procax moribus,neq; absurdus ingenio famam urbanitatis per lasciuiam petere. ludicro iuuenum sub Nerone, uelut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit,scite magis quàm probe. Legatus legionis & fouit Vergi-nium,& infamauit.Fonteium Capitonem in proditionem corruptum,seu quia corrumpere nequiuerat,interfecit,Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorũ perfidia illustratus. Abrupta undiq; spe Vitellianus miles trãsiturus in partes, id quoq; nõ sine dedecore, sed sub signis uexillisq; in subiectos Narniæ campos descẽdere. Flauianus exercitus ut ad prælium intentus ar matusq;,densis circa uiam ordinibus adstiterat. Accepti in mediũ Vitelliani. & circũdatos Primus Antonius clemẽter alloquitur. pars Narnię, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è uictricibus legiones neq; quiescentibus graues,& aduersus contumaciã ualidæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nuncijs salutẽ,& pecuniam & secreta Campaniæ offerre Vitellio,si positis armis,seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mutianus composuit epistolas:quibus plerunq; fidere Vitellius,ac de numero seruorum,electione lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, ut si principem eum fuisse cæteri nõ meminissent, ipse obliuiscereturAt primores ciuitatis,Flauium Sabinũ præfectum urbis secretis sermonibus incitabant,uictoriæ famæq; partẽ capesseret. Esse illi proprium militẽ cohortium urbanarũ.nec defuturas uigilum cohortes, seruitia ipsorum,fortunam partiũ,& omnia prona uictoribus.ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis undiq;

perfidiæ certam

Fab. Valens Vrbini interficitur

Valens, Anagninus fuit urbanitatis famam

Fl. Sabinus frater Vespasiani præfectus urbis fortuna pa

Mobilis populi animus nunciis trepidas. populi mobilem animũ: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruẽtibus debilitatum. gratiã patrati belli penes eum, qui urbem occupasset. Id Sabino conuenire, ut imperiũ fratri reseruaret: id Vespasiano, ut cęteri post Sabinũ haberentur. Haud quaq; erecto animo eas uoces accipiebat inualidus senecta. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tanq; inuidia & æmulatione fortunã fratris moraretur. Nanq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriusq; rebus, auctoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq; pignori acceptis. Vnde quanquam manente in speciem cõcordia, offensarũ opera metuebantur. Melior interpretatio, mitẽ uirum abhorrere à sanguine & cædibus: eoq; crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq; per conditionẽ armis agitare. Sæpe domi congressi, postremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba uocesq; duos testes habebãt,

Affecta fides

Silius Italicus Cluuiũ Rufum & Silium Italicũ. Vultus procul uisentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, q̃ ipse cesserat, incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Cæterũ ut quisq; Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimẽ ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine uictoris. Nec tantã Vespasiano superbiã, ut priuatum Vitellium pateretur, ne uictos quidẽ laturos. Ita periculũ ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq; satiatũ. Sed quod nomẽ, quem

Germanicus Vitellij filius statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed ubi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denicq; exercitibus securitatẽ, nisi extincto æmulatore redituram. Fabium illis Valentẽ captiuum & casibus dubijs reseruatum, prægrauem fuisse, nedum Primus ac Fuscus, & specimen partiũ Mu-

Mutianus spe cimẽ partium tianus, ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Nõ à Cæsare Pompeium, nõ ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin ut censurã patris, ut tres consulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciã accingeretur. perstare mitẽ, superesse studia populi. Denicq; nihil atrocius euenturum, q̃ in quod sponte ruant. moriendũ uictis, moriendum deditis. id solũ referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per uirtutem.

Surdę ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaq;, ne pertinacibus armis, minus placabilem uictorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus pręuenit, nihil principatu filij assecuta, nisi luctũ & bonam famam. xv kalen. Ianu. audita defectione legionis cohortiumq;, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur,

mœsta

mœsta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius uelut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisq̃ adeo rerũ humanarum immemor, quem nõ cõmoueret illa facies, Romanũ principem & generis humani paulo ante dominũ, relicta fortunæ suæ sede, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale uiderãt, nihil audierant. Repentina uis dictatorem Cæsarem oppresserat, occultæ Caium insidiæ. nox & ignotũ rus fugam Neronis absconderant. Piso & Galba tanq̃ in acie cecidere: in sua concione Vitellius inter suos milites, prospectantibus etiã fœminis, pauca & pręsenti mœstitiæ congruentia locutus: Cedere se pacis & Reip. causa: retineret tantũ memoriã sui, fratremq̃ & coniugẽ & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens, modo singulis, modo uniuersis cõmendans, postremo fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exolutũ à latere pugionem, uelut ius necis uitæq̃ ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, ut in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domũq̃ fratris petiturus discessit. Maior hic clamor obsistentiũ penatibus priuatis, in palatium uocantium. interclusum alterũ iter, idq̃ solum quod in sacra uia pergeret patebat. Tum consilij inops in palatium redijt. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperiũ. Scripseratq̃ Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanq̃ omnis Resp. in Vespasiani sinũ cessisset, primores senatus, & plericq̃ equestris ordinis omnisq̃ miles urbanus & uigiles, domum Flauij Sabini cõpleuere. Illuc de studijs uulgi & minis Germanicarum cohortium affertur. Lõgius iam progressus erat, q̃ ut regredi posset: & suo quisq̃ metu, ne disiectos eoq̃ minus ualidos Vitelliani consectarentur, conctantẽ in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datũ est, periculum pauci sumpsere. Circa lacum Fundani descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorũ. Modicum ibi prælij improuiso tumultu, sed prosperũ Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimũ è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite ex quibusdam senatorum equitumq̃, quorum nomina tradere haud promptum est, quoniã uictore Vespasiano multi id meritum erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiã fœminę: inter quas maxime insignis Verulana Gracilia, neq̃ liberos, neq̃ propinquos, sed bellũ secuta. Vitellianus miles custodia socordi clausos circundedit. eoq̃ concubia nocte suos liberos Sabinus & Domitianũ fratris filium in Capitoliũ acciuit. At Sabinus misso per neglecta ad Flauianos duces nuncio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, arctas res nunciaret, noctem adeo quietã egit, ut digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & uigilijs parum intentus erat. Et hybernus hymber repente fusus, oculos aresq̃ impediebat. Luce prima Sabinus antequã inuicẽ hostilia cœptarent,

Vitellius posturus insignia imperij

Eiurari imperium.

Fl. Sabinus capitoliũ insedit

Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quod pacta turbarentur. Simulationē prorsus & imaginem deponēdi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres uiros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentē foro, & irritandis hominū oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petisset? Ita priuato & omnē principatus speciem uitanti conuenisse. Contra Vitellium in palatiū, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentiū cædibus celeberrimam urbis partē. ne Capitolio quidem abstineri. Togatū nempe se, & unum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus urbiū, deditionibus cohortiū iudicatur. Iam Hispanijs Germanijsq; & Britannia desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec ultro ad conditiones uocaretur. Pacem & concordiā uictis utilia, uictoribus tantū pulchra esse. Si conuentionis pœniteat, non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, nō filium Vespasiani uix puberem, quantum occisis uno sene & uno iuuene profici? Iret obuiā legionibus, de summa rerum illic certaret. cætera secundum euentum prælij cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui causa respondit, culpam in militē conferens, cuius nimio ardori imparē esse modestiam suam. Et monuit Martialem, ut per secretā ædium partē occulte abiret, ne à militibus internuncius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq; iubendi neq; uetandi potens, non iam imperator, sed tantū belli causa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furēs miles aderat, nullo duce, sibi quisq; auctor: cito agmine forum & imminentia foro templa præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, usq; ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextræ subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq; Vitellianós deturbabāt. neq; illis manus nisi gladijs armatę, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum uidebatur. Faces in prominentem porticum iecere, & sequebantur ignem. ambustasq; Capitolij fores penetrarent, ni Sabinus reuulsas undiq; statuas, decora maiorum, in ipso aditu uice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quâ Tarpeia rupes cētum gradibus aditur. Improuisa utraq; uis. propior atq; acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant scandentes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quę crebrior fama est, quo nitentes ac progressos depulerint. Inde lapsus ignis in porticus appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ uetereli gno traxere flammam, alueruntq;. Sic Capitolium clausis foribus indefensum, & indireptum conflagrauit. Id facinus post conditā urbem luctuosissimum fœdissimumq; Reip. populo Ro. accidit, nullo externo hoste, propitijs si per mores nostros liceret deis. Sedem Iouis optimi maximi auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena dedita urbe

Statuæ decora maiorum

Capitolium conflagrauit

neq;

neq; Galli capta tenere potuissent, furore principũ excindi? Arserat & ante Capitolium ciuili bello, sed fraude priuata. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorum causis, quo tantę cladis precio, pro patria bella uimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex bello Sabino ieceratq; fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quo modicæ adhuc Pop. Ro. res sufficerent. Mox Seruius Tullius sociorum studio, deinde Tarquinius Superbus capta Suessa Pometia, hostiũ spoliis extruxere. Sed gloria operis libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit ea magnificentia, quam immensæ postea Po. Ro. opes ornarent potius q; augerent. Iisdem rursus uestigiis situm est, postquã interiecto ccccxv annorũ spacio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam uictor Sylla suscepit, neq; tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negatum. Luctatiq; Catuli nomẽ inter tanta Cæsarum opera, usq; ad Vitellium mansit. Ea tũc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neq; astu, neq; constantia inter dubia indigebat. Ex diuerso trepidus miles, dux segnis, & ueluti captus animi, nõ lingua non auribus competere. neq; alienis consiliis regi, neq; sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat uetare, quæ uetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. postremo abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq; miscent. Pauci militarium uirorũ, inter quos maxime insignes, Cornelius Martialis, Aemylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua pugnã ausi obtruncãtur. Flauium Sabinũ inermem, neq; fugam cœptantẽ, circumsistunt, & Quintum Atticum consulẽ, umbra honoris & suamet uanitate monstratũ quod edicta in populũ pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitelliũ iecerat. Cæteri per uarios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorũ signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentesúe audaciã pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud ædituũ occultatus solertia liberti lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus, ignoratus apud Cornelium Primum paternũ clientem, iuxtà Velabrum delituit. Ac potiẽte rerum patre, disiecto ædituí contubernio, modicũ sacellum IOVI CONSERVATORI aramq; posuit, casusq; suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seq; in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati cathenis, & ad Vitellium ducti, nequaquã infesto sermone uultuq; excipiuntur, frementibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operę petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesq; miscet. Stantẽ pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantẽ, peruicere ut absisteret. Tum confossum conlaceratumq;, & abscisso capite truncũ corpus Sabini in Gemonias trahũt.

Flauiani in capitolio obsessi

Omnes præcipiunt, nemo exequitur

Audacia pro latebra

Fl. Domitianus latebra seruatus

Sacricolæ

Plebs

H 3 Hic

Hic exitus uiri haud sanè spernendi. Quinq; & xxx stipendia in Rep. fe cerat, domi militiæq; clarus. Innocentiã iustitiamq; eius non argueres. Ser monis nimius erat. Id unũ septem annis quibus Mœsiam, duodecim qui bus præfecturã urbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine uitæ, alij seg nem, multi moderatũ, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani decus domus penes Sabi num erat. Cædem eius lætam fuisse Mutiano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, dirempta æmulatione inter duos, quorũ alter se fra trem imperatoris, alter consortem imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac uelut uicem reddẽs, quod in terrogantibus quis Capitolium incẽdisset, se reum Atticus obtulerat. Eaq; confessione siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenq; agno uisse, & à partibus Vitellij amolitus uidebatur. Iisdem diebus L. Vitelli us positis apud Feroniam castris, excidio Terracinę imminebat, clausis illic gladiatoribus remigibusq;, qui non egredi mœnia, neq; periculum in aper to audebant. Præerat, ut supra memorauimus, Iulianus gladiatoribus, A pollinaris remigibus, lasciuia socordiaq; gladiatorũ magis quàm ducum si miles. Non uigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna littorũ personantes in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies discesserat Api nius Tyro, donisq; ac pecunijs acerbe per municipia conquirendis, plus in uidiæ quàm uiriũ partibus addebat. Interim ad L. Vitellium seruus Ver ginij Capitonis perfugit, pollicitusq; si præsidium acciperet, uacuã arcem furtim traditurũ, multa nocte cohortes expeditas summis montiũ iugis su per caput hostiũ sistit. inde miles ad cędem magis q̃ ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cum te nebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiato rum resistentes, neq; inulti cecidere. Cæteri ad naues ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabãtur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vi telliani trucidabant. Sex liburnicę inter primum tumultum euasere, in quis præfectus classis Apollinaris: reliquas in littore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitelliũ perductus, & uerberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem L. Vitellij Triariam in cesserint, tanq; gladio militari cincta, inter luctum cladesq; expugnatę Ter racinæ, superbè sæueq; egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei ad fratrem misit, perconctatus statim regredi se, an perdomandę Campanię insistere iuberet. Quod salutare nõ modo partibus Vespasiani, sed Reip. fuit. nam si recens uictoria miles & super insitam peruicaciam secundis ferox, Ro mam contendisset, haud parua mole certatum, nec sine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamuis infami inerat industria, nec uirtutibus ut boni, sed quo modo pessimus quisq;, utijs ualebat. Dum hæc in partibus Vi tellij

Sermonis nimius erat

Terracinæ obsidium per Vitellianos

Terracina proditione

Laurea

L. Vitellius

tellij geruntur, digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Cauſa tam prauæ moræ, ut Mutianum oppe rirẽtur. Nec defuere qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tanquã dolo cunctantẽ, poſt ſecretas Vitellij epiſtolas, quibus conſulatũ & nubilem fili am & dotales opes, precium proditionis, offerebat: Alij ficta hęc, & in gra tiam Mutiani cõpoſita: Quidam omniũ id ducum conſilium fuiſſe, oſtenta re potius urbi bellum quàm inferre: quãdo ualidiſſimæ cohortes à Vitellio deſciuiſſent, & abſciſſis omnibus pręſidijs ceſſurus imperio uidebatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui ſumptis temere ar mis munitiſſimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus ex pugnabilem, aduerſus tris cohortes tueri nequiſſet. Haud facile quis uni aſ ſignauerit culpam, quę omnium fuit. nam & Mutianus ambiguis epiſtolis uictores morabatur, & Antonius præpoſtero obſequio, uel dum tegeret inuidiam crimen meruit. cęteriq; duces dum peractũ bellum putant, finem eius inſigniuere. Ne Petilius quidẽ Cerialis cũ mille equitibus præmiſſus, ut tranſuerſis itineribus per agrum Sabinũ Salaria uia urbem introiret, ſa tis maturauerat, donec obſeſſi Capitolij fama cũctos ſimul exciret. Antoni us per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ſerum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinũ, conflagraſſe Capitoliũ, tremere urbẽ, mœſta om nia accepit. plebẽ quoq; & ſeruitia pro Vitellio armari nunciabatur. Et Pe tilio Ceriali equeſtre prælij aduerſum fuerat. nanq; incautum & tanq; ad uictos ruentẽ, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatũ haud procul urbe inter ædificia hortosq; & anfractus uiarum quæ gnara Vitel lianis, incomperta hoſtibus metum fecerant. neq; omnis eques cõcors, ad iunctis quibuſdam qui nuper apud Narniam dediti, fortunã partium ſpe culabantur. capitur præfectus alę Tullius Flauianus. cæteri fœda fuga con ſternantur, non ultra Fidenas ſecutis uictoribus. Eo ſucceſſu ſtudia populi aucta. Vulgus Vrbanum arma cepit. Paucis ſcuta militaria. plures raptis quod cuiq; obuium telis, ſignum pugnæ expoſcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam urbẽ prorumpere iubet. Mox uocato ſenatu, deliguntur le gati ad exercitus, ut prętexto Reip. concordiam pacemq; ſuaderent. Varia legatorũ ſors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt extremũ diſcrimen adie re, aſpernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Ru ſticus. auxit inuidiam ſuper uiolatum legati prætorisq; nomen, propria di gnatio uiri. Palantur comites. occiditur proximus lictor dimouere turbam auſus. & ni dato à duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipſa patrię mœnia, ciuilis rabies uſq; in exitium temeraſſet. Aequioribus animis accepti ſunt, qui ad Antoniũ uenerãt, non quia modeſtior miles, ſed duci plus auctoritatis. Miſcuerat ſe legatis Muſo nius Rufus equeſtris ordinis, ſtudium philoſophiæ & placita Stoicorum æmulatus. Cœptabatq; permixtus manipulis, bona pacis ac belli diſcrimi

Otriculum

Ad ſaxa ru bra, loci nomẽ

Vulgus Vrbanum arma poſcit.

Legatorũ ius ſacrum

Muſonius Rufus

na differens, armatos monere, Id pleriſq; ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcarentq;, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſq;, & aliis minitantibus, omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Obuiæ fuere & uirgines Veſtales cum epiſtolis Vitellij ad Antonium ſcriptis. Eximi ſupremo certamine unum diem poſtulabant. ſi moram interieciſſent, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimiſſæ, Vitellio reſcriptũ, Sabini cæde, & incendio Capitolij, dirempta belli commercia. Tentauit tamẽ Antonius uocatas ad concionem legiones mitigare, ut caſtris iuxta pontem Miluiũ poſitis, poſtera die urbem ingrederentur. Ratio conctandi, ne aſperatus prælio miles, nõ populo, non ſenatui, ne templis quidem ac delubris deorum cõſuleret. Sed omnem prolationem ut inimicam uictoriæ ſuſpectabant. Simul fulgentia per colles uexilla, quanquã imbellis populus ſe quẽeretur, ſpeciem hoſtilis exercitus fecerãt. Tripartito agmine, pars ut aſterat Flaminia uia, pars iuxta ripam Tiberis inceſſit, tertium agmen per Salariã collinæ portæ propinquabat. plebs inuectis equitibus fuſa. Miles Vitellianus trinis & ipſe præſidijs occurrit. Prælia ante urbem multa & uaria: ſed Flauianis conſilio ducum pręſtantibus, ſæpius proſpera. Ii tantum conflictati ſunt, qui in partem ſiniſtram urbis ad Saluſtianos hortos per angu ſta & lubrica uiarum flexerant. Superſtantes macerijs hortorum Vitelliani ad ſerum uſq; diem ſaxis piliſq; ſubeuntes arcebant, donec ab equitibus qui porta collina irruperant, circumuenirentur. Concurrẽre & in campo Martio infeſtæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties uictoria: Vitelliani deſperatione ſola ruebant, & quanquam pulſi, rurſus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, utq; in ludicro certamine, hos modo, rurſus illos clamore & plauſu fouebat: quoties pars altera inclinaſſet abditi in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, erui iugulariq; poſtulantes parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in uulgus cedebant. Sæua ac deformis urbe tota facies. alibi prælia & uulnera, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & ſtrues corporũ, iuxta ſcorta, & ſcortis ſimiles: quantũ in luxurioſo otio libidinũ, quicquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum, prorſus ut eandẽ ciuitatem & furere crederes & laſciuire. Conflixerant ante armati exercitus in urbe, bis L. Sylla, ſemel Cinna, uictoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana ſecuritas, & ne minimo quidem tẽporis uoluptates intermiſſæ, uelut feſtis diebus id quoq; gaudiũ accederet, exultabãt. Fruebantur nulla partiũ cura, malis publicis læti. Plurimũ molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſq; ut nouiſſimam ſpem retinebant. Eo intentius uictores, præcipuo ueterum cohortium ſtudio, cuncta ualidiſſimarũ urbium excidijs reperta, ſimul admouent, teſtudinem, tormenta, aggeres, facesq;, quicquid tot prælijs laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo cõſummari cunctantes. Vrbem ſenatui ac populo Ro. templa dijs reddita, proprium eſſe militis

Intempeſtiua ſapientia

Populus pugnæ ſpectator

Caſtrorum oppugnatio

militis decus in castris: illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendam. Contra Vitelliani quanquam numero fatoq; dispares, inquietare uictoriam, morari pacem, domos arasq; cruore fœdare, suprema uictis solatia complectebantur. Multi semianimes super turres & propugnacula mœnium expirauere. Cõuulsis portis reliquus globus obtulit se uictoribus, & cecidere omnes cõtrarijs uulneribus uersi in hostem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe, per auersam palatij partem Auentinum in domum uxoris cellula defertur, ut si diem latebra uitauisset, Terracinam ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quæ natura pauoris est, cum omnia metuenti, præsentia maxime displicerent, in palatium regreditur, uastum desertumq;, dilapsis etiam infimis seruitiorum aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorrescit uacuis. fessusq; misero errore, & pudenda latebra semet occultans, ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniata ueste, fœdum spectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illachrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infesto ictu per iram, uel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum, modo erigere os & offerre contumelijs, nunc cadentes statuas suas, plerunq; rostra, & Galbæ occisi locum contueri, postremo ad Gemonias, ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta, cum tribuno insultanti, se tamen imperatorem eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis uulneribus concidit. Et uulgus eadem prauitate insectabatur interfectũ, qua foueratuiuentem. Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen locumq; inter primores, nulla sua industria, sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere qui ipsum non nouerant. Studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuere, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas, quæ, ni adsit modus, in exitium uertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non constantia morũ continere putat, meruit magis quàm habuit. Haud dubiè interierat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam nõ possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum à Galba desciuissent. Præcipitante in occasum die, ob pauorem magistratuum senatorumq;, qui dilapsi ex urbe aut per domos clientium semet occultabant, uocari senatus nõ potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles frequẽs, utq; erat in armis, in paternos penates deduxit.

Roma capta

Germanicus miles

Fui tamen im perator tuus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IVITAS pauida & ſeruitio parata occupari, redeuntem Tarracina L. Vitel.) Nos, Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupare redeuntem Tarracina L. Vitellium cũ cohortibus, extinguiq; reliqua belli poſtulabat.

Patibulo affixus, in ijſdem annulis quos acceptos à Vitellio geſtabat.) Præpoſitionem à ſubmouimus, ſubintelle ctam in ablatiuo Vitellio.

Mox Illyricos,) Caſtigauimus, Mox Illyrico.

Mox deos reſpicere reſtituiq; Capitolium placuit.) Repoſui, Mox deos reſpexere. reſtitui Capitolium placuit.

Et egregijs utriuſq; orationibus teſtatum.) Scripſimus. Et egregijs orationibus utriuſq; certatum.

Quis multos anteiret.) Ablatiuus quis non eſt in libro manuſcripto.

Vt uniuſcuiuſq; uitam famam penetrarent.) Nos, famamq;.

Quorum accuſatores etiamſi puniri oporteat.) Addidimus negatiuam particulam, non, qua hic opus eſt, Quorum accuſatores etiamſi puniri non oporteat. Vide Heluidij modeſtiam.

Sed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat. Sed ſecundũ uetera exempla.) Alterum ſed expunximus ut legas, Sed conſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat ſecundum uetera exempla.

Id magis uitandum.) Vitandum non eſt in codice Budenſi. Poſſet etiã addi uel ſubaudiri, Id magis, ſ. curandum.

Ne peruicacia cuiuſquam.) Nos, peruicacia quorundam.

Se meminiſſe.) Malim legere pronomine ſe expũcto. Meminiſſe temporum quibus natus ſit. q. c. f. p. a. i. Vlteriora mirari. Subaudi, meminiſſet.

Cuius ſe magiſtrum ferebat.) Emendauimus, Eius ſe magiſtrum ferebat.

Variq; Arij potentia.) Tantum habet liber regius, Arijq; potentia.

Capta legionum hyberna.) Nos, capta legionum caſtra hyberna.

Simulq; inſulam inter uada ſitã.) Exemplar Matthiæ Coruini habet. Simulq; inſulam iuuata ſitam. Quid ſi legas, ſub uada ſitam. Sic libro ſequenti dixit, Sub muros. Iudæi ſub ipſos muros ſtruxere aciem.

Mox per Britanniam gloria.) Hactenus defuit hic participiũ aucta, quod nos addidimus. Mox aucta per Britanniam gloria.

Sub Vitellio rurſus diſcrimen adit.) Nos, Adijt.

Quibus auertere accita à Vitellio auxilia.) Auertere mutauimus in auerteret & præpoſitionem ſuſtulimus. Quibus auerteret accita Vitellio auxilia.

Si redintegrandum bellum.) Caſtigauimus, Si redintegratum bellum.

Igitur Ciuilis deſciſcendi certus.) Codex Budẽſis, Igitur ciuilis diſſidij certus. Id expone, Certus ſubaudi Claudius Ciuilis, ciuilis diſſidij, id eſt belli ciuilis quod Romæ erat. Et ſic nos ſcripſimus.

Et cætera ſeruitia mala enumerat.) Emendauimus, Et cętera ſeruitij mala enumerat. Paulopoſt eſt illic. tradi ſe prętectis, cẽturionib. quod ubi ſp. & ſ. expl. Sine

Eſſe ſibi robur peditũ equitumq;: conſanguineos Germanos.) Liber (quæ regius, Et ſibi robur peditũ equitumq;, conſanguineos, Gallias idem cupientes. Eſſe ſubauditur, & in accuſatiuo conſanguineos ſubauditur Germanos.

Erat in Caninefatibus ſtolidæ audacię Brenno.) Illic, Brinio, qui paulopoſt appellatur Brimio. Forte, Brinno, quẽ hodie Brunonẽ dicimus.

Igitur

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Igitur ipso rebellis familiæ omine placuit. Impositusq; scuto.) Verbũ placuit erasimus. Nã integra est sentẽtia si sic distinguas, Igitur ipso rebellis familiæ omine, impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris uibratus dux deligitur. Expone, impositusq;, id est non solum impositus scuto: &, id est uerum etiam sustinentiũ humeris uibratus, dux deligitur. Nam uideo quid illi imposuerit, qui uerbum placuit hic infulsit.

Et quod militum in superiore insulæ parte congregantur,) Nos, & quod militum in superiorem insulæ partem congregantur.

Quippe uiribus cohortis adductis.) Duæ dictiones, Quippe uiribus, nõ sunt in libro Coruini regis, ubi tantũ legitur, nomen magis exercitus q̃ robur, cohortium abductis Vitellius. Vnde erui lectionem, Nomen magis exercitus q̃ robur cohortibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorũ Germanorumq; pagis, segnem numerum armis onerauerat. Sicq; locum emendaui in contextu.

Caninefatem tumultum oppressurum.) Illic compressurum. Nec semper obscœnam significationem hoc uerbum habet, quæ res castigatorem mouit ut mutaret. Sic lib. 1. dissideat interim miles, neq; duorum adolescentium nõdum adulta auctoritate cõprimi queat. Item libro sequenti. Sub eo bellum ortũ, & cõprimere cœptantẽ Cestium Gallũ Syr. leg. uaria prælia ac sæpius aduersa excepere.

Nec Brennonem.) Illic Brimionem.

Quas incensis castellis illuc appulerant.) Castigaui, Quasi incensis castellis.

Virtutem proprium hominis bonum.) Illic hominum.

Maiore precio fugeret.) Illic fungeretur.

In Frisios aduehitur.) Nos, auehitur.

Cunctaq; quę acciderant.) Codex Budensis, Qui cuncta quæ acciderant. Castigaui, Quin cuncta quæ acciderant.

Sed fraude ducum euenire.) Addidi uerbũ metuebantur. Sed fraude metuebantur euenire. Mox, nos exponeret.

Simul paganorum lixarumq; ignauia.) Reposui, ignaua, sed procax ante periculum manus.

Vt Batauos numero impares circumfundant.) Regium uolumen habet, circumdant. Malim, Et Batauos numero impares circumdant.

Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur.) Illic, Illi ueteris militiæ inciuiles congregantur. Legerim. Illi ueteris militiæ ui habiles, cõgregantur dense undiq;, & frontem tergaq; ac latus tuti.

Neq; hostium se consiliis uti.) Nos, Neq; hostium consiliis uti se.

Proinde perfugus Batauus. Castig. Proinde perfuga Batauus.

Quippe ubi relata Ciuili.) Emendaui, Quæ ubi relata Ciuili. Mox accusatiuus, uniuersam, non est in libro manuscripto.

Sed parum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere.) Scribendum meo iudicio, Sed paruum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere. Nam accusandi casu dictum est hic prouisum, à uocabulo prouisus, us, ui, quartę inflexionis. Sic lib. 16. Dispositu prouisuq; ciuiliũ rerũ peritus. *Sed paruum prouisum pro modicam prouisionem*

Vtramq; Rheni ripam.) Accusatiuus utramq; non est in libro manuscripto.

Iusta belli ciuilis externiq; facie obstupefecerãt obsessos.) Scripsimus, iuxta ut sit aduerbiũ similitudinis, pro ęque, quod tamẽ quidã iusta scribũt. Sic li. 1. Nã in pace causas et merita spectari: ubi bellũ ingruat, innocẽtes ac noxios iuxta cadere

Quod duabus legionibus situm, uix quinq; millia armatorum Romanorũ tuebãtur.) Difficilis locus est. Codex Budensis habet, quod duabus legionibus situm uix v. milia armatorũ tuebantur. Igitur genitiuus Romanorũ supposititicius uidetur

uidetur. Vt paucis dicã mentem meã, diuino ſic legendũ. Quod duabus legionibus, tum uix quinq; millium armatorũ, tuebantur. Quod ſ. uallũ, tuebãtur ſ. Romani, duabus legionibus, tũ uix quinq; milliũ armatorũ. Id eſt quæ duæ legiones uix quinq; milliũ armatorũ erant, hoc eſt, uix continebãt quinq; millia armatorũ.

Sibi quæq; gens conſiſtunt.) Lego, Simul quæq; gens cõſiſtunt. Nam ſupra quoq; librarius quodam loco ſibi ſcripſit pro ſimul. quemadmodũ ante monui. Mox eſt in uolumine manuſcripto, Oppoſitis pleriq; ſcalis.

Perfugæ captiuiq; docebant ſtruere machinas.) Caſtigaui, materias.

Duoq; uiceſimæ legionis legatus

Dillio Voculę duodeuiceſimæ legionis legato tradit.) Nos, duo & uiceſimę legionis legato tradit.

Adſciri in ſocietatem Germanos.) Repoſuimus, Acciri in ſocie. Germanos.

His inter ſe uocibus inſiſtentes.) Codex regius, His inter ſe uocis inſiſtentes.

Exemplares omnium literarum

Ordonius exemplaria omniũ literarum.) Illic. Exemplares (Forte uotis. omnium literarum. Exemplares, ſubauditur, literas.

Pleræq; ciuitates aduerſum nos armatæ.) Illic, aduerſum nos arma. Placet lectio uulgata. Nam alioqui uerbum cœperunt aut ſimile, ſubaudiendum foret.

Incognita illi cœlo ſiccitate.) Illic, incognita cœlo ſiccitate, hoc eſt illi cœlo Ger

Ductus à Vocula exercitus.) A præp. eraſimus. nã ſubintelligit. (manico.

Auctus eſt Germanorum numerus.) Nos, Auctus & Germanorum numerus. Et pro etiam.

Nauem arripiunt.) Emendaui, Germani multa cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt.

Vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quateret.) Nos, quaterent.

Quos gens Germanicæ originis eiurata p. R. n. uocarent.) Liber Matthiæ Coruini, quos gens Germanicę originis eiurata patria Romanorum nomen aggrippinenſes uocarentur. Forte legendum, Quod gens Germanicę originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarentur. Vel, quod ſe Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarent.

Romanus miles periculorum ignarus.) Malim, periculorum gnarus.

Nuncijs promiſſis fidem legionum cõuellens.) Addidi particulam &, hic inprimis neceſſariam, Nuncijs & promiſſis fidem legionum conuellens.

Is error Romanis addit animos.) Datiuus Romanis non eſt in exẽplari Bud.

Soluere obſidium legionum eodem impetu potuiſſet.) Nos, eo impetu potu.

Et ſuis uictoria proueniſſet.) Illic, promouiſſet.

Vt depoſitis impedimentis ſarcinisq;.) Vt particula non eſt in libro manuſcripto, Poteſtq; abeſſe.

Et minari aſſeuerant.) Caſtigauimus, Et minari adſueuerant.

Ne tempori deeſſent.) Verba militum ad obſeſſos.

Credita per utrunq; exercitum fama.) Malim ædita.

Effuſus in luxum & ep. & n. cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouauit. Repoſuimus, Effuſi in luxum & epulas & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouant.

Cũ iam Vitellius occidiſſet.) Codex regius habet, occurriſſet. Emẽdaui, cor-

Mixtus Cattis, Vſipijs.) Illic, Mixtus & Cattis, Vſipijs. Scripſi, (ruiſſet. Mixtus ex Cattis, Vſipijs.

Is præerat prouinciæ.) Verbum præerat nõ legitur illic. Tum expone. Is prouinciæ nequaq; turbidus, hoc eſt ipſi prouinciæ, ingenio. i. ob ingeniũ, uel ex in-

Vulgus alimẽta in dies mercari ſolitũ, cui una ex rep. annonę cura.) (genio. Hæ duæ dictiones, cui una non extant in manuſcripto codice. Et mutãt meo iu-

dicio

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dicio ſenſum. Nã Tacitus uult dicere, ex Rep. annonæ cura. ſ. exiſtente, Hoc eſt quia cura annonæ pertineret ad Remp. Vt ſit hæc locutio ſimilis illi, libro 18. Et quibuſdam uicinis coloniſs inuidiæ æmulatione. Subauditur exiſtente. Sic libro primo. Seu nihil militi, ſeu omnia concederentur, in ancipiti republica. Subaudi tur, futura. In literis Tiberij Cæſaris, quarum ſententiam Tacitus recitat lib. 3. ſic ſcriptum eſt. At Hercule nemo neſcit, quod Italia externæ opis indiget, quod ui ta populi Ro. per incerta maris & tempeſtatum cotidie uoluitur, ac niſi prouin ciarum copiæ & dominis, & ſeruitijs, & agris ſubuenerint, noſtra nos ſcilicet ne mora, noſtræq; uillæ tuebuntur? Hanc P. C. curam ſuſtinet princeps.

Eius nomen epiſtolis edictiſq; præferebatur.) Caſtig. proponebatur.

Ius penes Mutianum erat.) Verbum erat eraſimus. Infra. ſcripſ. quo die.

Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta.) Ex hac clauſula nihil eſt in Budenſi uolumine præter duas uoces. Tũ rapta. Dormitauit hic librarius. For te. Tum qui rapta, quiq; æra. Subaud. creati ſunt uel electi.

Tertio Iuliano.) Paulo ante habes, T. Iuliano.

Ipſi Publio animus in periculis.) Et hic Codex Budenſis mutilus eſt. Nam duas uoces, Ipſi Publio, nõ habet. Forte legendũ, neq; animus. Nec eſt illic paulo poſt ablatiuus dato Expone, Signo ultionis. id eſt in ſignum ultionis in accuſato res, petit à Cæſare Iunius Mauricus, ut cõm. principal. p. ſenatui faceret.

Conſulendum tali ſuper re princeps reſpondit.) Repoſui, Conſulendum tali ſuper re principem reſpondit.

Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum cõcepit, quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, deos teſtes aduocabãt.) Regium exemplar habet. Omnis inens magiſtratus, cæteri ſententiam rogabantur. Lego, Omnis iniens magiſtratus, cęteri ſententiam rogabãtur, deos teſtes aduocabat. Nunc clara erit ſentẽtia ſi ſic diſtinguas. Senatus inchoantibus primoribus, iuſ- *Iuſiurandum*
iurandum cõcepit, quo certatim omnis iniens magiſtratus (cęteri ſententiam ro *magiſtratum*
gabantur) deos teſtes aduocabat, Nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læ- *ineuntis*
deretur. neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.

Et Nomium Actianum.) Nos, Nonium Act. Item, In Vibium Criſpum.

Sponte ex S. C. accuſationem ſubiſſe.) Hæc uerba ſignificant accuſationem Craſſorum ex ſenatuſcõſulto decretam, quã ſponte ſubierit Aquilius Regulus. Alioqui legerem, Sponte ex ſe accuſationem ſubiſſe.

Signatus, & ſacerdotio fulgens.) Forte, deſignatus, & ſacerdotio fulgens.

Cũ interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt.) Inteſtabilior pro deteſtabilior. *Inteſtabilior*
Horatius in ſecundo ſermonum. Inteſtablis & ſacer eſto. Tacitus Annalium li bro quinto de Aemylia Lepida: quanquam inteſtabilis, tamen impunita agebat. Paulo poſt eodem libro de Tiberio. Inteſtabilis ſæuitia, ſed obtectis libidinibus.

Ad cædem deſtinaretur.) Nos, deſtinarentur.

Prenſare commanipularium pectora ceruicibus iniecta.) Prenſare uerbũ de leuimus, & pro cõmanipularium ſcripſimus, cum manipularium, pro iniecta in uecti. hoc modo, Vt uero huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præci pua Germanici militis formido, tanquam ea ſeparatione ad cædẽ deſtinarentur, cum manipularium pectora ceruicibus inuecti, ſuprema oſcula petere, hoc eſt pe tebant. Inuecti, ſignificat impetum ceruices ſociorum amplexantium.

Spernunt oblatos agros.) Addidimus pronomẽ ſibi, Spernũt oblatos ſibi ag.

Si pauca ſupra petiero.) Aut ſupra repetiero. Vt lib. 16. De C. Petronio pau ca ſupra repetenda ſunt, ceu uulgo legitur. Aut pauca repetiero. Niſi quis malit, ſubrepetiero. Vt ſit uerbũ eius formæ cuius eſt, Prodeambulo, proſubigo, repro mitto, adobruo, & quod apud Liuiũ reperitur, ſuperincido.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Necꝫ modica cupiens, ſed affinitate Vitellij anxius.) Codex Matthiæ Coruini. Necꝫ modica cupido ſi affinitate Vitellij anxius. Is cr. ſ. Forte ſcribendũ. Necꝫ modice cupidus. Affinitate Vitellij anxius is, crebris ſermonibus tent.

Cecidiſſe Galerianum conſobrinum eius generumꝫ.) Illic legitur, ceſſiſſe. Scripſerim, Cæſos eſſe Gal. conſobrin. eius generumꝫ.

Centurio à Mutiano miſſus.) Particulam à ſubmouimus.

Gaudio clamoribusꝫ cuncta miſcebant, indulgẽtia uiri, & adulãdi libidine.)

Indiligentia ueri Fœdus lapſus eſt in duobus iſtis uocabulis, indulgentia uiri. Caſtigauimus, indiligentia ueri, hoc eſt, quod forent indiligentes in perſcrutanda ueritate rei.

Militesꝫ & centuriones quoſdam punit.) Nos, puniit.

Ni pater exemplum præbuiſſet.) Illic, Ni parens e.p.

Bono eſſe animo iubet.) Verbũ iubet non eſt in codice manuſcripto. Verum illic legitur attollere. quemadmodum & nos ſcripſimus.

A quatrimis & fontibus omnibusꝫ hauſta pluere.) Dij boniꝫ eſt hæc clauſula prodigioſis mendis obſita. Reſtituimus, Aqua, riuis & fontibus amnibusꝫ hauſta, perluêre.

Et ſecundum ceſpitem redditis extis.) Nos, Et ſuper ceſpitem red. extis.

Et in interna mala fregiſſent.) Præpoſitionem in eraſimus. Paulopoſt hic Lingon. Forte, ille Lingon.

Attamen interfuere quidã Vbiorũ Turingorũꝫ.) Caſtigaui, Tungrorumꝫ.

Cæſas legiones, uaſtatam Italiam, capi tum maxime urbem.) Emendaui, capi

Cummaxime cum maxime urbem.

Omnes exercitus ſuis quenꝫ bellis deſtineri.) Nos, diſtineri.

De reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere.) Illic legiꝫ, reliquis. Subaudi militibus.

Infidisꝫ legionibus.) Non eſt in codice Budenſi. Sicut nec ablati uus artibus paulopoſt.

Eadem rurſus omnia.) Caſtig. eadem rurſus numina.

Adeo nos, ſi fortuna in præſens uirtusꝫ deſeruit.) Vocabulum uirtusꝫ non eſt in libro manuſcripto.

Tolerant nunc maxime inopiam obſidiumꝫ apud Vetera legiones.) Emendaui, Tolerant cummaxime inopiam apud Vetera legiones.

Centurio deniqꝫ aut miles.) Repoſui, Centurioꝫ aut miles.

Tutori Treuiro augentur excubiæ.) Nos, agentur excubiæ.

Si nõ fuit, pro ſi non licuit Vt ſi uobis nõ fuit cordi, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at certe pollui fœdariꝫ à Tutore & Claſſico ne ſinatis.) Fœde hunc locũ interpolatum auſim iurare. Nam datiuus cordi nõ eſt exemplari regio, nec ſex iſtæ dictiones, certe pollui fœdariꝫ à Tutore &. Sed tantũ, At Claſſico ne ſinatis. Dixit aũt Tacitus imitatione Græcorũ, Si nõ fuit, pro ſi nõ licuit: nam ὃν pro ἐξεστι illi uſurpant: uobis me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at Claſſico ne ſinatis. Q. D. Aequius feram ſi alius quiſpiã id faciat. nam Claſſicũ quum prouincialis ſit, iſta nõ decent. Totam ſententiam ſic legeris, Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos uiginti annos tot triumphis coluimus, Te Quirine Romanæ parens urbis, precor uenerorꝫ, ut ſi uobis non fuit, me duce hæc caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at Claſſico ne ſinatis.

Herenniũ & Numiũ legatos uinciri ſatis uiſum.) Liber manuſcriptus habet, Herennitũ & Numiſiũ. Id accipiendũ de Numiſio Rufo, cuius ſupra hoc ipſo lib. fit mentio. Legati, inquit, legionum Mumius Lupercus & Numiſius Rufus uallum murosꝫ firmabant. Et infra. Annumerabor Numiſijs & Herennijs, ut omnes legati ueſtri, aut militum manibus, aut hoſtium, ceciderint. Itaꝫ repoſuimus hoc loco, Numiſium.

Aut

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Aut qui ipſos leu. ab. proſ.) Volumen manuſcriptum habet at qui. Malim, ac qui ipſos. Mox nos. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani.

Reuulſæ imperatorum imagines, innexa ſigna.) Pro innexa legitur in codice regio, inhora. Cõiecio fuiſſe ſcriptum à Tacito, ſymbola. Reuulſæ imperatorum imagines, ſymbola, ſigna. *Imagines* *Symbola* *Signa*

Metu futuri. Nos, metus futuri. Quando neq; ſubire conditiones, metus futuri, neq; palàm aſpernari conditio præſens ſinebat.

Delectus è propinqua conſultis.) Caſtigaui, Delectus è propinquis conſulta reſponſaq; ut internuncius numinis portabat.

Claudius Labeo Bethaſiorum Turingorumq; & Neruiorũ tumultuaria manu reſtitit.) Nos, Tungrorumq;. Item paulopoſt, ex primoribus Tungrorum, pro Turingorum.

Vigens rerum.) Repoſui, ingens rerum. Sic libro primo dixit, ingens animi. Sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit.

Lætum militibus idem nomen.) In manuſcripto codice eſt, ide nomen. Fortaſſe ſcribendum, id nomen.

Quod bello caput, unde uis auſpiciumq; peteretur.) Nos, unde ius auſ. pet.

Caracatium.) Illic utrobiq; Ceracates.

Quia pontem Nauas fluminis abruperat.) Nos, Nauæ fluminis. Apud Bin gium Naua Rheno miſcetur. *Naua flumen*

Montibus & Moſella amne ſeptum.) Repoſui, Montibus aut Moſella a. ſe.

Paulum moræ in aſſenſu.) Caſtig. in aſcenſu.

Redigeret prædam in fiſcum.) Poſſet etiã legi, Redigeretur præda in fiſcum. Nam uolumẽ Matthiæ regis habet, redigeretur. Mox eſt illic, poſito ciuiũ bello.

Primum illorum ſtipendiorũ & ſacramenti diem haberent.) Scripſi, Primum illum ſtipend. & ſac. diem haberent.

Ne quiſquam alienum ſeruitium.) Nos, Nec quiſquam alien. ſeru.

Aut minoribus quàm nunc tributis, parabãtur exercitus.) Caſtig. parabũtur.

Aut uoto ſtare.) Liber manuſcriptus tantũ habet, aut uaſtare. Fortaſſis, Aut clàm ſtare.

Nam Germanos qui ab ipſis ſpernentur.) Nos, ſperentur.

Niſi ex reliquijs Germani exercitus.) Repoſui, Germanici exercitus.

Non imperitia militum, ſed adoleſcentuli.) Duas dictiones, militum ſed, exemimus, ut legatur, Auſuros rurſus uenturosq; in manus, nõ imperitia adoleſcentuli, uerba & cõciones quàm ferrum & arma meditantis, ſed Ciuilis & Claſſici.

Quàm quod uos Gallici fœderis oblitos prædixerim.) Malim, prædixi, propter ſcripturam codicis Budenſis.

Tutor & Claſſicus ciuilis ſuis quiſq; locis pugnam ciebant.) Addidimus particulam, Tutor, & Claſſicus, & Ciuilis, ſuis q. l. p. ciebant.

Cerialis ut incuria prope res afflixit.) Nos, rem afflixit.

Flagrantiſſima cohortium ſuarum integra manu, & è Chaucis.) Ablatiuum manu deleui. Expone, Non inualidus, flagrantiſſima cohortiũ ſuarum, id eſt quę inter cohortes ardentiſſima erat, integra. Subaud. exiſtente.

Galbiaci in finibus Agrippinenſium.) Nos, Talbiaci, Quidam Tolbiacũ appellãt, ut Antoninus in itinerario, & alij. Paulopoſt, Turingoſq;. Nos, Tũgroſq;. *Tolbiacum*

Fauore militum anxius eſt.) Verbum eſt eraſimus. Mox, ut non pro ſpe ſua accipitur. Nos, excipitur.

Quis è cœlis fauor.) Volumen regium nõ habet ê cœlis, ſed celis eſt. Scripſi, cœleſtis fauor.

Illi elapſo in paruum artu.) Caſtigaui, Illi elapſos in prauum artus. Mox, poſſe integrare. Subaudi, ſalubrem uim.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Denicq peracti remedij gloriam penes Cæsarē esse.) Liber manuscriptus habet, parati remedij. Fortassis legendum, patrati. Sic libro sequenti, Nec omnia patrandi fiducia.

Patrati remedij gloria

Respexit pone tergum è primoribus Aegyptiorū n. Basil.) Illic nō est è præp.

Timotheus quæsitus qui in Pontum meassent.) Castigaui, Timotheus quæsitis qui in Pontum meassent. Mox, nos, Sinopen.

Præcepitcq nauigaturis.) Reposui, Præcipitcq nauigaturis.

Aduectus us, ui.

Hæc de origine & aduentu dei.) Scripsi, Hæc de origine & aduectu dei. quo uocabulo etiam supra usus est.

Aut salus Galliarum in discrimen uerteretur.) Reposui, in discrimine uert.

Simul simplicitatis ac modestiæ nomine. Aduerbium simul non est in exemplari regio. Omittiq; potest.

FINIS.

℘ CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XX.

INTERFECTO Vitellio bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per urbem uictores, implacabili odio uictos consectabantur. plenæ cædibus uiæ, cruenta fora templaq;, passim trucidatis ut quemcq; sors obtulerat. Ac mox augescente licentia, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuenta prospexerant, obtruncare, nullo militum aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odijs, sanguine explebatur, dein uerterat in auaritiam. Nihil usquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarum domuum, uel si resisteretur, causa cædis. nec deerat egentissimus quisq; ex plebe. & pessimi seruitiorum prodere ultro dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbicq; lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis, adeo ut Othoniani Vitellianiq; militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ uictoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuiq; plurima uis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemq; Cæsaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris & adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij penes Arrium Varum. Summa potentiæ in Primo Antonio: is pecuniam familiamq; è principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Cæteri modestia uel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupare redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus, extinguiq; reliqua belli, postulabat. Præmissi Aricinam equites. agmē legionū intra Bouillas stetit. Nec conctatus est Vitellius, secq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Vitellius fratem
suum cohorti
& tribo uictor
permittit

secq; & cohortes arbitrio uictoris permittere. Et miles infelicia arma haud minus ira, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo septus armatis per urbem incessit. Nemo supplici uultu, sed tristes & truces, & aduersum plausus ac lasciuiam insultantis uulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere. cæteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quanquam inter aduersa, salua uirtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par uitijs fratris, in principatu eius uigilantior, nec perinde prosperis socius, q; aduersis abstractus. Iisdem diebus Lucilius Bassus cũ expedito equite ad componendam Campaniam mittitur, discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumacia aduersus principem. Viso milite, quies & minoribus coloniis impunitas. Capuæ legio tertia hyemandi causa locatur, & domus illustres afflictæ, cum contra Tarracinenses nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius est iniuriæ quàm beneficio uicem exoluere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in ijsdem annulis quos acceptos Vitellio gestabat. At Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe sumpta per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Aegyptum, Iudæam Syriamq; & omnis prouincias exercitusq; lustrauerant, uelut expiato terrarum orbe, cœpisse finem uidebantur. Addidere alacritatem Vespasiani literæ, tanquam manente bello scriptæ. ea, prima specie, forma. cæterum ut princeps loquebatur, ciuilia de se & Rep. egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & consulare imperium decernuntur. Miserat & Mutianus epistolas ad senatum, quę materiam sermonibus præbuere: si priuatus esset, cur publice loqueretur. potuisse eadem paucos post dies loco sententiæ dici. ipsa quoq; insectatio in Vitellianos sera & sine libertate. id uero erga Remp. superbum, erga principem cõtumelioſum, quod in manu sua fuisse imperium, donatumq; Vespasiano iactabat. Cæterũ inuidia in occulto, adulatio in aperto, erant. Multo cum honore uerborum Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco, & Arrio Varo prætoria insignia. Mox deos respexere. restitui placuit Capitolium. Eaq; omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit. Cæteri uultu manuq;, pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum uentum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum principem. Falsa aberant, & studijs senatus attollebantur. Isq; præcipuus illi dies magnæ offensæ initium & magnæ gloriæ fuit. Res poscere uidetur, quia iterum in mẽtionem incidimus uiri sæpius memorandi, ut uitam studiaq; eius & quali fortuna sit usus, paucis repetã. Heluidius

L. Vitellius in
terficitur

Campa nia urbs
semet d score

Gratia oneri ultio
in quæstu habet

Solatio fuit ser
uus Verginij
Capitonis
quem proditorem
Tarracinensium
diximus
patibulo affixus
in ijsdem annulis
quos acceptos
Vitellio gestabat

quis fuerat Hel
uidius Priscus
prætor designa

Heluidius Prisc. quis & cuias

Priſcus regione Italiæ ſecũda, Terracinę municipio, Cluuio patre qui ordinẽ primipili duxiſſet, ingeniũ illuſtre altioribus ſtudijs iuuenis admodum dedit, non ut plericę, ut nomine magnifico ſegne otium uelaret, ſed quo firmior aduerſus fortuita, Rempub. capeſſeret. doctores ſapientię ſecutus eſt,

Stoicus fuit

qui ſola bona quæ honeſta, mala tantum quæ turpia, potentiam, nobilitatem, cæteraęę extra animum, neęę bonis neęę malis annumerant. Quæſtorius adhuc, à Pæto Thraſea gener delectus, è moribus ſoceri nihil æquè ac libertatem hauſit, ciuis, ſenator, maritus, gener, amicus, cunctis uitæ officijs

Aequabilis

æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, conſtans aduerſus metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur, quãdo etiam ſapientibus cupido gloriæ nouiſſima exuitur. Ruina ſoceri, in exilium pulſus, ut Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraſeæ accuſare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iuſtior) ſenatum in ſtudia diduxerat. Nam ſi caderet Marcellus, agmen reorum ſternebatur. Primo minax certamen, & egregijs orationibus utriuſęę certatũ. Mox dubia uoluntate Galbæ, multis

Dubia uoluntas

ſenatorum deprecãtibus omiſit Priſcus, uarijs (ut ſunt hominum ingenia) ſermonibus, moderationem laudantium, aut conſtantiam requirentium. Cæterum eo ſenatus die quo de imperio Veſpaſiani cenſebant, placuerat

Certamen in ſenatu de legatione, inter Priſcum & Eprium

mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidiũ & Eprium acre iurgium. Priſcus eligi nominatim à magiſtratibus iuratis, Marcellus urnam poſtulabat, quæ conſulis deſignati ſententia fuerat. Sed Marcelli ſtudium prius rubor excitabat, ne alijs electis poſthabitus crederetur. Paulatimęę per altercationem ad continuas & infeſtas orationes prouecti ſunt, quærente Heluidio, quid ita Marcellus iudicium magiſtratuum paueſceret? eſſe illi pecuniam & eloquẽtiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum

Sors & urna Suffragia

urgeretur. Sorte & urna mores non diſcerni: ſuffragia & exiſtimationem ſenatus reperta, ut uniuſcuiuſęę uitam famamęę penetrarent. pertinere ad utilitatem Reip. pertinere ad Veſpaſiani honorem occurrere illi quos innocentiſſimos ſenatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures imperatoris imbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thraſea, Sorano, Senecione, quorum accuſatores etiam ſi puniri non oporteat, oſtentari non debere. hoc ſenatus iudicio uelut admoneri principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm bonos amicos. Eſſe

Amici boni

ſatis Marcello quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Fruetur præmijs & impunitate, Veſpaſianum melioribus relinqueret. Marcellus non ſuam ſententiam impugnari, ſed cõſulem deſignatum cenſuiſſe dicebat ſecundum uetera exempla, quę ſortem legationibus poſuiſſent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil eueniſſe cur antiquitus inſtituta exoleſcerent, aut principis honor in cuiuſquam contumeliam uerteretur. ſufficere omnes obſequio. id magis uitandum ne peruicacia quorundam irritaretur animus nouo principatu ſuſpenſus, et uultus quoęę ac ſermones

omnium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporũ quibus natus ſit, quã ciui
tatis formam patres auicꝙ inſtituerint: ulteriora mirari, præſentia ſequi: bo- *Vlteriora mirari, præſentia ſequi*
nos imperatores uoto expetere, qualeſcunqꝫ tolerare. Non magis ſua ora-
tione Thraſeam quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis per
huiuſmodi imagines illuxiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiã quàm
alijs exilium. Denicꝙ conſtantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquare-
tur Heluidius: ſe unum eſſe ex illo ſenatu qui ſimul ſeruierit: ſuadere etiam
Priſco, ne ſupra principem ſcanderet, ne Veſpaſianũ ſenem triumphalem,
iuuenum liberorum patrem præceptis coerceret. Quo modo peſsimis im-
peratoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum liber- *Modus libertatis*
tatis placere. Hæc magnis utrinqꝫ cõtentionibus iactata, diuerſis ſtudijs
accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiã medijs patrum
annitẽtibus retinere morem. Et ſplendidiſsimus quiſqꝫ eodem inclinabat,
metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores æra- *Prætores ærarij*
rij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem
queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus ob
magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reſeruabat. Helui-
dius arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cum perrogarent ſententias con-
ſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſsit, ne quid ſuper tanta
re principe abſente ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, ut Capitolium publi-
cè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſsimus
quiſqꝫ ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuere qui & meminiſſent. Tum
inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Sora- *Muſonius Rufus*
num falſo teſtimonio circumuentũ arguebat. Ea cognitione renouari odia
accuſationũ uidebantur. ſed uilis & nocens reus protegi nõ poterat. Quip-
pe Sorani ſancta memoria, Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Ba-
ream proditor corruptorꝙ amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proxi-
mus dies cauſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quàm Priſcus
& Marcellus cæteriꝙ motis adulationibus animis expectabantur. Tali
rerum ſtatu, cum diſcordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus
auctoritas, non leges, non principes in ciuitate eſſent, Mutianus urbem in-
greſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variꝙ potentia,
male diſsimulata in eos Mutiani iracundia, quamuis uultu tegeretur. Sed
ciuitas rimandis offenſis ſagax, uerterat ſe, tranſtuleratꝙ. Ille unus ambiri,
coli. nec deerat ipſe ſtipatus armatis, domos hortosꝙ permutans. appa-
ratu, inceſſu, excubijs, uim principis cõplecti, nomen remittere. Plurimum
terroris intulit cædes Calphurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil *Calphurnij Galeriani cædes*
auſus. ſed nomen inſigne, & decora ipſi iuuenta, rumore uulgi celebraban-
tur. Erantꝙ in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus læta, qui princi-
patus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Mutiani cuſtodia militari cin-
ctus, ne in ipſa urbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab urbe

Iulius priſcus lapidem uia Appia fuſo per uenas ſanguine extinguit. Iulius Priſcus prætoriarum ſub Vitellio cohortium præfectus, ſe ipſum interfecit, pudore magis quàm neceſsitate. *Alph. Varus* Alphenus Varus ignauiæ infamiæq; ſuæ ſuperfuit. *Aſiaticus Vitellij libertus.* Aſiaticus enim (is libertus) malam potentiam ſeruili ſupplicio expiauit.

Bellū in inferiori Germania geſtum. Iisdem diebus crebreſcentem cladis Germanicæ famam nequaquam mœſta ciuitas excipiebat. cæſos exercitus, capta legionum caſtra hyberna, deſciuiſſe Gallias, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus cauſis ortum, *Batani* quanto externarum ſociarumq; gentium motu flagrauerit, altius expediã. Batani, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, ſimulq; inſulam inter uada ſitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis ſocietate ualidiorum attriti, uiros tantum armaq; imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exercitis: mox aucta per Britanniam gloria, tranſmiſsis illuc cohortibus, quas uetere inſtituto nobiliſsimi popularium regebãt. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio. arma equosq; retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia ſtirpe, multo cæteros anteibant. Paulum Fonteius Capito falſo rebellionis crimine interfecit. Inſula Batauorum

Iul. Paulus

Cl. Ciuilis

iectæ Ciuili cathenæ, miſſusq; ad Neronem, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio rurſus diſcrimen adijt, flagitante ſupplicium eius exercitu. Inde cauſæ irarum, ſpesq; ex malis noſtris. Sed Ciuilis ultra quàm barbaris ſolitum, ingenio ſolers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens ſimili oris dehoneſtamento, ne ut hoſti obuiam iretur, ſi à populo Romano palàm deſciuiſſet, Veſpaſiani amicitiam ſtudiumq; partium prætendit: miſsis ſanè ad eum Primi Antonij literis, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici ſpecie, retentare legiones iubebatur. Eadem Ordeonius Flaccus præſens monuerat, inclinato in Veſpaſianũ animo, & Reip. cura, cui excidium aduentabat, ſi redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupiſſent. Igitur ciuilis diſsidij certus, occultato interim altiore conſilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iuſſu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum uocabatur: quem ſuapte natura grauem, onerabãt miniſtri auaritia ac luxu, ſenes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rurſus impuberes, ſed forma conſpicui (& eſt pleriſq; procera pueritia) ad ſtuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compoſiti ſeditionis auctores, perpulere ut delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptiſsimos uulgi ſpecie epularũ, ſacrum in nemus
„ uocatos, ubi nocte ac lætitia incaluiſſe uidet, à laude gloriaq; gentis orſus,
„ iniurias & raptus, & cætera ſeruitij mala enumerat. Necq; enim ſocietatem
„ ut olim, ſed tanquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem co-
„ mitatu, & ſuperbo cum imperio uenire: tradi ſe præfectis centurionibusq;,
„ quos ubi ſpolijs & ſanguine expleuerint, mutari, exquiriq; nouos ſinus, &

uaria

uaria prædandi uocabula. Instare delectum, quo liberi à parẽtibus, fratres à fratribus uelut supremũ diuidantur. Nunquam magis afflictã rem Romanam, nec aliud in hybernis quàm prædam & senes: attollerent tantum oculos & inania legionum nomina ne paueſcerent: esse sibi robur peditum equitumq; : consanguineos Germanos, Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos. uictoriæ rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, Barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuersos adigit. Missi ad Caninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lingua, uirtute par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuncijs pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insigni, pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium impune spreuerat. Igitur ipso rebellis fa miliæ omine, impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris uibratus, dux deligitur. Statimq; accitis Frisijs (transrhenana gens est) duarum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites, nec si præuidissent, satis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein uagos & pacis modo effusos lixas negociatoresq; Romanos inuadunt. Simul excidijs castellorũ imminebant: quæ à præfectis cohortiũ incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa uexillaq;, & quod militum, in superiorem insulæ partem cõgregantur, duce Aquilio primipilari. nomen magis exercitus quàm robur, cohortibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorũ Germanorumq; pagis, segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit ultro præfectos, quod castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisq; hyberna repeterẽt. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit, erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessere, ad uim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos proprijs cuneis componit. directa ex diuerso acies haud procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerat. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Perculsiq; milites improuisa proditione à socijs hostibusq; cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumq; impediebãt. mox contra tendere, & puppes hostili ripæ obijcere. ad postremum gubernatores centurionesq;, nisi eadem uolentis, trucidant, donec uniuersa quatuor & uiginti nauium classis transfugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui: armáq; & naues quibus indigebãt adepti, magna per Germanias Galliasq;

fama

fama, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim miſere legatos auxilia offerentes. Galliarum ſocietatem Ciuilis arte doniſq; affectabat, captos cohortium præfectos ſuas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data poteſtate. manentibus honorata militia, digredientibus ſpolia Romanorum offerebantur. Simul ſecretis ſermonibus admonebat malorum, quæ tot annis perpeſſi, miſeram ſeruitutem falſo pacem uocarent. Batauos quanquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cœpiſſe. prima acie fuſum uictumq; Romanum. quid ſi Galliæ iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarum ſanguine, prouincias uinci, ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equite protritos Aeduos Aruernosq; fuiſſe inter Verginij auxilia Belgas. uereq; reputanti bus Galliam ſuiſmet uiribus concidiſſe. Nunc eaſdem omnium partes, addito ſi quid militaris diſciplinæ in caſtris Romanorum uiguerit. eſſe ſecum ueteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Aſiaq; & ſuetus regibus Oriens, multos adhuc in Gallia uiuere ante tributa genitos. Nuper certe cæſo Quintilio Varo pulſam è Germania ſeruitutem. Nec Vitellium principem ſed Cæſarem Auguſtum bello prouocatum. Libertatē natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde arriperent uacui occupatos, integri feſſos. dum alij Veſpaſianum, alij Vitellium fouent, patere locum aduerſus utrunq;. Sic in Gallias Germaniasq; intentus, ſi deſtinata proueniſſent, ualidiſſimarum ditiſſimarumq; nationum regno imminebat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per diſſimulationem aluit. Vbi expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batauorum inſula Romanum nomen trepidi nuncij afferebant, Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduerſus hoſtem iubet. Lupercus legionarios, è præſentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud longe agentes, raptim tranſmiſit, addita Batauorum ala, quę iam pridem corrupta fidem ſimulabat, ut proditis in ipſa acie Romanis, maiore precio fugeret. Ciuilis captarum cohortium ſignis circundatus, ut ſuo militi recens gloria ante oculos, & hoſtes memoria cladis terrerentur, matrem ſuam ſororesq;, ſimul omnium coniuges paruosq; liberos conſiſtere à tergo iubet, hortamenta uictorię, uel pulſis pudorem. Vt uirorum cantu, fœminarum ululatu ſonuit acies, nequaquā par à legionibus cohortibusq; redditur clamor. Nudauerat ſiniſtrum cornu Batauorum ala transfugiēs, ſtatimq; in nos uerſa. Sed legionarius miles, quanquā rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat. Vbiorum Treuirorumq; auxilia, fœda fuga diſperſa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus ueterum nomen eſt. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, uel ſi retineretur, ſemina diſcordiæ præberet, in

Friſios

Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorũ & Caninefatium cohortes, cum iussu Vitellij in urbem pergerent, missus à Ciuile nuncius assequitur. Intumuere statim superbia ferociaq́, & precium itineris donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio postulabãt, non ut assequerentur, sed causam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere, ut Ciuili iungerentur. Ordeonius adhibitis tribunis centurionibusq́ consultauit, num obsequium abnuentes ui coerceret. Mox insita ignauia, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito delectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militẽ. Dein pœnitentia, & arguentibus ipsis qui suaserant, tanquam secuturus, scripsit Herennio Gallo legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret transitu Batauos, se cum exercitu tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Ordeonius, inde Gallus motis utrinq́ copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptũ, alijsq́ literis Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum. Quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis neq́ hostium ui, sed fraude metuebantur ducum euenire. Batauí cũ castris Bonnensibus propinquarent, præmisere qui Herennio Gallo mandata cohortiũ exponeret. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent: Longa atq́ irrita militia fessis, patriæ atq́ otij cupidinem esse: Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro uiam inuenturos. Conctantem legatum milites perpulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumq́ ignaua, sed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circumfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, densi undique, & frontem tergaq́ ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq́ trepidi petebant. Ibi plurimum cladis, cumulatæ corporibus fossæ. nec cæde tantum & uulneribus, sed ruina, & suis plericq́ telis interiere. Victores, colonia Agrippinensium uitata, nihil cætero in itinere hostile ausi, Bonnense prælium excusabãt, tanquam petita pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium, iusti iam exercitus dux, sed consilij ambiguus, & uim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in uerba Vespasiani adigit. Mittitq́ legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque hostium se consilijs uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usque ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas expectaret. Quæ ubi relata

Bonna

Vide Annot.

Colonia Agrippinen.

Bonnense prælium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

relata Ciuili, incensus ira, uniuersam Batauorum gentẽ in arma rapit. Iun-
Bructeri Tencteri guntur Bructeri Tencteriq́, & excita nunciis Germania ad prædam fa-
mamq́. Aduersus has belli concurrentis minas, legati legionum Mũmius
Lupercus & Numisius Rufus uallum murosq́ firmabant. subuersa longæ
pacis opera, haud procul castris in modũ municipij extructa, ne hostibus
usui forent. Sed parum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi
permisere. Ita paucis diebus per licentiã absumpta sunt, quæ aduersus ne-
cessitates in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Ba-
tauorum obtinens, utranq́ Rheni ripam, quo truculentior uisu foret, Ger-
Germani imagines ferarum in bellum portant manorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in
aduersum amnem agebantur. Hinc ueteranarum cohortium signa, inde
depromptæ syluis iugisq́ ferarum imagines, ut cuiq́ genti inire prælium
mos est, iuxta belli ciuilis externiq́ facie obstupefecerant obsessos. & spem
oppugnantium augebat amplitudo ualli, quod duabus legionibus situm,
uix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo turba-
Veterum castrorum situs ta pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum in collem
leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hybernis obsideri pre-
miq́ Germanias Augustus crediderat: neque unquam id malorum, ut
oppugnatum ultro legiones nostras uenirent. Inde non loco neq́ muni-
mentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Batani, transrhenaniq́,
quo discreta uirtus manifestius spectaretur, sibi quæque gens consistunt,
eminus lacessentes. Post ubi pleraq́ telorum turribus pinnisq́ mœnium
irrita hærebant, & desuper saxis uulnerabantur, clamore atque impetu in-
uasere uallum. Appositis plericq́ scalis, alij per testudinem suorum scande-
bant iam quidam, cum gladijs & armorum incussu præcipitati, fudibus &
pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimij. Sed tum præ-
dæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam insolitum sibi
ausi. nec ulla ipsis solertia. perfugæ captiuiq́ docebant struere materias
in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: ut alij superstantes, tan-
quam ex aggere præliarentur: pars intus, occulti, muros subruerent. Sed
excussa balistis saxa strauere informe opus. & crates uineasq́ parantibus
adactæ tormentis ardentes hastæ. ultroq́ ipsi oppugnatores ignibus pe-
tebantur, donec desperata ui uerterent consilium ad moras, haud ignari
paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex in-
opia proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flac
cus interim cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia
concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duo & uicesimæ legionis lega-
to tradit, ut quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus tor
pere inuisus militibus. neq́ enim ambigue fremebant: emissas à Magun-
tiaco Batauorũ cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem
Germanos. Non Primi Antonij, neq́ Mutiani ope Vespasianum magis
adoleuisse

adoleuisse. aperta odia, armaq; palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoq; ineuitabilia. Ciuilem stare contrà, struere aciem, Ordeonium è cubiculo & lectulo iubere quicquid hosti cõducat. Tot armatas fortissimorum uirorum manus, unius senis ualitudine regi. Quin potius interfecto tradi tore, fortunam uirtutemq; suam malo omine exoluerent. His inter se uocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano literæ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro cõcione recitauit: uinctosq; qui attulerant ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam hyberna primæ legionis uentum. Infensior illic miles culpam cladis in Ordeoniũ uertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tanquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cęsos, nullis superuenientibus auxilijs. Ignota hæc cęteris exercitibus, necq; imperatori suo nũciari: cum accursu tot prouinciarum, extingui repens perfidia potuerit. Ordeonius exemplaria omnium literarum, quibus per Gallias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitq; pessimum facinus, ut epistolæ Aquilifers legionum traderentur, à quis ante militi quàm ducibus legebantur. Tum è seditiosis unum uinciri iubet, magis usurpandi iuris causa, quàm quia unius culpa foret. Motusq; Bonna exercitus, in coloniã Agrippinensem affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanam enixe iuuabant. Mox ualescentibus Germanis, pleręq; ciuitates aduersum nos armatæ spe libertatis, & si exuissent seruitium cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis uincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro conscientiã ducis, tanquam nuncius inter Ciuilem Flaccumq; falso crimine testis ueri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula mira constantia, prehensumq; militem ac uociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisq; iussis paruere. Exin consensu ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant: inopia stipendij frumentiq;, & simul delectum tributaq; Galliæ aspernantes: Rhenus, incognita illi cœlo siccitate, uix nauium patiẽs, arcti commeatus, dispositæ per omnem ripam stationes quæ Germanos uado arcerent: eademq; de causa minus frugum, & plures qui consumerẽt. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoq; & uetera imperij munimenta desererent. quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingressis Nouesium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo uallando q;, & cæteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem, cum per uada

aperta odia arma

Bonna, hyberna primæ legionis

Colonia Agrippinen.

Vocula, dux exercitus constituitur

quod in pace fors seu natura tunc fatum et ira de

Nouesium

Gelduba

Gugernorum pagi

K hæsisset

hæsisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, missitq; subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimq; aggregantibus se auxilijs acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio scissa ueste, uerberato corpore, quo precio, quibus cõscijs prodidisset exercitũ, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum uocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Ordeonio obiecit. Vinctusq; aduentu demum Voculæ exoluitur. Is postera die auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat licentiæ patientiæq;. Haud dubiè gregarius miles Vitellio fidus: splendidissimus quisq; in Vespasianum proni. inde scelerum ac supplicíorum uices, & mixtus obsequio furor, ut contineri non possent, qui pũniri poterãt.

Licentia militum & patientia

Vbij Treuiri Menapij Morini

Vbij sese uocabant Agrippinenses

Marcodurum uicus ubiorum

At Ciuilem immensis actibus uniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmata, Ille ut cuiq; proximum, uastari Vbios Treuirosq;, & alia manu Mosam amnem transire iubet, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ utrobiq; prædæ. Infestius in Vbijs quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses uocarent. Cæsæ cohortes eorum in uico Marcoduro in curiosius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germania peterent. primo impune: dein circumuenti sunt, per omne id bellum meliore usi fide quàm fortuna. Contusis Vbijs grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum urgebat, intentis custodijs, ne quis occultus nuncius uenientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum Batauis delegat: Transrhenanos prælium poscentis, ad scindendum uallum ire, detrusosq; redintegrare certamẽ iubet, superante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis accensisq;, simul epulantes, ut quisque uino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela per tenebras uana. Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero strepitus dissoni, casus incerti, necq; feriendi, necq; declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodesse uirtus, fors cuncta turbare & ignauorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus ferratas sudes, grauia saxa non forte iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositę scalæ hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi: multos in mœnia egressos pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Batauí turrim duplici tabulato, quam prætorię portæ (is æquissimus locus) propinquantem promoti cõtra ualidi asseres, & incussæ trabes perfregere,

Ciuilis legiones obsidet

Irrita Veterũ castrorum oppugnatio

multa

multa ſuperſtantium pernicie. Pugnatumq́ in perculſos ſubita & proſpera eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præſtantibus, plura ſtruebantur. Præcipuum pauorem intulit ſuſpenſum & nutans machinamentum, quo repente demiſſo præter ſuorum ora, ſinguli pluresúe hoſtium ſublime rapti, uerſo pondere intra caſtra effundebantur. Ciuilis omiſſa oppugnandi ſpe, rurſus per otium aſsidebat, nuncijs & promiſſis fidem legionum cõuellens. Hæc in Germania ante Cremonenſe prælium geſta, cuius euentũ literę Primi Antonij docuere, addito Cæcinę edicto. Et præfectus cohortis è uictis Alpinus Montanus fortunam partium præſens fatebatur. Diuerſi hinc motus animorũ. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia ſine affectu, hortantibus præfectis ſtatim à Vitellio deſciſcunt: uetus miles conctabatur. Sed adigente Ordeonio Flacco, inſtantibus tribunis dixit ſacramentũ, non uultu neq́ animo ſatis affirmans: & cum cætera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure, & plerunq́ ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro concione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem, ſuſpiciones militum irritauere tanquam ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuncijs, eadem dicta factaq́, & miſſus cum mãdatis Montanus ad Ciuilẽ, ut abſiſteret bello, néue externa armis falſis uelaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret, ſatisfactum cœptis.

Machiam e tu n trandum.

Hſ s Lontan fortunam oma r m legionit fatetur.

Concipere iuriſiurandi uerba

Gelduba

Ad ea Ciuilis primo callide, poſt ubi uidet Montanum præferocem ingenio, paratumq́ in res nouas, orſus à queſtu periculisq́ quæ per quinq́ & uiginti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, Egregium, inquit, precium laboris cepi, necem fratris, & uincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus uoces, quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. uos autem Treuiri cæteræq́ ſeruientium animæ, quod precium effuſi totiens ſanguinis expectatis, niſi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, ſecures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Canine fates Batauiq́ exigua Galliarum portio, uana illa caſtrorum ſpacia excidimus, uel ſepta ferro fameq́ premimus: denicq́ auſos aut libertas ſequetur, aut uicti ijdem erimus. Sic accenſum, ſed meliora referre iuſſum dimittit. Ille ut irritus legationis rediit, cætera diſſimulans, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarũ retenta, ueteranas cohortes, & quod è Germanis maxime promptum, aduerſus Voculam exercitumq́ eius mittit, Iulio Maximo & Claudio Victore ſororis ſuæ filio ducibus. Rapiunt in tranſitu hyberna alæ Aſciburgij ſita. adeoq́ improuiſi caſtra inuoluere, ut nõ alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id ſolum ut in tumultu monuit, ſubſignano milite media firmare. auxilia paſſim circũfuſa ſunt. Eques prorupit, exceptusq́ compoſitis hoſtium ordinibus, terga in ſuos uertit: Cædes inde non prælium. Et Neruiorum cohortes metu ſeu perfidia latera noſtrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum, quę amiſſis ſignis intra uallum

Ciuilis ad Alpinum Montanum

Ca nefates Bata ex g Call i vũ por

Hu ſos aut ſeq uetur r i ti ydem erim

Aſciburgium

Neruij

Vaſconum cohortes

ſternebantur, cum repente nouo auxilio fortuna pugnæ mutatur. Vaſconum lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum caſtris propinquant, audito præliantium clamore, intentos hoſtes à tergo inuadunt, latioremq; quàm pro numero terrorem faciunt, alijs à Noueſio, alijs à Magontiaco uniuerſas copias aduenisſe credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis uiribus confidunt ſuas recepere. Fortiſſimus quiſq; è Batauis, quantum peditum erat, fundũtur: eques euaſit, cum ſignis captiuiſq;, quos prima acie corripuerant. Cæſorum eo die in partibus noſtris maior numerus & imbellior, è Germanis ipſa robora. Dux utercq; pari culpa meritus aduerſa, proſperis defuere. Nam Ciuilis ſi maioribus copijs inſtruxiſſet aciem, circumiri à tam paucis cohortibus nequiſſet, caſtraq; perrupta excidiſſet. Vocula nec aduentum hoſtium explorauit, eoq; ſimul egreſſus uictusq;. dein uictoriæ parum confiſus, tritis fruſtra diebus, caſtra in hoſtem mouit. quem ſi ſtatim impellere, curſumq; rerum ſequi maturaſſet, ſoluere obſidium legionum eo impetu potuiſſet. Tentauerat interim Ciuilis obſeſſorum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & ſuis uictoria proueniſſet. Circunferebantur ſigna uexillaq;. oſtentati etiam capti ui. ex quibus unus egregium facinus auſus, clara uoce geſta patefecit, confoſſus illic à Germanis. unde maior indici fides. Simul uaſtatione incendijsq; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conſpectu caſtrorum cõſtitui ſigna, foſſamq; & uallum circundari Vocula iubet, ut depoſitis impedimentis ſarcinisq; expediti certarent. Hinc inducem clamor pugnam poſcentium. & minari aſſueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompoſiti feſſiq; prælium ſumpſere. nam Ciuilis aderat, non minus uitijs hoſtium quàm uirtute ſuorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & ſeditioſiſſimus quiſq; ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locũ, ferire hoſtem, ſeq; & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obſeſſos tendere, Ne tempori deeſſent. Illi cuncta è muris cernentes omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapſu equi proſtratus, credita per utrunque exercitum fama, uulneratum aut interfectum, immane quantum ſuis pauoris, & hoſtibus

Batani fugiũt

alacritatis indidit. Sed Vocula omiſſis fugientium tergis, uallum turresq; caſtrorum augebat, tanquam rurſus obſidium immineret, corrupta totiens uictoria, non falſò ſuſpectus bellum malle. Nihil æque exercitus noſtros, quàm egeſtas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Noueſium miſſa, ut inde terreſtri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, non-

Noueſium

dum ſatis firmo Ciuile. qui rurſus miſſos Noueſium frumentatores, datasq; in præſidium cohortes uelut multa pace ingredi accepit, rarum apud ſigna militem, arma in uehiculis. cunctos licentia uagos, compoſitus inuadit præmiſſis qui pontes & uiarum anguſta inſiderent. pugnatum longo

agmine

agmine, & incerto Marte, donec prælium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus ut fuerant castris, quę relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium quantum in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus onustis pauculisq́. Addit exercitui suo Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se ultra famem insidias legatorũ toleraturos. At qui remanserant, desertos se abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus Voculam, alijs redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circunsedit. Vocula Geldubam, atq́ inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Nouesio, equestri prælio prospere certauit. Sed miles secundis aduersisq́ perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumq́ auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu contatus Ordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idq́ præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouãt: nec ullo legatorum, tribunorumúe obsistere ausо, quippe omnem pudorem nox ademerat, protractum è cubili interficiũt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus redijt, centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, ut est uulgus sine rectore præceps, pauidum, socors, aduentante Ciuile, raptis temere armis, ac statim omissis, in fugam uertuntur. Res aduersæ discordiam peperere, ijs qui è superiore exercitu erant, causam suam dissociantibus: Vitellij tamen imagines in castris & per proximas Belgarũ ciuitates repositæ, cum iam Vitellius corruisset, Dein mutati in pœnitentiam primani quartanіq́, & duodeuicesimani Voculam sequuntur, apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipijs, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruenta ti. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam uallumq́ per fines suos Treuiri struxere, magnisq́ inuicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga populum Romanũ merita mox rebelles fœdarent. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mœsta & multiplici metu suspensa ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitia hyemis prohibebantur, uulgus alimenta in dies mercari solitum, cui una ex rep. annonæ cura, clausum littus, retineri cõmeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis qui studium partium nondum posuerant: nec uictoribus quidem ingrato rumore, quorũ cupiditates externis quoq́

Geldubã

Ciuilis Ve … e pit

Do … a Ordeonio.

Ordeonium m… mter, c …

Voculam … … euas… per tenu…

Vulgus sine rectore

Magontiaci obsidium

Loricam · Cor…

… s et Vspa… co … latum ab… e terunt.

… p. i. pr er … ator

Vsq. u a ex … annonæ cur…

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

bellis inexplebiles, nulla unquam ciuilis uictoria satiauit. Kalend. Ianuarijs in senatu quē Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq; ac regibus laudes gratesq; decretę. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani legionē deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox eiurante Frontino, Cæsar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epistolis edictisq; proponebatur. Ius penes Mutianum, nisi quod pleraq; Domitianus instigantibus amicis aut propria libidine audebat. Sed pręcipuus Mutiano metus è Primo Antonio, Varoq; Ario, quos recētes clarosq; rerum fama, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in neminem ultra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianū Crassum, egregijs maioribus & fraterna imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus, haud defutura cōsciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mutianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat, multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorē Hispaniam ostentans discessu Cluuij Rufi uacuam, simul amicis eius, tribunatus præfecturasq; largitur. Dein postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, uires abolet, dimissa in hyberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto quicquid turbidum, redit urbi sua forma legesq; & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisq; ac iuuenta sua pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Referente Cæsare de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, ut Pisonis quoq; memoria celebraretur. Patres untrunq; iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq; æra legum uetustate delapsa noscerent, figerentq;, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, mōdumq; publicis impensis facerēt. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusq; Publius us, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publica seueritate dies ne priuatim quidem laude caruit. iustum iudicium expleſſe Musonius uidebatur. Diuersa fama Demetrio Cynicā sectam professo, quod manifestum reum ambitiosius quàm honestius defendisset. Ipsi Publio animus in periculis, neq; oratio suppeditauit. Signo ultionis in accusatores dato, petit à Cæsare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisq; accusandum poposcisset. Consulendum tali super re principem respondit. Senatus inchoantibus primoribus, iusiurandū concepit, quo certatim omnes magistratus, cæteri ut sententiam

Mutianus

Anto. Primus

Scribonianus

Crassus

Domitianus Cæsar

Fastos exonerare

Publius Celer damnatus

Commentarij Principales

rogabantur

rogabantur, Deos teſtes aduocabãt, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium ce/ piſſe, trepidis & uerba iuriſiurandi per uarias artes mutantibus quis flagi/ tij conſcientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Eaq; uelut cenſura in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuetum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationi/ bus famoſos. Sariolenum & recens crimen urgebat, quod apud Vitelli/ um molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, do nec curia excederet. Ad Pactium Africanum tranſgreſsi, eum quoq; pro/ turbant, tanquam Neroni Scribonianos fratres concordia opibusq; in/ ſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neq; fateri audebat, neq; ab/ nuere: in Vibium Criſpum cuius interrogationibus fatigabatur, ultro con uerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam decli/ nauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipſanus Meſſa la adeptus eſt, nondum ſenatoria ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus in ſummum odium extulerat. Sponte ex S. C. accuſationem ſubijſſe iuuenis admo/ dum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ uidebatur. Et Sulpitia Prætextata Craſſi uxor, quatuorq; liberi, ſi cognoſceret ſenatus, ultores aderant. Igitur Meſſala non cauſam neq; reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Mon tanus, eò uſq; progreſſus, ut poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſo/ nis pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. Hæc certe, inquit, Nero non coegit, nec dignitatem, aut iſta lucem ſæuitia rede/ miſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones, qui perdere alios quàm peri/ clitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exul pater, & diuiſa inter cre/ ditores bona, nondum honorum capax ætas, nihil quod ex te concupiſce ret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis & hiatu præmiorum, igno tum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili im/ buiſti, cum ex funere reipublicæ raptis conſularibus ſpolijs, ſeptuagies ſe/ ſtertio, ſignatus & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, con ſpicuas fœminas eadem ruina proſterneres: cum ſegnitiam Neronis incu/ ſares, quod per ſingulas domos ſeq; & delatores fatigaret: poſſe uniuerſum ſenatum una uoce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate homi/ nem tam expediti conſilij, ut omnis ætas inſtructa ſit, & quomodo ſenes noſtri Marcellum Criſpum, iuuenes Regulum imitentur. Inuenit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat uigeatq; ? Et quem adhuc quæſto rium offendere non audemus, prætorium & conſularem uiſuri ſumus? An Neronem extremum dominorum putatis ? Idem crediderant qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt, cum interim inteſtabilior & sæ/ uior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum : ea principis ætas, ea

Senatus iuſ dam.

fratres concordi op buſq; inſig

Vipſanus Meſſala Aquil. Regu lus, Craſſorũ accuſator

Curt. Montā/ ni oratio

In eſt am. l mſolitæ ne, ju

" moderatio. Sed diutius durant exempla, quàm mores. Elanguimus. P. C.
" nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros more
" maiorum puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies
primus. Tanto cum assensu senatus, auditus est Montanus, ut spem ca-
Heluidius Prisci optimus senator peret Heluidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli unquam sub Nero-ne periculum facessisset, crimine simul exemploq; Eprium urgebat, arden-tibus patrũ animis. quod ubi sensit Marcellus, uelut excedens curia: imus, inquit, Prisce & relinquimus tibi senatum tuum: Regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus, ambo infensi, uultu diuerso: Marcellus mina-cibus oculis, Crispus renidens: donec accursu amicorũ retraherentur. Cum glisceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci & ualidi pertinacibus odi-is tenderent, consumptus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraq;, & priorum temporum necessitatibus, censuit Mutianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tanquam roga-ret. Patres ceptam libertatem, postquam obuiam itum, omisere. Muti-anus ne sperni senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis data im-punitas uideretur, Octauium Sagittam, & Antistium Sosianum senato-rij ordinis, egressos exilium in easdem insulas redegit. Octauius Pontiam Posthumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat. Sosianus prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus consulto damnati pulsiq;, quamuis concesso aliis reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mutianum inuidia. Quip-pe Sosianus ac Sagitta, uiles etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum habita in senatu cognitio secundum ueterem mo-rem. Manlius Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in colonia Senensi
Colonia Senensis cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum & lamenta supremorum imagine præsenti sibi cir-cumdata, cum contumelijs & probris, quæ in senatum uniuersum iacerent-tur. Vocati qui arguebantur. Et cognita causa in conuictos uindicatum. Additumq; S. C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob sæuitiam. Inter quæ militaris seditio propè exarsit. Præto-rianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congre-gati. & lectus in eandem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem sine multa cæde pelli poterant. Ingres-sus castra Mutianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisq; uictores constituit, modicis inter se spacijs discre-tos. Tum Vitelliani quos apud Bouillas in deditionem acceptos memora-

uimus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uimus, cæteriq; per urbem, & urbi uicina conquisiti, producuntur propè in tecto corpore. Eos Mutianus diduci, & Germanicum Britannicumq; militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat, cum ex diuerso uelut aciem telis & armis trucem, semet clausos nudosq; & illuuie deformes aspicerent. Vt uero huc illuc distrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tanquã ea separatione ad cædem destinarentur, cum manipularium pectora ceruicibus inuecti suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari causa disparem fortunam paterentur: modo Mutianum, modo absentem principem, postremum cœlum ac deos obtestari, donec Mutianus cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans falso timori obuiam iret. Nanq; & uictor exercitus clamore lachrymas eorum iuuabat. Isq; finis illa die. Paucis post diebus alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cũ honore, alij ob culpam: sed carptim ac singuli, quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur. Cæterum uera ne pauperie, an uti uideretur, actum in senatu, ut sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq; ei curæ Pompeius Siluanus. Nec multo post necessitas abijt, siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat: Funusq; censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summaq; etiam miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. ea de cæde quàm uerissime expediã, si pauca supra petiero, ab initio causisq; talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaq; tutandis imperij finibus sub diuo Augusto Tiberioq; principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Syllanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis utriusq; mandatis, discordia quæsita auctaq;. Prauo certamine, legatorum ius adolcuit, diuturnitate officij, uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulũ splendidissimus quisq; securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosæ adolescentiæ, neq; modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is crebris sermonibus tentarit ne Pisonem ad res nouas, an tentanti restiterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Pisone plericq; ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur prouinciam & militem alienato erga Vespasianũ animo fuisse. & quidam è Vitellianis urbe profugi, ostentabãt Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniã, periculaipsius, & in pace suspecta tutius bellũ. Inter quę Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinę, prospera nauigatione præuenit Papiriũ centurionem à

L. Piso Proconsul Africæ interficitur

Val. Festus

Cl. Sagitta

Mutiano

Mutiano missum, asseuerauitq; mandata interficiendi Pisonis centurioni data: Cecidisse Galerianum consobrinum eius generumq; : Vnam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita nauibus Gallia, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Mutiano missus, ut portũ Carthaginis attigit, magna uoce, læta Pisoni omnia, tanq; principi continuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. uulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusq; cuncta miscebant, indiligentia ueri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, uel insita modestia, non in publicum egressus est, neq; se studijs uulgi permisit. Centurionemq; perconctatus, postquam quæsitum sibi crimen cædemq; comperit, animaduerti in eum iussit, haud perinde spe uitæ, quàm ira in percussorem, quod idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginẽsibus increpitis, ne solita quidem munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua motus noui causa uel forte oriretur. Sed ubi Festo consternatio uulgi, centurionis supplicium, ueraq; & falsa more famæ in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim uecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladijs, & magna pars Pisonis ignari, quod Pœnos auxiliares Maurosq; in eam cædem delegerat. haud procul cubiculo, obuium forte seruum, quis nam, & ubi esset Piso, interrogauere. Seruus egregio mendacio se Pisonem esse respondit, ac statim obtruncatur. nec multo post Piso interficit. Nanq; aderat qui nosceret Bebius Massa è procuratoribus Africæ, iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto ubi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum uinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem uocabat, militesq; & centuriones quosdam punijt, alios præmijs affecit: neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq; discordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principijs, iam per arma atq; acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fœcundam. Vnde arcta Leptitanis res, lateq; uastatis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuentu cohortium alarumq; fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam uagi per inaccessa mapalium ulterioribus uenditerant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos undiq; nuncios, cecidisse Vitellium multi cuiusq; ordinis pari audacia fortunaq; hybernum mare aggressi nunciauere. Aderant legati regis Vologesi quadraginta Parthorũ equitum millia offerentes. magnificũ lætumq; tantis sociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ, manda-

Vulgus credulum

Ophenses

Leptitani

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mandatumq; ut legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespa/
sianus in Italiam resq; urbis intentus, aduersam de Domitiano famam ac/
cipit, tanquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur. Igitur ualidis/
simam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda.
Titum antequam digrederetur, multo apud patrem sermone, orasse dice/
batur, ne criminantium nuncijs temere accenderetur: integrumq; se ac pla
cabilem filio præstaret. Non legiones, non classes, perinde firma imperij
munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna,
cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, transferri, desinere: suum
cuiq; sanguinem indiscretum, sed maxime principibus, quorum prosperis
& alij fruantur, aduersa ad iunctissimos pertineant: Ne fratribus quidem
mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset. Vespasianus
haud æque Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse
animo iubet, belloq; & armis rempublicã attollere: Sibi pacem domumq;
curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari
committit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius
dierum frumentum in horreis fuerit, cum à Vespasiano commeatus sub/
uenere. Curam restituendi Capitolij in L. Vestinum confert, equestris or/
dinis uirum, sed auctoritate famaq; inter proceres. Ab eo contracti haru/
spices, monuere, ut reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, tem/
plum ijsdem uestigijs sisteretur: nolle deos mutari ueterem formam. Vn/
decimo kalendas Iulias, serena luce spaciũ omne quod templo dicabatur,
euinctum uittis coronisq;. Ingressi milites quibus fausta omina, felicibus ra
mis. dein uirgines Vestales cũ pueris puellisq; patrimis matrimisq; aqua
riuis & fontibus amnibusq; hausta, perluere. Tum Heluidius Priscus præ
tor, præeunte Plauto Heliatio pontifice, lustrata boue taurisq; area, & su/
per cespitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præsidesq; impe
rij deos precatus uti cœpta prosperarẽt, sedesq; suas pietate hominum in/
choatas, diuina ope attollerent, uittas quibus ligatus lapis innexiq; funes
erant contigit. Simul cæteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques,
& magna pars populi, studio lætitiaq; connixi, saxum ingens traxere: pas/
simq; iniectæ fundamentis argenti auriq; stipes, & metallorum primitiæ
nullis fornacibus uictæ, sed ut gignuntur. Prædixere haruspices ne teme/
raretur opus saxo auróue in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id
solum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum
quo tanta uis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Ger/
maniasq; mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissa dissi/
mulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum
seruitium, quàm imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant
animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunam rati. Vulgato
rumore à Sarmatis Dacisq; Mœsica ac Pannonica hyberna circumsideri,

Ceremoniæ circa Capitolium restituendum

paria

paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æque quàm incendiũ Capitolij, ut finem imperij adesse crederent, impulerat: Captã olim à Gallis urbem, sed integra Iouis sede, mansisse imperium: Fatali nunc igne, signum cœlestis iræ datum. & possessionem rerum humanarũ Transalpinis gentibus
Druidæ portendi, superstitione uana Druidæ canebant. Inceſſeratq; fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Ordeonij cædem nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, commeauere nũcij inter Ciuilem Classicumq; præfectum alæ Treuirorũ. Classicus nobilitate opibusq; anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq; clara origo. Is se è maioribus suis hostis populi Ro. q; socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus. Sabinus super insitã uanitatem, falsæ stirpis gloria incendebatur: proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti corpore atq; adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos cæterorũ scrutari. ubi quos idoneos rebantur, conscientia obstrinxere, in colonia Agrippinensi
Colõia Agrippinensis in domum priuatam conueniunt. nam publicè ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorũ Tungrorumq;
Vbij, Tungri. Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas. Nec tulere moras consultantes. certatim proclamant, furere discordijs populum Ro. cæsas legiones, uastatam Italiam, capi cummaxime urbem, omnes exercitus suis quemq; bellis distineri. si alpes præsidijs firmẽtur, coalita libertate dispecturas Gallias, quem uirium suarum terminum uelint. Hæc dicta pariter probataq;. de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Plericq; interficiendos censebant turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi, ne sublata spe ueniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in societatem. legatis tantum legionũ interfectis, cæterum uulgus conscientia scelerum, & spe impunitatis, facile accessurum. Ea primi concilij forma. missiq; per Gallias concitores belli. Simulatũ ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed uires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimũ è præsentibus ratus, mutua dissimulatione, & ijsdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit.
Cl. Labeo. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit, pollicitusq;, si præsidiũ daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum, accepta peditũ equitumq; modica manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Betasiorumq; in arma traxit. Et furtim magis q; bello Caninefates Marsacosq; incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum Classicus

Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumq; primum discreti à legionibus, proprio uallo castra sua circundant, obtestante Vocula, « Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, ut Treuiris etiam Lingonibusq; despectui sit. « Superesse fidas prouincias, uictores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq; singulis prælijs cõcidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq; Augusto notos eorum animos. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse. Nunc hostes quia molle seruitium. cum spoliati exutiq; fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremq; uidet, uerso itinere Nouesium concedit. Galli duũm millium spacio distantibus campis cõsedere. Illuc commeantium centurionum militumq; emebantur animi, ut (flagitium incognitũ) Romanus exercitus in externa uerba iurarent, pignusq; tanti sceleris, nece aut uinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam plericq; fugam suadebant, audendum ratus, uocata cõcione, in hunc modum disseruit. Nunquam apud uos uerba feci, aut pro uobis solliciti« or, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari libens audio. Mortemq; « in tot malis hostium, ut finem miseriarum expecto. Vestri me pudet mi« seretq;, aduersus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armo« rum, & ius hostium. bellum cum populo Romano uestris se manibus ge« sturum Classicus sperat: imperiumq; & sacramentum Galliarum ostentat. « Adeo nos, si fortuna in præsens uirtusq; deseruit, etiam uetera exempla « deficiunt, quoties Romanæ legiones perire præoptauerint, ne loco pelle« rentur? socij sæpe nostri excindi urbes suas, seq; cum coniugibus ac liberis « cremari pertulerunt. neq; aliud precium exitus, quàm fides famaq;. Tole« rant cum maximè inopiam obsidiumq; apud Vetera legiones, nec terro« re aut promissis demouentur. Nobis super arma & uiros & egregia castro « rum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. « Pecunia nuper etiam donatiuo sufficit, quod siue à Vespasiano, siue à Vitel « lio datum interpretari mauultis, ab imperatore certe Romano accepistis. « Tot bellorum uictores apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, « si pauetis aciem, indignum id quidem. Sed est uallum muriq; & trahendi « artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercitusq; concurrant. Sanè e« go displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurioq; aut miles. ne hoc prodi« gium toto terrarum orbe uulgetur, uobis satellitibus Ciuilem & Classicum « Italiam inuasuros. An si ad mœnia urbis Germani Gallicq; duxerint, ar« ma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuiro « agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas « supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cum Romanæ legiones contrà dire « xerint, transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus inter recens & «

Noueſium Vocula concedit.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

« uetus ſacramentum inuiſi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem « per octingentos uiginti annos tot triumphis coluimus: te Quirine Roma« næ parens urbis, precor uenerorq́, ut ſi uobis non fuit cordi, me duce hæc « caſtra incorrupta & intemerata ſeruari, at certe pollui fœdariq́ à Tutore « & Claſſico ne ſinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis, aut matu« ram & ſine noxa pœnitentiã. Varie excepta oratio inter ſpem metumq́ ac pudorem. Digreſſum Voculam & de ſupremis agitantem, liberti ſeruiq́ prohibuere fœdiſſimam mortem ſpõte præuenire. Et Claſſicus miſſo Aemylio Longino deſertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numiſium legatos uinciri ſatis uiſum. Dein ſumptis Romani imperij inſignibus in caſtra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus duroto, uerba ultra ſuppeditauere, quàm ut ſacramentum recitaret. Iurauere qui aderant pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ altis ordinibus, cæteros, ut quiſq́ flagitium nauauerat. præmijs attollit. Diuiſæ inde inter Tutorem & Claſſicũ curæ. Tutor ualida manu circumdatos Agrippinenſes, quantumq́ militum apud ſuperiorem Rheni ripam, in eadem uerba adigit. Occiſis Magontiaci tribunis, pulſo caſtrorum præfecto, qui detrectauerant, Claſſicus corruptiſſimum quemq́ è deditis pergere ad obſeſſos iubet, ueniam oſtentantes ſi præſentia ſequerẽtur. aliter nihil ſpei. Famem ferrumq́ & extrema paſſuros. Adiecere qui miſſi erant, exemplum ſuum. Obſeſſos hinc fides, inde egeſtas, inter decus ac flagitium diſtrahebant. Conctantibus ſolita inſolitaq́ alimenta deerant, abſumptis iumentis equiſq́ & cæteris animalibus, quæ profana fœdaq́ in uſum neceſſitas uertit. Virgulta poſtremo & ſtirpes & internatas ſaxis herbas uellentes, miſeriarum patientiæq́ documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent, miſſis ad Ciuilem legatis uitam orantes. Necq́ antè preces admiſſæ, quàm in uerba Galliarũ iurarent. Tum pactus prædam caſtrorum, dat cuſtodes, qui pecuniam, calones, ſarcinas retentarent, ac qui ipſos leues abeuntes proſequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnaciſſimus quiſq́ in ueſtigio, multi palantes occubuere. Cæteri retro in caſtra profugiunt, querente ſanè Ciuile & increpante Germanos, tanquam fidem per ſcelus abrumperent. Si mulata ea fuerint, an retinere ſæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis caſtris, faces inijciunt. Cunctosq́ qui prælio ſuperfuerant incendium hauſit. Ciuilis barbaro uoto, poſt cœpta aduerſus Romanos arma pro pexum rutilatumq́ crinem patrata demum cæde legionum depoſuit. Et ferebatur paruulo filio quoſdam captiuorum, ſagittis iaculiſq́ puerilibus figendos obtuliſſe. Cæterum necq́ ſe necq́ quenquam Batauum in uerba Galliarum adegit, fiſus Germanorum opibus, & ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclytus fama & potior. Mumius Lupercus legatus legionis inter dona miſſus Velledæ. Ea uirgo nationis Bructeræ

Agrippinẽſes Magontiacũ

Barbarũ uotũ

Ciuilis crinem deponit

ceteræ late imperitabat, uetere apud Germanos more, quo pleraſq; fœminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ autoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq; in Gallia geniti reſeruantur, pignus ſocietatis. Cohortium, alarum, legionum, hyberna, ſubuerſa cremataq;, ijs tantũ relictis quæ Magontiaci ac Vindoniſſæ ſita ſunt. Legio xiij cum auxilijs ſimul deditis, à Noueſio in coloniam Treuirorum tranſgredi iubetur, præfinita die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus per uarias curas egere, ignauiſſimus quiſq; cæſorum apud Vetera exemplo pauentes, melior pars rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uiq;, & omnia in arbitrio eorum quos uitæ neciſq; dominos feciſſent. Alij nulla dedecoris cura, pecuniam aut chariſſima ſibimet ipſi circundare. Quidam expedire arma, teliſq; tanquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiſcendi hora, expectatione triſtior. Quippe intra uallum deformitas haud perinde notabilis. detexit ignominiam campus & dies. Reuulſæ imperatorum imagines, innexa ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorum uexillis, ſilens agmen, & uelut longæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam deſertis Bonnenſibus caſtris altera ſe legio miſcuerat. Et uulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſq;, & undiq; effuſi, inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultantis uulgi. ſpretiſq; Sancti promiſſis, aut minis, Maguntiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, conjectis in eum telis, initium exoluendæ in poſterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorum conſidunt.

Ciuilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an coloniam Agrippinenſem diripiendam exercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitia ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quod filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinenſi deprehenſum, honoratè cuſtodierant. Sed Tranſrhenanis gentibus inuiſa ciuitas opulentia auctuq;. Neq; alium finem belli rebãtur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret, aut diſiecta Vbios quoq; diſperſiſſet. Igitur Tencteri Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud concilium Agrippinenſium edi iubent, quæ ferociſſimus è legatis in hunc modum protulit. Rediſſe uos in corpus nomenq; Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobiſq; gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis. nam ad hunc diem flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum clauſerãt Romani, ut collo quia congreſſuſq; noſtros arcerent. uel quod contumelioſius eſt uiris ad

« arma natis, inermes ac propè nudi ſub cuſtode & precio coiremus. Sed ut
« amicitia ſocietaſq; noſtra in æternum rata ſint, poſtulamus à uobis, muros
« colonię munimenta ſeruitij detrahatis: etiam fera animalia ſi clauſa teneas,
« uirtutis obliuiſcũtur. Romanos omnes in finibus ueſtris trucidetis. haud ſa
« cile libertas & domini miſcentur. Bona interfectorum in medium cedant,
« ne quis occulere quicquã, aut ſegregare cauſam ſuã poſſit. Liceat nobis uo
« biſq; utranq; ripam colere, ut olim maioribus noſtris. quomodo lucem di
« emq; omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit.
« Inſtituta cultumq; patriũ reſumite, abruptis uectigalibus, quibus Romani
« plus aduerſus ſubiectos q̃ armis ualẽt. ſincerus & integer, & ſeruitutis obli
« tus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenſes
ſumpto conſultandi ſpacio, quando neq; ſubire conditiones metus futuri,
neq; palàm aſpernari conditio præſens ſinebat, in hunc modum reſpon
« dent. Quæ prima libertatis facultas data eſt, auidius quàm cautius ſum
« pſimus, ut uobis cæterisq; Germanis conſanguineis noſtris iungeremur.
« Muros ciuitatis cõgregantibus ſe cum maxime Romanorum exercitibus,
« augere nobis quàm diruere tutius eſt. Si qui ex Italia aut prouincijs alieni
« genæ in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumpſit, uel in ſuas quiſq; ſe
« des refugere. Deductis olim & nobiſcum per connubium ſociatis, quiq;
« mox prouenere, hęc patria eſt. Nec uos adeo iniquos exiſtimamus, ut inter
« fici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros uelitis. Vectigal & onera com
« merciorum reſoluimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes, do
« nec noua & recentia iura in uetuſtatem & conſuetudinem uertantur. Arbi
« trum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur. Sic
Velleda lenitis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam miſſi cũ donis, cuncta ex
uoluntate Agrippinenſium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Vel
ledam negatum. Arcebantur aſpectu, quo uenerationis plus ineſſet. Ipſa
edita in turre: delectus è propinquis conſulta reſponſaq; ut internuncius
numinis portabat. Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas
ciuitates affectare aut aduerſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatisq;
Sunici Sunicis & iuuentute eorum per cohortes compoſita, quo minus ultra per
Cl. Labeo geret, Claudius Labeo Bethaſiorum Tungrorumq; & Neruiorum tumul
Bethaſij tuaria manu reſtitit, fretus loco, quia pontem Moſæ fluminis anteceperat.
Tungri Pugnabaturq; in anguſtijs ambiguè, donec Germani tranantes terga La
Neruij beonis inuaſere. Simul Ciuilis auſus an ex compoſito, intulit ſe agmini
Tungrorum, & clara uoce, Non ideo, inquit, bellum ſumpſimus, ut Ba
taui & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite
ſocietatem. tranſgredior ad uos, ſeu me ducem, ſeu militem mauultis.
Mouebatur uulgus, condebantq; gladios, cum Campanus ac Iuuenalis ex
primoribus Tungrorũ, uniuerſam ei gentem dedidere. Labeo antequam
circumueniretur profugit. Ciuilis Bethaſios quoq; ac Neruios in fidem
acceptos

acceptos cōpijs ſuis adiunxit, ingens rerum, perculſis ciuitatum animis, uel ſponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæſarem ſe ſalutari iubet. Magnamq́ & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamē. Fortuna melioribus affuit. Fuſi Lingones, Sabinus feſtinatum temere bellum pari formidine deſeruit. Vtq́ famam exitij ſui faceret, uillam in quam perfugerat, cremauit, illic uoluntaria morte interijſſe creditus. Sed quibus artibus latebriſq́ uitam per nouem mox annos traduxerit, ſimul amicorum eius conſtantiam, & inſigne Eppo ninæ uxoris exemplum, ſuo loco reddemus. Sequanorum proſpera acie belli impetus ſtetit. Reſipiſcere paulatim ciuitates, faſq́ & fœdera reſpicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, ut miſſis legatis in commune conſultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mutianum angebant. Nequaquā egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem delegerat, ſummam belli parum tolerare. Nec relinquenda urbs ſine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur, ſuſpectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoq́ Ario. Varus prætorianis præpoſitus, uim atq́ arma retinebat. Eum Mutianus pulſum loco, ne ſine ſolatio ageret, annonæ præfecit. Vtq́ Domitiani animum Varo haud alienum deliniret, Arretinum Clementē domui Veſpaſiani per affinitatē innexum, & gratiſſimum Domitiano prætorianis præpoſuit, patrem eius ſub Caio Cæſare egregie functum ea cura dictitās. Lætum militibus idem nomen. atq́ ipſum quanquam ſenatorij ordinis ad uttaq́ munia ſufficere. Aſſumuntur è ciuitate clariſſimus quiſq́, & alij per ambitionē. Simul Domitianus Mutianusq́ accingebantur diſpari animo. Ille ſpe ac iuuenta properus, hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ętatis, & prauis impulſoribus ſi exercitū inuaſiſſet, paci belloq́ male cōſuleret. Legiones uictrices vi & xviij, Vitellianarū una & uicesima, è recens cōſcriptis ſecunda, Pœninis Coctianiſq́ alpibus, pars monte Graio traducuntur. xiiij legio è Britannia, iij ac prima ex Hiſpania accitæ. Igitur uenientis exercitus fama, & ſuopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarū ciuitates, in Remos cōuencre. Treuirorum legatio illic opperiebatur, acerrimo inſtinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari ſolita, cōtumeliasq́ & inuidiam in Populum Romanū effudit, turbidus miſcendis ſeditionibus, & pleriſq́ gratus uecordi facundia. At Iulius Auſpex è primoribus Remorum, uim Romanam, pacisq́ bona diſſertans, & ſumi bellum etiam ab ignauis, ſtrenuiſſimi cuiuſq́ periculo geri, iamq́ ſuper caput legiones: ſapientiſſimum quemq́ reuerentia fideq́, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, conſilium Auſpicis ſequebantur. Conſtat obſtetiſſe Treuiris Lingonibuſq́ apud Gallias, quod Vindicis motu cum Verginio ſteterant. Deterruit pleroſq́ prouinciarum

Iul. Sabinus

Sequani

Expeditio in Gallias defectionem molientes

Pœninæ alp. Coctianæ

Graius mons

Conuentus Gallicarum ciuitatum apud Remos

Tul. Valentinus inſtinctor belli.

Iul. Auſpex Remus

æmulatio. quod bello caput? unde ius auſpiciumqúe peteretur? quam ſi cuncta proueniſſent, ſedem imperio legerent? Nondum uictoria, iam diſcordia erat: alijs fœdera, quibuſdam opes uirésque, aut uetuſtatem originis periuriáque iactantibus tædio futurorum, præſentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epiſtolæ nomine Galliarum, ut abſtinerent armis impetrabili uenia, & paratis deprecatoribus ſi pœniteret. Reſtitit idem Valentinus, obſtruxitq; ciuitatis ſuæ aures, haud perinde inſtruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treuiri neq; Lingones, cæteræúe rebellium ciuitates pro magnitudine ſuſcepti diſcriminis agere. Ne duces quidem in unum conſulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur. Claſſicus ſegne plerunque otium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam & ardua alpium præſi-
Vindoniſſa diſs claudere. Atq; interim una & uicesima legio Vindoniſſa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Acceſſit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Veſpaſiani tranſgreſſa. Præ-
Iul. Brigan-ticus Batauus erat Iulius Briganticus, ſorore Ciuilis genitus, ut fermè acerrima proximorum odia ſunt, inuiſus auunculo infenſuſq;. Tutor Treuirorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atque equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionarijs. qui primo cohortem præmiſſam à Sextilio Felice interficiunt. mox ubi duces exercitusq; Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere, ſecutis Tribocis Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor Treuiris comitan-
Bingium tibus, uitato Magontiaco Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Na-
Naua flu. uæ fluminis abruperat. ſed incurſu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto uado, proditus fuſúsque. Ea clade perculſi Treuiri. & plebes omiſſis armis per agros palatur. quidam principum, ut primi poſuiſſe bellum uiderentur, in ciuitates quę ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerũt. Legiones à Noueſio Bonnaq; in Treuiros, ut ſupra memorauimus, traductæ, ſe ipſas in uerba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta. qui ubi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium conMedioma-trici uerſurus, legiones in Mediomatricos ſociam ciuitatem abſceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe ueniæ creſceret uinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum uenit. eius aduentu erectæ ſpes. Ipſe pugnæ auidus, & cõtemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primum congredi licuiſſet, nullam prælio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nunciare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri uelut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam recepta iuuentute, facilius tributa to-

lerauere

lerauere, proniores ad officia quod ſpernebantur. At Ciuilis & Claſsicus ubi pulſum Tutorem, cæſos Treuiros, cuncta hoſtibus proſpera accepere, trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorũ copias conducunt, crebris interim nunciis Valentinum monuere, ne ſummæ rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis, miſsis in Mediomatricos qui breuiore itinere legiones in hoſtem uerterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumq; ſecum tranſuexerat, tertijs caſtris Rigodulum uenit, quem locum magna Treuirorum manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſella amne ſeptum, & addiderat foſſas obicesq; ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem quo minus peditem perrumpere iuberet, equitũ aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte, quem temere collectum haud ita loco iuuari, ut non plus ſuis in uirtute foret. Paulum moræ in aſcenſu dum miſſilia hoſtium præuehuntur. Vt uentum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobiliſsimos Belgarum in quis ducem Valentinum cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treuirorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis: hanc eſſe Claſsici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpoliis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiſcum. Ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur. Cerialis à metu infamiæ ſi licentia ſæuitiaq; imbuere militem crederetur, preſsit iras. & paruere poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientia flagitij mœſtę, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus conſalutatio. neq; ſolantibus hortantibus ue reſponſa dabant, abditi per tentoria & lucem ipſam uitantes. nec perinde periculum aut metus quàm pudor ac dedecus obſtupefecerat, attonitis etiam uictoribus, qui uocem precesq; adhibere non auſi, lachrymis ac ſilentio ueniam poſcebant, donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducum ue diſcordia uel fraude hoſtium euenisſent: Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent: Priorum facinorum neq; imperatorem, neq; ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgioue ſeditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad concionem uocatos, ita alloquitur. Neq; ego unquã facundiã exercui, » & populi Romani uirtutem armis affirmaui. Sed quia apud uos uerba plu » rimum ualent, bonaq; ac mala non ſua natura, ſed uocibus ſeditioſorũ æſti» mantur, ſtatui pauca diſſerere quæ profligato bello utilius ſit uobis audiſ» ſe, quàm nobis dixiſſe. Terram ueſtram cæterorumq; Gallorum ingreſsi » ſunt duces imperatoresq; Romani nulla cupidine, ſed maioribus ueſtris »

« inuocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant, & acciti au-
« xilio Germani socijs pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. quot
« prælijs aduersus Cymbros Teutonosq́, quantis exercituum nostrorum
« laboribus, quóue euentu Germanica bella tractauerimus, satis clarum.
« Nec ideo Rhenum insedimus ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ario
« uistus regno Galliarum potiretur. An uos chariores Ciuili Batauisq́ &
« transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq́ ue-
« stri fuerunt. Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, li-
« bido atque auaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitu
« dinibus suis, fœcundissimum hoc solum, uosq́ ipsos possiderent. Cæte-
« rum libertas, & specioſa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum ser-
« uitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadem ista uocabula
« usurparet. Regna bellaq́ per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius
« concederetis. Nos quanquam totiens lacessiti, iure uictoriæ id solum uo-
« bis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neq́ quies gentium sine ar-
« mis, neq́ arma sine stipendijs, neque stipendia sine tributis haberi que-
« unt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi pleruncq́ legionibus nostris præ-
« sidetis. Ipsi has aliasq́ prouincias regitis. Nihil separatum clausumúe.
« Et laudatorum principum usus ex æquo, quamuis procul agentibus. Sæui
« proximis ingruunt. quomodo sterilitatem aut nimios hymbres & cætera
« naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt
« donec homines. sed neq́ hæc continua, & meliorum interuentu pensan-
« tur: nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium spera
« tis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Ger
« mani Britanniq́ arceantur. nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis,
« quid aliud quàm bella omnium inter se gentium existent? Octingento-
« rum annorum fortuna disciplinaq́ compages hæc coaluit, quæ conuelli si-
« ne exitio conuellentium nõ potest. Sed uobis maximum discrimen, penes
« quos aurum & opes, præcipuæ bellorum causæ. Proinde pacem & urbem
« quam uicti uictoresq́ eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos
« utriusq́ fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie quàm obse-
quium cum securitate malitis. Tali oratione grauiora metuentes compo
suit, erexitq́. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Classicus
misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum
quanquam nuncios occultarent excessisse uita: Vrbem atq́ Italiam inter-
no bello consumptam: Mutiani & Domitiani uana & sine uiribus nomi-
na: Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipsos finibus ciuitatum suarum
contentos: Si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ci-
uili & Classico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas ad Domitianum mi
sit. Hostes diuisis copijs aduenere undiq́. Plericq́ culpabant Cerialem
passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra
fossa

foſſa uallocꝙ circumdedit, quis temere antea intutis cõſederat. Apud Germanos diuerſis ſententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Tranſrhenanorum gentes, quarũ terrore fractæ Po.Ro. uires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam uictoribus? & tamen quod roboris ſit, Belgas ſecum palàm, aut uoto ſtare. Tutor conctatione creſcere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undicꝙ exercitibus, tranſuectã à Britannia legionẽ, accitas ex Hiſpania, aduentare ex Italia, nec ſubitum militem, ſed ueterem expertumcꝙ belli. Nam Germanos qui ab ipſis ſperentur, non iuberi, non regi, ſed cuncta ex libidine agere. Pecuniamcꝙ ac dona, quis ſolis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promptum, ut non idem precium quietis quàm periculi malit. quod ſi ſtatim congrediantur, nullas eſſe Cerialí niſi ex reliquijs Germanici exercitus legiones fœderibus Galliarum obſtrictas. Idcꝙ ipſum quod inconditam nuper Valentini manum contra ſpem ſuam fuderint, alimentũ illis ducicꝙ temeritatis. Auſuros rurſus uenturoſcꝙ in manus, non imperiti adoleſcentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditantis, ſed Ciuilis & Claſsici: quos ubi aſpexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemcꝙ ac totiens captis precariam uitam. necꝙ Treuiros aut Lingonas beniuolentia contineri: reſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit. Diremit conſiliorum diuerſitatem, approbata Tutoris ſententia Claſsicus. ſtatimcꝙ exequuntur. Media acies Vbijs Lingonibuscꝙ data, dextro cornu cohortes Batauorũ, ſiniſtro Bructeri Tenctericꝙ, pars montibus, alij uiam inter Moſellamcꝙ flumen, tam prouiſi aſsiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (necꝙ enim noctem in caſtris egerat) pugnari ſimul, uincicꝙ ſuos audierit, increpans pauorem nunciantium, donec uniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum caſtra, fuſi equites: medius Moſellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hoſtibus inſeſſus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortiſsimi cuiuſcꝙ accurſu, recuperatum pontem electa manu firmauit. Mox in caſtra reuerſus palantes captarum apud Noueſium Bonnamcꝙ legionum manipulos, & rarum apud ſigna militem, ac propè circumuentas aquilas uidet. Incenſus ira, nõ Flaccum, inquit, non Voculam deſeritis. Nulla hic proditio. necꝙ aliud excuſandũ habeo, quàm quod uos Gallici fœderis oblitos præ/dixerim, memoriã Romani ſacramenti tenere credidi. Annumerabor Numiſiis & Herennijs, ut omnes legati ueſtri, aut militum manibus, aut hoſtiũ ceciderint. Ite nunciate Veſpaſiano, uel quod propius eſt Ciuili & Claſsico, relictum à uobis in acie ducem. uenient legiones, quæ necꝙ me inultum, necꝙ uos impunitos patiantur. Vera erant. & à tribunis præfectiſcꝙ eadem ingerebant. Conſiſtunt per cohortes & manipulos. necꝙ enim poterat pateſcere acies effuſo hoſte, & impedientibus tentorijs ſarciniſcꝙ, cũ intra uallum pugnaret. Tutor, & Claſsicus, & Ciuilis, ſuis quiſcꝙ locis pugnã ciebãt,

Germani Transrhenani

Galli præda uictoribus

Germani incompoſiti

Bructeri Tencteri

Moſella Treuirorum coloniã intelligit

Felix Petilij Cerealis temeritas

Gallos

Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam inſtigan-
tes. Et cuncta pro hoſtibus erant, donec legio uiceſimaprima patentiore
quàm cæteræ ſpacio conglobata, ſuſtinuit ruentes, mox impulit. Nec ſine
ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores uertere. Ipſi territos ſe co
hortium aſpectu ferebant, quæ primo impetu diſiectæ, ſummis rurſus iu-
gis congregabantur, ac ſpeciem noui auxilij fecerant. Sed obſtitit uincenti-
bus prauum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Ceria-
lis ut incuria propè rem afflixit, ita conſtantia reſtituit. Secutuſq; fortunã,
caſtra hoſtium eodem die capit excinditq;. Nec in longum quies mili-
ti data. Orabant auxilium Agrippinenſes, offerebantq; uxorem ac ſoro-
rem Ciuilis, & filiam Claſsici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atq; interim
diſperſos in domibus Germanos trucidauerant. unde metus, & iuſtæ pre-
ces inuocantium antequam hoſtes reparatis uiribus, ad ſpem, uel ad ul-
tionem accingerentur. Nanq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus,
flagrantiſsima cohortium ſuarum integra, & è Chaucis Friſiiſq; compo-
ſita. Talbiaci in finibus Agrippinenſium agebat. Sed triſtis nuncius auer-
tit, deletam cohortem dolo Agrippinenſium, qui largis epulis uinoq; ſo-
pitos Germanos, clauſis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis
propero agmine ſubuenit. Circumſteterat Ciuilem & alius metus, ne
quartadecima legio, adiuncta Britannica claſſe, afflictaret Batauos, quâ
Oceano ambiuntur. Sed legionem terreſtri itinere Fabius Priſcus lega-
tus in Neruios Tungroſq; duxit. Eæq; ciuitates in ditionem acceptæ.
Claſſem ultro Caninefates aggreſsi ſunt. maiorq; pars nauium depreſſa
aut capta. Et Neruiorum multitudinem ſponte commotam, ut pro Ro-
manis bellum capeſſeret, iſdem Caninefates fudere. Claſsicus quoq; ad-
uerſus equites Noueſium à Cerialè præmiſſos, ſecundum prælium fecit.
quæ modica, ſed crebra damna, famam uictoriæ nuper partæ lacerabant.

Agrippinenſes præſidium Germanorum cremant

Noueſium

Germanicus Vitellij Cæſaris filius interficitur

Iiſdem diebus Mutianus Vitellij filium interfici iubet, manſuram di-
ſcordiam obtendens, ni ſemina belli reſtinxiſſet. Necq; Antoniũ Primum
adſciri inter comites à Domitiano paſſus eſt, fauore militum anxius, & ſu
perbia uiri, æqualium quoq; adeo ſuperiorum intolerantis. Profectus ad
Veſpaſianum Antonius, ut non pro ſpe ſua excipitur, ita necq; auerſo im-
peratoris animo. Trahebatur in diuerſa, hinc meritis Antonij, cuius du-
ctu confectum haud dubie bellum erat: inde Mutiani epiſtolis. ſimul cæ-
teri ut infeſtum tumidumq; inſectabantur, adiunctis prioris uitæ crimini-
bus. necq; ipſe deerat arrogantia uocare offenſas, nimius commemorandis
quæ meruiſſet. Alios ut imbelles, Cæcinam ut captiuum ac dedititium in-
crepat. Vnde paulatim leuior uiliorq; haberi, manente tamen in ſpeciem
amicitia. Per eos menſes, quibus Veſpaſianus Alexandriæ ſtatos æſtiuis

Miracula

flatibus dies, & certa maris, opperiebat, multa miracula euenere, quis cœle-
ſtis fauor & quædã in Veſpaſianũ inclinatio numinũ oſtenderet. Ex plebe

Alexan

Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis expoſcens gemitu, monitu Serapidis dei quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit. precabaturq; principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, ut pede ac ueſtigio Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primo irridere, aſpernari: atq; illis inſtantibus, modo famam uanitatis metuere, modo obſecratione ipſorum, & uocibus adulantium in ſpem induci: poſtremo æſtimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana ſuperabiles forent. Medici uariè diſſerere: Huic non exeſam uim luminis, & redituram ſi pellerentur obſtantia: Illi elapſos in praua artus, ſi ſalubris uis adhibeatur, poſſe integrari: Id fortaſſe cordi deis, & diuino miniſterio principem electum. denicq; peracti remedij gloriam penes Cæſarem, irriti ludibrium penes miſeros fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ ſuæ patere ratus, nec quicquam ultra incredibile, læto ipſe uultu, erecta quæ aſtabat multitudine, iuſſa exequitur. Statim conuerſa ad uſum manus, ac cæco reluxit dies. Vtruncq; qui interfuere nunc quoq; memorant, poſtquam nullum mendacio precium. Altior inde Veſpaſiano cupido adeundi ſacram ſedem, ut ſuper rebus imperij conſuleret. Arceri templo cunctos iubet. atq; ingreſſus, intentusq; numini, reſpexit ponc tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Baſiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur ſacerdotes num illo die Baſilides templum iniſſet? percunctatur obuios, num in urbe uiſus ſit? denique miſſis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus paſſuum abfuiſſe. Tunc diuinam ſpeciem, & uim reſponſi ex nomine Baſilidis, interpretatus eſt. Origo dei nondum noſtris auctoribus celebrata. Aegyptiorum antiſtites ſic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmauit, cum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq; & religiones adderet, oblatũ per quietem decore eximio & maiore quàm humana ſpecie iuuenem, qui moneret, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: lætum id regno, magnamq; & inclytam ſedem fore quæ excepiſſet. ſimul uiſum eundem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, ſacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos uiſus aperit. Atq; illis Ponti & externorum parũ gnaris, Timotheũ Athenienſem è gente Eumolpidarum, quem ut antiſtitem cerimoniarũ Eleuſi exciuerat, quæ nam illa ſuperſtitio, quod numen interrogat. Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum uetere inter accolas fama Iouis Ditis. Nanq; & muliebrẽ effigiẽ aſsiſtere, quã pleriq; Proſerpinã uocent. Sed Ptolemæus, ut ſunt ingenia regũ, pronus ad formidinem, ubi ſecuritas rediit, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliasq;

Serapis deus

Vespasian

Visus, siue ſpectrum

Basilides

Nam Βασι λεὺς Græcis rex, unde & Basilides deſcendit. hinc omen regnì ſiue imperij Veſpaſiano. Origo Ptolemæus Lagi

Timotheus Athenienſis. Eumolpidarum familia. Sinope clariſsima Ponti urbs.

aliasq; ad curas animum uertere: donec eadem ſpecies terribilior iam & inſtantior, exitium ipſi regnoq; denunciaret ni iuſſa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare ſecundum. Sors oraculi haud ambigua: Irent ſimulachrumq; patris ſui reuocarent, fororis relinquerent. Vt Sinopem uenere, munera, preces, mandata regis ſui Scydrothemidi allegant. Qui diuerſus animi, modo numen paueſcere, modo minis aduerſantis populi terreri, ſæpe donis promiſsisq; legatorum flectebatur. Atq; interim triennio exacto, Ptolemæus non ſtudium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne deſtinata deo ultra moraretur. Cunctantem uaria pernicies, morbiq; & manifeſta cœleſtium ira, grauiorq; in dies fatigabat. Aduocata concione, iuſſa numinis, ſuos Ptolemæiq; uiſus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduerſari regem, inuidere Aegypto, ſibi metuere, templumq; circumſedere. Maior hinc fama tradidit, deum ipſum appulſas littori nauis ſponte conſcendiſſe. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis extructum loco cui nomen Rhacotis. fuerat illic ſacellum Serapidi atq; Iſidi antiquitus ſacratũ. Hæc de origine & aduectu dei celeberrima. Nec ſum ignarus eſſe quoſdam qui Seleucia urbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eundem Ptolemæum, ſedem ex qua tranſierit, Memphim perhibent, inclytam olim, ueteris Aegypti columen. Deum ipſum multi Aeſculapium quod medeatur ægris corporibus, quidam Oſyrim, antiquiſsimum illis gentibus numen, plerique Iouem, ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem, inſignibus quæ in ipſo manifeſta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mutianusq; antequam alpibus propinquarent, proſperos rerum in Treueris geſtarum nuncios accipere. Præcipua uictoriæ fides, dux hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſsiſſet, uultu ferebat. Auditus ideo tantum ut noſceretur ingenium eius, damnatusq; inter ipſum ſupplicium exprobranti cuidam patriam eius captam, accipere ſe ſolatium mortis reſpondit. Sed Mutianus quod diu occultauerat, ut recens exprompſit: Quoniam benignitate deûm fractæ uires hoſtium forent, parum decore Domitianum confecto propè bello alienæ gloriæ interuenturum. Si ſtatus imperij, aut ſalus Galliarum in diſcrimine uerteretur, debuiſſe Cæſarem in acie ſtare: Caninefates Batauosq; minoribus ducibus delegandos. Ipſe Lugduni uim fortunamq; principatus è proximo oſtentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus. Intelligebantur artes. ſed pars obſequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum uentum. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuncijs, fidem eius tentauiſſe, an præſenti ſibi exerci

Scydrothemis Sinopenſiũ rex

Memphis, columen Aegypti

Tul. Valentinus Treuir

exercitum imperiumq; traditurus foret. qua cogitatione bellum aduersus patrẽ cogitauerit, an opes uiresq; aduersus fratrẽ, in incerto fuit. Nam Cerialis salubri temperamento elusit ut uana pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoq; & usurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumq; literarum & amorem carminum simulans, quo uelaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mitioremq; naturam, contra interpretabatur.

Cerr lig Domitian elusit temp ran salubri.

Domitianus studiũ literarum simulat

LIBRI XX FINIS.

BEATI RHENANI IN LIBRVM XXI CASTIGATIONES.

IT Præliantis utriusq; rebus militia clarus.) Codex Matthiæ regis habet, Et præliatis utriusq; rebus. Opinor legẽdum, Et priuatis utriusq; rebus, militiæ clarus. Hoc est, etiam priusquã pater esset imperator factus, ac ipse Cæsar. Sic lib. 19. Nanq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriusq; rebus, autoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat.

Priuatis utriusq; rebus

Atq; ipse ut superior sui iam crederetur.) Et hic locus prorsum est uitiatus. In manuscripto libro legitur, Atq; ipse ut superior unã crederet. Nec hæc lectio bene habet. Opus est ad diuinationẽ confugere. Suspicor scribendum, Atq; ipse ut superiori uia ingrederetur, decorum se promptumq; in armis ostendebat. Hoc enim melius placet, q̃ si legamus, Vt uberior materia præberetur, ut, pro quando.

Tres tum in Iudæa legiones.) Illic, Tres cum in Iudæa legiones. Lego, Tres eum in Iudæa legiones. Atq; sic castigaui.

Tradidit è Syria duodecimam, & abductos Alexandria.) Poscente id sensu, scripsimus, Tradidit & Syria duodecimam & adductos Alexandria duo & uicesimanos tertianosq;.

Aucto in Barbarum morẽ cognomento.) Accusatiuus morem non est in codice Budensi. Nos quoq; sustulimus. Nam sic & lib. 5. loquitur. Ciuitas potens, septa muris, neq; in Barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens.

Sunt qui tradunt Assyrios conuenas.) Nos, Sunt qui tradant.

Mox proprias urbes Hebreasq; terras.) Regium uolumen habet. an mox pr. urb. H. terras. Scripsimus, ac mox proprias urbes H. terras

Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse.) Illic, conditę urbi, Hierosolymam nomine suo fecisse. Reposuimus, conditæ urbi Hierosolymã nomen è suo fecisse. Appositiue Hierosolymam, nomen.

Et id genus hominum & inuisum deis.) Emẽdauimus. Et id genus hominum ut inuisum deis, alias in terras auehere iussum.

Seu quod de septem syderibus.) Nos, è septem syderibus.

Ac pleriscq; cœlestium uim suã & cursum septimos per numeros commeare.) Mutauimus in hunc modum. Ac pleraq; cœlestium ui sua & cursu septimos per (numeros commeare.

Hi ritus.) Forte, Ritus quoquo modo inducti.

Et persuasio cœlestium.) Particulam & submouimus. Eademq; cura, & de infernis persuasio.

Septentrionem è latere Syriæ longe prospectant.) Nos, à latere Syriæ.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Vt quiſq; ramus intumuit, ſi uim ferri adhibeas, pauent.) Particula, ſi, non eſt in codice Budenſi.

Fulminis iactu arſiſſe.) Nos, fulminum.

Siue herbas tenues, aut flores.) Volumen Matthiæ Coruini habet, Siue herbarbas tenus aut flores. Lego, Siue herba tenus, aut flore.

Et Bellus amnis Iudaico mari illabitur.) C. Plinius hiſtoriæ naturalis libro 36. cap. 26, Pars eſt, inquit, Syriæ quæ Phœnice uocatur, finitima Iudææ, intra mõtis Carmeli radices paludem habens, quæ uocatur Candebæa. Ex ea creditur naſci

Belus amnis Belus amnis, quinq; M. ſpacio in mare profluens iuxta Ptolemaidam coloniam.

Circa cuius os cõiectæ arenæ admixto uitro in uitrum excoquuntur.) Pro uitro ſcripſimus nitro. Hanc excoquendi uitri rationẽ refert Plinius quem modo allegaui loco, de Belo fluuio loquẽs. Lẽtus hic, inquit, currit, inſalubris potu, ſed ceremoniis facer: limoſus, uado profundus, non niſi refuſo mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutatæ niteſcunt, detritis ſordibus. Nunc & à marino creduntur aſtringi morſu, nõ prius utiles. Quingentorum eſt paſſuum nõ amplius littoris ſpacium. Idq; tantum multa per ſecula gignendo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatorum nitri, quum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta harena littoris, translucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos, & hanc fuiſſe originem uitri. Ibidem Sidonem uocat officinis uitri nobilem.

Modicum id littus.) Nam ut ex Plinio modo rettuli, Quingentorum eſt paſſuum, non amplius.

Et egerentibus inexhauſtum.) Scripſi, ſed egerentibus inexhauſtũ. nam ultima proxime præcedentis dictionis litera eſt, s.

Hieroſolyma gentis caput.) Nos, Hieroſolyma genti caput.

Dum Aſſyrios penes Medosq; & Perſas Orientis fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium poſtquam Macedones præpotuere. Rex Antiochus demere ſuperſtitionem.) Diſtinximus, deſpectiſſima pars ſeruientium. Poſtquã Macedones præpotuere, rex Antiochus.

Inde uulgatum, nullas intus deûm effigies.) Nos, Inde uulgatum, nulla intus deûm effigie, uacuam ſedem, & inania arcana.

Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Auguſtus auxit.) Opinor ſcribendum, ſanxit.

Et comprimere reos ceptantem.) Codex Budenſis nõ habet reos ceptantem ſed receptantem. Caſtigaui, Et comprimere ceptantem. Comprimere pro opprimere. Sic libro præcedenti, Caninefatem tumultum compreſſurum.

Ac ſæpius aduerſa excepere.) Illic, aduerſa excipere.

Inter duas æſtates.) Prępoſitionem inter ſubmouimus. Nam ſenſus eſt. Duas æſtates tenebat, hoc eſt per duas æſtates. Mox eſt illic, præter Hieroſolymam.

Pace per Italiam parata.) Malim, pace per Italiam parta.

Nam duos colles immẽſum editos.) Vſurpat immẽſum aduerbialiter. Sic li. 5. Nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, ſponte & immenſum attolli.

Inter deuexa in centenos uicenosq; attollebantur.) Volumen Matthiæ Coruini tantum habet, in centenosq;.

Præuiderant conditores ex diuerſitate morũ crebra bella.) Nos, Prouiderãt.

Bargioras Quẽ & Barbagiorã uocabãt.) Lego, Bargiorã. Hebraicũ uocabulũ eſt, ſignificans filiũ Gioræ. Cæterũ & Ioſippus Simonẽ uocat Gioræ filiũ non Ioannem.

Ducenta mil. fu. acce.) In Budenſi uolumine, ſexcẽta millia fuiſſe accepimus.

Cum prælatis paludibus arma equiq; haurirẽtur. Illic, armequi. Forte, arma, equi, haurirentur.

Omiſſa

Omissa plerunq; fronte, Liber manuscriptus habet, diuersa. Forte legendum, dimissa. Infra, Et dira omnia obuersari. Forte, dira omina.

Præuidisse, cãpos madentes.) Illic, præuisa. Fortassis, prouisa. Quę prouideri astu ducis oportuerit, prouisa, cãpos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus

Et Germanis ut eluderẽt lacessentib.) Emendaui, Et Germanis ut (noxias. elicerent lacessentibus.

Prælium exæquatur.) Illic, æquatur.

Sic uelut ablato amne.) Nos, abacto amne.

Et centũ tredecim Treuirorũ senatores.) Liber manuscriptus pro tredecim habet XIII. & deest uocabulũ senatores. Fortasse legendũ, Centũ alij Treuirorũ.

Vt ipse & Vera sorore eius genitus.) Codex regius habet, Vt ipse & Verax sorore eius genitus.

Paucisq; militibus, Cęteri se munimentis defendere.) Illic, Paucisq; militibus eminẽtis defendere. Fortasse legend. Pauci è militibus se iumẽtis defendere, pro defendebant. Infra tantum est illic, hinc ipsi exercitui minor cura disciplinæ.

Prętoriã triremẽ flumine Impio.) Liber regius, flumine impia. Restitui locũ, flumine Luppia, Nã Bructeræ natiõis erat Velleda, ac fines Bructerorũ Luppia alluit. Meminit amnis Luppię li. 1. Ductũ, inquit, inde agmẽ ad ultimos Bructerorũ. quantũq; Amisiã & Luppiã amnes inter uastatũ, haud procul Teutoburgẽsi

Domũ Velledæ traxere.) Castigaui, donum Velledæ traxere, Nam (saltu. huic uirgini subinde dona mittitabantur. Vnde superiore libro Mumium Luper cum legatum legionis inter dona missum Velledæ narrat Tacitus.

Complet quod biremiũ.) Addidi particulã, &, Complet & quod biremium.

Spacium uelut æquoris electũ.) Budense exemplar (Nam sequitur quæq. habet, ceptum pro electo. Lego, captum. Sicq; scripsi.

Quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.) Illic, Vt Mosæ flu. Lego, Vbi Mosæ fluminis am. R. O. a. Proinde sic castigaui.

Is flumine secundo.) Illic, Is flumen secundum. Scribo, ijs flumen secundum.

Sic prouecti.) Castigaui, Sic prævecti. Nam transisse significat.

Cũ interim fluxu autumni.) Reposui, Quũ interim flexu autũni. Flexus autumni est quũ autũnus uergere incipit & inclinat. Sic flexũ ętatis uocat Cicero. *Flexus autumni*

Vi fluminis deferebantur.) Liber Matthiæ regis habet differebantur, hoc est in diuersas partes ferebantur. Vtitur hoc uerbo Tacitus Annalium tertio, Nam quò pertinuit nudare corpus, & contrectandum uulgi oculis permittere, differriq; etiam per externos, tanquã ueneno interceptus esset? Rursum lib. 4. Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes notum tot prælijs consectentur. *Flexus ætatis* *Differri*

Respicerent Rhætos Noricosq;, cæterorum onera sociorum.) Inseruimus particulam, &, & cæterorum onera sociorum.

Sibi non tributa, sed uirtutes & uiros indici.) Malim simpliciter: Sibi non tributa, sed uiros indici. Nisi quis malit, sed iuuentutem & uiros indici.

Scinditur Nabaliæ fluminis pons.) Volumen Budense, Scinditur flabalie fl. pons. Scripserim, Vahalis fluminis pons. Tacitus lib. 2. Nam Rhenus, inquit, uno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur, seruatq; nomen & uiolentiam cursus quã Germaniã prævehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicã ripam latior & placidior adfluens: uerso cognomento Vahalẽ accolę dicunt. mox id quoq; uocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immẽso ore eundem in Oceanum effunditur. *Vahalis fluminis pons*

FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XXI.

IVSDEM anni principio Cæsar Titus perdomandæ Iudææ delectus à patre, & priuatis utriusque rebus militia clarus, maiore tum ui famaq; agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studijs. atq; ipse ut superior sui iam crederetur, decorum se promptumq; in armis ostendebat, comitate & alloquijs officia prouocans: ac plerunq; in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudęa legiones, quinta & decima, & quintadecima, uetus Vespasiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimã, & adductos Alexandria duo & uicesimanos tertianosq;. Comitabantur uiginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa Sohemusq; reges, & auxilia regis Antiochi, ualidaq; & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi quos urbe atq; Italia sua quemq; spes acciuerat, occupandi principem adhuc uacuum. His cum copijs fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ urbis supremum diem

Solitum inter accolas odium

IVDÆI

tradituri sumus, congruens uidetur primordia eius aperire. Iudæos Creta insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, qua tempestate Saturnus ui Iouis pulsus, cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur: Inclytum in Creta Idam montem, accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos uocitari, quasi Idæos: quidam regnante Isíde exundantem per Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam. Plericq; Aethiopum prolem, quos rege Cepheo metus atq; odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, ac mox proprias urbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, orta per Aegyptum tabe, quę corpora fœdaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum ut inuisum deis alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumq; uulgus postquã uastis locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus, Mosen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominúmue opem expectarent, ab utrisq; deserti, sed sibimet ut duci cœlesti crederent, primo cuius auxilio credentes, præsentes miserias depulissent. Assensere atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque quàm inopia

Hierosolyma

Moses dux cœlestis

aquæ

aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus urbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq; cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quę apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quę nobis incesta. Effigiem animalis quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere, cæso ariete uelut in contumeliam Hammonis. Bos quoq; immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoria cladis qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia septimum quoq; annum ignauię datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Iudæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quod è septem syderibus quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur. ac pleraq; cœlestium ui sua & cursu septimos per numeros commeare. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cætera instituta sinistra, fœda prauitate ualuere. Nam pessimus quisq; spretis religionibus patrijs, tributa & stipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circuncidere genitalia instituere, ut diuersitate noscãtur. Transgressi in morem eorum idem usurpant. nec quicquam prius imbuuntur, quàm cõtemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quenquam ex agnatis nefas, animasq; prælio aut supplicijs peremptorũ æternas putãt. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere quàm cremare, è more Aegyptio. Eademq; cura & de infernis persuasio. cœlestium contra. Aegyptij pleraq; animalia effigiesq; cõpositas uenerantur. Iudæi mente sola, unumq; numen intelligunt. Prophanos qui deûm imagines mortalibus materijs in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neq; mutabile, neq; interiturum. Igitur nulla simulachra urbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisq; cõcinebant, hedera uinciebantur, uitisq; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosq; ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidusq;. Terra fi-

Panis Iudaicus

Saturni stella. Septenarius numerus

Apud Iudæos misericordia in promptu inter ipsos

Vitis aurea

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Iudææ ſitus nesq; quâ ad Orientem uergunt, Arabia terminãtur: à meridie Aegyptus obiacet: ab occaſu Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longe proſpectant. Corpora hominũ ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres, *Balſamum* uber ſolum. Exuberant fruges noſtrum ad morẽ. præterq; eas Balſamum & Palmę. palmetis proceritas & decor. Balſamum modica arbor. ut quiſq; ramus intumuit, ſi uim ferri adhibeas, pauent. uenæ fragmine lapidis aut teſta aperiuntur. humor in uſu medentium eſt. Præcipuum montium Li- *Libanus mons* banum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. *Iordanes* Idem amnem Iordanem alit fundit q;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unum atq; alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo *Lacus Aſphal tites* ambitu ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neq; uento impellitur, neq; piſces aut ſuetas aquis uolucres patitur. incer- tum unde. ſuperiacta ut ſolido feruntur, periti imperitiq; nandi, perinde at- tolluntur. Certo anni tempore bitumen egerit: cuius legendi uſum, ut cæte ras artes, experiẽtia docuit. Ater ſuapte natura liquor, & ſparſo accto cõcre tus, innatat. hunc manu captũ, quibus ea cura, in ſumma nauis trahũt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abſcindas. nec abſcindere ære ferroue poſſis: fugit cruorem ueſtemq; infectam ſanguine, quo fœminæ per men- ſes exoluuntur. Sic ueteres auctores. Sed gnari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad littus: mox ubi uapore terræ, ui ſo- lis inaruerint, ſecuribus cuneisq; ut trabes aut ſaxa diſcindi. Haud procul inde campi quos ferunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulmi- num iactu arſiſſe: & manere ueſtigia, terramq; ſpecie torridam, uim frugi- feram perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſiue herba tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem ua neſcunt. Ego ſicut Iudaicas quondam urbes igne cœleſti flagraſſe conceſſe rim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fœ- *Belus fl. quem Græci Βήλου uocant* tus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cœloq; iuxta graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur, circa cuius os coniectæ arenæ admixto nitro in uitrum excoquuntur. modicum id littus, ſed egerentibus inexhauſtum. *Hieroſolyma* Magna pars Iudęæ uicis diſpergitur. habent & oppida. Hieroſolyma gen- ti caput. Illic immenſæ opulentię templum, & primis munimentis urbs de- iugis, templum intimis clauſum. ad fores, tantum Iudęo aditus: limine præ- *Vide Annot.* ter ſãcerdotes arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medosq; & Perſas Ori- ens fuit, deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotue re, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adni xus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam ea tempeſtate Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi Mace- donibus inualidis, Parthis nõdum adultis, & Romani procul aberant, ſibi ipſi reges impoſuere, qui mobilitate uulgi expulſi, reſumpta per arma do- minatione, fugas ciuium, urbium euerſiones, fratrum, cõiugum, parentum

neces

neces, aliaq; solita regibus ausi, superstitionem fouebant: quia honor sacerdotij, firmamentum potentiæ assumebatur Romanorũ primus Gn. Pompeius Iudæos domuit. templumq; iure uictoriæ ingressus est. Inde uulgatum, nulla intus deũm effigie uacuam sedem, & inania archana. Muri Hierosolymorum diruti, delubrũ mansit. Mox bello ciuili interno, postquam in ditionem M. Antonij prouinciæ cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus. interfectusq; à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem reda cti. Iudæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datũ uictor Augustus sanxit. Post mortem Herodis, nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coercitã liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsere. quem motũ Cæsaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix per omnem sæuitiã ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimoniũ accepta: ut eiusdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis usq; ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum & comprimere ceptantẽ Cestium Gallum Syriæ legatum, uaria prælia ac sæpius aduersa excepere. Qui ubi fato aut tædio occidit, missu Neronis Vespasianus fortuna famãq; & egregijs ministris, intra duas æstates, cuncta camporum, omnesq; præter Hierosolyma urbes, uictore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium transiit. pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quod soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casus'ue utile uidebatur. Igitur castris, uti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri, & si pellerentur parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambiguè certauit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prælia serebant, donec assiduis damnis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum uersi, neq; enim dignum uidebatur famem hostium opperiri. poscebantq; pericula, pars uirtute, multi ferocia & cupidine præmiorũ. Ipsi Tito Roma, & opes, uoluptatesq; ante oculos, ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari uidebantur. Sed urbem arduam situ, opera molesq; firmauerant, quis uel plana satis munirent. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati, ut latera oppugnantium ad ictus patescerent. Extrema rupis abrupta. & turres ubi mons iuuisset, in sexaginta pedes, inter deuexa in centenos uicenosq; attollebantur, mira specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ circũiecta. conspicuoq;

Herodes rex

Ant. Felix

Fl. Vespasianus in Iudæam à Nerone mittitur

Obsidiũ Hierosolymorum per Titum Cæsarem

Turris Antonia

fastigio turris, Antonia in honorē M. Antonij ab Herode appellata. Tē/plum in modum arcis, proprijq; muri, labore & opere ante alios. ipsæ por/ticus quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons peren/nis aquæ. cauati sub terra montes. & piscinæ cisternæq; seruandis hymbri/bus. prouiderant conditores ex diuersitate morum crebra bella. inde cun/cta quamuis aduersus longum obsidium. & à Pompeio expugnatis, metus atq; usus pleraq; monstrauere. Atq; per auaritiam Claudianorū tempo/rum, empto iure muniendi, struxere muros in pace, tanquā ad bellum, ma/gna colluuie, & cæterarū urbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisq;

Ius muniendi

illuc perfugerat, eoq; seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium Simon: mediam urbem Ioannes, quem & Barbagiorā uocabant: templum Eleazarus firmauerat. Multitudine & ar/mis Ioannes ac Simon, Eleazarus loco pollebat. Sed prælia, dolus, incen/dia inter ipsos, & magna uis frumenti ambusta. Mox Ioannes missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus Ro.

res duas sive solymi

Simon

Ioannes

Eleazarus

Bellū externū concordiā inter Iudæos pa/rauit

bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia quæ neq; ho/stijs, neq; uotis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubi/um igne collucere templū. Expassæ repente delubri fores, & audita maior

Prodigia

humana uox: excedere deos. Simul ingens motus excedentiū. Quæ pauci in metum trahebant. Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut ualesceret Oriens, profectiq; Iudæa re/rum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed

aduersus q[uo]d mutabantur

uulgus more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem in/terpretati, nec aduersis quidem ad uera mutabantur. Multitudinem obsesso/rum omnis ætatis, uirilis ac muliebris sexus, sexcenta millia fuisse accepi/mus. Arma cunctis, qui ferre possent: & plures quàm pro numero aude/bant, Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogerent, ma/ior uitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus urbem gentemq; Cæsar Ti/tus, quando impetū & subita belli locus abnueret, aggeribus uineisq; cer/tare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies præliorum fuit, donec cuncta expugnādis urbibus reperta apud ueteres, aut nouis ingenijs, stru/erentur. At Ciuilis post malam in Treuiris pugnam, reparato per Ger/maniam exercitu, apud Vetera castra consedit, tutus loco, & ut memoria

Obsessorū apud Hieroso/lyma numerus

ir uitæ metus

ad

is consedit Vetera

Vetera castra

prosperarum illic rerum augescerent Barbarorū animi. Secutus est eodem Cerialis duplicatis copijs, aduentu secundæ & XVI & XIIII legionum. Co/hortesq; & alæ iampridem accitæ post uictoriam properauerant. Neuter ducum conctator. Sed arcebat latitudo camporū, suopte ingenio humen/tium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuo/lutus amnis, adiacētibus superfunderetur. Ea loci forma incertis uadis sub/

dola

dola & nobis aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pa/
uidus: Germanos fluminibus ſuetos leuitas armorum, & proceritas corpo
rum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſsimo cuiq; noſtrorum cœ/ *Batauí*
ptum certamen. deinde orta trepidatio, cũ prælatis paludibus arma equiq;
haurirentur. Germani notis uadis perſultabant, omiſſa plerunq; fronte la/
tera ac terga circumuenientes. necq; ut in pedeſtri acie cominus certabatur,
ſed tanquam nauali pugna, uagi inter undas, aut ſi quid ſtabile occurrebat,
totis illic corporibus nitentes, uulnerati cum integris, periti nandi cum igna
ris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu
cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Eius præ/
lij euentus utrunq; ducem diuerſis animi motibus ad maturandum ſum/
mæ rei diſcrimen erexit. Ciuilis inſtare fortunæ, Cerialis abolere ignomi/
niam: Germani proſperis feroces, Romanos pudor excitauerat. nox apud
Barbaros cantu aut clamore, noſtris per iram & minas acta. Poſtera lu/ *Acies hinc*
ce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in ſecunda acie *Romanorũ,*
legiones locatæ: dux ſibi delectos retinuerat ad improuiſa. Ciuilis haud *illinc Ger-*
porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Batauí Cugerniq; in dextro, læua ac *manorũ di-*
propiora fluminis Tranſrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non mo/ *riguntur*
re concionis apud uniuerſos, ſed ut quoſq; eorum aduehebantur. Cerialis
ueterem Ro. nominis gloriã, antiquas recentesq; uictorias: ut perfidũ, igna *Cerialis Ro-*
uum, uictum hoſtem, in æternum excinderent, ultione magis quàm prælio *manos milites*
opus eſſe: Pauciores nuper cum pluribus certaſſe, attamen fuſos Germa/ *exhortatur*
nos quod roboris fuerit: Supereſſe qui fugam animis, qui uulnera tergo,
ferant. Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britan/
niæ quartadecimanos appellans. principem Galbam ſextæ legionis aucto *Quartadeci-*
ritate factum: illa primum acie Secundanos noua ſigna, nouamq; aqui/ *mani domito-*
lam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum manus tende/ *res Britanniæ*
bat, ut ſuam ripam ſua caſtra ſanguine hoſtiũ recuperarent. Alacrior om/
nium clamor, quis uel è lõga pace prælij cupido, uel feſsis bello pacis amor,
præmiaq; & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis ſilentem ſtru/ *Germanos pu-*
xit aciem, locum pugnæ teſtem uirtutis ciens: ſtare Germanos Batauosq; *gnam capeſſi-*
ſuper ueſtigia gloriæ, cineres oſſaq; legionum calcantes: quocunq; oculos *turos alloqui-*
Romanus intenderet, captiuitatem, clademq; & dira omnia obuerſari: ne *tur Ciuilis*
terrerentur uario Treuirici prælij euentu: ſuam illic uictoriã Germanis ob/
ſtitiſſe, dum omiſsis telis, præda manus impediunt. ſed cuncta mox pro/
ſpera & hoſti contraria eueniſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, pro/
uidiſſe, campos madentes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias: Rhe/
num & Germanię deos in aſpectu, quorum numine capeſſerent pugnam,
coniugum, parentum, patriæ memores: illum diem aut glorioſiſsimum in/
ter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vbi ſono armorum tri
pudijsq; (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibusq; & cæteris
miſsilibus

missilibus prælium incipitur, neq; nostro milite paludem ingrediente & Ger-
Prælium manis ut elicerent lacessentibus. Absumptis quæ iaciuntur, & ardescente pu-
gna, procursum ab hoste infestius, immensis corporibus, & prælongis ha-
stis. Fluitantemq; militem eminus fodiebant. simul è mole quam eductam
Bructeri in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus transnatauit. turbata ibi res.
& pellebatur sociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt,
suppressaq; hostium ferocia, prælium exequatur. Inter quæ perfuga Ba-
tauus adijt Cerialem, terga hostium promittens si extremo paludis eques
Cugerni mitteretur: solidum illâ, & Cugernos quibus custodia obuenisset, parum
intentos. Duæ alæ cum perfuga missæ incauto hosti circũfunduntur. quod
ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulsiq; Germani Rhe-
num fuga petebant. Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi ma-
turasset. Ne eques quidem institit, repente fusis hymbribus, & propinqua
nocte. Postera die decimaquarta legio in superiorem prouinciam Gallo
Annio missa. Cerialis exercitum decima ex Hispania legio supplcuit. Ci-
uili Chaucorum auxilia uenere. non tamen ausus oppidum Batauorũ ar-
mis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni in insulam cõcesit:
gnarus deesse naues efficiendo ponti, neq; exercitum Ro. aliter transmissu-
rum. quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenumq; pro-
no alueo in Galliam ruentem disiectis quæ morabantur, effudit. Sic ue-
lut abacto amne tenuis alueus, insulam inter Germanosq;, continentium
terrarum speciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoq; & Classicus, &
centum tredecim Treuirorum senatores, in quibus fuit Alpinus Monta-
nus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superius memorauimus.
Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miseratione ac donis
auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumq; belli super-
fuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum modicis uicis quadripartita
Arenacum Ciuilis inuaserit, Decimam legionem Arenaci, secundam Batauoduri, &
Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; castra: ita diuisis copijs, ut ipse &
Verax sorore eius genitus, Classicusq; ac Tutor suam quisq; manum tra-
herent: nec omnia patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortu-
nam affore: Simul Cerialem, neq; satis cautũ, & pluribus nuncijs huc illuc
cursantem, posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumano-
rum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & cædendis
materijs operatum turbauere, occiso præfecto castrorum & quinq; primo
ribus centurionum, paucisq; militibus. Cæteri se munimentis defendere.
Batauodurum Et interim Germanorum manus Batauoduri irrumpere inchoatum pon-
tem nitebantur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus discriminis apud
Vada Grinnes Vadamq;: Vadam Ciuilis, Grinnes Classicus, oppugnabãt. nec
sisti poterant, interfecto fortissimo quoq;: in quis Briganticus præfectus
alæ ceciderat, quẽ fidum Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus.

Sed

Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu ſubuenit, uerſa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq; telis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſsicumq; appulſæ lintres uexere. Ne tum quidem Romana claſsis pugnæ affuit, ut iuſſum erat. Sed obſtitit formido & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, ſubitus conſiliis, ſed euentu clarus. Aderat fortuna etiã ubi artes defuiſſent, hinc ipſi exercituiq; minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quanquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiã non uitauit. Profectus Noueſium Bonnamq; ad uiſenda caſtra, quæ hyematuris legionibus erigebant, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incurioſis uigilibus. Animaduerſum id Germanis, & inſidias cõpoſuere. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente uallum incunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorũ funibus, ſuiſmet corijs coopertos trucidabãt. Aliud agmen turbare claſſem, inijcere uincla, trahere puppes. Vtq; ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani uulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia torta ueſte & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Nanq; prætoriam nauem, uexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. uigiles flagitiũ ſuum ducis dedecore excuſabant, tanq; iuſſi ſilere, ne quietẽ eius turbarent: ita intermiſſo ſigno, & uocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos. Multa luce reuecti hoſtes captiuis nauibus, prætoriam triremem flumine Luppia donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſsit, naualem aciem oſtentandi. Complet quod biremium, quæq; ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintriũ uis. tricenos quadragenosq; ſimul armamenta liburnicis olim, haud indecorè pro uelis iuuabant. Spacium uelut æquoris captum, ubi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſa inſtruendæ claſsis, ſuper inſitam genti uanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia aduentantes intercíperent. Cerialis miraculo magis quàm metu direxit claſſem, numero imparem, uſu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo, illi uento agebantur. Sic præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil ultra auſus, trans Rhenum conceſsit. Cerialis inſulam Batauorum hoſtiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis intactos, nota arte ducũ ſinebat, cum interim flexu autumni, & crebris pluuialibus hymbribus ſuperfuſus amnis paluſtrem humilemq; inſulam in faciem ſtagni oppleuit. nec claſsis aut commeatus aderant: caſtraq; in plano ſita, ui fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, & uoluiſſe Germanos, ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neq; abhorret uero, quando paucis poſt diebus deditio inſecuta

Cerialis forte tunatus

Noueſium Bonna

Cerialis errore hoſt ſeruatur

Velledæ uirgini prætoria nauis muneri miſſa

Luppia flum

Batauorum inſula

cura est. Nam Cerialis per occultos nuncios Batauis pacem, Ciuili ueniam
Velleda cum propinquis suis Treuiri Vbij ostentans, Velledam propinquosq; monebat, fortunã belli tot cladibus aduersam, opportuno erga populũ Ro. merito mutare: Cæsos Treuiros, receptos Vbios, ereptã Batauis patriã: neq; aliud Ciuilis amicitia peractũ, quàm uulnera, fugas, luctus: exulem eum & extorrem, recipientibus oneri: Et satis peccauisse, quod toties Rhenum transcenderint: si quid ultra moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc ultionem & deos fore. Miscebantur
Batauos rebellionis pœnitet minis promissa. Et concussa Transrhenanorum fide, inter Batauos quoq; sermones orti, non prorogandam ultro ruinam: nec posse ab una natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, nisi ut plures ualidioresq; accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. sin populum Romanũ armis prouocent, quotam partem generis humani Batauos esse? respicerent Rhætos Noricosq;,
Rheti Norici & cæterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed uirtutes & uiros iudici: proximum id libertati: & si dominorum electio sit, honestius principes Romanorum, quàm Germanorum fœminas tolerari. Hæc uulgus. Proceres, atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis, excidium gentis oppositisse: tunc infensos Batauis deos, cum obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema ni resipiscere incipiant, & noxij capitis pœna pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire statuit super tædium malorum etiam spe uitæ, quę plerunq; magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces. Ciuilis ita cœpit. Si apud Vitellij legatum defenderer, neq; facto meo uenia, neq; dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum uetus mihi obseruantia, & cum priuatus esset, amici uocabamur: Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germania moui, quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mœsia, Fabianus in Pannonia.

BEATVS RHENANVS AD LECTOREM.

ENVO relegi hoc de Germanis opuſculum, quod anno 1519 contuleram cum exemplari non ſcripto, ſed impreſſo tãtum. Id tum communicauit mihi Hieronymus Artolphus medicæ rei conſultus, & profuit locis non paucis. Addidi rurſum quædam ex annotationibus illis collati quondam codicis. de quibus hic ſtatim admonebitur lector. Nec in alijs ſententiam meam cælabo. Fuiſſem autem paulò prolixior, ni iuuenis erudítus Andreas Althamerus hunc libellum propríjs commentariolis, ut audio, nuper illuſtraſſet.

Ergo obſeruandum hoc in primis, quod quum Tacitus tam exacte Germaniam deſcripſerit Germaniæq; populos, nuſquã tamen uel Francorum uel Toringorum facta mentione, ueriſimile ſit in Chaucis Francos, in Sueuis olim Toringos latuiſſe, nec tam inſigneis tum extitiſſe quàm fuerunt poſtea. Siquidem fieri non potuit, ut iſtos ignoraret Tacitus, quem ferunt Belgicam Galliam curaſſe, & in Germanijs prouincijs, hoc eſt prima & ſecunda fuiſſe conſtat. id quod ipſe de ſe teſtatur in hoc opuſculo, quum inquit; Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledam diu apud pleroſq; numinis loco habitam. At in Bructeris habitabat Velleda ad amnem Luppiam. Porrò nobiliores tantum populos enumerat Tacitus, ut quum latiſsime patere Lygiorum nomen ſcribit in plures ciuitates diffuſum, ſubdit, Valentiſsimas nominaſſe ſufficiet. Et alibi inquit; Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini & Chaſuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. Sed de hijs in noſtris rerum Germanicarum libellis plura.

Latos ſinus & inſularum immenſa ſpacia complectens.) Hæ inſulæ & hij ſinus Francos nobis dedere & Saxones. aliasq; gentes quaſdam quæ ex litoralibus & inſularibus mediterraneæ factæ ſunt.

Montis Arnobæ.) Artolphi codex habet, Abnobæ, quemadmodũ & Plinius uocat. Apud Martianum Capellam ad nouem legitur pro Abnobæ. De hoc diximus rerum Germanicarum libro tertio.

Quod unum apud illos memoriæ & annaliũ genus eſt.) Sic de Arminio Cheruſcorum principe Tacitus noſter in calce libri ſecundi Annalium, Canituq; adhuc, inquit, barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentium incurioſi. Eginhardus de Carolo magno. Barbara, inquit, & antiquiſsima carmina, quibus ueterum regum actus & bella canebantur, ſcripſit, memoriæq; mandauit. *Carmina, hoc eſt cantiones apud Germanos*

Tuiſtonem deum terra æditum & filium Mannum.) Aeditio uetus quã Artolphus mihi commodarat, habet, ei filium Mannum, Vt ſic legi diſtinguiq; uerba poſsint, Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terra æditum. Ei filium Mannum originem gentis conditoremq;, Manno treis filios aſsignant.

E quorũ nominibus proximi Oceano Ingæuones.) De hijs appellationibus multa diximus libro tertio rerũ Germanicarum, in principio, decimumquartum Plinij caput è quarto uolumine explicantes. Mox exemplar cum quo prídẽ contuli, habebat, Quidam ut in licentia uetuſtatis.

Quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos.) Barritus iſtius poſt Tacitum meminit Ammianus Marcellinus in deſcriptione pugnæ quam Iulianus Cæſar habuit cum Alemannis apud Argentoratum libro 16. Cornuti, inquit, & Brachati uſu præliorum diuturno firmati, eos iam geſta terrentes Barritum ciere uel maximum, qui clamor ipſo feruore certaminum identidem exoriẽs

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

paulatimq; adoleſcens ritu extollitur fluctuum, cantibus illiſorum. Vbi lego, eos iam geſturientes Barritum ciere. Subauditur Alemannos. Et mox, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorũ. Sed tamen Artolphi liber habebat, Barditum, Veluti ſit à uerbis quæ Germani uuort appellãt tractum uocabulũ. Niſi debet eſſe Blarritum. De cantu Germanorum prælium ineuntiũ Tacitus noſter libro xx, Vt uirorum, inquit, cantu, fœminarum ululatu ſonuit acies.

Ab illo conſtitutum nominatumq; ἀκεινίπριον.) In exemplari illo cum quo contuleram meum codicem, ſic ſcriptum erat, acriniprion. Lego, ἀκυπύργιον, hoc eſt aſtypyrgion. Vt Aſciburgium inde ſit deductum, una tantum ſyllaba mutata, ceu uulgo facere mos eſt in non intellectis. Vrbem Græcis ἄκυ ſignificat, & πύργος turrim ſiue propugnaculum. Notum eſt Aſtypaleæ uocabulum diuerſis inſulis ac ciuitatibus tributum. Pyrgorum quoq; nomen notum, ex Strabone, Stephano, Antonino. Porrò non dubito quin Burgum illud Germanis tam frequens in appellationibus oppidorum & arcium, ἀπὸ τοῦ πύργος deſumptum ſit: quando maiores noſtri multa uocabula ſunt à Græcis mutuati, & nonnulla à Romanis, ac ab Hebræis paucula. nam omnes hodie linguæ mixtæ ſunt. Nec uero de Græcis dictionibus quas uſurpãt in uernaculo ſermone Germani quiſquam mirabitur, qui proditum hoc à diuo Hieronymo meminerit in Traditionibus Hebraicis in Geneſim. Legamus, inquit, Varronis de antiquitatibus libros, & Aſinij Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæteroſq; eruditiſſimos uiros, & uidebimus penè omnes inſulas, & totius orbis littora, terraſq; mari uicinas, Græcis accolis occupatas, qui, ut ſupra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca uſque ad Oceanum poſſedere Britannicum.

Et tantum ad impetum ualida.) Scribit Iuſtinus Parthos intolerandos fore, ſi quantus hĳs impetus eſt, uis tanta & perſeuerantia eſſet. Id etiam de Germanis dici poteſt, quantum ad perſeuerantiam attinet, præſertim quoties propriĳs auſpiciĳs bella gerunt. Tradit Florus alpina corpora humenti cœlo educata habere ſimile quiddam niuibus ſuis, quæ mox ut caluere pugna, ſtatim in ſudorem eant, & leui motu quaſi ſole laxentur. Cæterum quod de Germanis hic prodit Tacitus, etiam Gallis Liuius tribuit, tanquam ſimilis ſit utriſq; gẽtibus corporum habitus. Nam apud hunc libro octauo quartæ dec. T. Quintius Cos. ad pugnam cum Gallis fortiter ineundam milites Romanos inflammans. Iam, inquit, uſu hoc cognitum eſt, ſi primum impetũ quem feruido ingenio & cæca ira effundunt, ſuſtinueritis, fluũt ſudore & laſſitudine membra, labant arma, mollia corpora, molles, ubi ira conſedit, animos ſol, puluis, ſitis, ut ferrum non admoueas, proſternunt. Rurſum Liuius libro quarto dec. eiuſdem. Labor & æſtus, inquit, emollida & fluida corpora Gallorum, & minime patientia ſitis, quũ decedere pugna coegiſſet, in paucos reſtantes impetum Romani fecerunt, fuſoſq; compulerunt in caſtra. Iterum libro quinto dec. eiuſdem. Sol, inquit, ingenti ardore torrebat minime patiẽtia æſtus corpora Gallorum. Apparet igitur inter Gallos illos ueteres & Germanos mire conuenire quantum ad naturam quum corporum tum animorum attinet. Enimuero ſatis indicat Cæſar commentario ſexto, iam tum Gallos ob propinquitatem & tranſmarinarum rerum notitiam multa ad copiam atq; uſus largientem, imbellio-res redditos, ac paulatim aſſuefactos ſuperari, multisq; uictos prælĳs, ne ſe quidem ipſos cum Germanis uirtute comparare. Vnde Tacitus in uita Agricolæ Britannos cum Gallis comparans. In depoſcendis, inquit, periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detrectandis eadem formido. Quod tamen in uetuſtiſſimos illos Gallos minime competere poteſt, de quorum fortitudine poſt miſſas in Aſiam colonias apud Liuium libro octauo ſic loquitur T. Quintius Cos. in oratione quadam. Non me præterit milites, omnium, quæ Aſiam colunt, gentium Gallos fa-

ma

ma belli prẽstare. inter mitíſſimũ genus hominũ, ferox natio peruagata bello prope orbem terrarũ, ſedem cepit. procera corpora, promiſſę & rutilatæ comę, uaſta ſcuta, prælongi gladij. ad hæc cantus ineuntiũ prælium, & ululatus, & tripudia, & quatientiũ ſcuta in patrium quendam morẽ horrendus armorum crepitus. omnia de induſtria cõpoſita ad terrorem. Hæc ille. Rutilarũ comarum magnorũq; artuũ argumento Caledoniã Britanniæ habitantibus Germanicam originẽ uendicat Tacitus. Nanq; rutilæ Caledoniã, inquit, habitantium comæ, magni artus Germanicã originem aſſeuerãt. De cantu Germanorũ quum pugnam ſunt conſerturi, habes apud Tacitũ. Iturí, inquit, in prælia canunt. Et alibi. Vt uirorũ cantu, fœminarũ ululatu ſonuit acies. Ergo quis negabit Celtas illos uetuſtiſſimos Germanis ſimileis & uere Germanos fuiſſe? ut planè dubiũ ſit num ſicut Belgicas regiones, id quod Cæſar tradit, ita etiã Celtarũ terras olim ſuis Germani ſiue Teutones coloníjs repleuerint. Nam propria Regulorũ nomina, apud Liuiũ Lutarius, Dorolacus, Combolomarus, apud Cęſarẽ Litauicus, & Ambactorũ uox pro clientibus Germanicã etymologiam habent. De Belgarũ nomínibus minus mirãdum. At díj boni quantã mutationem affert tẽpus, educatio, diſciplina. Gallos longa pax adeo emollíjt, ut dicas ſtirpem illã ueterum Celtarũ prorſus exoletam eſſe. Id quod apud Germanos Saxonibus accidit præcipue & Germaniã ſecundã incolentibus nationibus, quę tamẽ primũ Francorum deinde Saxonum bellicoſiſſimarũ gentiũ ſoboles exiſtunt. Nihil uero pugnacius olim Saxonibus. Galli certe miteſcere ceperũt poſteaq; prouinciales facti ſunt. quia Romani præſidíjs externorũ militum Gallias ex maiori parte tutabantur, operã dantes ut ipſi prouinciales quieti & ocio per uoluptates aſſueſcerent. quod tam ſedulo factum eſt in Gallíjs, ut nõ modo Romanorũ mores induerint, ſed etiã linguam accepe rint ſua faſtidita ac nomẽ. unde Lotharingi omnes hodieq; ſe Romanos ſuamq; linguã Romanã uelut à Romanis acceptã appellant. Hanc artem mitigandi ſubiugandiq; populos qua Romani ſuum in prouincíjs diuerſis imperiũ ſtabilíendo ſunt uſi, prodit Tacitus in uita Agricolę de Britannis agens, quos is laudando caſtigandoq; eò adduxerit, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupíſcerent. Inde etiam, inquit, habitus noſtri honor, & frequens toga, paulatímq; diſceſſum ad delinimenta uitiorum, porticus & balnea & conuiuiorum elegantiam. Idq; apud imperitos humanitas uocabatur, quum pars ſeruitutis eſſet. Hactenus ille. Quod nos de Gallis díximus, idẽ Tacitus in uita Agricolæ docet híjs uerbis. Gallos quoq; in bellis, inquit, floruiſſe accepimus. mox ſegnitia cum ocio intrauit, amiſſa uirtute pariter ac libertate. Hæc illic. Magnam itaq; mutationẽ in Gallis factam uidemus, quorum imperium poſt Romanos Franci inclyta Germanorum gens potiſſimum occupauere. At Germani ſui ſimiliores permanſerunt. & quanquam poſt illam infelicẽ apud Tolbiacum pugnam, quo tempore diuiſa in duas factiones Germania Franci oſtíjs Rheni, Alemanni fonti eiuſdẽ amnis propinquiores uelut duo proci de Gallía contenderunt, uictoribus Francis aliquandiu parere coacti fuímus, tamẽ quum & Carlingorum ſtirps exoleuiſſet, qui poſt Merouingos in Gallía regnarunt originis Germanicæ, iamq; Pariſiorum comes Hugo Capetus inuaſiſſet principatũ, reſpirauímus paulatim, & in priſtinam nos libertatem ipſi uindicauímus. Nec uero eſt quur Gallos iſtius mutationis pœnitere debeat, quando optimas leges diſciplinã ac ciuilitatem à Romanis acceperunt. adeo nocuerũt deuictis à ſe populis quũ magnus Alexander tum Romani. Nos auitæ ferociæ pluſculum retinemus.

Cœlo ſolóue aſſueuerũt.) Suetonius Paulinus Othonianarum dux partium quo nemo illa tempeſtate militaris rei calídior habebatur, apud Tacitũ noſtrum

libro 18. ſpacium ac moras trahendi belli ſuadens, Germanos ait, quod genus militum apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus mutationem ſoli cœliq; haud toleraturos. Ac uidemus Italos, Hiſpanos, ac etiam hodie Gallos in alienis terris commode habere, noſtrateis contra ad omnẽ plerunq; externi cœli afflatum langueſcere.

Eæq; ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt.) Sic & de Gerione Hiſpanorũ rege ſcribit Iuſtinus. Armẽta, inquit, Geryonis quæ illis temporibus ſolæ opes habebantur.

Serratos Bigatosq;) Nota argenti, inquit Plinius lib. 33. cap. 3. fuere bigæ atq; quadrigæ, & deinde Bigati Quadrigatiq; dicti. Porrò argenti bigati ex Gallis Boijs, item ex Liguribus Romam allati ſæpe fit mentio Liuio. Nec aliter apparet Serratos ab impreſſa Serræ nota appellatos.

Vix uni alteriúe caſſis aut galeæ.) Nihil ambigo quin eſſe debeat, galea. proinde & ſic emendauimus. Occaſionẽ errato dedit mox ſequẽs uocabulum quod incipit ab e litera. Paulopoſt. Centeni ex ſingulis pagis. Illic legitur, Centum.

Conſilij quàm formidinis arbitrantur.) Locutio Tacito familiaris, de qua ante admonuimus in caſtigationibus Annalium, & in eius operis initio.

Nec illę numerare, nec exigere plagas pauent.) Reſtituimus, exugere, noſtrũ ſecuti iudicium. Quia uero particula, nec nõ erat in codice cum quo cõtulimus, arbitror ſcriptum fuiſſe, Nec illæ numerare, exugeréue plagas pauent.

Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid & prouidum putant.) Hoc etiam Romanis uiſum. Nam autor eſt Suetonius Aul. Vitellium Cattæ mulieri uelut oraculo acquieſcere ſolitum. Proinde quum illa uaticinata fuiſſet, ita demum firmiter ac diutiſſime imperaturum, ſi ſuperſtes parẽti extitiſſet, creditur Vitellius matri cibum dari prohibuiſſe. Fieri poteſt ut Aurinia fuerit, quam ille Romanarum legionum in inferiori Germania præfectum agens, aliquando conſuluerit, aut certe iam potitus rerum poſtea conſulendam curarit. Nam Velleda Bructera fuit.

Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledã.) Hæc uirgo Bructeræ nationis erat, ad quam non facile quiſquam admittebatur. Habitabat enim in ædita turre. & delectus è propinquis conſulta reſponſaq; ut internuncius numinis portabat. Sic enim eum Taciti locum lib. 20. caſtigauimus.

Lucos ac nemora conſecrant, deorumq; nominibus appellant.) Quando uero deorum maxime Mercurium colebant, ut mox dictum eſt, & prodit Paulus Diaconus à Langobardis Vuodã appellatum Mercurium, cogitandum an Odonis ſylua der Odenuualt à Mercurio nomen habeat, ut à Marte Martianũ nemus der Schuuartzuualdt.

Nec iuſſi cõueniunt.) In Artolphi codice legitur, nec iniuſſi conueniunt. Vt ſit ſenſus, Sæpius uocandos priuſquam ueniant, quod ab illis ſuapte ſponte non fiat. Mox eſt illic, Quibus tamen coercendi iuş eſt.

Sin placuit, frameas concutiunt.) Sic Tacitus noſter lib. 21. de Germanis Batauisq; Cl. Ciuilis orationem ſibi placuiſſe demonſtrantibus, Vbi, inquit, ſono armorum tripudijsq;, ita illis mos, approbata ſunt dicta.

Tanq; ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcõdi.) Sic apud Liuium lib. 9. quartæ dec. Sp. Poſthumius Albinus Cos. populũ alloquens, Minus tamẽ, inquit, eſſet, ſi flagitijs tantũ effœminati forẽt, (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinorib. manus, mentẽ à fraudibus abſtinuiſſent. Et mox, Illorũ eum, cũ quibus in omne flagitiũ & facinus cõiurauit, nõ ſuũ iudicet. Rurſum infra. Illo uno collega caſtigare ſe noua flagitia, & priſcos reuocare mores poſſe.

Tum eum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus.) Exemplar illud ſic habebat, Tum in ipſo concilio uel principum aliquis, uel ipſi uel

uel propinqui. Scribendum arbitror, Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel ipsi propinqui scuto frameaq; iuuenẽ ornant. Itaq; pronomẽ eũ expunximus.

Pleriq; nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes quæ tum bellum ali quod gerunt.) Apud Liuium libro secundo quartæ dec. Philippus Macedonum rex obiicit Aetolorũ principi Alexandro, in colloquio, quod Aetoli pro lege hũc morem antiquitus seruent, ut aduersus socios ipsi suos publica tantum autoritate dempta, iuuentutem suam militare sinant, & contrarię persæpe acies in utraq; parte Aetolica auxilia habeant. Quoties autem hodieq; cõtingere uidemus ut in contrarijs aciebus ab utraq; parte Germanica auxilia conspiciantur?

Et ut facilius inter ancipitia claresçant, magnumq; comitatum non nisi ui belloq; tueare.) Reposuimus indidem, ut particula deleta, pro claresçant, claresçunt, & pro tueare, tueantur. Et facilius inter ancipitia claresçunt, magnumq; comitatum non nisi ui belloq; tueantur.

Nam epulæ & conuictus quanquã incompti, largi tamen apparatus.) Sustulimus dictionem conuictus, quæ in eo codice non erat. Nam integer sensus est si legas. Nam epulæ & quanquam incompti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Paulò post est illic. Ipsi hebent mira diuersitate naturæ.

Mos est ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus.) Pro ac uiritim ex priori collatione reperi scriptum in margine uoluminis mei, sed literis pene fugientibus exolescentibusq;, acuirium siue ecuirium. Dubito num potius germana sit lectio, equitium, hoc modo, Mos est ciuitatibus ultro equitium conferre principibus. Nam mox inter dona primum equi locum habent. Electi, inquit, equi. Porrò dignum inprimis principe hoc honorarium donum est. Significat autem equitium, equorum armentum. Nunc apte sequitur de cæteris pecoribus, quæ præcipue ad esum spectant. Vel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Expone, quod armentorum uel frugum, nisi libeat subaudire, pronomen id, aut aliquid. *Equitium*

Nullas Germanorũ populis urbes habitari satis notum est.) Diutius retinuere Germani priscam illam & rudem simplicitatẽ. Nam & Athenienses pagatim olim habitasse priusquam in unam urbem contribuerẽtur, Liuius autor est. Et ex Trogo refert Iustinus, Gallos à Massilienſibus Græcis, usum uitæ cultioris deposita & mansuefacta barbarie, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicisse. Tunc, inquit, & legibus nõ armis uiuere, tunc & uitem putare, tunc oliuam serere consueuerunt. Adeoq; magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata uideretur. Hactenus ille. Verũ Germanis nihil tale cõtigit, quia mediterranei sunt, & Oceanus ille Germanicus nauigatu periculosus, ac ignotus, rarís ab Italia Græciaq; nauibus aditur. Et Galliæ quidem posteaquam in numerum Romanarum prouinciarum uenerunt, cultiores factæ sunt. at de Germania in prouinciam redigenda cogitauit quidem Augustus, & tentauit aliquid Drusus Germanicus, posterioribusq; seculis Posthumus, & alij quidam Germaniæ particulam quæ est inter Menum, Nicrum, & Rhenum aliquandiu possederunt, uerum res successu caruit amissa strenue recuperantibus Germanis. Deinde post ingentem illam cladem ad Tolbiacum uicum Vbiorum acceptam, ita pressere nos Franci, ut respirare non licuerit, donec exoleta stirpe ueterum Francorum, auspicijs primũ Othonis Saxoniæ Ducis & Chuonradi Ostrofranci atque Henrici Saxonis, mox Magni illius Othonis qui inter Imperatores Germanicos primum obtinet locum, in pristinam libertatem nos ipsi uindicauimus. Tum urbes in prouincijs quum ad Rhenum tum ad Danubium iam olim occupatis sitæ, amplificari paulatim, & uici ueteris Germaniæ de quibus Tacitus loquitur, mœnibus cingi cœperunt. Iudæã quoq;

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

uicis abũdasse, Tacitus autor est, quũ inquit li. 21. Magna pars Iudeę uicis dispgĩt.

Colunt discreti ac diuersi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit.) Hinc crebrę locorum appellationes à bach, feld, & holz.

Fibula, aut si desit, spina consertum.) Sic Carolum illum magnũ tradit Eginhardus festis diebus usum fibula aurea sagum astringente. Erat autem Germanici cultus is princeps longè retinentissimus.

Hoc paratus equus, hoc data arma denunciant.) Illic manifeste scriptum erat,
Renunciare renunciant, quod ego certe non mutassem. Nam renunciare etiam declarare est. Renunciantur consules, quum declarant. Hoc docet nos Plinius Cæcilius in Panegyrico quum inquit. Tuo iudicio consules facti, tua uoce renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia in campo declarator existeres. Neque uero re semper iterationem significat in compositis.

Sic uiuendum, sic pereundum.) Diuersam lectionem ex annotatiunculis reperio, nempe hanc, Sic uiuentes, sic parientes accipere se. Tum legerim, reddant, atq; sic distinxerim. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma renunciant: sic uiuentes, sic parientes, accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddant, quæ nurus accipiant. Vt referatur ad uxores. nam & boues pariunt. Et pluratiue sequitur, agunt, nullis conuiuiorum illecebris corruptæ.

Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi seculum uocatur.) Quanto sanctiores nobis fuere ethnici? Nam quotus quisq; hodie uel uitia non ridet, uel quantumuis enormibus flagitijs nõ prætexit illud, Sic seculum est. Si quis aliena matrimonia contaminantem aut puellis illudentem damnet, statim audit, Sic seculum est. Si bonus uir pessimam istam potandi consuetudinem reprehendat, mox adest qui excuset quod sic hodie seculum sit. Si quis improbet morẽ quo iuuenes in militiam temere proficiscuntur ad nullum non scelus patrandum eruditi, huic mox dicetur, Sic seculum est. Si quis miretur sacerdotum in parandis præbendis insatiabilitatem, audit, sic seculum est. Si quis immodicum mortalium studium in parandis diuitijs, quæstum illicitum, atq; contractuum iniquitatem detestetur, huic tanquam nescienti allegabitur, Sic nunc seculum est. In summa, nullis non erratis, nequitijs, criminibus, obtendimus, Sic seculum est. Dissimiles igitur maioribus nostris uitia ridemus nobisq; blandimur, & corrumpentes ac corrupti, decipientes alios ac circumscribentes culpam in seculum reijcimus. Codex alter habebat, uocantur.

Nec ulla orbitatis pretia.) Apud Germanos non erant qui senes orbos captarent. quales multos Romæ fuisse produnt autores. Hij sic ambiebant ac colebant eos qui liberis caruissent, ut nihil esset tam seruile quod spe hæreditatis aut legati potiundi non paterentur. Vnde de corruptis urbis Romæ moribus differens Ammianus Marcellinus refert suo seculo uile existimatum, quicquid extra urbis pomerium natum fuisset, præter orbos & cœlibes: nec credi posse qua obsequiorum diuersitate colantur homines sine liberis Romæ, ut his qui patres sunt, tanq; in capita mendicorum acerbius cœlibes dominentur. Captatorem notat in Paradoxis Cicero quum inquit. Quem nutum locupletis orbi senis non obseruat? loquitur ad uoluntatem. quicquid denũciatum sit, facit. assentatur, assidet, miratur. Indicat Ausonius Burdegalensis eum cui non sit hæres, captatoribus obnoxium existere, quum canit, Et captatoris præda est, hæredis egenus.

Plinius Iunior quadam ad Caluisium epistola, M. Regulum tanquam impudentem ac sceleratum captatorẽ depingit, talium uulturum astutiam satis exprimens. Tacitus noster Annalium libro 14. de Pomponio Syluano: Valuitq; pecuniosa orbitate & senecta, quã ultra eorum uitam produxit quorũ ambitu euaserat. Itaq; Romæ erat aliquod orbitatis pretium, quum sic colerentur ab hæredipetis orbi

senes

ſenes opulentiq̃. Verũ integritas Germanorũ neſcia fuci, nihil tale admittebat.

Crebræ ut inter uinolentos rixæ.] Hoc de Germanis qui Rheno propiores ſunt accipiendũ. Sic Annalium libro primo de Marſis. Ac ne pax quidẽ niſi languida & ſoluta inter temulẽtos. Alioqui legere malim, ut inter uiolentos. nam interiores Germani uino carebant. Et cædes & uulnera uiolentiam conſequũtur.

Sed de reconciliatis inuicem inimicitijs.] Scripſimus, Sed & de reconciliandis inuicem inimicis. Et paulopoſt. Exercitatio artem parauit.

Et prata ſeparent.] Niſi fallunt annotatiunculæ quondam exceptæ, legitur illic. Et prata ſepiant. Moxq̃ non peroperoſum honorem, ſed tantum, operoſum.

Et grauem defunctis, aſpernãtur.] Caſtigauimus, ut grauem defun. aſpern.

Summus autorum diuus Iulius tradit.] Eius uerba ſunt Commentario ſexto. At fuit, inquit, antea tempus quum Germanos Galli uirtute ſuperarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq̃ inopiã trans Rhenum colonias mitterent. Et ſubdit paulopoſt. Nunc quod in eadẽ inopia, egeſtate, patientiaq̃ Germani permanent, eodem uictu & cultu corporis utuntur, Gallis autem propinquitas & tranſmarinarum rerum notitia, multa ad copiam atq̃ uſus largitur, paulatim aſſuefacti ſuperari, multisq̃ uicti pręlijs, ne ſe quidem ipſi cũ illis uirtute comparant.

Eoq̃ credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos.] Sanè T. Liuius libro quinto primæ decad. aperte tradit, quum Ambigatus Biturix rex Celtarum magno natu ipſe regnum prægrauante multitudine exonerare cupiens quæ iam uix regi uidebatur poſſe, Bellouesum ac Sigouesum ſororis filios impigros iuuenes, miſſurum ſe eſſe in quas dij dediſſent augurijs ſedes oſtendiſſet, Sigoueſo ſortibus datos Hercynios ſaltus. Cæterum quos Gallorum populos ſecum eduxerit, non commemorat nominatim propter inſtitutam de primum tranſcenſis alpibus narrationem, id quod à Bellueſo factũ. At mihi ſit probabile è Celtis Sigouesum habuiſſe & Andegauos, quando horum nomẽ hodieq̃ extat in Hercynio ſaltu quà Galliam aſpectat. Siquidem amœniſsimam uallem illam quæ eſt oppidulo Noppenaugiæ uicina, ſubiecta Cniebiſo monaſteriolo Benedictinæ factionis, uernacula Germanorum lingua Andegaſt appellat. In cuius extremo thermę repertæ ſunt ætate patrum noſtrorum, recentibus uulneribus ſanandis mirũ in modum conducibiles. Quod ſi liqueret Belouacos quoq̃ è Belgis unà cum illo tranſiſſe Rhenum, tribueremus illis uicinam uallem quam uulgus Voluacenſem uocat, quaſi dicas Beluacenſem, à Voluaco ſeu fluuio, ſeu oppidulo, hoc eſt Beloua co, Vt Senonibus Gallis proximam Hercyniį ſaltus partem quam hæc ætas Simonis nemus cognominat. Porrò de Tectoſagibus Gallis, qui trãs Rhenum colonĭam miſerint, teſtatur hijs uerbis Iulius Cæſar commẽtario ſexto. Itaq̃ ea, quæ fertiliſsima ſunt Germanię loca circum Hercyniam ſyluam (quam Eratoſtheni et quibuſdam Græcis fama notam eſſe uideo, quam illi Orcyniam appellant) uulgo Tectoſages occuparunt, atq̃ ibi conſederunt. Hæc ille. Cæterum penitioribus illos, cultioribusq̃ locis habitaſſe ad Nicrum fluuium argumẽto Decenſis arcis, in noſtris rerum Germanicarum libris annotauimus. Atq̃ hic obſeruandum, ab ideneis eſſe relatum autoribus, inde nomen Alpium ortum, quod ſua lingua montes Galli uocent Albas. Itaq̃ mõtis qui Nicro fluuio uicinus eſt, & haud procul Rutelinga aſcẽditur, illa longe lateq̃ patens planicies, tritici imprimis ferax, indubie etiamnum Albę nomen à cultoribus olim Gallis retinet. Suſpicorq̃ montẽ hunc à Flauio Vopiſco deſignatum, quum ſcribit in uita Probi Imp. cæſis Alemannorum in Gallia multis millibus, reliquias ultra Nicrum, ſic enim illic legimus, non Nigrum, & Albam fuiſſe remotas. Significat enim Probũ eos qui ex Alemannis ſupererant, in ulteriorem Germaniæ regionem, & tranſnicrinam ſiue ut hodie loquimur

Andegauica uallis in Hercynio ſaltu Andegaſt. Andegauicæ thermæ.

Beluacenſis uallis, Vuolfachertal.

Senonũ ſaltus

Tectoſages

Alba mons ad Hercynium ſaltum Fl. Vopiſci locus

quimur tranſnecaranam atq; tranſalbanam Ducatus Vuirtembergenſis partem ſubmouiſſe, uerſus Danubium, cui propter ſecuritatem Galliarum præſtabat illos eſſe uiciniores & Rheno. Et Rhætiæ prouinciæ ſteriliori minus erat periculi à Germanis. Siquidem de Albi inclyto flumine non uidetur accipiendum, quem à recentioribus Albiam uocari haud ignoro. Sub Auguſto certe ſemel contigit ut Albis eſſet limes imperij Romani, qui mox Varo Quintilio occiſo uix in Rheno ſtetit. Et Tacitus notum olim fuiſſe dicit, ſed nunc, inquit, tantum auditur. Neq; enim poeticæ laudes Claudiani Panegyriſtæ ad hiſtoriæ ueritatem ubiq; ſunt trahendæ. Quanquam uero Probus ipſe in epiſtola ad ſenatum gloriatur ſubactam eſſe omnem quà tenditur late Germaniam, nouemq; reges gentium diuerſarum ad ſuos pedes ſtratos iacuiſſe: arbitror tamen quod de ſubmotis reliquijs indicat Vopiſcus, accipiendum de Alemannis potius quàm Germanis inferioribus: cum quibus & Francis aliter interuenire pax potuit. nempe per fœdus aut certas conditiones. Igitur de numero fertiliſsimorum Germaniæ locorum circum Hercyni um ſaltum, in quibus Tectoſages ſeu cæteri Galli conſederunt, iſta Alba eſt, pars poſtea Martianarum ſyluarum. ſic enim pluratiuæ Marcellinus appellat, indicans per has Iulianum Aug. tranſiſſe, quum Danubium ex Rauracis adiret nauigaturus in Illyricum.

Manet adhuc Boiemi nomen.] Velleius Paterculus Boiohemum uocat. Heimum ſiue heim Germanica dictio patriam ſignificat & domicilium. unde nuſquã non obuiæ locorum appellationes in Germania. Deprauatum Pauli Diaconi codicem, in quo ſic legitur hiſtoriæ Langobardorum libro primo capite decimotertio: Dicuntur poſthæc Anthaib & Banthaib, pari modo Nurgundaib per annos aliquot poſſediſſe: tu ſic emenda. Dicuntur poſthæc Anthaim & Banthaim, pari modo Burgundhaim per annos aliquot poſſediſſe. Hoc eſt, Antarum, Vandilorum, ut ſit Banthaim pro Vandhaim, atq; Burgundionum regiones. Loquitur de Langobardis è Scandinauia progreſsis. Quemadmodum etiam Tacitus hic Boiemum dixit, ſic poſſemus iuxta Latinam inflexionem, Anthemum & Burgũdhemum uſurpare. Sunt autem hæ ueteres Burgundionum ſedes priuſquã per Germaniam in Sequanos commigrarunt. Sic etiam reſtituenda ſunt illa locorum nomina, quorum ſit in lege Salica mentio circa principium, ubi mendoſe ſcriptũ eſt à librarijs Gallicis, in loco cognominato Salechamne, Bodecamne, et Vuidocamne: quũ debeat eſſe, Salinghaim, Bodinghaim, & Vuidinghaim: ut intelligas Salingorum, Bodingorum, & Vuidingorum uicos ſiue tractus. Nam Franci quum germaniſsimi Germani fuerint huiuſmodi appellationibus inferioris Germaniæ loca, in quam primum trãſgreſsi ſunt, inſigniuere. Nec aliud eſt ibidem Salegaſte ſiue Vuidagaſte quàm Salingorũ ſiue Vuidingorum prefectus. Sed de hijs in noſtris rerum Germanicarum libellis amplius. hic tantum lectorem admonere uoluimus per occaſionem.

Nam nec tributis contemnuntur.] Suſpicor à Tacito ſcriptum, condemnantur. Nam damnare Liuius etiã pro multare uſurpat. ut lib. 5. dec. 4. Multos pecuarios damnarunt. Niſi quis malit, comminuuntur.

Nõ numeramus.] Repoſuimus ex autoritate uetuſtioris illius æditionis, Non numerauerim.

Eos qui Decumates agros exercent.] Tacitus abſoluta Romana ripa, Germanicæ deſcriptionẽ ſuperne orſus ad Friſios uſq; deducit. Decumates igitur agros in interſtitio Danubij Rhenicq; ſitos indicat, dubiæ poſſeſsiõis ſolum uocãs, quòd ut Romanæ ditionis homines parum tutum munimenta fluminum tranſilire exiſtimarent, ita Germani non libenter eos agros uſurparent quorum utrumq; latus hoſtilibus prouincijs expoſitũ eſſet. Mox ſinum imperij uocat, nempè angulũ,

Rhetiæ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Rhetiæ Galliæq; se interserentẽ, quod circa eius procursum fines imperij sinuentur. Quod addit, pars prouinciæ, ad Rhetiam potius referendum uidetur, propter exiliorem ea parte Danubium. Fortasis ad illam arcem usq; protendebantur quam hodie Deccensem appellant, uersus Bibones qui & Bibenses in ducatu Vuirtenbergensi.

Et alijs Germanorũ populis usurpatũ, rara & priuata cuiusq; audentia apud Cattos in cõsensum uertit.) Hæc clausula sic recte distinguitur. Hoc tamen attendendum, rara & priuata audentia, septimo casu dictum esse, id est, per raram & priuatam audentiam. nam uertit hic absolute protulit Tacitus, ut quũ Annalium libro undecimo dixit. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, uerterat pernicies in accusatorem. Sic enim illic legendum docuimus ex manuscripto codice, non perniciem. Et eodem libro paulo ante, Seu forte lapsa uox in præsagiũ uertit. & multis alijs in locis. Sic & Liuius subinde loquitur. Emenda lectionem Liuianam, libro decimo tertiæ Decadis, ubi uulgatæ æditiones in hunc modum habent. Et induratus præter spem resistendo timor hostium, ac ne uertatur in audaciam periculum est. Et scribe, ac ne uertat in audaciã, periculum est. Porrò facit ad hunc locũ de crine apud Cattos summittendo, quod Tacitus noster lib. 20 scribit. Ciuilis, inquit, barbaro uoto, post cœpta aduersus Romanos arma propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Erat autẽ Ciuilis ille natione Batauus. & Cattorum pars quondam Batauí sucre.

In consensum uertit

Verto absolute

Proximi Cattis certũ iam alueo Rhenum, q.t.e.s. Vsipij ac Tencteri colunt.) Hæ nationes omnes in ditionẽ postea ac nomen Francorũ concessere, ceu Græcorum prouincias hodie Turciam uocamus. Sub inclinationem enim Romani imperij regnarunt in Germania potẽter Saxones cum Toringis, Franci ac Alemanni, qui & Sueui, proprijs adhuc subiectarũ aut fœderatarum nationum appellationibus discreti. Nam Francorũ quibus Ansibarijs nomen fuerit, quibus item Salijs, meminit Am. Marcellinus. Liber qui formulam Romani imperij in Occidente continet, ostendit Ampsiuarios aliquãdo militasse intra Gallias, sub Magistro peditũ in præsenti. Sicut & Bructeros. Dubito num Angriuarij sint.

Nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse, narratur.) Chamaui, sicut Brisigaui. Chamauorum cohortem XI, agentem Peami, sub duce Thebaidos militasse liber indicat de præfecturis Romanis. Ausonius in Mosella,

Accedent uires, quas Francia, quasq; Chamaues, Germaniq; tremant.

Angriuarios iuxta Germanicę linguæ etymon interpretari licet, aggressores. Archiepiscopus Agrippinensis Coloniæ quæ in Vbijs est, se Ducem Angeriæ scribit, quasi dicas Angriuariæ.

Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent.) Eundem intelige cum Chaucis. Et quia supra dixit, In Septentrionem ingenti flexu redit: ac sequitur, Vtraq; ripa castra ac spacia: minus placet quod in annotatiunculis reperi quondam collati codicis, Eundem Germaniæ situm.

Ne Parthi quidẽ sæpius admonuere.) Arbitror Tacitũ admouere simpliciter usurpasse, q̃d Liuius dicere solet, admouere exercitũ, & admouere castra. Sanè quũ ueterẽ Germaniã à Danubio prouinciæ Romanæ, duæ Rhætiæ, Noricũ & duæ Pannoniæ: à Rheno cõtigerint, Sequanicus tractus qui Heluetios & Rauricos cõplectebat, Tractus Argentoratensis, in quo Argentoratũ & Selestadiũ ueteris Elcebi colonia, unde Elsatiæ uernaculũ nomen, ac Germaniæ duæ, nihil mirũ si subinde admouerũt Germani, non tam propulsantes pericula Romanis impugnantibus, q̃ prædarũ dulcedine prouincias Romanas incursantes.

Ac sæpe in ipso solo uertice ligant.) Ablatiuus ipso non erat in Artolphi libro

bro, meliusq; expunxeris, sed pro ligant erat, religatur. Et pro, ut hostium oculis ornantur, Et hostium oculis armantur.

Contra Langobardis paucitas, nobilitas: quod.) Scripsimus, nobilitasq; quod

Vendigni plur. Mox pro Reudigni uidebatur esse, Vendigni. Item, Suarines.

Quæcunq; aduentu hospitioq; dignatur.) Sic in huius libri initio dixit, minimeq; aliarum gentiũ aduentibus & hospitijs mixtos. Illic legebatur, quẽcunq; subaudi locum. Cogitandum an pro aduentu scribendum sit, aduectu. qua uoce etiam utitur Annalium lib. 20. Hæc, inquit, de origine & aduectu dei, celeberrima. Sic enim & illic legendum pro aduentu, quemadmodum nos castigauimus. Adiuuat hic indubiam coniecturam quod præcedit, Inuehi populis arbitrantur.

Atq; in splendidissima Rhætiæ prouinciæ colonia.) Putat esse Augusta quã uulgo Vindelicorũ appellãt quod Vindeliciæ sit proxima, sed tamen in Rhætia prima. Notum etiã è recentioribus chronographis Licũ amnem separare Baioarios à Sueuis, postq; uidelicet Germanici iuris factæ sunt prouincię, quũ sub Romanis idem fluuius Rhætiã primã à secunda quæ eadẽ Vindelicia fuit, indubie disterminaret. Ex hoc uero cognoscere potes q; late diffusa fuerit Hermunduro rum natio, plurimũ occupãs soli. Paulopost. Et Tudri genus, legebat, Et Trudi.

Trudus Proximis sanè seculis Trutonis & Trutomãni nomen apud maiores nostros auditum est. testimonio sunt ueteres donationũ & contractuũ tabellæ. Hincq; heroinarũ Germanicarũ uocabula Adeltrudis & Gertrudis, à sincero uidelicet a- (more fideq;.

Ac deinde Marcomani & Quadi agunt.) Liber qui continet formulam imperij in Occidente, docet postea Marcomannos Seniores & Iuniores intra Italiam sub Magistro peditũ in præsenti, Marcomannos equites intra Aphricam sub Comite & Magistro equitũ præsentali, Alam uero primam Quadorum in Oasi minore militasse, sub Duce Thebaidos.

Lygiorum nomen.) Quod ex Cornelio Nepote tradit Plinius, Q. Metello Celeri tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, affirmat eruditissimus candidissimusq; uir Hermolaus Barbarus in quodã Pomponij Melæ codice eandem rem narrantis legisse, non à rege Sueuorum, sed Lydorũ. Quid si quis à rege Lygorum scripsisse Melam putet: nam Sueuorum nomen generalius est etiam Lygios complectens. ut autor uterq; recte scripserit.

Elysios.) Cogitandum an Selisios aut Slesios fortassis hic potius scribendum sit. Nam hæ gentes mihi uidentur ad Danubium uergere. Est autem hodie Slesiorum populus insignis, unde nobis C. Vrsinus Velius prodijt Musarum alumnus, & alij complusculi literarum studijs celebres.

Trãs Lygios Gothones regnant.) Inter mediterraneas aut littorales gentes, quum Langobardos tum Gothones annumerat Tacitus. Sed mirum an ab hijs insulares olim, an ab insularibus hij ante prodierint.

Suionum hinc ciuitates, ipsæ in Oceano.) Forte melius legatur, Suionũ hinc ciuitates sitę in Oceano. Eginhardus in uita Caroli Magni Sueones recentiori uocabulo Nortmannos ostendit appellari, quum ait, Sinus quidam ab Oceano Orientem uersus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis uero quæ nusquã centum millia passuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur. Hunc multę circumsident nationes. Dani siquidẽ & Sueones quos Nortmannos uocamus, & Septentrionale littus, & omnes in eo insulas tenẽt.

Efluorum gentes.) Reposuimus Aestyorum gentes. Putauerim Aestyos esse qui Eginhardo Aisti modo citato loco dicuntur. Nam ipse pergens in narratione, Ac littus, inquit, australe Sclaui, & Aisti, & aliæ diuersæ incolunt nationes. Apparet autem in archetypo fuisse, Astuorum pro Aestyorum, ex quo alius fecerit, Efluorum. nam u pro y ueteres librarij ponebant. Peuci-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Peucinorum, Venedorumq; & Femiorum nationes.] Caſtigauimus, & Fennorum nationes. Venedorum mentio quoq; fit Plinio.

Procerum connubijs mixtis.] Conijcio ſic fuiſſe ſcriptum. Sordes omnium ac torpor. Cæterum connubijs mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur.

Fennis mira paupertas.] Apud Iornandem inuolutum atq; mendoſum ſcripto rem Finni inter mitiores Scanziæ cultores enumerãtur. Finni, inquit, mitiſsimi. Quando uero libellus hic à Tacito Germanis dicatus eſt, propter ſtudioſos antiquitatis Germanicæ non poſſum omittere quin Pauli Diaconi locum explicem huc pertinentem. Is ſtatim in hiſtoriæ Langobardicæ exordio, Scritofinnos inſulæ Scandinauiæ uicinos facit. quanquam illic mendoſe ſcriptum eſt Scritobini. Sunt autem hæc illius uerba. Huic, inquit, loco Scritofinni, ſic enim gens illa nominatur, uicini ſunt. qui etiam æſtatis tempore niuibus nõ carent, nec aliud, utpote feris ipſis ratione non diſpares, quàm crudis animantium carnibus ueſcuntur. de quorum etiam hirtis pellibus ſibi indumenta coaptant. Hi à ſaliendo, iuxta linguam barbaram, etymologiam ducunt. ſaltibus enim utentes, arte quadam, ligno incuruo ad arcus ſimilitudinem feras aſſequuntur. Hactenus ille, Non diſſentiũt hæc cum hijs quæ Tacitus ſcribit, quum inquit, Sola in ſagittis ſpes. Idemq; uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Quod uero dicit de barbaro nominis etymo, facile eſt intelligere Finnis iſtis à faciẽdo paſſu cõtigiſſe appellationẽ. nam ſchriten Germanis eſt paſſum facere. Emẽda prodigioſe corruptum locum apud Iornandem non longe à principio Gotthicæ hiſtoriæ, ubi ſic habetur in uulgatis æditionibus. Aliæ uero ibi gentes tres Crefennæ. tu ſcribe, Aliæ uero ibi gentes Scritofennæ, quæ frumentorum non quærunt uictum, ſed carnibus ferarũ atq; auium uiuunt. Vbi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præſtent generi, & ſatietatem ac copiam genti.

Scritofinni

Scritofinni un de ſic dicti

Vt illis ne uoto quidem opus eſſet.] Scripſimus, opus ſit. Nam uetus æditio cũ qua noſtram conferebamus, manifeſte habebat, ut. Quid ſi Tacitus ſcripſit, ut illis ne uoto quidem opus. Sed cætera iam fabuloſa.

FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI EQ. RO.

DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Gallis Rhetijsq; & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu aut montibus separatur. Cætera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spacia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit.

Rhenus Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti uertice ortus, modico flexu in Occidentem uersus, septentrionali Oceano miscetur.

Danubius Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur.

Germani indigenæ Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarum gentium aduentib. & hospitijs mixtos: quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus ultra, utq; sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur, Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam cœlo, tristem cultu aspectuq;, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ et annalium genus est) Tuistonem deum terra editum et filium Mannum, originem gentis conditoresq;. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, cæteri Istæuones uocentur. Quidam autem licentia uetustatis plureis deo ortos, pluresq; gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaq; uera et antiqua nomina. Cæterum Germaniæ uocabulum recens, et nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani uocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, ut omnes primum à uictore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani uocarentur. Fuisse apud eos et Herculem memorant. Primumq; omnium uirorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoq; carmina, quorum relatu quem Barítum uocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidant ue, prout sonuit acies, Nec tam uocis ille quàm uirtutis concentus uidetur. affectatur præcipue asperitas soni, et fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior et grauior uox repercussu intumescat. Cæterum et Vlixem quidam opinantur longo illo et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumq;, quod in ripa Rheni situm hodieq; incolitur, ab illo constitutum, nominatumq;

Tuitsch commune Germanorum omniũ uocabulum à Tuistone
Mannus
Ingæuones
Herminones
Istæuones
Marsi
Gambriuij
Vandalii
Germani

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

tumq; ἀσυπύργιον. Aram quinetiam Vlixi consecratam adiecto Laertæ patris nomine eodem loco olim repertam: monumentáque, & tumulos quosdam Græcis literis inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc extare, quæ neq; confirmare argumentis, neq; refellere in animo est. ex ingenio suo quisque demat, uel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis alijs aliarum nationum connubijs infectos, propriam & synceram & tantum sui similem gentem extitisse arbitrantur. Vnde habitus quoq; corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum ualida. laboris atq; operum non eadem patientia: minimeq; sitim æstumq; tolerare, frigora atq; inediam cœlo soloue assueuerunt. Terra & si aliquanto specie differt, in uniuersum tamen aut syluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quâ Gallias, uentosior quâ Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda. sed plerunq; improcera. ne armẽtis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæq; solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum aurumue gignere. quis enim scrutatus est? possessione & usu haud perinde afficiuntur. Est uidere apud illos argẽtea uasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia uilitate, quàm quæ humo finguntur: quanquam proximi ob usum cõmerciorum aurum & argentum in precio habent, formasq; quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atq; eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant ueterem & diu notam, Serratos, Bigatosq;. Argẽtum quoq; magis quàm aurum sequuntur, nulla affectatione animi, sed quia numerus argenteorum facilior usui est promiscua ac uilia mercantibus. Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. hastas, uel ipsorum uocabulo frameas gerunt angusto & breui ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, uel cominus uel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaq; cõtentus est. pedites & missilia spargunt, pluraq; singuli, atq; in immensum uibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricæ: uix uni alteriue cassis aut galea. Equi non forma, non uelocitate conspicui. sed nec uariare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, ut nemo posterior sit. In uniuersum æstimanti plus penes peditem roboris: eoq; mixti præliantur, apta & congruente ad equestrem pugnam uelocitate peditum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idq; ipsum inter suos uocantur. & quod primo numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur.

Germani indigenæ

Corporum habitus

Terra

Fertilitas

Pecora

Contemptus auri & argenti

Hinc forsan stilus ille qui cultellis adhæret germanicè eyn pfriẽ uocatur quod frameam referat

Armorum species

Penes peditẽ plus roboris apud Germanos

O Cedere

Cedere loco, dummodo rursus instes, consiliũ quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs prælijs referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multiq; superstites bellorum infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex uirtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, & duces exemplo potius quàm imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt: Cæterum neq; animaduertere, neq; uincire, neq; uerberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed uelut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesq;, & signa quædam detracta lucis in prælium ferunt. Quòd, que præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, sed familię & propinquitates. & in proximo pignora: unde fœminarum ululatus audiri, unde uagitus infantum. hi cuiq; sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges uulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exugere plagas pauent. Cibosq; & hortamina pugnantibus gestant. Memorię proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à fœminis restitutas constantia precum & obiectu pectorum, & monstrata cominus captiuitate, quam longe impatientius fœminarum suarum nomine timent: adeo ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoq; nobiles imperantur. Inesse quin etiam sanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam diu apud plerosq; numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complureis alias uenerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas.

Reges Duces

Sacerdotes in bello lictorum uice

Cunei constituuntur ex propinquis

Fœminæ Germanorum

Velleda Aurinia

Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq; hostijs litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde causa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Cæterum nec cohibere parietibus deos, neq; in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cœlestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrant, deorumq; nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentia uident. Auspicia, sortesq; ut qui maximè obseruant. Sortium cõsuetudo simplex. uirgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eosq; notis quibusdam discretos super candidam uestem temere ac fortuito spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse pater familiæ precatus deos, cœlumq; suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium uoces, uolatusq; interrogare. Proprium gentis, equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publice aluntur ijsdem nemoribus ac lucis

Dij Germanorum Mercurius Hercules Mars Isis

Sortes

Auspicia

lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruant. Nec ulli auspicio maior fides non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant Eius gentis cum qua bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patrijs quemq; armis commituntur. uictoria huius uel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes: ita tamen ut ea quoq; quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coeunt, *Consultatio* nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, *Tempus Comitiorum* sic condicunt. nox ducere diem uidetur. Illud ex libertate uitium quod non simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi ius est, imperatur. Mox rex uel princeps, *Rex uel princeps in concilio loquitur* prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas cõcutiunt. Honoratissimum assensus genus est armis laudare. Licet apud concilium ac *Refutationis modus, approbationis modus* cusare quoq; & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas, arboribus suspendunt. ignauos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniecta insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumq; numero conuicti mulctantur. pars multæ regi uel ciuitati, pars ipsi qui uindicatur uel propinquis eius exoluitur. Eliguntur in ijsdem conciliis & principes, qui iura per pagos uicosq; reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neq; publicæ neq; priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere nõ ante cuiquam moris, quàm ciuitas sufficeturum probauerit. Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus scuto frameaq; iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars uidentur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adulescentulis assignant. Cæteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet iudicio eius quem sectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ uires, magno semper electorum iuuenum globo circundari, in pace

Supplicia

Pœnæ

Principes eliguntur

C. comites

Armati semp

Arma sumuntur iudicio ciuitatis

decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac uirtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipſa pleruncꝫ fama bella profligant. Cum uentum in aciem, turpe principi uirtute uinci, turpe comitatui uirtutem principis non adæquare. Iam uero infame in omnem uitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt. Principes pro uictoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas in qua orti ſunt longa pace & otio torpeat, plericꝫ nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clareſcunt, magnumcꝫ comitatum non niſi ui belloꝯ tueantur. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruẽtam uictricemque frameam. Nam epulæ, & quanquam incompti largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentię per bella, & raptus. Nec arare terram, aut expectare annum, tam facile perſuaſeris, quàm uocare hoſtes & uulnera mereri. pigrum quinimmo & iners uidetur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum uenatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſomno, cibocꝫ. Fortiſſimus quiſcꝫ ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura fœminis ſenibuscꝫ, & infirmiſſimo cuicꝫ ex familia. Ipſi habent miram diuerſitatem naturæ, cum ĩdem homines ſic ament inertiam & oderint quietem. Mos eſt ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus uel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à ſingulis, ſed publice mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquesꝫ. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas ſedes. Colunt diſcreti ac diuerſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem connexis & cohærentibus ædificijs. Suam quiſcꝫ domum ſpacio circumdat, ſiue aduerſus caſus ignis remedium, ſiue inſcitia ædificandi. Ne cementorum quidem apud illos aut tegularum uſus. Materia ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quędam loca diligentius illinunt terra ita pura ac ſplendente, ut picturam ac liniamenta colorum imitet. Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eoſcꝫ multo inſuper fimo onerant, ſuffugium hyemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quando hoſtis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quod quærenda ſunt. Tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum. Cætera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletiſſimi ueſte diſtinguuntur, nõ fluitante, ſicut Sarmatæ ac

Amor belli

Ocium

Liberalitas ciuitatum in principes

Vrbibus carent

Habitant diſcreti

Vici Germanorum quales

Specus ſubterranei. Hypocauſtorum origo quas ſtubas uocant

Cultus uirorũ

tæ ac Parthi, ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles proximi ripę negligenter, ulteriores exquiſitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina ſpargunt maculis, pellibuſq; belluarum, quas exterior Oceanus, atq; ignotum mare gignit. *Pelles*

Nec alius fœminis quàm uiris habitus, niſi quod fœminę ſæpius lineis amictibus uelantur eoſq; purpura uariant, partemq; ueſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. ſed & proxima pars pectoris patet. Quanquam ſeuera illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaueris. nam prope ſoli barbarorum ſingulis uxoribus contenti ſunt exceptis admodum paucis, qui nõ libidine, ſed ob nobilitatẽ plurimis nuptijs ambiuntur. *Fœminarum cultus* *Matrimonia ſeuera*

Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus offert. Interſunt parẽtes & propinqui, ac munera probant: munera nõ ad delitias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frenatum equũ, & ſcutum cũ framea, gladioq;. In hæc munera uxor accipitur. atq; inuicem ipſa armorum aliquid uiro affert. hoc maximum uinculum, hæc arcana ſacra, hos cõiugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra uirtutum cogitationes, extraq; bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonij auſpicijs admonetur, uenire ſe laborũ periculorumq; ſociam, idem in pace, idem in prælio paſſurã auſuramq;. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic uiuendum, ſic pereundum. accipere ſe quæ liberis inuiolata ac digna reddat quę nurus accipiãt, rurſuſq; ad nepotes referant. *Dos maritalis* *Myſterium dotis*

Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Literarum ſecreta uiri pariter ac fœminæ ignorant. Pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præſens, & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. publicatę enim pudicitiæ nulla uenia. non forma, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi, ſeculum uocatur. *Pudicitiã* *Literarum inſcitia* *Adulterij pœna*

Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantũ uirgines nubũt, & cum ſpe uotoq; uxoris ſemel tranſigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus, unamq; uitã, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed tanquã matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quenquã ex agnatis necare flagitium habetur. plusq; ibi boni mores ualent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur excreſcunt. Sua quemq; mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum nullis educationis delicijs dignoſcas. Inter eadem pecora in eadem humo degunt, donec ætas ſęparet ingenuos, uirtus agnoſcat. Sera iuuenum Venus, eoq; inexhauſta pubertas. nec uirgines feſtinantur. eadem iuuenta, ſimilis proceritas. pares ualidæq; miſcentur. ac robora parentũ liberi referũt. *Virgines tãtũ nubunt apud quoſdam Germanos* *Educatio* *Matrimonium ſerius*

Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrẽ honor. Quidam

sanctiorem arctioremq; hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipien dis obsidibus magis exigunt, tanq; ij & animum firmius & domum latius
Hæredes teneant. Hęredes tamẽ successoresq; sui cuiq; liberi: & nullum testamen tum. Si liberi nõ sunt, proximus gradus in possessione, fratres, patrui, auun culi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gra
Inimicitiæ tiosior senectus. nec ulla orbitatis precia. Suscipere tam inimicitias seu pa tris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorũ numero, recipitq; satisfactionẽ uniuersa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt
Hospitalitas inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitijs non alia gens effusius indulget. Quemcunq; mortaliũ arcere tecto nefas habetur. pro fortuna quisq; apparatis epulis excipit. Cum defecêre, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumq; quantum ad ius hospitis, nemo discernit. Abeunti si quid poposcerit, cõcedere moris: & po scendi inuicẽ eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant,
Victus nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno quem plerunq; in diem extrahunt, lauantur, sæpius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat. Lauti, cibum capiunt. separatæ singulis sedes, &
Armati ad conuiuia sua cuiq; mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Crebrę utin
Potatores ter uinolentos rixę, raro conuitijs, sæpius cæde & uulneribus transiguntur.
Rixæ sanguinariæ Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denicq; ac bello plerunq; in conuiuijs consul
In conuiuijs consultant tant: tanquam nullo magis tẽpore aut ad simplices cogitationes pateat ani mus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec calida, aperit adhuc secreta pectoris, licẽtia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens postera die
Retractatio consilij inter sobrios retractatur, & salua utriusq; temporis ratio est. Deliberãt, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento in quandam similitudinẽ uini corruptus. Proximi ripæ & uinum
Potus mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati suggerendo quantũ concupiscunt,
Spectaculorũ genus unũ apud Germ. haud minus facile uitijs quàm armis uincentur. Genus spectaculorum unum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atq; infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. quamuis audacis lasciuiæ precium est, uoluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tanta lucrandi perdendiúe temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo ac nouissimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus uoluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior

alligari

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

alligari se ac uenire patitur. Ea est in re praua peruicacia: ipsi fidem uocant. Scruos cõditionis huius per commercia tradunt, ut se quoq; pudore uictoriæ exoluant. Cæteris seruis non in nostrum morem descriptis per familiam ministeriis utuntur. Suã quisq; sedẽ, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris aut uestis, ut colono iniungit, & seruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequuntur. Verberare seruum, ac uinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent non disciplina & seueritate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune. Liberti non multum supra seruos sunt, raro aliquod momentum in domo, nunq; in ciuitate, exceptis duntaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentũ sunt. Fœnus agitare & in usuras extẽdere ignotum: ideoq; magis seruatur quàm si uetitum esset. Agri pro numero cultorum ab uniuersis per uices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur, facilitatem partiendi camporum spacia præstant. Arua per annos mutant, & supereſt ager. nec enim cum ubertate & amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoq; ipsum non in totidem digerunt species. Hyems & uer & æstas intellectum ac uocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funetum nulla ambitio. Id solum obseruatur, ut corpora clarorum uirorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec uestibus, nec odoribus cumulant. sua cuiq; arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulchrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, ut grauem defunctis, aspernãtur. Lamenta ac lachrymas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt. Fœminis lugere honestum est: Viris meminisse. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta, ritusq; quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit. eoq; credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quo minus, ut quęq; gens ualuerat, occuparet permutaretq; sedes promiscuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuisas? Igitur inter Hercyniã syluam, Rhenumq; & Mœnim amnes, Heluetij, ulteriora Boij, Gallica utraq; gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, significatq; loci ueterem memoriã, quamuis mutatis cultoribus. Sed utrum Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam cõmigrauerint, cũ eodem adhuc sermone, institutis, moribus utantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate eadem utriusq; ripæ bona malaq; erant. Treuiri & Neruij circa affectationem Germanicę originis ultro ambitiosi sunt tanquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia Gallorum seperentur:

Serui

Liberti

Fœnus ignorant

Agros per uices mutant

Annum in tria tantum tempora diuidunt

Funerandi modus

Sepultura

Luctus

Galli

Galli in Germaniam

Hercynia

Sylua

Rhenus

Mœnis

Heluetij. Boij

Boihemum

Arauisci. Osi

Treuiri

Neruij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Ipſam Rheni ripam haud dubiè Germanorum populi colunt, Van-
Vangiones giones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quanquam Romana colonia eſſe
Treboci meruerint, ac libentius Agrippinenſes conditoris ſui nomine uocentur, ori-
Nemetes gine erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni
Vbij ripam collocati, ut arcerent non ut cuſtodirentur. Omnium harum gen-
tium uirtute præcipui Batani, non multum ex ripa, ſed inſulam Rheni a-
mnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas
ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos,
& antiquæ ſocietatis inſigne. nam nec tributis contemnuntur, nec publica-
nus atterit. exempti oneribus & collationibus, & tantum in uſum prælio-
rum ſepoſiti, uelut tela atq; arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem ob-
Mattiaci ſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani
ultra Rhenum, ultraq; ueteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede fini-
busq; in ſua ripa, mente animoq; nobiſcum agunt, cætera ſimiles Batauis
niſi quod ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cœlo acrius animantur. Non nu-
merauerim inter Germaniæ populos, quanquam trans Rhenum Danu-
Decumates bium q; conſederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuiſsimus quiſ-
agri que Gallorũ, & inopia audax, dubiæ poſſeſsionis ſolum occupauere. Mox
limite acto promotisq; præſidijs, ſinus imperij, & pars prouinciæ haben-
Catti tur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita
effuſis ac paluſtribus locis, ut cæteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit.
durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Her-
cynius proſequitur ſimul atq; deponit, Duriora genti corpora, ſtricti ar-
tus, minax uultus, & maior animi uigor. Multum (ut inter Germanos) ra-
tionis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines,
intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, uallare noctem,
fortunam inter dubia, uirtutem inter certa numerare: quodq; rariſsimum,
nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exer-
citu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoq; & copijs
coonerant. Alios ad prælium ire uideas, Cattos ad bellum. rari excurſus
& fortuita pugna. Equeſtrium ſanè uirium id proprium, cito parare uicto-
riam, cito cedere. Velocitas iuxta formidinẽ, cunctatio propior conſtantiæ
Crinem aut eſt. Et alijs Germanorũ populis uſurpatũ, rara & priuata cuiuſq; audẽtia,
barbã alunt apud Cattos in conſenſum uertit, ut primũ adoleuerint crinem barbamq;
adoleſcentes ſummittere, nec niſi hoſte cæſo exuere uotiuum obligatumq; uirtuti, oris
donec hoſtẽ habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeq; tum demum
confecerint precia naſcendi retuliſſe, dignosq; patria ac parentibus ferunt. Ignauis &
Annulũ ferreũ geſtant imbellibus manet ſqualor. Fortiſsimus quiſq; ferreum inſuper annulum,
ignominioſum id genti, uelut uinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſol-
uat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent inſignes & ho-
ſtibus ſimul, ſuiſq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc

prima

prima ſemper acies,uiſu noua. Nam ne in pace quidem uultu mitiore man ſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemq; uenere aluntur, prodigi alieni,contemptores ſui,donec exanguis ſenectus tam du ræ uirtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenũ,quiq; terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cat tos peditum laus,quàm Tenctenis equitum.Sic inſtituere maiores,poſteri imitantur. Hi luſus infantium,hæc iuuenum æmulatio, perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates,& iura ſucceſſionũ, equi traduntur:excipit filius, non ut cætera maximus natu,ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Ten cteros Bructeri olim occurrebant:nunc Chamauos & Angriuarios immi graſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, uicinarum conſenſu na tionum, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine,ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prælij inuidere.ſuper lx.milia nõ armis teliſq; Romanis,ſed quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſq; ceciderunt. Maneat quæſo,duretq; gentibus ſi non amor noſtri,at certe o dium ſui: quando urgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna ma ius poteſt,quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à ter go Dulgibini,& Chaſuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memora tę. à fronte Friſij excipiunt.Maioribus minoribusq; Friſijs uocabulum eſt, ex modo uirium:utrę q; nationes uſq; ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiũtq; immenſos inſuper lacus,& Romanis claſſibus nauigatos.Ipſum quinctiam Oceanum illà tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis colum nas fama uulgauit:ſiue adijt Hercules,ſeu quicquid ubiq; magnificum eſt, in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germa nico,ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiusq; ac reuerentius uiſum, de actis deorum credere,quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In ſeptentrio nem ingenti flexu redit. Ac primo ſtatim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Friſijs, ac partem littoris occupet, omnium quas expoſui genti um lateribus obtenditur, donec in Cattos uſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpacium non tenent tantum Chauci, ſed & implent: populus in ter Germanos nobiliſſimus,quiq; magnitudinem ſuam malit iuſtitia tueri. ſine cupiditate,ſine impotentia, quieti ſecretiq;, nulla prouocant bella,nul lis raptibus aut latrocinijs populantur.Idq; præcipuum uirtutis ac uirtũ ar gumentum eſt, quod ut ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Prompta tamen omnibus arma,ac ſi res poſcat exercitus. plurimum uiro rum equorumq;,& quieſcentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrie runt.idq; iocundius quàm tutius fuit.quia inter impotentes & ualidos, fal ſò quieſcas:ubi manu agitur,modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt.

Vſipij Tencteri

Chamaui Angriuarij Bructeri exciſi

Dulgibini Chaſuari Friſij

Herculis columnæ

Druſus Germanicus

Chauci

Ita

Ita qui olim boni æquiq; Cheruſci, nũc inertes ac ſtulti uocantur. Chattis
Foſi uictoribus fortuna in ſapientiam ceſsit. Tacti ruina Cheruſcorum & Foſi
contermina gens, aduerſarum rerum ex æquo ſocij ſunt, cum in ſecundis
Cimbri minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri
tenent, parua nũc ciuitas, ſed gloria ingens. ueteriſq; famæ late ueſtigia ma
nent utraq; ripa caſtra ac ſpacia, quorum ambitu nunc quoq; metiaris mo
lem manusq; gentis, & tam magni exitus fidem. Sexcenteſimum & qua
drageſimum annum urbs noſtra agebat, cum primum Cimbrorum audi
ta ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone coss. Ex quo ſi ad
alterum imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè &
decem anni colliguntur. tamdiu Germania uincitur. Medio tam longi æui
ſpacio multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Gal
liæue, ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis acrior
Libertas uete rum Germa norum eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Craſſi,
amiſſo & ipſe Pacoro infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Ger
mani Carbone & Caſsio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quo
que Manlio fuſis uel captis, quinq; ſimul cõſulareis exercitus Populo Ro
mano, Varum tresq; cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec im
pune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Druſus ac Nero & Germa
nicus in ſuis eos ſedibus perculerũt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in lu
dibrium uerſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium
Germani in Gallias armorum, expugnatis legionũ hybernis, etiam Gallias affectauere: ac rur
ſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm uicti ſunt.
Sueui Nunc de Sueuis dicendum eſt, quorum non una ut Cattorum Tencte
rorumue gens: maiorẽ enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc
nationibus nominibusq; diſcreti, quanquam in commune Sueui uocen
tur. Inſigne gentis, obliquare crinem, nodoq; ſubſtringere. Sic Sueui à cæ
teris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur. Sic in aliis gen
tibus ſeu cognatione aliqua Sueuorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione,
rarum & intra iuuentę ſpacium: apud Sueuos uſq; ad canitiem horrentem
capillum retro ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo uertice religant. principes &
ornatiorem habent. Ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neque enim ut ament
amenturue: in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut
hoſtium oculis, ornantur. Vetuſtiſsimos ſe nobiliſsimosq; Sueuorum
Semnones Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempo
re in ſyluam auguriis patrum & priſca formidine ſacram, omnes eiuſdem
ſanguinis populi legationibus coeunt, cæſoq; publice homine celebrant
barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi
uinculo ligatus ingreditur, ut minor, & poteſtatem numinis præ ſe ferens.
ſi forte prolapſus eſt, attolli & inſurgere haud licitum. per humũ euoluun
tur. eoq; omnis ſuperſtitio reſpicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator
omnium

omnium deus, cætera ſubiecta atq; parentia. Adiicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur. magnoq; corpore efficitur, ut ſe Sueuorum caput credant. Contra Langobardis paucitas, nobilitasq; *Langobardi* quod plurimis ac ualentiſsimis nationibus cincti, non per obſequium, ſed prælijs & periclitãdo tuti ſunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut ſyluis muniũtur. nec quicquã notabile in ſingulis, niſi quod in cõmune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eamq; interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſula Oceani Caſtum nemus, dicatum in eo uehiculum ueſte contectum, attingere uni ſacerdoti conceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, uectamq; bubus fœminis multa cum ueneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcunq; aduentu hoſpitioq; dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum. pax & quies tunc tantum nota, tunc tantũ amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deam templo reddat. mox uehiculum & ueſtes, & ſi credere uelis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrant, quos ſtatim idẽ lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctaq; ignorantia, quid ſit illud quod tantũ perituri uident. Et hæc quidem pars Sueuorũ in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulo ante Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorũ ciuitas, fida Romanis, eoq; ſolis Germanorum non in ripa commerciũ, ſed penitus, atq; in ſplendidiſsima Rhetiæ prouinciæ colonia paſsim ſine cuſtode tranſeunt. & cum cæteris gentibus arma modo caſtraq; noſtra oſtendamus, his domos, uillasq; patefecimus, non concupiſcentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum olim: nunc, tantum auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorũ gloria uiresq;, atq; ipſa etiam ſedes pulſis olim Boijs uirtute parta. Nec Nariſci Quadiue degenerant. Eaq; Germaniæ uelut frons eſt, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadisue uſq; ad noſtram memoriã reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Maroboduí & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed uis & potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis noſtris, ſæpius pecunia iuuantur. Nec minus ualent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumq; claudunt. è quibus Marſigni, & Burij ſermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit nõ eſſe Germanos: & quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesq; hi populi pauca campeſtrium, cæterum ſaltus & uertices montiũ iugumq; inſederunt. Dirimit enim ſcinditq; Sueuiam continuum montium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſsimè patet Lygiorum nomẽ in plures ciuitates diffuſum. Valentiſsimas nominaſſe ſufficiet,

Hermunduri *Auguſta Rhetiæ*

Albis fl.

Marcomani *Nariſci* *Quadi*

Maroboduus *Tudrus*

Marſigni *Burij* *Gothini* *Oſi*

Arios

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Arij Arios, Helueconas, Manimos, Elysios, Naharualos. Apud Naharualos
Helueconas antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed
Manimi deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq; memorant. Eius nu-
Elysii minis nomen Alcis. nulla simulachra, nullum peregrinæ superstitionis ue-
Naharuali stigium. ut fratres tamen, ut iuuenes uenerãtur. Cæterum Arij super uires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt. ipsaq; formidine atq; umbra feralis exercitus terrorem infe-runt, nullo hostium sustinente nouum ac uelut infernum aspectum. nam primi in omnibus prælijs oculi uincuntur. Trans Lygios Gothones re-
Gothones gnant, paulo iam addictius quàm cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq; harũ gentiũ insigne, rotunda scuta, breues gladij, & erga reges
Suiones obsequium. Suionũ hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter uiros armaq; classibus ualent. forma nauiũ eo differt, quod utrinq; prora paratam sem-per appulsui frontem agit: nec uelis ministrantur, nec remos in ordinem la-teribus adiungunt. Solutum ut in quibusdam fluminũ, & mutabile, ut res poscit, hinc uel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma ut apud cæteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. ociosa porrò ar-matorum manus facile lasciuiũt. enim uero neq; nobilem, neq; ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est. Trans Suio-
Mare pigrũ & immotũ nas aliud mare pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludiq; terrarum ot-bem hinc fides: quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sydera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasq; deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit. Illuc usq;, & fama uera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Aestyorum gen-tes alluuntur: quibus ritus habitusq; Sueuorum, lingua Britannicæ propi-or. Matrem deũm uenerantur. insigne superstitionis, formas Aprorũ ge-stant. Id pro armis omniumq; tutela, securũ deæ cultorem etiam inter ho-stes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta cæterosq; fru-ctus patientius quàm pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & ma-
Id hodie Germani agstein appellãt, olim gleſum, quod inſtar uitri pelluccat, dictũ: nam Germani uitrum glas appellant re scrutantur. ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum uocant, inter ua-da atq; in ipso littore legunt. Nec quæ natura quæue ratio gignat, ut Bar-baris, quæsitũ compertum ue. diu quinetiam inter cætera eiectamenta ma-ris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu, rude legi-tur. informe perfertur. precium q; mirantes accipiunt. Succum tamen arbo-rum esse intelligas: quia terrena quædam atq; etiam uolucria animalia ple-runque interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materia, clu-duntur. Fœcũdiora igitur nemora lucosq;, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaq;

balsamaq́ sudantur, ita Occidentis insulis terrisq́ inesse crediderim, quæ uicini solis radijs expressa atq́ liquentia in proximum mare labuntur, ac ui tempestatum in aduersa littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur. alitq́ flammam pinguem & olentem: mox ut in picem resinamue lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cętera similes, uno differūt, quod fœmina dominatur: in tantum non modo à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. *Peucini* *Bastarnæ*

Peucinorum, Venedorumq́, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito: quanquam Peucini, quos quidam Bastarnas uocant, sermone, cultu, sede, ac domicilijs, ut Germani agunt. sordes omnium ac torpor. procerum connubijs mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdatur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosq́ syluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos fingunt, & scuta gestant, & peditum usu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuersa Sarmatis sunt in plaustro equoq́ uiuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, nō equi, non penates. uictui herba, uestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant. Idemq́ uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Passim enim comitantur, partemq́ prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq́ suffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu cōtegantur. huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasq́ fortunas spe metuq́ uersare. Securi aduersus homines, securi aduersus deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne uoto quidem opus sit. Cætera iam fabulosa. Hellusios & Oxionas ora hominum uultusq́, corpora atq́ artus ferarum gerere, quod ego ut incompertum, in medium relinquam. *Venedi* *Sarmatæ* *hamaxobij* *Fenni*

FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

IVNC dialogum uix crediderim esse Taciti. quanquam autor quisquis fuit eius eruditissimi seculi, testatur se dissertissimorum hominum sermonem repetere, quem iuuenis admodum audiuerit, ijsdem numeris ac ijsdē orationibus, ut potius loqui illos ipsos lector debeat imaginari q̄ eum qui cōscripsit. Sanè fit hic anni sexti mētio Vespasiani principatus. quo tempore iuuenis fuit admodum Tacitus. Fit & mētio Mutiani, senatorumq́ eloquētium Eprij Marcelli ac Crispi Vibij, quorum Tacitus quoq́ meminit in libris Annaliū. Nec Iustus Fabius cui inscribitur opusculum ex Plinij Cæcilij epistolis ignotus est. Sed haud me latet quædam etiam apud ueteres tam apte conscripta, ut antiquiora uideri queant quàm sunt. Suspicor Iulium istum Secundum & M. Aprum, Maternumq́ Gallos fuisse è Gallia Togata quæ Italis Cisalpina est. Nam sic alicubi dicit Aper, Quotus quisq́ quum ex Hispania uel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in Vrbem uenit, Saleium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Baſſum requirit? Paulopoſt idem Aper affirmat in Britannia fuiſſe ſeſe. Cæterum dolendum eſt hunc libellum tam eſſe corruptum. Quem dum percurro, lucratus ſum obiter cum mendis. Verum alicubi ſucceſſit res, alicubi nihil diuinando conſequi potui. neq; enim erat exemplar aliquod uetuſtius cum quo conferrem. Coniecturas quaſdam hic ſubdidi.

Et in quem ſatis erat profluens.) Lego, & inquantum ſatis erat profl.

Et Aper cum eruditione imbutus.) Scribendum puto, Et Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius literas quàm neſciebat.

Quo minus offenſas.) Videtur legendum, offendas, aut offenſes. Mox, An ideo librum iſtum deprehendiſti. Malim apprehendiſti.

Et ego cui deſidiam aduocamur.) Forte, cui deſidiæ notamur. Cui ſcilicet tibi, id eſt à quo.

Sed & ipſum ſolum apud nos arguam.) Lego. Sed idipſum. Mox, omittit ſtudium pro amittit.

Non hercule loricæ gladius in acie firmius munimentum.) Poſſet etiam legi, Non hercule lorica aut gladius.

Et adiutorium extruit.) Emendaui, Et auditorium extruit. De hoc ambitioſo recitandi more, multa apud Plinium in epiſtolis.

Quod cum natura tua in ipſam artem eloquentiæ ferat.) Scripſimus, in ipſam arcem eloquentiæ.

Tum Vrbanus.) Caſtigaui, quum Vrbanus. Paulo poſt, & eruditiones. Malim, & eruditionẽ. Mox ſcripſimus plurium eiuſmodi librorum, pro plurimum.

Quia uideo etiã Graijs accidiſſe, ut longius abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet.) Tres poſtremæ dictiones indubiè portẽta ſunt mendarum. Quid ſi legas, ut longius abſit Aeſchine ac Demoſthene Doſitheus, & ſi quis alius Eph. uel Mityl. conten. ſ. cl. quatit. Nam fieri poteſt ut Doſitheus aliquis orator apud Græcos eo tempore uixerit quo conditum eſt hoc opuſculum. Comparat itaq; ueterem Aeſchinem & recentem Doſitheum, ſi uera coniectura eſt, aut ſimilem alium. nam huius mihi in mentem uenit, ſyllabas iſtarum dictionum rimanti. Id tamen exempli cauſa putetur dictum. Quod ſequitur, quàm Afer. intellige Domitium Afrum præſtantiſſimum oratorem ſed tum recentem.

Iſq; annus horum nos uocamus) Lego, Iſq; annus horũ quos uocamus ann. x. complectitur, incipit Dem.

Et ipſorum quoq; Oratorum pauciſſima præcepta.) Emendaui, pauciſſimi. nam ſequitur cognouerant.

Nec magis præfert.) Repoſui perfert.

Et hiatus compoſitio.) Caſtigaui, & hians compoſitio. Mox ſequitur, niſi qui pro niſi quis. Sic & Tullius uſurpat.

Nullum ſit uerbum uel rubigine infeſtum.) Scripſi infectum.

Porrò ne in corpore quidem ualitudinem medici probant, quę animi anxietati confixit. Opinor legendum, quæ animi anxietate conſiſtit. Mox, lætiſſima quæq; antiquorum, Malim lectiſſima.

Omnes tamen eandem ſanctitatem eloquentiæ ferunt.) Repoſui ſanitatem.

Quamuis in diuerſis ingenijs eſſe quandã iudicij ac uoluminis ſimilitudinem & cognationem.) Scribe luminis.

Vnde oritur illa fœda & præpoſtera, ſed tamen frequens ſicut his clam & exclamatio.) Has quatuor particulas, ſicut is clam &, in unam confla dictionem, nempe quibuſdam, & ſic lege: ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio. Paulopoſt, Ipſis etiam quibus utimur armis, legi poſſit, utitur.

Miratus, iratus antequam te Aper.) Expunximus, iratus.

Omnis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Omnis cuiuſdam familiæ ſoboles committeretur.) Reſtituimus cuiuſpiam familiæ.

Notus eſt nobis uticę Ciceronis liber.) Scripſi uobis.

Ex multa eruditione & pluribus partibus.) Caſtigaui, ex multa eruditione ex pluribus artibus ex omniū rerum ſcientia exundat. Mox, pro nō rhetorum ſcholis, ſcripſi, non ut rhe. ſ.

Pleriſqę autem in quibus hæc quoqę ſcientia requiruntur.) Lego, Pleræqę autem in quibus hæ quoqę ſcientiæ requiruntur.

Niſi eum qui tanquam in aciem omnibus armis inſtructus ſit, in forum.) Tu repone, Niſi eum qui tanquam in aciem omnibus armis inſtructus, ſic in forum omnibus artibus armatus exierit.

Vt in actionibus eorum uix quoqę cottidiani ſermonis.) Caſtigaui, ſex quoqę cottidiani ſermonis.

Sed longe magis facultate & eloquentia contineri.) Legendum, facultate eloquentiam contineri.

Non multo ætatem antecedens.) Scribe, ætate antecedens. Mox pro deducuntur in ſcena ſcholaſticorum, ſcripſi, in ſcenas.

Tanto plus aut principes gratiæ.) Caſtigaui, apud principes.

Non minus rubore quàm præmijs ſtipulabantur.) repoſui, ſtimulabantur.

Item, Neſcio an uenerint in manus noſtras.) emendaui, ueſtras.

Ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant.) Nam præceſſit: Hijs accedebat ſplendor rerum, & magnitudo cauſarum.

More hominum agit, quorum ea natura eſt, ut ſecura uelint.) Lego, nolint.

Quæ & ſi nunc aptior eſt.) Repone, arctior eſt.

Et municipiorū, & legationes.) Scripſi, Et municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus aſsiſterent. Item paulopoſt, abſtinuerint.

Noſtra quoqę ciuitas donec errauit.) Hoc eſt, fluctuauit. Ni malis certauit.

Cum optima cito conſentiant.) Hoc eſt, optimæ ſententiæ. Poterat alioqui legi, & optimi, ſi quis ad perſonam uelit referre.

Neqę illos modus & temp. defuiſſet.) Scripſimus, Neqę illis.

FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

P. CORNELII TACITI EQ. RO.

DIALOGVS, AN SVI SECVLI ORATORES antiquioribus, & quare concedant.

Oratores

Cauſidici Aduocati Patroni

SAEPE ex me requiris Iuſte Fabi, cur cum priora ſecula tot eminentium oratorum ingenijs gloriá/que efflorueriṅt, noſtra potiſſimum ætas deſerta, & laude orbata, uix nomen ipſum oratoris retine/at. neq; enim ita appellamus niſi antiquos. Ho/rum autem temporum diſerti, cauſidici, & aduo/cati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores uocantur. Cui percunctationi tuæ reſpondere, & tam magnæ quæſtionis pondus excipere, ut aut de ingenijs noſtris male exiſtimandum, ſi idem aſſequi non poſſumus, aut de iudicijs, ſi nolumus, uix hercule auderem, ſi mea ſententia proferenda, ac non diſertiſſimorum noſtris temporibus hominum ſermo repetendus eſſet, quos eandem hanc quæſtionem pertractantes, iuuenis admodum audiui. Ita non ingenio, ſed memoria ac recordatione opus eſt, ut quæ à præſtantiſſimis uiris & excogitata ſubtiliter, & dicta grauiter accepi, cum ſinguli diuerſas uel eaſdem, ſed probabiles cauſas afferrẽt, dum formam ſui quiſq; & animi, & ingenij redderet, ijſdem nunc numeris, ijſdemq; orationibus perſequar, ſeruato ordine diſputationis. neq; enim defuit, qui diuerſam quoq; partem ſuſcipe ret, ac multum uexata & irriſa uetuſtate, noſtrorum temporum eloquen/tiam antiquorum ingenijs anteferret. Nam poſtero die quàm accuratius

Cato, Tragœdiæ nomen

Maternus Catonem recitauerat, cum offendiſſe potentium animos dicere tur, tanquam in eo tragœdiæ argumento ſui oblitus, tantum Catonem co gitaſſet, eaq; de re per urbem frequens ſermo haberetur, uenerunt ad eum

M. Aper Iul. Secundus

M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori noſtri: quos ego in iudicijs non utroſq; modo ſtudioſe audiebam, ſed domi quoq; & in pu blico affectabar mira ſtudiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoq; eorum & diſputationes, & arcana ſemotæ dictionis peni/tus exciperem: quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo prom/ptum eſſe ſermonem, & Aprum ingenio potius & ui naturæ, quàm inſtitu tione & literis famam eloquentiæ conſecutum. Nam & Secundo purus, & preſſus, & in quantũ ſatis erat profluens, ſermo nõ defuit. Et Aper cõmuni eruditione imbutus contemnebat potius literas quàm neſciebat: tanq; ma iorem induſtriæ & laboris gloriam habiturus, ſi ingenium eius nullis alie/narum artium adminiculis inniti uideretur. Igitur ut intrauimus cubiculum Materni, ſedentem ipſum, quem pridie recitauerat librum intra manus ha bentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil' ne te, inquit, Materne fa bulæ malignorum terrent, quo minus offenſas Catonis tui cures? An ideo

librum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

librum iſtum deprehendiſti, ut diligentius retrectares, & ſublatis ſi quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, ſed tamen ſecuriorem? Tum ille, leges tu quidem ſi uolueris & agnoſces quæ audiſti. quod ſi qua omiſit Cato, ſequenti tractatione Thyeſtes dicet. Hanc enim tragœdiam diſpoſui iam, & intra me ipſe formaui. Atque ideo maturare libri huius æditionem feſtino, ut dimiſſa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeo te tragœdiæ iſtæ non ſatiant (inquit Aper) quo minus omiſſis orationum & curarum ſtudijs omne tempus modo circa Medeam, ecce nũc circa Thyeſtem conſumas? cum tot amicorum cauſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum uocent, quibus uix ſufficeres, etiam ſi non nouum tibi ipſe negotium importaſſes, Domitium & Catonem: id eſt, noſtras quoq; hiſtorias & Romana nomina, Gręcorum fabulis aggregares. Et Maternus: perturbarer hac tua ſeueritate, niſi frequens ac aſſidua nobis contentio iam propè in conſuetudinem uertiſſet. Nam nec tu agitare & inſequi poetas intermittis, & ego cui deſidiam aduocamur quotidianum hoc patrocinium defendens aduerſus te, poetice exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicẽ, qui me uel in futurum uetet uerſus facere, uel quod iam pridem opto, ſua quoq; autoritate compellat, ut omiſſis forenſium Muſarum anguſtijs, in quibus ſatis mihi ſuperq; ſudatum eſt, ſanctiorem iſtam & auguſtiorem eloquentiam colam. Ego uero, inquit Secundus, ante quàm me iudicẽ Aper recuſet, faciam quod probi & modeſti iudices ſolẽt, ut in his cognitionibus excuſent, in quibus manifeſtum eſt, alteram apud eos partem gratia præualere. Quis enim neſcit, neminem mihi coniunctiorem eſſe & uſu amicitiæ, & aſſiduitate contubernij quàm Saleium Baſſum, cum optimum uirum tum abſolutiſſimum poetam? porrò ſi poetica accuſatur, non alium uideo reum locupletiorem. Securus ſit, inquit Aper, & Saleius Baſſus, & quiſquis alius ſtudium poeticæ & carminum gloriam fouet, cum cauſas agere non poſſit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, Maternum ſolicite plurimum defendi. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quod natus ad eloquentiam uirilem & oratoriam, qua parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poſſit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtra uel ad utilitatem fructuoſius, uel ad dignitatem amplius, uel ad urbis famam pulchrius, uel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad utilitatem uitæ omnia conſilia, facta noſtra diriguenda ſunt, quid erit tutius quàm eam exercere artẽ, qua ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis uero & inimicis metum & terrorem ultro ferat, ipſe ſecurus & uelut quadam perpetua potentia ac poteſtate munitus. cuius uis & utilitas rebus propè fluentibus aliorum, præſidio & tutela intelligitur. ſin proprium periculum irrepat

Thyeſtes, altera tragœdia

Forenſes Muſæ

Quæ cognitiones modeſtis iudicib. ingratæ

Eloquentiæ oratoriæ & forenſis utilitas

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

repat, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentũ, quàm reo & periclitanti eloquentia præsidium simul & telum, quo propugnare pariter & incessere, uel in iudicio, siue in senatu, siue apud principẽ possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? qui accinctus & minax disertam quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminum rudem Heluidij sapientiam elusit. Plura de utilitate non dico, cum præsertim minime contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad uoluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo, cuius iucunditas non uno alióue momento, sed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad uoluptates honestas nato, quàm uidere plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum, idq; scire, non pecuniæ, non orbitati, neq; officijs alicuius administrandis, sed sibijpsi dari? illos quinimmo orbos & locupletes uenire plerunq; ad iuuenem & pauperem, ut aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vlla ne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ uoluptas, quàm spectare homines ueteres, & senes, & totius orbis gratia subnixos, in summa omnium rerum abundantia confitentes id quod optimum sit se non habere? Iam uero qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species? quæ in iudicijs ueneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes, in unum conuersos, coire populum & circunfundi coràm, & accipere affectum quacunq; orator induxerit? Vulgata dicentium gaudia & imperitorum quoq; oculis expositа, parua censeo. Illa secretiora, & tantum ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamq; affert orationem, est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia: siue nouam & recentem curam non sine aliqua trepidatione animus attulerit, ipsa solicitudo commendat euentum, & lenocinatur uoluptati. Sed extemporalis audaciæ, atq; ipsius temeritatis uel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoq; sicut in agro, quanquam alia diu serantur atq; elaborentur, gratiora tamen quę sua sponte nascuntur. Equidem ut de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, uel quo homo nouus & in ciuitate minime fauorabili nactus quæsturam, aut tribunatum, aut prætoram accepi, q; eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcunq; in dicendo facultatis, aut reũ prospere defendere, aut apud Centumuiros causam aliquam feliciter orare, aut apud principẽ ipsos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & prætoras & consulatus ascendere uideor, tum abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia uenit. Quid fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non illustres in urbe solum apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adolescẽtes, quibus morum & indoles est & bona spes sui? Quorum nomina prius patẽtes liberis

Eprius Marcellus

Heluidius Priscus

Voluptas oratoriæ eloquentiæ

Latus clauus

suis

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſuis ingerunt? quos ſæpius uulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeunteis nomine uocat & digito demonſtrat? Aduenæ quoq; & peregrini iam in municipijs & coloniis ſuis auditos cum primum urbem attigerunt requirunt ac uultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere Marcellum hunc Eprium de quo modo locutus ſum, & Criſpum Vibium (libenti us enim nouis & recentibus quàm remotis & obliteratis exemplis utor) nõ minus eſſe in extremis partibus terrarum, quàm Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat, quanquam ad has ipſas opes poſſunt uideri eloquentiæ beneficio ueniſſe. Ipſa eloquentia cuius numen & cœleſtis uis multa quidem omnibus ſeculis exempla edidit, ad quantam uſq; fortunam homines ingenij uiribus peruenerint. Sed habet, ut ſupra dixi, propria, & quę non cognoſcenda, ſed oculis expectanda habemus. Nam quo ſordidius & abiectius nati ſunt, quoq; notabilior paupertas & anguſtia rerũ naſcentes eos circumſteterunt, eo clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ utilitatem illuſtriora exempla ſunt, quod ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantia facultatũ, neuter moribus egregius, alter habitu quoq; corporis contemptus, per multos iam annos potentiſſimi, ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæſaris amicitia agtũ ferunt q; cuncta, atq; ab ipſo principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Veſpaſianus uenerabilis ſenex & patientiſſimus uir bene intelligit, cæteros quidem amicos ſuos niti, quę ab ipſo acceperint quæq; ipſis accumulare, & in alios congerere promptum eſt. Marcellum autem & Criſpum attuliſſe ad amicitiam ſuam quod non à principe acceperint, nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & ſtatuæ, quę neq; ipſa tamen negliguntur, tam Hercule quàm diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui uituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum uidemus, qui ſe ab ineunte adoleſcentia cauſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & uerſus quibus totam uitã Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq; dignitatem ullam auctoribus ſuis conciliant, neq; utilitates alunt. Voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuoſam conſequuntur: licet hæc ipſa & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ô Materne reſpuant. Crebro & ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſerte loquitur, quis ideo domum defenſus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium noſtrum egregium poetam uel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum uatem deducit, aut ſalutat, aut proſequitur? Nempe ſi amicus, ſi propinquus, ſi denique aliquis in aliquod negocium inciderit, ad hunc Secundum recurret, non ad te Materne, quia poeta es, neq; ut pro eo uerſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus eſt, ut cum toto anno, per omnes dies, magna noctiũ parte, unum librũ extulit & lucubrauit, rogare ultro & ambire cogatur, ut ſint qui

Eprius Marcellus. Vibius Criſpus

Eloquentia ſorenſi parantur opes dignitas & principum fauor

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

dignentur audire, & ne id quidem gratis: nam & domum mutuatur & auditorium extruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit. ut beatissimus recitationum eius euentus prosequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem uelut in herba uel flore percepta, ad nullam certam & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem uagum, & uoces inanes, & gaudium uolucre. Laudauimus nuper ut miram & eximiam Vespasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri, quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suam experiri libertatem? Adi ce quod poetis, si modo dignum aliquid elaborare & efficere uelint, relinquenda conuersatio amicorum, & iucunditas urbis, deserenda cætera officia, utq; ipsi dicunt, in nemora & lucos, id est, in solitudinẽ recedendum est. Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod unum esse precium omnis sui laboris fatentur, æque poetas quàm oratores sequitur, quoniam mediocreis poetas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam urbem penetrat metrum, ut per tot prouincias innotescat? quotus quisq; cum ex Hispania uel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in urbem uenit, Saleium Bassum requirit? atq; adeo si quis requirit & semel uidit, transit & contentus est, ut si picturam aliquam uel statuam uidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi uolo, tanquam eos quibus natura sua oratorũ ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inferere possunt famæ. Ego uero omnem eloquentiam omnesq; eius partes sacras & uenerabiles puto. Nec solum cothurnum nostrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum lasciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcunque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam cæteris aliarum artium studijs credo. sed tecum mihi Materne res est, quod cum natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græcia natus esses, ubi ludicras quoq; artis exercere honestum est, tibi Nicostrati robur ac uires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci uanescere: sic nunc te ab auditorijs & theatris, in forum & ad causas, & ad uera prælia uoco: cum pręsertim ne ad id quidem cõfugere possis, quod plerisq; patrocinatur, tanquam minus obnoxiũ sit offensis poetarum quàm oratorum studium. Efferuescit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu. At tu meditatus uideris elegisse personam notabilem & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit, hinc ingentis

Poetæ recitabant olim carmina sua

Poetarum merces

Poetæ solitudine opus habent

Opinio & fama

Mediocreis poetas nemo nouit, bonos pauci

Loquitur de Catone Materni tragœdia

ex

ex his assensus, hinc in ipsis auditoriis præcipue laudari & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cum tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri seculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata sit fides & libertas excusata. Quæ cum dixisset Aper acrius, ut solebat, & intento ore, remissus & subridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar ut à laudatione eorum digressus detractaret poetas, atq; carminum studium prosterneret: arte quadam mitigauit concedendo his qui causas agere non possent, ut uersus facerent. Ego autem sicut in causis agendis niti fortasse possum, ita recitationes tragœdiarum, & ingredi, & efficere famam auspicatus sum, tum quidem cum in Nerone improbam & studiorum quoq; sacra prophanantem uaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quàm orationum gloria partum. ac me deiungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco, non magis quàm æra & imagines quæ etiam iam me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum cuiusq; ad securitatem melius innocentia tueor quàm eloquentia. nec uereor, ne mihi unquam uerba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora uero, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerem, quod nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lachrymas reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atq; innocentia, fruiturq; sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia. hæc primum habitu cultuq; commoda mortalibus, in illa casta & nullis contacta uitijs pectora influxit. sic oracula loquebantur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ usus, recens, & malis moribus natus, atq; ut tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Cæterum felix illud & ut more nostro loquar, aureum seculum & oratorum & criminum impos, poetis & uatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admissa defenderent, ne aut illud clamore aut angustiæ honor primum apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur. Deinde quod apud illos dijs genitos sacrosq; reges, inter quos neminem causidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius uelis, ipsum Apollinem accepimus. uel si hæc fabulosa nimis & cõposita uidentur, illud certe mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demostheni apud posteros, nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec ullus Asinij aut Messalæ liber tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Vari Thyestes. Ac ne fortunã quidem uatum,

Pro poetica aduersus eloquentiam forensem

Poetarum secretum

Lucrosa ac sanguinans eloquentia

Poetis aurcũ seculum abundabat, carebat oratoribus

Homerus non minor Demosthene

& illud

& illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum uita. licet illos agitent certamina & pericula ſua & controuerſiæ, malo ſecurum & ſecretum VIRGILII receſſum, in quo tamen neq; apud diuum Auguſtum gratia caruit, neque apud populum Romanum notitia. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro uerſibus Virgilij, ſurrexit uniuerſus, & forte præſentem ſpectantemq; Virgilium ueneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio uel dignitate uitæ uel perpetuitate famæ ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus ad quorum exempla me uocas, quid habent in hac præſenti fortuna concupiſcendum? an quod timent, an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur, hi quibus præſtant indignantur? quod alligati cũ adulatione, nec imperantibus unquam ſatis ſerui uidentur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma rerum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me uero dulces (ut Virgilius ait) Muſæ remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate quotidie aliquid contra animum faciendi, in illa ſacra illoſq; fontes ferant: nec inſanum ultra & lubricum forum famamq; pallentem trepidus experiar: Non me fremitus ſalutantium, nec anhelans libertus excitet. nec incertus futuri, teſtamentum pro pignore ſcribam. nec plus habeam quàm quod poſſim cui uelim relinquere quandocunq; fatalis & meus dies ueniet. ſtatuarq; tumulo non mœſtus & atrox, ſed hilaris & coronatus. & pro memoria mei, nec conſulat quiſquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & uelut inſtinctus, cũ Vrbanus Meſſala cubiculum eius ingreſſus eſt, ſuſpicatusq; ex ipſa intentione ſingulorum altiorem inter eos eſſe ſermonem: Num parum tempeſtiuus inquit, interueni, ſecretum conſilium & cauſę alicuius meditationem tractantibus? Minime minime, inquit Secundus, atq; adeo uellem maturius interueniſſes. delectaſſet enim te & Apri noſtri accuratiſſimus ſermo, cum Maternum ut omne ingenium ac ſtudium ſuum ad cauſas agendas conuerteret, exhortatus eſt: & Materni pro carminibus ſuis læta, utq; poetas defendi decebat audenter, poetarum quàm oratorum ſimilior oratio. Me uero inquit, & ſermo ipſe infinita uoluptate affeciſſet, atq; id ipſum delectat quod uos uiri optimi & temporum noſtrorum oratores, non forenſibus tantum negotijs, & declamatorio ſtudio ingenia ueſtra exercetis, ſed eiuſmodi etiam diſputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem, & literarum iucundiſſimum oblectamentum cum uobis qui illa diſputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures perue-nerint. Itaq; Hercule non minus probari uideo in te Secunde quod Iulij Aſiatici uitam componendo, ſpem hominibus feciſti plurium eiuſmodi librorum, quàm in Apro quod nondum à ſcholaſticis controuerſijs receſſit, & otium ſuum mauult nouorum rhetorum more quàm ueterum oratorum conſumere. Tum Aper, non deſinis Meſſala uetera tantum & antiqua

Secund. Pomponius poeta
Domitius Apher orator
Liberti
Vrb. Meſſala
Forenſia negocia
Declamatorium ſtudium
Iul. Aſiatici uitam compoſuit Secundus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

antiqua mirari, noſtrorum autem temporum ſtudia irridere atq; contemnere? Nam hunc tuum ſermonem ſæpe excepi, cum oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, noſtro hoc tempore oratorem contendere antiquis, eſſe creditis audacius: quo malignitatis opinionem non uerebaris, cum eam gloriam quam tibi alij concedunt ipſi tibi denegares. Neq; illius, inquit, ſermonis mei pœnitẽtiam ago, neq; aut Secundum aut Maternum aut teipſum Aper (quanquam interdum in cõtrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo ueſtrum, ut cauſas huius infinitæ differentiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecum ipſe plerunq; conquiro: & quod quibuſdam ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia uideo etiam Graijs accidiſſe, ut longius abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, & ſi quis alius Epheſum uel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut uos ipſi à Cicerone aut Aſinio receſſiſtis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæſtionem mouiſtis: ſed quis eam iuſtius explicauerit quàm tu, ad cuius ſummam eruditionem & præſtantiſſimum ingenium cura quoq; & meditatio acceſſit? Et Meſſala, aperiam inquit cogitationes meas, ſi illud à uobis ante impetrauero, ut uos quoq; ſermonem hũc noſtrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exequemur partes, quas intellexerimus te nõ tam omiſiſſe quàm nobis reliquiſſe. Aprum enim ſolere diſſentire, & tu paulo ante dixiſti, & ipſe ſatis manifeſtus eſt iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc noſtram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefenſum ſeculum noſtrum patiar hac ueſtra cõſpiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos uocetis antiquos, quam oratorum ætatem ſignatione iſta determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quoſdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uerſantur ante oculos Vlyſſes & Neſtor quorum ætas mille ferè & cc. annis ſeculum noſtrum antecedit: uos autem Demoſthenem & Hyperidem percipitis, quos ſatis conſtat Philippi & Alexandri temporibus floruiſſe, ita tamẽ ut utriq; ſuperſtites eſſent. Ex quo apparet non multo plures quàm ccc. annos intereſſe inter noſtram & Demoſthenis ætatem. quod ſpacium temporis, ſi ad infirmitatem corporum noſtrorum referas, fortaſſe longum uideatur: ſi ad naturam ſeculorum & reſpectũ huius immenſi æui, perquam breue, & in proximo eſt. Nam ſi, ſicut Cicero in Hortenſio ſcribit, is eſt magnus & uerus annus, quo eadem poſitio cœli ſyderumq;, quæ cum maxime eſt, rurſum exiſtet, iſq; annus horum quos uocamus annorum xij. dcccliij. complectitur, incipit Demoſthenes ueſter quẽ uos ueterẽ & antiquum fingitis, non ſolum anno quo nos, ſed ferè eodem menſe extitiſſe. Sed tranſeo ad Latinos oratores, in quibus non Meneni-

Antiqui
Vlyſſes
Neſtor
Demoſthenes
Hyperides
Annus magnus
Menenius Agrippa
Cicero
Cæſar
Cælius
Caluus

um ut puto Agrippam, qui poteſt uideri antiquus, noſtrorũ temporum diſſertis anteponere ſoletis, ſed Ciceronẽ, & Cæſarem, & Cæliũ, & Caluum, & Bru-

Brutus Asinius Messala

& Brutum,& Asiñium, & Messalam, quos quidem cur antiquis temporibus potius ascribatis quàm nostris,non uideo. nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansa consulibus, ut Tyro libertus eius scripsit,viñ Idus occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansę & Hirtiñ se & Q. Pediũ coss. suffecit. statue viñ & l annos, quibus mox diuus Augustus Remp.rexit:adiice Tiberiñ tres & uiginti, & propè quadriennium Cai,ac bis quaternosdenos Claudiñ & Neronis annos, atq; unum Galbæ & Othonis,& Vitelliñ unum annum,ac sextam iam felicis huius principatus stationem, qua Vespasianus Remp. fouet, c & xx anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur,unius hominis ætas. Nam ipse ego in Britannia uidi senem,qui se fateretur & pugnæ interfuisse, qua Cæsarem inferentem arma Britanniæ,arcere littoribus,& pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit,uel captiuitas uel uoluntas,uel fatum aliquod in urbem pertraxisset,idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit,& nostris quoq; auctoribus interesse. Proximo quidem congiario ipsi uidistis plerosq; senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atq; iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus in medium usq; Augusti principatum, Asinius penè ad extremum durauit. Nec diuidatis seculum,& antiquos ac ueteres uocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoscere ac uelut cõiungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi,ut si qua & horum oratorum, fama, gloriaq;, ac laus tẽporibus adquiritur,eandem docerem in medio sitam,& propiorem nobis quàm Ser. Galbę, Caio Carboni,quosq; alios antiquos merito uocaremus. Sunt enim horridi,& impoliti,& rudes, & informes, & quos utinam imitatus non esset Caluus uester aut Cælius,aut ipse Cicero. Agere enim fortius iam & audentius uolo, si illud ante prædixero,mutari cum temporibus formas & genera dicendi,Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & uberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus:sic utroq; distinctior & urbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in uerbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. Hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiæ uultum, sed in illis quoque quos uocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: uitio autem malignitatis humanæ uetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Nam non dubitamus inuentos qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur. Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse,quibus inflatus, & tumens, nec satis pressus, supra modum exultans & superfluens & parum antiquus uideretur. Legisti utique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uisum exanguem, ac tritum, Brutum autem otiosum atque disiunctum, Rursumq; Ciceronem à Caluo quidem

C. & xx anni, unius hominis ætas

Congiarium

Mutãtur cum tẽporibus formæ & genera dicendi

Non est unus eloquentiæ uultus

Appius Cæcus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quidem male audiuiſſe tanquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, ut ipſius uerbis utar, tanquam fractum atq; elumbem. Si me interroges, omnes mihi uideri uerum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos ueniam, nec mihi cum uniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorũ admiratores hunc uelut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem uſque ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illa uetere, atque dicendi uia directa, non infirmitate ingenij, nec inſcitia literarum tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit namq;, ut paulo ante dicebam, conditionem temporum & diuerſitates auctorum, formam quoq; ac ſpeciem orationis remutandam. Facile perferebat prior iſte populus, ut imperitus & rudis, imperitiſſimarum orationum ſpacia: atq; idipſum laudabat, ſi dicẽdo quis diem eximeret. Ita uero longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille argumentorum genera, & quicquid aliud aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex ea locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi præcepta & rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cum uix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certe imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, utique apud eos iudices qui ui aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec expectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpe ultro admonent, atq; aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate ualetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immenſa uolumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcina legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & niſi aut curſu argumentorum, aut colore ſententiarum, aut nitore & cultu deſcriptionum inuitatus & corruptus eſt, auerſatur dicentem. Vulgus quoq; aſſiſtentium & affluens & uagus auditor aſſueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis, nec magis perfert in iudicijs triſtem & impexam antiquitatem, quàm ſi quis in ſcena Roſcij, aut Turpionis aut Ambiuij exprimere geſtus uelit. Iam uero iuuenes & ipſa ſtudiorum incude poſiti, qui profectus ſui cauſa oratores ſectantur, non ſolum audire, ſed etiam referre domum aliquid illuſtre & dignum memoria uolunt: Traduntq; inuicem, ac ſæpe in colonias ac prouincias ſuas ſcribunt, ſiue in ſuis aliquis arguta & breui ſententia effulſit, ſiue locus exquiſito & poetico cultu enituit. exercetur enim iam ab oratore etiam poeticus decor, non Actij aut Pacuuij

Caſſius Seuerus

Populus olim rudis

Aridiſſimi Hermagoræ & Apollodori libri

In cortina aſſiſtens

Triſtis & impexa antiquitas

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ueterno inquinatus, sed ex Oratij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus? Horũ igitur auribus, & iudicijs obtemperãs, nostrorum oratorũ ætas pulchrior & ornatior extitit. Neq; ideo minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cum uoluptate perueniũt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cemento, & informibus tegulis extruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fateor uobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum uix risum, in quibusdam aũt uix somnum tenere, nec unum de populo. Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quiq; alios in eodem ualetudinario hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cum unum & uiginti, ut puto, libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula satis facit. nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo. quotus enim quisq; Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominum studiosorũ manibus uersantur accusationes quæ in Vatinium conscribuntur, ac præcipue secunda ex his oratio. est enim uerbis ornata, & sententijs auribus iudicum accommodata: ut scias ipsum quoq; Caluũ intellexisse quid melius esset, nec uoluntatẽ quin sublimius & cultius diceret, sed ingeniũ ac uires defuisse. Quid ex Cælianis orationibus? nempe hęc placent siue in uniuersa parte factum in quibus nitorem & altitudinẽ horum temporũ agnoscimus. Sordes aũt uerborum, & hians compositio & incõditi sensus redolent antiquitatem. nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet, qua antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari ut propter magnitudinem cognitionis & occupationes rerum minus eloquentia effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat, tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur, nisi forte quisquam aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, cæterosq; cuiusdam lenti luminis ac temporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, in Bibliothecas rettulerunt, non melius quàm Cicero, at felicius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoq; quanquam propioribus temporibus natus sit, uidetur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certe, & Actium nõ solum tragœdijs, sed etiam orationibus suis expressit, adeo durus & siccus. Oratio autem sicut corpus hominis ea demum pulchra est, in qua non eminent uenæ, nec ossa numerantur, sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exurgit toris, ipsos quoq; neruos robur tegit, & decor commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremq; nostrorum temporum exprimeret. Viderimus inquam iudicio eius uis aut animi aut ingenij sufficeret. Ad Ciceronem uenio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi uobiscũ est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec ulla re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit quàm iudicio. Primus enim excoluit

In eodem ualetudinario

Calui in Vatinium accusationes

Cælianæ orationes

C. Iul. Cæsar

Brutus

Asinius

Oratio pulchra

Messala Coruinus Cicero

Ciceronis iudicium

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

excoluit orationem, primus & uerbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosq; altiores attentauit, & quasdam sententias inuenit: utiq; in his orationibus quas senior iam & iuxta finem uitæ composuit, id est, post quam magis profecerat, usuq; & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes non carent uitijs antiquitatis: lentus est in principijs, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tarde commouetur, raro incalescit: pauci sensus opt: & cum quodam lumine terminatur: nihil ex tempore referre possis: & uelut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem sicut locupletem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum uolo tecto tegi, quod hymbrem acuentum arceat, sed etiam quod uisum & oculos delectet: non ea solum instrui supellectile quæ necessarijs usibus sufficiat, sed etiam sit in apparatu eius, & aurum, & gemmę, ut sumere in manus aut aspicere sæpius liceat: quædam uero procul arcentur ut iam obliterata & olentia: nullum sit uerbum uelut rubigine infectum, nulli sensus tarda & inerti structura in morem Annalium componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, uariet compositionem, nec omnes clausulas uno & eodem modo determinet. Nolo irridere totam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoq; sensu in omnibus pro sententia positum, esse uideatur. Nam & hoc inuitus rettuli & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atq; exprimunt, hi qui se antiquos oratores uocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus, sed uobis utiq; uersantur ante oculos qui Lucillium pro Oratio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani ex comparatione Sisenæ aut Varronis sordet, qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirãtur: quos more prisco apud iudicem fabulantes auditores sequuntur, non populus audit, uix deniq; litigator perpetitur, adeo mœsti & inculti illam ipsam quam iactant sanitatem, sed ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem ualetudinem medici probant, quæ animi anxietati confinis sit. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem uolo. propè abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudatur. Vos ergo disertissimi, ut potestis, ut facitis, illustrate seculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messala uideo lætissima quæq; antiquorum imitantem. Et uos Materne ac Secunde ita grauitati summum nitorem & cultum uerborum miscetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens causa poscit, ubertas, ea (quotiens permittitur) breuitas, is compositionis decor, sententiarum planitas: sic expromitis affectus, sic libertatem temperatis, ut etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi sint posteri nostri. Quæ cum Aper dixisset, Agnoscitis ne inquit Maternus uim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? q̃ copiose,

Orationes quas senior scripsit, meliores

Priores orationes

Orator qualis

Annales prisci

Esse uideatur clausula apud Ciceronem frequens

Sanitatẽ orationis ieiunio rerũ consequi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ac uarie uexauit antiquos? quanto non ſolum ingenio ac ſpiritu, ſed etiam eruditione & arte ab ipſis mutuatus eſt, per quæ mox ipſos inceſſeret? Tu/um tamen Meſſala promiſſum ita mutaſſe non debes. neq; enim defenſo/res antiquorum exigimus, nec quenquam noſtrorum, quanquam modo laudati ſumus, his quos infectatus eſt Aper comparamus. ac ne ipſe qui/dem ita ſentit, ſed more ueteri & alijs ueſtris philoſophis ſæpe celebrato ſumpſit ſibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem anti/quorum (ſatis enim illos fama ſua laudat) ſed cauſas cur in tantum ab elo/quentia eorum receſſerimus, cum præſertim centum & xx annos ab interi/tu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Meſſala: ſequar à te præſcriptam formam Materne. neq; enim diu cõtradicendum eſt Apro, qui primum, ut opinor, non mouit, tanquam parum pro/prie antiqui uocarentur, quos ſatis conſtat ante centum annos fuiſſe. Mi/hi autem de uocabulo pugna non eſt, ſiue illos antiquos, ſiue maiores, ſiue quo alio mauult nomine appellet, dummodo in confeſſo ſit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuiſſe. Ne illi quidem parti ſermonis eius repugno, ſi quo minus fatetur plures formas dicendi etiam ijſdem ſæculis, nedum diuerſis extitiſſe. Sed quomodo inter Atticos oratores Demoſthe/ni tribuerit, proximum autem locum Aeſchines & Hyperides & Lyſias & Lycurgus obtinent, omnium autem conſenſu hęc oratorum ætas maxime probatur: ſic apud nos Cicero quidem cęteros eorundem temporum diſer/tos anteceſſit. Caluus autem & Aſinius & Cæſar & Cælius & Brutus ſic iu/re & prioribus & ſequentibus anteponuntur. nec refert qui inter ſe ſpecie differant, cum genere conſentiant. at triſtior Caluus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cælius, grauior Brutus, uehementior & pleni/or & ualentior Cicero, omnes tamen eandem ſanitatem eloquentię ferunt: ut ſi omnium pariter libros in manum ſumpſeris, quamuis in diuerſis inge/nijs, eſſe quandam iudicij ac uoluminis ſimilitudinẽ & cogitationem. Nam quod inuicem ſe obtrectauerunt, & ſuperſunt aliqua epiſtolis eorum in/ſerta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non eſt oratorum uitium, ſed hominum. Nam & Caluum & Aſinium & ipſum Ciceronem credo ſoli/tos & inuidere, & liuere, & cæteris humanæ infirmitatis uitijs affici. ſolum inter hos arbitror Brutum non malignitate nec inuidia, ſed ſimpliciter & ingenue iudicium animi ſui detexiſſe. an inuideret Ciceroni, qui mihi uide/tur ne Cæſari quidem inuidiſſe? Quod ad Ser. Galbam & C. Lelium atti/net, & ſi quos alios antiquorum agitare non deſiſtit, nõ exigit defenſorem, cum fatear quædam eloquentiæ eorum, ut naſcenti adhuc nec ſatis adultæ defuiſſe. Cæterum ſi omiſſo optimo illo, & perfectiſſimo genere eloquen/tiæ, eligenda ſit forma dicendi, malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Craſſi maturitatem, quàm calamiſtros Mecenatis, aut tinnitus Gallionis: adeo melius oratorem, uel hirta toga induere, quàm fucatis & mercricijs

Antiqui ſiue maiores

Eminẽtior Ciceroniani ſeculi eloquentia

Cicero cæteros eorundem temporum diſertos antecellit

Mutua malignitas ueterum

Eloquentia naſcens nec ſatis adulta

ueſtibus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ueſtibus inſignire. Neq; enim oratorius iſte, immo hercule ne uirilis quidem cultus eſt, quo plerique ipſorum noſtrorum actores ita utuntur, ut laſciuia uerborum & leuitate ſententiarum, & licentia compoſitionis, hiſtrionales modos exprimant. quodq; uix auditu fas eſſe debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari ſaltariq; commentarios ſuos. Vnde oritur illa fœda & præpoſtera, ſed tamen frequens quibuſdam exclamatio, ut oratores noſtri temerè dicere, hiſtriones diſertè ſaltare dicantur. Equidem non negauerim Caſſium Seuerum, quē ſolum Aper noſter nominare auſus eſt, ſi his comparetur qui poſtea fuerunt, poſſe oratorem uocari, quanquam in magna parte librorum ſuorum plus uis habeat quàm ſanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omiſſa modeſtia, ac pudore uerborum, ipſis etiam quibus utimur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerunq; deiectus nō pugnat, ſed rixatur. Cæterum, ut dixi ſequentibus comparatus, & uarietate eruditionis, & lepore urbanitatis & ipſarum uirium robore, multum cæteros ſuperat, Quorum neminem Aper nominare & uelut in aciem educere ſuſtinuit. Ego autem expectabam, ut Bruto, Aſinio, & Cęlio & Caluo, aliud nouum agmen produceret, pluriſq; uel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæſari, ſingulis demum ſingulos opponeremus. Nunc detrectaſſe nominatim antiquos oratores contentus, neminem ſequentium laudare auſus eſt, niſi in publicum & in commune. ueritum credo ne multos offenderet, ſi paucos excerpſiſſet. quotus enim quiſq; ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, ut ſe ante Ciceronem numeret, ſed planè poſt Gabinianum? At ego non uerebor nominare ſingulos, quo facilius propoſitis exemplis appareat quibus gradibus fracta ſit & diminuta eloquentia. Appropera inquit Maternus, & potius exolue promiſſum: neq; enim hoc colligi deſideramus, diſertiores eſſe antiquos, quod apud me equidem in cōfeſſo eſt. Sed cauſas exquirimus, quas te ſolitum tractare, pauloante, plane mitiore eloquētia & temporum noſtrorum, miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos laceſſendo. Non ſum, inquit, offenſus à prima diſputatione, nec uos offendi decebit, ſi quid forte aures ueſtras perſtringit, cum ſciatis hanc eſſe eiuſmodi ſermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge inquit Maternus, de antiquis loquaris. utere antiqua libertate, qua uel magis degenerauerimus quàm ab eloquentia. Et Meſſala, non reconditas Materne cauſas requiris, nec aut tibijpſi, aut huic Secundo uel huic Apro ignotas, & iam mihi partes aſſignatis proferendi in medium quæ omnes. Quis enim ignorat & eloquentiam & cæteras artes deſciuiſſe ab iſta uetere gloria, non inopia hominum ſed deſidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inſcientia præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primum in urbe nata, mox per Italiam fuſa iam in prouincias manant: quanquam noſtra nobis notiora ſunt. Ego de urbe & his proprijs ac uernaculis

Hiſtrionales modi
Cantari ſaltariq; commentarios
Oratores temere dicunt
Hiſtriones diſerte ſaltant
Caſſ. Seuerus

naculis uitijs loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si prius de seuentate ac disciplina maiorum circa educandos firmandosq; liberos pauca prædixero. Iamprimum suus cuiq; filius ex casta parente natus, non in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisq; moribus, omnis cuiuspiam familiæ soboles cõmitteretur, coram qua nec q; dicere fas erat, quod turpe dictu, nec q; facere quod inhonestum factu uideretur. Ac nõ studia mores q;, sed remissiones etiam lususq; puerorum, sanctitate quadam ac uerecundia temperabat. Sic Corneliam Graccho rum, sic Aureliam Cæsaris, sic Actiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, ut sincera & integra & nullis prauitatibus detorta uniuscuiusque natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id uniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatus Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus seruis plerunq; uilissimus, nec cuiquam serio minister accommodatus. horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati nec q; modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. per quæ paulatim impudentia irrepit & sui contemptus. Ideo uero propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, histrionalis fauor & gladiatorum equorum q; studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adulescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent? colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, sed illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus ipsis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam uel rerum uel hominum, uel temporum satis operę insumitur. sed expectantur quos rhetoras uocant, quorum professio quando primum in hãc urbem introducta sit, quamq; nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, statim de curijs. Referam necesse est animum ad eam disciplinam qua usos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & quotidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes ipsorum etiam continentur libris. Notus est uobis uticq; Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extrema parte (nam prior commemorationem ueterum oratorum habet) sua initia, suos gradus, suæ elo-

Prima discentium elementa

Autores cognoscendi

Euoluenda antiquitas

Notitia rerum hominũ, temporum

Ciceronis Brutus

quentiæ

quentiæ uelut quandam educationem refert. se apud Q. Mutium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiam quoq; & Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium uarietatem complecteretur. Itaq; hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non Geometriæ, non Musicæ, non grammaticæ, non denicq; ullius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus causasq; cognouit. ita enim est, optimi uiri, ita, ex multa eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris uis & facultas, sicut cæterarum rerum, angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè & ornatè & ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientiū possit. Hæc sibi illi ueteres persuadebant, ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non ut rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad ueritatem accedentibus controuersijs linguam modo & uocē exercerent, sed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratoris subiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita ut plerunque hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiose & uarie & ornate nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturā humanam, & uim uirtutum, prauitatemq; uitiorum, & intellectum eorum, quæ nec in uirtutibus neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis uel instiget uel leniat, qui scit quid iræ promptius: & miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusq; uersatus orator, siue apud infestos siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusq; natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem usum reposito. Sunt apud quos astrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex omnibus ducta sermonibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisq; prout res poscit, uti, alienum erit oratori. neq; enim sapientem informamus, neq; Stoicorum ciuitatem, sed eum qui non quasdam artes audire, sed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis scientiam ueteres oratores comprehendebant,

Absolutissima Ciceronis eruditio

Oratoris uis & facultas

Oratoris ad dicendum subiecta materia

Æquitas

Honestas

Astrictum dicendi genus

Fusa oratio

Stoicorum ciuitas

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

& grammatica, musica, & geometria imbuebãtur. Incidunt enim causæ plu
Iuris ciui. scientia rimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræq; au/
tem in quibus hæ quoq; scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat:
sufficit ut ad tempus simplex quiddam & informe doceamus. Primum e/
nim aliter utimur propriis aliter cõmodatis: longeq; interesse manifestum
Scientia multarum artium est, possideat quis quę profert an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium
scientia etiã aliud agentes nos ornat, atq; ubi minime credas, eminet & ex/
cellit. Idq; non doctus modo & prudens auditor, sed etiam populus intelli
git: ac statim ita laude prosequitur, ut legitimè studuisse, ut per omnes elo/
quentiæ numeros esse: ut denicq; oratorem etiam fateatur. quem non posse
aliter existere, nec extitisse unquã confirmo, nisi eum qui tanquam in aciem
omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit.
quod adeo negligitur ab horum temporũ disertis, ut in actionibus eorum
sex quoq; quotidiani sermonis fœda ac pudenda uitia deprehendantur, ut
ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis ultro derideant: sapientiæ ue/
Eloquentia artium omnium domina ro studium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos
sensus & angustas sententias detrudant eloquentiã, uelut expulsam regno:
ut quę olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora imple
bat, nunc circuncisa & amputata sine apparatu, sine honore, penè dixerim
Sine ingenuitate sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificijs discatur. Ego hanc pri
mam & præcipuam causam arbitror, cur tantum ab eloquẽtia antiquorum
oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo
Demosthenes Platonis auditor Cicero fuit Academicus quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis audi
torem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quic/
quid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spacio con/
secutum. Sunt aliæ causæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquũ est,
quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod in consuetudine
est, satis multos offendi: qui si forte hoc audirent, certũ habeo dicturos, me
dum iuris & philosophiæ scientiam, tanquam oratori necessariam laudo,
ineptijs meis placuisse. Et Maternus, Mihi quidẽ, inquit, susceptum à te
munus adeo peregisse nondum uideris, ut incohasse tantũ, & uelut uestigia
ac liniamenta quędam ostendisse uidearis. Nam quibus instrui ueteres ora
tores soliti sint, dixisti, differentiamq; nostræ desidiæ & inscientiæ aduer/
sus acerrima & fœcundissima eorũ studia demonstrasti. Cætera expecto,
ut quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita
hoc quoq; cognoscã, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingres/
si cõfirmare & alere ingenia sua soliti sint. neq; enim arte & scientia, sed lon
ge magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi signifi/
care uultu uidentur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuissent
Messala quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina ueteris eloquen/
tiæ satis demonstrasse uideor, docendo quibus artibus antiqui oratores
instituti

inſtitui eruditiq; ſoliti ſint, perſequar nunc exercitationem eorum: quanquam ipſis artibus ineſt exercitatio, nec quiſquam percipere tot reconditas aut tam uarias res poteſt, niſi ut ſcientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem eſſe rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. ſed ſi cui obſcuriora hæc uidentur, iſq; ſcientiam ab exercitatione ſeparat, id certe concedet, inſtructum & plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur. Ergo apud maiores noſtros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domeſtica diſciplina, refertus honeſtis ſtudijs, deducebatur à patre, uel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc ſectari, hunc proſequi, huius omnibus dictionibus intereſſe, utq; ſic dixerim, pugnare in prælio diſcere. magnus ex hoc uſus, multum conſtantiæ, plurimum iudicij iuuenibus ſtatim contingebat, in media luce ſtudentibus atq; inter ipſa diſcrimina, ubi nemo impune ſtultè aliquid, aut contrariè dicit, quod & iudex reſpuat, & aduerſarius exprobret, ipſi denique aduocati aſpernentur. Igitur uera ſtatim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quanquam unum ſequerentur, tamen omnes eiuſdem ætatis patronos in plurimis & cauſis & iudicijs cognoſcebant: habebantq; ipſius Populi diuerſiſſimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur quid in quoque uel probaretur uel diſpliceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electiſſimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præſtaret: nec aduerſarij & æmuli ferro non ſudibus dimicantes: ſed auditorium ſemper plenum ſemper nouum ex inuidis & fauentibus, ut nec bene dicta diſſimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam non minus in diuerſis ſubſellijs parari quàm ſuis, quin immo conſtantius ſurgere ibi, fidelius corroborari. Atq; hercule ſub eiuſmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum diſcipulus, fori auditor, ſectator iudiciorum, eruditus & aſſuefactus alienis experimentis, cui quotidie audienti notæ leges, non noui iudicum uultus, requens in oculis conſuetudo concionum, ſæpe cognitæ populi aures, ſiue accuſationem ſuſceperat, ſiue defenſionem, ſolus ſtatim unicuiq; cauſæ parerat. Nonodecimo ætatis anno L. Craſſus C. Carbonem, uno & uigeſimo Cæſar Dolobellam, altero & xx Aſinius Pollio Catonem, non multo ætatem antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus inſecuti ſunt, quas hodieq; cum admiratione legimus. Ac nunc aduleſcentuli noſtri deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum, qui rhetores uocantur: quos paulo ante Ciceronis tempora extitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris ex eo manifeſtum eſt, quod Marco Craſſo & Domitio cenſoribus cludere (ut ait Cicero) ludum impudentiæ iuſſi ſunt. Sed ut dicere inſtitueram deducimur in ſcholas, quibus non facile dixerim utrum ne locus ipſe, an condiſcipuli, an genus

Scientia
Meditatio
Facultas
Eloquentiæ uis
Iuuenis foro & eloquentiæ deſtinatus qd primo faceret
Quo ætatis anno orare in iudicijs cœperint, L. Craſſus
Cæſar
Aſinius
Caluus

an genus ſtudiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentię, ſed in quem nemo niſi imperitus æque intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, & adoleſcentuli inter adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ uero exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, *Suaſoriæ* ſuaſoriæ & controuerſiæ, robuſtioribus aſſignantur, quales perfidiæ, & *Controuerſiæ* quàm incredibiliter compoſitæ. Sequitur autem ut materiæ abhorrenti à *Declamatio* ueritate declamatio quoq; adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut uitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quicquid in ſchola quotidie agitur, in foro uel raro uel nunquam, ingentibus uerbis perſequantur, cum ad ueros iudices uentum eſt rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoq; ciuitate antiquorum eloquentiam peruexit, Nam & ſi horum quoq; temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta & beata Rep. imbui fas erat, tamen iſta perturbatione ac licentia pleraq; ſibi aſſequi uidebantur: cum mixtis omnibus & moderatore uno carentibus tantum quiſq; orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ, populare nomen, hinc conciones migrantium, ac penè pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum & aſſidua ſenatus aduerſus plebem certamina: quæ ſingula & ſi diſtrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiã, & magis cumulare præmijs uidebantur. Quia quanto quiſque plus dicendo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus apud principes gratiæ, plus autoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur, hos reuerſuri colebant. hi & præturæ & conſulatui uacare ultro uidebantur, hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cum & populum & ſenatum conſilio & autoritate regerent. quinimmo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut tueri conſpicuum & eminentem locum: nec mirum, cum etiam inuiti ad populum producerentur, cum parum eſſet in ſenatu breuiter cenſere, niſi qui ingenio & eloquentia ſententiam ſuam tueretur, cum in aliquam inuidiam aut crimen uocati, ſua uoce reſpondendum haberent, cum teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed coram & præſentes dicere cogerentur. Ita ad ſumma eloquentiæ præmia, magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi pulchrum & glorioſum, ſed contra, mutum & elinguem uideri, deforme habebatur. non minus rubore quàm pręmijs ſtimulabantur, ne clientulorum loco potiuſquã patronorum numerarentur,

ne tra-

ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſiſſent:ne tanquam iner tes & non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. Neſcio an uenerint in manus ueſtras hæc uetera,quę & antiquo rum bibliothecis adhuc manent & nunc maxime à Mutiano contrahun tur:ac iam undecim(ut opinor) actorum libris, & tribus epiſtolarum com poſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Pompeium & Marcum Craſſum non uiribus modo & armis, ſed ingenio quoq; & oratione ualu iſſe:Lentulos,& Metellos,& Lucullos,& Curiones, & cæteram procerum manum,multum in his ſtudijs operæ curæq; poſuiſſe: nec quenquam illis temporibus magnam potentiam ſine eloquentia conſecutum. His accede bat ſplendor rerum,& magnitudo cauſarum,quæ & ipſa plurimũ eloquen tiæ præſtant. Nam multum intereſt utrum ne de furto, aut formula, & in terdicto dicendum habeas,an de ambitu comitiorum,expilatis ſocijs,& ci uibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt,iſq; optimus ciuita tis ſtatus habendus eſt,quo nihil tale patimur:ita cum acciderẽt ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine re rum uis ingenij, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere po teſt,niſi qui cauſam parem inuenit. Non opinor Demoſthenẽ orationes illuſtrãt,quas aduerſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defenſus aut Licinius Archias poeta faciunt:Catili na, & Milo & Verres, & Antonius, hanc illi famam circundederunt: non quia tanti fuit R.P.malos ferre ciues,ut uberem ad dicendum materiam o ratores haberent:ſed,ut ſubinde admoneo,quæſtionis meminerimus,ſcia musq; nos de ea re loqui,quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exti tit. Quis ignorat utilius ac melius eſſe frui pace, quàm bello uexari? Plures tamen bonos prælatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ con ditio. Nam quo ſæpius ſteterit tanquã in acie,quoq; plures & intulerit ictus & exceperit, quo maior aduerſarius, eo acrior qui pugnas ſibi aſperas de ſumpſerit,tãto altior & excelſior & illis nobilitatus criminibus, more homi num agit,quorum ea natura eſt ut ſecura nolint. Tranſeo ad formam & conſuetudinẽ ueterũ iudiciorũ: quæ & ſi nunc aptior eſt ita erit eloquentia, tanto illud forũ magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas pe rorare cogebatur,& liberæ comperendinationes erant,& modum dicendi ſibi quiſq; ſumebat,& numerus neq; dierum neq; patronorum cauebatur. Primus tertio conſulatu Cn. Pompeius aſtrinxit impoſuitq; ueluti frenos eloquentiæ,ita tamen ut omnia in foro,omnia in legibus,omnia apud præ tores gererentur: apud quos quanto maiora negocia olim exerceri ſolita ſunt,quod maius argumentum eſt, quàm quod cauſæ centumuirales quæ nunc primum obtinẽt locum,adeo ſplendore aliorum iudiciorũ obrueban tur,ut neq; Ciceronis,neq; Ceſaris,neq; Bruti,neq; Cęlij,neq; Calui,nõ denicq; ullius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur,exce

Actorum undecim libri

Nemo olim apud Rom. magnam potẽtiã ſine eloquentia conſecutus eſt

Illuſtris cauſa facit oratiõẽ illuſtrem

Forma & conſuetudo uterũ iudiciorũ

Liberæ cõperendinationes

Centumuirales cauſæ

ptis

ptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Ironiæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione medijs diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi principis disciplina, ipsam quoq; eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse uidetur quod dicturus sum, dicam tamen uel ideo ut rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus astricti & uelut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum uirium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ causæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos cursus & spacia probant, sic latus oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quin immo curam & diligentem stili anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex quando incipias, & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. *Oratori, theatro opus* unus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res uelut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuq́e opus est, & uelut quodam theatro. qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelæ quoq;, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italię periclitantibus assisterent: cum in plerisq; iudicijs cre- *Apud Romanos olim tota ciuitas concurrebat, quum agerētur causæ* deret Populus Ro. sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos: ut frigidissimos quoq; oratores ipsa certantis populi studia excitare & incēdere potuerint. Itaq; hercule eiusmodi libri extant, ut ipsi quoq; qui egerunt nō alijs magis orationibus censeantur. Iam uero cōciones assiduæ, & datum ius quoq; potentissimum quemq; uexādi, atq; ipsa inimicitiarum gloria, cum se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incendendos principes uiros, ut est natura inuidiæ, populi quoq; histriones auribus uterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces admouebāt? Non de otiosa & quieta rē loquimur, & quæ probitate & mo- *Eloquētia magna ista ac notabilis, mala res est* destia gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentiæ, quam stulti libertatem uocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accipimus? quarum ciuitatum seueriſſima disciplina, & seueriſſimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac ullius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores extiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia (ut sic dixerim) omnes poterant. Nostra quoq; ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla superiorum

reueren-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

reuerentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio ualentiorem elo/quentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicę Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentię Cicero tali exitu pensauit. Sic quoq; quod superest antiquis oratoribus, forum non emendare, nec usquam ad uotum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quod nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram uenit, nisi quod aut uicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciā tuemur, nisi spoliatam, uexatamq; ? Atqui melius fuisset non queri quàm iudicari. Quod si inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quomodo tamen minimum usus minimumq; profectus, ars medentis habet in his gentibus, quę firmissima ualetudine ac saluberrimis corporibus utuntur: sic minor oratorum obscuriorq; gloria est inter bonos mores & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententijs, cum optimi cito consentiant? Quid multis apud populum contionibus, cum de republica non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & unus? Quid uoluntarijs accusationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cum clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi & in quantum opus est disertissimi uiri: si aut uos prioribus seculis, aut isti quos miramur his nati essent, ac deus aliquis uitas uestras, uestra tempora repēte mutasset, nec uobis summa illa laus & gloria in eloquentia, neq; illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniā nemo eodem tempore assequi potest magnam famā & magnā quietē, bonis seculi sui quisq; citra obtrectationē alterius, utatur. Finierat Maternus: Tum Messala, Erant quibus cōtradicerem, erant de quibus plura dici uellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone uisa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus, Ego inquit te poetis, Messala antiquarijs, criminabimur. At ego uos rhetoribus et scholasticis, inquit. Cum adrisissent, discessimus.

DIALOGI FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

HVNC libellū quo soceri sui Iulij Agricolæ uitam posteritati tradidit, nō esse subditititium ipsa phrasis est argumēto uerè Lydius lapis, quod dicitur, in hoc probandi genere. Scripsit aūt senex. Nobis defuit exēplar uetus ad quod cōferremus. Itaq; uulgatā æditionē, quando aliud non dabatur, diligēter percurri, meoq; Marte quædam errata deprehendi. Mutaui nōnulla, quædā tantū indico, lectori iudiciū relinquēs: id fit in ambiguis. Sunt & quę exponuntur, obscuriora uidelicet.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Quã non petiſſem ni curſaturus tam ſcęua & in u.t.) Hic in primis pro ni curſaturus ſcribe incurſaturus, & clauſulã aut quæſitiuè ſic lege, quã non petiſſem, incurſaturus tam ſcæua & infeſta uirtutibus tẽpora? Aut, quod mihi ſimplicius uidetur, hoc modo, quã non petiſſem, ni incurſaturus tam ſæua & infeſta uirtutibus tẽpora. Nunc aptè coherent quæ ſequuntur, legimus quum Arul. ſenſus eſt, non petiſſem ueniã, ni cogerer incidere in Domitiani tẽpora, ac referre quæ illius tyranni principatu contigere, quum omnis honeſtas exularet Roma.

Legimus quũ Aruleno Ruſtico, Pætus Thraſ. Herẽnio Senecioni Priſc. Heluidius laudati eſſent.) Hoc eſt ab Aruleno Ruſtico, & Herẽnio Senecione. Optimus ſenator fuit Pætus Thraſea liberrimæq; linguæ. Vitam huius conſcripſit Iun. Arulenus Ruſticus, pulſus in exiliũ ea de cauſa. Heluidius Priſc. Tacito noſtro nõ uulgariter laudatus in initio uigeſimi libri hiſtoriæ Auguſtæ, gener Thraſeæ extitit, ob cuius laudationem Herennius Senecio capitis pœnam luit ſub Domitiano, libris utrorumq; exuſtis. Eius Senecionis in fine quoq; huius libelli mentionem facit. Vbi plura dicemus.

Expulſis inſuper ſapientię profeſſoribus.) Nam propter Pætum Thraſeã & Heluidiũ Priſcum laudatos, iſtius criminis occaſione philoſophos omnes urbe Italiaq; ſummouit Domitianus, autore Suetonio.

Pauci & uti dixerim.) Lego pauci, ut ita dixerim.

Memoriam prioris ſenectutis.) Intelligit primam ſenectutem, hoc eſt, crudam & uiridem. Nam præcedit, propè ad ipſos exactæ ætatis terminos p.ſ. uenimus. Ergo ſenex hunc libellum conſcripſit.

Et cõmeatus.) Hoc eſt ut poſſet abeſſe & uagari. Mox, nihil appetere iactatiõnẽ. Forte leg. nihil appetere iactatione. Infra, quiete & otio trãſit, malim tranſiit.

Ad dona temporũ recognoſcẽda.) Reſtituimus, ad dona tẽplorũ recognoſc.

Nullam ultra poteſtatis perſonã, triſtitiam & arrog.) Conijcio ſcribendũ, ubi officio ſatisfactũ nulla ultra poteſtatis perſonã triſtitia. Et arrogantiã. Niſi quis malit ultra aduerbialiter accipere pro ulterius, nulla ultra poteſtatis perſona. Triſtitiam, & arrog. & auarit. Mox lego, oſtentanda uirtute pro oſtentandam.

Haud ſemper errat fama, aliquãdo & elegit. Opinor ſcribi debere, eligit. Niſi qs ſuſpiceẽ fuiſſe, ferit, ut ſit trãslatio à ſagittarijs. Ibi, p collauit ſcripſi collocauit.

Vnde & uniuerſum fama eſt trãſgreſſis.) Lego, unde & in uniuerſum fama, è tranſgreſſis. Q.D. Sic narrant qui tranſgreſſi ſunt.

Tunc primum.) Quemadmodum Liuius & Ruſticus referunt. Alioqui legerem, quum primum.

Quã hactenus nix & hyems appetebat.) Scribo, abdebat, hoc eſt, occultabat.

Et poſita contra Hiſpa.) Indubie fuit, poſitu, id eſt, poſitione. Sic Annaliũ primo de numero legionũ. Quę poſitu regionis, à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haud procul accirentur. Rurſum lib. 5. Ille poſitus ſiderum, ac ſpacia dimenſus, hærere primo. Expone poſitu, hoc eſt propter poſitum ſiue poſitionem. Hoc magis arridet, quàm ut legatur, poſiti.

Nec concidere & exurgere.) Caſtigaui, nec occidere & exurgere. Infra malim, ut uires rebellibus miniſtrantem. Item alterius manus centuriones.

Et flumine.) Rhenum intelligit.

Amiſit ira & uictoria.) Repoſui, Omiſit ira & uictoria.

Locorũq; difficultates.) Arbitror ſic habuiſſe ſincerã lectionẽ, ſuper uirtutẽ hoſtiũ, locorũ quoq; difficultates eluctatus. Sic Annaliũ li. 19. dixit, niues eluctãtib.

Vt quibus bellũ uolentibus erat.) Elegantiſſima locutio. Hoc eſt qui bellum uellent, Græca figura eſt de qua in ueſtibulo operis admonuimus, & ſuis præterea

rea locis. Sic apud Tacitum noſtrum Annalium primo ut quibuſq; bellum inui-
tis aut cupiētibus erat. lib. 15. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere. Sicq; lib. xix. ubi
uulgo legebatur, cæteriſq; remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus li
berum fuit. nos fidem manu ſcripti codicis ſecuti, diſpuncto uocabulo liberum
ſcripſimus & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus fuit. Eodem mox libro, repo
ſuimus, Mutiano uolenti reſcripſere, ubi ante legebatur uolētia. Cæterum quod
hic mox ſequitur, probare exemplum, id eſt probabat, ſubaudi prouincia, ac ope
riri id eſt operiebatur animum recentis legati.

Tum Agricola quanquam tranſuecta æſtas.) Lego, tranſacta æſtas.

Sparſi per prouinciam numeri.) Loquitur de numeris militaribus.

Cuius poſſeſſione reuocatum Paulinum.) Hoc eſt à qua poſſidenda.

Nec laureatis quidē geſta proſecutus eſt.) Sic ſcribit de L. Vitellio lib. 19. An
nalium, Ipſe lauream, inquit, proſpere geſtæ rei ad fratrem miſit.

Cæterū animorū prouinciæ prudēs.) Hoc eſt noſcēs animos prouincialium.

Cauſas bellorum ſtatuit excidere.) Siue excidere pro recidere legas, ſiue ex-
cindere parum refert.

Nihil per libertos ſeruoſq; publicæ rei.) Saubauditur agere id eſt agebat.

Officijs & adminiſtrationibus potius non peccaturos.) Subaudi ducebat uel
cenſebat.

Frumenti ac tributorum auctionem.) Malim exactionem.

Circumciſis in quæſtum reperta, quæ ipſo trib.) Emendauimus, circumciſis
quæ in quæſtum reperta, ipſo trib. g. tolerabantur.

Nanq; per ludibrium aſſide.) Senſus eſt, Milites Romani cogebant in ſumma
annonæ uilitate prouinciales emere frumenta, quæ mox ulterioribus uenderēt,
clauſis horreis publicis ueluti in ſumma charitate, quæ res ludibrio non carebat.
In cauſa erat Procuratorum auaricia.

Quæ uel incuria intolerantia.) Lego, quæ uel incuria, uel tolerantia priorum.

Contracto exercitu multum in agm.) Poſſet ſic quoq; legi, imò ſic legēdum
eſt, Contracto exercitu, militum in agmine laudare modeſtiam.

Eoq; in bello faciles.) Scribendū, eoq; in bellū faciles. Aut potius eoq; bello fa
ciles. Sic enim Annalium lib. 1. ſeditioni promptū dixit: libro ſecundo, prælio pa
ratam. Libro quarto, offenſioni proniores. Eodē, Agrippina Neroni promptior.

Medio inter Britanniā atq; Hiſpaniam ſita.) Medio Ablatiuus eſt, pro in me-
dio. Sic in Annalibus dixit, Medio temporis.

Haud multum à Britannia differt, in melius aditus portuſq;.) Prodigioſe cor-
ruptus locus eſt. Lego differunt. Eius aditus portuſq; per commercia & neg. co-
gniti. Eius. ſ. inſulæ Hyberniæ.

Portus claſſe explorauit.) Opinor ſcribendum, prius claſſe explorauit. Mox
mallem legere, impelleretur. nam ſequitur, attollerent, & cōpararentur. Illic ex-
pones, & lætitia ſua quiſq; facta, id eſt per lætitiam. Paulo poſt, oppugnaſſe ultro
caſtella adorti, malim oppugnare.

Specie ignari prudentiū admonebant.) Specie referendum eſt ad genitiuum
prudentum. Ignaui ſpecie prudentium admonebant.

Aduerſa cum imputantur.) Non dubito quin Tacitus, aduerſa uni imputan-
tur. Eſtq; grauiſſima ſententia nec minus uera. iniquiſſima hæc bellorū conditio
eſt, proſpera omnes ſibi uendicāt, aduerſa uni imputantur. Hoc eſt duci. Sic lib.
uigeſimo Annalium Tacitus narrat Herenniū Gallum exercitus Romani lega
tum à militibus uerberatū, quos tum Germani profligauerāt. Victi, inquit, quod
tum in morem uerterat, non ſuam ignauiam, ſed perfidiam legati culpabant.

Et arte ducis rati.) Opinor legendum, & arte ducis irati, nihil ex arrogantia
remittere, id eſt remittebant.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Eò ad extremum inopiæ uenere.) Ad extremum id eſt poſtremo, ſic etiam alibi loquitur. Idem uſurpatur Liuio.

Primum à Sueuis.) Sueuici maris meminit autor noſter in libello de ſitu moribuſq; Germanorũ, & tradit ex Cornelio Nepote Plinius, Q. Metello Celeri, tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorũ dono datos, qui ex India cõmercij cauſa nauigantes, tẽpeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Cæterum eas Sueuorum ſedes hodie Saxones tenent: nam horum annalibus proditur ex inſulis in Toringorum terram eos primum applicuiſſe. Et Sueui ſunt Saxonibus hodieq; Toringi, quanquam ex litoralibus mediterranei facti.

Et in noſtrã uſq; ripã.) Intelligit ſiniſtrã Rheni ripã, nam dextrã Germani tenebant. Sic lib. xx Annaliũ, forte nauẽ, inquit, haud procul caſtris frumento grauem, cũ per uada hæſiſſet, Germani in ſuã ripam trahebãt. Hoc eſt in ripã Rheni (dextram.

A contractu dominationis.) Lege, contactu dominationis.

Nos terrarum ac libertatis extremos.) Plerunq; conſtructionem amat genitiui, quod alius dixiſſet, terris ac libertate extremos. Sed de hoc ſupra monuimus. Mox pro famæ poſſet etiam ſcribi fama, auferendi caſu, id eſt per famam defendit. Item pro Atque, nihil ſi tincommodi ſi quis Atqui legat, ut pro. & inferiores Romani, eo infeſtiores Romani.

Poſtquam cunctis uaſtantibus.) Scribo, poſtquam cuncta uaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur. Mox. Soli omnium opes atq; inopiam.

Bona fortuna quæ in tributum egerat annus, in frumentũ, corpora ipſa ac manus, ſyluis ac paludibus uerbera emuniendis inter hac contumelias conterunt.) Legendum apparet, bona fortunasq; in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipſa ac manus, ſyluis & paludibus emuniẽdis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nam Tacito ſolenne eſt tranſponere præpoſitiones. Sic & hic, uerbera inter ac contumelias, pro inter uerbera ac contumelias.

Neq; enim arma nobis aut metalla.) Arma non potuerunt illis deeſſe qui iam in procinctu erant. Itaq; legendũ, arua, hoc eſt agri quibus adiuuẽtur cõmeatus.

Brigãtes fœmina duce.) Hęc fuit Voadica regij generis fœmina, de qua ſupra.

Et in libertatem non in præſentiã laturi.) Reor ſynceram lectionẽ eſſe huiuſmodi, & libertatem non in præſentia inlaturi pro illaturi. Significat prius ipſis libertatem fuiſſe, pro qua adipiſcenda non erat opus pugnare, ſed conſeruanda. In præſentia dixit de futuro.

Vnde oſtentamus.) Malim unde oſtendamus, ſicut mox diſſenſionibus pro diſceſſionibus. Tametſi me non latet quid ſit diſceſſio populi.

Nullæ Romanos coniuges accedunt.) Emendaui, accendunt.

Alij nobis tradiderunt.) Hoc eſt priores Britanni.

Senum coloniæ.) Intelligit colonias ueteranorum.

Quas in æternũ proferre.) Hoc de Romanis dictũ eſt. Aut ſtatim Vlciſci, hoc

Coercitum militẽ adhuc ratus.) Conjicio legendum, allo- (de Britannis.
quendum adhuc ratus. Mox pro ſupereſſe ſcripſimus, ſuperaſſe.

Item fugientibus periculoſiſſima.) Lego, ita fugientibus, ut ſtet comparatio.

Nouiſſime id & extremo metu.) Tu repone, nouiſſime, id eſt extremo metu. Sequitur, defixere aciem, nõ dixit cõſtituere ſiue direxere, ſed defixere, quod ſtupidis præ metu, conuenit.

Tranſigite cum expeditionibus.) Id eſt finite expeditiones, exponit, quum dicit, Imponite quinq. ann. m. d.

Aut cauſas rebellandi.) Id de Britannis accipiendum.

Et breuibus cetris miſſilia noſtrorum uitare uel excutere.) Liuius eleganter

cetratos

cetratos uocat cetris instructos, scuti species est, li. 1. dec. quartæ. Nocte cetratos, inquit, quos peltastas uocant, loco opportuno inter bina castra in insidijs abdiderat. lib. 7. Cetratis immixtos auxiliares Eumenis tria millia ferme peditum æquata fronte instruxit. Et paulopost, & tria millia cetratorum, Pisidę hij erant.

Minimeq; equestres. Ea enim pugnæ facies erat, cũ ægra diu aut stante.) Corruptus locus est. Ego sic legerim & distinxerim, minimeq; equestris ea pugnæ facies erat, quum in gradu stantes, simul equorum corporibus impellerentur.

Trutulensem portum.) Suspicor scribendum, Rutupensem portum. Hic aduersus Bononiam situs est siue Gessoriacũ. Apud Ammianum lib. xx. perperam Bonna legitur pro Bononia. Mox aptius legas exierat.

Epistolis Agricolę actum, ut Domitiano moris erat.) Scribendum opinor aut relatum, aut significatum, aut lectum. Cogitandumq; num sic quoq; lectio stare queat, epistolis Agricolæ relatum Domitiano, ut moris erat. Vt hæc postrema clausula testetur consuetudinem, qua res in prouincijs gestæ Cæsaribus significabantur. Paulopost, ac nunc, non absurde legas, at nunc. Ibi pro tot militibus hostium, scripsimus, tot millibus.

Quærerent famam.) Posset etiam legi, quærerent tamen. Inferius aliquanto: Non tam obscuri suadentes simul, emendaui, non iam obscuri.

Et hic alius agens populus.) Castigauimus, & hic aliud agens pop.

Vobis nihil cõperti.) Quũ toto libello neminẽ alloquat tanq; ad quẽ scripserit, mutaui uobis, in nobis. Mox pro constabant reposuimus cõstabat. Nunciata

Per dispositos cursores.) Apparet Domitianũ non fuisse tum (constabat. Romæ sed in Albana uilla, aut alibi.

Testimonio Agricolæ.) Intellige honorifica uerba de Domitiano Cæsare testamento inserta.

Quod augurio uotisq;.) Expunximus pronomẽ quod, ut cohęreat sententia.

Et eadem strage tot Consularium cædes.) Nempe Ciuicæ Cerealis, Saluidieni Orphiti, Acilij Glabrionis, Aelij Lamiæ, Saluij Cocceiani, Metij Pomposiani, & Sallustij Luculli. Suetonius autor.

Vna adhuc uictoria charus nuncius.) Emendaui, Carus Metius. Hic è numero delatorũ unus fuit apud Domitianum sed omniũ sceleratissimus. Eius meminit Plinius nepos epistola quinta libri primi, item epistola libri septimi, cuius initium. Angit me Fanniæ ualetudo. Rursum epistola post hãc octaua, Carum ipsi calumniam struxisse testatur, hijs uerbis: nihil notabile secutum, inquit, nisi forte quod nõ fui reus, futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius uixisset: nam in scrinio eius datus à Caro de me libellus, inuẽtus est. Cari mentionem faciunt Iuuenalis & Martialis. Cæterum quænã fuerit ista prima uictoria, & aduersus quem, nondum reperi. Id quoq; nõ omittendum, uerbum censebatur hic elegantissime positum esse pro æstimabatur, siue existimationem nactus erat, quemadmodum & alibi Tacitus usurpat.

Et intra Albanã arcem uillam sententia Messalini strepebat.) Restitui in hunc modum, & intra Albanã uillam sententia Messalini strepebat. Nam mihi doctus quispiã accusatiuũ arcem adiecisse uidetur, cui non placebat uilla. At solitus fuit Domitianus patres aliquãdo in Albanã uillã in consiliũ cõuocare. Eo loco Corneliam Vestalẽ incesti damnatam refert Plinius epistola cui initiũ: audisti ne Valerium Licinianum, lib. 4. Nam quum Corneliam, inquit, uestalium maximam defodere uiuam concupisset, ut qui illustrari seculũ suum eiusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis Maximi uice, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices nõ in regiam, sed in Albanã uillam cõuocauit. Hactenus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Plin. Seceſſum Albanũ Suetonius appellat, & alij. porrò Meſſalinus cuius hic fit mẽtio Tacito, delationes apud Domitianũ factitauit, adulationis & calumniarum nomine principi gratiſſimus. Eum graphice & ſuis uerè coloribus depingit Plinius Nepos epiſtola cuius initium, interfui principis optimi cognitioni, li. 4. Incidit, inquit, ſermo de Catulo Meſſalino, qui luminibus captus, ingenio ſæuo mala cæcitatis addiderat, nõ uerebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur, quo ſæpius à Domitiano non ſecus ac tela quæ & ipſa cæca & improuida feruntur, in optimũ quenq; cõtorquebatur. Hæc ille. Hunc Catullũ Meſſalinũ à Iuuenale notari putant eruditi ſatyra viij. & rurſum xiij. Nam illum exagitabant occiſorũ manes, nec uſquã quieſcere ſinebant. Quod aũt hic dicit Tacitus, intra Albanã uillam ſententia Meſſalini ſtrepebat, innuit dum aduiueret Agricola nec permiſiſſe Domitianũ neq; Meſſalinum auſum fuiſſe publice quenquam accuſare, quod poſtea fecit, ſed tum ſecretius, nempe in Albano ſeceſſu.

Mox noſtræ duxere Heluidiũ in carcerẽ manus.) Intelligit Heluidium filium Heluidij Priſci illius à Veſpaſiano primũ relegati quod imperatoriã maieſtatem cõtemnere uideretur, deinde occiſi. Rem prolixe narrat Suetonius. Fuit alioqui uir ſanctiſſimus, ſed nimiæ propemodũ libertatis, quæ exitiũ illi attulit. Celebrat eum longis ſed indubie ueris laudibus Tacitus noſter lib. Annalium uiceſimo circa principiũ. Nec arbitror à paternis uirtutibus degeneraſſe filiũ, quẽ abunde teſtatur bonum uirum fuiſſe, quod à Domitiano ſit interfectus. Prætexebatur cauſa quod quaſi ſcenico exodio ſub perſona Paridis & Oenones diuortiũ Domitiani cum uxore tractaſſet. autor Suetonius.

Nos Maurici Ruſticiq; uiſus.) Iunius Mauricus in exiliũ actus fuit. Virteſte Plinio nepote, grauis, prudens, multis experimẽtis eruditus, & qui futura poſſet ex præteritis prouidere. Frater huius Iun. Arulenus Ruſticus damnatus capitis ſub Domitiano quod philoſophiã ſectaretur, & quod Petum Thraſeam laudaſſet. Meminit eius Plinius epiſtola quinta primi libri. Interemit, inquit Suetonius in Domitiano, Iunium Ruſticum quod Pætũ Thraſeæ & Heluidij Priſci laudes ædidiſſet, appellaretq; eos ſanctiſſimos uiros.

Nos innocenti ſanguine Senecio perfudit.) Herennius Senecio occiſus eſt à Domitiano accuſante Metio Caro, quod poſt quęſturam nullum magiſtratũ petiſſet, & Heluidij Priſci uitam compoſuiſſet laudans uirum. Plinius nepos epiſtola quinta libri primi, de Marco Regulo delatore, lacerat, inquit, Herennĩ Senecionem tam intemperanter quidẽ, ut dixerit ei Metius Carus, quid tibi cum meis mortuis? Lege de hac re epiſtolã Plinij cuius initiũ, angit me Fanniæ ualetudo, lib. 7. Meminit quum Iunij Arulen Ruſtici tum Senecionis Tacitus noſter in præfatiuncula quam huic libello præmiſit. Libet aſcribere Plinĩ nepotis uerba ex epiſtola undecima tertij libri quæ facitũ ad hunc locum. Atq; hæc feci, inquit, quum ſeptem amicis meis aut occiſis aut relegatis, occiſis Senecione, Ruſtico, Heluidio: relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia.

A quo ſe contra pudorem muniebat.) Videtur ſic dictum, ut Liuianum illud lib. 8. quartæ dec. Et ab eadem ſuperbia non uenire ad cauſam dicendam arguerent, qua iudicium & tribunos plebis & concionem reliquiſſet. Item illud lib. 1. dec. eiuſdem, Tamen quia ab ſatisfaciendi quoq; cura imperata enixe facere uidet, ex præſenti eos potius quàm ex præterito æſtimat habitu. Rurſum illud lib. ſexto primæ dec. Criminabantur eum infeſtiorem agrũ ab nobilitate eſſe, quàm à Volſcis fuerit.

Sed mihi filioq; eius.) Scripſimus filiæq; eius. Nam Agricola filium pridem amiſerat. Et ſequitur, id filiæ quoq; uxoriq; præceperim.

FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

IVLII AGRICOLAE VITA PER CORNELIVM TACITVM EIVS GENERVM CASTISSIME COMPOSITA.

LARORVM uirorum facta moresq; posteris tradere, antiquitus usitatum, ne nostris quidem temporibus quanquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiēs magna aliqua ac nobilis uirtus uicit ac supergressa est uitiū paruis magnisq; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores ut agere memoratu digna pronum, magisq; in aperto erat ita celeberrimus quisq; ingenio ad prodendam uirtutis memoriam sine gratia aut ambitione, bonæ tantum conscientiæ precio ducebatur. Ac plerique suam ipsi uitam narrare, fiduciam potius morum quàm arrogantiam arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit; adeo uirtutes iisdem tēporibus optimè æstimantur, quibus facillime gignuntur. At mihi nunc narraturo uitam defuncti hominis, uenia opus fuit, quam non petissem, ni incursaturus tam sæua & infesta uirtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Rustico Pętus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neq; in ipsos modo auctores, sed in libros quoq; eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne uocē Po. Ro. & libertatē Senatus, & conscientiā generis humani aboliri arbitrabantur, expulsis insuper sapiētiæ professoribus, atq; omni bona arte in exilium acta, ne quid usquam honestū occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, ut sicut uetus ętas uidit quid ultimū in libertate esset, ita nos quid in seruitute, adempto per inquisitiones & loquendi audiendiq; cōmercio. Memoriam quoq; ipsam cum uoce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset obliuisci quàm tacere. Nūc demū reddit animus, & quamq; primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar, res olim dissociabiles miscuerit principatum ac libertatē, augeatq; quotidie facilitatem Imperij Nerua Traianus, nec spem modo ac uotū securitas publica, sed ipsius uoti fiduciam, ac robur assumpserit, natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala: & ut corpora lente augescunt, cito extinguuntur, sic ingenia studia q; « opresseris facilius quàm reuocaueris. Subit quippe etiā ipsius inertiæ dulcedo « & inuisa primo desidia, postremo amatur. Quid si per quindecim annos, « grande mortalis æui spaciū, multis fortuitis casibus promptissimus quisq; « sęuitia principis interciderūt? Pauci & (ut ita dixerim) nō modo aliorum sed etiā nostri superstites sumus, exēptis è media uita tot annis, quibus iuuenes ad senectutē, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium

uenimus. non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriam prioris senectutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

Iulius Græcinus
Iulia Procilla

GNeus Iulius Agricola uetere & illustri Foroiulienſium colonia ortus, utrunq; auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulij Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapientiæq; notus, ijsq; uirtutibus iram Caij Cæsaris meritus. nanq; Marcum Sillanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit, raræ castitatis. in huius sinu indulgentiaq; educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamq; transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramq; naturam, quod statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerit, locum Græca comitate & prouinciali parsimonia mistum, ac bene compositum. Memoria teneo solitum ipsum narrare, se in prima iuuenta studium philosophiæ acrius, ultra quàm concessum Rom. ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset. scilicet sublime & rectum ingenium pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæq; gloriæ uehementius quàm caute appetebat: mox mitigauit ratio & ætas. retinuitq;, quod est difficillimum, ex sapientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in lasciuiam uertunt, neque segniter ad uoluptates & commeatus, titulum tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, nihil appetere ob iactationē, nihil ob formidinem recusare, simulq; anxius & intentus agere. Non sanè aliâs exercitatior magisq; in ambiguo Britannia fuit. trucidati ueterani, incensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de uictoria certauere. Quæ cuncta & si consilijs ductuq; alterius agebantur, ac summa rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit, artem & usum & stimulos addidere iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus siniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quàm ex mala. Hinc ad capessendos magistratus in urbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. uixeruntq; mira concordia, per mutuam charitatem, & inuicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore tanto maior laus, quanto in mala plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit, quorum neutro corruptus est: quanquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus esset

Massilia
Philosophiæ studium
Ex sapientia modum retinuit
Domiciā Decidianam duxit uxorem
Fit Quæstor Asiæ.
Saluius Titianus proconsul

mutuam

mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filia in subsidium & solacium simul. Nam filium ante sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturam, ac tribunatum plebis, atq; etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio tranſit gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atq; abundantiæ duxit, uti longe à luxuria, ita famæ propior. Tum electus à Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui uulnere animum domumq; eius afflixit. nam classis Othoniana licenter uaga dum in Templo, Liguriæ pars est, hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prælijs suis interfecit: prædiaq; ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ causa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuncio affecta ti à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum urbis Mutianus regebat admodum iuuene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. Is missum ad delectus agendos Agricolam integreq; ac strenue uersatum uicesimæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoq; consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita succeſſor simul & ultor electus, rarissima moderatione maluit uideri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Volanus placidius quàm feroci prouincia dignum est. temperauit Agricola uim suam, ardoremq; compescuit, ne increscer et, peritus obsequi, eruditusq; utilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerealem accepit. Habuerunt uirtutes spacium exemplorum. Sed primo Cerealis, modo labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola unquam in suam famam gestis exultauit, ad auctorem & ducem, ut minister fortunam referebat: ita uirtute in obsequendo, uerecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt pleriq; militaribus ingenijs subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia quamuis inter togatos facile iusteque agebat. Iam uero tempora curarum remissionumq; diuisa, ubi conuentus ac iudicia poscerent, grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultra potestatis persona, tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas

Quies & otium Iul. Agricolæ

Sub Nerone inertia pro sapientia

Classis Othoniana

Solennia pietatis. Ita appellat parentalia

Fit legatus legionis uicesimæ Vestius Bolanus

Petilius Cerealis Britanniæ Consularis

Aquitaniæ rector

Castrensis iurisdictio

Naturalis prudentia Agricolæ

amorem

amorem diminuit. Integritatem atq; abſtinentiam in tanto uiro referre iniuria uirtutum fuerit. Ne famam quidem cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentandam uirtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus Procuratores, & uincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detentus ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par uidebatur. haud ſemper errat fama, aliquando & eligit. Conſul, egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populoſq; multis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingenijue referam, ſed quia tum primū perdomita eſt: itaq; quæ priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpacio ac cœlo in orientem Germaniæ, in occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inſpicitur. Septentrionalia eius, nullis contra terris, uaſto atq; aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius ueterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſſimi autores, oblongę ſcutulæ uel bipenni aſſimulauere. & eſt ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuerſum fama eſt trāſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpacium procurrentium extremo iam littore terrarum uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas uocant inuenit domuitq;. diſpecta eſt & Thyle, quā hactenus nix, & hyems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibēt. ne uentis quidem proinde attolli: credo quod rariores terræ montesq;, cauſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atq; æſtus neq; quærere huius operis eſt, ac multi rettulere. unum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atq; illuc ferre, nec littore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atq; ambire, etiam iugis atq; montibus inſeri uelut in ſuo. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum uarij: atq; ex eo argumenta. nanq; rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati uultus, & torti plerunq; crines, & poſita cōtra Hiſpaniam, Iberos ueteres traiecciſſe, easq; ſedes occupaſſe fidem faciūt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis ui: ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cœli corporibus habitum dedit. in uniuerſum tamen æſtimanti, Gallos uicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haud multum diuerſus. in depoſcendis periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detrectandis

Britanniæ deſcriptio

Caledonia

Orcades

Thule

Caledonij

Silyres

ctandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoq; in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissa uirtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim uictis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studijs trahuntur. nec aliud aduersus ualidissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulunt. Rarus duabus tribusq; ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum conuentus: ita dum singuli pugnant, uniuersi uincuntur. Cœlum crebris hymbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spacia ultra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, ut finem atq; initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorẽ, nec occidere & exurgere, sed transire affirmãt: scilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraq; cœlum & sydera nox cadit. Solum præter oleam uitemq; & cætera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fœcundum. tarde mitescunt, cito proueniunt. eademq; utriusq; rei causa, multus humor terrarum, cœliq;. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, precium uictoriæ. gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari uiua ac spirantia saxis auelli, in Britannia prout expulsa sint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni delectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut seruiant. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cũ exercitu Britanniã ingressus, quanquam prospera pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest uideri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam uersa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus uocabat, Tiberius præcipue. Agitasse C. Cæsarem de intranda Britannia satis constat, ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxilijsq;, & assumpto in partem rerum Vespasiano. quod initium uenturæ mox fortunæ fuit, domitq; gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, utercq; bello egregius: redactaq; paulatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper ueteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram usque memoriam fidissimus mansit, uetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis

In commune non consulunt

Cœlum nebulosum

Dies lõgiores

Nox breuis

Aurum

Argentum

Metalla

Margarita

D. Iulius

D. Augustus

Tiberius

C. Cæsar

D. Claudius

Vespasianus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

castellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Di-
Veranius dium Veranius excepit, isq; intra annum extinctus est. Suetonius hinc
Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisq; præ-
Mona insula sidijs: quorum fiducia Monam insulam ut uires rebellibus ministrantem
aggressus, terga occasioni patefecit. Nanque absentia legati remoto metu,
Britannorum querelæ de Romanis Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando
accendere: nihil profici patientia, nisi ut grauiora tanquam ex facili toleran-
tibus imperentur: singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, è qui-
bus legatus in sanguinẽ procurator in bona sæuiret: æque discordiam præ-
positorum, æque concordiam subiectis exitiosam: alterius manus centurio-
nes, alterius uim & cõtumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini ex-
ceptum: in prælio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plerunq; & im
bellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi delectus, tanquam mori tan
tum pro patria nescientibus: quantum enim transisse militum, si sese Bri-
tanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano
defendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam causas
belli esse: recessuros ut diuus Iulius recessisset, modo uirtutes maiorum suo-
rum æmularentur: néue prælij unius aut alterius euentu paueścerẽt: plus im
petus, maiorem constantiã penes miseros esse: iam Britannorum etiã deos
misereri, qui Romanũ ducem absentem, qui relegatum in alia insula exerci
tum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porrò in e-
iusmodi consilijs periculosius esse deprehendi, quàm audere. His atq; ta
Voadica libus inuicem instincti, Voadica generis regij fœmina duce, neq; enim se-
Sexum in imperijs non discernunt xum in imperijs discernũt, sumpsere uniuersi bellum: ac sparsos per castella
milites consectati, expugnatis præsidijs, ipsam coloniam inuasere, ut sedem
seruitutis. nec ullum in barbaris sæuitiæ genus omisit ira & uictoria. Quod
Suet. Paulinus duriter in deditos consulit nisi Paulinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Bri-
tannia foret: quam unius prælij fortuna, ueteri patientiæ restituit, tenẽtibus
arma pleriscq;, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agi
tabat. Hic cum egregius cætera, arroganter in deditos, & ut suę quoq; iniu
Petronius Turpilianus riæ ultor, durius consuleret, missus Petronius Turpilianus tanquam exora
bilior, & delictis hostium nouus, eoq; pœnitentiæ mitior, compositis prio
Trebellius Maximus ribus nihil ultra ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius
segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi pro-
uinciam tenuit. Didicere iam Barbari quoq; ignoscere uitijs blandiẽtibus.
& interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem.
sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret.
Trebellius fuga ac latebris uitata exercitus ira, indecorus atq; humilis, pre-
cariò mox præfuit: ac uelut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc se-
ditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Volanus manentibus adhuc ciuili-
bus bellis agitauit Britanniam disciplina. eadem inertia erga hostes, similis

petu-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

petulantia castrorum: nisi quod innocens Volanus, & nullis delictis inuisus charitatem parauerat loco autoritatis. Sed ubi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam recuperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit: Petilius Cerealis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamq; Brigantum partem aut uictoria amplexus, aut bello. Et cum Cerealis quidem alterius successoris curam famamq; obruisset, sustinuit quoq; molem Iulius Frontinus uir magnus quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super uirtutem hostium locorum quoq; difficultates eluctatus. *Brigantum ciuitas*

Hunc Britanniæ statum has bellorum uices media iam æstate transgressus Agricola inuenit, cum & milites uelut omissa expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem uerterentur. Ordouicum ciuitas haud multo ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, prope uniuersam obtriuerat: eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animũ operiri. Tum Agricola, quanquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri, præsumpta apud militem illius anni quies tarda & contraria bellum incohaturo, & plerisq; custodiri suspecta potius uidebatur, ire obuiam discrimini statuit: contractisq; legionum uexillis & modica auxiliorum manu quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmen quo cæteris par animus simili periculo esset, erexit aciem: cæsaq; propè uniuersa gente non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent fore uniuersa, Monam insulam cuius possessione reuocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ supra memorauí, redigere in potestatem animo intendit. Sed ut in dubijs consilijs, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota uada, & patrius nandi usus quo simul sesq; & arma & equos regunt, ita repente immisit, ut obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum uenientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in uanitatẽ usus, expeditionem aut uictoriam uocabat, uictos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsa dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quanta futuri spe tam magna tacuisset. Cæterum animorum prouinciæ prudens, simulq; doctus per aliena experimenta parum profici armis si iniuriæ sequerentur, causas bellorum statuit excidere, à se suisq; orsus primam domum suam coercuit, quod plerisq; haud minus arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos seruosq; publicæ rei: non studijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites *Agricola in Britanniam* *Ordouices debellat Agri.* *Monam insulam capit* *Dissimulatione famæ famam auxit*

S ascire

aſcire, ſed optimum quenq; fideliſſimum putare: omnia ſcire, non omnia exequi: paruis peccatis ueniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe: officijs & adminiſtrationibus potius non peccaturos, quàm damnare cum peccaſſent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabantur. nanq; per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere ultro frumenta, ac uendere pretio cogebantur. diuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut ciuitates à proximis hybernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo egregiã famam paci circundedit, quæ uel incuria uel tolerantia priorum haud minus quàm bellum timebatur. Sed ubi æſtas aduenit contracto exercitu militum in agmine laudare modeſtiam, diſiectos coercere: loca caſtris ipſe capere, æſtuaria ac ſiluas ipſe prætentare: & nihil interim apud hoſtes quietum pati, quo minus ſubitis excurſibus popularetur: atq; ubi ſatis terruerat, parcendo, rurſus irritamenta pacis oſtentare. Quibus rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obſidibus iram poſuere, & præſidijs caſtellisq; circundatæ, tanta ratione curaq;, ut nulla ante Britanniæ noua pars illaceſſita tranſierit. Sequens hyems ſaluberrimis conſilijs abſumpta. nanq; ut homines diſperſi ac rudes, eoq; bello faciles, quieti & otio per uoluptates aſſueſcerent, hortari priuatim, adiuuare publice, ut tẽpla, fora, domus extruerent, laudando promptos, & caſtigando ſegnes. ita honoris æmulatio, pro neceſſitate erat. Iam uero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudijs Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebãt, eloquentiam concupiſcerent. inde etiam habitus noſtri honor, & frequens toga. paulatimq; diſceſſum ad delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idq; apud imperitos humanitas uocabatur, cum pars ſeruitutis eſſet. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit uaſtatis uſque ad Taum (æſtuario nomen eſt) nationibus. qua formidine territi hoſtes quanquam conflictatum ſæuis tempeſtatibus exercitum, laceſſere non auſi. ponendisq; inſuper caſtellis ſpatium fuit. Adnotabant periti, nõ alium ducem opportunitates locorum ſapientius legiſſe, nullum ab Agricola poſitum caſtellum aut ui hoſtium expugnatum, aut pactione ac fuga deſertum. crebræ eruptiones. nam aduerſus moras obſidionis annuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hyems, & ſibi quiſq; præſidio, irritis hoſtibus, eoq; deſperantibus, quia ſoliti plerunq; damna æſtatis hybernis euentibus penſare, tum æſtate atq; hyeme iuxta pellebantur. Nec Agricola unquam per alios geſta auidus intercepit, ſeu centurio, ſeu præfectus, incorruptum facti teſtem habebat. Apud quoſdam acerbior in conuitijs narrabatur, ut bonis comis, ita aduerſus malos iniucundus. cæterum

Agricolæ modeſtia

exi-

ex iracundia nihil ſuper erat. ſecretum & ſilentium, eius non timeres. honeſtius putabat, offendere, quàm odiſſe. Quarta æſtas obtinendis quæ per currerat inſumpta, ac ſi uirtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipſa Britannia terminus. Nam Glota & Bodotria diuerſi maris æſtus per immenſum reuecti, anguſto terrarum ſpacio dirimuntur, quod tum præſidijs firmabatur: atq; omnis propior ſinus tenebatur, ſummotis uelut in aliam inſulam hoſtibus. Quinto expeditionum anno naue prima tranſgreſſus ignotas ad id tempus gentes crebris ſimul ac proſperis prælijs domuit: eamq; partem Britanniæ quæ Hyberniam aſpicit, copijs inſtruxit, in ſpem magis quàm ob formidinem. ſiquidem Hybernia medio inter Britanniam atq; Hiſpaniam ſita, & Gallico quoq; mari opportuna, ualentiſſimam imperij partem, magnis inuicem uſibus miſcuerit. Spacium eius ſi Britanniæ comparetur anguſtius, noſtri maris inſulas ſuperat. Solum cœlumq; & ingenia cultusq; hominum haud multum à Britannia differunt. melius aditus portusq; per commercia & negociatores cogniti. Agricola expulſum ſeditione domeſtica unum ex regulis gentis exceperat, ac ſpecie amicitiæ in occaſionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione una & modicis auxilijs debellari, obtinericq; Hyberniam poſſe. Idq; etiam aduerſus Britanniam profuturum, ſi Romana ubicq; arma, & uelut è conſpectu libertas tolleretur. Cæterum æſtate qua ſextum officij annum inchoabat, amplas ciuitates trans Bodotriam ſitas, quia motus uniuerſarum ultra gentium, & infeſta hoſtili exercitu itinera timebantur, portus claſſe explorauit: quę ab Agricola primum aſſumpta in partem uirium, ſequebatur egregia ſpecie, cum ſimul terra ſimul mari bellum impelleretur: ac ſæpe ijſdem caſtris pedes equesq; & nauticus miles mixti copijs & lætitia ſua quiſq; facta ſuos caſus attollerent: ac modo ſiluarum & montium profunda, modo tempeſtatum ac fluctuum aduerſa, hinc terra & hoſtis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararẽtur. Britannos quoque, ut ex captiuis audiebatur, uiſa claſſis obſtupefaciebat, tanquam aperto maris ſui ſecreto ultimum uictis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuerſi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore fama, uti mos eſt de ignotis, oppugnaſſe ultro caſtella adorti, metum ut prouocantes addiderant: regrediendumq; citra Bodotriam, & excedendum potius quàm pellerentur, ſpecie ignaui prudentium admonebant, cum interim cognoſcit, hoſtes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne ſuperante numero, & peritia locorum, circumirentur, diuiſo & ipſe in tres partes exercitu inceſſit. Quod ubi cognitum hoſti, mutato repente conſilio uniuerſi nonam legionem ut maxime inualidam, nocte aggreſſi inter ſomnum ac trepidationem cæſis uigilibus irrupere. Iamq; in ipſis caſtris pugnabant, cum Agricola iter hoſtium ab exploratoribus edoctus, & ueſtigijs inſecutus, uelociſſimos equitum peditumq; aſſultare tergis pugnantium iubet,

An. III

Glota

Bodotria

An. V

Hybernia

Spacium inſulæ

An. VI

Maior fama de ignotis

Metus ex prouocante

Nonam legionem aggrediuntur Caledonij

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

mox ab uniuersis adijci clamorem. & propinqua luce fulsere signa. ita anci-piti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloria certabant. ultro quin etiã irrupere. & fuit atrox in ipsis portarum angustijs prælium, donec pulsi hostes, utroq; exercitu certante, his ut tulisse opem, illis ne eguisse auxilio uiderentur. quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illa uictoria foret. Cuius Constantia ac fama ferox exercitus: nihil uirtuti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumq; tandem Britanniæ terminum continuo præliorum cursu fremebant: atq; illi modo cauti ac sapientes, prompti post euentum ac magnilo qui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi uendicant, aduersa uni imputantur. At Britanni non uirtute sed occasione & arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificijs conspirationem ciuitatum sancirent. atq; ita irritatis utrinq; animis discessum.

Vsipiorum cohors arreptis nauibus Britanniam prædantur

Eadem æstate cohors Vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per uim gubernatoribus ascendere: & uno remigrante, suspectis duobus eoq; interfectis, nondum uulgato rumore ut miraculum prouehebantur: mox hac atque illa rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prælio congressi, ac sæpe uictores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos uescerentur: atque ita circunuecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primum à Sueuis, mox à Frisijs intercepti sunt. ac fuere quos per commercia uenundatos, & in nostram usq; ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico uulnere ictus, anno ante natum filium amisit. Quem casum neq; ut plerique fortium uirorum ambitiose, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmissa classe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longa pace exploratos adiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant.

Grampius mons

Concordia

Nam Britanni nihil fracti pugnę prioris euentu, & ultionem aut seruitium expectantes, tandemq; docti commune periculum concordia propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatũ uires exciuerant. Iamq; super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac uiridis senectus, clari bello, ac sua quisq; decora gestantes, cum inter plures duces uirtute & genere præstans nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prælium poscentem, in hunc » modum locutus fertur. Quotiens causas belli & necessitatem nostram

intueor

intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, cõsensumq; uestrum, « initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & uniuersi seruitutis exper- « tes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum imminente nobis clas- « se Romana. ita prælium atq; arma quæ fortibus honesta, eadem etiã igna- « uis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus aduersus Romanos uaria fortu- « na certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia no- « bilissimi totius Britanniæ, eoq; in ipsis penetralibus siti, nec seruientium lit- « tora aspicientes, oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habe- « bamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ « in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne igno- « tum pro magnifico est. Sed nulla iam ultra gens, nihil nisi fluctus & saxa. « & inferiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & mo- « destiam effugeris: raptores orbis, postquam cuncta uastantibus defuere « terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi, « quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium opes atq; inopi- « am pari affectu concupiscunt: auferre, trucidare, rapere falsis nominibus « imperium, atq; ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuiq; ac « propinquos suos natura chariissimos esse uoluit: hi per delectus alibi ser- « uituri auferuntur. Coniuges sororesq; & si hostilem libidinem effugiant, « nomine amicorum atq; hospitum polluuntur. Bona fortunasq; in tribu- « tum egerunt, in annonam frumentum: corpora ipsa ac manus, siluis ac pa- « ludibus emuniendis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nata serui- « tuti mancipia semel ueneunt, atq; ultro à dominis aluntur: Britannia serui- « tutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus « quisq; seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum uetere « famulatu, noui nos & uiles in excidium petimur. Neq; enim arua nobis, « aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò « ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum « ipsum, quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe ueniæ, tandem sumite ani- « mum, tam quibus salus, quàm quibus gloria chariissima est. Brigantes, fœ- « mina duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in socordi- « am uertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem « non in præsentia laturi, primo statim congressu unde ostendamus quos si- « bi Caledonia uiros seposuerit. An eandem Romanis in bello uirtutem, « quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discor- « diis clari, uitia hostium in gloriam exercitus sui uertunt: quem contractum « ex diuersissimis gentibus ut secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent: nisi « si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroscq; domina- « tioni alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm ser- « uos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma uincula cha- « ritatis. quæ ubi remoueris, qui timere desierint odisse incipient. Omnia ui- «

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

" ctoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos coniuges accendunt:
" nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia
" est. paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipsum ac mare &
" siluas ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac uictos alij
" nobis tradiderunt. Ne terreat uanus aspectus, & auri fulgor atq; argenti,
" quod neq; tegit neq; uulnerat. In ipsa hostium acie inuenietis nostras ma
" nus, agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem liber-
" tatem. deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Vsipij reliquerunt.
" Nec quicquam ultra formidinis, uacua castella, senum coloniæ, inter male
" parentes & iniuste imperantes ægra municipia & discordantia. hic dux,
" hic exercitus. ibi tributa & metalla & cæteræ seruientium pœnæ, quas in
" æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aci-
" em & maioreis uestros & posteros cogitate. Excepere orationem ala-
cres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusq; dissonis. Iamq; agmi-
na, & armorum fulgores audentissimi cuiusq; procursu, simul instrueban-
tur acies, cum Agricola quanquam lætum & uix monitis coercitum mili-
" tem adhuc ratus, ita disseruit. Octauus annus est, commilitones, ex quo
" uirtute & auspicijs Imperij Rom. fide atq; opera uestra Britanniam uici-
" stis, tot expeditionibus, tot prælijs seu fortitudine aduersus hostes, seu pa-
" tientia ac labore penè aduersus ipsam rerum naturam opus fuit. Neq; me
" militum, neq; uos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego ueterum legatorum,
" uos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumo-
" re, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia & subacta. Equidem in
" agmine cum uos paludes montésue & flumina fatigarent, fortissimi cuius-
" que uocem audiebam, quando dabitur hostis, quando acies? Veniunt à la
" tebris suis extrusi. & uota uirtusq; in aperto, omniaq; prona uictoribus,
" atque eadem uictis aduersa. Nam ut superasse tantum itineris, siluas euasis-
" se, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem, ita fugientibus pe-
" riculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neq; enim nobis aut locorum
" eadem notitia aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma,
" & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neq;
" exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi uita
" potior, & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit,
" in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atq; ignota acies
" constitisset, aliorum exercituum exemplis uos hortarer: nunc uestra deco-
" ra recensete, uestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam
" legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ij cæterorum Britan-
" norum fugacissimi, ideoq; tamdiu superstites. Quomodo siluas saltusq; pe
" netrantibus fortissimum quodq; animal robore, pauida & inertia ipso ag-
" minis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: re-
" liquus est numerus ignauorum & metuentium, quos quod tandem inue-

nistis

niſtis,non reſtiterunt,ſed deprehenſi ſunt nouiſſimi, & extremo metu cor-
pora defixere in his ueſtigijs, in quibus pulchram & ſpectabilem uictori-
am ederetis. Tranſigite cum expeditionibus,imponite quinquaginta annis
magnum diem:approbate Reip. nunc̃q; exercitui imputari potuiſſe aut mo
ras belli,aut cauſas debellandi. Et alloquente adhuc Agricola militum ar
dor eminebat,& finem orationis ingens alacritas conſecuta eſt,ſtatimq; ad
arma diſcurſum. inſtinctos ruentesq; ita diſpoſuit,ut peditum auxilia quæ
octo milia erant,mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus af-
funderentur.legiones pro uallo ſtetere,ingens uictoriæ decus citra Roma-
num ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies in
ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterant: ita ut primum ag-
men æquo,cæteri per accliue iugum connexi uelut inſurgerent: media cam
pi Couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat. Tum Agricola ſu- *Couinarius*
perante hoſtium multitudine ueritus, ne ſimul in frontem, ſimul & latera
ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quanquam porrectior acies fu-
tura erat,& arceſſendas plericq; legiones admonebant,promptior in ſpem,
& firmus aduerſis,dimiſſo equo pedes ante uexilla conſtitit. Ac primo *Prælium*
congreſſu eminus certabatur.ſimul conſtantia,ſimul arte Britanni ingenti-
bus gladijs & breuibus cetris miſſilia noſtrorum uitare,uel excutere,atq; ip
ſi magnam uim telorum ſuperfundere:donec Agricola tres Batauorum co
hortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt,ut rem ad mucrones ac manus
adducerẽt.quod & ipſis uetuſtate militiæ exercitatum,& hoſtibus inhabi
le parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſi-
ne mucrone complexum armorum,& in aperto pugnam non tolerabant.
Igitur ut Batauí miſcere ictus,ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui
in æquo obſtiterant,erigere in colles aciem cœpere, cæteræ cohortes æmu-
latione & impetu cõmiſtæ proximos quoſq; cædere: ac plericq; ſemineces
aut integri feſtinatione uictoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ
fugere, couinarij peditum ſe prælio miſcuere: & quanquam recentem ter-
rorem intulerant, denſis tamen hoſtium agminibus & inæqualibus locis
hærebant: minimeq; equeſtris ea pugnæ facies erat, cum in gradu ſtantes
ſimul equorum corporibus impellerentur. ac ſæpe uagi currus, exterriti ſi-
ne rectoribus equi, ut quemq; formido tulerat, tranſuerſos aut obuios in-
curſabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes ſumma collium inſede-
rant,& paucitatẽ noſtrorum uacui ſpernebant,digredi paulatim & circum
ire terga uincentium cœperant: ni idipſum ueritus Agricola quatuor equi-
tum alas ad ſubita belli retentas,uenientibus oppoſuiſſet,quantoq; feroci-
us accurrerant tanto acrius pulſos in fugam diſiecíſſet. Ita conſilium Britan
norum in ipſos uerſum. tranſuectęq; præcepto ducis à fronte pugnantium
alæ, auerſam hoſtium aciem inuaſere. Tum uero patentibus locis grande
& atrox ſpectaculũ:ſequi,uulnerare, capere, atq; eoſdem oblatis alijs truci-
dare. Iam

dare. Iam hostium, prout cuiq; ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidã inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquando etiam uictis ira uirtusq; : postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequẽs ubique Agricola, ualidas & expeditas cohortes indaginis modo, & si cubi arctiora erãt, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitẽ persultare iussisset, acceptum aliquod uulnus per nimiam fiduciam foret. Cæterum ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus uidere, in fugam uersi, non agminibus ut prius, nec alius alium respectantes, rari, & uitabundi inuicem, longinqua atq; auia petiere, finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem millia. nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaq; læta uictoribus: Britanni palantes mixtoq; uirorum mulierumq; ploratu, trahere uulneratos, uocare integros, deserere domos, ac per iram ultro incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satisq; constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tanquam misererentur. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit. uastum ubiq; silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnẽ partem dimissis, ubi incerta fugæ uestigia, neq; usquã conglobari hostes compertũ, & exacta iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id uires, & præcesserat terror. ipse peditem atq; equites lento itinere, quo nouarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hybernis locauit. Et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit, unde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat. Hunc rerum cursum, quanquam nulla uerborum iactantia, epistolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc ueram magnamq; uictoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti fama celebrari. Id sibi maxime formidolosum, priuati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cætera utcunq; facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam uirtutem esse: Talibus curis exercitus, quodq; sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentia statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus languesceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quicquid pro triumpho datur, multo

Numerus occisorum A. Atticus

Horesti

Secunda tempestas Trutulensis portus

Domitianus imperator

Domitiani falsus è Germania triumphus

Secretum Domitiani

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

multo uerborum honore cumulata, decerni in ſenatu iubet: addiq; inſu/ per opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ deſtinari, uacuam tum mor te Atilij Rufi conſularis, & maioribus reſeruatam. Credidere pleriq; libert/ tum ex ſecretioribus miniſterijs miſſum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tuliſſe, cum præcepto, ut ſi in Britannia foret, traderentur: eumq; libertum in ipſo freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato qui/ dem eo ad Domitianum remeaſſe: ſiue uerum iſtud, ſiue ex ingenio princi/ pis fictum ac compoſitum eſt. Tradiderat interim Agricola ſucceſſori ſuo prouinciam quietam tutamq;. Ac ne notabilis celebritate & frequentia oc/ currentium introitus eſſet, uitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, uenit: exceptusq; breui oſculo & nullo ſermone, turbę ſeruientium immixtus eſt. Cæterum ut militare nomẽ, gra ue inter otioſos, alijs uirtutibus temperaret, tranquillitatem atq; otium pe/ nitus auxit, cultu modicus, ſermone facilis, uno aut altero amicorum comita tus: adeo ut pleriq;, quibus magnos uiros per ambitionem æſtimare mos eſt, uiſo aſpectoq; Agricola, quęrerẽt famam, pauci interpretarentur. Cre/ bro per eos dies apud Domitianũ abſens accuſatus, abſens abſolutus eſt. cauſa periculi non crimen ullum, aut querela læſi cuiuſquam, ſed infenſus uirtutibus princeps, & gloria uiri, ac peſſimum inimicorum genus, laudan/ tes. Et ea inſecuta ſunt reipublicæ tempora, quæ ſileri Agricolam non ſine/ rent: tot exercitus in Myſia Daciaq;, & Germania Pannoniaq;, temeritate aut per ignauiam ducum amiſſi: tot militares uiri cum tot cohortibus expu/ gnati & capti. nec iam de limite imperij & ripa, ſed de hybernis legionum & poſſeſſione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atq; o/ mnis annus funeribus & cladibus inſigniretur, poſcebatur ore uulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem, conſtantiam, & expertum bel/ lis animum, cum inertia & formidine eorum. Quibus ſermonibus ſatis con ſtat Domitiani quoq; aures uerberatas, dum optimus quiſq; libertorum amore & fide, peſſimi malignitate & liuore, pronum deterioribus princi/ pem extimulabant. Sic Agricola ſimul ſuis uirtutibus, ſimul uitijs aliorum, in ipſam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo Proconſula/ tum Aſiæ & Africæ ſortiretur, & occiſo Ciuica nuper, nec Agricolæ conſili um deerat, nec Domitiano exemplum. Acceſſere quidam cogitationũ prin cipis periti, qui iturus ne eſſet in prouinciam, ultro Agricolam interroga/ rent. ac primo occultius quietem & otium laudare, mox operam ſuam in ap probanda excuſatione offerre: poſtremo non iam obſcuri, ſuadentes ſimul terrentesq;, pertraxere ad Domitianũ. qui paratus ſimulatione, in arrogan tiam compoſitus, & audijt preces accuſantis, & cum annuiſſet, agi ſibi grati as paſſus eſt: nec erubuit beneficij inuidia: ſalarium tamẽ Proconſulari ſoli/ tum offerri, & quibuſdam à ſeipſo conceſſum, Agricolæ non dedit: ſiue of/ fenſus non petitum, ſiue ex conſcientia, ne quod uetuerat uideretur emiſſe.

Triumphalia ornamenta Agricolæ decernuntur

Agricola uenit Romam ex Britannia

Agricolæ reducis modeſtia

Apud malum principẽ, peſſimum inimicorum genus, qui laudant

Agricola dux poſcitur ore uulgi

Liberti

Proconſulatũ Aſiæ & Africæ renuit

Salarium

Proprium

Domitianus Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani uero natura præceps in iram, & quo obscurior eo irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaq; Agricolæ leniebatur: quia non contumacia, necq; inani iactatione libertatis famam fatumq; prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos uiros esse: obsequiumq; ac modestiam, si industria ac uigor adsint, eò laudis excedere, quò plericq; per abrupta, sed in nullum rei post usum, ambitiosa morte inclaruerunt. Finis uitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisq; non sine cura fuit. Vulgus quoq;, & hic aliud agens populus, & uentitauere ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam audita *Agricola moritur* morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, ueneno interceptum. Nobis nihil comperti, affirmare ausim. cæterum per omnem ualetudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuncios uisentis, & libertorum primi, & medicorum intimi uenere: siue cura illud, siue inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nunciata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo uultuq; præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius dissimularet gaudium quàm metum. *Testamentum Agricolæ* Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo cohæredem optimæ uxori & pijssimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, uelut honore iudicioq;: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret à bono patre non scribi hæredem nisi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare ter conſ. idibus Iunijs: excessit sexto & quinquagesimo anno, decimo Kalend. Septembres Collega Prisco q; c o s s. Quod si *Habitus corporis* habitum quoq; eius posteri noscere uelint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in uultu. gratia oris supererat. bonum uirum facile crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quanquam medio in spacio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & uera bona, quæ in uirtutibus sita sunt, impleuerat, & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimijs non gaudebat, speciosæ contigerant. filia atq; uxore superstitibus, potest uideri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama, saluis affinitatibus & amicitijs futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi seculi luce, ac principem Traianum uidere, augurio uotisq; apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & uelut uno ictu rempublicam exhausit. Non uidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eadem strage tot cõsularium cædes, tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas. Vna adhuc uictoria Carus Metius censebatur, & intra Albanam uillam sententia Messalini strepebat, & Massa Bebius iam tum reus erat.

Mox

Mox noſtræ duxere Heluidium in carcerē manus. Nos Maurici, Ruſti/
cíq; uiſus, nos innocenti ſanguine Senecio perfudit. Nero tamen ſubtraxit
oculos, iuſſitq; ſcelera, non ſpectauit. præcipua ſub Domitiano miſeriarum pars erat, uidere & aſpici: cum ſuſpiria noſtra ſubſcriberētur: cum denotan/
dis tot hominum palloribus ſufficeret ſæuus ille uultus & rubor, à quo ſe
contra pudorem muniebat. Tu uero felix Agricola non uitæ tantum clari/
tate, ſed etiam opportunitate mortis. ut perhibent qui interfuerunt nouiſſi/
mis ſermonibus tuis, conſtans & libens fatum excepiſti, tanquam pro uiri/
li portione innocentiam principi donares. Sed mihi filiæq; præter acerbita
tem parentis erepti auget mœſtitiam, quod aſſidere ualitudini, fouere de/
ficientem, ſatiari uultu, complexu, non contigit. excepiſſem certe mandata
uocesq;, quas penitus animo figeremus. noſter hic dolor noſtrum uul/
nus. nobis tam longæ abſentiæ conditione ante quadriennium amiſſus es.
Omnia ſine dubio, optima parentum aſſidente amantiſſima uxore, ſuper/
fuere honori tuo. paucioribus tamen lachrymis compoſitus es, & nouiſſi/
ma in luce deſiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorū manibus locus, ſi ut
ſapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, placidè
quieſcas, nos domum tuam ab infirmo deſiderio, & muliebribus lamentis
ad contemplationem uirtutum tuarum uoces, quas neq; lugeri, neq; plan/
gi fas eſt: admiratione te potius temporalibus laudibus, & ſi natura ſuppe/
ditet, militum decoramus. Is uerus honos, ea coniunctiſſimi cuiuſq; pietas.
Id filiæ quoq; uxoriq; præceperim, ſic patris, ſic mariti memoriam uenera
ri, ut omnia facta dictaq; eius ſecum reuoluant, famamq; ac figuram animi
magis quàm corporis complectantur: nō quia intercedendum putem ima
ginibus quæ marmore aut ære finguntur, ſed ut uultus hominum, ita ſimu
lachra uultus imbecilla ac mortalia ſunt, forma mentis æterna, quam tene/
re & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus
poſſis. Quicquid ex Agricola amauimus, quicquid mirati ſumus, manet
manſurumq; eſt in animis hominum, in æternitate temporum,
fama rerum. Nam multos ueterum uelut inglorios
& ignobiles obliuio obruet, Agricola
poſteritati narratus & tra
ditus, ſuperſtes
erit.

Domitiani rubor

Pro uirili portione

Iulia Procilla

CN. IVLII AGRICOLÆ VITÆ, PER P.
CORNELIVM TACITVM EQ. RO.
COMPOSITÆ, FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ANDREAS ALCIATVS IVRISCON-

GALEACIO VICECOMITI V. C. ET EQ. S. P. D.

Historia

AXIMA semper apud ueteres fuit historiæ auctoritas, eoq; omnibus tẽporibus in honore habita, ut cum plurima uariarum rerum studia & quidem nobilissima haberentur, rerum tamen gestarum scriptores semper primas partes sibi uendicarent. Prosit corporibus medicina, publicè interest plurimos esse iurisconsultos, summo se in fastigio positos credant philosophi, de gradu dejci non sinat se militaris gloria, cedunt hæc tamẽ cesserecq; omnia historiæ auctoribus. cumq; nulla non artium aliquo tempore male audiuerit, solam hanc professionem extra aleam esse, semper existimatum est. Eiecti urbe Roma pluries philosophi & rhetores fuere, senatusconsultis quoq; diffamati mathematici, nec medici nisi post sexcentesimũ & eo amplius annum conditæ urbis admissi, cum tamen interim Gn. Piso, Fab. Pictor, cæteriq; annalium scriptores, summam dignitatem nanciscerentur. Si enim id genus professores cur tantopere suis studijs incumbant, diligenter animaduertemus, non aliud certe causæ erit, quàm pecuniæ cupiditas. quid enim æs medicis parat nisi abominatione dignissimus morbus, maliq; aliqua lues? Quid militibus, nisi humani generis discordia, rapacitasq;? quid aliud nostrorum temporum philosophia respicit? at sola gloriæ cupiditate scribitur historia, non mercenario obnoxia stipendio, sed quæ sola sibi ipsi pulcherrimum præmium sit. Hinc non à uilissimo quoq; tentata, sed in principum ferè & illustrium uirorum exercitamentis fuit. ut Cæsarem Augustumq; mittamus, Claudiæ gentis imperatores uel à se, uel à potentissimis quondam populis gestas res, commentarijs suis componere minimè dedignati sunt. patrum quoq; nostrorum memoria Turcarum regis frater Zyzymus gentis suæ fortia facta, tametsi exul & maximis oppressus curis, complexus est: exemplo fortasse Thucydidis existimauit, qui magnorum exercituum ductor relegatus esset, fore ut historiæ scriptor reuocaretur. Sicut enim militaris ars plerunq; suis legionibus tribunisq; pernicioſa est, quæ uidelicet lubrico fortunæ ictui subiaceat: ita omnibus utilis historia firmissimo pedamẽto nititur: quippe quę omnia moralibus in disciplinis à prudentioribus disputata ante oculos proponit, & quæ simplici ammonitione ab illis sint tradita, facta esse exemplis docet, ut quanto magis humanam mentem exempla præceptis mouent, tanto philosophiæ ipsa præcellat. Explo ratissimum id habuere ueteres. quapropter non alia ratione Saturnum colentes, in templorum eius ianuis Tritonum imagunculas statuebant, quàm ut ab eo cepisse historiam, æternitatemq; illis debere deos ostenderent, quorum

Philosophi Rhetores Mathematici Medici

Principes & uiri illustres historia scribenda se exercuerunt

Zyzymus Turca

Historia philosophiam præcellit

Tritones in ianuis templorũ

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

quorum præconio fuiſſent celebrati: ut merito non parum Plinij Secundi
ſententiam damnandam opiner, potiorē hiſtoria Aſtronomiæ curam exi *Aſtronomia*
ſtimantis, cū puræ putæ ea ſit ſuperſtitionis ars, incertaq́, & plerunq́ falſa,
quæ ſolis curioſorū auribus feliciter excipiatur, cum contra bonorum ingen
tibus prę̄mijs, legū in ſceleſtos digna ſeueritate, bene beateq́ uiuendi exem
plis, hiſtoriæ lectione admoneamur. quæ ſola profecto certiſſima philoſo
phia uidetur nobis eſſe. Adde quod etiā tantum ex ſe iucūda eſt lectoriſq́
gratiam ſic aucupatur, ut quoquo modo ſcripta ſit, lectio eius plurimū dele
ctet. & ſicut facta dictis priora ſunt, ita res ipſas ſumma auiditate ut pluri/
mum percurrimus, uerborumq́ & ſtructuræ rationem in poſtremis ducen
dam arbitramur. Qua propter qui ornatiſſimis uerbis diſſidentes ueritati
res proſequuti ſunt, ſophiſtarum infami nomine dignos tantum dijudico. *Sophiſtæ in-*
quorum nemini nō celebratus Herodotus, quem hiſtoriæ, ſi dijs placet, pa *ter rhetoricos*
rentem uocant, princeps eſt. Sequitur Diodorus, Philinus, Ariſtides, alijq́
plures, in quibus ueritatem deſideres, elegantiam dicendi nō requiras. Gra
uiores Latini ſunt, magisq́ ſynceri animi. idq́ potiſſimū in eis deprendas, *Latini*
quo politiore ſtilo maioreq́ doctrina ſunt, eo etiā ueriora prodidiſſe. quod
omnium conſenſus oſtendit, eaſdem res poſteris tradentium. Qua tamen
in re ut cæterorū laudi detrahere nihil auſim, ita Cornelium Tacitum nulli *Cor. Tacitus*
cedere cōſtanter affirmauero. Non probet in Liuio Patauinitatē Aſinius,
exprobret Criſpo mendicata de antiquarijs uocabula Lenæus, defendat
Iulij Cæſaris breuitatem titulus operis, notēt incuriæ Trogum, eiuſdemq́
ſemper coloris Q. Curtiū critici, Tacito certe nihil horum ſine cauillo obie/
ceris. certat ſermonis grauitas cum elegantia, mauultq́ aliqua animo lecto
ris cogitanda relinquere, quàm longis eum narrationibus oneratum dimit
tere. qua ratione fit, ut tametſi delicatioris ſtomachi lectorem, eius nunquā
ſatietas capiat, cum huiuſmodi uiris etiam lactea Liuij ubertas plerunq́ fa/
ſtidio ſit: ut ſicut illi non niſi ineptè aliquid addideris, ita huic nō niſi temere
quicq́ detraxeris. Sed grauior Tacitus, inflaturq́ magis, ſiue quod rerum
dignitas hoc expoſtulet, ſiue quod ſub Veſpaſianis id dicēdi genus magis
placuerit. At Liuio Criſpoq́ uti ætate maioribus, ita etiam dignatione ce/
dere Tacitum ut æquum ducam, illud certe recti iudicij nemo diffitebitur,
longe lectu digniora eſſe, quæ hic ſcripſerit. Bella, tribunitiæ ſeditiones, ar/
morum ſtrepitus, optimatum conſpirationes, minimum ad bonos mores
exemplo conducunt, quamuis & hæc quoq́ Tacitus exequatur: at ſenato/
rum uarias ſententias, ingentes quorundam etiam inſtante fato ſpiritus, re/
rum geſtarum conſilia, principum uarios motus, & pacis tempore neceſſa/
rias artes apud alios nō æquè offendas. Sed & nobis præ Tacito ſordeſcet *Vtilis Tá/*
Liuius, cum ille clarorum uirorum exemplo plurimis nos præceptis inſtru- *citi lectio*
ctos dimittit, quemadmodū in caput autorum ſcelera uertantur; quantum
nominis ex conſtantia animiq́ fortitudine nobis quæramus, quàm caute

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

cum malis principibus agendum, quàm modestos cum omnibus esse conueniat: nisi magis mortalibus prodesse longas prodigiorũ narrationes aliquis credat, procuratacꝫ à pontificibus portenta, tum fusius explicatos annuos magistratus, quorum nomenclatura uel diem dicendo eximere quis posset. Eò temeritatis progredi nequaquam ausim, tantum uirum uel in leuissima re ut damnare uelim. Sed cũ utruncꝫ summopere & probem & admiret, alterius tamẽ in delectu iudicium præpono. Merito igitur tanti à P. Annio Tacito imperatore habitus est, ut eius effigiem omnibus in bibliothecis poni edicto mandauerit, librosꝫ tanta cura adseruari, ut singulis annis decuriones ciuitatũ eius historiam describendam nouis exemplaribus curare iussi sint, in publicisꝫ archiuis seruare, ne aliquo unquam tempore deperiret. Quanꝯ tantum boni inuidẽtibus humano generi fatis, magna quoꝫ pars etiamnum desideretur, essetꝫ adhuc ἀνέφαλΘ TACITVS, nisi Christiani orbis Max. Pontifex Leo x. priores quinꝫ libros de barbaris rẽemptos, postliminio ut tandẽ reuerterentur effecisset. quo nomine tantum illi studiosi omnes debent, quantum parenti eius Laurentio bonæ literæ qui eas ferè solus in Italia à cæteris desertas curauit, sustinuit, tutatus est. Cæterum & quamuis à doctissimis uiris emendata uolumina in lucem uenerant, subterfugerunt tamen eorum limam errata quædam, quę accurate lectorẽ merito possent remorari. Erãt & aliqua, quę tametsi castigatione non indigerent, propria tamen obscuritate studiosis incognita, operam nostram desiderare potuissent. Ea omnia ut tibi doctissime nobilissimeꝫ eques Galeaci morem gererem, in arctissimum libellum collecta, ad te eo animo destinaui, ut mei erga te amoris perpetuũ monumentum essent: cum enim affinitate iungamur, cum Græcis Latinisꝫ literis pari cura operã dederimus, cum & tu mihi studiorum hortator impulsorꝫ extiteris, ingratissimus certe essem, nisi singulari te quodam amore prosequerer. qua ratione etiam de me impetrare id potes, ut supra uires nihil non aggredi te auriga moderatoreꝫ non dubitem. Quamuis enim noui exempli esse penes nostrates uiros cognoscerẽ, ut iurisconsultus etiam historicos pertractaret, tua tamen autoritas præualuit, præsertim quod in hoc ueteres me imitaturum tu quoꝫ asserebas, quorum Modestinus etiam periochen in Virgilium composuit, idemꝫ Græce disertauit. Antistius quoꝫ Labeo nõ iuris scientiæ solum, sed & alijs studijs tantum operæ dedit, ut in eis etiam peritissimus haberetur: quo in albo & Seruium Sulpitium oratorẽ celeberrimum eruditi omnes ponunt, Iabolenumꝫ, quorum responsis ceu gemmulis Digestorum libri creberrime respersuntur. Iure igitur clientibus horulas paucas subtraxi, succisiuisꝫ temporibus quantum per frequentes aduocationum occupationes licuit, in amœna hæc Taciti uireta diuerti, tum animi causa, tum ut id quantulumcunque officij est, eius memoriæ impenderem, quo clarior, intellectuꝫ facilior per docta hominum ora uolitaret. Qua in re

P. An. Tacitus Augustus

Galeacius Vicecomes

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

in re ſi tibi ſatisfacio, ſummum deſiderij mei fructum fero: ſin minus, quod tute intriſti, tibi, ut in prouerbio, exedundum eſt, qui me ad intermiſſa grauioribus negocijs ſtudia pauliſper regredi coegiſti, in quibus id potuerim, quod canis in balneo. Vale.

EX LIBRO PRIMO.

Legata non ultra ciuilem modũ, niſi quod populo & plebi ccccxxxv) præſcriptos hoſce numeros Tranquillus quadringenties item tricies quinquies ſignificare oſtendit. Subaudiuntur autẽ ex conſuetudine loquendi cẽtena millia, quod infra ex Liuio demonſtraturus ſum. Extãt adhuc argentea numiſmata cum denarij nota x. quorum octo unam unciam pendunt, ut inde cõſtet noſtris aſſibus nouem ualuiſſe denariũ, hincq; nummi quoq; ualorem cognoſcamus, quorum quatuor denarius complectitur. idem autem eſt nummus quod ſeſtertius æris. at mille nummis argenti ſeſtertium neutro genere æſtimatur: qua ratione uiginti quinq; coronatos noſtros æquabit. Igitur quadringenties cẽtena millia nummorũ, quadringenties centena ſeſtertiorũ argenteorũ ſunt, hoc eſt monetæ noſtrę coronatorũ decies centena millia, quibus ſi addas tries quinquies, hoc eſt, octuagies ſepties millies coronatorũ cum quingentis, totum legatũ quod Tacitus coniunctim, Tranquillus ſeparatim retulit, cõfeceris: & cum tribus po. Ro. xxxv. eſſent ſequitur centena ſeſtertia unicuiq; legata. *Nummus*

Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari.) Oſtendit hic locus denarium decem aſſes æris eſſe, quod diurnum ſtipendium erat militi. quam ſummam etiam Germani pedites in præſentiarum accipiunt, treis uidelicet coronatos ſingulis menſibus, hoc eſt, imperatorias libras xiij. aſſes x.

Germanicus agendo Galliarum cenſui intentus.) Quæ regiones ius ciuitatis Romanæ nõ habebãt grauioribus tributis uexabãtur. cenſuali enim lege profiteri cogebãt, quot capita eſſent in qualibet familia, quot iugera terræ, quot ſeruos quis haberet. ſed & de lacubus piſcatorijs cẽſus ſoluẽdus erat Vlpiano Pauloq; iureconſ. Vt hic ſimpliciter accipiẽdus nõ ſit cenſus, cũ numerus ciuiũ defertur, unde agnoſci poſſit q militiæ nomina dare debeãt. Hinc cẽſiti, & cẽſitores dicti. *Cenſus* *Cenſiti*

Dum Mecœnati obtemperat effuſo in amorẽ Batylli.) Fuiſſe hũc hiſtrionem oſtẽdit quoq; Iuuen. molli ſaltãte Batyllo. Horatius à Mecœnate dilectũ quoq;, eſt autor, dum ad Anacreontis puerum cui ſtatuam erexit Polycrates Samius etiam Apuleio id prodente, uidetur alluſiſſe: *Cenſitores* *Batyllus*

Non aliter Samio dicunt arſiſſe Batyllo
Anacreonta Teium. ſubſequiturq; ad Mecœnatẽ ſcribens: ureris ipſe miſer. Tranq. autor eſt Auguſtum pro ſtulto Baceolum dixiſſe. ipſe Bacelum probo, quod βάκκλος eunuchus fuerit procerus quidẽ ſtatura, ſed inſipiens, ut in prouerbium ceſſerit Suidę. ſed & Batalus odioſus quidam alius & turpis eodem autore fuit. de quo alij multa: hinc Verg. Batale cygnæas repetamus carmine uoces. Quas dictiones hic congeſſi, ut Acronis, Porphyrionisq; in Horat. Sabellici in Tranq. incuriam detegerem. *Bacelus* *Batalus*

Aquilę figi limoſa humo nõ poterãt.) Dion loculum paruũ eſſe tradit, in quo aquila aurea collocetur: eum longiſsimo conto præfixum in exercitu à ſigniferis geſtari: qui ut facilius impingi terræ poſsit, in acutam cuſpidem deſinere.

Orantibus Florentinis ne Clanis ſolito alueo &c.) Feſulam quam φαισύλλω Theon appellat, ex Hyadibus unã Feſulæ ciuitati nomen dediſſe recẽtiores ſcripſere. ea à Gothis diruta, conceſſiſſe ciues in proximam planiciem, & urbem habuiſſe quæ à flore ſibi Caroli Magni munificentia pro inſignijs donato, nomen *Florentia*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Florentiæ ſumpſerit, quę falſa eſſe nedũ hic Taciti locus, ſed & alij autores oſtendunt. Procopius à Totylla nõ potuiſſe expugnari autor eſt. Sed & in fragmẽtis
Florentia Frontini de coloniſs ita legitur: C. Cæſ. & Ant. & Lepid. III VIR. colonia Florentina deducta à III Viris. adſignata L. Iulia centuriæ Cæſarianæ in iugera cc. per cardines & decumanos, termini rotundi pedales diſtãt à ſe in pedes cccc. Meminit & Ptolemęus, ut dubio procul antiquã nobilemq; coloniã extitiſſe credendũ ſit, Francorũ beneficio minime cõditã. celebrat eã & Pli. 14. cap. 3. & in ſcholiſs Græcis φλωρῴτια. quapropter heleboro indigere arbitror qui fluentiã dicũt.

EX LIBRO SECVNDO.

Vigiliæ noctis quatuor Tertia fermè uigilia inſultatum eſt caſtris.) Hoc eſt, à 6. hora noctis. Suidas in dictiõe πῳφυλακή, quatuor eſſe uigilias ſeu φυλακὰς tradit in nocte, quarũ unaquæq; treis horas habet. de his Verg. & noctem cuſtodia ducit.

Serica ueſtis Ne ueſtis ſerica uiros fœdaret.) Maximi precij fuiſſe hanc ueſtem illud argumento eſt, quod Alexan. imp. nunq; holoſericam induit. Procopius ex Indis Romanos mercatores ſericum emere ſolitos tradit, unde ueſtis conficiatur, quę olim
Medica Medica dicebatur. Celebratur & à Paulo iuriſcõſulto νῆμα σηρικὸν tanquam Indica ſpecies. Arcadij principis cõſtitutione ſericobaptæ uſus priuatis hominibus prohibitus eſt, ut ferè ſuſpicer ſericas ueſtes non eſſe quibus uulgo utimur.

Libero Liberæq; & Cereri ædes dedicauit.) Pro Libera Proſerpinã accipiendam arbitror. Diodorus in iiij. autor eſt, ex Ioue Cererem, Liberum genuiſſe. in antiquis ſpectationibus legitur huiuſmodi epitaphium,

FAB. ACCONIAE PAVLINAE CF. ACONII CATVLINI V. C. EX-PRAEF. CONSVL. ORD. VXORI VECTI PRAETEXTATI. V. C. PRAEF. ET CONS. DES. SACRATAE APVD ELEVSINAM DEO BACCHO CERERI ET CORAE SACRATAE APVD LAERNAM DEO LIBERO CERERI ET CORÆ SACRATÆ APVD ÆGINAM DEABVS TAVROBOLIÆ ETHIEROPHANTRIÆ.

Coronati compotabant In cõuiuio coronæ aureæ magno pondere &c. Solebãt antiqui in cõpotationibus coronas geſtare, ut eſt apud Ariſtophanem in Equitib. ubi poeta ὠνυχὴς (ait) κοννᾶς, εἰ φανοῦμαι μὴ ἔχων, δίκη σ' ἀπολωλώς. inuehit enim in Cratinũ tanq; ebriũ & inſaniẽtẽ. meminit & Diogenianus, unde Plauti carmẽ in Pſeud. Quid ego ui deorũ cũ corona ebriũ Pſeudolũ tuũ. mentio eſt etiã Athenæo, & alijs autoribus.

Dextræ Et cupere renouari dextras.) Tacitus xvij. oſtendit dextras concordiæ ſigna ultro citroq; deſtinari ab exercitibus ſolitas.

Rampſes Rampſen Aegyptiorum regẽ.) Fuiſſe hunc in ordine 18. Hieronymus & Euſebius autores ſunt. cæterum regum illius regionis inenarrabilem ferè opulentiã eo coniectari eſt, quod Suidas tradit, iccirco memoratu dignum, quoniam Chriſtianę ueritatis dogma ſummopere adiuuat. fuiſſe enim Aegypti regem Thulem (corrupte Thuris legitur apud Euſebium) qui uſq; ad Oceanum dominatus ſit nomenq; inſulæ Thyle dederit. hic cũ Serapidis oraculum adiuiſſet, inter cætera rogauit num quisq; eſſet, uel futurus foret ſe potentior, cui reſpondit oraculum,

πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς.
Σύμφυτα δὲ πρῖα, πάντα καὶ εἰς ἓν ἴοντα,
Eſt deus in primis, mox uerbum & ſpiritus ipſe:
Iuncta ſimul tria ſunt, ſed conuenientia in unum.

Dominus Acerbe increpuit Tiberius eos qui ipſum dominum dixerãt.) Tametſi appellatio hæc priſcis temporibus uti nimis ſuperba, principibus non adderetur, ſuadente tamen fœda adulatione tandem quoq; recepta, mox etiam in priuatos tranſiit. notum eſt illud Martialis: Edictum domini deiq; noſtri, & Plinij in epiſt. ad Traianum, uocem hanc identidem ingerẽtis. Sed & Seneca ad Lucil. quomodo obuios

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

obuios ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus. Mart. quoq; rurſus.
Cum te non noſſem, dominum regemq; uocabam.
Sed nemo certe felicius, nemo elegantius Græco poeta Pallada, hoc tetraſtícho,
ἦμ ὁ φίλος τὸ λάβε, δόμινε φραστὸρ θυθὺς ἔγραψεν.
ἦμ δ' οὐ μὴ λάβε, τὸ φράστορ εἶπε μόνον.
ὠνία γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα, αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, ὃ γὰρ ἔχω δόμναι.
Negat poeta uelle ſe dominum ſalutari, quia nō habet quod det aſſentatori hoc modo eum ſalutanti. Ludit autem ſimilitudine nominis δόμινε & δόμναι.

Atq; illo prætendente ſexaginta dies ad cōſultandū datos &c.) Crimen adulterij ex lege Iulia publici iudicij eſt. expectantur autē ſexaginta dies, quibus maritus in accuſatione præfertur. qui ſi interim neglexerit, adulteræ pater admittitur, hinc alij, iuriſconſultis auctoribus. maritus autē qui matrimonium ſuum ita contemnit, ut adulteram uxorem non accuſet, lege Iul. tenetur Vlpiano.

EX LIBRO TERTIO.

Poſt lex Papia Poppæa, quam ſenior Auguſt. incitandis cœlibum pœnis & augendo ærario ſanxerat.) Plura ſunt capita legis Papiæ. inter cætera uno cauebatur, ut qui coniuges, filios non haberent, quod alter alteri legaſſet decuma parte fiſco applicaretur. Hinc apud Iuuenalem. Iura parentis habes, propter me ſcriberis hæres, legatum omne capis. debere enim ſibi maritum adulter ait, quod filios ſuo beneficio de uxore gignat. quam ob rem totum legatū aſſequitur, quod alioquin ex lege Papia decima parte fiſcus accepiſſet: ut mira ſit in illud carmen ſex interpretum negligentia. Reſcriptum autem deinde eſt à diuis Cæſſ. Arcadio & Honorio in hæc uerba, Inter uirum & uxorem rationē ceſſare ex lege Papia decimarum, & quamuis non interueniant liberi, ex ſuis quoq; eos ſolidum capere teſtamentis (niſi fortaſſe lex alia minuerit derelicta) decernimus. tantum igitur poſt hæc maritus uel uxor ſibi inuicem derelinquant quantū ſuperſtitis amor exegerit. eſt autem hæc lex, titulo de infirmandis pœnis cœlibatus. qui locus Diſpunctionum libro 3. à nobis planè diffuſiore tractatu explicatus eſt. *Lex Papiæ*

Vti Dianæ Leucophryenę perfugiū inuiolabile foret.) Fuiſſe huius deæ hoc cognomento aram Athenis quoq; auctor eſt Pauſanias, cui à Themiſtoclis filijs dedicata ſtatua fuerit. ſed fani quod in Magnetibus ſit pulchritudinem amplitudinemq; Strabo in xiiij. exequitur. *Leucophryene*

EX LIBRO QVARTO.

Nam patritios conſarreatis parētibus genitos.) Legitima matrimonia ab antiquis ita celebrabātur, ut farreum libum communicarent, & deguſtarent. Feſtus & Boethius auctores. Apuleius quoq;, talis, inquit, mulieris publicitus matrimonium confarreaturus. meminit & Dionyſius Halicarnaſeus. *Confarreati*

Celium appellitatum à Cele Vibenna &c.) Querquetulanam portā à querquetis dictam, etiam Feſtus ſcribit. cæterum hic locus ſic fortaſſe emendabitur. Cælium appellitatum à Cœle Vibenna, qui dux gentis Etruſcæ cum auxiliū aduerſus Sabinos præbuiſſet, ſedē eam acceperat à Tarquinio. cum Sabinis enim tunc belligeratum Feſtus quoq; ſcribit, & Dionyſius. *Cælius*

Cæſar ſolennia incipientis anni Kal. Ianua. epiſtola precatus.) Caius de uerborum ſignificatione poſt, diem, inquit, tertium Kal. Ianuariarū uota pro ſalute principis ſuſcipiuntur. meminit huius rei Plin. Cæcil. ad Traianum.

EX LIBRO QVINTO.

Sacrificantibus cū hic more Romano ſuouetaurilia daret.) Corruptus locus eſt, ut reponendum ſuſpicer Solitaurilia. Sunt hæc ſacrificia quibus tres diuerſæ hoſtiæ imolantur, taurus, aries, uerres. Sic dicta, quod integri corporis hæc anima *Solitaurilia*

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

lia ſint. Solum Oſca lingua totum ſignificat. Feſtus, hinc ſolopychium Catullo. erũt fortaſſe quibus nihil immutandũ uidebitur, ut uox ſit compoſita à ſue, oue & tauro. ſed certe nimis inſolens eſt compoſitio.

EX LIBRO XI.

Præuaricator Cognita præuaricatione.) Præuaricator dicitur qui cum reo colludit. Marcellus ad S.C. Turpil. accuſatorũ, inquit, temeritas tribus modis detegitur. aut enim calumniantur, aut præuaricãtur, aut tergiuerſantur. calumniari eſt falſa cri-
Calumniari mina intendere. præuaricari eſt uera crimina abſcõdere. tergiuerſatur qui in uni-
Præuaricari uerſum ab accuſatione deſiſtit.
Tergiuerſari

C C C. nummorum millibus.) Hæc ſumma noſtro ære decem millibus ducatorum ualet, quandoquidem illud conſtat, mille nummis ſeſtertium argenti æſti mari, eſſe autem ſeſtertium libras duas & ſemiſſem, hoc eſt uncias argenti XXX. quæ plus minus XXV. noſtros coronatos æquant precio.

Lex Titia Legem Titiam flagitãt.) Hac lege tenebãtur aduocati qui mercenariã clienti bus operã præſtabant. inuehitur Auſonius in mollitiem iuriſconſulti, eumq; deri det, quod legẽ Titiam non metueret. quod enim indoctus erat nihil lucrabatur.

Vſq; ad dena ſeſtertia.) Iuriſconſulti tradũt licere aduocato in ſingulas cauſas pro honorario centũ aureos accipere. hanc ſummã eandem cũ H—S x. arbitror, cũ centeni nummi aureo penſentur, & decẽ ſeſtertia decẽ millibus nummorũ ſeſtertiorum ualeant. qua æſtimatione cõſequens eſt æſtimari aureũ antiquũ unde cim libris, aſſibus quinq; noſtris, hoc eſt, duobus ducatis coronatis cum dimidio.

Præfecturæ Proximas præfecturas corripiat.) Varia huiuſce dictionis eſt ſignificatio. Agenius Vrbicus libro de controuerſiis agrorum, præfecturas eos agros dici auctor eſt, qui cũ alterius iuriſdictionis eſſent, principis placito alicui ciuitati aſcribuntur. Sunt & præfecturæ dictæ, munia præfectorum. Auſonius. Præfecturarum titulo tenuere ſecundo. Sunt enim quatuor dignitatũ in iure ciuili ordines,
Illuſtres illuſtres, ſpectabiles, clariſſimi, perfectiſſimi. ex his pręfecti ſunt ſpectabiles. ut me
Spectabiles rito dictum ſit, ſecundum his titulum dari. Sed & non abſimili ſignificatione in
Clariſsimi Aſſyriis & Medis præfecturæ erãt. ſic enim uertit Pli. quas Græci νόμους, Herodo
Perfectiſſimi tus etiã ὑπαρχίας appellauit, ut Lau. Valla infeliciſſime portiones tranſtulerit.

Curt. Rufus De origine Curtij Rufi.) Sunt qui opinentur hiſtoriã rerũ ab Alex. geſtarum huius eſſe, qui uulgo Q. Curtius citet, defendũtq; indeprenſo teſtimonio, obſer uaſſe ſcilicet in antiquis codicibus. ipſe Angleriæ apud Verbanũ, arã marmoreã pluribus ſignis illuſtrẽ uidi, cũ titulo Q. Curtij ſextumuiri, à quo fuiſſet dedicata.

EX LIBRO XII.

Nomen Rogata lex qua in familiã Claudiam & nomen Neronis tranſiret.) Eum adoptionis morẽ attingit, quę per arrogationẽ fiebat. de qua etiã Gellius. Cæterũ & nomen hic pro gentili familia accipitur. Cintius, & Cic. in Topicis, gentiles, inquit, mihi ſunt qui eodẽ nomine uocãtur. Val. Max. auctor eſt à Q. Metello eiuſdem nominis uiros exhæredatos, hoc eſt, agnatos, gentilesq; ſuos: ut inde exiſtimem, in tribus Ro. nominibus, ut C. Iulius Cęſar, nomẽ Iulij familiã ſignificare. quo exemplo mihi nomen erit Alciatus, Andreas magis cognomini quadrabit, quàm prænomini, licet nemo non contrarium opinaretur. Sed aliâs latius.

Prædationibus & uectigalibus auxerat.) Non hic accipienda arbitror tributa
Vectigales agri quæ ob res urbi inuectas, euectasue ſoluuntur, ſed potius agros uectigales intelligendum. Scribit Iulius Fronto in opuſculo de limitibus agrorum, ſolitos ueteres quos agros de hoſtibus capiebant, alios ueteranis in præmia aſſignare: in alios colonias deducere: quoſdam mancipibus in longum tempus locare ut annuam aliquã mercedem principi darẽt: hos uectigales dici. Auxerat igitur his regnum Vannius, non tributis aut portoriis, quibus Germanos nunq; atteri potuiſſe, au

ctorum

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ctorum cõsensu traditur. in hoc sensu uectigaliũ mentio est etiam iurisconsultis.

Sycambri traiecti in Gallias fuere,) In Menapijs consedisse, ex auctorum lectione deprendi, ut hi sint qui nunc Geldrenses quasi Galli rhenenses uocantur, Nimagum Venloemq; pagos habent, & Vahalem Rheni attingunt. *Sycambri* *Geldrenses*

Agrippinam imperatore genitã, sororẽ & matrẽ & coniugẽ eius qui rerũ potitus sit &c.) Si imperatorẽ quales erant ante occupatã remp. accipiamus, nõ ita magnũ erit exemplũ: si pro principe falsum: quãdoquidẽ Germanicus Agrippinæ pater dominationẽ nunq; assumpserit. Igitur sciendũ inter Cæsares & imperatores & Augustos multũ interfuisse. Cæsares dicti qui Augustæ maiestatis hæredes designati essent, administratione rerũ illis interdicta, nisi aliquã fortasse pro uinciã Augusti iussu administrãdã haberẽt. hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas erat. in comitatu eos solũ habebãt, quos princeps tribuisset. Paulo maior imperatoris dignitas, qui licet infra Augusti fastigium positus, eiusq; arbitrio bella gereret, summã tamen potestatẽ in magistratus inq; milites habebat, iusq; illi indicẽdi belli erat. solo itaq; imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus. Sicut à Galba Piso Cæsar solum nũcupatus est. Cæsarũ imperatorumq; creandi potestas militibus concessa. primum Maximinũ posthabita senatus auctoritate milites Augustum fecere. Hæc ex Amiano, Lampridio, & constitutionibus. *Cæsares* *Imperatores Augusti*

Refertur de pœna fœminarũ quæ seruis cõiungerentur.) Senatusconsultum hoc Claudianum in iure appellatur, cuius quoq; mentio in institutionibus.

EX LIBRO XIII.

Regnum lusu sortientium euenerat ea sors Neroni.) Iulius Pollux onomasticon nono, lusum quendã describit, qui βασιλίνδα dicatur, cũ ducta sorte aliquis fit rex, & is quidpiã difficile ministro qui sorte pariter obtigerit, imperat. de hoc intellexisse Tacitum dubio procul existimo. Sicut & Trogum in primo.

Quin & duas manumittendi species institutas.) Tradit Tacitus eos qui uindicta manumissi sint, ex ingratitudine in patronos in seruitutẽ non reuocari. quod ex Constantini magni constitutione falsum ferè conuincitur. Quod si is, inquit, qui nostro consilio uindicta liberatus est, post cohertionem pœnitentia dignum se præstiterit, ut ei ciuitas Romana reddatur, non prius fruatur beneficio libertatis quàm si hoc patronus eius oblatis precibus impetrauerit, L. Si manumissus C. de lib. & eorum lib.

Ingenuitatis iudiciũ.) Quo pronunciabatur aliquẽ nunq; seruiuisse, sed liberis parentibus natum: is enim proprie ingenuus dicitur iurisconsultis, iuxta illud Theognidis, φύεται ἀνδρὶ ἐπὶ σὺλῃς τέκνον ἐλευθερίου.

Sestertiũ quadringenties.) Subintelligenda sunt centena millia. Liuius lib. 4. Punici belli: cũ deessent nautæ coss. ex S. C. edixerunt, ut qui L. Aemilio & C. Flamminio cẽsoribus millibus æris quinquaginta ipse aut pater eius cẽsus fuisset usq; ad C. millia, aut cui postea tanta essent facta, nautã unum cũ sex mensiũ stipendio daret. qui supra centũ M. usq; ad ccc. millia, treis nautas cũ stipendio annuo: qui supra ccc. millia usq; ad decies æris, quinq; nautas: qui supra decies, vij. quibus uerbis ostenditur, decies æris, decies centena millia æris significare: ut hic non parum mirer, quemadmodum oculatissimus uir Budæus præuaricatus sit.

Factum S C. ultioni & securitati.) Vocatur id in iure ciuili S C. Pisonianum. Cuius Paulus meminit dig. lib. xxix. titulo ad Syllanianum. L. S C. Pison.

EX LIBRO XIIII.

Collegia quæ cõtra leges instituerãt dissoluta.) Legẽ Solonis intelligit cuius uerba Caius refert in tractatu de colleg. illicit. ἐὰν ὁ δῆμος, ἢ φράτορες, ἢ ἱερεῖς ὀργέωνας, ἢ ναύτας, ἢ συσσίτους, ἢ ὁμοτάφους, ἢ θιασώτας, ἢ ἐπὶ λείαν ἠθροισμένους, ἢ εἰς ἐμπορίαν ἢ τίων τούτων διαθέντας, πρός ἀλλήλους κύριόν ἐστιν, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα. Publi

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

teoli ius coloniæ & cognomentũ à Nerone adipiſcunt. In fragmẽtis quibuſdam Iulij Frontini de agrorũ limitibus, & iuriſdict. ita legitur: Puteolis colonia Auguſta. Auguſtus Nero deduxit, ex uno latere iter P.R. debetur pedũ xxx. ager eius in iugeribus ueteranis, & tribunis legionarijs eſt adſignatus. cognomentũ igitur Auguſtæ acceperat puteolorum colonia à Nerone.

Tabularij Fabianus tabellarius obſignat.) Hi tabelliões uulgo dicunt. lege antiqua erãt
Tabelliones pars decurionũ & Reip. rationes cõficiebant. recẽtiores Cęſares uidentur noua
Catoliciani uoce hos Catolicianos appellaſſe. EX LIBRO XV.

Alpes Cæſar nationes alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit.) Locus hic admonet ut uaria alpium nomina attingam, quando eorum qui de his ſcripſere etiam
Pœnæ ex recentioribus, diligentiam non ſatis probem. Igitur alpes Pœnas ipſe eas eſſe opinor per quas ex Druentia flumine recta in Italiam tenditur Brigantionem
Graiæ uerſus & Ferietam, quæ uia noſtro quoq; tempore eſt frequens. Graias uero eſſe quæ & maritimæ, quod per eas Hercules iuerit, ubi etiam Monœci portus, illi ſacer, ut auctor eſt Amianus libro 15. Coctias autem exiſtimauerim, quâ à Seguſio oppido per Centronas itur: tametſi recentiores, ut Paulus Diaconus & Georgius Merula Coctias eſſe exiſtiment, in quibus Bobium urbs eſt. quod antiquis auctoribus nõ eſt probabile. Sed & Coctias appellatas quandoq; etiam Iulias non
Coctiæ falſo fortaſſe aliqui tradunt, quod in eas per Tricaſpinos eatur. Bellouesum autem per Tricaſpinos in Iulias alpes ueniſſe, Liuius eſt auctor. Sed & nõ male Iulias Tacitus appellat alpes, quæ uerſus Carnos ſunt, unde & Iulium Carnicum, & Forum Iulij, quâ ex Venetia in Noricum itur. cui ſententiæ ex recentioribus
Iuliæ adſtipulatur Sabellicus in Aquileien. Hiſto. Sunt & Rhæticæ alpes, quibus in Rhætos uadimus, quos uulgo Chriſones uocãt, incipiunt ab Adya monte (Strabo ni corrupte legitur nũc Adula, nunc Aduela) id eſt, inacceſſo, uernacula ſimplicitas montẽ Bralium nuncupat in Volturena, ſeu ut imperiti, in ualle Telina,
Rheticæ & in Venetiam protenduntur, donec Ocræ ſubeant. Lepontiæ adhuc ſeruant
Adyla mons nomen, ſunt in Suitentibus, quâ Claronã ex Bilitionis caſtro rectà tendimus. In
der Gothart alpibus quas Cæſar in commentarijs, Summas appellat cum cæteris conuenio.
Lepontiæ Sunt inter Sedunos & Veragros ubi & octodorus eſt pagus, quem ſancti Mau
Summæ ritij uocant. Cæterum quamuis hæc noſtra ſententia uideatur plurimis auctoribus congruere, non arbitror omittendum, eſſe etiã qui refragentur, quando Ptolemæus inter Adulam & Ocram pœnas alpes collocet, quo in loco eſſe Rhetica iuga ipſe prodidi. uerũ ex Plinio illius ſententia confutatur, qui de Graijs & Pœninis in Salaſſos deſcendi tradit: ut fortaſſe Pœninæ alpes illic incipiant & deſinant in maritimas, ſi Amianũ ſequimur. Eſt & adhuc Suitenſibus qui uulgo eorum ſermone alpes Grey dicatur mons, quâ Friburgum tendimus. Ipſe interueteres non omnino cõſtitiſſe harum nomenclaturam exiſtimo. Nam & Plinius in Lepuntijs diſſidere ferè uiſus eſt, qui cum Coctiana iuga Centronibus uicina tradidiſſet. Graijs alpibus aut eaſdem aut certe contiguas Lepuntias mauult. quod nõ probo, cum longe grauior ſit auctor Cæſar, unde noſtra ſententia fulcitur, & Plinius non affirmet, ſed aliorum relatione ex etymo innuere uideatur.
Sant Bern harts berg

EX LIBRO XVI.

Calpurnius Fabatus eques Rom.) Fuit hic patria Notocomenſis, C. Cæcilij
Iouius Benedictus Plinij Proſocer. eius antiqua memoria adhuc Comi uiſit Iouij Benedicti. V. Cl. opera, eruto monumento in hæc uerba: C. CALPVRNIVS L. F. O. V. F. FABATVS. VIVIR. IIIIVIR. I. D. PRAEF. M. PRAEF. PRAET. TRIB. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. COHORTIS VII. LVSITAN. ET. NATION. GETVLI. CARSEN. QVAE SVNT IN NVMIDIA FLAM. DIVI AVG. PATRIMONIO. T. F. I.

Cladem

Cladem Lugdunenſem quadragies Hs.ſolatus.) Aeſtimatur hæc ſumma centum milibus ducatorum noſtræ ætatis.

Ludis ceſticis ab Antenore inſtitutis.) agonas pugilum inſtitutos poſſet quis credere, quando ceſtus manibus inducti appenſo plumbo pugilum inſtrumenta ſint Maroni & Flacco. Cæterum quid ad rem faceret habitus Tragicus? niſi immutatam longo ſeculo ludorũ formam quis crediderit, aut ceſticos dictos quod habitu mulierum uiri in his exercerentur. κεστὸν Veneris ueſtem proprie eſſe in ſcholijs Græcis traditur, ſed per abuſum cuiuſcunq; mulieris indumentum dici, ut in epigram. ἡ κεστὸν φωνόεν ἁμαγώτορα. erunt & quibus arridebit, ut xyſticos ludos legamus, quod non probo. *Ceſtus* *Ceſtici ludi*

EX LIBRO XVII.

Aegyptum regebat Tib. Alexander eiuſdem nationis.) Hunc lacerari ſatyrico carmine crediderim, Atq; triumphales inter quos auſus habere Neſcio quis titulos Aegyptius, aut Arabarches. Euſebius enim libro ij. ſacræ hiſtoriæ Arabarchen fuiſſe hunc Alexãdrum ſcripſit, idem & Ioſippus in antiq. Iud. xx. lib. apud quem Rufinus inepte Arabarchen interpretatur ſalis præfectum quaſi ἁλὸς ἄρχοντα legerit. Extat Imp. Val. Grati. Theod. in hæc uerba conſtitutio, Vſurpationem totius licẽtiæ ſubmouemus, circa uectigal Arabarchię per Aegyptum atq; Auguſtaneam conſtitutum, nihilq; ſuper tranſductione animalium uendicari permittimus. quę uerba indicant Arabarchen præfectũ fuiſſe & ſcripturarium exigundo uectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum deuehebantur: ut ſit illud nomen officij publicanorum. merito ergo Iuuenal. Alexandrum taxans, & officij utilitatẽ obijcit. ut non iniuria damnandi ſint qui ſimpliciter mollem accipiunt, idq; editis annotationibus probant. quapropter & in epiſt. M. Tullius ad Atticum appellat Arabarchen, M. Antonium quaſi Aegyptium publicanũ. extorquebat enim ab illis ingentia uectigalia, unde pecuniam cõflaret, quam deinde prodigeret, ut eſt apud Plutarchum. *Tib. Alexan.* *Arabarches*

Annulis donatũ libertũ.) Paulus iuris autor, Qui ius, inquit, aureorũ annulorũ impetrauerit, ut ingenuus habetur: idẽq; reſcripſiſſe diuũ Adrianũ Vlpianus ſcribit. cõcedebat aũt ſolus imperator etiam fœminis, ut natalibus reſtituerẽtur. *Ius annulorũ aureorum*

Quotiẽs Galba apud Othonẽ epularetur, cohorti excubias agẽti uiritim centenos nũmos diuidebat. Tranq. aureum dare ſolitum tradit: ut inde fortiſſimũ ſit argumentũ centum nũmis æſtimari aureũ. Barbium Proculum Teſſeranũ ſpiculatorem.) Fortaſſe Teſſeratiũ, Modeſtinus in re militari ſic appellari eos ſcribit, qui præcepta Impp per cõtubernia ſignificãt. In antiquis inſcriptionibus Comi, Teſſerarij dolabrarijs iunguntur pago cliuio. Amianus Marcellinus lib. xiiij. aurigariã, inquit, aut artem teſſerariã profitentur: ut cõiectura ducar, eſſe qui quod uulgo uocãt intarſiatum faciunt, quos recentiores Cæſſ. diametarios uti ſuſpicor appellãt. Virginiũ equeſtri familia. Cæc. Plin. uicina Como urbe genitũ Virginiũ tradidit, quapropter ſecũ habuiſſe cõiunctas poſſeſſiones, tũ ſuæ uillæ nomẽ Alſiam, ut dubio procul Virginius Mediolanenſis fuerit. quod oſtendũt frequentia marmora quæ paſſim hoc occurrunt Virginij nomine inſcripto. Sed & Alſia adhuc ſeruat nomen in Variſienſi præfectura, unde & familia eſt mea. *Teſſerarij* *Diametarij* *Alſia*

Superior Germania.) & Paulo inferius. Belgica & Lugduneſis Gallia.) Amianus ſcribit ita diuiſas Galliæ Germaniæq; prouincias. Prima Germania Moguntiaco Argentoratoq; nobilis. ſecunda Germania in qua Agrippina & Tungri. Prima Belgica Mediomatrices & Treuiros habens, tum ſecunda, Remos, Sequanos, Ambianos cõplexa. Hinc Lugdunenſis prima, Senones, Bituriges, Lugdunum, Auguſtodunum: Secunda Rotomagum, Mediolanum, Tricaſtinos alpes continebat. Eodem modo & Aquitaniæ fines diſtincti. *Germania prima* *Secunda*

Quotidianis

Quotidianis alpibus Italiam irrumpere. Nemo opinor uel semidoctus non cognoscet Coctianis legendũ: ut inde eorũ sententia cõfutetur, qui Genuã quoq; in Coctijs esse dixerunt. nec enim illac transisse Vitellianos quisquam prodidit.

Heluctiorũ sedes qui tenuerint olim, & tenent hodie

Heluetij Gallica gens.) Eutropius eorũ sedes à Quadis occupatas satis ostendit. ut suspicer omnes deletos cũ Quadi Marcomanicq; sub Aureliano in Italiam prorupere. extat adhuc in eis uallis Marcomana nomine. Periere & illi. atq; ab Alamanis (colluuies Germanorum erant) superati, in eorum nomen concessere. à Theodorico deinde Gotho uicti, Francis ex fœdere dediti sunt. aucti demũ Saxonum accessione, quos ob uiolatã pluries fidem sedibus eiectos Charolus Magnus in alpes coniecit, Suitenses cœpere dici. paruere deinde regibus Germanorum. Centum ferè anni sunt, cum se cæsis præfectis in libertatem asseruere, cum cæde repressis Cęsaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus subierant, frequẽtibus nunc uictorijs recuperauere, nisi quod & memorabili prælio sua inter se perfidia in suburbanis Mediol. à Francisco Francorum rege cæsi, superbos titulos deponere rursus coacti sunt.

Iulius Cordus.) Existimo castigatiorem lectionẽ esse Manilius Cordus. Extat Bononiæ post Petronij fanum tumulus in hæc uerba: Q. MANILIO C. F. CORDO TR. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT EXACT. TRIBVIT. CIVITAT. GAL. FAC. CVR. CER. LIB. AGR. P. XLIX. IN FRO. P. XLIX.

EX LIBRO XVIII.

Neq; abhorrebat à Berenice iuuenilis animus.) Fuisse hanc forma conspicuam quodam districho Asclepiades in eius imaginem scribit, si modo de eadem sensit. nam & aliæ hoc nomine celebrantur,

κύπρις ὁ ἆρ' εἰκών, φέρ' ἰδ' ὤμεθα μὴ βερενίκης.
διστάζω ποτέρων φῆτις ὁμοιοτέρων.

Ambigo an hæc Veneris sit imago, uel Berenices.

Sit mage utri similis hospes amice refer.

Conditorẽ templi regem Venerianum uetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent.) Id regis deæq; nomen nõ facile quenq; offendas qui in promptu habeat. ipse Vraniũ lego. unde Paphia Venus Vraniæ nomen sumpsit. Pausanias in Attica Vraniæ Veneris templum extitisse autor est, quam mortalium primi Assyrij coluerint, mox Paphij, deinde Phœnices qui Ascalonem Palestinæ incolunt. à quibus edocti Cytherei hisdem sacris initiantur. sanè huius Paphij templi fusius meminit Lucianus dialogo qui inscribitur, ἔρωτες.

Pagani

Pagani,) Vox hæc in iure magis frequẽs quàm in cæteris autoribus, accipitur eo significatu ut omnes comprehendat qui milites nõ sint, à pagis, id est, oppidis

Semipag.

deducta. qua ratione Persium credibile est semipaganũ se dixisse, quasi semimilitem se fuisse denotaret, & iccirco nõ plene poeticam quæ pars umbratica est eductum. alioquin me non latet, pagum prima origine à fonte dictum. πηγή.

Ad xij. à Cremona locus Castrorum uocatur.) Paulus Horosius Castoris uocari eum locum est autor.

Legionum nomina

Legio una & uigesima, cui nomẽ Rapax, ex parte Othonis prima Adiutrix.) Indebãtur hæc cognomina legionibus fortuito, & plerũq; arbitrio imperatoris, unde & primam legionem Mineruiæ nomen habuisse Spartianus scribit, sed & in ueterũ marmorũ inscriptionibus hæc earũ cognomina reperi, ut secũda legio Italica, Germanica Parthicaq; sit dicta, iij. leg. Augusta, Cyrenaica, prætoria, Gallica. iiij. Macedonica. v. etiã Martia. vi. Ferratensis & Gallicana. vij. Claudia Geminia Gamilensis. ix. bis Augustalis. x. Fretensis Geminia. xi. Apollinaris, sicut & xvi. sed & legio xx. uictrix, xxij. primigenia. xiij & xiiij. Geminia quandoq;, & Ger

& Germanicà xxx, & xxxij Virginia. cæterarum nomina adhuc non comperi.

Cauſa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quę negligebantur, lætiore nuncio reuiuiſcerent.) Inſtitutũ erat ab imperatoribus, ut certis locis diſpoſiti haberẽtur equi, quorũ mutatione celerrime poſſent rerum geſtarum nunciĳ ad Cęſarem ex prouinciĳs uenire. non dabatur aũt hic curſus publicus, niſi ei qui ſacrũ diploma haberet, ut uidelicet ante cæteros omnes, quicquid gereret imperator ſciret. qua propter præſides prouinciarũ niſi ex magna cauſa priuatis diplomata nõ concedebant. quod oſtendit Plin. Cæcil. in epiſtolis ad Traianum. Venuleius iuriſconſultus, Non debet, inquit, felici diplomate uſus, omni tempeſtate cõtempta continuare iter diebus & noctibus. Ex his clariſſimus redditur Cor. Taciti hic locus *Sacrum diploma*

EX LIBRO XIX.

Hoſtilia.) Vicus olim Veronenſiũ, nũc Ferrarienſis agri nomẽ ſeruat. Tacitus annuere uidetur paludibus Tartari fuiſſe proximã, cũ ferè per lx. miliaria diſtet. eam Padus alluit, non longe eſt à Vitelliana, quam uulgares Viadanam uocant. *Hoſtilia* *Vitelliana*

Magnitudine eximia baliſta) Formã Baliſtæ explicat lib. ultimo Vitruuius, Vegetius quoq; quædã addit. hi omnes ſaxa tantũ baliſtis iaci autores ſunt cum Tacito, ſed dein mutata quoq; forma eſt. quapropter in cõmentariĳs Theodoſĳ ſchema baliſtæ quadrirotis uidi, cum interpretatione qua oſtẽditur, ſagittas ex ea cœptum fuiſſe iaculari. Clauarium donatiui nomen eſſe Tacitus autor eſt. ipſe clauem in conſtitutionibus Cæſarum legi, nomen cuiuſdam indictionis extraordinariĳq; tributi eſſe. quapropter lib. xĳ. Cod. Iuſt. titulus eſt in hæc uerba: de prætoribus & collatione, & gleba & claui, & Pholle, & vĳ. Solidorum functione. *Baliſta* *Clauarium*

EX LIBRO XX.

Tunc fatum & ira dei uocabatur.) Caius lib. x. ad edictũ prouinciale. Vis, inquit, maior quam Græci θεῖ μῆνιν uocant. uidentur enim autores quicquid graue, quicquid horriferũ mortalibus accidit, diuinæ iræ adſcribere. cuius rei ex Homero Apollonioq; aliquando plura. *Ira dei*

Iuſſu magiſtratuum.) Decuriones intelligit. hi enim propriè magiſtratus municipales ſunt iuriſconſultis. *Decuriones*

Seſtertiũ ſexcenties.) Quindecies centena millia ducatorũ quantitas huius pe

Pontem Nauæ fluminis abruperat. Non celebratus hic fluuius ab autoribus eſt, ſolum Auſonium mentionem eius facere deprehendi. (cuniæ æquat. *Naua*

Tranſieram celerem nebuloſo flumine Nauam.

Plericq; ditem patrẽ inſignibus quæ in ipſo manifeſta.) Non explicat Tacitus huius dei formam, quam in ſacra hiſtoria Rufinus ex Euſebio ſic exequitur. colu iſſe Chaldæos ignẽ & per Aſiam circuntuliſſe, ut cũ cæterarum gentiũ diĳs congrederetur. cumq; cætera idola uel lignea, uel ex metallo eſſent, facile uictor ignis ea uel comburebat, uel liquabat. quapropter ſuo deo metuẽtes Aegyptĳ ſacerdotes, tale quippiã commẽti ſunt. Hydriæ in Aegypto fieri ſolent crebris minutisq; admodũ foraminibus, quibus aqua defluẽs defecatior lympidiorq; redditur. harũ unã eiecto priore ſimulacro columnæ impoſuerunt, caputq; addiderunt, & cera obtuſis foraminibus repleuerunt aqua. ſic aduenientibus Chaldæis cũ ignẽ ſtatuę circũdediſſent, liquefacta cera demanãtibus aquis extinctus eſt, uictorq; hoc potiſſimũ modo Aegyptius fuit. hinc eius effigies perexiguis erat pedibus, attracto collo, uentre tumido, dorſo tereti hydriã planè referens. addit Canopi fuiſſe ſimulacrum, ut merito quis credere poſsit diuerſam ab ea ſtatuã, quam Tacitus refert.

EX LIBRO XXI.

Vitis aurea templo reperta Liberũ patrem coli argumẽto eſt.) Bacchum à Iudæis cultũ Plutarchus in ſympoſiis tradidit, appellatumq; eorum lingua σάββον

unde

unde ſabbati nomen, quam ſententiam Iudæi ipſi etiamnum deridiculo habent. Mirum autem eſt qua impietate Tacitus Hebræorũ hiſtorias peruertat, & quod dei opt. Max. ope factũ eſt, à miraculi admiratione diducat, tum quæ dei ſunt, humanis uiribus adiudicet.

IN DIALOGO.

Hermagoras Quicquid aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris.) Hermagoras Aeolides Carion cognomine, ſcripſit rhetoricos libros vi. de accurata oratione, de elocutione, de decore, de figuris. docuit Romæ poſt Cæcilium ſub Auguſto. fuerũt
Apollodorus & alij illi cognomines, quos referre nihil attinet. Apollodorus Pergameus Cæſaris Auguſti præceptor & familiaris, ſcripſit rhetorica, & nouæ hæreſeos fuit autor. ex Suida & Strabone.

IN AGRICOLÆ VITA.

Cetra Et breuibus cæteris miſſilia noſtrorum uitare.) legendum Cetris, eſt enim ſpecies ſcuti Verg. & Grammaticis.

IN LIBRO GERMANORVM.

Danubius præcipiti & excelſo montis Arbonæ iugo oritur.) Auſonius ignotum Danubij fontem eſſe ſcribit.

Danubius penitis caput occultatus in oris.

Apollonius ab hyperboreis naſci eum cecinit manifeſto commento. ſed omnino Taciti uera eſt ſententia, ſi nõ Arbonæ ſed Arnobi legatur. in eius enim radicibus oriri iam notiſſimũ eſt prope Hercyniam ſyluam: uulgo ſyluæ nigræ nomen ſeruat, ex aduerſo Rauracum, quorum oppidum eſt Baſilea. Arnobi Plinius Ptolomæuſq; meminit. De hoſtijs quoq; non eadem ſentiunt autores.

Boiemi Boiemi.) Populos hos eſſe Germaniæ, non Tacitus tantũ, ſed & Ptolemæus autor eſt. Hi ex Germanorũ inſtituto ſedes mutauerũt, montanoſq; locos occupauere iuxta Albis fluuij fontes. Seruatur adhuc nomẽ, ut Pium Pont. non parũ admirer, de eorum origine fabuloſa quædã memoriæ prodentẽ, & id in hiſtoria.

Longobardi Langobardi.) Ex Scandauia inſula ueniſſe Paulus diaconus ſcribit: à barbæ longitudine, quod eam promitterent, dictos exiſtimauit Georgius Merula: addit quiſquis fuit Theodatus, cũ Vuinili dicerentur, cumq; Erulis cõgredi pararent, deæ cuiuſdam Godæ impulſu mutaſſe nomen. quæ omnia fabuloſa ſunt, quandoquidem puri puti Germani fuere, barbara appellatione nuncupati, quæ de Latino idiomate minime ſit trahenda. Chriſtianos ætate ſua fuiſſe Procopius, non uno in loco eſt autor, cum recentiores omnes in Italia ſuſcepiſſe fidei rudimenta perquam incurioſe ſcripſerint.

Annotationum Andreæ Alciati Mediol. in
P. Cor. Tacitum equitem Ro. Finis.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ELENCHVS IN ANNALES RELI-

QVOSQVE LIBELLOS COR. TACITI, NON omiſſis imò recognitis hijs, quæ prius addiderat Beat. Rhenanus.

ADgandeſtrius princeps Cattorũ 53
Adrana fluuius 19
Adoptiones orborum fictæ 229
Adulterij pœna 437
Aegyptijs ſacris infecti pelluntur Italia 53
Aelius Seianus 90.91
Aelius Seianus dominationis captator 77
Aequinoctij ſydere tumeſcit Oceanus 24
Aeſtyorum gentes 444
Agricola in Britanniam 481
Agricolæ ad milites oratio 486
Agricolæ mors 490
Agrippæ poſthumi cædes 3
Agrippina Colonia. Kœln, nomẽ accepit ab Agrippina Auguſta, quod illuc ueteranos deduci iuſſerit, ubi & genita fuit 156
Agrippinen. Ciuili iungũtur 400
Agrippinenſis Colonia direptionis periculo proxima 399
Agrippinenſes Germanorum conſanguinei 340
Agrippinenſes, Germanos in domibus diſperſos, trucidant 406
Agrippina Auguſta impoſitũ Rheno pontem, ſolui prohibet 24
Agrippina Romam nauigat 50
Agrippina in Italiam rediens excipitur à populo 54
Agrippina accuſatur 180
Agrippinæ magnanimitas 24
Agrippinæ mors 113
Agrippinæ matris Neronis cædes 200
Albis fluuius 21 Item 443
Albucilla multorum amoribus famoſa 121
Aliſo caſtellum 19
Allobroges, die auſs dem Delphinat 287
Alpes Iuliæ 343
Amaſia fluuius 21. Item 30
Amor belli 436
Amphitheatrũ Placentinum 309
Amphitheatrũ apud Fidenam 98
Annales Cornelij Taciti 87
Annæus Seneca 174, 175
Annæi Senecæ cædes 242
Anni principatus Cæſarum 456
Annonæ grauitas ſeditionis cauſa 109
Annus magnus 455
Angriuarij 30 & 33
Angriuarij Rõmanos redimũt 34
Anſibarij à Chaucis pulſi, tutum exilium orant 192
Anſibarij delentur 193
Anteius & Oſtorius accuſati 252
Antiſtius Vetus 66
Antiſtius probroſa in Neronẽ carmina uulgauit 211
Antona fluuius Britanniæ 157
Antonius Primus 330. 356
Antonij de Vitellianis victoria 247
Antonij Primi apud Veſpaſianum iactantia 357
Aponiũ Saturninũ milites ad ſupplicium depoſcunt 345
Apud ripam Rheni arcus in memoriam Germanici Cæſaris 52
Apuleia Varilla 43
Ara ubiorum 14 Item 20
Archelaus Cappadociæ rex 40
Arduenna ſaltus, Leuticher VVald. 67
Arenacum, Arnheim. Infra Coloniam Agrippinenſem 418
Arij 444
Ariobarzanes 29
Arioviſtus regno Galliarum potitus 404
Armeniæ ſtatus 29
Armeniorum gens 45
Arminius princeps Cheruſcorum 19
Arminius Germanus Varũ Quintiliũ cum legionibus occidit 19
Arminij cum fratre colloquium 30
Arminius liberator Germaniæ dolo propinquorum occiditur 54
Armorum ſpecies apud Germanos pag. 433
Arpus princeps Cattorum 30
Artabanus rex Parthorum 28
Artauaſdes ab Antonio interfectus 29
Artaxata 187
Artaxia rex Armeniorum 47
Aruſpicum collegium 138
Aſciburgium Doesburg. quaſi die Aſchburg. 387
Aſinius Gallus 6
Aſinij Galli mors 112
Aſphaltites lacus 414
Aſylæ ſtatuendi licentia 72
Auenticum Heluetiorum cap. 287
Id hodie Germanico uocabulo Vuiuelſpurgum uocamus, ueteres Heluetij qui Galli erant, Auenticum dicebant. Quid aũt Auentico cum Vuiuelſpurgo conueniret? eſt hoc nimirum euidens mutatorum cultorum argumentum. Auentici excidium Cæcinæ milites poſcunt. De Auentico plura leges apud Beatum Rhenanum rerum Germanicarũ libro tertio.
Auſidienus Ruſus 8
Augurium aquilarum 32
Auguſtales ludi 7. 19
Auguſti teſtamentum 4
Auguſti ſunus 4. 5
Auguſtodunum Heduorum caput 67
Auguſtus munia ſenatus in ſe traxit 1
Auguſtus ad dignitates ſuos prouexit 1
Auſpiciorũ ac ſortiũ obſeru. 434

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Baduhenna lucus in Frisijs 101
Balsamum 414
Bardanes dolo occiditur 137
Bastarnæ 48
Batani pars Cattorum, Betouuer Holandi 440 Item 380
Batauorum descriptio ibidem
Batani uiros tantum armaq; Romanis ministrabant ibidem
Batani delectum abnuũt, quanquam iubente Vitellio Ibidem
Batauorum de Romanis querelæ Ibidem
Batauorum consanguinei Germani 381
Batani per Germanias Gallias q; libertatis autores celebrati Ibid.
Batauis offerunt auxilia Germani 328
Batauo equite protriti fuerunt Hedui Aruerniq; Ibidem
Batauorum acies, cantu uirorum, fœminarũ ululatu sonat Ibidem
Batani Romanos & Belgas uincunt 383
Batauorum pedites fusi 388
Batauodurum. VVyk by Durstetem Vbi ultraiectinus antistes arcem possidet. quo loco Rheni pars Lecca dici incipit 418
Batauorũ à Ciuile alienatio 324
Batauorum cohortes ex Italia in Germaniam remissæ 420
Batauorum militum superbia 312
Batauorum insula 29
Belgæ 66
Belgæ Gallorum robur 405
Betasij, die Peellender. Habitant nobis trans Mosam 396
Bellum in Africa motum 43
Bellum seruile in Ponto 356
Bellum inter Armenios & Hiberos 161.162
Bellum inter Parthos & Romanos de obtinenda Armenia 184 & sequentibus
Bellum inter Othonem & Vitellium 308.314.316.317
Bellum in inferiori Germania gestum 381.384.388
Bingium, Bingen 402
Byzantij magnitudinem onerum apud senatum deprecantur 167
Blesus legionum Pannonicarum legatus 7.8
Bonnam Herennius Gallus legionis primæ legatus obtinebat 383
Bonnensia castra Ibidem
Bonnense prelium Ibidem
Boudicca Britanna. In uita Agricolæ legitur Voadica generis regij fœmina. Sed familiare librarijs V pro B ponere, & uicissim B pro V 208
Brenno, siue Brinio uel Brinnio aut Brinno nobilis Caninefas, Batauorum dux 381
Brigantes populi Britanniæ 158
Brigantum ciuitas 481
Britannia 157
Britannia ad rebellionem commota 206
Britannici indoles 178
Britannici mors 179
Britanniæ descriptio 478
Britanni fœminarum ductu bellant 208
Britannorum querelæ de Romanis 480
Bructeri 18 Item 21 Item 441
Bructeri aliena pericula, hoc est Ansibariorum, deserunt 193
Bructerorum cuncus 418
Burrus uita concedit 212

C. Piso 236
Cædes inter Nucerinos ac Pompeianos 202
C. Cassius in exilium actus 250
C. Petronius 253
C. Silius 83
Cæsia sylua 17
Calbiacum oppidum in finibus Agrippinensium 406
Caledonij 483
Caligula cur ita dictus 15
Calpurnius Piso 84
Cameræ naues Ponticæ 356
Camulodunum 207
Camulodunum Colonia 158
Candidati præturæ XII. 7
Caninefates 101
Caninefates Batauorum insulæ partem coluerunt. origine, lingua, uirtute pares. Putantur esse quos Brabanticum uulgus hodie uocat de Kennemerlender 381
Catualda 41
Capitolij conflagratio 364
Cappadoces in formam prouinciæ redacti 45
Capreæ insula 99
Caracates populi 402
Caractacus rex 158.159
Carioualda dux Batauorum 31
Cartimandua regina Brigantum 159.355
Cassius seuerus exul 84
Castra Vitellianorum capiuntur 350
Casus amphitheatri apud Fidenam 98
Catti 440
Cattorum latrocinia 156
Cattis è clade Variana captiui Romani in annum quadragesimum seruierunt ibidem
Catti superiorem Germaniam uastant Ibidem
Catti cum Cheruscis æternũ discordant 157
Catumerus princeps Cattorum 138
Catuualda fines Marcomanorum ingreditur 47
Catuualda forumiulium Narbonensis Galliæ mittitur ibidem
Causa motus in Thracia 93
Causa absessus Tiberij 96
Causæ luxus exolescentis 71
Causidicorum incommoda 454
Cæcinna 283.309

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Cæcina uinctus à militibus 346
Cæcinæ contra Vespasianum expeditio 334
Cæcinæ cum Cheruscis conflictus 22.23
Celianæ orationes 458
Celtæ ius adipiscendorum in urbe honorum expetunt 141
Centesimam rerum uenalium deprecatur po. Ro. 27
Centuriones à militibus cæduntur 12
Centurionatū egit Germanicus 16
Ceremoniæ circa Capitolium restituendum 395
Cerialis ad Treuiros ac Lingonas oratio 403
Certamen de prætore subrogando 43
Certamen de legatione mittenda inter Priscum & Eprium 378
Cesellius Bassus Pœnus 248
Chamaui 192
Charicles medicus 121.122
Chauci Germaniam inferiorem incursant 139
Chauci maiores ibidem
Chaucorum auxilia Batauis ueniunt 418
Cheruſci 441
Cheruſci regē petunt Italū Armi-nij ex Flauio fratre nepotē 138
Cheruſci in Italum mouent à Longobardis adiutum 139
Cheruſcorum fuga 32
Cheruſcorum in Sueuos bellum 41
Chriſtianorum ſupplicia 236
Cillinius Mecœnas 109
Cimbri 404 Item 442
Cicero 458
Ciceronis eruditio abſolutiſsima 463
Citarum natio 118
Ciuilis caſtra legionum oppugnat 386
Ciuilis ad Cerialem oratio 420
Clarij Apollinis oraculum 44
Clades rei naualis apud Miſenum 237
Claſsis Germanici periclitatur in mari 34
Claſsis Rauennatis à Vitel. defecit 345
Claudius pater ſenatus appellatus 142
Claudius Cæſar ueneno perit 168
Claudius Ciuilis 380
Cl. Ciuilis Batauorum princeps 380
Cl. Ciuilis cohibendo Rheno molem à Druſo Germanico factam, diruit 418
Cl. Ciuilis auxilio Treuirorum, Lingonum Germanorumq; Romanos ſuperat 398
Cl. Ciuilis patrata legionum cæde propexum crinem depoſuit Ibidem
Claudius Timarchus reus agitur iniuriarum 229
Clemens poſthumi Agrippæ ſeruus 39
Clutorius Priſcus eques Romanus 68.69
Codicilli Piſonis 58
Cogidunus rex 479
Cois immunitas tributa 166
Colloquium inter Corbulonem & Tyridatem 231
Cometes ſydus 204
Concilia Germanorū 435.438
Colonia Agrippinenſis 156 Item 396
Comitia conſularia 28
Comitia è campo ad patres translata 7
Comitia magiſtratuū in quinquennium 38
Coniuratio in Neronem 237
Coniuratorum proditio 239
Coniuratorum ſupplicia 244 & ſequentibus
Conſilium de bello contra Vitellium gerendo 341 & ſequenti
Conſulum diſcordia 105
Contemptus auri & argenti 433
Contra luxum ciuitatis Rom. 37
Contra libertorum fraudes decretum 182
Conuiuium Neronis in ſtagno Agrippæ 233
Corbulo 176.177.185
Corbulo foſſam inter Moſam Rhenumq; trium & uiginti milium ſpacio produxit 140
Corbulonis ſeueritas 139
Cornelius Fuſcus 330
Cotta Meſſalinus 106
Cotys dolo captus & occiſus 48
Cremonæ oppugnatio 351
Cremutius Cordus poſtulatus 88
Cruptoricis uilla 102
Cugerni ſiue Gugerni. Vocantur uulgo die Gulicker 417 Item 418
Cugernorum pagi. 385
Cultus Germanorum 436
Curt. Montani oratio 391
Curtij Rufi genus 140
Cuſus fluuius 47

DAcus 266
Damnati, publicatis bonis ſepultura prohibebantur 114
Decimatio militum 60
Decretum Pontificum de flaminis Dialis abſentia 75
Decumana porta 23
Deūm ædes dicantur 40.43
Dicendi formæ & genera 456.460
Didius in Britanniam miſſus 160
Dierum ſpacia apud Britannos 479
Dij Germanorum 434
Diſcentium negligentia 462
Diſcordia inter Lugdunenſes Viennenſesq; 286
Diſſidium inter Neronem & matrem Agrippinam 178
Diſſimulatio Tiberij 101
Diſtinctio pœnarum ex delicto 435
Diuodurum Mediomatricorum oppidum, Putant eſſe Meten-

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

ſem urbem, à Metio reſtitutore ſuo ſic hodie dictam 286
Diuodurenſium cædes 286
Dolobella interficitur 323
Domitia 167
Domitianus 360 Item 409 & 489 & 490
Domitianus ſolertia liberti ſeruatus 365
Domitium adoptat Claudius 156
Domitius Corbulo 63
Domitius Nero. 137
Domus Neronis 235
Druſus frater Neronis 97
Druſus ad legiones Pannonicas mittitur 9
Druſiana foſſa 30
Druſi funus 80
Druſi mors 112
Duo opera à Tiberio ſtructa 120

E Dictum Neronis de ſpectaculis 184
Educatio praua 462
Eloquentia licentiæ alumna 468
Eloquentiæ utilitas 449
Eprius Marcellus 450 Item 451
Equeſtris fortuna apud Antium 75
Excidium Cremonæ 352
Exercitatio Oratorum qualis fuerit 463
Exhortatio ducum ad milites 417
Expeditio in Gallias defectionem molientes 401

F Abius Valens 286 287.361
Fabij Valentis ſegnicia 354
Fabius Valens capitur 355
Fabius Valens Vrbini interficitur 361
Famoſi ſenatu depelluntur 142
Falanius eques Romanus 25
Falſus Druſus 104
Falſus Nero 305
Falſus Scribonianus 325
Fatone an ſorte res mortalium uoluantur 112
Felix Iudææ præfectus 164
Fenni 446
Flamen Dialis ambit imperium Aſiæ proconſulare 72
Flauius Arminij frater 30
Flauiani in Capitolio obſeſſi 365
Flauius Sabinus Veſpaſiani frater 361.366
Flauius Sabinus Capitolio inſedit 363
Flauij Sabini cædes 365
Fleuum in Friſijs 101
Flumen gignendo ſale fœcundum 139
Fœdum ſenatus ſeruitium 102
Fœminæ Germanorum 434
Fœminæ ob lachrymas dãnatæ 108
Fœminæ in gentes externas non trahendæ 64
Fœneratores poſtulantur 110
Forma & conſuetudo uterum iudiciorum 467
Fortuna Auguſto domi improſpera 61
Forumiulium colonia Narbonenſis Galliæ 46
Friſij tranſrhenanus populus 101 Item 441
Friſium nomen inter Germanos clarum 102
Friſiorum natio 139
Friſiorũ legati in Pompeij theatro Romæ, nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe exclamant 192
Friſij uacuos agros inſident, qui quondam Chamauorum, mox Tubantum, & poſt Vſipiorum fuerant, ſed decedere iubentur à Nerone Ibidem
Friſij cæduntur 101
Friſij rebellant 101
Friſij Romanos milites patibulo adfigunt 101
Friſiorum uictoria 101
Fulcinius Trio 36
Furius Camillus Numidas profligauit 44
Funerandi modus 439

G Alba Neroni ſuccedit 268
Galbæ cædes 279
Galbæ Cæſaris ad Piſonem oratio 270
Galgaci Caledonij oratio 485
Gallia comata 141
Gallia in Romanos 397
Galli in Germaniam tranſgreſſi 439
Galliarum ciuitates defectionem parant 66
Galuia Criſpinilla 289
Garamantum rex 85
Ganaſcus natione Caninefas, Chaucorum dux 139
Gelduba loci nomen, olim Rheno imminebat. Geldriæq; regioni nomẽ dediſſe exiſtimo 385.387
Germaniæ uocabulum 432
Germani 138
Digniſsimum eſt obſeruatu, Germanos non dictos eſſe, quod tanquam fratres forent Gallorum, ceu docti multi hactenus crediderunt, ſed quod egregios uiros præſtiterint. Eſt enim mere Teutonica dictio ex particula gar ſeu ger, quod totum ſeu robuſtum (unde & Charoli nomen) & man quod uirum ſignificat conflata. Valde autem maioribus noſtris arriſerunt à mano deductæ appellationes. Sic enim Marcomani dicti ſunt, ſic Alcmani, ſic Nortmani. Siquidem cum à ſe ipſis inuento nomine fuerint uocati, ceu ſcribit Tacitus, ueriſimile eſt id uocabuli patriam linguam referre. Niſi uero quis putat ueteres Teutonas tam elegantiæ fuiſſe ſtudioſos, ut legatos Romam miſerint nomen à Romano ſenatu quo ſe uocarent petituros, elegans ſcilicet & meré latinum. Non tam belle conueniebat inter Teutonas & Romanos. Quin ueriſimile eſt ſi quod uocabulum Romani indidiſſent, non accepturos fuiſſe

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

fuisse, ut τὰ ἰδιόχωρα cuilibet gẽti pulchriora uidentur. Et Galli id temporis suam linguam habebant, quæ prorsus intercidisse putatur, Nam hodie Romanè loquuntur nõ Gallice, ne quis hic mihi ingerat à Gallis sic appellatos Teutonas affinitatis uidelicet aut amicitiæ causa, nam id quidam somniant. Sed de his latius disputatur in Rebus Germanicis Beati Rhenani.

Germaniæ inferioris legiones 269
Germaniæ superioris legiones 269
Germanorum mos bellicus 310
Germani militum genus apud hostes atrocissimum 313
Germani fluxis corporibus mutationem solis cœliq; haud tolerant 313
Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora 332
Germani custodes imperatori aderant, de Tiberio loquitur. Gardenknecht. 9
Germanicæ legiones 11
Germani cis Rhenum colentes 19
Germani cæduntur 24
Germania inferior 67
Germanicæ cladis fama 380
Germani læta bello gens 381
Germanorum caterua 384
Germani in Romanos 397
Germanis causa transcendendi in Gallias, mutandæ sedis amor 404
Germani pecunijs ac donis corrumpuntur 405
Germani fluminibus fueti 417
Germanorum origo 432
Germanorum ritus 433
Germani indigenæ 432
Germani accolæ Rheni 440
Germaniæ motus ortus in Batauis 355
Germanicus Cæsar 2, 12
Germanicus Augusti fororis nepos 96
Germanici genus 41
Germanicus in Aegyptum 46
Germanicus ex Aegypto 49
Germanici nauigatio 44
Germanicus in Chattos 19
Germanici oratio ad milites 15
Germanici æstus 17
Germanici triumphus 40
Germanici Cæsaris mors 50
Germanicus Alexandro comparatus 50
Germanici exercitus defectus 272
Germanorum legionum seditio 11
Germanorum ueterum libertas 442
Germanorum armatura 32
Gn. Lentulus 10
Gn. Piso 41
Gn. Piso nauigat Romam 56
Gotarzes 136
Gothini 443
Gothones putantur esse Gothi 47
Gracchi prætoris de cohibendis fœneratoribus relatio 110
Granius Marcellus accusatus 26
Grinnes loci nomen est inferioris Germaniæ, Putatur esse oppidum Rhiz, quod illa gens Rhinnen appellat 418
Gugerni, uulgo die Gulicker 418

Haterius Agrippa 106
Haterius supplex propè interfectus 6
Hedui 67
Hedui quorum sedes hodie Burgundiones tenent, senatorum in urbe ius adepti sunt 142
Heluetij Gallorum bellicosissimi 287
Heluetij Centurionem & quosdam militum in custodia retinebant 287
Heluetios Cæcina aggreditur ac fundit Ibidem
Eadem pagina, quod castellum
Heluetios olim militibus ac stipendijs tutatos scribit Tacitus, arcem Badensem esse putamus, quæ tum forsan à Cæcinæ militibus destructa, postea non fuerit reparata. eam sane sic affecit uel hostilis iniuria, uel temporis diuturnitas, ut præter speculam in monte sitam parum hodie superfit. Manifesta tamẽ illic aiunt etiamnum ædificij ueteris apparere uestigia structurasq; subterraneas, quæ non uulgarem munitionis illius antiquæ firmitatem arguant. Siquidem autor est Felix Hemmerlinus Turegiensis in libello de Thermis, sua tempestate fragmenta Romanarum antiquitatum illic à fodientibus eruta. fuit autem necessarium præsidium aduersus Germanorum & Rhætorum incursiones, quod illic uelut aditus quidam pateat in Heluetiorum regionem. Estq; etiamnum Sueuis illac iter in Narbonensem Galliam seu Celtas. Et notum est in confinio regionum castella firmari solita. Porro locus quem in municipij modum extructum id temporis direptum à militibus Cæcinæ tradit, oppidũ est quod Baden appellamus, non minus hodie quàm ea tempestate peramœno salubrium aquarum usu frequens. Agnoscit hoc tempore uetustiorum octo pagorum communem Aristocratiam, quolibet biennio nouũ præfectum per uices substituentium. Vide tertium librum Rerum Germanicarum Beati Rhenani.

Heluetij Claudium Seuerum ducem legunt 287
Heluetij à Germanis Rhetisq; truci dantur Ibidem
Heluetij Cl. Cossum, legatum mittunt ad Vitellium 288
Heluetij sautij aut palantes in montes Voccium persugiunt, vffden Bœczberg 287
Heluetij à Cæcina cæduntur 287
Heluidius Priscus 377
Herculis columnæ 441
Herculi sacra sylua 31

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Hercules Aegyptius antiquissimus 46
Hereditates sine testamento 438
Hermunduri 443
Hermundurorum aduersus Cattos victoria 193
Hiberi Albaniq; Thessalis orti 116
Hicrosolyma 414.415
Hispani delubrum Tiberio matriq; eius orant 89
Histriones immunes uerberum 27
Honores in Germanicum 52
Honores Othoni decreti 280
Hortalus Hortensij oratoris nepos 38
Hospitalitas Germanorum 438
Hybernia 483

Iceni populi Britanniæ 206
Icenorum rex Prasutagus 206
Idistauisus campus medius inter Visurgim & colles, nomen habet à prato, Vuiss enim Germanis pratum significat 32
Ignes terra æditi 193
Imperium Vespasiano portendentia 327
In Chattos irruptio 30
In Chaucis præsidium agitantium, seditio 14
Incendium montis Cœlij 98
Incendium Romæ 120
Incendium sub Nerone 234
Incursio in Germaniam 17
Initia & causæ motus Vitelliani 282
Inguiomerus Arminij patruus 21 & 23
In Seiani libcros animaduersum 104
Insidiæ Othonianis à Cæcina dispositæ 311
Insidiæ Seiani aduersus Germanici stirpem 97.99
Iordanes fluuius 141
Ira militum in Appium Flauianum 344
Italus Cheruscorum rex 138
Iubilius Hermundurorum rex 157
Iudææ situs 414
Iudæorum origo 412
Iudæorum ritus & instituta 413
Iugantum ciuitas 168
Iuhionum ciuitas in Germania, Romanorum colonia 193
Iuhionum uillæ, arua, uici, ignibus exusti ibidem
Iuliæ impudicitia 18
Iuliæ Augustæ mors 102
Iuliæ Agrestis constantia 358
Iulius Agricola 476. & sequentibus, Item 490
Iulius Florus 60.67
Iulius mãsuetus à filio occisus 349
Iulius Paulus Batauorum primas 380
Iulius Tutor Treuir 396
Iulius Sabinus 401
Iulius Sacrouir 66.67.68
Iulius Secundus 448
Iunia C. Cassij uxor 77
Iunij Blæsi mors 353
Iunij Sillani mors 174
Iunius Gallio 105
Iunius Rusticus 103
Iuris principia 62

Lacedæmoniorum & Messeniorum legatiões de iure templi Dianæ Liminetidis 91
Longobardi 41 Item 443
Latinius Latiaris 99.100.106
Legationes ciuitatum Græcarum ob asyla constituta 73
Legati Vologesis regis Parthorum ad Vespasianum 394
Leges per uim latæ 62
Lentulus Getulicus 114
Lepida 60.61
Leuci 286
Lex de flaminica Diali 83
Lex Papia 62
Libanus mons 414
Libelli uecordes 36
Libido fœminarum coercita 53
Libo Drusus 35
Licentia pessimorum 65
Licinius Mutianus 269
Ligij 157
Lingones 290
Literarum formæ à quibus repertæ 138
Literæ in Agrippinam & Neronem 103
Literæ Tiberij ad senatum 69
Liuia Drusi uxor 78
Liuia duos uirilis sexus simul ædidit 53
Liuiæ ambitio 5
Lollia magicæ curiositatis accusatur 155
Londinium 207
Lucillius Longus 82
Lucillius centurio Cedò alteram dictus 9
L. Apronius inferioris Germaniæ prætor 101
L. Piso pontifex 108
L. Piso Proconsul Africæ interficitur 393
L. Pisonis mors 92
L. Veteris mors 251
Luceius Albinus 321
Locusta uenefica 168
Ludibria rerum mortalium 59
Ludi seculares 137
Lunæ defectus seditionem militum repressit 10
Luppia fluuius 21
Lustrale certamen 249
Luxus in immensum prorumpens 69

Macronis potentia 120
Maguntiaci Batauorũ cohortes agunt 381
Maguntiaci tribuni occidũtur 398
Maiestatis lex reducta 25
Maiestatis postulati 110
Malorix Frisiorum princeps 192
Malouendus Marsorum dux 35
Mamercus Scaurus 114
Marcodurum uicus Vbiorum, hoc est, Agrippinensium 186

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Marcomanni 443
M. Aper 448
M. Lepidus 84
M. Terentij equitis Rom. oratio 107
Mare pigrum 444
Margarita Britannica 479
Maroboduus Marcomanorum rex, aduersus Cheruscos à Tiberio petit auxilia 42
Maroboduus à Tiberio Romam uocatur 47
Maricus Boius 322
Marius Celsus 280,288
Marsorũ uici. De Marsis lege Vandaliam Crantzi nõ longe à principio 17
Marus fluuius 47
Mathematici Italia pellendi 37
Maternus 448
Matrimonia Germanorum 437
Matrimonium Claudij & Agrippinæ 151
Mattium Cattorum caput 19
Mattiaci 389,440
Mattiaco in agro Curtius Rufus recluſit ſpecus quærendis uenis argenti 140
Mediomatrici 403
Mella Lucani pater 253
Meherdates 152,153
Memnonis effigies ſaxea 46
Menapij 386
Meſſalina nubit C. Silio 142
Meſſalina defertur apud Claudium 143
Meſſalinæ cum C. Silio adulterium 137
Meſſalinæ cædes 145
Milichus coniurationis proditor 239
Milites ocio corrupti 332
Militum Rom. conſtantia turpi fine maculata 398
Militum animi quomodo explorati 31
Militum cædes mutua 323,324
Miracula Veſpaſiano edita 406
Miſenenſis claſsis à Vitellio defecit 359
Mithridates Boſphoranus 153 154,155
Mithridates in regnum redit 136
Mithridates uinctus 163
Mona inſula Britanniæ proxima 206
Mona inſula capitur 481
Mons inter lacum ſucinum & Lyrin amnem perruptus 165
Moſa fluuius 30. Item 386
Moſellã atq; Ararim facta inter utrunq; foſſa L. Vetus coniungere parat 191
Mos regum Armeniæ Hiberiæq; 162
Motus regnorum orientalium 28
Munacius Plancus legatus 14
Muſonius Rufus 367
Mutianus 305,379
Mutiani ad Veſpaſianum oratio 326
Mutiani iactantia 377
Mutiani contra Vitellium expeditio 329

Nabalia flumen, Bea. Rhenanus leg. Vahalis 420
Naharuali 444
Natiuus ſpecus 97
Naua fluuius 402
Nauale prælium in lacu ſucino à Claudio adornatum 165
Nauium uariæ formæ 20
Nemetes ſuperioris Germaniæ populi, die in Spirer biſtumb 156
Nero 160,168,175
Nero matri Agrippinæ necem ſtruit 197. & ſeq.
Neronis fœdum ſtudium 201,202
Neronis ſcenica ſtudia 232
Neronis libido 177 Item 182
Neroni filia nata, eademq; breui defuncta 230
Neruiorumq; Germanorumq; pagi, facit Germanorum pagos Neruijs uicinos 381
Neruiorum cohortes 387
Neruiorum multitudinem Canine fates fundunt 406
Noricum 288
Norici 420
Noueſium, Neuſſ. oppidum ubi Fridericus Auguſtus cum Carolo Burgundionũ duce patrum memoria congreſſus eſt 385
Numerus legionũ, & quas illæ prouincias tutarẽtur ſub Tiberio 79
Numerus obſeſſorum apud Hieroſolyma 416

Obſidium Hieroſolymorum per Titum 415
Oceanus cætero mari uiolentior 34
Occia Veſtalis 53
Octauia à Nerone repudiata 215
Octauiæ exilium 215
Octauius Sagitta 189
Oenus ſiue Aenus fluuius Rhetos Noricosq; interfluit 343
Officia regum ac ſacerdotum Germanorum 434
Olennius Friſijs regendis imponitur 101
Olennius in caſtellum cui nomen Fleuum recipitur ibidem
Oppiæ leges 64
Oratio Tiberij 89
Oratio Germanici moribundi 49
Oratio pulchra qualis 458
Orationis forma conditione temporum mutatur 457
Orationes Calui 458
Orator qualis eſſe debeat 459,463
Oratorum uitia 461
Oratorum dignitas 466
Oratoris uis & facultas 463
Ordeonius Flaccus 283,383
Ordeonius à militibus interficitur 389
Ordouices 158
Orodes Artabani filius 116
Oſtorius Britannos profligat 157,158

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Otho 270.273
Otho milites corrumpit 274
Otho rapitur à militibus in castra 275
Othonis simulatæ uirtutes 288
Othōis ad mil. ora. 277.292.318
Othonis contra Vitellium expeditio 294
Otho seipsum interficit 319

PAcarius à Corsis interficitur 308
Pætus à Vologese obsidetur 226
Pætus fugit ex Armenia 228
Pannonicarum legionum seditio 7
Pannonij alares robur equitatus 226
Paphiæ Veneris templum 304
Parthorum regis legati 46
Parthorum secreti legati Romam ueniunt 115
Parthorum legati regem Romā petunt 152
Parthorum legati ad Neronem 230
Patrum in Augustam adulatio 6
Pax inter Othonianos & Vitellianos 317
Pedanius Secundus à seruo interfectus 210
Percennij procacitas 7
Petilius Cerialis 402.419
Peucini 445
Pharasmanes 115
Phrahates 115
Phœnix auis in Aegypto uisa 113
Pisonis sæua in Athenienses oratio 44
Pisonis superbia 45
Piso ad dicendum causam Romam accersitus 51
Piso accusatur 57
Pisonis mors 58
Piso adoptatur à Galba 272
Pisonis ad cohortem Palatinam oratio 275
Piso in foribus templi trucidatur 279
Placentia oppugnatur à Cæcina 309
Plancina Gn. Pisonis uxor 41.113
Plautij cædes 215
Plautius Siluanus, Aproniam coniugem in præceps iecit 84
Plebs Othonis cædē postulat 276
Plinius Germanicorum bellorum scriptor 23
Pœna fœminarum quæ seruis coniungerentur 164
Poeticæ laus 453
Poetarum incōmoda 456. & seq.
Pomerium urbis auxit Claudius 156
Pompeij theatrum igne haustum 76
Pompeia Paulina uxor Senecæ 242
Pomponia Græcina 184
Pontes longi 22
Popeæ criminationes 197.216
Poppæa moritur 249
Populi luctus ob mortem Germanici 55
Posterior pugna Vitellianorum cum flauianis 348
Præcipuum munus annalium 74
Præsagium Tiberij de Ser. Galba 111
Prælium apud uetera castra 417
Prælium Britannorum cum Romanis 487
Primores senatus delationes excercent 107
Principum Germanorum electio 435
Prior pugna flauianorum cum Vitellianis 247
Procuratorum potestas 166
Prodigia 161.167.201. 237.294
Prodigia excidium Iudæis portendentia 416
Prouinciarum status sub Othone 299
P. Attilius Pannoniæ præses 157
Ptolemæus Lagi 407
P. Suillius 188
P. Vitellius 104
Puteolanorum legationes 190
Pyramides 47

QVa pompa Vitellius Romam ingressus sit 331
Querquetulanus mons Cælius 98
Quæstores quando sint instituti 140
Quinquennale ludicrum Romæ 203
Quintilij Vari castra 21
Qui reges Vespasiani partes iuuerint 328
Qu. Haterius 97
Quo tempore oratores floruerint 455.466

REipub. status sub Tiberio 79
Rhadamistus 162.164.176
Rhenus fluuius 29
Rheno obliquam molem addidit Cl. Ciuilis 416
Rheno cohercēdo aggerem inchoatum à Druso Paulinus Pompeius absoluit 191
Rheni mira siccitas 385
Rhescuporis Thraciæ rex 47
Rhetia 169
Rheticæ copiæ 285
Rhetica iuga 288
Rhetiæ Sucui imminent 16
Rigodulum montibus & Mosella amne, fossis obicibusq; saxorum septum 493
Romanus Hispo 26
Roma oppugnatur & capitur 368 & sequen.
Roxolani Mœsiam irrumpunt 291
Rubrius Fabatus 109
Rufrius Crispinus 245
Rufus Heluidius ciuica corona donatus 60
Ruminalis arbor 193

Sabinus

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Sabina Poppæa 139
Sabrina fluuius Britanniæ 159
Saleius Bassus 449
Sallustius Crispus 3.63
Sallustij astu falsus Agrippa captus 40
Samij & Coi ius asyli petunt 82
Sardiani 96
Sarmatæ Iazyges 157
Scientia multarum artium 464
Seditio militaris Romæ 291
Seditio militaris contra Valentem 312
Seditionum autores occiduntur 11.17
Segestes Germanus 19
Segestes obsidione liberatus 20
Segestis oratio 20
Segimerus frater Segestis 25
Segimundus filius Segestis 20
Seianus lentum uenenum Druso parat 80
Seleucenses 119
Semnones 41
Semnones uetustissimi Sueuorum 442
Sempronius Densus 279
Senatorum seruilis in Tiberium adulatio 74
Senatus in delatores seueritas 390
Senatus erga Neronem adulatio 246
Seneca accusatur 212
Seneca redit de exilio 152
Sequanorum pagi uastati 67
Sequani fidi Romanis 401
Serapidis origo 407
Series futuri in Agrippinam exitij 94.95
Serui Germanorum 439
Seruij Sorani filia 257
Seruilis tumultus autore T. Curtio 86
Ser. Galba 281
Sestius Pagonianus 106
Sex. Papinij exitus 121
Sex. Vestilius 108
Sæuitia Neronis in Christian. 236
Sibyllæ carmina 109
Silius ad supplicium traditus 145
Sillanus repetundarum postulatus 74
Sillanus in nepti Augusti adulter 61
Sinnaces 115.117
Smyrnæi 96
Soranus accusatur 256
Spectacula gladiatorum 140
Spurina 309
Status Iudææ sub Romanis 415
Status prouinciarũ sub Galba 269
Status rerum Romanarũ post mortem Neronis 266. & seq.
Succinum 444
Sueui 442
Sueui imminent Rhetiæ 16
Sueui auxilium aduersus Cheruscos orant 41
Sueuorum gentes 266.444
Sueuorum principes Sydo atq; Italicus 348
Suillius calumniator sub Claudio 135
Suillius quæstor Germanici 87
Suiones 444
Sunici 400
Sycambri 35
Sycambri in Gallias traiecti 160
Sylures populi Britanniæ 158
Sylua Herculi sacra ultra Visurgum 31
Syllani cædes 250

Tabularum publicarum cura à quæstoribus ad præfectos 183
Tacfarinas Numida 43.85
Tacfarinas bellum in Africa renouat 60
Tacfarinas sedem sibi suisq; postulat à Tiberio 76
Tacfarinatis Numidæ mors 85
Tacitus sacerdotium quindecim uirale, & præturam sub Domitiano gessit 137
Tanfana celebre Marsorum templum 18
Taunus mons Cathis uicinus 157
Tempestates & morbi 251
Templum Augusto 27
Tencteri 441
Tencteros Auitus causam suam ab Ansibarijs dissociare cog. 193
Tencteri legatos ad conciliũ Agrippinensium mittunt 399
Tencteri leniti 400
Tencterorum legati ad Agrippinenses missi 399
Termestini 92
Terracina proditione serui capitur 366
Teutoni 417
Teutoburgensis saltus, in quo Varus cum legionibus à Germanis fuit interfectus 21
Thebæ Aegyptiæ 46
Thraces à Sabino obsessi 93.94
Thrasea quibus de causis accusatus 254. & seq.
Tiberis auctus imbribus 26
Tiberius Nero 2.3.16
Tiberij modestia 25
Tiberij liberalitas 26.42
Tiberius imperia præfectis continuare solitus 27
Tiberius Caprcis otium agit 99
Tiberij libido indomita 105
Tiberij genus & mores 122
Tiberij Cæsaris mors 122
Tigillinus calumniator 214
Tigillinus Neronis corruptor ac proditor 289
Tigranocerta 205
Tigranes Armeniæ rex 29.205
Titia lex 135
Titius Sabinus 99.100
T. Iunius 281
Titus perdomandæ Iudeæ delectus à Vespasiano patre 412
Togonius Gallus 105
Transalpinæ gentes 396
Trasyllus Chaldæorum artis peritus 111

Trebellius

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

Trebellius Maximus 480
Tres duces Iudæorum 416
Treueri Romanis rebelles 389
Treueri cæsi 403
Triboci, die in Strasburger bistumb 402
Trinouantes 206
Tubantes 18
Tungrorum primores Campanus ac Iuuenalis 308
Tyridates 117.119.184

VAcationes militares remissæ 280
Vada, loci nomẽ est inferioris Germaniæ in Batauis, germanice Vuagening oppidum 418
Valer. Asiaticus 134
Vangiones superioris Germaniæ populi, die in Vurmser bistum 402
Vangio, aliàs Vando. ac Sido Sueuorum reges 157
Vannius rex Quadorum 47
Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno 157
Vannius Sueuorum rex 157
Varijs de causis damnati 111.118
Vasconum cohortes 388
Vatinius 233
Vbiorum ara 14
Vbiorum fines 12
Vbios Germanorũ gentẽ, hodie Colonienses uocamus, Rheno trãsgressam in fidem accipit Agrippa auus Agrippinæ Augustæ, die in Cœlner bistum 156
Vbij Germanicæ originis, eiurata patria Agrippin. se uocant 386
Vbij contusi ibidem
Vectigalia 191
Venedi 445
Velimus lacus 27
Velleda uirgo fatidica apud Bructeros 398
Veneficia 49
Verritus Frisiorum princeps 192
Vespasianus 71.303.328
Vespasiani de imperio Ro. suscipiendo deliberatio 326
Veterani 205
Vibius Crispus 306
Vibius Serenus à filio accus. 86
Vibulenus miles 9
Vici Germanorum quales 436
Victus Germanorum 438
Vindonissa. 399. oppidum fuit in Heluetijs ad ripam Ruzæ fluuij quod à Romanis auctum est, quod illic hiberna legionum essent. Hodie uetustate temporis omnia paulatim consumentis ad modicum uicum redactum est, primo Germanorum sæpius irruentium uastatione, deinde & Hunnorum haud dubie sæuitia. Indicant autem latentes sub terra ruinæ & rudera priscam oppidi magnificentiam. Et testatur Chronica Murensis cœnobij sedem illic Episcopalem fuisse, quæ post fuerit Constantiam translata. Vindonissæ meminit Antonius in itinerario suo, mediam eam ponens inter Vitudurũ, hoc est Vuintertur, & Rauracos, hodie Vuindisch appellatur. Habspurgum Vindonissæ proximum est, unde familia ducum Austriæ sumit originem. Habes & de Vindonissa apud Beat. Rhenanum rerum Germanicarum lib. ter.
Vipsanus Messala 391
Virgilius 454
Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus 66
Visurgis fluuius 25.30
Vitellius imperator salutatus 284
Vitellius 282.285.330.331.359
Vitellij Cæsaris ignauia 352
Vitellij prodigalitas 333
Vitellius inundatione periclitatur 24
Vitellius positurus imperij insignia 363
Vitellius aduersam fortunam stulte dissimulat 358
Vitellius ad Gemonias protractus occiditur 369
Vndecim urbes Asiæ certant de templo Tiberio statuendo 95
Vocecius mons, in quem ex castello thermarum fugerunt Heluetij, dum à Cæcina cuncta diripiente inuaderentur, der Bœtzberg u litera in b mutata. In eius pede uiculus est, quem item Vocetium uocant uersus Rauracos. Est autem ob lamas, saebras, lutosas q; uoragines, præsertim pluuio tẽpore, uiatoribus perquàm incommodus. Porro uidetur prisci nominis retenti causa fuisse Germanorum uicinia 287
Vocontij 287
Vocula dux exercitus constituitur 385
Voculæ ad legionum desertores oratio 397
Vologeses Parthor. rex 223 & se.
Voluptas oratoriæ eloquent. 450
Vonones Phrahatis filius 28
Vonones fugam tentat 48
Votienus Montanus 91
Vrbes Asiæ xij. terremotu collapsæ 42
Vrbis captæ fortuna 376
Vrgulania in ius à Pisone uoc. 37
Vsipetes 18
Vsipij 193
Vsipiorum cohors 484
ZEnon Polemonis regis filius 45

FINIS.

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Études Supérieures de la Renaissance

© Centre d'Etude supérieures de la Renaissance

